

Universitat Autònoma de Barcelona

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons: http://cat.creativecommons.org/?page_id=184

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons: <http://es.creativecommons.org/blog/licencias/>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=en>

Universitat Autònoma de Barcelona

LA CONSTRUCCIÓ DE L'ESPAI SOCIALISTA A
CATALUNYA I EL SEU PAPER EN LA
CONFIGURACIÓ DE L'ESPANYA
DEMOCRÀTICA
(1945-2010)

Jaume Muñoz Jofre

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament d'Història Moderna i Contemporània
Facultat de Filosofia i Lletres

LA CONSTRUCCIÓ DE L'ESPAI SOCIALISTA A CATALUNYA
I EL SEU PAPER EN LA CONFIGURACIÓ DE L'ESPANYA
DEMOCRÀTICA (1945-2010)

Jaume Muñoz Jofre

Tesi doctoral

Història comparada, política i social
(RD 1393/2007)

Sota la direcció de
Borja de Riquer i Pere Ysàs Solanes

2020

A l'Albert Planelles, en Cristian Ferrer i l'Anna Vallugera. Companys de fatigues doctorals i amistats impagables

A la memòria de Prim Bertran, a Santiago Salazar i a tots els docents i gent compromesa que, com la meva mare, s'esforcen per fer del món un lloc millor

A n'Àngela

Índex

Resum.....	11
Abstract.....	13
Agraïments.....	15
Introducció.....	17
A. Hipòtesi i plantejaments de partida.....	17
B. Continguts i estructura.....	17
C. Fonts i marc teòric.....	23
1. El precedents: de la creació de la FSC-PSOE i la USC fins a la doble derrota del socialisme català a la guerra civil espanyola (1908-1945).....	35
1.1. El socialisme català a Madrid durant la 2a República. La USC i la deriva autonomista del PSOE.....	36
1.2. Dels intents unitaris a la doble derrota del socialisme a Catalunya (1935-1945).....	39
2. El socialisme català durant el franquisme. De l'MSC als PSC(s).....	45
2.1. El Moviment Socialista de Catalunya.....	45
2.1.1. La política sindical de l'MSC: l'ASO i la UGT.....	55
2.2. La ruptura de l'MSC.....	59
2.3. Els partits de les noves generacions antifranquistes socialistes... ..	64
2.3.1. L'ADP i el FOC.....	65
2.3.2. L'FSF.....	71
2.3.3. La participació de les forces socialistes en les plataformes unitàries.....	81
2.4. El Reagrupament de Pallach.....	84
2.5. Convergència Socialista de Catalunya.....	92
2.6. La batalla pel PSC.....	109
3. La reaparició del socialisme estatal a Catalunya durant el tardofranquisme	125
3.1. La reactivació de la Federació Catalana del PSOE.....	125

3.1.1. La Conferència Socialista Ibèrica i la Federació de Partits Socialistes.....	131
3.2. El PSP Català.....	136
3.2.1. La Conferència Socialista del Mediterrani.....	143
4. El PSC durant la Transició.....	147
4.1. Del <i>Pacte d'Abril</i> al Congrés d'Unificació.....	147
4.1.1. El <i>Pacte d'Abril</i>	147
4.1.2. Del fallit <i>Front d'Esquerrres</i> al <i>Pacte Democràtic</i>	158
4.1.3. L'Entesa dels Catalans.....	162
4.1.4. La campanya electoral de 1977 i els seus resultats.....	164
4.1.5. El Congrés d'Unificació.....	176
4.2. El difícil lideratge de la legitimitat democràtica a Catalunya.....	187
4.3. Un partit municipal.....	195
4.4. Perdre l'avió. La dolorosíssima derrota de 1980.....	205
4.4.1. La "coexistència pacífica dins la unitat orgànica". El convuls II Congrés del PSC.....	211
4.4.2. Cap al govern: la voluntat de no mostrar escletxes als congressos de 1981 i 1982.....	219
5. The <i>Socialistes de Catalunya</i> role in the Spanish politics (1977-1982)...	223
5.1. The Socialists role in the economic legislation of the Spanish Transition.....	223
5.1.1. The Pactos de la Moncloa.....	226
5.1.2. Fiscal Reform.....	230
5.2. The Constitution.....	232
5.3. The territorial question and the LOAPA.....	239
5.3.1. The territorial issue for the PSC.....	240
5.3.2. The territorial issue for the PSOE.....	244
5.3.3. The bitter outcome of the LOAPA.....	248
5.4. The disappearance of the Socialists of Catalonia's own group...	251
6. El paper dels socialistes catalans en la configuració de l'Espanya democràtica (1982-2010)	255

6.1. Els socialistes catalans als governs de Felipe González (1982-1996)	255
6.1.1. Construint l'Estat del Benestar. Ernest Lluch, ministre de Sanitat.....	259
6.1.2. La democratització de l'Exèrcit. Narcís Serra, ministre de Defensa.....	261
6.1.3. El PSC en la crisi dels <i>renovadors vs guerristes</i>	266
6.1.4. Els ministres del PSC als governs de Jose Luis Rodríguez Zapatero (2004-2011).....	270
6.2. La gran força municipal.....	273
6.2.1. La difícil herència dels ajuntaments franquistes.....	274
6.2.2. Tots units fem força: les diverses iniciatives intermunicipals i el fals mite del contrapoder socialista.....	280
6.2.3. La Barcelona olímpica o la difícil materialització de la idea que “allò que és bo per a Barcelona és bo per a Catalunya, allò que és bo per a Catalunya és bo per a Espanya”.....	285
6.3. Vint-i-tres anys a l'oposició, set anys de governs de progrés.....	290
6.3.1. El llarg camí fins a la Generalitat.....	290
6.3.2. La crisi dels 90.....	295
6.3.3. La candidatura de Joaquim Nadal i la necessitat de reformar l'Estatut.....	300
6.3.4. Un primer intent fallit però profitós: els comicis de 1999 i el <i>Govern a l'Ombra</i> de Pasqual Maragall.....	304
6.3.5. El govern Maragall i el nou Estatut.....	309
6.3.5.1. L'Estatut del 2006: un autèntic punt de no retorn.....	317
6.3.6. El govern Montilla. La crisi del 2008 i la tensa espera de la sentència.....	334
Conclusions.....	342
Fonts i bibliografia.....	355
Arxius.....	355
Fonts hemerogràfiques.....	355
Fonts orals.....	355

Bibliografia.....	356
Annexos.....	366
1. Manifest socialista (1976).....	366
2. El Pacte d’Abril (1977)	368
3. Protocolo de asociación del grupo parlamentario “Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)” al Grupo Socialista del Congreso del grupo parlamentario PSOE.....	369
4. Protocol d’Unitat (1978).....	370
Llistat de sigles i abreviatures.....	373

Resum

L'objectiu d'aquesta recerca és estudiar per primera vegada des de la distància acadèmica, generacional i ideològica la història del socialisme a Catalunya entre els anys 1945 i 2010, omplint un buit historiogràfic difícil d'entendre tenint en compte la notorietat de les aportacions dels socialistes en la lluita antifranquista i la rellevància de la seva tasca en la configuració de l'Espanya democràtica. Amb un mètode d'investigació basat en la combinació del treball d'arxiu, la recerca hemerogràfica i la consulta de bibliografia especialitzada —produïda moltes vegades des del propi Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) o des dels seus rengles més propers—, així com a través d'una profús procés de contrast amb fonts orals de la globalitat del període, aquest treball es proposa entendre la significació del paper dels socialistes catalans en l'oposició a la dictadura franquista i en la vertebració de l'estat democràtic a Espanya a escala local, catalana i estatal —tractant les qüestions orgàniques tangencialment, al no ser l'objecte principal d'aquest estudi.

A nivell estructural, aquesta tesi dedica el seu primer capítol a estudiar breument les arrels històriques del socialisme a Catalunya, mostrant com des del seu establiment (el 1908, amb la fundació de la Federació Catalana del PSOE) aquesta família política va concentrar sensibilitats i projectes contrastats entre sí (*centralisme* vs *catalanisme*) i de difícil encaix. Igualment, aquest primer capítol ens serveix per entendre les dificultats en les relacions amb els comunistes que els socialistes catalans van tenir a partir de la Guerra Civil espanyola.

Un cop situats els seus precedents, el primer bloc d'aquesta tesi estudia el paper del socialisme català en la lluita antifranquista, inicialment a través del Moviment Socialista de Catalunya (1945-1966), però també a través d'opcions més radicalitzades, sorgides en consonància amb l'evolució de l'esquerra a nivell mundial durant la dècada de 1960, com van ser el Front Obrer de Catalunya o la Força Socialista Federal. Durant tota aquesta etapa, el socialisme a Catalunya es va mantenir en la polarització en què havia viscut des de la seva aparició al Principat, patint a més la repressió per part del règim franquista i vivint al mateix temps en un marcat clima de divergència estratègica i ideològica a nivell intern, que va anar creixent a mesura que les distàncies

generacionals entre els seus militants es feien més grans. Durant tota aquesta etapa, en la que les opcions socialistes estatals —principalment el Partido Socialista Obrero Español (PSOE) i el Partido Socialista del Interior (PSI, posteriorment PSP)— van tenir un paper residual, l’aportació dels socialistes catalans en la lluita antifranquista va ser més valorada pel seu element qualitatiu que quantitatiu.

El segon bloc d’aquesta tesi el formen els capítols dedicats a l’estudi del socialisme català durant la Transició, en què de ser un conjunt de forces secundàries de l’antifranquisme es va passar a ser l’opció més votada a les eleccions legislatives de 1977 cap endavant (incloent un capítol específic sobre l’aportació dels socialistes catalans en la conformació de les principals lleis del període), així com es va erigir en una de les formacions clau en la restitució de l’autogovern a Catalunya i va acabar esdevenint el partit capdavanter en l’arribada de la democràcia als ajuntaments del país. A més a més, i en gran part com a resultat de l’èxit electoral el juny de 1977 de la candidatura dels Socialistes de Catalunya (que aplegava el Partit Socialista de Catalunya-Congrés i la Federació Catalana del PSOE), durant aquesta etapa es va aconseguir la unificació de totes les formacions socialistes existents a Catalunya en una de sola, el PSC, en un procés d’unitat orgànica força complicat.

Per últim, aquest treball ofereix un primer estudi en profunditat de la contribució del PSC en la construcció de l’Espanya democràtica entre 1977 i 2010, tant des del propi govern espanyol com des de l’àmbit municipal, fent especial esment a la política catalana —que, a banda de ser un àmbit on els socialistes catalans eren teòricament autònoms al PSOE, era un camp des d’on es formulaven propostes que tenien com a intenció última la transformació federal d’Espanya.

En definitiva, aquesta tesi ofereix per primera vegada una visió de conjunt de l’obra d’un espai polític que, tot i combinar un profund arrelament ideològic en les tradicions obreristes federals del país amb una gran capacitat de renovació de plantejaments fruit de la seva connexió amb els diversos corrents d’esquerres d’arreu del món, durant dècades va ser minoritari a Catalunya, per acabar esdevenint una força bàsica per entendre els primers quaranta anys de la recuperació democràtica a Catalunya i Espanya.

Abstract

The aim of this thesis is to study the history of socialism in Catalonia between 1945 and 2010, focusing on their political action rather than in the internal life of the respective parties. The Catalan socialists played a remarkable role in the opposition to Franco's dictatorship (1939-1977) and were at the core of the policy-making process for the building of a democratic State —at all administrative levels— since 1977, but surprisingly enough this topic has only been studied partially and mainly with partisan approaches. This research is based on the results of analysing five distinct archives, interviewing more than twenty people with a relevant participation in the different stages of this historical process and examining all the specialised bibliography.

In terms of structure, this thesis dedicates its first chapter to study the historical roots of socialism in Catalonia —showing that the controversy between the centralist conception of Spain and *catalanism* has always existed within this ideological trend— and their effects on the later development of the distinct socialist Catalan parties. Following the first chapter, the first block of this work analyses the role played by the Catalan socialism in the opposition to the Franco, focusing on the Moviment Socialista de Catalunya (1945-1966) but also on other parties that appeared during the 1960s —such as Front Obrer de Catalunya and the Força Socialista Federal, both influenced by the worldwide radicalisation process of the left. The main contribution of these parties to *antifrancoism* was in terms of quality of their strategic proposals, rather than in terms of quantity of affiliation. This first block also studies the poor contribution of the PSOE and the Partido Socialista del Interior to the struggle against Franco during the dictatorship.

The second block of this thesis examines the action of the Catalan Socialists during the Spanish Transition to democracy (1977-1982), when they became the first political option in Catalonia after winning the general elections of 1977 and 1979 —a progression that stopped with the unexpected defeat at the first regional elections in 1980. During these years, the Socialists of Catalonia were unified in a single party (PSC) and were decisive for the Catalan self-government recuperation —playing also an important role on the policymaking that established the basis of the democratic state in Spain.

The last block of this thesis studies for the first time the contribution of the PSC in the development of the democratic state in Spain (1977-2010) at all administrative levels —state, autonomy, municipalities. All these proposals were addressed to a certain territorial dimension but were also formulated to generate some changes at a bigger scale —having the federal transformation of Spain as a final common goal.

To sum up, this thesis offers for the first time an overall view of the contribution of the Catalan socialists to the struggle against Franco and to the development of a democratic Spain, analysing at the same time how a minority political trend became one of the most important political parties in Catalonia and essential to understand the last forty years of its history.

Agraïments

Durant els set anys que ha durat la recerca que ha acabat conduint a aquesta tesi he tingut la sort de conèixer gent molt diversa i viure a tres ciutats diferents. Malgrat els canvis de localització, durant tot aquest temps he tingut la constant i gran ajuda dels meus directors de tesi, Borja de Riquer i Pere Ysàs, així com dels professors Paul Preston i Andreu Mayayo. A tots ells els vull agrair especialment les seves contribucions i mestratge en tot aquest procés. Pel camí també he tingut la sort de comptar amb l'assessorament de José Luis Martín Ramos, Joan Fuster Sobrepere i Jaume Bellmunt, als que agraeixo moltíssim els seus aclariments i consells durant tot aquest període d'estudi. A nivell acadèmic, igualment, han estat importants les aportacions de Carme Molinero i Joan B. Culla com a membres del tribunal del treball final de màster.

Fer aquesta tesi no hauria estat possible sense el suport, generositat i la paciència de l'Àngela, dels meus pares, del meu germà Ferran i de la resta de la meva família, natural i política —en especial dels meus oncles Mireia Jofre-Bonet i Alistair McGuire i de les meves tres àvies Antònia, Teresa i Dolors. A nivell humà, però també acadèmic, aquesta tesi ho deu gairebé tot a Cristian Ferrer González, Albert Planelles Orozco i Anna Vallugera Fuster, tres amistats impagables i tres *col·legues* (per dir-ho a la britànica) sense comparació. Igualment, m'agradaria agrair moltíssim als doctors Pau Casanellas, Guillem Puig i Joan Gimeno el seu suport i amistat, així com els de Carl-Henrik Bjerstrom, Sergio Murillo i Susana Grau durant l'etapa londinenca (i a partir d'aleshores). No em voldria descuidar a l'Àlex Gutiérrez, una bella amistat intel·lectual a la distància des que vam compartir uns mesos claus per aquest treball a Madrid.

Aquesta recerca no hauria pogut fer-se tampoc sense l'ajuda de Miquel Iceta, Ivan Garcia i Cristina González, que m'han obert les portes de la Fundació Rafael Campalans i del seu arxiu; així com els consells d'en Joan Esculies, amb el que ha estat un plaer compartir coneixements. A la fase inicial d'aquesta recerca també va ser de gran utilitat el bon saber fer de Javier Plaza a la Biblioteca del Congrés dels Diputats, així com els testimonis de Carlos Alcalá, Concepció Amills, Jaume Badia, Anna Balletbò, Enrique Barón Crespo, Amadeu Cuito, Antoni Dalmau, Jordi Font, Joan Ganyet, Miquel Iceta, Manuel

Lladonosa, Eduardo Martín Toval, Isidre Molas, José Montilla, Xavier Muñoz Pujol, Joaquim Nadal, Javier Nart, Raimon Obiols, José Luís Ramos, Xavier Sabaté, Lluís Sacrest, Narcís Serra i Josep Maria Triginer, als que agraeixo el temps que m'han dedicat i la seva bona predisposició a resoldre tots els dubtes que els he exposat.

Igualment, vull agrair molt el suport a l'admirada Rosa Lluch, a Ferriol Sòria, a Francesc Artal i al personal de la Fundació Ernest Lluch per donar-me l'oportunitat d'avançar part del contingut d'aquesta recerca en el llibre *Perseguint la llibertat. La construcció de l'espai socialista a Catalunya (1945-1982)*, publicat l'any 2019, i a tota la família de L'Avenç —en especial, Josep Maria Muñoz Lloret i Núria Iceta— per tot el recolzament durant tots aquests anys i per haver editat el llibre. Vull agrair igualment la confiança dipositada en mi a la Fundació Catalunya Europa, que en els propers mesos publicarà un working paper que recull gran part dels continguts del darrer bloc d'aquesta tesi doctoral (període 1982-2010).

Evidentment, sense la companyia de totes les meves amistats, a les que no he pogut veure tant com m'hauria agradat durant tot aquest temps, res de tot això hauria sigut possible. Moltes gràcies, doncs, a la Laia, la Mariona, el Ricard, en Dario, el Xavi, en Bruno, la Mònica, les Marina, l'Elena, l'Ana, la Kinu, el Matteo, l'Adam, la Louise, la Mercè, el Martí, la Maria, l'Adrià, la Vera, l'Albert, la Laura, el Joaquim, en Jet, el Carles, l'Aida i a tota la gent que m'ha acompanyat durant aquest procés i que no vull anar continuant citant un per un per no deixar-me ningú.

No voldria acabar sense agrair a Joan Subirats, Esteve Caramés i a les companyes de l'ICUB —amb una menció especial a Olga Brescó i Marlés Palouzie— el seu suport i comprensió durant tot aquest procés.

Introducció

A. Hipòtesi i plantejaments de partida

L'elaboració d'aquesta tesi parteix de la pregunta sobre quin va ser el paper dels socialistes catalans en l'antifranquisme i pels motius de la seva força electoral a partir de la recuperació democràtica —que no deixa de ser sorprenent si ens atenem al seu paper secundari en la lluita contra el règim de Franco, en la que el PSUC s'havia erigit com a força hegemònica. Estirant aquest fil, aquesta recerca es planteja quin va ser el rol dels Socialistes de Catalunya i, posteriorment, del PSC en la vertebració de l'estat democràtic a Espanya en els seus diversos nivells territorials.

Igualment, l'objectiu d'aquesta tesi és investigar el nivell d'influència de les formulacions realitzades des dels rengles del socialisme català en el socialisme espanyol, tant a nivell de les seves estructures descentralitzades durant la dictadura franquista —és a dir, en iniciatives com la Federació de Partits Socialistes— com, sobretot, en el PSOE i la seva acció de govern. En aquest darrer sentit, intentarem establir fins a quin punt les acusacions de *sucursalisme* que va rebre el PSC respecte el seu *partit germà* sobretot durant l'època dels governs de Jordi Pujol a Catalunya (1980-2003) van ser infundades o responien a una autèntica subordinació dels socialistes catalans als espanyols en tots els àmbits.

Fins ara, les aportacions sobre totes aquestes preguntes han sigut formulades o bé directament a nivell orgànic per part del PSC (a través de la Fundació Rafael Campalans) o bé per estudiosos que hi han militat o han format part del seu entorn més immediat. Un dels objectius d'aquesta recerca és acabar amb el predomini dels estudis *de part* sobre la matèria, alhora que oferir una visió de conjunt que fins aquest moment havia restat inèdita.

B. Continguts i estructura

El primer capítol d'aquesta recerca repassa molt breument l'experiència del socialisme durant la Segona República pels paral·lelismes existents entre l'experiència dels anys 1930 i dels anys 1970, tant pel que fa a l'excepcionalitat del context (trencament amb el règim anterior; creació d'una nova estructura

estatal; etc.) com per la continuïtat històrica que tindrien aquestes dificultats d'arrelament del socialisme a Catalunya —anunciant un dels principals mals que el partit patiria fins als nostres dies, és a dir, les enormes dificultats de barrejar un plantejament netament espanyolista com el del PSOE amb el socialisme catalanista proposat per altres formacions com, successivament, van ser la Unió Socialista de Catalunya (USC), el Moviment Socialista de Catalunya (MSC) i, posteriorment, Convergència Socialista de Catalunya (CSC) i el Reagrupament Socialista de Josep Pallach. Així mateix, aquest primer capítol ens serveix per entendre les problemàtiques relacions que es van establir sobretot a partir de la Guerra Civil espanyola entre els socialistes i els comunistes catalans.

Després d'aquest primer capítol introductori, el punt de partida d'aquesta investigació és l'any 1945, quan es funda, de la mà del dirigent del POUM Josep Rovira, el Moviment Socialista de Catalunya. L'MSC era la primera organització socialista que tenia presència a l'interior del país després de gairebé una dècada d'absència, al haver quedat englobat les forces socialistes preexistents l'any 1936 dins del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), que ben aviat es va mostrar d'obediència comunista. L'anàlisi de la història de l'MSC ens permet traçar un retrat acurat de l'antifranquisme a Catalunya, ja que malgrat no erigir-se mai en una formació de referència en aquest camp —aquest rol el desenvoluparia, a partir de la dècada de 1960, el PSUC—, sí que va patir-ne tots els impediments i tensions internes característiques d'aquests grups. La ruptura de l'MSC l'any 1966 —fruit de les divergències en la definició de l'estratègia pròpia del partit, de l'estratègia sindical i de la política d'aliances— va anar acompanyada del sorgiment de diversos grups radicalitzats formats per les noves generacions allunyades dels traumes bèl·lics, entre els que va destacar la Força Socialista Federal (FSF) i el Front Obrer de Catalunya (FOC), del que en sorgirien algunes de les figures polítiques més destacades de les següents dècades. A l'evolució de tots aquests grups transgressors, així com a la dels socialistes del Reagrupament (que es definien a si mateixos com a “socialistes moderats [...] cosa que no vol

dir que siguem moderadament socialistes”)¹ dediquem el segon capítol de la tesi.

El tercer capítol es centra en la reaparició del socialisme estatal a Catalunya, ja que fins la dècada de 1970 no trobarem cap grup polític socialista peninsular amb implantació significativa al Principat. La Federació Catalana del PSOE, fruit de l'estratègia d'immobilisme suïcida de la direcció a l'exili del partit —capitanjada per Rodolfo Llopis— va restar gairebé inactiva fins que es va produir el relleu generacional en aquesta formació, protagonitzat per Felipe González, Alfonso Guerra i el seu grup dels *sevillans* a partir de 1972. Aquesta llarga hibernació va comportar que el partit no tingués personal polític suficient per afrontar els canvis que arribaven amb la Transició, pel que a Catalunya es va negociar un inèdit *Pacte d'Abril* que, tot i que nasqués amb clares finalitats electorals, va significar l'avantsala de la unitat socialista. El buit creat a Espanya per la inactivitat del PSOE havia intentat de ser omplert per una Federació de Partits Socialistes en la que CSC va tenir un paper destacadíssim i pel Partido Socialista del Interior d'Enrique Tierno Galván (posteriorment rebatejat com a Partido Socialista Popular), que a Catalunya va tenir una presència gairebé testimonial però que hem trobat imprescindible esmentar, ja que des d'aquesta formació es va plantejar una alternativa a la Segona Internacional —la Conferència Socialista del Mediterrani— d'escàs recorregut però de plantejament sorprenent. La manca de referències publicades sobre el PSP Català fins avui en dia fan que li haguem dedicat una atenció més àmplia del que li correspondria en pàgines si ens atenem a la seva implantació real, però necessària si considerem el buit historiogràfic existent fins ara.

El quart capítol està dedicat al socialisme català durant la Transició, fent atenció al procés de composició del PSC i a la incidència d'aquest partit en la realitat política del moment. De forma interrelacionada, s'hi expliquen els frenètics avenços i canvis de guió dels anys de la recuperació democràtica a Espanya i de l'autogovern a Catalunya i les evolucions internes de dos partits —el PSC i el PSOE—, que o bé pràcticament o bé de manera directa naixien en aquell moment, tenint en compte la poca implantació territorial del PSOE al conjunt de l'Estat espanyol encara el 1976 (només en destacaven els nuclis a

---

¹ Informe del Secretariat Permanent del PSC-R al Vè Congrés del partit, publicat en data 2 de febrer de 1978. Arxiu Històric del Socialisme Català, Fons Ildefons Valls, C267 P6.

Astúries, Euskadi, Madrid i Andalusia, poc coordinats entre sí) i la nova síntesi dels partits socialistes catalans en un de sol. Aquest capítol estudia, a banda del tortuós camí cap a la unitat real dels socialistes, l'evolució ideològica de dues forces que fins aleshores havien recorregut sovint a la retòrica revolucionària i que a partir de les eleccions de 1977 protagonitzarien un gir cap a la *moderació*, un recorregut que en el cas del PSOE va servir primer per ocupar espai electoral al PCE i després per desbancar als *centristes* de la UCD, mogut el partit per la seva voluntat d'accedir en solitari al poder, i no coaligadament amb altres forces d'esquerres, en una opció coneguda com *la via nòrdica*, així com per la tendència majoritària dels partits polítics progressistes a la moderació dels seus plantejaments, a la recerca de l'adaptació a la societat espanyola. Aquest gir, en el cas del PSC, no va respondre tant a una estratègia determinada sinó al seguidisme del corrent general fruit de la dificultat per establir un rumb clar tenint en compte la multitud de fronts que el partit havia d'encapçalar (recuperació de l'autogovern, implantació als municipis, creació d'un nou marc legal a Espanya i a Catalunya) i els grans problemes que s'estaven manifestant dins la formació per arribar a acords programàtics, al haver quedat clavada gairebé tota la militància en els plantejaments dels seus partits d'origen, creant-se un ambient molt viciat de seguida i sense una direcció capaç d'arrossegar el partit cap a posicions de consens. Tot i així, el *gir socialdemòcrata* dels socialistes catalans i espanyols s'explica també per la poca sensibilitat *obrerista* que sempre havien tingut els seus dirigents i per la necessitat d'homologar-se a la línia política de la Segona Internacional, bàsica per a l'èxit del PSOE tant pels recursos materials proporcionats com per la pàtina d'*autèntic* partit socialista espanyol que els donava el suport dels principals partits europeus. Si fem esment a la política estatal del PSOE és perquè el PSC, pels seus acords d'unitat, havia de mostrar-li obediència, malgrat que teòricament siguin partits independents.

El cinquè capítol, escrit en anglès per tal de complir amb els requisits de la menció internacional del programa de doctorat, analitza l'acció parlamentària del Grup dels Socialistes de Catalunya al Congrés dels Diputats, fent especial esment a la seva participació en les principals fites polítiques del període, tant en la qüestió econòmica com en els temes d'Estat, centrant-nos aquí en l'elaboració de la Constitució de 1978 i les postures davant la qüestió territorial.

Veurem com es van moure els socialistes catalans en un sistema de partits —el sorgit del 15-J— que havia dut a un *pluralisme limitat i moderat* —els dos eixos bàsics del qual serien UCD i el PSOE—,² però en el que altres forces parlamentàries (com el PCE o AP) hi tenien un paper destacat, també. Els dits *Pactes de la Moncloa* formen el primer episodi de lleis estatals basades en el *consens*, com més endavant ho van ser la Constitució espanyola de 1978 o, després de l'ensurt del cop d'estat fallit del 23-F (el qual va generar la proposta del PSOE a UCD de formar un govern d'unitat, gest imitat pel PSC a Catalunya, sent ambdues propostes rebutjades pels partits governamentals), que va fer retornar als partits polítics a tal funcionament legislatiu, la Llei Orgànica d'Harmonització dels Processos Autònoms (LOAPA). El grup dels Socialistes de Catalunya va seguir durant tots aquests anys la pauta marcada pel PSOE excepte, parcialment, en el cas de l'harmonització autonòmica, actitud que va acabar sent el preludi (i per a alguns, causant) de la desaparició del grup propi del PSC al Congrés dels Diputats.

L'últim apartat del cinquè capítol relata la desaparició del grup propi al Congrés després de l'aprovació del Reglament definitiu de les Corts espanyoles, obrint-se una ferida que encara dura avui en dia, ja que malgrat que des de l'any 1982 el partit d'àmbit català participa en el Grup Socialista del Congrés, el seu encaix allí no ha estat mai del tot còmode, com demostren les diverses fórmules proposades (subgrup parlamentari, etc.) des d'aleshores. La manca d'una fórmula satisfactòria per a totes les formacions durant tot el període estudiat és evident si tenim en compte que encara al XII Congrés del PSC (17 i 18 de desembre de 2011) es votava una moció sobre aquesta qüestió, en la qual es va determinar que no es volia un grup propi però sí la revisió del paper dels socialistes catalans dins del PSOE, apostant per la creació d'un "grup socialista federal" on els diputats del PSC poguessin votar de manera diferenciada de la dels socialistes estatals en cas de desacord.³ El primer secretari electe del PSC en aquell congrés —Pere Navarro— sol·licitava, així mateix, la revisió de les relacions amb el PSOE, partit al qual

---

² Aquest sistema queda entre el bipartidisme i el pluralisme extrem i polaritzat. Igualment, compta amb una distinció ideològica relativament petita entre partits. SOTO, Álvaro: *Transición y cambio en España. 1975-1996*. Madrid: Alianza Editorial, 2005, p. 93.

³ "El PSC dice de nuevo no al grupo propio", *La Vanguardia*, 18 de desembre de 2011.

els socialistes catalans encara estan units segons els acords de federació de 1978.

Precisament, les complexes relacions entre el PSOE i el PSC protagonitzen en gran part el darrer capítol de la tesi, dedicat a estudiar la influència del PSC en la configuració de l'Espanya democràtica. Per fer-ho amb la visió més completa possible, hem optat per abordar la temàtica separadament des dels àmbits estatal, autonòmic i municipal, escollint un marc temporal que engloba des de l'arribada del PSOE al govern d'Espanya (1982) fins la sortida del PSC de la Generalitat de Catalunya (2010), després que la sentència del Tribunal Constitucional contra l'Estatut català aprovat el 2006 dinamités el panorama polític català i acabés suposant el trencament de la unitat formal del PSC com a partit. Sobre les afectacions de la vida i relacions polítiques dels dos partits en la vida orgànica de cada formació, com en la resta de la tesi, només han sigut abordades tangencialment en la mesura que permeten entendre millor la temàtica estudiada. D'aquesta manera, el primer apartat d'aquest darrer capítol analitza l'aportació dels socialistes de Catalunya als governs de Felipe González (1982-1996) i José Luis Rodríguez Zapatero (2004-2011), fent una mirada detallada a l'obra d'Ernest Lluch com a ministre de Sanitat, que va suposar una peça bàsica en la posada en marxa de l'Estat del Benestar a Espanya, i a la de Narcís Serra com a ministre de Defensa, clau per a la modernització política de l'estat, al apartar els militars de la vida política del país, així com a les aportacions dels seus successors. El segon apartat fa esment a la política municipal del PSC, que durant gairebé un quart de segle va ser el seu principal bastió. Així, des dels principals ajuntaments de Catalunya els socialistes catalans van poder construir i exposar un projecte alternatiu de país al que representava i impulsava Jordi Pujol a la Generalitat de Catalunya, establint-se un grau de confrontació més que notable entre els dos nivells administratius. Aquest darrer capítol tanca precisament amb un estudi del paper del PSC en la política catalana, que va comptar amb moments ben diferenciats —de la participació al clima de consens per posar les bases de l'autogovern fins a les presidències de Maragall (2003-2006) i Montilla (2006-2010), passant per la dura confrontació amb el *pujolisme* al Parlament de Catalunya—, però que sempre es va veure condicionada per les necessitats del PSOE. De tots aquests moments, hem fet particularment esment al disseny i

vicissituds que va suposar la posada en marxa de l'Estatut del 2006, liderada pel govern Maragall, que més enllà d'una millora de l'autogovern català era alhora una proposta d'aprofundiment en el caràcter federal que els socialistes catalans desitjaven que tingués Espanya.

C. Fonts i marc teòric

Per a la realització d'aquesta tesi ha sigut de gran utilitat la consulta de la part catalogada de l'Arxiu Històric del Socialisme Català (AHSC), malgrat que malauradament només comprèn aproximadament la meitat de l'arxiu i no inclou la documentació aportada pels principals dirigents del període estudiat. De totes maneres, gràcies a la recerca realitzada a l'AHSC he pogut aportar documents interns i de propaganda de les diverses formacions que van desembocar al PSC, així com diversos informes i comunicats confidencials de la direcció cap a la militància que han permès reconstruir el procés d'unitat socialista amb la complexitat necessària. Per sort meua, la gran feina que José Luis Martín Ramos va fer a la Fundació Rafael Campalans me n'ha permès consultar una petita part del contingut que avui en dia no és accessible als investigadors físicament, però que sí que es troba degudament editat i ben contextualitzat, amb informació sobre el MSC,⁴ el FOC,⁵ el PSC-C i el PSC.⁶ Per complementar aquesta recerca, m'ha sigut d'utilitat la consulta de l'arxiu privat de la militant de base Concepció Amills, militant del PSC-C i, posteriorment, de l'associació del PSC del Poblenou, on sobretot hi he pogut trobar fulletons cicloestilats de les dues formacions i documentació dels partits adreçada a la militància.

En contrast amb l'AHSC, i malgrat tota l'ajuda possible del seu personal, a l'arxiu de la Fundació Ernest Lluch la manca de documentació política del període en què va ser diputat i ministre (per bé que s'hi conserva la de tipus acadèmic) ha fet la meua recerca allí gairebé infructuosa. Tot i que sense gaire resultats rellevants, també he pogut consultar diversos fons de l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, sobretot correspondència entre el president a

---

⁴ Fundació Rafael Campalans: *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya*. Barcelona: Columna, 1995

⁵ Fundació Rafael Campalans: *El Front Obrer de Catalunya*. Barcelona: Columna, 1994

⁶ Fundació Rafael Campalans: *Els Consells Generals del Partit Socialista de Catalunya. Novembre 1976-Juliol 1978*. Barcelona: Columna, 1997

l'exili de la Generalitat de Catalunya i els líders socialistes, que s'ha revelat com una font molt menys enriquidora de l'esperat, al produir-se el gruix de les converses i negociacions oralment o per via d'intermediaris, usant-se majoritàriament en aquesta relació les missives per acordar dates per a les trobades o enviar reclamacions d'adhesió des de França cap a Catalunya (sense obrir-se un debat escrit en cap cas).

Fora de Catalunya, la consulta a l'Arxiu i a la Biblioteca del Congrés dels Diputats a Madrid ha sigut d'utilitat a l'hora de consultar els diaris de sessions del parlament espanyol, però sobretot per localitzar-hi bibliografia difícil de trobar en altres àmbits. Capítol a banda mereix l'episodi viscut al intentar consultar els fons de la Fundación Pablo Iglesias, que em va resultar impossible al existir una negativa no explicitada per part del PSOE a obrir-lo pel que fa a la documentació a partir de 1977. Per fer aquesta afirmació em baso en l'experiència d'intentar consultar *in situ* documents citats al manual de fonts disponible a l'Archivo del Movimiento Obrero d'Alcalá de Henares que, un cop sol·licitades, segons els arxivers, directament no existien.

Totes les mancances pel que fa a les fonts primàries documentals han intentat compensar-se, en part, a través de testimonis escrits i orals del període. A nivell de fonts escrites, a banda de les localitzades als arxius que acabo de referenciar, ha resultat bàsica la consulta hemerogràfica, tant pel que fa a la premsa generalista com als òrgans portaveus del PSOE i del PSC, que —això sí— ofereixen un nivell d'informació desigual. A *El Socialista* hi he trobat molt material que permet detallar i explicar les justificacions oficials de les accions més lluïdes del PSOE, encara que la creixent manca de democràcia interna d'aquest partit fa que sigui difícil trobar-hi pluralitat d'opinions respecte als temes allí desglossats. En canvi, *L'Endavant*, *L'Hora* i *L'Opinió Socialista* tenen, al meu entendre, una orientació menys propagandística i ofereixen un nivell de *contacte* més directe entre militant i diputat, trobant-s'hi recollides de manera més plural els diversos testimonis, sensibilitats i posicionaments dels membres del PSC respecte als esdeveniments que vagin succeint. Igualment, s'ha procedit tant a la consulta de publicacions que ens han permès l'evolució ideològica del socialisme català al llarg de tot el període estudiat, ja siguin

llibres publicats amb una funció teòrica⁷ com reculls de textos i intervencions prou il·lustratius sobre el projecte del PSC a nivell municipal, autonòmic, espanyol i europeu.⁸

Pel que fa a les fonts orals, he realitzat vint-i-tres entrevistes a protagonistes del període, procurant incloure també la veu dels militants de base i d'arreu del país. A tals efectes, s'han entrevistat els principals dirigents orgànics i institucionals del període de la recuperació democràtica disponibles (Raimon Obiols, Isidre Molas, Narcís Serra, Eduardo Martín Toval, José Montilla, Miquel Iceta, Jordi Font, Anna Balletbò), que, en algunes ocasions, han aportat informació també sobre l'etapa de l'antifranquisme; militants de base implicats de manera diversa en tot plegat (José Luís Martín Ramos, Concepció Amills, Carlos Alcalá); dirigents de les forces socialistes sorgides durant el franquisme (Amadeu Cuito, Josep Maria Triginer, Xavier Muñoz Pujol, Javier Nart, Manuel Lladonosa); dirigents territorials socialistes (Joaquim Nadal, Antoni Dalmau, Joan Ganyet, Lluís Sacrest, Xavier Sabaté) i figures de l'òrbita del partit amb papers rellevants dins dels governs de progrés (Jaume Badia). Per completar la visió sobre la relació entre el socialisme català i l'espanyol he entrevistat a Enrique Barón Crespo, tant per la vessant orgànica com per la de

---

⁷ MOLAS, Isidre: *La ciutat llunyana*. Barcelona: Edicions 62, 1981; DDAA: *Les terceres vies a Europa*. Barcelona: Edicions Nova Terra, 1975; MARAGALL, Pasqual: *Europa pròxima: Europa, regions i ciutats*. Barcelona: Edicions UB, 1999; MARAGALL, Pasqual: *Progrés i reforma social*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2005; MARAGALL, Pasqual: *Una nova etapa per a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2004; MARAGALL, Pasqual: *La via catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2005; MARAGALL, Pasqual: *Refent Barcelona*. Barcelona: Planeta, 1986; MARAGALL, Pasqual: *Per Barcelona*. Barcelona: Edicions 62, 1987; MARAGALL, Pasqual: *Àrea Metropolitana: una ocasió històrica*. Barcelona: Corporació Metropolitana de Barcelona, 1985

⁸ SERRA, Narcís: *La Gestió de Barcelona: una política municipal*. Barcelona: Servei de Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona, 1982; SERRA, Narcís: *Discurs en la sessió de cloenda del simposi sobre àrees metropolitanes (octubre 1982)*. Barcelona: Corporació Metropolitana de Barcelona, 1987; SERRA, Narcís: *Barcelona, 1979-2004: vint-i-cinc anys de transformacions*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2004; MARAGALL, Pasqual; SERRA, Narcís: *Per una Barcelona olímpica i metropolitana*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1982; MARAGALL, Pasqual: *L'Estat de la ciutat: 1983-1990. Discursos de balanç d'any*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1991; MARAGALL, Pasqual: *Noves propostes per al catalanisme*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2005; MARAGALL, Pasqual: *Intervención en el debate sobre el estado de las autonomías*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2006; NADAL FARRERAS, Joaquim: *Catalunya: catalanisme i socialisme*, Barcelona, Ed Mediterrània, 2003; MONTILLA AGUILERA, José: *Enfortir Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2008; MONTILLA AGUILERA, José: *Discurs d'investidura "Concertació, diàleg i polítiques socials per a Catalunya"*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2006; MONTILLA AGUILERA, José: *Discursos del Presidente de la Generalitat en Madrid*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2008; ICETA LLORENS, Miquel: *Catalanisme federalista*. Barcelona, Fundació Rafael Campalans, 2006

l'acció de govern conjunta a l'executiu espanyol. A nivell de fonts orals, també ha sigut de gran vàlua l'excel·lent fons d'entrevistes que la Fundació Catalunya Europa, dins del seu programa *Testimonis del Llegat Pasqual Maragall*, ha confeït i ofereix online⁹ —realitzades totes elles per Josep Maria Muñoz Lloret, que dins les seves sempre interessants entrevistes a *L'Avenç* ha publicat al llarg de les darreres dues dècades un sòlid corpus d'intervius a dirigents socialistes de l'etapa estudiada. De tot aquest gruix de fonts orals recollides per Muñoz Lloret n'he pogut recollir informació rellevant sobre el paper dels socialistes catalans en l'antifranquisme i de la seva contribució (i limitacions) a la confecció de l'Espanya democràtica. Amb desigual resultat, la consulta de llibres-entrevista a diversos dirigents desapareguts¹⁰ o que no es troben actualment en condicions de ser entrevistats per motius de salut¹¹ ha sigut útil, així com la revisió d'altres llibres-entrevista o perfils de dirigents en període preelectoral que posteriorment he pogut entrevistar jo mateix.¹²

Per acabar amb l'apartat testimonial, i sempre amb la prevenció necessària pel que fa a la informació proporcionada per les fonts orals i de llibres de memòries, ha sigut útil la consulta tant dels volums commemoratius de la història del PSC editats per la Fundació Rafael Campalans —alguns d'ells amb capítols que comprenen testimonis ben sincers—¹³ com dels llibres de memòries de diversos protagonistes del període, ja fossin de caràcter general¹⁴

---

⁹ <https://vimeo.com/llegatpasqualmaragall>

¹⁰ SINTES, Marçal: *Què pensa Ernest Lluch?*. Barcelona: Dèria, 2001; ARACIL, Rafael; MAYAYO, Andreu; SEGURA, Antoni (editors): *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya. Els joves de la Transició*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, CEHI i Generalitat de Catalunya, 2003; BURNS MARAÑÓN, Tom: *Conversaciones sobre el Socialismo*. Barcelona: Plaza y Janés, 1996

¹¹ ÀLVARO, Francesc-Marc: *Què pensa Pasqual Maragall*. Barcelona: Dèria, 1998

¹² CLARET, Andreu: *Joan Reventós*. Barcelona: Editorial Cambio 16, 1977; MARTÍ GÓMEZ, Josep: *Joan Reventós. Aproximación a un hombre y su época*. Barcelona: Planeta, 1980; FEBRÉS, Xavier i RIVIÈRE, Margarita: *Pasqual Maragall: un rebelde en el poder*. Esplugues de Llobregat: Plaza & Janés, 1991; MONTILLA AGUILERA, José: *Clar i català: testimoni de quatre anys de presidència*. Barcelona, RBA, 2013; BUCH OLIVER, Jordi: *Montilla, de emigrante a presidente*. Madrid, Europa Viva, 2008; PERNAU, Gabriel: *Descobrint Montilla: el somni català del president de la Generalitat*. Barcelona: La Magrana, 2010

¹³ TRIGINER, Josep M.; MOLAS, Isidre: *Vint anys d'Història del PSC*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 1998; DDAA: *PSC. 30 anys de socialisme català*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2008; DDAA: *15-J: Els socialistes de Catalunya i les eleccions de 1977*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2007

¹⁴ MARAGALL, Pasqual: *Oda inacabada: memòries*. Barcelona: La Magrana, 2008; MUÑOZ PUJOL, Xavier: *De dreta a esquerra. Memòries polítiques*. Barcelona: Edicions 62, 1990; OBIOLS, Raimon: *El mínim que es pot dir*. Barcelona: La Magrana, 2013; CUITO, Amadeu: *Memòries d'un somni*. Barcelona: Quaderns Crema, 2011; CASARES, Francesc: *Memòries d'un advocat laboralista (1927-1958). Primera part*.

o sobre aspectes concrets de la seva vida política.¹⁵ Com acostuma a passar quan es treballen aquest tipus de fonts, les seves aportacions han sigut útils en molt casos a l'hora de copsar millor l'ambient d'un moment determinat (Cuito, Muñoz Pujol, Ximenis, Casares, Gibert, Bonet *et al*) que per trobar-hi informació nova o inèdita. Només alguns llibres d'aquestes característiques publicats molt poc després d'un fet concret (Maragall, Nadal, Mercader, Sánchez Llibre) ens han aportat material realment rellevant, encara que tots ells estiguin escrits amb voluntat d'autojustificació. Finalment, la lectura d'alguns llibres de testimonis ha estat gairebé en va pel seu caràcter directament propagandístic (Guerra, Serra, Pujol).

Amb un impacte similar, la lectura de d'obres sobre figures rellevants del període ha estat una font valuosa, tant pel que fa als socialistes¹⁶ com a personatges que van tenir-hi una interacció decisiva en algun punt de la seva biografia.¹⁷ En tots els casos, i malgrat alguns excessos de simpatia dels biògrafs cap als personatges estudiats, aquests estudis ens han aportat informació remarcable tant per la reproducció de material inèdit (anotacions als dietaris, transcripció de correspondència) com per aprofundir en episodis de la seva vida privada que permeten entendre millor el comportament polític dels

---

Barcelona: La Campana, 2006; CASARES, Francesc: *Compromís amb la justícia. Memòries d'un advocat laboralista (1958-1978)*. Barcelona: L'Avenç, 2016; XIMENIS, Vicenç: *Demòcrata i socialista: memòries de setanta anys de lluita política apassionada*. Lleida: Pagès, 1998; PUJOL SOLEY, Jordi: *Memòries (1980-1993): temps de construir*. Barcelona, Proa, 2009; PUJOL SOLEY, Jordi: *Memòries (1993-2011): de la bonança a un repte nou*. Barcelona, Proa, 2012; GUERRA, Alfonso: *Cuando el tiempo nos alcanza. Memorias (1940-1982)*. Madrid: Espasa Calpe, 2005

¹⁵ BALLETBÒ, Anna: *Una mujer en la transición: confesiones en la trastienda*. Barcelona: Flor del Viento, 2004; SERRA, Narcís: *La transición militar. Reflexiones en torno a la reforma democrática de las fuerzas armadas*. Barcelona: Debate, 2008; SANTOS, Lúcia; BONET, Laia i FUENTES, David: *El nou Estatut. Comentaris a peu d'obra*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2006; Josep SÁNCHEZ LLIBRE: *Les veritats de l'Estatut. Allò que no s'ha publicat al diari de sessions*. Barcelona: La Esfera de los Libros, 2006; NADAL FARRERAS, Joaquim: *Històries d'alcalde (Girona, 1979-2002)*, Cassà, Ed. Gavarres, 2019; NADAL FARRERAS, Joaquim: *Testimoni de càrrec: vint anys al servei de Catalunya*. Barcelona, Ed. 62, 2014; MERCADER, Jordi: *Mil dies amb PM: crònica viscuda de la presidència de Pasqual Maragall*. Barcelona: La Magrana, 2008; GIBERT, Arseni: *Una falsa història del PSC*. Girona: Curbet edicions, 2014

¹⁶ CLARET, Jaume (cord.): *Pasqual Maragall. Pensament i acció*. Barcelona: La Magrana, 2017; RUBIOL, Glòria: *Josep Pallach i el Reagrupament*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995; BALLESTER, David: *Ramon Porqueras: l'heterodòxia militant. Un socialista contra Franco*. Barcelona: Fundació Josep Comaposada, 2010; ESCULIES, Joan: *Ernest Lluch. Biografia d'un intel·lectual agitador*, Barcelona: La Magrana, 2018; ESCULIES, Joan: *Josep Andreu Abelló. Els clarobscurs del catalanisme*. Barcelona: Edicions de 1984, 2015; DDAA: *Gegants del PSC*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2018

¹⁷ AMAT, Jordi: *Com una pàtria. Vida de Josep Benet*. Barcelona: Edicions 62, 2017

biografiats. En aquest últim camp, m'agradaria destacar la feina que la Fundació Catalunya Europa ha desenvolupat en els darrers anys, que està esdevenint complementària a la realitzada durant dècades per la Fundació Rafael Campalans, impulsant en el seu cas un ampli programa d'estudi sobre l'obra de Pasqual Maragall.¹⁸

Com esmentava més amunt, aquesta tesi doctoral s'ha realitzat amb la intenció de ser un estudi acadèmic pioner sobre la història del socialisme català, ja que gairebé la totalitat de la bibliografia sobre aquesta qüestió ha estat elaborada per membres del partit o personatges de la seva òrbita que han viscut els fets que estudien de prop. Aquest caràcter que em proposo donar al meu estudi ja es troba en el llibre que vaig publicar l'any 2019 avançant una part important d'aquesta recerca¹⁹ o en els estudis que hem començat a elaborar amb companys com Cristian Ferrer sobre la qüestió,²⁰ sent dels pocs que guarden aquesta distància acadèmica existents fins ara —tal com els que, amb grans resultats, han publicat Ivan Bordetas i Anna Sánchez.²¹ Malgrat això, les aportacions realitzades fins ara des de Catalunya tenen un indubtable valor

---

¹⁸ CAMPA PLANAS, Josep Lluís: "El pensament polític de Pasqual Maragall en relació al federalisme i a l'encaix Catalunya-Espanya". Barcelona: Working paper n° 3 de la Fundació Catalunya Europa, abril 2016; PRADEL MIQUEL, Marc: "Catalunya, xarxa de ciutats. El municipalisme de Pasqual Maragall i la seva influència en la governança de Catalunya". Barcelona: Fundació Catalunya Europa, 2016; TOMÀS FORNÉS, Mariona: "Governar la Barcelona real. Pasqual Maragall i el dret a la ciutat metropolitana". Barcelona: Fundació Catalunya Europa, 2017; MARTÍN i UCEDA, Javier: "Europa en l'horitzó: Barcelona i Catalunya en l'articulació i la construcció europea. Les relacions transfrontereres en el pensament i acció de govern de Pasqual Maragall". Barcelona: Working paper n° 5 de la Fundació Catalunya Europa, Maig 2018; BÀGUENA LATORRE Josep A.: "El territori en l'acció política de Pasqual Maragall. Orígens, debat i construcció de polítiques territorials al "Govern alternatiu", 1999-2003", Barcelona: Working Paper n° 6 de la Fundació Catalunya Europa, Desembre 2018

¹⁹ MUÑOZ JOFRE, Jaume: *Perseguint la llibertat. La construcció de l'espai socialista a Catalunya, 1945-1982*, Barcelona: L'Avenç, 2019

²⁰ FERRER GONZÁLEZ, Cristian i MUÑOZ JOFRE, Jaume: "El anticomunismo en la izquierda. A propósito del origen y la ruptura del Moviment Socialista de Catalunya (1945-1966)", en Carlos NAVAJAS (coord.): *Siglo. Actas del V Congreso Internacional de Historia de Nuestro Tiempo*, Logroño, Universidad de la Rioja. 2016

²¹ BORDETAS, Iván; SÁNCHEZ, Anna: *L'antifranquisme oblidat. De la dissidència cristiana al comunisme revolucionari (1953-1972)*. Barcelona: Editorial Base, 2019

i honestat historiogràfica, i m'agradaria destacar especialment la feina de José Luis Martín Ramos,²² David Ballester²³ i Gabriel Colomé.²⁴

A diferència del cas de la història del socialisme català, on encara queda molt camp per recórrer, des de fa uns anys l'acadèmia de la resta de l'Estat sí que ha dedicat més atenció a l'estudi del socialisme espanyol. Com passa en el cas català, alguns dels casos més rellevants les aportacions estan formulades per personatges de l'òrbita del PSOE i dels fets, com Santos Juliá²⁵ o Abdón Mateos,²⁶ els quals reproduïen un discurs que, malgrat buscar l'objectivitat, acaba resultant esbiaixat per la seva visió *centralista* de la història d'Espanya i de la temàtica d'estudi. Així, en aquestes obres de referència hi hem trobat a faltar sovint una lectura que recollís, en el cas que ens ocupa, la complexitat de la història del socialisme a Catalunya en particular i del catalanisme en general, apareixent moltes vegades el PSC com a simple apèndix —sobretot en el cas de Mateos— del PSOE al Principat. Així, sense pretendre-ho, s'acaba fent una història fins a cert punt oficialista del partit, assimilant-ne els esquemes mentals *centralistes* de la direcció i sense tenir suficientment en compte, segons el meu criteri, el paper que els projectes socialistes alternatius (totes les formacions integrades dins la Federació de Partits Socialistes; etc.) van tenir durant el franquisme i la Transició i els projectes que s'han intentat dibuixar des de fora de Madrid des d'aleshores. És evident que el PSOE és un partit intrínsecament jacobí i que l'opinió de la seva escassa militància ha tingut poc pes en el seu desenvolupament històric, però penso que des de l'acadèmia s'ha d'evitar que la història d'aquest partit monopolitzi els estudis sobre la història del socialisme a Espanya. En altres paraules, crec important no deixar-se endur pel resultat

---

²² Des de la Fundació Rafael Campalans i com a acadèmic en nombrosos articles a revistes com *L'Avenç* i a MARTÍN RAMOS, José Luis (Ed.): *Història del socialisme a Catalunya (1940-1975)*. Barcelona: Columna, 1994; MARTÍN RAMOS, José Luis: *La rereguarda en guerra. Catalunya, 1936-1937*. Barcelona: L'Avenç, 2012; MARTÍN RAMOS, José Luis: *Territori capital. La guerra civil a Catalunya, 1937-1939*. Barcelona: L'Avenç, 2015

²³ BALLESTER, David: *Els homes sense nom. L'exili i la clandestinitat de la UGT de Catalunya (1939-1976)*. Barcelona: Viena Edicions, 2003

²⁴ COLOMÉ, Gabriel: *El partit dels socialistes de Catalunya. Estructures, funcionament i electorat*. Barcelona: Edicions 62, 1989

²⁵ JULIÁ, Santos: *Los socialistas en la política española (1879-1982)*. Madrid: Taurus, 1997; JULIÁ, Santos (coord.): *El socialismo en las nacionalidades y regiones*. Madrid: Editorial Pablo Iglesias, 1988

²⁶ En nombrosos articles acadèmics i en obres com MATEOS, Abdón: *Historia del PSOE en transición. De la renovación a la crisis, 1970-1988*. Madrid: Sílex, 2017; SOTO CARMONA, Álvaro; MATEOS LÓPEZ, Abdón (dirs): *Historia de la época socialista. España: 1982-1996*. Madrid: Editorial Sílex, 2013

final (primacia del PSOE respecte la resta d'opcions i absorció de molts dels líders dels projectes alternatius en els seus rengles i discurs) i intentar constatar que han existit altres projectes i fórmules que les liderades per Felipe González i Alfonso Guerra —que, en qualsevol cas, s'han d'abordar amb certa voluntat crítica, com fa Richard Gillespie.²⁷ Aquest esquema mental centralista perd certa força entre les noves generacions d'historiadors, on trobem treballs excel·lents com els d'Antonio Muñoz Sánchez²⁸ o Juan Antonio Andrade Blanco,²⁹ així com en d'altres de gran interès com els de Daniel Guerra Sesma³⁰ o Pilar Ortuño.³¹ Cal celebrar, igualment, l'aparició de llibres que amplien el camp de la història del socialisme a Espanya ocupant-se d'opcions que han acabat desapareixent, imprescindibles per entendre millor la globalitat de la temàtica, com són els de Julio Antonio García Alacalá³² o Joan Martí Castelló.³³

Justament, pel que fa a una òptima contextualització del tema d'estudi han estat imprescindibles la consulta d'obres que em permetessin fer-ho tant en l'àmbit internacional³⁴ com espanyol³⁵ i català —tant pel que fa a nivell de

²⁷ GILLESPIE, Richard: *Historia del Partido Socialista Obrero Español*. Madrid: Alianza Editorial, 1991

²⁸ MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio: *El amigo alemán. El SPD y el PSOE de la dictadura a la democracia*. Barcelona: RBA, 2012; MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio: "Los orígenes de la Alianza Sindical Obrera: El papel de la Federación Internacional de Obreros del Metal (1962-1963)", dins AAVV (eds.): *VI Encuentro de Investigadores sobre el Franquismo*. Comisiones Obreras, Zaragoza, 2006, pp. 190-205

²⁹ ANDRADE BLANCO, Juan Antonio: *El PCE y el PSOE en (la) transición. La evolución ideológica de la izquierda durante el proceso de cambio político*. Madrid. Siglo XXI de España Editores. 2012

³⁰ GUERRA SESMA, Daniel: *Socialismo español y federalismo (1873-1976)*. Oviedo: Fundación José Barreiro-KRK Ediciones, 2013

³¹ ORTUÑO ANAYA, Pilar: *Los socialistas europeos y la transición española*. Madrid: Marcial Pons, 2005

³² GARCÍA ALCALÁ, Julio Antonio: *Historia del Felipe (FLP, FOC y ESBA). De Julio Cerón a la Liga Comunista Revolucionaria*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2001.

³³ MARTÍ CASTELLÓ, Joan: *Socialistes d'un país imaginat. Una història del Partit Socialista del País Valencià (1974-1978)*. València: Institució Alfons el Magnànim, 2017

³⁴ SASSOON, David: *Cien años de socialismo*. Barcelona: Edhasa, 2001; MAYAYO, Andreu, TÉBAR, Javier (eds): *En el laberinto. Las izquierdas en el sur de Europa (1968-1982)*. Granada: Comares, 2018; JUDT, Tony: *Postguerra. Una historia de Europa desde 1945*. Madrid: Taurus, 2006

³⁵ RIQUER, Borja de: *La dictadura de Franco*. Vol. IX de *Historia de España*. FONTANA, Josep; VILLARES, Ramón (Dirs.). Sabadell. Crítica/Marcial Pons. 2010; PRESTON, Paul: *Franco. Caudillo de España*. Barcelona: Debate, 2015 (edició actualitzada); PRESTON, Paul: *El triunfo de la democracia en España. De Franco a Felipe González, pasando por Juan Carlos*. Barcelona: Debate, 2018 (edició actualitzada); YSÀS, Pere (Ed): *La configuració de la democràcia a Espanya*. Vic: Eumo Editorial, 2009; SOTO, Álvaro: *Transición y cambio en España. 1975-1996*. Madrid: Alianza Editorial, 2005; MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere: *De la hegemonía a la autodestrucción. El Partido Comunista de España (1956-1982)*. Barcelona: Crítica, 2017; CASANELLAS, Pau: *Morir matando. El franquismo ante la práctica armada, 1968-1977*. Madrid: Catarata, 2014; ROCA JUSMET, Jordi: *Pactos Sociales y Política de Rentas. El debate internacional*

partits com de context general.³⁶ De tots aquests casos, he de lamentar que en la historiografia feta des de la resta de l'Estat no s'hi aprecia un grau d'entesa suficient pel que fa a la complexitat del catalanisme i de les propostes polítiques no provinents de Madrid, en especial pel que fa als estudis d'Álvaro Soto. En aquest sentit, i entroncant amb l'exposat abans sobre la naturalesa dels estudis sobre el socialisme espanyol, és significatiu que en moltes de les obres de caràcter general o sobre altres formacions produïdes a l'acadèmia

---

y la experiencia española (1977-1988). Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1993; HERNÁNDEZ ANDREU, Juan: *Economía política de la Transición en España (1973-1980)*. Madrid: Editorial Complutense, 2004; GARCÍA DELGADO, José Luís: *Economía española de la Transición a la Democracia*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 1990; OÑATE RUBALCABA, P: *Consenso e ideología en la Transición política española*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 1998; NÚÑEZ SEIXAS, Xosé Manuel (coord.): *España en democracia, 1975-2011*, dins J. FONTANA i R. VILLARES (dir): *Historia de España*, volum XI. Barcelona, Crítica, 2017; GIMENO IGUAL, Joan: *Situar el hoy en el mañana. Comissions Obreres en la transició i la democràcia (1976-1991)*. Tesi doctoral UAB inèdita, defensada el 18 de setembre del 2019

³⁶ RIQUER, Borja de; CULLA, Joan B.: *El Franquisme i la Transició Democràtica (1939-1988)*. Volum VII de la *Historia de Catalunya* VILAR, Pierre (dir). Barcelona: Edicions 62, 1989; RIQUER, Borja de: *La Catalunya Autònoma (1975-2003)*. Volum IX de la *Historia de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 2003; CEFID: *Catalunya durant el franquisme: diccionari*. Vic: Eumo Ed. 2006; FERRER, Joaquim: *La lluita pels ajuntaments democràtics (1966-1976)*. Barcelona: Galba Edicions, 1977; COLOMER, Jaume; AGUILERA, Cesáreo R.; SUBIRATS, Joan; VINTRÓ, Joan: *Els grups polítics a Catalunya. Partits i programes. Volum 2: Esquerra, extrema esquerra i organismes unitaris*. Barcelona: L'Avenç, 1976; PITARCH, Ismael E.; BOTELLA, Joan; CAPO, Jordi; MARCET, Joan: *Partits i parlamentaris en la Catalunya d'avui*. Barcelona: Edicions 62, 1980; MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere: *Els anys del PSUC, el partit de l'antifranquisme (1956-1981)*. Barcelona: L'Avenç, 2010; MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere (coords.): *Construint la ciutat democràtica. El moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició*. Barcelona: Icaria, 2010; MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere: *La cuestión catalana. Cataluña en la transición española*. Barcelona: Crítica, 2014; MAYAYO, Andreu: *La ruptura catalana. Les elecciones del 15-J del 1977*. Catarroja: Afers, 2002; PAGÈS i BLANCH, Pelai (dir): *La transició democràtica als Països Catalans. Història i memòria*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2005; PALA, Giaime: *El PSUC. L'antifranquisme i la política d'aliances a Catalunya (1956-1977)*. Barcelona: Editorial Base, 2011; LO CASCIO, Paola: *Nacionalisme i autogovern. Catalunya, 1980-2003*. Catarroja-Barcelona: Afers, 2008; MOLAS, Isidre; CULLA, Joan B (Eds): *Diccionari dels partits polítics de Catalunya: segle XX*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2000; BORJA, Jordi: *Bandera Roja. 1968-1974. Del maig del 68 a l'inici de la transició*. Barcelona: Edicions 62, 2018; CULLA, Joan B (coord.): *El pal de paller. Convergència Democràtica de Catalunya (1974-2000)*. Barcelona: Pòrtic, 2001; CULLA, Joan B: *La Dreta espanyola a Catalunya. 1975-2008*. Barcelona: Edicions La Campana, 2009; CULLA, Joan B: *Esquerra Republicana de Catalunya. 1931-2012. Una història política*. Barcelona: Edicions La Campana, 2013; FERRER GONZÁLEZ, Cristian: *Sota els peus del franquisme. Conflictivitat social i oposició política a Tarragona 1956-1977*. Tarragona: Arola Editors, 2018; FERRER GONZÁLEZ, Cristian: *Lluitadors quotidians. L'antifranquisme, el canvi polític i la construcció de la democràcia al Montsià (1972-1979)*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 2014; TERMES, Josep: *Història del moviment anarquista a Espanya (1870-1980)*. Barcelona: L'Avenç, 2011; ANDREU ACEBAL, Marc: *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1982)*. Barcelona: L'Avenç, 2015

catalana o estrangera que he consultat per adquirir context —com les de Borja de Riquer, Molinero-Ysàs o Preston— hi he trobat informació de molta més rellevància sobre l'acció i evolució socialista a nivell estatal que en moltes de les monografies consultades, al haver-se realitzat aquestes al marge de les vinculacions ideològiques al PSOE i des d'una major comprensió de la diversitat del camp d'estudi. En el camp d'història de Catalunya m'ha sigut de gran utilitat la consulta dels estudis de Mayayo i Lo Cascio, així com els de Joan B. Culla i Cristian Ferrer.

En la consulta de tota la bibliografia citada, el paper dels socialistes catalans i espanyols hi apareix, majoritàriament, en la justa mesura —és a dir, en un pla secundari però alhora rellevant al estudiar-se l'antifranquisme i quedant esmentada la incidència que van tenir les propostes dels socialistes catalans en la configuració de l'Espanya democràtica. Tot i així, crec que és motiu de celebració que darrerament hagi aparegut una nova generació d'historiadors que aportin una mirada nova i menys connotada al conjunt de la temàtica, podent estudiar amb més detall el contingut d'aquestes aportacions (que a vegades queda difús per l'autocensura de la generació anterior) i la seva idiosincràsia.

Els capítols que succeeixen aquest primer bloc introductorí són el resultat de la recerca que he realitzat durant els darrers set anys, però els coneixements i les conclusions adquirits al llarg de tot aquest temps no s'acaben només aquí. En aquest sentit, crec convenient reflexionar sobre la necessitat de desvincular els partits polítics i les seves fundacions de la custòdia dels seus arxius històrics i de la producció i impuls d'estudis sobre la seva història, al quedar totalment condicionats els resultats de la recerca dels investigadors a la voluntat dels partits a l'hora de mostrar la documentació, així com per imposar un cert grau d'autocensura als acadèmics que reben l'encàrrec d'estudiar-la. Com a exemple significatiu, a banda de l'episodi viscut a la Fundación Pablo Iglesias, crec que val la pena esmentar la poca bona disposició del PSC cap a la història del socialisme català que vaig publicar l'any passat després que el primer secretari dels socialistes catalans expressés públicament a la presentació del llibre que del disgust al llegir-ne el pròleg (que no celebra propagandísticament com a història d'èxit el recorregut dels socialistes catalans sinó que en fa una lectura ponderada i plena de matisos),

havia deixat sense tocar el llibre dues setmanes. Sóc de l'opinió que, per poc agradable que pugui ser a vegades, la història és imprescindible per entendre el present i millorar-lo, però és evident que avui en dia el conjunt de les formacions polítiques viuen molt lluny de l'autocrítica i la reflexió.

Igualment, crec necessari vindicar la necessitat que a l'acadèmia de la resta de l'Estat es torni a llegir i s'intenti entendre la historiografia produïda a Catalunya. Durant l'elaboració d'aquesta investigació, un company d'estudis del màster en Història Contemporània a la Universidad Complutense de Madrid em va dir que era una llàstima que al Principat, amb la bona feina de recerca que s'hi feia, la publicuésim en català. D'altres companys es queixaven que ens fessin treballar a classe textos en anglès o en francès. Malgrat ser episodis anecdòtics, crec que aquestes actituds es troben molt esteses entre l'acadèmia espanyola i que això en perjudica molt els resultats de la seva recerca —en contrast amb l'acadèmia internacional, on, com vaig poder comprovar durant la meva estada doctoral a la London School of Economics, els estudiosos de la història d'Espanya llegeixen i estudien el català sense trobar-ho anòmal, sinó una convenient eina de treball.

Amb les limitacions que ha comportat la impossibilitat de dedicar-me a temps complert a l'elaboració de la tesi doctoral però amb la fortuna d'haver tingut els millors companys i mestres, espero que aquesta recerca contribueixi a omplir els buits historiogràfics existents i, en la seva mesura, ajudi a començar a canviar les dinàmiques negatives que tot just he assenyalat.

1- El precedents: de la creació de la FSC-PSOE i la USC fins a la doble derrota del socialisme català a la guerra civil espanyola (1908-1945)

Com veurem al llarg d'aquest estudi, fins a finals de la dècada de 1970 el socialisme va tenir un rol més aviat testimonial a Catalunya. Durant el franquisme, aquest rol residual pot atribuir-se, en part, a les dificultats que la repressió i la clandestinitat comportaven, però no deixa de ser cert que entroncava amb la poca força que fins aleshores havien tingut els partits socialistes democràtics a Catalunya. Com explica Albert Balcells, des del seu naixement, el PSOE havia tingut poc arrelament al Principat, sobretot perquè s'identificava amb una forma d'Estat centralista i unitari, una noció que xocava amb la més estesa entre la classe obrera catalana, que creia en un federalisme radical com a millor articulació estatal.³⁷ No ha d'estranyar, per tant, que després de defensar una postura centralista —en consonància la posició del partit a nivell estatal—³⁸ durant els seus primers cinc anys d'existència, la Federació Catalana del PSOE —creada el 1908— variés la seva postura a la vista del poc èxit que estava assolint el seu discurs, adoptant a partir de l'any 1913 les tesis d'un jove Andreu Nin (afiliat a l'FSC després del seu pas per la Unió Federal Nacionalista Republicana), que proposava un viratge catalanista i una organització autònoma de la formació socialista, pel que aquell mateix any el Centre Socialista de Barcelona va donar suport a la campanya per la consecució de la Mancomunitat. La reconsideració *autonomista* dels socialistes durant el primer quart de segle XX va arribar al seu punt àlgid l'any 1918, quan influïts en part per l'entrada al partit d'una sèrie d'intel·lectuals catalans (Manuel Serra i Moret, Rafael Campalans, Joan Comorera, Ramon Pla i Armengol) i d'acord amb el creixent prestigi que el principi d'autodeterminació estava guanyant a escala internacional després de la defensa que n'havia fet el president nord-americà Woodrow Wilson per resoldre la 1a Guerra Mundial, el PSOE es va comprometre en el marc del seu IX Congrés a donar suport des del Congrés dels Diputats a la causa autonomista catalana.

---

³⁷ BALCELLS, Albert: "El socialismo en Cataluña hasta la Guerra Civil", dins JULIÀ, Santos (coord): *El socialismo en las nacionalidades y regiones*. Madrid: Editorial Pablo Iglesias, 1988, p. 8-9.

³⁸ Basada en un "internacionalisme abstracte i en un economicisme simplista", *ibídem*, p. 25.

El viratge *autonomista* del PSOE va durar, però, molt poc. Després de constatar els pocs rèdits electorals que li havia donat el seu canvi de postura, el partit va recuperar la tesi de la incompatibilitat entre socialisme i nacionalisme el 1923, any en què va iniciar-se la dictadura de Primo de Rivera —amb la que el PSOE va col·laborar—, que tallaria de soca-rel totes les aspiracions de descentralització a Espanya. Aquell mateix 1923, i com a conseqüència en gran part del gir centralista del PSOE, va néixer la Unió Socialista de Catalunya (USC) de la mà de Manuel Serra i Moret i Rafael Campalans, que comparaven la situació catalana amb la irlandesa, polonesa o bohèmia —aleshores principals casos de reivindicació nacional a nivell europeu—, manifestant que el *problema català* era qüestió de “llibertat” i “equitat humana”.³⁹ Gràcies sobretot a l'impuls de Joan Comorera, la USC, que havia nascut amb un caràcter més de plataforma d'acció política que de partit, va consolidar-se a partir de 1925, podent-se consolidar com a partit a partir de l'adveniment de la Segona República.

1.1. El socialisme català a Madrid durant la 2a República. La USC i la deriva autonomista del PSOE

Com a conseqüència de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), la Unió Socialista de Catalunya, que considerava socialisme i catalanisme com a interdependents, no va poder articular-se formalment com a partit fins al 1931. Prou significativament sobre la distància existent entre els socialismes català i espanyol d'aleshores, PSOE i USC van entrar a l'escenari democràtic de la Segona República (1931-1939) per separat: l'USC va presentar-se en coalició amb Esquerra Republicana de Catalunya —aliança que es mantindria durant tot el període republicà—, mentre el PSOE va fer-ho amb altres forces republicanes.

Durant el primer bienni republicà, els intents d'aproximació entre PSOE i USC van ser constants, tot i que no arribarien a bon port per les divergències a nivell nacional fins a 1933, quan totes dues formacions van sumar-se a

---

³⁹ ASENSIO RUBIO, Francisco: *El PSOE ante la cuestión regional y autonómica. 1879-1939*. Ciudad Real: Centro Asociado de la UNED, 1983, p. 9.

l'Aliança Obrera⁴⁰ constituïda en resposta a la victòria de la dreta a les eleccions generals espanyoles. Fins aleshores, la USC, que comptava amb uns 3.000 militants i, a partir de 1933, amb una central sindical pròpia —la Unió General de Sindicats Obrers de Catalunya, que va comptar amb vora 19.000 afiliats—,⁴¹ havia rebutjat la seva integració a la Minoria Socialista al Congrés dels Diputats (a la qual Campalans, Serra i Moret i Josep Xirau i Palau van assistir de totes maneres com a experts en la qüestió catalana en algunes de les reunions)⁴² pel rebuig del PSOE a l'acceptació íntegra de l'Estatut de Núria —una postura que els socialistes espanyols van matisar el 1932, donant suport al text estatutari retallat en un inútil càlcul electoralista, ja que el PSOE, que en cap moment de la Segona República no va aconseguir arribar a un gruix de militància superior als 1.500 afiliats a Catalunya,⁴³ no va obtenir cap diputat al Principat en les eleccions del 1933. I és que tot i que a nivell intern el debat dins el PSOE sobre la qüestió dels nacionalismes perifèrics i una possible descentralització estatal continués inclinat durant les primeres passes de la Segona República a favor de les postures centralistes d'Antoni Fabra i Ribas a Catalunya i d'Indalecio Prieto i Francisco Largo Caballero a Espanya, la voluntat d'homes com Julián Besteiro de solucionar les qüestions catalana i basca per evitar que es reproduïssin en altres zones de l'Estat va fer-se notar des d'un bon inici. Va ser així com, per trobar l'equilibri entre totes dues posicions, el PSOE va optar durant la redacció de la Constitució de 1931 per les tesis de *l'Estat integral* de Luís Jiménez de Asúa, que mirava de compatibilitzar l'unitarisme amb la descentralització, creant una embrionària possibilitat d'autonomisme sense arribar a suposar que l'Estat adoptés una estructura federal. Així doncs, malgrat que el reconeixement del dret de les regions que posseïen un clar sentiment regional a obtenir l'autonomia no acabés de ser compartit per la plana major ni de la militància ni del partit, el PSOE aniria accentuant a mesura que avançava l'experiència republicana un

---

⁴⁰ Nascuda per iniciativa del Bloc Obrer Camperol (BOC), l'Aliança Obrera va tenir projecció estatal i va integrar el PSOE, la UGT, la USC, Esquerra Comunista i Unió de Rabassaires. A partir de 1934 va integrar també la CNT.

⁴¹ MARTÍN RAMOS, José Luis: *La rereguarda en guerra. Catalunya, 1936-1937*. Barcelona: L'Avenç, 2012, p. 44

⁴² ASENSIO RUBIO, *op. cit.*, p. 114.

⁴³ En contrast, la UGT catalana va experimentar un gran creixement entre el 1931 i 1936, passant de 17.000 a 50.000 afiliats. MARTÍN RAMOS, *op. cit.*, p. 44

suport *possibilista* a la qüestió regional, al demostrar-se que aquesta qüestió tenia un caràcter bàsic a la pervivència del sistema de la Segona República —tot i que la manca de convicció genuïna en aquest tema va fer que no rebés justificació ideològica, social, econòmica o històrica per part del partit.⁴⁴ Aquests equilibris van provocar que la formació socialista fins i tot participés en el govern provisional d'unitat de la Generalitat presidida per Macià, del que el dirigent de la UGT i membre de l'FSC Salvador Vidal Rossell —més tard substituït per Josep Jové— va ser conseller de Foment i Agricultura. Així mateix, van participar en l'elaboració de l'Estatut de Núria, que posteriorment va ser debatut article per article al Congrés dels Diputats per veure si s'adequava al text constitucional —procurant dificultar així que es rebutgés en bloc— a proposta del PSOE.

El canvi de paisatge polític que va suposar el Bienni Negre (1933-1936), en què Catalunya va quedar com a darrer bastió de les esquerres a Espanya, va dur al PSOE a realitzar al Congrés dels Diputats una aferrissada defensa —liderada per Largo Caballero— de l'autonomia catalana, en confrontació amb el govern central per qüestions com la de la Llei de Contractes de Conreu. Així mateix, dins d'aquest nou clima, la USC i Federació Catalana del PSOE van acabar arribant a pactes polítics a partir de l'estiu de 1933 —pels que tot i que la formació catalana es continuaria declarant autònoma respecte de la directiva Nacional del PSOE en el que fa referència a Catalunya, a les Corts i en la política general espanyola acatava la direcció socialista central i cara a l'estranger es considerava simplement la federació catalana del PSOE.⁴⁵ El clima d'entesa entre totes dues formacions i d'acceptació de les qüestió nacional catalana dins del PSOE va augmentar a partir de 1934, en desacord amb la greu repressió soferta a Catalunya després dels *Fets d'Octubre* —derogació de l'Estatut i empresonament del govern legítim, presidit per Lluís Companys—, en els que la USC havia tingut una participació activa, sobretot a través del conseller d'Economia i Agricultura Joan Comorera, que va ser empresonat amb la resta del govern català en conseqüència. Aquest viratge del partit estatal va acabar de fer-se evident quan, ja a l'alçada de 1936 i com a fruit del creixent clima de polarització política que es vivia a Espanya, el PSOE

---

⁴⁴ ASENSIO RUBIO, *op. cit.*, p. 45

⁴⁵ *ibídem*: p. 117, citant BALCELLS, A: *La crisis del Estado español: 1898-1936*. Madrid, 1978, p. 136.

va acabar adoptant plenament la reivindicació autonomista com a part essencial del programa socialista.

1.2. Dels intents unitaris a la doble derrota del socialisme a Catalunya (1935-1945)

Després del fracàs de l'experiència de l'Aliança Obrera i com a resultat del replantejament estratègic al que obligaven tan la repressió exercida pel govern espanyol sobre el moviment revolucionari d'octubre de 1934 com la constatació de l'auge del feixisme a Europa, el socialisme català va prendre part en dues iniciatives unitàries que tindrien una influència decisiva en el desenvolupament de la Guerra Civil a Catalunya. Com explica José Luis Martín Ramos, per una banda el setembre de 1935 naixia, amb l'aspiració de liderar a nivell espanyol la revolució socialista, el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), fruit de la fusió del Bloc Obrer Camperol, liderat per Joaquim Maurín, i d'Esquerra Comunista, liderada per Andreu Nin. Fundat amb la voluntat de constituir-se en una alternativa tant a l'estalinisme com a la socialdemocràcia, a nivell ideològic el nou partit reivindicava el llegat del Lenin dels primers compassos de la revolució soviètica, apostant per una revolució de caràcter *democraticosocialista*, liderada per la classe obrera —pel que calia reforçar les aliances obreres, formant un front únic de la classe treballadora. Així mateix, el POUM defensava el dret d'autodeterminació nacional, que en el cas català havia de dur a la constitució d'una Unió de Repúbliques Socialistes d'Ibèria.

Per altra banda, Joan Comorera, líder de la USC, plantejava ja el juliol de 1935 la necessitat de crear un gran "Partit Socialista de Catalunya", que des de l'àmbit català liderés la resposta al feixisme, constituint-se en el partit unificat de l'esquerra marxista a Catalunya. La proposta de Comorera, formulada des del presidi del Puerto de Santa María, va rebre un important reforç amb les resolucions del VIIè Congrés de la Internacional Comunista, l'agost de 1935, en què es ratificava la línia de combat antifeixista dels Fronts Populars (validant així, l'experiència francesa de 1934), amb la perspectiva d'una eventual unificació de totes les tendències obreres en un partit únic del proletariat. En aquest sentit, l'èxit del Front Popular a Espanya i, més concretament, del Front d'Esquerres a Catalunya a les eleccions del febrer de 1936 va confirmar el bon sentit de la proposta, fins al punt que va acabar

provocant un canvi de postura de la FSC del PSOE —liderada per Rafael Vidiella, fins aleshores un dels caps visibles de la línia opositora al partit unificat—, que el març de 1936 va integrar-se en les negociacions que mantenia el Comitè d'Enllaç format per la USC, el Partit Català Proletari i el Partit Comunista de Catalunya i que acabarien fructificant en la creació del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), el juliol de 1936. Així, amb el tàndem format entre Comorera i Vidiella erigint-se en principal motor de la unitat i amb un part condicionat pel cop d'Estat fallit del 17-18 de juliol de 1936 i pel consegüent esclat de la Guerra Civil a Espanya, el PSUC naixia adoptant les tesis de la Internacional Comunista (dictadura del proletariat, centralisme democràtic, reconeixement de la IC com a única legítima), alhora que reivindicant el seu caràcter sobirà com a organització i reconeixent les aspiracions nacionals catalanes.⁴⁶ Ben aviat, el PSUC va aconseguir tenir una implantació superior a la de les seves quatre formacions d'origen juntes, superant els 35.000 militants ja a l'alçada de març de 1937,⁴⁷ amb un creixement que va tenir tres factors principals: la bona acollida de la línia política proposada per la nova formació; la seva gran capacitat de propaganda i la seva aposta per fer de la UGT una central sindical amb prou força com per conduir a la CGT a concertar una política d'unitat sindical.⁴⁸

En contrast amb la bona marxa del partit liderat per Comorera, el POUM no va aconseguir en cap moment acostar-se a la posició hegemònica a la que aspirava, ni en el camp polític ni en el camp sindical —en el que va crear la Federació Obrera d'Unitat Sindical. Malgrat el seu paper protagonista en les respostes bèl·lica (en la que va destacar al Front de l'Aragó el dirigent Josep Rovira) i institucional a l'esclat de la Guerra, la formació liderada pel tàndem Maurín-Nin no va aconseguir en cap moment un arrelament majoritari a Catalunya ni transcendir-ne l'àmbit territorial. Sent així, i enmig d'un distanciament cada dia més gran tan cap al PSUC com a la CNT, el POUM, que al haver rebutjat inscriure's a la Internacional Comunista no comptava amb

---

⁴⁶ MARTÍN RAMOS, *op. cit.*, p. 41-55

⁴⁷ USC, FSC-PSOE, PCP i PCC sumaven, el juliol de 1936, uns 8.000 militants entre totes elles, bona part dels quals —sobretot d'entre els rengles socialistes— no van arribar a sumar-se al nou partit. MARTÍN RAMOS, *op. cit.*, p. 142

⁴⁸ *Ibidem*

cap empara externa, va acabar sent usat com a “boc expiatori”⁴⁹ de la fracassada insurrecció anarquista que va tenir lloc principalment a Barcelona el maig de 1937 —coneguda com els *Fets de Maig*—, en què va jugar un paper ambigu (suport explícit a la revolta sense haver-hi pres part de manera determinant) que va ser aprofitat pel PSUC per, un cop derrotat el moviment, endegar un autèntic procés de persecució que va tenir com un dels seus punts àlgids el segrest i assassinat per part d’agents soviètics del seu secretari polític, Andreu Nin. S’obria així una ferida entre comunistes i socialistes —i, per extensió, amb gran part del món antifeixista català— que, com veurem al llarg d’aquest estudi, va precisar d’un relleu generacional a les respectives direccions per començar a cicatritzar.

Com a conseqüència dels *Fets de Maig*, el PSUC va consolidar la seva posició davant d’una decadent CNT i va deixar fora de joc al POUM (il·legalitzat el 16 de juny de 1937), erigint-se com a gran referència de l’esquerra socialista (cada cop més clarament sota l’obediència comunista) a Catalunya. D’aquesta manera, a mitjans de 1937 va instaurar-se una nova dualitat entre PSUC i ERC, que va traslladar-se, més enllà de l’òrbita partidista, a l’àmbit institucional, amb una entesa cada cop més complicada entre els governs de la Generalitat de Catalunya i la República. A nivell programàtic, el PSUC havia aconseguit una gran implantació gràcies a una proposta política que feia èmfasi en ampliar l’abast del Front Popular combinant l’acció institucional amb la mobilització popular per tal de guanyar la guerra i poder consolidar la “revolució popular” endegada l’estiu del 1936. En consonància, la formació socialista apostava pel desplegament d’una economia mixta, basada en quatre models de propietat de la indústria i el comerç (nacionalitzada, municipal, col·lectivitzada-sindical o privada sota control obrer) i una política agrària basada en les reivindicacions històriques dels rabassaires —totes elles posades en pràctica durant els primers compassos de la guerra i regulades en el decret de col·lectivitzacions del govern Tarradellas el desembre de 1936. Igualment, i davant la progressiva dificultat de proveir d’abastiments a la població, des dels rengles del PSUC va recuperar-se la forta aposta pel cooperativisme que havia defensat històricament la USC de Comorera. D’aquesta manera, el PSUC va aconseguir

---

⁴⁹ MARTÍN RAMOS, José Luis: *Territori capital. La guerra civil a Catalunya, 1937-1939*. Barcelona: L’Avenç, 2015, p. 23-29

erigir-se en un partit de masses, arribant a assolir els 63.000 militants durant els compassos finals de la guerra.⁵⁰

Paral·lelament a la seva creixent influència dins del panorama polític català, la marxa dels esdeveniments en el marc bèl·lic espanyol va fer entrar aviat en contradicció els interessos del PSUC amb els del PCE (amb el que no tenia un conveni de coordinació establert) i amb la Internacional Comunista, a la que el partit s'havia adscrit, però no integrat (a diferència del partit estatal). Així, el procés de relleu de Vittorio Codovila per Palmiro Togliatti com a home fort de la IC a Espanya durant l'estiu de 1937 (formalitzat a l'octubre d'aquell any) va conduir a un seguit de canvis estratègics per part del PCE, entre els quals el favorable a recuperar la concertació institucional i social amb els anarquistes per reforçar el Front Popular —línia inicialment no compartida de cap manera pel PSUC, però que comptava amb el beneplàcit de la CNT. Malgrat les seves reticències i com a fruit de la pressió de la IC, els socialistes catalans van acabar obrint un procés de negociació amb la CNT a finals de 1937 per la constitució d'un nou Front Popular Antifeixista, que va fracassar inicialment per l'actitud contemplativa del PSUC davant la possibilitat del retorn dels anarquistes als governs català i espanyol (no desitjat per Comorera i gairebé la totalitat de la direcció dels socialistes catalans), una possibilitat que va acabar sent rebutjada per ERC i que va fer que la CNT descartés aprofundir en el diàleg amb el PSUC. Només la situació cada vegada més crítica del front de guerra va fer que s'acabés formulant un pacte de mínims, a nivell d'unitat sindical, entre la CNT i la UGT, a finals d'abril de 1938, que incloïa una clàusula segons la qual els socialistes es comprometien a no posar inconvenients al retorn dels anarquistes a les institucions.

Més enllà de les particularitats de la política d'aliances, en el camp comunista, el desacord entre els dirigents del PSUC i Togliatti va anar fent-se més gran a mesura que avançava la guerra, al mostrar-se el delegat de la IC completament incapaç d'entendre el catalanisme de la direcció de Comorera i al no compartir algunes de les polítiques que aquest havia impulsat des de la conselleria d'Economia de la Generalitat de Catalunya. A tot plegat s'hi sumava

---

⁵⁰ Els òrgans del partit presumien aleshores de tenir vora 90.000 militants, però aquesta era una xifra inflada amb finalitats propagandístiques. La UGT va enfil·lar-se, durant aquest període, fins als 475.000 afiliats (desembre 1938). MARTÍN RAMOS, *Territori capital*, p. 129-140

la preocupació des de la URSS per la seva imatge davant França i el Regne Unit en un context de creixement del feixisme a Europa, pel que es va anunciar, en el marc del Comitè Executiu de la IC del 27 de febrer de 1938 l'ordre d' Stalin de retirar al PSUC del govern català i al PCE de l'espanyol, que va ser rebatuda per Comorera en aquella mateixa reunió i per la direcció dels comunistes espanyols posteriorment. Tot i així, la presència dels socialistes al govern català no va impedir que —enmig d'un clima de progressiu deteriorament de les relacions entre el govern català i espanyol, però sense la connivència del primer— aquests potenciessin el seu rol vigoritzador de la mobilització popular, dins la lògica del Front Popular Antifeixista, i participessin activament en manifestacions contràries al rumb que la guerra estava adoptant, en les que es demanaven responsabilitats al govern espanyol, com la viscuda el 16 de març de 1938 a Barcelona contrària a una eventual capitulació del bàndol republicà en la guerra.

Enmig d'un panorama cada vegada més tensionat per culpa del curs de la guerra, el PSUC va procurar, en va, erigir-se durant els mesos centrals de 1938 en intermediari entre els governs català i espanyol, reforçant un rol autònom que anava en contra dels desitjos del PCE i de la IC. Malgrat els seus esforços, però, el partit de Comorera no va poder evitar la ruptura definitiva de la unitat dins del Front Popular l'agost de 1938, fet que li va fer perdre múscul davant Togliatti i els comunistes espanyols, que d'aleshores fins al final de la guerra van forçar al partit català a assumir una línia de major obediència als seus designis.

La derrota final davant el bàndol franquista l'abril de 1939 va comportar dues grans apostes estratègiques per part de la direcció de Comorera. Per una banda, el PSUC va procurar reforçar la seva independència com a organització política, assolint un remarcable èxit amb la seva admissió, el juny de 1939, del PSUC com a secció catalana de la Internacional Socialista (que es dissoldria, amb el suport dels comunistes catalans, quatre anys més tard). Però per altra banda, la direcció del PSUC —que, malgrat els seus intents, mai va sortir del tot de l'òrbita d'un PCE que n'intentava contrarestar les mesures *autònomes*— va endegar un procés de *bolxevització* i depuració interna de la formació que va comportar la seva pèrdua de caràcter de partit *unificat* i l'adopció d'una estructura centralitzada homologable a la resta de partits comunistes. El

resultat de la Guerra Civil espanyola, la dispersió generada per l'exili, la firma del pacte de no agressió entre la URSS i l'Alemanya nazi firmat pels seus ministres d'exteriors Molotov i Ribbentrop (agost 1939) i el procés de *bolxevització* del PSUC van generar-ne la sortida de molts dels sectors socialistes, aprofundint-se així la divisió entre comunistes i socialistes a Catalunya, en un enfrontament que, com veurem al llarg d'aquest estudi, estaria molt de temps a començar-se a redreçar.

2. El socialisme català durant al franquisme. De l'MSC als PSC(s)

2.1 El Moviment Socialista de Catalunya

L'any 1945, després de pràcticament una dècada sense un partit socialista de referència a Catalunya, Josep Rovira —aleshores secretari general del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM)— va impulsar el Moviment Socialista de Catalunya (MSC), amb la intenció de començar a recompondre el socialisme català davant dels temps nous que venien, al confiar que la victòria aliada a la Segona Guerra Mundial (que aleshores s'intuïa molt propera) comportaria la caiguda del règim de Franco a Espanya i pensar que els motius de controvèrsia que havien enfrontat el POUM i el PSUC des de 1937 (que tenien en l'obediència estalinista un dels principals punts de discòrdia) quedarien superats aviat. Rovira, que havia conreat una imatge d'antifeixista acreditat també durant la Segona Guerra Mundial al crear el Front de la Llibertat —una xarxa clandestina a l'interior Catalunya formada com a resultat dels vincles establerts en l'ajuda als fugitius de la França ocupada a Catalunya (direcció nord d'Àfrica) i viceversa (*Groupe Martin*), que havia acabat esdevenint una plataforma d'orientació política i de lluita antifranquista— va decidir, en conseqüència, de l'exili estant i amb la voluntat de “reagrupar la dispersa militància socialista, de manera individual o col·lectiva, en una plataforma d'actuació política” oberta a la incorporació de nous membres permanentment,⁵¹ començar a moure fils des de finals de 1944 per a la creació del Moviment Socialista de Catalunya, una iniciativa que va comptar amb una considerable acceptació entre altres forces a l'exili (sobretot per part de la USC i del Partit Socialista Català, creat el 1942 a Mèxic), però que va topat amb l'oposició de la direcció del seu propi partit a l'interior.

El projecte de Rovira passava per la creació d'una estructura integradora que no anul·lés l'autonomia dels partits que s'hi agrupessin, buscant constituir un moviment fort a Catalunya que pogués negociar posteriorment amb el PSOE i els socialistes d'Euskadi per fer un pacte federal “a tres” on l'MSC defensés de

---

⁵¹ MARTÍN RAMOS, J. L.: “Fragmentació i unitat del socialisme català durant la dictadura franquista (1939-1978)”, *L'Avenç*, núm. 228, p. 20

manera aferrissada els principis del federalisme i l'autodeterminació.⁵² En la seva *Acta de Constitució* s'hi inclouen també, conjuntament amb els postulats més amunt esmentats, la voluntat de lluitar per la unitat sindical; el caràcter de masses (no exclusivament obrer) de l'MSC i la declaració de principis que la consecució del socialisme era inseparable de la democràcia.⁵³ Per al seu fundador, l'MSC havia de servir per “mobilitzar les forces polítiques de Catalunya [en] una forma de bloc, que prengui un sentit de missió que depassi la lluita contra Franco”, lluitant també pel restabliment de la legalitat republicana i “l'enrobustiment de la personalitat de Catalunya”.⁵⁴ Així mateix, l'MSC havia d'erigir-se en “el moviment hegemònic dels treballadors i prendre aquest rol a Catalunya a la CNT i el PSUC”.⁵⁵ Per tot això, l'MSC no havia de ser un “front d'acció, sinó un moviment orgànic permanent, que tard o d'hora ha[via] d'arribar a convertir-se en el gran partit d'idees socialistes a Catalunya”, amb els propòsits de “primer: buidar substancialment al PSUC; segon: arreplegar tota la gent de les esquerres burgeses, del moviment pagès, del sindicalisme que té ànsies d'entrar en política i dels isolats que tenen neguits de militar al camp obrer [...] i, tercer prendre el rol que tenien CNT i PSUC dintre l'equilibri governamental de casa nostra, sigui en l'oposició sigui en la intervenció [efectiva]”.⁵⁶

L'MSC va néixer, com hem dit, amb importants problemes a l'interior de Catalunya, fins al punt que més d'un 90% de la militància del POUM a l'interior va rebutjar inicialment integrar-s'hi,⁵⁷ i no va ser fins que va produir-se una escissió entre el sector *rovirista* i el de tradició marxista-revolucionària en la III

---

⁵² Carta de Josep Rovira al Comitè de l'Interior del POUM del 8 de desembre de 1944, recollida a *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans i Ed. Columna, 1995, p. 30.

⁵³ L'experiència de la Guerra Civil espanyola i el pacte de no agressió entre soviètics i nazis que seria l'avantsala de la 2a Guerra Mundial (Pacte Molotov-Ribbentrop, agost de 1939) havien dut a la majoria membres del POUM a orientar-se cap al socialisme democràtic per despit amb la línia fins aleshores defensada per ells.

⁵⁴ Carta de Josep Rovira al Comitè de l'Interior del POUM del 30 de desembre de 1944, recollida a CAMPALANS: *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya.*, p. 53.

⁵⁵ Carta de Josep Rovira al Comitè de l'Interior del POUM del 23 de gener de 1945, recollida a CAMPALANS: *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya.*, p. 60.

⁵⁶ Carta de Josep Rovira al Comitè de l'Interior del POUM del 23 de gener de 1945, recollida a CAMPALANS: *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya*, p. 63-64.

⁵⁷ RIQUER, Borja de; CULLA, Joan B.: *El Franquisme i la Transició democràtica*. Volum VII d'*Història de Catalunya* VILAR, P (dir). Barcelona. Edicions 62. 1989, p. 157.

Conferència del POUM a l'interior (octubre de 1945) que van poder-se començar a posar les bases de l'MSC a l'interior. Farcida de dificultats des del primer moment, doncs, la implantació a Catalunya no va poder ser efectiva fins al 1947, gràcies a l'imprescindible concurs de nous militants externs al POUM, com Alexandre Cirici Pellicer⁵⁸ o Jaume Picas, reclutats pel militant poumista Josep Pallach,⁵⁹ que havia sigut enviat a l'interior amb tal missió a finals de 1944.⁶⁰ Inicialment, l'MSC va tenir una militància heterogènia, procedent del POUM, de l'USC, del sector més obrerista d'ERC i del sindicalisme ugetista i cenetista, però la prompta incorporació a l'interior d'homes pertanyents a noves generacions que no havien tingut cap militància política durant la guerra ni havien viscut la revolució de prop va facilitar l'homogeneïtzació del moviment,⁶¹ que tenia en el butlletí *Endavant* —que recollia el lema del moviment (“Federació, Democràcia, Socialisme”) a la portada— el seu principal òrgan de divulgació escrita.

Des del seu naixement, les tasques de direcció i representació política de l'MSC van quedar d'entrada reservades als organismes creats a l'exili, mentre a l'interior els esforços anirien adreçats a la formació de quadres. A l'interior, malgrat que el contacte inicial va ser realitzat per Josep Pallach, la immediata detenció d'aquest va fer que la coordinació dels nuclis de militants fos realitzada des d'un bon inici per Joan Bellsollell, únic punt d'enllaç entre

---

⁵⁸ MARTÍN RAMOS, J. L.: “Fragmentació i unitat del socialisme català...”, p. 21.

⁵⁹ Josep Pallach (Figueres, 1920-Bellvitge, 1977), fill de família humil d'arrels pageses, va afiliar-se a les Joventuts del Bloc Obrer Camperol als catorze anys, per ingressar el 1935 al Partit Obrer d'Unificació Marxista, en el moment de la seva creació. La militància al POUM li valdria, en el marc de la Guerra Civil, ser enviat a un batalló disciplinari l'any 1938 i la seva posterior detenció, que li causaria una impressió tan gran com l'assassinat en mans d'agents soviètics del líder del seu partit, Andreu Nin. Exiliat al acabar-se la guerra, Pallach va integrar-se, després d'un breu pas per dos camps de concentració, al Front de la Llibertat promulgat per Josep Rovira. Retornat a Catalunya (sota el nom de guerra de *Recasens*) per reorganitzar el POUM i fer-lo abandonar les seves tesis leninistes, Pallach va ser detingut el desembre de 1944, pel que va passar catorze mesos a la presó de Girona, de la que es va evadir l'any 1946, per tornar a França i, un cop instal·lat a París, ingressar a la militància de l'MSC i diplomar-se en Pedagogia i Psicologia a la Universitat de La Sorbona. Durant gran part dels vint-i-quatre anys que passaria a França, Pallach va ser, juntament amb Manuel Serra i Moret, el principal líder de l'MSC a l'exili, des d'on va impulsar també la creació de l'Asociación Sindical Obrera. Tornat a Catalunya la tardor de 1970, el novembre de 1974 va fundar a Montserrat el Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya, grup socialdemòcrata que lideraria fins a la seva mort sobtada el gener de 1977. RUBIOL, Glòria: “Josep Pallach, un lluitador socialista per Catalunya”, dins *Gegants del PSC*, p. 74-81.

⁶⁰ VERRIÉ, Frederic-Pau “La formació del MSC”, dins MARTÍN RAMOS, J. L. (ed.): *Història del socialisme a Catalunya (1940-1975)*. Barcelona: Columna, 1994, p. 21.

⁶¹ VERRIÉ, Frederic-Pau, “La formació del MSC”, p. 26.

diversos grups disposats en una estructura fortament descentralitzada —sectorialitzada en un front universitari, un front sindical i un front de comarques—⁶² en què cada grup i sector duia la iniciativa pròpia, dins els principis del socialisme. Des dels compassos inicials de l'MSC, entre els nuclis de l'interior van destacar-hi en nombre els que pertanyien als cercles universitaris, formats per joves que en el moment fundacional tenien coneixença prèvia, autònoms al POUM i enquadrats majoritàriament dins del Front Universitari Català,⁶³ aplegats al voltant de figures com Edmon Vallès —que amb Pere Parcerisses, Frederic Pau Verrié, Pere Cuixart i Alexandre Cirici Pellicer, entre d'altres, havien creat el Partit Treballista Català en la clandestinitat— i de treballadors agrupats al voltant de Josep Maria Briancó,⁶⁴ promotor del grup “Pere Martell” —un dels anomenats Grups de Resistència Nacional—⁶⁵ i actiu clau en la logística de l'MSC, al ser la persona encarregada de distribuir els diners que s'enviaven des de França per a donar suport als presos i a les seves famílies,⁶⁶ usar les màquines de l'empresa on treballava (propietat del prohoms Fèlix Millet) per imprimir la documentació relacionada amb el partit i fer d'amfitrió sovint de reunions de l'organització.⁶⁷

L'activitat a l'interior d'aquestes noves generacions no va tardar en fer-se notar, desdoblant el seu activisme entre el camp universitari —en el que constituïria una Federació d'Estudiants Socialistes (FES), que nodriria el Front Universitari Català— i sindicals, jugant un cert paper en els moviments vaguístics de 1951 i 1957.⁶⁸ A nivell de política de partits, va participar amb

---

⁶² RUBIOL, Glòria: *Josep Pallach...*, p. 25.

⁶³ Un dels seus membres descrivia el FUC així: “era una mena de sindicat universitari catalanista, d'ideologia nacionalista molt marcada, democràtic i no confessional. El resultat: un instrument de lluita antifranquista que intentava el proselitisme, la formació política dels militants, la difusió de consignes i d'idees i el manteniment de la fe en les ideals amb actes d'afirmació que comportaven cert risc”. CASARES, Francesc: *Memòries d'un advocat laboralista (1927-1958)*. Barcelona: La Campana, 2006, p. 405.

⁶⁴ VERRIÉ, F.P, *op. cit.*, p. 28.

⁶⁵ Organitzacions integrades per universitaris, intel·lectuals i treballadors, que tenien com a denominador comú la “resistència nacional contra la situació imperant”. CIRICI PELLICER, A: “Algunes notes parcials sobre l'origen dels grups socialistes catalans de la postguerra”, dins MARTÍN RAMOS, JL (ed): *Història del socialisme a Catalunya*, p. 45.

⁶⁶ BALLESTER, David: *Els homes sense nom. L'exili i la clandestinitat de la UGT de Catalunya (1939-1976)*. Barcelona: Viena Edicions, 2003, p. 174.

⁶⁷ Agraïxo a José Luis Martín Ramos els seus aclariments sobre la figura de Josep Maria Briancó.

⁶⁸ RUBIOL, Glòria: *op. cit.*, p. 26.

altres formacions antifranquistes en l'Aliança de Partits Republicans Catalans,⁶⁹ que havia sigut fundada el desembre de 1945 i va ser sobretot coneguda com a "Comitè Pous i Pagès", ja que Josep Pous i Pagès en va ser l'únic dirigent. Tot i així, l'activitat d'aquesta plataforma —que propugnava l'enderrocament del règim, l'alliberament de Catalunya i el restabliment provisional de la legalitat republicana i estatutària a l'espera de constituir una Tercera República profundament federal—⁷⁰ va veure's molt afectada per la repressió policial que van patir totes les forces antifranquistes (MSC inclòs) al llarg de 1946 i 1952, any en què la mort de Pous i Pagès va acabar comportant la desaparició del comitè.

A les dificultats per articular una alternativa mínimament sòlida entre les formacions antifranquistes per culpa de la repressió exercida pel règim s'hi afegiria ben aviat un canvi de context internacional que faria encara més complicada la seva acció. I és que les expectatives de canvi a Espanya que s'havien formulat durant els compassos finals de la Segona Guerra Mundial van acabar d'esmicolar-se amb l'arribada de la Guerra Freda, que generaria la lenta acceptació internacional del règim franquista. Aquest fet, al que es sumaria la desactivació de la causa de Joan de Borbó —fill d'Alfons XIII, al que des de certs sectors de l'oposició s'aspirava a convèncer per dirigir una monarquia parlamentària— mitjançant el referèndum de la Llei de Successió (1947) van desorientar de gran manera les forces opositores. En l'aprofundiment de la crisi interna dels partits antifranquistes (de la que alguns dels quals no van saber recuperar-se) la característica més comuna va ser el cada vegada més gran distanciament entre les direccions de l'exterior (que mantenien, com en el cas del PSOE, una lògica política republicana) i de l'interior, que comprovaven sobre el terreny com de caducades eren les estratègies que se'ls exigien des de l'exili.⁷¹ Els brutals efectes de la repressió policial entre els anys 1946 i 1952,

---

⁶⁹Aplegava Unió Democràtica, Acció Catalana, ERC, Unió de Rabassaires, MSC, Estat Català, Partit Republicà d'Esquerra, Front de la Llibertat i el Front Nacional de Catalunya i exclòia el PSUC.

⁷⁰ VERRIÉ, FP: *op. cit.*, p. 30.

⁷¹ Amadeu Cuito, que va criar-se a l'exili parisenc, en realitza aquest retrat tan dur com encertat: "El món imaginat per l'especulació política és per definició un món irreal. A l'època en què ningú no tenia informació fidedigna, les previsions dels que somiaven un país diferent eren força diverses i inevitablement nebuloses, però els que les feien eren de carn i ossos. D'òrgens i tradicions diverses, moguts per conviccions morals, religioses o patriòtiques distintes, tots tenien coses a dir, però estaven condemnats a dir-se-les entre ells. Formaven una comunitat alhora heterogènia i replegada sobre sí

així com les consecutives *caigudes* de militants durant la resta de la dècada de 1950 tampoc no van ajudar a refer ponts ni trobar un camí ferm.

Com avançàvem, l'ofensiva policial del règim va ser un dels principals llasts per al desenvolupament de l'MSC. Per tal de minimitzar-se els efectes, i després del gran nombre de detencions de militants patides els anys 1947 i 1948, va sorgir la proposta de variar-ne l'estructura per tal de fer-se més resistent a les forces repressives. Concretament, i sense modificar els objectius de reagrupació socialista, el sector de l'interior liderat per Pallach proposava adoptar estructures de partit en el marc del 3r Congrés de l'Interior (març de 1949). Tres mesos després, i malgrat la radical oposició de Rovira a realitzar aquest pas —el fundador era partidari de mantenir-se com a moviment— el camí a l'adopció d'aquest nou tipus d'organigrama s'obria al 6è Consell de Coordinació de l'MSC a Toulouse, en el que es va substituir el Consell General pel Consell Directiu, format per 30 membres, 15 de l'interior, 10 de França i 5 de la resta del món (tots ells, països sud-americans). Aquesta evolució de l'organigrama va culminar-se el 1950 amb la creació d'un Consell Executiu de tres membres (Pallach, Iborra i Brufau) que substituïa al Secretariat i tenia la seva seu a París (7è Consell de Coordinació, febrer de 1950) i l'aprovació d'un programa de quatre punts en el 8è Consell de Coordinació (novembre de 1950), en el qual el Partit Socialista Català de Mèxic va abandonar l'MSC per divergències ideològiques, tal com van fer Josep Rovira i el seu sector del Consell General —fet que hauria facilitat la reorganització del partit. Així mateix, en el marc del 8è Consell de Coordinació de l'MSC es va aprovar un programa basat en l'eliminació de les desigualtats econòmiques i les injustícies socials; l'afirmació i reconeixement dels drets nacionals de Catalunya; l'adscripció i fidelitat als principis de la democràcia i la cooperació en tota empresa federativa que reconegués la igualtat de drets nacionals i que conduís a la unitat europea i la participació en els Estats Units Socialistes a Europa amb vista a la pau universal i a la fraternitat socialista de tots els pobles.⁷² Amb l'adopció d'aquests principis, l'MSC s'enquadrava en l'efímera política de

---

mateixa, unida per una mateixa aspiració: sortir de les tenebres.” CUITO, Amadeu: *Memòries d'un somni*. Barcelona: Quaderns Crema, 2011, p. 249.

⁷² MOLAS, Isidre: “El Moviment Socialista de Catalunya, entre el front orgànic i l'estructura de partit (1949-1953)”, dins MARTÍN RAMOS, J. L. (ed.): *Història del socialisme a Catalunya (1940-1975)*. Barcelona, Ed. Columna, 1994, p. 58

tercera força que estaven elaborant alguns partits socialistes a Europa a finals de la dècada dels 1940 —opció que no va trigar a caure en desús, que pretenia crear una força de democràcia socialista europea garant de la pau que es mantingués al marge dels USA i dels comunistes. Com descriuria anys més tard el membre de l'MSC Manuel Serra i Moret, el seu partit havia apostat al 8è Consell de Coordinació un “caràcter socialitzant” —en una línia propera a la del Labour Party britànic—⁷³ allunyat del socialisme radical francès, alemany o italià, una “orientació que es dona a les corrents econòmiques i als actes de govern que, sense ofegar l'economia lliure, la doten de sentit de comunitat social i de sana justícia distributiva”.⁷⁴

La ideologia del partit va anar-se concretant al llarg de la dècada dels 1950s, en què a l'interior va aconseguir una escassa però ben repartida presència clandestina en territori català.⁷⁵ La publicació del “Projecte de proclamació” al número 48 de l'*Endavant* (setembre-octubre de 1951) suposaria la primera fita en aquesta revisió de la ideologia de l'MSC. Allí s'hi realitzava una declaració oberta per l'autodeterminació de Catalunya i per la socialització. Així doncs, el partit aspirava a ser “el partit dels treballadors i l'instrument polític del proletariat català associat a les forces democràtico-socialistes internacionals”. Tenint l'assoliment de la llibertat democràtica com a objectiu primordial, s'hi elaborava un programa basat en l'economia mixta, la nacionalització del crèdit, les comunicacions i el transport, l'energia i la mineria, les assegurances socials i l'ensenyament. Es pretenia

---

⁷³ Partit amb el que es mantindria un contacte continuat durant el franquisme, com demostra la presència de la presència del seu secretari d'internacionals, David H. Ennals, a Madrid l'any 1963 per donar una dimensió internacional al judici contra els cinquanta-un socialistes vinculats a l'MSC, UGT i PSOE detinguts l'any anterior. “El MS de C remercia al Labour Parti”, *Endavant*, març de 1963.

⁷⁴ Citat per MOLAS, Isidre: “El Moviment Socialista de Catalunya...”, p. 59

⁷⁵ Agrupats, inicialment, pel seu antifranquisme i per raons de connexió personal, perquè, tal com recorda Francesc Casares, a les reunions de militants de l'MSC a la Barcelona de mitjans de la dècada de 1950 “en general s'hi toquen pocs temes ideològics. Poques vegades sento la paraula *marxisme*. Algú, com a definició de *socialisme*, diu que són socialistes els qui s'adhereixen a la Segona Internacional. Tan clar i senzill com això! Els qui pertanyen a la Tercera Internacional són comunistes i els de la Quarta trotsquistes. És una mena de pragmatisme ideològic que pretén estalviar-se especulacions inútils. Detecto una afinitat amb els partits socialdemòcrates d'Europa (laboristes, SFIO, PS Italià, etc.) i, per descomptat, una gran malfiança respecte dels comunistes, tant entre els que es manifesten més afins a la línia socialdemòcrata, com és el cas de l'Edmon Vallès, com els que provenen del POUM”. CASARES, *Memòries d'un advocat laboralista*, p. 569-570

implantar una “política antimonopolista, amb la finalitat d’assolir la socialització de les riqueses naturals i dels instruments de producció i intercanvi”.⁷⁶

L’any 1952, davant el canvi de perspectives de futur acabat de rematar pel trencament entre socialistes i monàrquics (l’aproximació dels quals al règim deixava sense sentit el pacte de San Juan de Luz de 1948, al que l’MSC estava adherit a nivell català), Pallach va impulsar un procés de replegament en la política d’aliances, aleshores sense gaire sentit, per dedicar-se a l’ampliació de les bases i la intensificació les activitats antifranquistes. Aquesta política es mantindria fins pràcticament al final de la dècada, quan l’MSC es va adherir al *Consell de Forces Democràtiques de Catalunya* (1958), presidit pel polític d’Acció Catalana Claudi Ametlla, de composició⁷⁷ similar a la del Comitè Pous i Pagès i amb idèntics resultats —és a dir, sense cap incidència real. I és que segons uns dels membres de l’MSC que hi assistia amb més assiduitat,

El Comitè Ametlla no era la prefiguració d’un govern ni d’un parlament, tampoc no era un comitè revolucionari, però tenia la virtut de no pretendre ser altra cosa que la que podia ser: un comitè informal on s’intercanviaven informacions, s’interpretaven les notícies i, quan les circumstàncies ho exigien, es fixava la posició conjunta de les forces democràtiques catalanistes amb la decidida voluntat que les reivindicacions de Catalunya fossin presents en qualsevol solució política que s’articulés per sortir de la dictadura.⁷⁸

Per entendre quin era el nivell d’incidència real de l’MSC en el món de l’antifranquisme, el testimoni de l’advocat laboralista i membre de l’MSC Francesc Casares procura una explicació molt acurada:

[quan assisteixo a les reunions de la classe obrera antifranquista, m’adono que] nosaltres, els socialistes del MSC (a la universitat ens deien els *músics*), som minoria i quedem clarament desbordats per l’esquerra, en accions i ideologia, per tots els grups que s’impliquen en el moviment obrer. Així i tot, nosaltres aguantem i és evident que tots els restants volen comptar amb nosaltres bé

---

⁷⁶ Citat per MOLAS, I: *op. cit.*, pàgina 64

⁷⁷ Concretament: Moviment Socialista de Catalunya (MSC); Unió Democràtica de Catalunya (UDC); Front Nacional de Catalunya (FNC); Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i Acció Republicana de Catalunya (ACR). PALA, Giaime: *El PSUC. L’antifranquisme i la política d’aliances a Catalunya (1956-1977)*. Barcelona: Base, 2011, p. 14

⁷⁸ CUITO, Amadeu: *Memòries d’un somni*, p. 145-146

sigui per palesar una voluntat unitària (en el cas del PSUC), bé sigui per equilibrar l'evident hegemonia dels comunistes.⁷⁹

I és que tot i que la majoria de la militància de l'MSC fos dels àmbits universitari i professional liberal i que aquest partit no arribés mai a ser una organització molt nodrida de militants —ni tan sols per paràmetres d'organitzacions clandestines—,⁸⁰ la prevalença de l'element qualitatiu sobre el quantitatiu seria una constant a tenir en compte a l'hora de valorar la incidència de l'MSC i els partits que en sorgeixen dins els organismes unitaris antifranquistes fins 1976. El 21 de febrer 1957 militants de l'MSC van participar en la Primera Assemblea Lliure d'Estudiants, que va formular com a peticions principals la supressió del SEU, llibertat d'associació i expressió i la retirada de la policia de la Universitat. D'aquesta assemblea, que va tenir un gran ressò per la repressió posterior als seus nou cents participants,⁸¹ van sorgir-ne les noves sinergies *esquerranes*, que van dur a la formació durant el curs 1957-58 de la Nova Esquerra Universitària (NEU) i d'altres organismes clandestins amb objectius idèntics, com el Comitè de Coordinació Universitària, creat durant el curs 1958-59 i integrat pel PSUC, l'MSC i la NEU. Aquesta darrera experiència seria especialment important per al futur de l'MSC, ja que la col·laboració de Joan

---

⁷⁹ CASARES, Francesc: *Compromís amb la justícia. Memòries d'un advocat laboralista (1958-1978)*. Barcelona: L'Avenç, 2016, p. 76.

⁸⁰ MARTÍN RAMOS, J.L., en l'Apèndix de SASSOON, Donald: *Cien años de socialismo*. Barcelona: Edhasa, 2001, p. 926.

⁸¹ RIQUER, B. de; CULLA, J. B: *El Franquisme...*, p. 218

Reventós⁸² (MSC) i Manuel Sacristán (PSUC) en la redacció del manifest que va inspirar el naixement de la coordinadora hauria fet prendre consciència al líder socialista a l'interior de la utilitat tàctica que podia arribar a tenir treballar amb els comunistes.⁸³

Durant tota la seva existència, l'MSC va tenir contactes continuats amb el PSOE,⁸⁴ malgrat que els dos partits sempre van mantenir trajectòries independents, seguint amb l'esquema fundacional de buscar la col·laboració federada (i no subordinada) amb els socialistes espanyols i bascos. Aquesta distància, facilitada per la pràctica inexistència del partit espanyol a Catalunya, va mantenir-se seguint el principi fundacional que preveia “establir en una forma federativa les relacions amb el socialisme peninsular per donar-li orgànicament l[a] unitat d'acció i pensament [...] bo i conservant cadascuna l'estructura autònoma que els permeti d'interpretar fidelment les característiques del país on es desenvolupen”,⁸⁵ ja que, segons Josep Rovira, “la posició única i revolucionària [era] fer un gran Partit Socialista a Catalunya, on hi manca, i pactar o buscar un contacte orgànic, com a partit germà, amb el PSOE”.⁸⁶ La col·laboració entre totes dues formacions va centrar-se en

---

⁸² Joan Reventós (Barcelona, 1927-2004), va néixer en una família de marcat caràcter catalanista i republicà, essent fill de l'economista Manuel Reventós (director general de Comerç i Política Aranzelària en el primer govern de la Segona República) i nét de Jaume Carner i Romeu, ministre d'Hisenda del segon govern Azaña. Llicenciat en Dret a la Universitat de Barcelona, durant els seus anys d'estudi va teixir una àmplia xarxa de relacions i complicitats que el durien a ser peça clau en les relacions entre els sectors culturals i polítics catalans de la seva generació. Integrat com a professor de la UB un cop llicenciat, va ser expulsat dues vegades pel seu activisme polític de la carrera universitària fins a abandonar-la definitivament el 1966. I és que Reventós havia iniciat la seva militància el 1949 dins els rengles de l'MSC, partit que va haver de reorganitzar a l'interior l'any 1953, juntament amb Miquel Casablanques, després de la important *caiguda* d'aquell any. Assumint el lideratge de la formació, Reventós va bastir ponts amb la resta de forces antifranquistes catalanes, així com amb la resta de nuclis del socialisme espanyol, fent gala d'un caràcter conciliador que li valdria per mantenir la seva condició de líder del socialisme català fins l'any 1983, quan passaria a un segon pla després d'haver sigut un actor decisiu en la creació dels organismes unitaris de la lluita antifranquista, en la recuperació de l'autogovern català i en la consecució de la unitat socialista. FUSTER SOBREPÈRE, Joan: “Joan Reventós, l'idealisme intel·ligent”, dins VVAA: *Gegants del PSC*, p. 88-95.

⁸³ CLARET, Andreu: *Joan Reventós*. Barcelona. Cambio 16, 1977, p. 34.

⁸⁴ Durant els primers anys d'existència de l'MSC, el seu interlocutor de l'FSC-PSOE i la UGT era Juan Garcia, conegut amb el sobrenom d'*el paleta*. CASARES, *Memòries d'un advocat laboralista*, p. 569

⁸⁵ Document “Explicació de la convocatòria per a la creació d'un moviment d'unitat socialista a Catalunya”, recollit per MOLAS, Isidre a “El Moviment Socialista de Catalunya...”, p. 67, citant COLL i PANÉ: *Josep Rovira*. Barcelona: Ariel, 1978, p. 271-272.

⁸⁶ Carta del Comitè del POUM a França al Comitè de de l'Interior del 25 de maig de 1945, recollida a CAMPALANS: *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya*, p. 103.

l'estratègia sindical per a la reconstrucció de la UGT, una via que, com veurem més endavant, donaria uns resultats molt magres, sobretot a partir de la *caiguda* i assassinat en dependències policials del dirigent estatal Tomás Centeno l'any 1953.⁸⁷

Tot i que en un primer moment l'MSC havia previst que les seves relacions internacionals serien "elaborades conjuntament amb l'organisme socialista peninsular i representades a través d'aquest",⁸⁸ la independència que a la pràctica mantenia respecte al PSOE va fer que la direcció de l'MSC, encoratjada pels contactes internacionals que mantenia a nivell individual,⁸⁹ sol·licités el 1951 ser admès a la Internacional Socialista, que només acceptava una plaça per Estat, ja ocupada pel PSOE en el cas espanyol. Davant l'evident conflicte d'interessos, l'MSC va retirar la demanda (encara no contestada) i va adherir-se als principis de la Segona Internacional. Implícitament, el reconeixement de l'existència d'una força socialista pròpia a Catalunya li arribaria sis anys més tard, amb la firma en condicions d'igualtat per part de l'MSC del *Pacte de París* (1957) promogut pel PSOE.⁹⁰ Aquest reconeixement és en part explicable per la debilitat dels socialistes espanyols, que acabaria derivant en pràctica inexistència després de les detencions del novembre de 1958, en les que van *caure* els principals líders del PSOE en la clandestinitat (Martín Santos, Antonio Amat, Román, etc.), fet que suposaria "el partido del interior en cuanto organización unitaria dejó de existir y se multiplicaron los problemas de coordinación entre las distintas federaciones".⁹¹ De retruc,

---

⁸⁷ MOLAS: *op. cit.*, p. 97.

⁸⁸ "Explicació de la convocatòria per a la creació d'un moviment d'unitat socialista a Catalunya", citat a MOLAS: *op. cit.*, p. 67.

⁸⁹ Sobretot a Anglaterra amb el Labour Party i a França amb l'SFIO, però també en organismes de curt recorregut com el Moviment pels Estats Units Socialistes d'Europa, fundat el 1947, del que Enric Adroher *Gironella* va arribar a ser secretari. MOLAS: *op. cit.*, p. 72.

⁹⁰ Firmat el 23 de febrer de 1957 per PSOE, Izquierda Republicana, Partido de Unión Republicana, Partido Republicano Federal, Partido Nacionalista Vasco, Acción Nacionalista Vasca, ERC, MSC, UGT, CNT i la Solidaridad de Trabajadores Vascos, el Pacte de París es proposava "devolver a España plenamente sus prerrogativas y que los españoles dejen de ser súbditos para convertirse en auténticos ciudadanos libres", proposant l'enderrocament pacífic del règim franquista, que havia de ser substituït per govern provisional "sin signo institucional definido" que conduís a una forma democràtica de govern, elecció per referèndum de si es volia viure en monarquia o república i la possibilitat en els casos basc i català de decidir sobre el contingut de les seves aspiracions d'autonomia. Text sencer consultable a Josep BENET: *El president Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*. Barcelona: Empúries, 1992

⁹¹ JULIÀ, Santos: *Los socialistas en la política española (1879-1982)*. Madrid. Taurus. 1997, p. 360

aquesta *caiguda* va comportar la de setze militants de l'MSC a l'interior, entre ells membres destacats com Joan Reventós,⁹² Miquel Casablanca, Salvador Clop, Francesc Casares, etc., episodi que tornava a tallar la progressió del partit.

2.1.1. La política sindical de l'MSC: l'ASO i la UGT

En l'aspecte sindical, malgrat que des de l'uguetisme depenent del PSOE inicialment no es volgués permetre l'existència d'una UGT catalana autònoma,⁹³ l'MSC va sumar-se a partir de 1945 als esforços que la Federació Catalana del PSOE, conjuntament amb part de la militància del POUM,⁹⁴ estava realitzant per reorganitzar la UGT a Catalunya —una activitat que, paral·lelament, el PSUC també estava realitzant en solitari. Aquest *pecat original* —facilitat per la pràctica inexistència del PSOE a Catalunya fins la dècada de 1970— marcaria la trajectòria de la UGT catalana durant tot el franquisme, trobant-se la direcció catalana del sindicat mancada de representació entre els llocs de responsabilitat estatal —amb l'única excepció de Ramon Porqueras, que procedent de l'MSC, va acabar traslladant la seva obediència a les directrius de l'Executiva Nacional, militant al PSOE i ocupant càrrecs a l'Executiva Nacional de la UGT durant la dècada de 1960— i vivint una constant dinàmica d'estira-i-arronsa tant pel que feia a la pròpia militància com entre les direccions a l'exili —la catalana (Secretariat Regional) i estatal (Executiva Nacional). Fent front a una endèmica escassetat de recursos econòmics i humans, la UGT catalana va tenir en el *Butlletí Interior del Secretariat de Catalunya* el seu òrgan portaveu de més llarga durada (1958-1962), que malgrat ser finançat pel sindicat des de l'exili, ben aviat es va convertir en una eina de difusió de l'ideari de l'MSC,⁹⁵ en una anècdota prou significativa de com va ser la vida de la UGT catalana durant el franquisme.

A l'interior, l'acció de la UGT catalana es va ressentir molt de totes les disputes a l'exili i de la duríssima repressió policial de la que va ser víctima diverses vegades. Amb una activitat comandada pel seu Comitè Regional,

---

⁹² Joan Reventós estava en contacte amb Antonio Amat, a través del que havia arribat a fer vincles també amb l'ASU de Javier Pradera.

⁹³ BALLESTER, *op. cit.*, p. 89

⁹⁴ BALLESTER, David: *Els homes sense nom*, p. 134-137

⁹⁵ BALLESTER, *op. cit.*, p. 113

liderat pel militant de l'FSC del PSOE Juan García, *el paleta*, el sindicat va patir una primera *caiguda* important l'any 1948 que la va deixar inactiva durant una bona colla d'anys, pel que la seva participació en la Vaga dels Tramvies de Barcelona de 1951 va ser "completament marginal", segons el millor estudiós de la UGT catalana, ja que malgrat que hi participés un nombre de militants elevat, aquests ho van fer a nivell individual.⁹⁶ Precisament seria a partir de 1951 quan, aprofitant el buit de poder dins del sindicat, els membres de l'MSC intentessin reforçar la seva incidència a la UGT, al considerar via sindical com a peça clau de la lluita contra la dictadura, al ser interpretada com a principal via de mobilització obrera cap a l'oposició nacional catalana. Els desitjos dels *músics* es van veure aconseguits ben aviat, ja que l'any 1952 Ramon Porqueras —aleshores un dels factòtums de l'MSC a l'interior— rebria, sense ni sol·licitar-ho, la credencial per fer-se càrrec del Secretariat Regional de la UGT de mans de la direcció interior del PSOE,⁹⁷ pel que passaria, amb l'ajuda del també militant de l'MSC Ramon Morera Martí, a intentar revitalitzar el sindicat a l'interior. Tot i que no aconseguís generar una activitat notable, el canvi de direcció sí que va aconseguir generar una expansió orgànica notable, aconseguint arribar als 500 afiliats el 1953, una xifra que no es tornaria a registrar, com a mínim, fins al 1976.⁹⁸

L'esforç de l'MSC per revitalitzar la UGT catalana es va veure tallat de soca-rel per la *caiguda* de Tomás Centeno, dirigent de la UGT i del PSOE a l'interior, el febrer de 1953 a Madrid, ja que a redós d'aquesta detenció, onze membres de l'MSC —entre ells Ramon Porqueras, que va ser substituït en la direcció del partit per Joan Reventós— van *caure* també. Segons David Ballester, a partir d'aquesta *caiguda* ja no va haver-hi una autèntica recuperació orgànica, i la resta de la dècada de 1950 va estar protagonitzada per la tibantor entre les direccions de l'interior (MSC) i l'exterior (PSOE), en una relació de marcada desconfiança.⁹⁹ No ha de ser estrany, doncs, que el paper de la UGT catalana en els moviments vaguístics fos de nou marginal, amb una participació

---

⁹⁶ BALLESTER, *op. cit.*, p. 153

⁹⁷ BALLESTER, *op. cit.*, p. 160

⁹⁸ I la xifra de 1976 estaria "notablement inflada". L'alt nombre de militants el 1953 i el contrast amb la seva poca activitat podria explicar-se perquè molts d'ells podrien ser membres de l'MSC que també s'havien sindicat, malgrat estar només centrats en l'acció política. BALLESTER, *op. cit.*, p. 163

⁹⁹ BALLESTER, *op. cit.*, p. 167

individual de la seva militància concentrada en centres industrials com La Maquinista, però no de grup. Una nova *caiguda*, el novembre de 1958, del líder ugetista Antonio Amat, comportaria la de 17 militants de la UGT catalana (15 de l'MSC, 2 de l'FSC-PSOE) i esquerdaria de manera definitiva les relacions entre les direccions del PSOE i l'MSC, pel que els socialistes catalans a l'exili començarien a pensar en una alternativa sindical que acabaria concretant-se, pocs anys després, amb la creació de l'ASO, mentre els militants de l'MSC a l'interior passarien a apostar per integrar-se a les CCOO o a l'USO, central a la que la UGT catalana acabaria demanant la seva integració el 1966.¹⁰⁰

En efecte, l'altra gran iniciativa sindical en la que va estar immers l'MSC va ser en la fundació, l'octubre de 1962 a Barcelona, de l'Aliança Sindical Obrera (ASO), ideada com a plataforma d'acció unitària del sindicalisme socialista *democràtic* —és a dir, sense els comunistes— i oberta a la incorporació d'anarquistes i de l'obrerisme cristià.¹⁰¹ Finançada en part per la Federació Internacional d'Obrers del Metall (FIOM) després de constatar el nul paper de la UGT dirigida des de Tolosa de Llenguadoc i de l'Aliança Sindical Espanyola (ASE)¹⁰² en les vagues de 1962, l'ASO va ser concebuda amb l'esperança que si es dotava dels recursos necessaris als sindicalistes de l'interior s'evitarien les distorsions imposades des de l'exili i s'aconseguiria dur a terme una lluita efectiva. Tal com explicava Josep Pallach a Francisco Bustelo per carta:

el PSOE está destinado a [la] descomposición si es incapaz de adaptar su pensamiento, su política y su acción a las realidades de hoy. Lo mismo ocurre con la UGT. (...) Nuestra acción en la ASO –nacida del contacto con la experiencia y con la conciencia de los nuevos cuadros sindicales– exige [la] afirmación de unidad

---

¹⁰⁰ BALLESTER, *op. cit.*, p. 271

¹⁰¹ L'ASO va acabar aplegant enllaços del sindicalisme vertical sense adscripció partidària; joves catòlics de les Joventuts Obreres Catòliques (JOC) i nous grups sindicals il·legals, com la Solidaritat d'Obrers Cristians de Catalunya (JOCC) o la Unió Sindical Obrera (USO). MATEOS, Abdón: *Historia del PSOE en transición...*, p. 20

¹⁰² Les raons del fracàs de l'ASE queden molt ben explicades per David Ballester: “va ser una creació de l'exili, ideada per vells dirigents que feia molts anys que estaven allunyats de la vida quotidiana de l'interior i que, en cap moment, no van saber valorar en la seva justa mesura quin havia de ser el protagonisme d'una iniciativa d'aquest tipus podria tenir, en un país molt diferent del que ells van deixar enrere. I des de l'interior tampoc no hi va haver interès a posar de manifest les contradiccions i limitacions del projecte”. BALLESTER, *op. cit.*, p. 276.

sindical (...) En el plano político ocurre igual. El PSOE debería ser capaz de replantearse los grandes problemas de hoy: ser el partido del movimiento obrero renovado, (...) ser capaz de orientar una acción europea al servicio de una lucha real y efectiva por la democracia en las circunstancias de la España actual. Esto el PSOE —es decir los “veteranos” y los grupos de jóvenes que trabajan con él justamente atraídos por los valores morales del viejo partido—, ya no lo puede hacer solo, sino que debe llegar a un entendimiento con las nuevas corrientes socialistas en España que están surgiendo en el interior.¹⁰³

L'organització naixia, doncs, amb una estructura allunyada de la verticalitat, amb la voluntat que l'acció sindical fos decidida i organitzada pels propis treballadors (és a dir, independent dels partits polítics, per molt que s'hi col·laborés), buscant que els diners que es rebien dels sindicats internacionals fossin directament gestionats pels que lluitaven a l'interior i que es pogués aplicar una política d'*entrisme* a les estructures sindicals franquistes.¹⁰⁴ Malgrat ser una formació d'àmbit estatal, durant la seva curta vida (1962-1967), el punt geogràfic on l'ASO va aconseguir desenvolupar-se més va ser a Catalunya —on havia tingut com a principals impulsors Josep Pallach i Josep Buiria, aleshores líders, respectivament, de l'MSC i de la UGT, que, des de l'exili, havien aconseguit superar les maniobres de Pascual Tomás des de Tolosa per evitar que l'operació tingués èxit—,¹⁰⁵ gràcies sobretot als esforços del propi MSC, del FOC i l'FSF.¹⁰⁶ Fortament afectada per la repressió policial a partir de 1964, quan es va produir una *caiguda* que va desactivar-la a Madrid,¹⁰⁷ l'ASO

---

¹⁰³ Citat a MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio: “Los orígenes de la Alianza Sindical Obrera: El papel de la Federación Internacional de Obreros del Metal (1962-1963)”, dins AAVV (eds.): *VI Encuentro de Investigadores sobre el Franquismo*. Comisiones Obreras, Zaragoza, 2006, p. 203-204

¹⁰⁴ Estratègia, la de l'*entrisme*, que de seguida va entrar en conflicte amb la desenvolupada pels comunistes, que denunciarien l'ASO titllant-la d'invent de la CIA per a dividir la classe obrera i es farien circular els noms d'alguns dels seus integrants, amb tots els riscos que això comportava. CUITO, Amadeu: *Memòries d'un somni*, p. 218-219

¹⁰⁵ A nivell espanyol, els actors claus per a la creació de l'ASO van ser Josefina Arrillaga i Francisco Bustelo, en coordinació amb Manuel Montesinos, que des d'Alemanya pressionava sobre la FIOM. MUÑOZ SÁNCHEZ, A: “Los orígenes de la Alianza Sindical Obrera...”, p. 191 i successives

¹⁰⁶ MATEOS, Abdón: *Historia del PSOE en transición...*, p. 21

¹⁰⁷ CUITO, *op. cit.*, p. 230

va entrar en franca decadència a partir del trencament de l'MSC, l'any 1966, per acabar desapareixent dos anys després.¹⁰⁸

2.2. La ruptura de l'MSC

La dècada dels 1960 va acabar d'accentuar els contrastos més grans entre els mons de l'exili i de les organitzacions antifranquistes a l'interior. El context internacional ofería nous referents de socialisme on agafar-se —el més paradigmàtic i influent, el de l'SPD alemany, que al congrés de Bad Godesberg (1959) va passar a advocar per un socialisme democràtic no revolucionari— i les velles direccions a l'Exterior, absolutament desconnectades de la realitat a l'interior de Catalunya, van realitzar un viratge ideològic cap a fórmules similars a les dels països democràtics on vivien, on gaudien de *l'Estat del Benestar*. Mentrestant, a l'interior es produïa una reactivació dels moviments opositors i de protesta encapçalats pel moviment obrer, on només el PSUC entre les forces *històriques* va aconseguir adoptar un paper rellevant. L'exemple de les revolucions cubana i algeriana, així com el pensament de la nova esquerra socialista europea (Lelio Basso, André Gorz, Norberto Bobbio, etc.), van contribuir a una radicalització en alguns casos vertiginosa d'unes noves generacions que s'incorporaven a la lluita contra el règim sense el condicionant del record de la guerra. L'MSC no va ser capaç d'aguantar la tibantor que va provocar aquest fenomen entre les seves dues direccions, abocant-se al trencament a través d'una crisi que va fer-se irresoluble per tres camins diferents: la via sindical; la participació en les plataformes antifranquistes i les vies cap a la unitat del socialisme.

A nivell sindical, el detonant de la crisi va ser la creació, l'any 1962 de l'ASO, que com hem vist va ser un projecte ideat i posat en marxa des de l'exili sense el suport de la militància a l'interior, més partidària de la participació en la creació del moviment socio-polític de les Comissions Obreres, en les que també estaven involucrats els comunistes. Cal recordar que malgrat que Catalunya fos el territori on l'ASO va gaudir de major implantació, aquesta va ser sempre minoritària, en contrast amb la força que progressivament van agafar les CCOO, on l'MSC de l'interior va intentar disputar el lideratge al

---

¹⁰⁸ DE LA FUENTE RUIZ, José: *La invención del socialismo. Radicalismo y renovación en el PSOE durante la dictadura y la transición a la democracia (1953-1982)*. Gijón: Trea, 2017, p. 146

PSUC, desoïnt les directrius que arribaven de l'exili. Tot i que aquesta divergència no fos decisiva *per se* pel trencament de l'MSC, sí que va contribuir al seu desgast, així com resulta il·lustrativa de la distància creixent entre el món de l'exili, que seguia marginant als comunistes de les seves iniciatives, i el de l'interior, que hi col·laborava i, al mateix temps, hi competia.

I és que un dels punts constants de fricció entre totes dues esferes va ser la relació amb els comunistes,¹⁰⁹ decisiva per entendre el trencament de 1966. Com hem vist, la direcció a l'exili de l'MSC rebutjava d'entrada qualsevol possibilitat de col·laboració amb el PSUC, al pertànyer a una generació marcada de per vida per l'experiència de la Guerra Civil —el mateix Pallach, com a militant del BOC, havia patit el tracte comunista al POUM i va mantenir viu tota la vida el trauma de la desaparició d'Andreu Nin— i viure en un clima, el de la Guerra Freda, que tampoc no conduïa cap a aquest camí.¹¹⁰ Aquesta postura no era exclusiva dels líders de l'MSC, sinó que era extensiva a la resta del socialisme espanyol, com demostra el testimoni d'un militant del PSOE nascut a l'exili:

La postura nuestra frente a los comunistas era una cuestión zanjada por acuerdos de congreso que estaban resumidos en una sola frase: “con los comunistas, nada”. Para nosotros, la familia socialista, cualquier relación con los comunistas era imposible. No sólo por la actitud que mantenían en aquellos años [fa una referència a Hongria 1956] sino porque también los posicionamientos del Partido Comunista durante la guerra [civil] estaban aún sangrantes en la memoria de nuestros padres.¹¹¹

---

¹⁰⁹ Per saber-ne més, consultar FERRER GONZÁLEZ, Cristian i MUÑOZ JOFRE, Jaume: “El anticomunismo en la izquierda. A propósito del origen y la ruptura del Movimiento Socialista de Catalunya (1945-1966)”, en Carlos NAVAJAS (coord.): *Siglo. Actas del V Congreso Internacional de Historia de Nuestro Tiempo*, Logroño, Universidad de la Rioja. 2016, p. 423-438

¹¹⁰ Com recull Paul Preston a la seva biografia de Santiago Carrillo, quan en el marc del XXè Congrés del Partit Comunista de la Unió Soviètica (PCUS) es decretés el gener de 1956 l'inici del procés de desestalinització, “la resta de forces demòcrates espanyoles respiraven l'ambient d'anticomunisme propi de la Guerra Freda i encara no s'havia rebaixat el ressentiment que els inspirava la prepotència que havia mostrat el PCE durant la dècada anterior”, i a més, “tota desestalinització que es dugués a terme afectaria les directives polítiques, però no l'estructura interna del partit”. PRESTON, Paul: *El zorro rojo: la vida de Santiago Carrillo*. Barcelona: Debate, 2013, p. 192

¹¹¹ Entrevista a Manuel Simón. BURNS MARAÑÓN, Tom: *Conversaciones sobre el socialismo*. Barcelona: Plaza y Janés, 1996, p. 74

Tot plegat feia que la direcció a l'exili de l'MSC tanqués qualsevol porta a l'aliança amb cap força no democràtica (és a dir, també les comunistes)¹¹² als pactes antifranquistes en els que participava, aplicant una estratègia que a la llarga es revelaria com a contraproductiu, al fer-se evident que la realitat social catalana i el creixent pes del PSUC a l'*interior* feien convenient teixir aliances amb els comunistes per realitzar un combat més efectiu contra la dictadura.¹¹³ En l'anticomunisme de la direcció a l'exili de l'MSC també cal tenir-hi en compte unes consideracions estratègiques que anirien guanyant importància a mesura que la influència del PSUC creixés: com apunta Juan Antonio Andrade Blanco, la por d'unes formacions antifranquistes que estaven quedant petites al seu costat a quedar absorbides pels comunistes en les seves plataformes

---

¹¹² Josep Pallach ho formulava així el 1956: "és cert que no rebutgem cap possible aliança, a condició que accepti el dret del poble a expressar lliurement la seva voluntat, fet que exclou naturalment els totalitarismes." J. Pallach: "La política catalana: Les posicions del Moviment Socialista de Catalunya", *Endavant*, novembre de 1956

¹¹³ Una posició que Gregorio López Raimundo lamentava, assenyalant les incongruències que comportava: "La pressió anticomunista penetra en l'oposició catalana a través de diversos grups, entre ells el MSC, les contradictòries posicions del qual reflecteixen, d'una banda, una apreciació realista de la situació, i d'altra banda, la seva preocupació per no xocar amb la política anticomunista de la Executiva del Partit Socialista Obrer Espanyol i de les direccions de la CIOSL i dels partits de la Segona Internacional. // Malgrat defensar una política coincident amb la nostra en el que és essencial i manifestar-se partidari de coordinar l'acció amb els comunistes en lluites concretes, de caràcter limitat, el MSC és a Catalunya un dels més decidits adversaris de l'establiment de qualsevol compromís o pacte permanent amb el nostre Partit. // El PSU[C] ha destacat en diverses ocasions el paper positiu que el MSC ha jugat i juga en la mesura que defensa una política de mobilització de les masses populars i que preconitza l'acció coordinada amb nosaltres. Però al mateix temps combatem la manca de conseqüència que suposa, en un partit que es reclama marxista i que manté una posició molt similar a la nostra sobre la manera d'enderrocar la dictadura i de resoldre les qüestions essencials de la revolució democràtica, negar-se a establir acords amb nosaltres i signar-los amb la Unió Democràtica de Catalunya, partit de la gran burgesia catalana, les posicions pro-monàrquiques del qual són prou conegudes. Aqueixa posició de l'MSC facilita de fet la penetració de la influència de la gran burgesia a l'interior de l'oposició antifranquista que, com hem dit abans, introdueix Unió Democràtica de Catalunya". Gregorio López Raimundo: "Informe del Comitè Executiu al IV Ple del Comitè Central", gener de 1963, p. 31, ANC, Fons PSUC, n. 41, cp. 4. Agraïxo a Cristian Ferrer González haver-me facilitat aquesta informació.

unitàries¹¹⁴ va fer que “el qüestionament de la qualitat democràtica del PCE va ser, més que un impediment per a la unitat, una excusa per a evitar-la”.¹¹⁵

Mentrestant, a l'interior, les noves generacions incorporades a la direcció de l'MSC no arrossegaven els traumes del conflicte bèl·lic i optarien per fer una clara aposta per la lluita unitària antifranquista de caire marxista, sense tenir cap mania a l'hora de pactar amb els comunistes. En aquest sentit, Joan Reventós, després de comprovar els avantatges del treball en comú amb el PSUC i aprofitant la bona sintonia que havia establert amb Manuel Sacristán, s'erigiria en una figura clau perquè els comunistes poguessin sortir de l'aïllament al que havien estat sotmesos per la resta de forces opositores des del final de la guerra. Seria per aquest motiu que l'MSC de l'interior col·laboraria activament amb els comunistes en la Jornada de Reconciliació Nacional de 1957 i intentant-los introduir en els conciliàbuls conspiratius barcelonins de finals de la dècada de 1950.¹¹⁶ Aquesta col·laboració intentaria ser relativitzada amb formulacions com la que es podia llegir a l'*Endavant* l'any 1963:

[...] quan l'acció vaguística o ciutadana, o nacional, té objectius clars, definits obertament i autònomament per les forces democràtiques no veiem cap inconvenient en la participació dels comunistes a aquestes accions. Però amb claretat [sic], cadascú essent qui és. I sense barreges. Amb les pròpies banderes. Les nostres tothom sap quines són. No les confondrem mai amb les dels altres. Entesos?¹¹⁷

El cert és que la col·laboració de l'MSC de l'interior amb els comunistes va donar fruits exitosos com la creació conjunta del Comitè de Coordinació Universitària i el de les CCOO, mal rebuts per la direcció exterior. Però l'element detonant de la crisi va ser la incorporació del sector de l'MSC a

---

¹¹⁴ Una preocupació que, a jutjar per la lectura que Paul Preston fa de l'informe de Dolores Ibárruri al Vè Congrés del PCE (setembre 1954), semblava fundada: “després de declarar que el PCE era el partit que liderava l'oposició a Franco, senzillament animava els militants de base de la resta de grups a sumar-se a les files comunistes. [...] L'informe de la Pasionaria no podia amagar la convicció que era possible ignorar les executives de la resta de formacions d'esquerra per, senzillament, absorbir els seus militants de base dins del PCE”. PRESTON, Paul: *El zorro rojo...*, p. 217

¹¹⁵ ANDRADE BLANCO, Juan Antonio: *El PCE y el PSOE en (la) transición. La evolución ideológica de la izquierda durante el proceso de cambio político*. Madrid. Siglo XXI Editores, 2012, p. 63

¹¹⁶ PALA, Giaime: *El PSUC...*, p. 25

¹¹⁷ “La unitat, els comunistes i nosaltres”. *Endavant*, desembre de 1965

l'interior a la “Taula Rodona”, primera plataforma unitària realment representativa de forces antifranquistes impulsada pel PSUC el 1966,¹¹⁸ un salt d'escala que la direcció exterior no va saber acceptar.

La concepció de la unitat socialista va ser la tercera pota de la crisi i, per acumulació, el detonant del trencament de l'MSC, després que Pallach publicés el juny de 1966 un article a *l'Endavant* titulat “Un gran partit de les esquerres de Catalunya” on exposava el seu ideari sobre el tema, fent seves les tesis socialdemòcrates de Bad Godesberg i apostant per una organització unificada amb sectors de l'esquerra liberal. A les discrepàncies que despertava el propi contingut de l'article va afegir-s'hi el fet que fos publicat sense consultar a la direcció de l'interior, que en contraposició a les tesis de Pallach, era partidària d'estrènyer vincles preferentment amb forces marxistes (FOC, etc.).

Aquesta triple crisi va acabar conduint a l'escenificació de la ruptura en el marc del Congrès-Comitè de Coordinació de l'MSC celebrat a Toulouse l'agost de 1966, sobre la que anys més tard, un dels seus protagonistes reflexionaria així:

[en aquella reunió] es van abordar aleshores les qüestions que ens separaven: quin seria l'escenari de sortida del franquisme, quina política d'aliances calia impulsar, què calia fer en el camp sindical. En tots tres terrenys, les posicions es mostraven inconciliables. En Pallach era partidari d'estendre a les eleccions municipals i a “procuradores” la tàctica de participació a les eleccions d'enllaços i jurats sindicals. [...] Els uns parlàvem d'un escenari de trencament democràtic que els altres veien utòpic, i aquests evocaven una democratització del règim que nosaltres vèiem inviable. [Des del sector *interior* de l'MSC] no vèiem cap [raó] pel que fa a una proposta d'“entrisme” en els ajuntaments i les corts franquistes; ans al contrari: ho consideràvem un factor de desorientació i divisió del moviment democràtic contra el franquisme. També en aquest tema topàvem amb la qüestió de quina havia de ser la nostra relació amb els comunistes, [...] per a nosaltres no hi podia haver democràcia amb la legalització d'alguns partits i la proscripció d'uns altres. [...] En la discussió de 1966 hi havia, en el fons, dues visions oposades sobre el futur, sobre

---

¹¹⁸ Tot i suposar un èxit per al PSUC al aconseguir ser integrat en un organisme unitari, la Taula Rodona va quedar bloquejada de bon principi per les discrepàncies internes entre els seus membres, havent de passar quatre anys des de la seva creació per trobar un element de consens —la solidaritat amb els presos polítics— que en permetés un funcionament amb certa fluïdesa. PALA, G: *El PSUC...*, p. 33-36

l'acabament de la dictadura, que duien a escollir unes vies d'actuació diferents. Una, escèptica respecte a la capacitat de les mobilitzacions populars, apostava per la hipòtesi d'una reforma democratitzadora gradual de la dictadura; l'altra pensava en un canvi democràtic a través de la unitat de tota l'oposició i mitjançant l'acumulació de forces i la mobilització popular pacífica.¹¹⁹

La ruptura del MSC va ser ratificada definitivament al Congrés de Montserrat de febrer de 1967, que va confirmar la direcció de l'interior (Joan Reventós, Raimon Obiols, Jordi Estivill i Martí Íñigo), en detriment de la de l'exili (Pallach). Aquesta separació hauria sigut "basada més en les formes que no pas en el fons de la concepció de l'MSC, però va ser prou dura per a provocar l'allunyament dels dos sectors" i per impossibilitar una entesa fins que hi hagués un escenari radicalment diferent en el futur.¹²⁰

2.3. Els partits de les noves generacions antifranquistes socialistes

Als marges de les polèmiques que acabarien generant la implosió de l'MSC, les noves generacions antifranquistes van començar a crear noves plataformes oposidores —moltes d'elles, a redós dels moviments estudiantils de 1956— que inicialment cercaven millorar la representativitat dels estudiants i la transgressió de l'immobilisme ideològic del franquisme en l'àmbit universitari. Lligat a aquesta onada d'una generació cansada del discurs de la guerra com a legitimació del règim i als canvis socioeconòmics que anava experimentant l'estat espanyol a partir del canvi de rumb polític marcat la liberalització econòmica promoguda pel nou sector *tecnòcrata* del govern a partir de 1959, van néixer tot de noves formacions clandestines que progressivament van anar abandonant el seu caràcter cristià per inscriure's en diversos corrents, cada vegada més radicalitzats, del marxisme. A Catalunya el partit més potent d'aquestes noves formacions va ser el Front Obrer de Catalunya (FOC), nascut el 1961 fruit de l'aposta política d'un sector de l'Associació Democràtica Popular de Catalunya (ADP), moviment universitari que tenia el seu embrió en la NEU (liderada aleshores per Isidre Molas i Pasqual Maragall), fundat el 1959 a Barcelona.

---

¹¹⁹ OBIOLS, *El mínim que es pot dir*, Barcelona: La Magrana, 2013, p. 122-124

¹²⁰ COLOMÉ, Gabriel: *El Partit dels Socialistes de Catalunya. Estructura, funcionament i electorat (1978-1984)*. Barcelona. Edicions 62., 1989, p. 16

2.3.1. L'ADP i el FOC

L'ADP va ser una organització socialista que naixia sense vincles amb els partits *històrics* —d'abans de la Guerra Civil— i amb la voluntat de constituir una tercera via entre el PSUC i les forces socialdemòcrates, entre les que els seus impulsors situaven l'MSC. Format principalment per jovent provinent d'ambients catòlics (molts d'ells, fills dels guanyadors de la guerra), el seu primer grup a Barcelona va estar conformat per José Ignacio Urenda, Alfonso Carlos Comín, Joan Massana, José Antonio González Casanova, entre d'altres. En el seu document constitutiu, l'ADP apostava per una societat sense classes dins d'una organització federal d'Espanya, “solución a la justa causa de los pueblos que como el catalán sufren la opresión de otros” i la superació de l'esperit de la guerra civil, “que aún conservan desgraciadamente por lo general tanto españoles del exilio como otros militantes que luchan por la resistencia interna”.¹²¹ Com explica Pasqual Maragall -que era l'encarregat dins la NEU¹²² de fer d'enllaç amb l'ADP- a les seves memòries, el procés de radicalització de la formació va fer que s'hi arribessin a formular plans insurreccionals armats, que s'havien d'executar des del Montseny, aspirant a obtenir un hipotètic suport armamentístic i logístic de la Iugoslàvia de Tito o de la Cuba de Fidel Castro, pel que l'any 1960 José Antonio González Casanova i Àngel Abad haurien anat a negociar, sense èxit, a les ambaixades iugoslava i cubana de París.¹²³ En qualsevol cas, dins l'ADP es va viure un creixent contrast entre la militància *possibilista* i la revolucionària que enunciaria una dinàmica que a força

---

¹²¹ Extret del document constitutiu de l'ADP. *El Front Obrer de Catalunya*. Fundació Rafael Campalans. Barcelona. Ed Columna., 1994, p. 15-18

¹²² Organització que va néixer amb plantejaments idèntics als de l'ADP, com explica Isidre Molas, per a qui la creació de la Nova Esquerra Universitària (NEU) va respondre a la influència de dos sectors provinents en part del cristianisme, en part de generacions filles dels guanyadors de la Guerra Civil “que consideren que per fer una cosa nova, s'ha de començar de nou”. Això dona lloc a la conformació d'un “espai situat entre el PSUC i l'MSC, de gent que es defineix [com a] socialista i al mateix temps [com a] superadora [sic] de tots els actors de la Guerra Civil, dels que no es pot prescindir, però que si no es superen no es podrà sortir de la lluita ferotge conseqüència de les ferides provocades per la Guerra Civil i d'una derrota [...] aclaparadora”. Entrevista a Isidre Molas del 8 de gener del 2014 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/114758726>. Data darrera consulta: 27 de març de 2020

¹²³ MARAGALL, Pasqual: *Oda inacabada: memòries*. Barcelona: La Magrana, 2008, p. 70

d'accelerar-se i viciar-se acabaria amb la desintegració del seu successor, el FOC.

A nivell de relacions amb altres forces polítiques, l'ADP va néixer federat en el marc de les "Organizaciones de Frente" al Frente de Liberación Popular (FLP, conegut popularment com el *Felipe*), d'àmbit espanyol, i l'ESBA basc, organitzacions homologables a la catalana sorgides també en l'àmbit universitari amb la voluntat d'unir diversos corrents socialistes, que tenien com a principal element de novetat respecte a les organitzacions *històriques* de tenir la direcció sempre a l'interior. El caràcter federal del FLP va facilitar que els grups català i basc funcionessin autònomament,¹²⁴ distingint-se els catalans —ja sota la fórmula del Front Obrer de Catalunya— respecte a les seves forces federades pel bagatge obrer que va aconseguir.¹²⁵

El FOC, com dèiem, va néixer el juny de 1961 quan un sector de l'ADP liderat per Isidre Molas va apostar, sota l'influx de les revolucions cubana i algeriana, per adoptar una estructura més sòlida que l'anterior. Malgrat l'entrebanc de la *caiguda* de Molas, Urenda i Rodolf Guerra, entre d'altres, mentre s'estaven coordinant amb l'MSC, CNT i UGT mobilitzacions obreres l'any 1962, el FOC es va reconstituir el 1963 sota l'impuls de Pasqual Maragall i Josep Maria Vegara, la qual cosa va suposar la incorporació de l'ADP, que havia romàs com a moviment. Al llarg de la dècada de 1960, el FOC va aconseguir tenir una considerable implantació territorial, sobretot en el període 1966-1969, destacant a Barcelona ciutat, el Vallès Oriental (Sabadell i Terrassa) i el Garraf (Vilanova i la Geltrú). Malgrat la seva participació en diverses iniciatives transversals, va ser un grup molt menys interessat en explorar aliances i acords polítics que en generar agitació.¹²⁶ Tot i així, els contactes amb diversos grups europeus -en especial amb el Partit Socialista Italià d'Unitat Proletària (PSIUP) de Lelio Basso i Partit Socialista Unificat (PSU)

---

¹²⁴ GARCÍA ALCALÁ, Julio Antonio: *Historia del Felipe (FLP, FOC y ESBA). De Julio Cerón a la Liga Comunista Revolucionaria*. Madrid. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2001, p. 22

¹²⁵ Definició de ALQUÉZAR, Ramon, al *Diccionari de Partits Polítics de Catalunya: s. XX*. DEC. 2000

¹²⁶ Entrevista a Isidre Molas. Llegat Pasqual Maragall. Cal recordar que la militància del FOC es considerava a sí mateixa situada a l'esquerra del PSUC, ja que els comunistes -dels que espantava el dogmatisme- apostaven per la reconciliació nacional, mentre ells volien la revolució socialista. Entrevista a Daniel Cando del 31 d'octubre del 2017 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/311654913>. Data darrera consulta: 27 de març de 2020

de Michel Rocard-, que en un moment determinat van servir al grup del FOC de col·laboració en la impressió i d'introducció per la frontera francesa de material subversiu, serviren, més endavant, a tota la classe política que sorgiria d'aquest grup per aprendre a fer plantejaments polítics més enllà del resistencialisme i a fer política en democràcia.¹²⁷

A nivell ideològic, el FOC es va caracteritzar per tenir caràcter marcadament obert, sempre atent a nivell internacional les noves corrents de socialisme gradualista europees (André Gorz, Lelio Basso, etc.) i atret pels diferents models assajats pels països del Tercer Món (Egipte, Índia, Algèria, Cuba i, particularment, l'autogestió a Iugoslàvia). Cal tenir en compte que la pròpia denominació de Front expressava aquesta voluntat de mantenir-se permeables a la realitat en què es vivia —entenenent que calia, “sense negar-los”, situar-se més enllà de les estructures més tancades com els partits.¹²⁸ La convicció que l'anàlisi constant de l'actualitat era la millor via per arreglar-la, més que no pas la formulació de grans formulacions estratègiques abstractes o ideològiques duria, a la pràctica a un procés vertiginós de radicalització que acabaria matant l'organització. La fixació en la immediatesa —i la concepció del nacionalisme com a fenomen burgès— va generar que des del FOC no es fes una gran defensa sobre la realitat nacional catalana, sinó simplement una formulació més aviat genèrica a favor d'una república federal i popular. A nivell organitzatiu, el FOC estava estructurat en cèl·lules, alhora que tenia un Comitè Polític i un altre d'Executiu. A partir del setembre de 1967 optaria decididament pel centralisme democràtic.

Un dels principals camps d'acció del FOC va ser l'universitari, en el que va crear el 1962 un moviment vaguístic amb l'MSC el Moviment Febrer-62¹²⁹ —que, segons Joan Fuster Sobrepere, va ser un intent anticipat i no reeixit d'unitat socialista que va fracassar per l'oposició dels membres catalans del

---

¹²⁷ Entrevista a Josep Maria Vegara del 5 de juny del 2014 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/131408280>. Data darrera consulta: 27 de març de 2020

¹²⁸ MUÑOZ LLORET, J. M: “Isidre Molas. El socialisme humanista”. *L'Avenç*, núm. 380, p. 18-28.

¹²⁹ Integrat, entre d'altres, per Narís Serra, Isidre Molas, Miquel Roca Junyent, Pepi Garcia Duran, Josep Maria Vegara, Conxa Aguirre, Santi Udina. El seu document fundacional va ser redactat a quatre mans entre Pasqual Maragall i Raimon Obiols i imprès manualment a casa Xavier Rubert de Ventós. FEBRÉS, Xavier i RIVIÈRE, Margarita: *Pasqual Maragall: un rebelde en el poder*. Esplugues de Llobregat: Plaza & Janés, 1991, p. 41

FLP a l'exterior—¹³⁰ i va participar amb el PSUC en el Comitè de Coordinació Universitària. Marcat per la radicalització que estaven experimentant els seus membres estudiants universitaris a mitjans de la dècada de 1960, el FOC va tenir un paper més discret en la conformació de l'SDEUB (creat el març de 1966), al estar immers en una dinàmica de debat intern constatat que, segons el testimoni d'un dels seus integrants, feia que “quan els militants de base [tenien] assimilada una línia, ja s'havia obert el debat per establir-ne una altra”.¹³¹ En tot cas, el gruix del debat entre els membres del FOC va anar adreçat a l'alliberament de la classe obrera -tal com el nom del grup especificava. De manera poc ortodoxa, Pasqual Maragall descriu a les seves memòries com, en els rengles del FOC

En aquells moments la relació entre obrers i estudiants era com una mena de contracte de serveis en el qual els intel·lectuals hi posàvem les idees i les cases i els cotxes del papà o del germà gran [...] i ells hi posaven el fet de treballar a la fàbrica i que eren els que, finalment, engegaven les vagues, els que estaven a primera fila. Era un contracte bo per a les dues parts.¹³²

I és que l'altre gran front del FOC va ser l'obrer —situat com a eix central de la seva acció a partir de la seva II^a Conferència, el setembre de 1965— al que s'havia arribat inicialment a través de sectors procedents de l'acció obrera catòlica¹³³ i en el que es va participar en la creació de les CCOO. La pugna amb el PSUC, especialment virulenta a partir de 1967, pel control d'aquest sindicat va provocar divisions internes dins el FOC entre els sectors que retreien a la direcció dedicar-se més a la lluita per l'hegemonia sindical amb els comunistes que no pas a les necessitats reals de la militància.¹³⁴ En aquells

---

¹³⁰ FUSTER SOBREPÈRE, J.: “La política és la gent”, dins CLARET, J. (coord.): *Pasqual Maragall. Pensament i acció*. Barcelona: La Magrana, 2017, p. 20

¹³¹ CADEVALL SOLER, Magí: “El socialisme a Catalunya durant la Transició”, dins PAGÈS i BLANCH, Pelai: *La Transició democràtica als Països Catalans. Història i memòria*. València: PUV, 2005, p. 55

¹³² MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 75

¹³³ Particularment a través de José Antonio Múrcia (dirigent Joventut Obrera Catòlica de Barcelona) i José Antonio Díaz de Valcarce, capellà obrer espanyol vingut de França, que des de la Pegaso va incorporar dins de les CCOO i del FOC molta gent provinent de la JOC, l'Hermandad Obrera de Acción Católica i l'Acció Catòlica Obrera. Entrevista a Daniel Cando. Llegat Pasqual Maragall

¹³⁴ Una de les principals divergències entre el FOC i el PSUC entorn de CCOO era la voluntat dels comunistes de mantenir organització oberta, mentre els del FOC volien una mínima estructura organitzativa clandestina per evitar que *caigudes* es produeixin amb tanta facilitat. Entrevista a Daniel Cando. Llegat Pasqual Maragall

moments, el FOC comptava amb un centenar de militants i tenia presència i capacitat d'acció en un bon nombre de fàbriques de Barcelona i del Vallès Oriental. L'intensiu procés de radicalització de la seva militància va acabar duent, però, a situacions contraproductives en el front obrer, com testimonia José Antonio Díaz en els casos de les Comissions Obreres Juvenils (COJ) i les Comissions Obreres de Barri (COB):

esta radicalización verbalista, poco asimilada, descorazonó a numerosos jóvenes trabajadores incapaces de entender una sola palabra de lo que se discutía en las asambleas. Los jóvenes “revolucionarios” se fueron aislando y finalmente no les quedó más salida que replegarse sobre ellos mismos y vivir en su pequeño mundo. Es lo que hicieron cuando el FOC dominó completamente la organización, retirándose a los barrios, donde cuatro militantes formaban un comité y publicaban su panfleto propio. (...) Esta dispersión facilitó grandemente la labor represiva de la policía, que uno tras otro, fue terminando con estos pequeños focos de “revolución permanente”, pero no pudo extirpar la semilla de izquierdismo que se desarrolló siguiendo altibajos de la moda europea, especialmente francesa e italiana.¹³⁵

En el procés cap a l'autocombustió del FOC, la qüestió nacional també va contribuir a afegir tensió al debat a partir de 1968, al entendre's el nacionalisme com a fenomen burgès.¹³⁶ Aquesta última lectura es realitzava en un període de radicalització iniciat l'any 1967 (d'acord amb el corrent europeu que cristal·litzarà en el maig francès del 1968), amb especial influència del maoisme i del trotskisme (liderats, en aquest segon cas, per Joan Colomar, conegut pel sobrenom de “el petit Lenin”, i Meritxell Josa), que suposava l'abandonament de l'inicial intent de sincretisme entre marxisme i catolicisme com a tendència predominant al moviment. L'intent de la direcció, desbordada per l'ingrés de nous i joves militants radicalitzats que ja haurien desplaçat a alguns dirigents *històrics*,¹³⁷ de reconduir la situació en la III Conferència

---

¹³⁵ José Antonio DÍAZ: *Luchas internas en Comisiones Obreras. Barcelona, 1964-1970*, Barcelona: Bruguera, 1977, p. 43. Citat a BORDETAS i SÁNCHEZ: *L'antifranquisme oblidat. De la dissidència cristiana al comunisme revolucionari (1953-1972)*. Barcelona: Editorial Base, 2019, p. 184

¹³⁶ Concretament, la postura oficial del moviment va passar a fixar aleshores que “querer un nacionalismo catalán a base de reivindicaciones lingüísticas y culturales [es] una empresa trasnochada y absurda”. *Diccionario de Partits Polítics de Catalunya*

¹³⁷ Pasqual Maragall s'hi refereix així a les seves memòries: “jo era més rebel que revolucionari i potser el que hauria d'haver dit era que, sense saber-ho, ja era quasi socialdemòcrata, o més aviat “demòcrata” i

(1/1969) va fracassar rotundament, com demostra el fet que aquesta conferència no va poder-se tancar, circumstància a la que se sumaria l'abandonament de dos membres del Consell Executiu provinents de l'obrerisme catòlic (J. A. Múrcia i J. A. Díaz de Valcarce). L'espiral en què es va entrar va culminar en l'autodissolució el gener de 1970, que va resultar inevitable per l'inestabilitat interna malgrat l'expulsió del sector trotskista (IV Conferència, juny de 1969), als que alguns sectors provinents de les escissions del PSUC Bandera Roja i Cuaderno Blanco (liderats per Joan Crema, entre d'altres) donarien continuïtat com a elements de desestabilització interna. Paral·lelament, la crisi orgànica del FOC s'havia vist agreujada, portes enfora, per la creació de les Plataformes de CCOO -que eliminaven qualsevol possibilitat d'incidència en el sindicat-, i la no inclusió del partit en la Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya.

Malgrat el seu abrupte final i la seva curta vida, cal valorar, com assenyala Joan Fuster Sobrepere, el paper del FOC en la resistència antifranquista en diverses maneres: va incorporar sectors provinents del catolicisme crític; va participar decisivament en la construcció de l'èxit de les primeres CCOO i va formar un notable grup de quadres dirigents que en la transició jugarien un paper rellevant a nivell polític i sindical—en un espectre ideològic que cobriria des del centre fins a l'esquerra—, a més d'assajar un primer intent de procés d'unitat socialista amb la Força Socialista Federal que fracassaria pel radicalisme de diversos militants de totes dues formacions.¹³⁸

2.3.2. L'FSF

A banda de l'MSC i del FOC, al llarg de la dècada de 1960 el ventall de noves forces inscrites en el socialisme va anar-se ampliant. La gran majoria d'elles hi tenien la característica comuna de ser formades per generacions que ja no

---

prou. Com tants altres companys del primer moment del FOC, malgrat que ens definíem ideològicament com a socialistes revolucionaris, a l'esquerra del PSUC ortodox i tradicional. El fet que les noves incorporacions al partit, bàsicament joves universitaris, arribessin més aviat seduïts per les tendències trotskistes i maoïstes més radicals i engrescades pel moviment del Maig del 68, va provocar un enfrontament amb els que ells anomenaven una mica despectivament "socs fundadors"; nosaltres, els marxistes antidogmàtics, més sindicalistes i potser catòlics progressistes". MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 86-87

¹³⁸ FUSTER SOBREPÈRE, J: *op. cit.*, p. 24-25

havien viscut la guerra i que estaven influïdes per l'ambient d'ebullició ideològica de les esquerres al llarg d'aquesta dècada, en un procés que va provocar que —abans i després del maig francès— sorgissin tot de noves formacions tan efímeres com radicals. Dues de les novetats en el panorama del socialisme català durant aquesta dècada també van ser l'Aliança Popular d'Esquerra Socialista (APES), que no va aconseguir cap ressò, i l'FSF, que va tenir un recorregut més notable -que hem pogut reconstruir i comprendre millor gràcies als estudis d'Ivan Bordetas i Anna Sánchez.

La Força Socialista Federal (FSF) va néixer el 1964 fruit de l'evolució d'un sector del CC (Crist Catalunya o Comunitat Catalana) liderat, entre d'altres, per Xavier Muñoz Pujol, que, coincidint amb l'empresonament de Jordi Pujol, van fer el viratge ideològic del cristianisme al socialisme no confessional, deixant la qüestió nacional en segon terme davant la preocupació *obrerista*. Aquest recorregut, per bé que no fos exclusiu d'aquesta formació, és un cas d'estudi força interessant. Tot i que no hi hagi un moment fundacional clar, el CC va néixer a mitjans de la dècada de 1950, arribant a tenir una mitjana constant de 125 militants entre el 1955 i el 1961, una cinquantena dels quals repartits entre una vintena de poblacions catalanes -la resta, a Barcelona. Durant la seva primera etapa, la ideologia del col·lectiu estava marcada pels dictats de Raimon Galí, impregnats de nacionalisme catalanista essencialista i conservador, que plantejava com una disjuntiva la solució als problemes socials i la qüestió nacional catalana. L'acció social de molts dels seus membres no era inicialment de caire progressista, sinó que consistia en fer tasques d'apostolat i assistencialisme als barris més degradats de Barcelona. Però gràcies a aquest contacte, es va produir una progressiva presa de consciència que per aconseguir la justícia social no només calia acabar amb el franquisme, sinó també amb el capitalisme. Així, l'any 1957 es plantejava, des del Grup Social del CC, que:

Creiem necessari afirmar que el nostre temps no hi pot haver cap autèntic renaixement de la catalanitat si no es dóna a la classe obrera catalana el lloc privilegiat que el seu paper dins del món reclama. Necessitem, doncs, de bon

principi, incorporar al nostre moviment d'integració catalana a la nostre classe treballadora i la seva problemàtica històrica.¹³⁹

Paral·lelament, molts dels militants de l'FSF participaven del moviment estudiantil, i van tenir presència a la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya i, posteriorment, al Comitè de Coordinació Universitària. A nivell de partits, es van tenir contactes amb el Front Nacional de Catalunya, MSC, Unió Democràtica de Catalunya, així com amb l'ADP (i el FOC, més tard) i el PSUC. Amb totes elles aquests contactes van acabar derivant en col·laboracions en accions concretes.

L'element clau per al canvi de rumb definitiu a nivell ideològic -que cristal·litzaria en el canvi de nom de la formació, de CC a FSF pocs anys més tard- del col·lectiu va ser l'empresonament, l'any 1960, de Jordi Pujol pels anomenats *Fets del Palau*,¹⁴⁰ que alliberaria del contrapès més catalanista a les tesis obreristes plantejades ideològicament per Antoni Pérez i liderades políticament per Xavier Muñoz Pujol. Aquests plantejaments van quedar ben recollits als textos que Antonio Pérez havia redactat i divulgat al llarg de 1962, titulats *La nova Algèria* i *Vers una societat algerina comunitària*, en els que pretenia emmirallar la lluita antifranquista catalana amb la del Front Nacional d'Algèria i, alhora, emmascarar els seus textos -allà on deia "Algèria" calia llegir "Catalunya". En tots ells, Pérez hi desenvolupava el seu concepte de "comunitat de poble catalana", de la que formaven part totes les persones residents a Catalunya, constituïdes per aquesta condició en "cos polític democràtic" per a la construcció d'una "societat catalana comunitària" -enunciada com un dels eixos fonamentals del seu programa polític. Dins l'ideari de Pérez, el concepte de comunitat de poble no venia predeterminat, sinó que es construïa, i per tal de poder-se realitzar precisava d'unes estructures socials comunitàries i sense privilegis de classe, que havien de substituir les estructures capitalistes i superar les estructures de les velles nacions, amb vocació d'acabar assolint un sentiment de comunitat mundial

---

¹³⁹ Document "Ens proposem una renaixença...", sense títol ni autor, de l'estiu de 1957. Citat a BORDETAS, Ivan i SÁNCHEZ, Anna: *L'antifranquisme oblidat.*, p. 53

¹⁴⁰ Repartiment del pamflet de denúncia de la dictadura *Us presentem el General Franco* i reclam a crits de la interpretació del prohibit "Cant de la Senyera" durant l'acte d'homenatge a Joan Maragall, el 19 de maig de 1960, al Palau de la Música, pel que Jordi Pujol i altres membres del CC van ser detinguts i empresonats.

entre tota la població del planeta. Aquest plantejament suposava, a la pràctica, un trencament amb l'ideari fundacional del CC, i va tenir molt més d'èxit entre els sectors urbans que els de Comarques. Tot plegat quedava recollit i desglossat en 36 punts en la nova *Ponència* de l'any 1962, on s'apostava per una estructura estatal de caràcter federal, respectuosa amb la pluralitat nacional del territori. Així mateix, per a garantir un estil de vida comunitari, es demanava la "socialització de l'economia catalana", la "democratització popular de la gestió política de la comunitat" i la "llibertat cultural adequada al pluralisme ideològic". La democràcia directa havia d'exercir-se a través d'assemblees populars i consells, de l'apropiació social dels mitjans de producció, de la gestió popular de l'economia, de la separació Església-Estat i de l'establiment de relacions socials igualitàries. El canvi de rumb ideològic va plasmar-se també en un primer canvi de nom, passant de "Crist Catalunya" a "Comunitat Catalana", amb el que el col·lectiu esdevenia organització amb l'aspiració d'esdevenir un partit polític de l'esquerra antifranquista. S'encetava així un canvi que es precipitaria a partir de 1963, quan Xavier Muñoz Pujol va abandonar la direcció del CC -que va passar a tenir un comitè executiu liderat per Carles Monner i format per Josep Maria Novell, Antoni Miranda, Joan Bosch, Josep Maria Vilardell i Miquel Xancó.¹⁴¹

L'any 1964, el CC va canviar el seu nom a Força Socialista Federal -un nom proposat pel militant Jordi Sobrequés i que es proposava enllaçar les influències d'Argèlia i Iugoslàvia. I és que les experiències de Cuba i Argèlia són citades explícitament com a referents de l'FSF, que manifestava en diversos documents la seva voluntat d'establir relacions amb l'esquerra socialista europea i -"de manera molt especial, amb els pobles sudamericans que lluiten contra l'imperialisme americà i, en general, amb les noves nacions del tercer món". Es fixaven també, per tant, en els casos xinès, brasiler, vietnamita i de la República Dominicana. Seguint aquesta estela, el 1965 l'FSF formulava una definició actualitzada del seu socialisme: no ho era només des de l'anticapitalisme (és a dir, "per la implantació d'un règim socioeconòmic que

---

¹⁴¹ Per a una intrahistòria del CC i un bon anàlisi del pensament de Pérez cal consultar Xavier MUÑOZ PUJOL: *De dreta a esquerra. Memòries polítiques*. Barcelona: Edicions 62, 1990, p. 175-195; per a una primera i sòlida aproximació històrica, consultar Ivan BORDETAS i Anna SÁNCHEZ: *L'antifranquisme oblidat*, p. 23-66.

col·lectivitzar els mitjans de producció”), sinó també “com una pràctica i una cultura militant que havien de modelar una actitud de lluita”:

contra totes les alienacions que pateix la persona: contra l’alienació econòmica, l’alienació religiosa, l’alienació sexual, etc. Vol dir creure que les masses han de tenir poder de gestió, és a dir, lluitar per una verdadera democràcia popular. (...) buscar l’alliberament de la persona com a fet individual i col·lectiu, alliberament envers la dominació i explotació per altres homes (senyors del poder econòmic i polític), alliberament de mites, prejudicis, lleis injustes, normes morals i imposades per les classes dominants, alliberament, en definitiva, de tot allò que (...) [fa] impossible la seva realització humana.¹⁴²

Aquesta evolució en els seus plantejaments, com explica en una entrevista el secretari general de l’FSF a partir de 1965 Josep Gassiot, no va evitar que el partit xoqués aviat amb el següent problema:

Per ideologia, volíem incidir en el món obrer que coneixíem poc i en el qual no aconseguíem penetrar. No volíem ser un partit burgès, creïem en un partit de base obrera. I no en sabíem i no podíem. [...] No teníem una estratègia política. Del document sobre “La nova Algèria” al què *hem* de fer *ara* no hi havia discurs ni estratègic ni tàctic. No es va arribar a definir un programa polític ni una estratègia política, situació que tampoc es donava en forma clara en altres partits polítics, però en el nostre cas era molt més evident.¹⁴³

Com el mateix Gassiot ampliava, el problema es veia agreujat perquè la condició social de la immensa majoria de la militància de l’FSF era prou distant de la classe obrera, i el procés de *proletarització* que van fer alguns dels militants de les noves generacions no va servir per acabar de foradar aquesta frontera. Segons els estudiosos Ivan Bordetas i Anna Sánchez, la doble dimensió que caracteritzava la militància -“origen social burgès i cultura militant laxa”- es va anar modulant a mesura que l’FSF i la seva branca estudiantil (anomenada Universitat Popular) es desenvolupaven. Durant tot aquell temps, la majoria de les noves altes entre la el centenar de persones que conformaven la militància del partit provenia de l’àmbit universitari, aleshores encara prohibitiu per a molts. En relació al CC, l’FSF va perdre tot el sector de

---

¹⁴² Document “Què vol dir ser socialista?”, citat a BORDETAS i SÁNCHEZ: *L’antifranquisme oblidat*, p. 75

¹⁴³ Citada a BORDETAS i SÁNCHEZ: *L’antifranquisme oblidat*, p. 128

Comarques, menys uns nuclis a Sant Feliu de Guíxols, Mataró, Sabadell, Terrassa i Badalona. Segons la historiografia consultada, aquesta dinàmica d'implementació territorial era la lògica tenint en compte la nova orientació política del grup, que va tenir continuïtat i va créixer allà on existia un context socioeconòmic permeable al seu discurs (és a dir, on hi havia classe obrera i moviment estudiantil radicalitzat). En aquest canvi de perfil sociològic de la militància també hi va ajudar la rebaixa de la càrrega catalanista dels seus postulats -que a la pràctica es va reflectir, per exemple, en la no-participació en els actes de l'Onze de Setembre i un progressiu abandó de la llengua catalana en els seus documents interns.¹⁴⁴ A nivell organitzatiu, l'FSF va establir un esquema basat en l'autonomia tant de les considerades organitzacions paral·leles com dels diversos "grups de base", que havien de procurar "una autosuficiència en quan[t] a serveis" i disposaven de "llibertat per crear i posar en pràctica la tàctica concreta". A nivell de presa de decisions, el partit va optar per un sistema assembleari, on els secretaris de cada grup de base i de les organitzacions paral·leles formaven part del Comitè Central de la formació (integrat per deu persones), encarregat de fixar "l'estratègia i la tàctica general" i d'escollir un Comitè Executiu format per tres membres.¹⁴⁵ El primer secretari general de la FSF va ser Josep Maria Novell, que també havia integrat la direcció de CC, mentre la resta de membres de la primera direcció de l'FSF no havien tingut tasques de direcció en cap etapa anterior. D'entre tots ells, Jordi Muñoz-Castanyer, desvinculat del sector Comarques, va encarregar-se de l'aparell d'edició, mentre Manel Pagès Panadès encapçalava l'acció sindical i Josep Manuel Sabater Chéliz feia l'enllaç amb el Grup d'Estudis.

L'FSF va desplegar-se en tres àmbits, amb incidència molt diversa: laboral, universitari i ciutadà o popular. De tots ells, el camp en què la seva acció va ser menys notòria va ser el front ciutadà o popular, en què fins el 1966 totes les seves accions van ser degudes a pràctiques individuals dels militants, més que a directrius de partit. Entre aquestes iniciatives en destaquen la creació del centre social Nia Nesto, que va estar en funcionament entre 1965 i 1968 al barri de la Font de la Guatlla de Barcelona. Aquest centre és un exemple paradigmàtic d'aquest tipus d'acció de l'FSF: tot i haver sigut creat per

---

¹⁴⁴ BORDETAS i SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 76 i 130

¹⁴⁵ Document "Estructura provisional", 1964 citat a BORDETAS i SÁNCHEZ: *L'antifranquisme oblidat*, 82

alguns dels seus membres, a la pràctica gaudia de tanta autonomia que gaudia respecte al partit que, tot i funcionar seguint els seus principis ideològics, al centre no es va parlar mai explícitament l'FSF. Igualment, a l'òrbita de l'FSF van sorgir iniciatives que tenien dimensió ciutadana (i que van aconseguir molta més projecció), però que no duïen explícitament el seu segell. Aquest va ser el cas de la societat d'assessorament professional Centre d'Estudis per al Desenvolupament Econòmic de la Comunitat (CEDEC), heretada de l'època de CC, i una altra de nova creació, com va ser l'editorial Edició de Materials (Edima), des de les que es va donar aparença legal a activitat subversiva i que van servir de punt de trobada entre professionals, intel·lectuals i militants d'un ampli espectre antifranquista d'esquerres. D'entre totes elles, però, la iniciativa que va transcendir més fronteres ciutadanes va ser la de la revista de temàtica econòmica *Promos*, també heretada de l'etapa del CC, que -sota la direcció de Xavier Muñoz Pujol- era concebuda des de l'FSF com a "instrument de sensibilització de gran abast, i plataforma idònia per a contactar i absorbir possibles militants del sector universitari i del camp intel·lectual".¹⁴⁶ Com han recollit Jaume Fabre i Josep M. Huertas, en aquesta revista hi van col·laborar activament Joaquim de Nadal, Armand Sáez, Jaume Lorés, Pepi Garcia Duran i, en grau més ocasional, Isidre Molas, Pasqual Maragall, Narcís Serra, Eugeni Giralt, Ernest Lluch, Jacint Ros-Hombravella, Jordi Borja, Antoni Montserrat o Joan Colom -molts d'ells a les files l'FSF o del FOC en aquells moments. Així, entre articles de temàtica estrictament econòmica, es van anar publicant també "textos sobre les noves teories i les experiències dels països socialistes, sobre l'autogestió i sobre el desequilibri regional i les desigualtats socioeconòmiques a l'estat, amb crítiques anticapitalistes cada vegada més explícites". Igualment, van aparèixer a les seves pàgines textos de pensadors i intel·lectuals progressistes i anàlisis sobre processos polítics com d'Algèria, Iugoslàvia, Vietnam, Xile o Egipte.¹⁴⁷ El contingut de la revista, cada cop més nítidament antifranquista i allunyat del caràcter d'informació empresarial que en va justificar la creació, va fer que *Promos* hagués de tancar al cap de poc temps de l'entrada en vigor de la Llei de Premsa de 1966, al resultar inviable

---

¹⁴⁶ Document "Comunicat del CE als GO preparatori de la pròxima CC", de 1965. citat a BORDETAS i SÁNCHEZ: *L'antifranquisme oblidat*, p. 113

¹⁴⁷ Citat a BORDETAS i SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 115

mantenir-ne el funcionament per les multes que acumulava. La *Llei Fraga*, doncs, va donar l'estocada a una publicació que havia contribuït a molts dels futurs quadres de l'antifranquisme d'esquerres a Catalunya.

Pel que fa al front obrer de l'FSF, aquest només va tenir una implantació real a Sabadell. Tot i formular un cos ideològic i un pla d'acció inspirats per les teories *gradualistes* d'André Gorz, Bruno Trentin i Lelio Basso -on es preveia una creixent presa de control dels centres de treball per part de la classe treballadora-, el seu desplegament va acabar sent irrisori. Així ho evidencia un document intern de l'octubre del 1966, que reconeixia la "no existència d'elements obrers en la FSF", pel que plantejava l'apropament a la classe obrera tant des de l'activisme social com establint ponts de col·laboració amb les CCOO, estructura sindical a la que es volia atreure ASO-USO per aportar radicalitat.¹⁴⁸

El camp en què sens dubte l'FSF va destacar més va ser el del moviment estudiantil, on hi tenia una branca pròpia -creada el 1963 però actuant d'incògnit fins el 1965- anomenada Universitat Popular (UP). Seguint l'estratègia gradualista del partit, marcava la constitució d'un sindicat democràtic d'estudiants com a primera fita d'un procés que havia d'acabar duent a la democratització del país i a la definitiva implantació d'un sistema d'autogestió social. A diferència del que va passar en el camp obrer, UP va tenir presència a totes les facultats de la Universitat de Barcelona, amb un remarcable èxit d'afiliació, fins al punt que a l'alçada de 1966, segons Bordetas i Sánchez, l'organització es trobava en condicions de disputar l'hegemonia política i cultural del moviment estudiantil a la resta de forces de l'antifranquisme, així com a mitjans de 1968, ja suposava gairebé el 75% del total de l'afiliació de l'FSF.¹⁴⁹ I és que el gener de 1967, UP -cada cop més autònoma de l'FSF, sobretot a partir de la Caputxinada de 1966- controlava les facultats de Medicina, Arquitectura i Enginyers, mentre tenia una influència important a Filosofia, Econòmiques i Aparelladors. Amb uns postulats cada cop

---

¹⁴⁸ Document "Comunicat del grup d'estudi ampliat a les bases l'FSF", octubre de 1966. citat a BORDETAS i SÁNCHEZ: *L'antifranquisme oblidat*, pp. 145-146

¹⁴⁹ BORDETAS i SÁNCHEZ: *op. cit.*, p. 132 i 219, on expliquen que en un document intern es fa el càlcul que a mitjans de 1968 uns cent-cinquanta militants del total dels vora dos-cents militants que tenia l'FSF-UP eren universitaris.

més radicalitzats,¹⁵⁰ que consideraven a l'estudiant com a classe explotada i treballadora, i amb l'objectiu de "lligar directament la lluita universitària amb la lluita obrera", des d'UP es considerava que el Sindicat Democràtic d'Estudiants de la UB:

...s'ha de proposar assaltar la muralla estructural de la Universitat; posar en crisi tota l'actual estructura universitària; impedir l'avenç de la Universitat tecnocràtica; aconseguir els llocs de poder i gestió que ara són en mans de funcionaris del govern. Tot això escalonadament, però violentament. Que la consecució d'un nou lloc de gestió suposi un enfrontament de la massa amb l'estructura governativa i en definitiva un augment de poder. (...) És la millor contribució que pot fer la Universitat per la lluita revolucionària [perquè] garanteix permanentment que la Universitat serà un centre, un nucli, revolucionari.¹⁵¹

Cap a l'octubre de 1967 es donaria un altre pas endavant amb la creació de les Comissions d'Estudis Socialistes, creades com a intent de solució a la situació de paràlisi en què la repressió franquista havia subsumit l'SDEUB, però que aviat esdevindrien una plataforma des d'on UP no només faria propostes per a l'àmbit de l'organització estudiantil, sinó que també llençaria propostes cada vegada més radicalitzades per al conjunt de l'FSF o, a partir de cert moment, encarades directament a la creació d'un Partit Revolucionari de la Classe Obrera, que havia de ser l'estructura des d'on s'havia de culminar el seu projecte de transformació social i econòmica. Les CES van dotar-se d'una publicació pròpia -anomenada *Comisiones!*, que va acompanyar la publicació *Revolución Comunista*, creada el juny de 1967 sota inspiració de la UP amb l'aspiració de ser el punt d'encontre entre totes les confluències marxistes revolucionàries -al marge del Partit Comunista oficial.

Aquest darrer punt entroncava amb una de les constants de l'FSF al llarg de la seva història, que va ser la voluntat de formar un front comú i de coordinació entre "totes les forces socialistes", sense tancar la porta al PSUC

---

¹⁵⁰ A les lectures de Gorz o Basso les havien succeït Mao Tse Tung, Andreu Nin, Joaquín Maurín, Herbert Marcuse, Rosa de Luxemburg, Karl Liebknecht, Ignacio Fernández de Castro, Gerald Brennan, Hugh Thomas, Henry Lefebvre, Noam Chomsky, etc. BORDETAS i SÁNCHEZ: *L'antifranquisme oblidat*, p. 188

¹⁵¹ Document "Anàlisi de la situació universitària", març 1967 citat a BORDETAS i SÁNCHEZ: *L'antifranquisme oblidat*, 155

-tot i que se'n marcaven distàncies pel seu caràcter "dogmàtic", la seva tendència a "l'exclusivisme" o el "domini d'altres grups de pensament". L'any 1965, l'FSF desenvolupava aquesta proposta per bastir a nivell peninsular un "instrument de col·laboració i de contacte, del que puguin néixer en el futur uns lligams més forts, siguin de caire pràctic o ideològic".¹⁵² Tot i aquests plantejaments i l'existència d'un Grup de Relacions des d'aleshores, no va ser fins el 1967, quan l'FSF afirmava ser el segon grup en importància a Catalunya -degut, sobretot, a la seva implantació en el moviment estudiantil- i enumerava comitès locals a Barcelona, L'Hospitalet de Llobregat (des d'on es coordinava tot el Baix Llobregat), Badalona (incloent Montgat i Sant Adrià de Besòs), Terrassa, Sabadell, Mataró (des d'on es coordinava tot el Maresme), i una àrea interior que englobava Igualada i Martorell- que es van realitzar esforços de manera regular per a aconseguir la unitat socialista. De tots ells, el més decidit va ser la creació de la Taula d'Acció Socialista (TAS), que amb prou feines arribaria a l'any de vida i que no va aconseguir sortir de la inoperativitat degut a les diferències entre els grups que la integraven -FSF, FOC, APES i PSUC.

De totes aquestes forces, com s'ha explicat, i emmarcat en el procés de radicalització de cadascun d'ells, els vincles entre FSF i el FOC es van anar estrenyent fins a arribar gairebé a la plena coincidència d'objectius, pel que al llarg de 1967 es van arribar a mantenir converses per estudiar una possible fusió organitzativa, en què s'haurien ajuntat una formació amb una base obrera d'un centenar de militants -el FOC- amb una altra de gran presència al món universitari que vorejava els dos-cents militants -l'FSF. Malgrat el potencial que s'intuïa al resultat de la fusió, fins al punt que, segons Bordetas i Sánchez podria haver suposat la base per discutir l'hegemonia política de l'antifranquisme al PSUC,¹⁵³ els radicalitzats grups universitaris de totes dues formacions van acabar frustrant la fusió al llarg de 1968 -i, concretament, va ser el sector trotskista del moviment estudiantil dins cada partit que va desarticlar aquesta possibilitat. Després d'aquest fracàs, i al llarg de 1968, es va produir un abandonament de militants remarcable tant al FOC com a l'FSF -majoritàriament per part de la militància *històrica*, que es trobava molt

---

¹⁵² Documents "Projecte de línia general d'acció. Oct. 64" i "Front de Forces Socialistes", citats a BORDETAS i SÁNCHEZ: *L'antifranquisme oblidat*, p. 84

¹⁵³ BORDETAS i SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 177

distanciada dels postulats ideològics defensats pels sectors més avantguardistes i novells. Com hem vist, el sector estudiantil del FOC va acabar assaltant el lideratge de la direcció del partit entre març i abril del 1968 per acabar conduint el partit a l'autoimmolació, mentre en paral·lel, a l'FSF, la desactivació de la *vella guàrdia* va aplanar el camí cap a un estadi de tal radicalització que els duria, el setembre de 1968, a anunciar la dissolució del partit en la classe obrera. Aquest havia de ser el pas que permetés la preparació d'un autèntic partit revolucionari, renegant de les estructures organitzatives, obrint la porta a la violència com a eina política. Mentre esperaven el naixement del Partit Revolucionari de la Classe Obrera -que no arribaria mai-, la militància de l'FSF va quedar força desconcertada i va seguir actuant a nivell local i autònom, moguts per la inèrcia durant uns mesos fins acabar, com havia fet la seva formació, o abandonant tota activitat o buscant nous horitzons.

És per tots els processos compartits i pel seu destí final que el FOC i l'FSF van acabar deixant un llegat molt similar, és a dir ser font d'origen per a l'esquerra radical i revolucionària dels setanta. Cal recordar que cap a finals de 1966, els documents elaborats pel Grup d'Estudis ampliat l'FSF reflectien postulats no només del marxisme més heterodox sinó també aspectes propis del comunisme soviètic de matriu leninista -és a dir, aposta per la constitució d'un partit revolucionari obrer que actués al servei de la classe obrera, en el que només poguessin participar gent d'altres procedències si es desclassaven, que treballés en l'organització de masses-, evolució que també seguirien el FOC i l'escissió del PSUC Grupo Unidad, més tard coneguda com a Partido Comunista de España (Internacional) -PCE(I). Segons Ivan Bordetas i Anna Sánchez, aquesta evolució es va deure, en part, a motius estratègics, al voler desbordar el control del PSUC i no permetre l'endormiscament teòric de FSF i UP, dels que es temia que acabessin reduïts a opcions reformistes o purament sindicalistes.¹⁵⁴ Tot i així i tot, progressivament l'FSF va acabar-se desdibuixant, molt afeblit per la desaparició del sector de Comarques i per la irrellevància en el camp sindical, on no podria competir amb el moviment de les Comissions Obreres -on participaria, bàsicament a través dels seus joves universitaris,

---

¹⁵⁴ BORDETAS i SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 159

integrats a les Comissions Obreres Juvenils (COJ) i les Comissions Obreres de Barri (COB), creades durant la segona meitat de 1967.

Així acabaria, doncs, el recorregut de tres formacions -FOC, APES i FSF- que, com bé explica José Luis Martín Ramos, van néixer “per donar resposta a les necessitats de militància política que generava la reactivació de l’oposició antifranquista. Tot i això, també es cert que, alhora, posaven de manifest la insatisfacció davant les propostes socialistes existents, en particular l’MSC, que es veié desbordat per l’emergència del FOC i l’FSF”.¹⁵⁵ Tal com va passar en el cas de l’FSF, molts dels membres del FOC van repartir-se, després de la implosió de la formació, en una constel·lació de formacions d’extrema esquerra, i alguns dels seus membres van participar en la fundació del Partido del Trabajo amb membres del *Grupo Unidad* (posteriorment PCE-internacional), sorgit d’una escissió del PSUC. La majoria de dirigents del FOC i el FSF, emperò, van iniciar un itinerari de militància a títol personal en plataformes unitàries (com l’Assemblea de Catalunya, per exemple), en un camí que els va dur, en gran part, a sumar-se posteriorment a Convergència Socialista de Catalunya.

2.3.3. La participació de les forces socialistes en les plataformes unitàries

La ruptura de l’MSC i la radicalització dels grups socialistes de l’interior van provocar que el socialisme català passés a ocupar un paper encara més secundari davant la força del PSUC, en plena expansió orgànica i territorial durant els últims anys de dictadura, sota el lideratge de Gregorio López Raimundo i d’Antoni Gutiérrez, “el Guti”.¹⁵⁶ Va ser una etapa de crisi interna al govern, que patia baralles entre els sectors que el conformaven, sobretot al voltant de quin sistema polític havia de regir Espanya després de la mort de Franco, davant la incertesa existent i augmentada amb l’assassinat de Carrero Blanco (desembre de 1973). La crisi final del franquisme també es va veure molt marcada per l’enorme creixement de la mobilització social que es va produir bàsicament a les zones més poblades del país, que tenia diverses

---

¹⁵⁵ MARTÍN RAMOS, J.L., *El socialisme català, entre les llibertats i la resistència (1931-1975)*, dins *Vint anys d’història del PSC*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 1998. p. 20.

¹⁵⁶ MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere: *Els anys del PSUC, el partit de l’antifranquisme (1956-1981)*. Barcelona: L’Avenç, 2010.

facetes (obrero, estudiantil, veïnal, etc.) i una organització i coordinació en constant millora. Catalunya va ser la primera regió on es va constituir una plataforma unitària de l'antifranquisme amb representativitat real i arrelament al territori (Assemblea de Catalunya, 1971) i la que registraria més accions de protesta. Malgrat que la capacitat repressora del règim es mantingués intacta durant aquest últim lustre de Dictadura,¹⁵⁷ els dirigents opositors catalans van poder anar guanyant projecció pública, sobretot a partir de la mort de Franco (20 de novembre de 1975) i, bàsicament, des del fracàs del projecte reformista de Fraga en el govern Arias Navarro (juliol 1976). Així, l'aprovació de la Llei per a la Reforma Política (desembre de 1976) va permetre l'inici del desmantellament del sistema franquista, després que Suárez es veiés empès per la força de l'oposició (i, sobretot, de les mobilitzacions socials) a aplicar les demandes d'amnistia i legalització que se li feien, sense haver de cedir del tot al conservar encara certs ressorts del poder, com certa capacitat de dissuasió mitjançant la repressió policial, i gaudir de certa legitimitat gràcies als resultats electorals del referèndum sobre la llei de Reforma Política, en el que a Catalunya es va registrar, amb un 26%, la segona taxa d'abstenció més alta (per darrere d'Euskadi), que hauria fet evident la manca de força de l'oposició per a imposar el trencament i la necessitat de negociar amb Suárez el procés de transició cap a la democràcia.¹⁵⁸

Tot i que la política unitària es posés en marxa durant uns anys (1967-1971) marcats pel radicalisme obrerista de les formacions d'extrema esquerra catalanes, pel que formacions com el FOC van mostrar-se contraris a la participació en qualsevol acord unitari,¹⁵⁹ l'MSC sí que va participar l'any 1968 en la fundació de la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, de la que també eren membres UDC, PSUC, FNC i ERC (sector Andreu Abelló). Aquesta comissió, constituïda a la casa de Joan Reventós al Vendrell el 25 de febrer de 1968, va ser ideada com ens explica Giaime Pala,

---

¹⁵⁷ CASANELLAS, Pau: *Morir matando. El franquismo ante la práctica armada, 1968-1977*. Madrid: Catarata, 2014.

¹⁵⁸ RIQUER, Borja de: *La Catalunya autonòmica. 1975-2003, d'Història de Catalunya*, volum IX. Barcelona: Edicions 62, 2003. La tesi de la debilitat tant del govern com de l'oposició per imposar el seu programa i la negociació com a conseqüència és defensada també per Carme Molinero, Pere Ysàs, etc.

¹⁵⁹ PALA, *El PSUC*, p. 134.

des del PSUC sense una voluntat dirigista,¹⁶⁰ sinó com a centre de coordinació de les forces antifranquistes catalanes i dels moviments de masses, amb la voluntat d'impulsar les lluites populars. La CCFPC havia d'evitar, per tant, institucionalitzar-se, i havia de servir per preparar una futura plataforma d'oposició que fos extensiva a nivell estatal.¹⁶¹ En el moment de néixer, les forces que l'integraven van fer públic un programa de mínims en el que es defensava l'obertura d'un període de transició "sense signe institucional definit" en el qual quedessin establertes les regles fonamentals d'un Estat democràtic, que s'entenia que eren:

- 1) Llibertats democràtiques. Llibertat de consciència, llibertat d'expressió, llibertat de premsa, llibertat d'associació, llibertat de reunió, llibertat de manifestació, sufragi universal i garanties individuals.
- 2) Amnistia general, que haurà d'afectar les responsabilitats polítiques fins al moment de la promulgació de l'amnistia.
- 3) Llibertat sindical, la qual cosa significa el dret dels treballadors a organitzar-se lliurement, amb independència dels patrons, dels governs i dels partits polítics.
- 4) Dret de vaga.
- 5) Adopció de mesures immediates per tal de millorar la situació de les masses treballadores, i per resoldre els problemes més urgents que el país té plantejats en els aspectes social i econòmic: ensenyament, política de salaris, sistemes de treball, col·legiació professional, assistència social, sanitària i de previsió.
- 6) Restabliment de l'Estatut Autonòmic de Catalunya de l'any 1932, com a base de partida perquè el poble català pugui decidir lliurement el seu futur, reivindicant també el dret que a l'autodeterminació tenen la resta de pobles de l'Estat espanyol.
- 7) Convocatòria d'unes Corts Constituents elegides per sufragi universal les quals, dins el marc de les llibertats, els drets i les garanties esmentats en

---

¹⁶⁰ Que era precisament el que els socialistes catalans i al resta d'integrants de la CCFP temien. Els dubtes sobre les possibles manipulacions per part del PSUC s'esvairien en tots ells a partir de la creació de l'Assemblea de Catalunya. OBIOLS: *op. cit.*, p. 167

¹⁶¹ Per a la coordinació amb forces d'altres bandes d'Espanya, es comptava sobretot amb el PSUC, l'única de les formacions integrants de la CCFPC que mantenia vinculacions orgàniques amb un partit d'àmbit estatal. PALA, *El PSUC*, p. 55 i 74. Per saber-ne més, consultar les p. 37-96 del llibre de Pala.

els apartats anteriors, configuraran per al futur les institucions polítiques de l'Estat espanyol, posant fi al període provisional.¹⁶²

Així mateix, i malgrat totes les seves tensions i debilitats internes, l'MSC va jugar un paper important en la creació de l'Assemblea de Catalunya. Un cop constatat que la CCFPC havia esgotat la seva capacitat de mobilització i que calia realitzar una obertura política a la societat,¹⁶³ va posar-se en marxa un procés que duria a la constitució, a l'església de Sant Agustí del Raval, de l'Assemblea de Catalunya el 7 de novembre de 1971. I com a bona mostra de la implicació de l'MSC en l'Assemblea, és prou significatiu que en aquesta primera reunió Joan Reventós hi llegís l'informe polític de la Comissió Preparatòria. En aquesta primera reunió es va aprovar un programa de mínims que passaria a la història amb l'eslògan "llibertat [llibertats democràtiques fonamentals: reunió, expressió, associació, sindicació...], amnistia [per als presos i exiliats polítics] i Estatut d'Autonomia [restabliment provisional de l'Estatut del 1932 com a inici del camí cap a l'autodeterminació]", i un quart punt, que era la coordinació amb la resta de pobles ibèrics en la lluita per la democràcia. Com veurem, tots aquests punts van ser recollits pels programes dels partits socialistes catalans en els anys següents, malgrat que inicialment Josep Pallach no compartís el mateix entusiasme que Reventós, Obiols¹⁶⁴ i companyia per l'Assemblea i es continués negant-se a participar en una estructura unitària amb els comunistes, pel que quan va retornar del seu exili francès va posar en marxa un nou projecte polític que coneixeria diversos noms, però que tothom identificaria com "el Reagrupament", que no hi participaria fins al 1975.

2.4. El Reagrupament de Pallach

---

¹⁶² "Declaració d'intencions" de la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, publicada el gener de 1969. Reproduïda a PALA, *El PSUC*, p. 74-76

¹⁶³ PALA, *op. cit.*, p. 107

¹⁶⁴ Raimon Obiols (MSC), juntament amb Antoni Gutiérrez Díaz (PSUC), encapçalava els contactes de l'Assemblea amb d'altres ciutats de l'Estat amb "potencial opositor" per bastir ponts antifranquistes. MOLINERO, C., YSÀS, P.: *La cuestión catalana. Cataluña en la transición española*. Barcelona: Crítica, 2014, p. 40.

El socialisme català, com hem dit, va quedar en hores baixes després de la ruptura de l'MSC el 1966. El decantament a l'esquerra per part del grup (encara sota el nom d'MSC) de Reventós i la insistència en l'aposta socialdemòcrata de Pallach, que va tornar definitivament de l'exili l'any 1970, són, a grans trets, el resultat polític de la separació.

En produir-se la ruptura de l'MSC, Pallach —inscrit ideològicament en l'anomenat *revisionisme* o *reformisme* d'Eduard Bernstein, l'elaborador de la via parlamentària cap al socialisme, que advocava per restar importància a la lluita de classes i afavorir una eliminació pacífica i gradual de les contradiccions capitalistes— va impulsar la formació del Secretariat d'Orientació per a la Democràcia Social Catalana (SODSC), on hi van confluïr el sector del Moviment que el seguia (majoritari a l'exili però amb escassa implantació a l'interior), un grup d'ERC al voltant de la figura d'Heribert Barrera, membres de l'FNC, d'Acció Catalana (al voltant de Rafael Tasis) i de la CNT. El SODSC, a jutjar per la seva composició, complia amb la idea de Pallach de crear les bases per a un partit d'esquerres i de govern de base àmplia. Forçosament, la recerca del consens entre les formacions que s'hi integraven, van fer que el programa de mínims del SODSC només tingués una lleugera càrrega socialista, proposant com a principal reivindicació la constitució d'una república federal i democràtica espanyola que reconegués la personalitat catalana. Del SODSC, però, no se'n coneix cap evidència d'activitat a banda de l'elecció d'alguns regidors democràtics escollits pel terç familiar en les eleccions municipals de 1970 i 1974¹⁶⁵ i a Corts pel terç familiar el 1966 (a les de 1971 no es va obtenir cap dels escons a que s'optava).¹⁶⁶

---

¹⁶⁵ La formació de Pallach acolliria més endavant a personatges com Pere Baltà o Joan Barenys, que el 1966 havien sigut elegits com a independents pel terç familiar a les eleccions municipals del Prat de Llobregat i Terrassa, respectivament. La sensibilitat socialista i catalanista d'aquests candidats els hauria dut a connectar amb d'altres candidats democràtics de l'òrbita ideològica pallachista, amb els que el 1970 farien un front comú per a les eleccions municipals —encara sense pertànyer a cap organització concreta—, amb candidatures a Badalona (Cecília March), Sant Feliu de Codines (Antoni Verdaguer), Olot, El Prat de Llobregat i Terrassa. Seria a partir de les eleccions de 1974 quan tots aquests candidats entressin oficialment a l'organització pallachista. FERRER, Joaquim: *La lluita pels ajuntaments democràtics (1966-1976)*. Barcelona: Galba edicions, 1977.

¹⁶⁶ En un cas idèntic al dels municipis de l'àrea metropolitana barcelonina, el Bloc Popular de les Terres de Lleida (liderat per Joaquim Arana i Vicenç Ximenis, entre d'altres) va presentar candidats demòcrates a terços familiars a les Corts i als ajuntaments, obtenint rèdits pel camp lleidatà. Posteriorment, aquesta formació seria la base del Reagrupament a les Terres de Lleida. LLADONOSA, "La societat civil lleidatana sota el franquisme", p. 27.

L'estiu de 1974 Josep Pallach va llançar la crida *Pel reagrupament del socialisme democràtic a Catalunya*, que sota el subtítol de *Primer document de treball* va ser aprovat l'octubre del 1974 en la conferència de fundació del Reagrupament Socialista Democràtic de Catalunya (RSDC), que naixia sumant sectors provinents de l'MSC pallachista (Buiria, Cuito, Vallès, etc.); el Grup de Socialistes Democràtics Catalans, d'inspiració cristiana i amb persones actives dins dels moviments cívics i culturals catalans i en la lluita pels regidors democràtics (Fèlix Martí, Joaquim Ferrer, etc.); el grup d'ERC al voltant d'Heribert Barrera —poc nombrós, però bàsic per donar el toc liberal que pretenia Pallach en el si del seu partit—; el Bloc Popular de les Terres de Lleida, creat al voltant de Joaquim Arana,¹⁶⁷ de composició social i provenença ideològica heterogènies (reunia empleats, pagesos, obrers i intel·lectuals provinents del nacionalisme, catolicisme, marxisme i sindicalisme); i un grup de personalitats independents procedents del social-cristianisme d'esquerres, amb Josep Verde Aldea com a figura més destacada.

L'ideari de l'RSDC quedava expressat en el seu document fundacional (*Primer document de treball*), on es recollia punt per punt l'ideari de Pallach. El text constata la voluntat de redreçament cultural, econòmic i polític que existia a Catalunya després de trenta-cinc anys de dictadura, pel que els participants en el reagrupament s'unien per contribuir a fer-ho possible, basant la seva aliança en tres principis fonamentals: la Llibertat, la Democràcia i el Socialisme. El document fixava democràcia i llibertat com a principis fonamentals per a l'individu i per a una organització social justa i equilibrada, pel que rebutjaven totes les dictadures (inclosa la del proletariat). Per als impulsors del reagrupament, “les imperfeccions de la democràcia política” només podien ser corregides evolucionant cap a una “democràcia socialista” consistent, fonamentalment, “en l'aprofundiment de la democràcia política a tots els nivells de poder i en l'obtenció d'una democràcia econòmica”, que permetria

---

¹⁶⁷ Vicenç Ximenis el descriu així: “Era fill d'una família acomodada, amb recursos econòmics, d'ideologia en el fons més de dreta que d'esquerra, però que es va posar en política perquè tenia un esperit antifrancuista. La seua era una visió més catalanista que socialista. El contingut ideològic dels seus plantejaments eren, val a dir-ho, pobres en conjunt. Ell veia que el franquisme era contrari als interessos de Catalunya i, per això, es colia rebel·lar contra la dictadura i anar cap a la restauració de les llibertats nacionals.” XIMENIS, Vicenç: *Demòcrata i socialista. Memòries de setanta anys de lluita política apassionada*. Lleida: Pagès, 1998, p. 168

la superació del sistema capitalista i tots els seus efectes nocius a nivell social, econòmic i individual. A Catalunya, on existia una sòlida tradició sindical, cooperativista i municipalista, la marxa cap al socialisme havia de fer-se a través de la socialització del poder dels monopolis i de les fonts d'energia, augmentant les càrregues impositives, assegurant la presència sindical a la gestió de les grans empreses, posant el crèdit econòmic al servei de la comunitat, garantint la gestió municipal dels serveis públics essencials i "mantenint els estímuls competitiu per a un major rendiment col·lectiu i una més digna promoció de l'home". Així mateix, el document determinava que Catalunya és una nació (i incidia en el fet que és català tot aquell que viu i treballa a Catalunya), observant l'Estat espanyol com a radicalment plural, pel que apostava per una fórmula federal respectuosa amb les realitats nacionals existents.¹⁶⁸ Sobre la qüestió sindical, el *Primer document de treball* determinava la necessitat que tots els sindicats fossin independents de tot poder polític o econòmic i tinguessin garantits els drets de vaga i negociació. Entre els seus objectius immediats, l'RSDC enumerava la recuperació de les llibertats civils (drets d'associació, reunió, expressió) i dels drets sindicals; l'establiment d'un govern català autònom lliurement elegit; l'organització federal de l'Estat; la consecució de la independència judicial; la separació de l'Església i l'Estat; el compromís en la lluita solidària contra tota forma d'imperialisme i, com a tret més distintiu d'aquest grup polític respecte a la resta dels que conformaven l'espectre socialista català, l'entrada d'Espanya al Consell d'Europa i a la Comunitat Econòmica Europea. Per fer possibles tots aquests objectius, s'assenyalava que es podien establir aliances puntuals amb forces no democràtiques quan es fes imprescindible, però que en cap cas es podia fer de forma permanent.¹⁶⁹

Precisament la voluntat de lligar la seva aposta socialista amb la que protagonitzaven els principals partits socialistes europeus va ser la protagonista

---

¹⁶⁸ En aquest punt, l'ideari de Pallach no s'havia mogut ens els darrers deu anys: el 1965, l'aleshores líder de l'MSC havia presentat una resolució al Consell de l'MSC definint l'opció federal del partit com el "dret de Catalunya al govern propi i reconeixement de les llibertats nacionals. Estat federatiu amb governs autònoms plenament responsables davant dels propis parlaments, i en el pla de la Península un Consell de Nacionalitats o Senat, gerent dels poders de la Federació i nomenant un executiu responsable davant d'aquest Senat." CUITO, Amadeu: *Memòries d'un somni*, p. 274

¹⁶⁹ "Pel reagrupament del socialisme democràtic a Catalunya (primer document de treball)". AHSC, Fons Joan Comas, C275 P3.

de la conferència que Josep Pallach va fer, un any després de l'aparició del *Primer document de treball*, en el marc del cicle "Les terceres vies a Europa". En el transcurs de la seva intervenció, titulada connotativament "El socialisme democràtic a Europa", el líder de l'RSDC va recollir els punts principals del document fundacional del seu partit, defensant la seva distant postura amb el marxisme¹⁷⁰ argumentant que "pensar que els partits socialistes han de ser exclusivament marxistes en el terreny ideològic és un greu error que en tot cas [...] ens faria "diferents" en el pla ideològic del socialisme democràtic europeu". Per desacreditar les reivindicacions marxistes, Pallach reivindicava que a Catalunya aquesta ideologia no havia tingut mai una implantació àmplia, sinó que el moviment obrer s'hi havia caracteritzat pel seu component anarquitzant i autogestionari, amb una marcada desconfiança cap a l'Estat. Aprofundint en la seva explicació, Pallach assenyalava que l'únic corrent marxista que hi havia hagut a Catalunya durant la dècada de 1930 era el Bloc Obrer i Camperol, sorgit dels rengles del cenetisme, del que ell ara volia prendre el relleu, però ampliant-ne la base incorporant el camp socialista amb la presència de cristians socialistes. Sobre la qüestió identitària, Pallach deia que els membres de l'RSDC eren "fonamentalment catalans, i com a catalans som socialistes i demòcrates", pel que demanava que es construís una estructura estatal federal per poder establir vincles de col·laboració fraternal amb la resta de pobles d'Espanya. Per a Pallach, calia sortir del marc mental de la Guerra Civil i entendre el nou context en què es trobava, però igualment era necessari no oblidar el passat per no repetir errades. Per això assenyalava la necessitat que els partits socialistes governessin sempre que poguessin, fos en coalició o en solitari, recriminant al PSOE no haver entrat al govern el febrer de 1936. Igualment, el líder de l'RSDC s'expressava contra qualsevol tipus de socialisme que suprimís les llibertats, perquè això suposava la destrucció del propi socialisme. Pallach proposava corregir les desigualtats econòmiques a través d'una planificació estatal quirúrgica, "no a l'engròs", i a través d'una política fiscal i pressupostària fortament progressiva, posant el model suec com a

---

¹⁷⁰ Dos anys més tard, Josep Pallach diria en una entrevista que "se me puede calificar de marxista siempre y cuando se me añadan los calificativos de "crítico" y "revisiónista", como lo fue el propio Marx en su tiempo". Entrevista sense datar i mitjà sense especificar a la carpeta de retalls de premsa de l'AHSC, Fons Joan Comas, C278 P10.

exemple. Malgrat totes les diferències públiques i notòries amb la Convergència Socialista de Catalunya, l'RSDC hi compartia gran part del programa pel que feia a l'aplicació del socialisme: propietat pública dels sectors bàsics energètic i industrial; municipalització del sòl urbà i l'habitatge com a mesura contra l'especulació; autogestió com a objectiu final, amb els treballadors al poder de cada empresa, recolzats per una estructura sindical unitària i autònoma respecte dels partits polítics. En el cas de l'RSDC, l'autogestió es veia com a objectiu llunyà per la manca de formació dels treballadors, pel que proposaven un període de "cogestió", que suposava la incorporació progressiva dels obrers en els processos de decisió de cada empresa, mentre des del sindicat se'ls procurava formació. I precisament sobre el tema formatiu, Pallach, que era pedagog, assenyalava que l'ensenyament públic havia de ser un puntal de la correcció de les desigualtats socials, pel que calia reformar la totalitat del sistema educatiu, començant pel preescolar, primari i secundari, i repensant més endavant el sistema universitari per lligar-hi més l'ensenyament superior i el treball productiu. Finalment, per respondre a les acusacions de col·laboracionisme que havia rebut per part d'altres formacions socialistes, Pallach assenyalava que l'*entrisme* a les estructures del règim a través de candidats a les eleccions a procuradors familiars i a les sindicals per impulsar un viratge cap al socialisme democràtic des de dins de les estructures estatals eren totalment infundades, ja que la seva acció no podia ser qualificada de cap altra manera que no fos com d'autèntica lluita contra el franquisme.¹⁷¹

L'ideari de l'RSDC romandria intacte després de la seva segona Conferència (18 de gener de 1976), en el que es va elaborar el *Segon Document de Treball*, que plantejava la "Via Catalana al Socialisme" —ja que el socialisme tenia una aplicació diferent a cada territori, en funció de les seva idiosincràcia— en els mateixos termes que els explicats a "Les terceres vies a Europa". L'única variació destacada respecte als textos anteriors que hi apareixia era la prioritització de la restauració de la Generalitat al restabliment estatutari (en concordança amb ERC i en contra del que pretenien CSC i CDC), pel que quan l'RSDC formulava el seu programa de reformes i canvis, posava en primer lloc l'establiment d'un govern provisional de la Generalitat que

---

¹⁷¹ PALLACH, Josep: "El socialisme democràtic a Europa", dins VVAA: *Les terceres vies a Europa*, p. 81, 83, 86, 90, 92-96, 97-99, 100-101.

consultés el seu poble sobre les seves determinacions (sense explicar quin havia de ser el mecanisme de consulta). Com a segon punt, el partit exigia la promulgació d'un Decret d'Amnistia per a tots els presos i detinguts polítics i sindicals, així com el retorn dels exiliats. Al tercer punt es demanava una fórmula federal de l'Estat en forma de república. Els punts següents demanaven el restabliment de les llibertats polítiques, la independència dels poders judicial i legislatiu; l'autonomia municipal i comarcal "feta efectiva mitjançant la potenciació de les hisendes locals"; la instauració d'un Tribunal de Garanties Constitucionals i la separació de l'Església i l'Estat; i l'ingrés d'Espanya al Mercat Comú i al Consell d'Europa. Així mateix, per a la democratització del poder econòmic, l'RSDC proposava la creació del Consell Econòmic i Social de Catalunya, amb representació de les organitzacions sindicals, encarregat de preparar i regular la planificació econòmica, buscant un creixement al servei de la transformació social i de la millora del nivell de vida dels treballadors i de les classes populars. En aquest sentit, també proposava la creació d'un Institut Català del Crèdit, que ordenés i regulés els instruments financers i bancaris a Catalunya i promogués les caixes d'estalvi, que haurien de reforçar els seus centres de decisió amb "voluntat autogestionària i de cooperació al servei del país". Entre l'ideari econòmic de l'RSDC també hi figurava la garantia d'un lloc de treball per a tothom i d'estabilitat monetària (rebutjaven la inflació com a mesura de creixement) i les polítiques fiscals progressives, així com la reforma agrària. Completaven el document un seguit de propostes de marcat caràcter social, esbossant el conjunt un programa de govern marcadament progressista (que incloïa, entre d'altres, una reforma del codi civil per equiparar els drets de l'home i la dona).¹⁷²

Un dels trets distintius del Reagrupament seria el seu suport incondicional a Tarradellas¹⁷³ durant tot el període de Transició, malgrat que Pallach n'hagués sigut un enemic declarat al considerar que aquest va usurpar el càrrec a Serra i Moret l'any 1954. Aquest canvi de situació va ser fruit de la

---

¹⁷² "Pel Reagrupament Socialista i Democràtic a Catalunya. Segon Document de Treball". AHSC, Fons Ildefons Valls, C271 P10.

¹⁷³ Com resumeixen molt bé Carme Molinero i Pere Ysàs, "Tarradellas s'havia proposat com a objectiu preliminar disciplinar l'oposició catalana perquè acceptés una posició de subordinació a la seva persona. No ho va aconseguir, però va fer molt més difícil l'acció unitària". MOLINERO i YSÀS, *La cuestión catalana*, p. 83.

idea del líder socialista que per aconseguir el restabliment de l'autogovern català calia un poder provisional que no estigués lligat a cap opció partidista, i la figura del president a l'exili era ideal en aquests termes, al voler acumular tot el simbolisme de la Generalitat per a ell.¹⁷⁴ Davant d'aquesta coincidència d'interessos, Pallach i Tarradellas van fundar una aliança que duraria fins la mort del polític socialista l'any 1977, i que s'expressaria sempre en la mateixa direcció, com quan el Consell Polític de l'RSDC demanava, l'octubre de 1975, la creació d'un Consell de Catalunya que promogués un Govern Provisional de Catalunya, el qual hauria d'instaurar les llibertats polítiques i sindicals i convocar eleccions per tal de decidir el futur del país i començar les reformes socials que demanaven els treballadors.¹⁷⁵

Tot i que aquest Consell de Catalunya que proposava el Consell Polític de l'RSDC no va arribar-se a crear mai, el partit sí que va veure satisfets els seus objectius amb la creació, el desembre de 1975, del Consell de Forces Polítiques de Catalunya,¹⁷⁶ valorat des de l'RSDC com a plataforma des d'on s'havia d'efectuar la negociació política amb la resta dels partits espanyols i de lluita per a l'autogovern, relegant així l'Assemblea de Catalunya —a la que l'RSDC no va incorporar-se fins al juny de 1975— a un paper de catalitzador popular, però no polític. Tot i així, l'aposta decidida de l'RSDC pel Consell de Forces Polítiques de Catalunya no evitaria que, pocs mesos després de la seva creació, una maniobra poc reeixida de Pallach enmig del procés de creació d'un partit socialista unitari a Catalunya en bloquegés el funcionament durant mig any, com veurem més endavant. Mentre havien durat les negociacions per la creació del CFPC, el Reagrupament havia estat adscrit provisionalment a la Plataforma de Convergència Democràtica Espanyola, de la qual valorava el reconeixement que feia al dret a l'autodeterminació i la seva pluralitat de formacions. Dins d'aquestes plataformes, l'RSDC hi apostaria per una política

---

¹⁷⁴ Entrevista a Amadeu Cuito, 5 de març de 2018.

¹⁷⁵ Declaració del Consell Polític del "Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya", del 25 d'octubre de 1975. AHSC, Fons Joan Comas, C275 P1.

¹⁷⁶ El CFPC substituïa la CCFPC tenia com a integrants RSDC, CSC, CDC, PSUC, ERC, FNC, PSAN, UDC, Esquerra Democràtica (liderat per Trias Fargas), el Partit Carlí de Catalunya i el Partit Popular de Catalunya. La Federació Catalana del PSOE no hi va ser acceptada per "sucursalista" del partit espanyol. La seva creació responia a la necessitat, després de la mort de Franco, que totes les forces antifranquistes catalanes s'apleguessin en una plataforma comuna per aconseguir els seus objectius de mínims (llibertat, amnistia, autogovern). MOLINERO i YSÀS, *La cuestión catalana*, p. 81.

d'aprofitar les esclatxes d'oportunitat que oferís el règim que feia que les altres formacions socialistes els acusessin infundadament de col·laboracionisme. La justificació d'aquesta postura la trobem en un escrit a la militància de Josep Verde Aldea prou significatiu sobre la manera de fer del seu partit:

A l'hora de la presa de posicions cal mesurar quines són les possibilitats i les conseqüències d'una actitud ancorada fortament en el "tot o res". Un cert pragmatisme forma sempre part de les tàctiques polítiques, especialment de tot aquell que, com un partit polític, sap que no tot li serà donat d'entrada ja, sinó que precisament serà [g]ràcies a la seva acció, i partint d'allò que és i que hi ha, que es realitzaran les conquestes polítiques que donaran definitivament un rostre plenament democràtic al país.¹⁷⁷

L'RSDC tenia en el seu Secretariat Permanent un dels seus òrgans màxims de decisió, però per les queixes d'un dels seus membres —que lamentava que "la gran personalitat i dons d'ubiqüitat d'en J. Pallach" deixava aquest organisme en "òrgan registrador de fets i d'actituds que el propi SP no pren"—¹⁷⁸ i per les d'alguns militants de base —és especialment significativa la queixa d'un militant per carta de no haver pogut opinar sobre els *Documents de treball* que conformaven l'ideari del partit i pel fet de, al cap de nou mesos militància, preguntar-se si "el Reagrupament és i vol ser un partit polític, i no un grup d'amics per a parlar de política que de tant en tant fan alguna cosa"—¹⁷⁹ permeten fer-se a la idea de la poca democràcia interna existent dins la formació i del gran pes del lideratge de Josep Pallach, que deixaria un buit tan gran al morir que el partit ja mai no se'n refaria.

2.5. Convergència Socialista de Catalunya

El VII Congrés de l'MSC de l'interior (el juliol de 1967) va marcar l'inici de l'etapa de Joan Reventós com a líder polític en solitari. Alliberat del contrapès centrista de Pallach, l'MSC -interior va aprovar en aquest congrés l'informe del

---

¹⁷⁷ "Notes de reflexió sobre la Llei d'Associacions polítiques". Comunicat a la militància del PSC-R, 1 de juliol de 1976. AHSC, Fons Joan Comas, C276 P8.1.

¹⁷⁸ "Notes de Xavier Rocha sobre el Secretariat Permanent", plantejades a la reunió del 10 de novembre de 1976. AHSC, Fons Joan Comas, C276 P7.1

¹⁷⁹ Carta anònima "Al Consell Polític del Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya" de l'octubre de 1975. AHSC, Fons Joan Comas, C275 P1

Consell Executiu que proposava la creació d'una Taula Rodona de Forces Democràtiques de Catalunya (precedent a l'Assemblea de Catalunya) i d'una Federació d'Organitzacions Socialistes Ibèriques, en la que participessin formacions d'inequívoc caràcter nacional. Sobre la qüestió sindical, va aprovar-se l'ambigua fórmula de recolzar l'USO com a tendència socialista dins de CCOO. Finalment, la ponència ideològica insistia en la ruptura democràtica, la socialdemocràcia, la democràcia obrera i l'autogestió, així com sobre el caràcter revolucionari i de classe que havia de tenir l'MSC i en el marxisme com a concepció i interpretació viva i renovable del món.

Malgrat el protagonisme que l'MSC post-palachista va obtenir en les diverses plataformes unitàries en les que va participar, facilitat per la pràctica inexistència de la Federació Catalana del PSOE (fruit de la crisi que vivia aquest partit, amb la direcció *segrestada* per Llopis, totalment desconnectada del que passava a l'interior de l'Estat espanyol) i per l'escàs èxit de les iniciatives de Pallach un cop retornat de l'exili, l'MSC no va aconseguir dotar-se d'una estructura política potent fins que es rebés, la primavera de 1974, el revulsiu de l'interès per entrar al partit d'un grup d'estudiants de la UAB —Daniel Font, Artur Isern i Antoni Puigverd— que editaven la revista *Guaita*. Orientats per Isidre Molas, aquest grup va posar-se en contacte amb Francesc Casares, que alhora els va dirigir cap a la direcció d'un MSC que es trobava en hores molt baixes per manca de militància. L'interès mostrat per la formació per part de representants de noves generacions, sumat al clima de crisi final del règim, va fer que Raimon Obiols apostés per intentar ampliar el ventall polític dels socialistes catalans no integrant-los en el desgastat MSC sinó creant un moviment que derivés en un nou partit, és a dir, posant en marxa el procés de Convergència Socialista de Catalunya a resultes de la crida *Per la unitat dels socialistes de Catalunya*. Aquest document, redactat pel mateix Raimon Obiols,¹⁸⁰ iniciava la seva crida constatant la “necessitat” d'obrir un procés de convergència socialista, en forma d'ampli moviment, que conduís a la unitat política i orgànica dels socialistes de Catalunya. Per tot plegat, calia iniciar un procés de progressiva homogeneïtzació ideològica —a partir de la confrontació de la *motxilla* teòrico-política dels actors que hi participaven— i d'articulació

---

¹⁸⁰ COLOMER et al: *Els grups polítics a Catalunya. Partits i programes, volum II: Esquerra, extrema esquerra i organismes unitaris*. Barcelona: L'Avenç, 1976, p. 77.

d'unes formes de col·laboració pràctica i d'acció unitària sectorial i general, per al que els autors de la crida proposaven uns seguit de "punts mínims" per iniciar la feina. El primer punt establí que calia encaminar-se cap a una autèntica ruptura democràtica que permetés la consecució de les llibertats polítiques, nacionals i sindicals; articulant la lluita del moviment obrer i popular en una "perspectiva anticapitalista". El segon punt fixava l'Assemblea de Catalunya com a "marc polític fonamental" com a element aglutinador de tots els sectors "populars i democràtics" entorn de la classe treballadora i de la lluita per la ruptura democràtica. El tercer punt situava Comissions Obreres com a embrió del sindicat unitari, de classe i de gestió autònoma que es volia crear mitjançant la unificació de les forces sindicals ja existents. El quart punt establí el marxisme com a "mètode idoni d'anàlisi de la realitat i de transformació d'aquesta", mentre que el cinquè manifestava que a Catalunya, "la lluita pel socialisme i la lluita per l'autodeterminació nacional" estaven "estretament lligades", pel que un simple marc democràtic no seria la solució al "problema nacional" català, sinó que aquest només es resoldria en el marc d'una "alternativa socialista". El sisè punt manifestava la voluntat de treballar en la construcció d'un gran partit socialista "capaç d'agrupar els treballadors i els sectors populars de Catalunya sobre la base d'uns criteris de total democràcia interna i de militància disciplinada", oposant-se a "les concepcions burocràtiques i avantguardistes" que se'n apropiaven la representació en exclusivitat. El setè punt situava Catalunya com a marc geogràfic de la unificació dels socialistes catalans, però alhora establí que s'havien de bastir ponts amb els socialistes del País Valencià, de les Illes Balears i amb els de la resta de l'Estat espanyol, "ajudant a que s'avanci, a nivell de tot l'Estat, en l'articulació dels diferents grups i partits que estiguin per l'alternativa socialista". El vuitè i últim punt situava el socialisme com a model de garantia d'una democràcia real i unes formes autogestionàries a tots els àmbits de la vida social. Finalment, s'indicava que per tal de dur a terme el procés d'unitat calia no improvisar i, per tant, fer una sèrie de passos de manera gradual, començant per una fase "informal" d'establiment de tants contactes entre els grups i els militants que poguessin estar-hi interessats, per tal d'elaborar col·lectivament "una plataforma d'acord polític mínim". La segona fase consistiria en l'articulació d'un "front unitari socialista", que comptaria amb un

comitè d'enllaç encarregat de les tasques de coordinació del debat teòric i organitzatiu que s'engegaria. La tercera i definitiva fase seria, pròpiament, la creació del partit.¹⁸¹

Seguint aquests criteris i com a base del futur partit, Convergència Socialista de Catalunya (CSC) va néixer el juliol de 1974, fruit de la unió dels dissenys de Raimon Obiols i Isidre Molas —més assembleari i obert a la integració de diverses persones i moviments el primer; amb estructura de partit on s'aglutinessin diferents forces el segon.¹⁸² El nou partit va néixer format per l'MSC-interior, on no es van sentir veus contràries a la seva autodissolució;¹⁸³ PSAN-Provisional (escissió d'aquest partit que va abandonar CSC al cap de poc); un sector de no-alineats de l'Assemblea de Catalunya;¹⁸⁴ membres dels antics FOC¹⁸⁵ i FSF (integrats a títol personal); Reconstrucció Socialista de Catalunya (sector polític de l'USO)¹⁸⁶ i sectors de Topo Obrero.¹⁸⁷ Aquesta procedència múltiple no seria un obstacle a l'hora de compactar la nova formació, que a més de tenir un marcat caràcter de democràcia interna¹⁸⁸ va aconseguir sumar ben aviat a molta gent sense experiència militància prèvia, fins al punt que el març de 1976 es calculava que un 70 per cent dels seus membres no havien passat abans per cap altre partit.¹⁸⁹ Com hem vist, el

---

¹⁸¹ Document "Per la unitat dels socialistes de Catalunya" (juliol 1974). AHSC, Fons Antoni Canals, C263 P2.3

¹⁸² MARTÍ GÓMEZ, J.: *Joan Reventós. Aproximación a un hombre y su época*. Barcelona: Planeta, 1980, p. 195.

¹⁸³ Raimon OBIOLS: *El mínim que es pot dir*, p. 332

¹⁸⁴ Entre ells, Salvador Corominas, Jesús Salvador i Toni Verdaguer.

¹⁸⁵ Entre d'altres, José Ignacio Urenda, Pasqual Maragall, Manuel Royes, Narcís Serra, Josep Maria Vegara, Pilar Figueras, Jaume Beltran i Conxa Aguirre.

¹⁸⁶ Liderats per Rafael Madueño i Elías López.

¹⁸⁷ Els sectors provinents de Topo Obrero van integrar-se a CSC sota el nom creat *ad hoc* de Moviment per l'Autogestió i el Socialisme (MAS), format per unes 30 persones repartides en sis cèl·lules diferents en el moment de la integració. Entrevista a Eduardo Martín Toval, 11 de maig del 2018. La seva declaració ideològica, de plantejaments gairebé idèntics als de CSC, pot trobar-se a "Pel desenvolupament del moviment socialista autogestionari dels treballadors" (AHSC, Fons Alfred Pérez Bastardas, C177 P6). Entre d'altres hi havia Juan Alamillo, Juanjo Ferreiro, Xavier Guitart i Dolors Torrent.

¹⁸⁸ Malgrat que a vegades insuficient, si hem de fer cas a queixes com les que un militant sense identificar feia arribar el juliol de 1976 a la Coordinadora General: "[...] és d'admirar la constància de tants militants, [...] esforçant-se a trobar la forma de dialogar, d'arribar a conclusions [sic], d'arribar a una compenetració de grup, d'arribar a una producció, de crear en comú, [però] l'autogestió ens surt malament allí on hauria de funcionar modèlicament, que és dins el partit, i especialment la coordinadora". Document "Unes notes sobre la coordinadora i l'autogestió". Carta signada a Ripoll el 5 de juliol del 1976. AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P17

¹⁸⁹ Separata del setmanari *Canigó*, núm. 440 (13 de març de 1976). AHSC. Fons Antoni Canals, C265 P6

projecte era crear una gran formació socialista de base marxista, i a l'hora de passar a l'acció CSC preveia la realització d'un programa comú amb els comunistes alhora que es definís un model diferenciat tan del PSUC com de RSDC. En aquest sentit, es volia arribar a una societat autogestionada "regulada" i aconseguir la transformació revolucionària de la societat a través d'ocupacions parcials i progressives del poder; acabant amb la dicotomia entre *reforma o revolució* establint que calia encaminar-se cap a una "reforma amb trompada" que canviés tot el que fos necessari (aportació d'Ernest Lluch)¹⁹⁰ i sentenciant que si una democràcia no era "formal", no podia ser considerada com a sistema democràtic (aportació de Raimon Obiols).¹⁹¹ Per a Convergència Socialista, l'autèntica democràcia era transformadora i emancipadora, pel que s'atacava a la socialdemocràcia, considerada un sistema de gestió del capitalisme sense voluntat d'iniciar-ne el procés de transformació.¹⁹² Seguint aquesta lògica, l'RSDC de Pallach era atacat des d'aquesta formació perquè, tal com resumia Joan Reventós en una entrevista, la socialdemocràcia s'apartava de les finalitats darreres del marxisme, pactava amb els partits conservadors aïllant les opcions d'una part del moviment obrer, afavoria l'existència d'un pluralisme sindical, recolzava una política proamericana i proatlantista, i acabaven sent formacions idèntiques a les dels altres partits conservadors i liberals, és a dir, acabaven esdevenint bàsicament màquines electorals.¹⁹³ No ha de resultar estrany, per tant, que quan es considerés la inclusió del partit de Pallach al procés d'unitat socialista, es fes en els següents termes:

Un hipotètic "retrobatment" amb el RSDC situaria el problema en un terreny fals, des del moment que no es tractaria d'un procés d'unitat dels socialistes, *ni tant sols d'un procés d'unitat socialista-socialdemòcrata*, sinó de quelcom molt més

---

¹⁹⁰ Concretament, Lluch augurava el 1975 "...que ens podem trobar davant del que he anomenat reformes amb trompada dins una perspectiva socialista [...] a través de diverses reformes profundes, que han constituït en el seu conjunt un procés revolucionari". LLUCH, Ernest: "Pròleg" a *Capitalisme i crisi econòmica*, Barcelona: Edicions 62, 1975, p. 5-9, citat per ESCULIES, Joan: *Ernest Lluch. Biografia d'un intel·lectual agitador*, Barcelona: La Magrana, 2018, p. 118

¹⁹¹ FONT, Jordi: *Gestació i vida del PSC de cognom Congrés*, dins *Vint anys d'història...* p. 29.

¹⁹² COLOMER, G. et al: *Els grups polítics a Catalunya*, p. 89.

¹⁹³ Declaracions a *Presència*, núm. 372 (31 de maig del 1975), AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P20

confús: cal tenir present que el pes polític *determinant* en el RSDC radica en sectors que no poden qualificar-se de socialdemòcrates, ni tant sols de *liberals d'esquerra*, sinó com a centristes que davant d'una sèrie de qüestions se situen a la dreta de la democràcia cristiana (per exemple en qüestions de política democràtica, en opcions polítiques sectorials -és significatiu, en aquest sentit, per exemple, el rol d'homes clau de l'RSDC en iniciatives reaccionàries i confusionistes com la constitució del "Consell Català d'Ensenyament"-, en el camp de la política sindical, en la política internacional, etc.).¹⁹⁴

Pel que fa a la qüestió nacional, CSC declarava en la seva documentació interna que partia del "fet objectiu que Catalunya ÉS UNA NACIÓ, un dels casos més clars de *nacionalitat no convertida en estat* del món occidental." Segons aquesta formació, el fet nacional català resistia tota anàlisi històrica o sociològica basada en les teories —marxistes i no marxistes— de la nació, al reunir totes les característiques que defineixen un grup com a nacional. Al seu entendre, Catalunya vivia en una opressió centralista des del 1714, circumstància només alleujada a partir del 1932, amb la consecució de l'autogovern, i agreujada a partir de 1939, quan la imposició del feixisme havia augmentat la repressió sobre el conjunt de nacions que composaven, al seu entendre, Espanya, que havia de ser entesa com una "realitat històrica multinacional". En aquest document, CSC es declarava hereva del nacionalisme popular català, que definien com a democràtic i progressista, al estar caracteritzat pel seu caràcter integrador i liderat per les classes treballadores. La lluita nacional i pel socialisme eren, per tant, inseparables, pel que tenien com a objectiu final el dret d'autodeterminació que permetés decidir les pròpies formes d'autogovern i organització.¹⁹⁵ A nivell estatal, CSC apostava per una descentralització de fórmula federal per fer més propers els òrgans de govern a la ciutadania; una reforma agrària que afavorís les cooperatives i les explotacions col·lectives després d'haver expropiat grans propietats; la municipalització del sòl urbà; una escola pública, laica, única i gratuïta; plens

---

¹⁹⁴ Document del Secretariat de la Coordinadora General "Notes entorn del Congrés Constituent" (Parets del Vallès, desembre 1976), escrit després que un sector de CSC es posés en contacte amb Pallach per explorar la unitat socialista sense coneixement previ del Secretariat. AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P8. Tots els subratllats de l'original.

¹⁹⁵ Document sense datar "Convergència Socialista de Catalunya. —Qüestió nacional catalana." AHSC. Fons Joan Marçet, C279 P1. Totes les majúscules i subratllats de l'original.

drets laborals i una reforma fiscal redistributiva. Així mateix, preveia que la propietat dels mitjans fonamentals de producció pogués ser estatal, municipal o cooperativa. Sobre la qüestió sindical es convidava als militants (poc més d'un miler) a seguir formant part de l'organització en què volguessin estar, fent una crida, però, a la futura unitat sindical.¹⁹⁶ A mode de *think tank avant-la-lettre*, CSC va comptar, a partir de finals de 1975, amb el Centre d'Estudis Socialistes.¹⁹⁷

Potser la millor explicació per escrit de l'ideari de CSC és la que va fer la primavera de 1975 Joan Reventós en presentar en públic el programa de CSC en el marc del cicle de les "Terceres Vies a Europa", a les que també van participar Jordi Pujol (CDC), Pallach (RSDC), Solé Barberà (PSUC), Cañellas (UDC) i Trias Fargas (EDC), durant el que tots ells van poder exposar les línies ideològiques de les respectives formacions. A la seva conferència, Joan Reventós va reivindicar que no podia fer-se distincions entre socialisme i socialisme democràtic, al ser inextricables tots dos conceptes, malgrat que la manca d'aplicació d'aquesta ideologia fins aleshores no havia permès fer-ho palès. Per al líder de CSC, l'*alternativa socialista* no havia pogut posar-se en pràctica perquè es vivia en un bloqueig entre els partits socialdemòcrates i comunistes europeus. Per una banda, els partits comunistes, a més de no ser democràtics, vivien aïllats i sotmesos al burocratisme i l'immobilisme, carregant la nefasta herència de l'estalinisme.

Per l'altra banda, Reventós formulava les crítiques del seu partit a la socialdemocràcia, que entenia com a "procés de degradació del socialisme", al haver abandonat els partits socialdemòcrates l'objectiu fonamental i últim del socialisme (la col·lectivització dels mitjans de producció); haver deixat d'usar el marxisme com a teoria històrica i mètode d'anàlisi de la realitat; haver afavorit la dispersió sindical i maquillat el capitalisme fins a aconseguir-ne la cara amable —en el cas de la socialdemocràcia europea, no s'havia combatut els interessos del capitalisme, sinó que en els millor dels casos (el del nord d'Europa) s'havien limitat a implantar polítiques progressistes que milloraven la

---

¹⁹⁶ Un bon resum de l'ideari de CSC el trobem a COLOMER et al: *Els grups polítics a Catalunya*, p. 92-98.

¹⁹⁷ El CES va ser creat amb dos nuclis principals: un sector de professorat de la Universitat Autònoma de Barcelona (Isidre Molas, Narcís Serra, Joan Prats, etc.) i un altre de tècnics del Consorci d'Informació de Catalunya (Isidre Canals, J. M. Bas, etc.).

situació de la seva societat, sense transformar-la, i en els pitjors (els d'Itàlia i França) només havien servit de “crossa submisa als interessos del capitalisme i als seus partits hegemònics”, provocant, a més, la divisió del vot obrer. Tots ells eren partits similars als liberals i conservadors a nivell organitzatiu, amb una militància dèbil i desmobilitzada, encaminats a esdevenir simples màquines electorals. L'únic bri d'esperança que veia Reventós, a nivell de partits, era el naixement del Partit Socialista Francès, que situava com a model a tenir en compte per crear majories cap al socialisme; així com urgia als partits socialistes *llatins* (és a dir, del sud d'Europa) a revisar el seu ideari per tornar a les arrels del socialisme i a vincular aquesta lluita a “la lluita universal de tots els pobles contra l'imperialisme i per l'autoderminació nacional”. Després d'aquesta enumeració de problemàtiques de la socialdemocràcia europea, Joan Reventós va exposar la ideologia de Convergència Socialista de Catalunya, una força que plantejava un model de societat nou, que tingués les seves bases en el pluralisme polític, la democràcia i l'autogestió; en la independència de les organitzacions de masses; en la col·lectivització dels mitjans de producció i “l'hegemonia” dels treballadors i les classes populars. Al seu entendre, aquest model s'havia d'aconseguir sumant la majoria de la població a un programa comú que dugués a la conquesta del poder mitjançant el sufragi, però això havia d'anar acompanyat d'una mobilització contínua en tots els camps d'actuació possibles. Tot plegat havia de servir per revertir la situació de grans desigualtats en la que vivia sumida l'Espanya franquista, que des de la dècada de 1950 no havia vist sinó créixer les desigualtats socials i econòmiques, arribant-se a un punt de conflicte que havia acabat fent de Catalunya, a parer de Reventós, la regió més conflictiva d'Europa. Per tal de superar aquest panorama calia treballar en tres prioritats “simultànies i paral·leles”. En primer lloc, calia obrir un període constituent per a formular entre tothom una alternativa democràtica de canvi que, a través de la recuperació de les llibertats i del que a Catalunya havia significat l'autogovern, conduís al canvi de situació històrica. En segon lloc, en la línia del que expressava la crida *Per la unitat dels socialistes de Catalunya*, havia d'obrir-se un debat teòric polític que, ajudat de l'experiència pràctica, permetés arribar a la formació d'una gran força dels socialistes catalans, articulada amb els socialistes de la resta de l'Estat. Per a Reventós, no tenia sentit plantejar

aquesta unitat com a conglomerat de les opcions socialistes existents, sinó que calia engegar un procés de convergència “dinàmic i dialèctic” sobre les bases d’una valoració positiva de les instàncies unitàries catalanes; el treball per a la consecució de la unitat sindical —entenent que els sindicats havien de ser independents dels Estats i autònoms respecte dels partits—; l’aplicació del marxisme com a mètode d’anàlisi de la realitat i la seva transformació mitjançant el socialisme autogestionari —que només comptaria amb el grau de planificació centralitzada “indispensable” per a poder garantir un “ampli marc a l’autogestió de les col·lectivitats de treballadors”. A nivell espanyol, l’articulació amb els altres socialistes havia d’adoptar la mateixa fórmula que la de l’Estat: la federació, a la que s’arribaria després d’un procés de reestructuració del moviment socialista de masses en el que s’assumís la realitat plurinacional espanyola i el fet regional. En tercer i darrer lloc, havia de crear-se un plural “bloc d’unitat popular”, un “pacte històric” amb totes les forces de l’esquerra, des del que, un cop aconseguit el restabliment democràtic —que calia negociar, aquest sí, amb la dreta i el centre polítics—, es pogués efectuar una transició al socialisme “àmplia i potent” desenvolupant una acció conjunta entre la lluita parlamentària i la mobilització constant de les organitzacions de masses —especialment, els sindicats— en l’exigència del control democràtic del cada dia.¹⁹⁸ *Les terceres vies a Europa* seria d’aleshores ençà recordat pel gran simbolisme que va tenir, al ser la primera oportunitat de tots aquests partits per mostrar-se davant un auditori ampli, va finalitzar amb una taula rodona, després de la qual totes les forces van emetre un comunicat conjunt en el que es reivindicaven els punts d’acord entre elles: amnistia; autogovern; dret de vaga, d’associació, de reunió i d’expressió sota la garantia d’un poder judicial independent; democràcia. L’únic matís que afegiria CSC un mes més tard a aquestes conclusions era que l’Estatut de 1932 havia de ser considerat el punt de partida cap el dret a l’autodeterminació, abans que no pas el retorn de Tarradellas.

Pocs mesos després de la intervenció de Reventós al cicle de Les Terceres vies a Europa, Convergència Socialista de Catalunya va fer públic el seu segon document polític, *Pel socialisme* (juliol de 1975), en el que es

---

¹⁹⁸ REVENTÓS, Joan: “Socialisme i socialisme democràtic”, dins DDAA: *Les terceres vies a Europa*, p. 111-128.

congratulaven del creixement que estava experimentant CSC a nivell de militància i d'incidència, havent-se estès “a totes les comarques de Catalunya” i tenint protagonisme en les lluites sindical, pagesa i veïnal, així com de la penetrant en el món de la cultura, l'universitari i les professions liberals. Segons proclamava el document, haver fet aquest salt d'escala justificava —i més considerant la situació política del moment—, el pas a la segona fase del procés unitari, és a dir la constitució d'un ampli partit de masses, un “Front de la Convergència Socialista” que suposés un major nivell organitzatiu i un major grau de militància; efectuant una acció política unificada (sobre la base d'una línia política establerta en comú entre els Cercles) i avançant en el procés de definició de línies en els diversos fronts de lluita. Malgrat que s'aclaria que tots els punts que acabessin conformant l'ideari del partit encara s'havien de discutir als cercles que conformaven CSC, *Pel socialisme* plantejava una sèrie de punts de partida i de resum del pensament de la formació. Així, s'establia que el socialisme significava la propietat col·lectiva dels mitjans de producció i distribució, així com l'exercici del poder polític i econòmic per part dels treballadors. Per a poder arribar a la democràcia “autèntica”, és a dir, al socialisme, calia garantir el pluralisme polític i el manteniment de les llibertats polítiques i personals; tal com havia de fer-se que l'autogestió afectés “tots els àmbits de la vida social”, transferint el poder de l'Estat a la societat. Cal fer esment en aquest punt perquè potser aquest és un dels documents on queda més clar quin era el concepte d'autogestió que tenia CSC —per ells, suposava l'autèntica emancipació de la classe treballadora, allunyada de la mala aplicació que els partits comunistes havien fet de l'ideari marxista:

l'autogestió significa una forma d'organitzar la societat a càrrec dels mateixos treballadors en l'empresa, l'ensenyament, la política local i comarcal, la sanitat, la cultura, etc., posant els centres de decisió el més a prop possible dels afectats per aquestes decisions i exercint —en el marc global de la planificació, definit democràticament per la col·lectivitat— la màxima capacitat de resolució sobre les pròpies condicions de treball i d'existència. L'autogestió ha d'impedir que noves concentracions de poder cristal·litzin en el procés de construcció del socialisme i que es produeixin deformacions burocràtiques en la determinació i execució del pla econòmic.

Enllaçant amb l'aposta per l'autogestió, es proclamava la necessitat d'eliminar progressivament la divisió jeràrquica del treball, amb el que s'acabaria la distinció social entre el treball manual i intel·lectual i entre les tasques de direcció i d'execució. Segons es constatava al document, fer possible aquest punt exigia una profunda revisió, també, del model escolar. Per últim, el document proclamava el reconeixement del dret a l'autodeterminació nacional de tots els pobles —és a dir, el dret a disposar "lliurement" del seu destí. Tot plegat havia d'alliberar les "energies culturals dels treballadors", reprimides fins aleshores per la "cultura burgesa", i donar lloc a "noves formes de vida i noves concepcions en totes les relacions humanes (família, sexualitat, educació, art, etc.)". Segons s'estimava, només el socialisme podia crear "el medi vital necessari per a la lliure creació social i individual, mitjançant l'ordenació racional del territori, el manteniment dels equilibris ecològics, l'eliminació de les falses necessitats i el millorament constant de la qualitat de vida".

Un cop definides les bases del seu ideari, CSC proposava a *Pel Socialisme* quina havia de ser l'acció immediata de la seva militància per a poder dur a terme els seus objectius. D'entrada, calia treballar en la creació d'un "Front dels Treballadors", fruit d'una "àmplia aliança entre tots els partits, forces polítiques i organitzacions de treballadors" que inclogués des de l'esquerra socialdemòcrata i cristiana a l'esquerra comunista i llibertària i que, "sense perdre de vista els objectius fonamentals" articulés la lluita i l'estengués a tants àmbits com fos possible. Aquest Front havia de crear "corrents socialistes autogestionaris" actius als respectius centres de treballs i "nuclis vivencials" (també presents, per tant, en les lluites per l'educació, la sanitat, les millores urbanístiques...) de cadascun dels seus membres, on s'havia de fomentar l'exercici de la "democràcia directa" —és a dir, prendre decisions en assemblea en cada àmbit, defugint el burocratisme— i ajudar a estendre la consciència anticapitalista. Tot plegat havia de desembocar en la creació d'un gran partit socialista i d'un sindicat unitari autònom respecte al partit, però fundat en la mateixa ideologia.

Entre els punts de la crida *Pel Socialisme* s'hi trobava també una reflexió sobre el fet nacional que començava declarant que "la nacionalitat catalana està oprimida per l'Estat espanyol", una opressió visible en la destrucció de les

institucions polítiques pròpies de Catalunya, així com en l'ofec de l'idioma i de la cultura catalanes. Igualment, CSC destacava el drenatge de recursos econòmics que l'Estat realitzava de Catalunya, lamentant que no servís per afavorir les àrees deprimides de la resta d'Espanya sinó per alimentar "l'acumulació econòmica monopolista" i per reforçar l'aparell repressiu franquista. Segons el diagnòstic que es feia en el document, l'opressió nacional que patia Catalunya tenia com a principals perjudicades les classes treballadores, ja que malgrat que hi hagués una certa burgesia catalanista, aquesta trobava consol a la discriminació nacional en el manteniment de la seva hegemonia econòmica i social. Les classes treballadores, en canvi, patien aquesta circumstància com una "sobreeplotació", al trobar-se sumides en la manca "dels mínims equipaments col·lectius de tot ordre, en la repressió de les manifestacions culturals i idiomàtiques, en la impossibilitat de l'accés al poder polític, etc.". I entre tot l'ampli sector obrer afectat per la repressió nacional a Catalunya, CSC assenyalava que els més afectats de tots eren els immigrants provinents d'altres racons de la península, que a damunt de veure's desarrelades de les seves terres d'origen, es trobaven amb unes condicions de vida agreujades per "l'expoliació" que patia Catalunya per part del "capitalisme centralista i el seu Estat". Per tot això, CSC determinava que "en el camí de l'alliberament de classe és essencial la lluita contra l'opressió nacional, que sols serà efectiva pel protagonisme actiu i conscient dels treballadors", en una lluita per la que la formació proposava impulsar una estreta col·laboració amb la resta dels Països Catalans, "conscients que els vincles socials, culturals i històrics que ens uneixen fonamenten un futur col·lectiu que es podrà concretar en unes institucions polítiques comunes en el moment que així resulti del dret a l'autodeterminació". Com hem explicat, com a exercici d'aquest dret CSC propugnava la federació o la confederació de la "nacionalitat" catalana amb la resta de nacionalitats ibèriques.

Pel que feia a la "ruptura democràtica", *Pel Socialisme* establia les bases del que havia de ser la col·laboració del socialisme català amb la resta de forces democràtiques de l'Estat, partint dels bons resultats de les experiències de l'Assemblea de Catalunya —qualificada com a "la concreció del front democràtic que ha de protagonitzar l'alternativa democràtica a Catalunya"— i la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques. Segons CSC, calia establir un

programa de mínims per lluitar per liquidar el franquisme que passés per l'establiment de les llibertats democràtiques fonamentals (expressió, reunió, associació, manifestació, dret a vaga); l'amnistia general política per als presos i exiliats polítics i la laboral per a tots els treballadors represaliats pel seu activisme; el restabliment dels principis i institucions de l'Estatut de Catalunya de 1932 "com a punt de partença per a l'exercici del dret a l'autodeterminació"; el dret dels treballadors a organitzar-se lliurement; l'obertura d'un procés constituent democràtic sobre la base del sufragi universal (i que desemboqués, si així es votés, en un Estat republicà) i la supressió dels cossos policials i judicials de repressió política.

Encara en referència a la política unitària, el penúltim punt de *Pel Socialisme* feia esment a Conferència Socialista Ibèrica, que s'esperava que fos el punt de partida per a l'articulació i impuls dels diversos processos d'unitat que s'estaven produint —en fases de concreció diferents— arreu de l'Estat espanyol. Com a darrer punt, el document establí que CSC havia d'establir preferentment relacions internacionals amb els altres partits socialistes del sud d'Europa i l'àrea del Mediterrani que apostessin per la política d'unitat de l'esquerra com a estratègia fonamental;¹⁹⁹ així com amb les que impulsessin la lluita antiimperialista i per "l'emancipació dels pobles".²⁰⁰

A nivell de publicacions, CSC va tenir en *Correspondència Socialista* (apareguda entre març de 1975 i juliol de 1976) el seu primer butlletí de discussió interna,²⁰¹ mentre que com a òrgans portaveus va tenir *Convergència Informa* (apareguda l'octubre 1975 i amb vida fins l'abril de 1976) i, breument i amb un format més cuidat, *Convergència* (que va tenir vida entre el gener i

---

¹⁹⁹ Encara que aquesta participació no va poder assolir les dimensions desitjades pel boicot internacional del PSOE a CSC, ja que, com explica en una carta del 19 de gener de 1976 Joan Reventós a François Mitterrand, la formació catalana no podia acceptar la invitació que el PSF li havia enviat -via Michel Thauvin- per assistir a la reunió dels Partits Socialistes del Mediterrani que havia de celebrar-se entre el 24 i 25 de gener del 1976, al haver rebut una resposta negativa per part del PSOE -per boca de Franciso Bustelo- quan els havien demanat la seva conformitat a que hi assistissin. Document C942-E004-C003-P001, Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, Fons President Tarradellas

²⁰⁰ Totes les cites extretes del document *Pel Socialisme*. AHSC. Fons Rafael Pujol, C96-P12

²⁰¹ La seva creació va ser aprovada a la primera Assemblea de Delegats de CSC per a que fos més que un òrgan o un portaveu, un instrument intern de treball, amb l'objectiu de coordinar el debat cap a la definició d'una línia política general i l'harmonització dels diversos fronts de lluita; així com de dotar de base teòrica a la militància. *Correspondència Socialista*, núm. 1 (març 1975). AHSC, Fons Convergència Socialista, C98 P25

l'abril de 1976). Tots dos òrgans comptaven amb edició bilingüe. Així mateix, CSC va editar diversos *Quaderns de formació*, on hi trobem dossiers formatius que permeten fer-se bé a la idea de quines eren les principals fonts ideològiques de la formació. Al dossier de textos que *Correspondència Socialista* va publicar sobre el socialisme a l'Estat espanyol hi trobem, amb la voluntat d'oferir una panoràmica de les forces socialistes existents a l'Estat en aquell moment, els textos fundacionals i una nota informativa de la naturalesa de l'Alianza Socialista de Andalucía; Alianza Socialista de Castilla; Frente de Izquierda Socialista; Movimento Socialista de Galicia, Partido Socialista Galego, PSOE, PSP, Partit Socialista del País Valencià, Reconstrucción Socialista i la Conferència Socialista Ibèrica.²⁰² Al dossier sobre el “fet nacional”, de caràcter marcadament més formatiu, s'hi trobaven textos d'Otto Bauer, Lenin, Manuel Serra i Moret, Andreu Nin, J. Maurín, Ramon Fuster (BOC), Jordi Arquer (POUM) i Jordi Cases i Busquets (USO);²⁰³ mentre al dossier sobre “partit i la lluita pel socialisme” s'hi inclouïen peces de D. Motchana i J. P. Chevénement, Lelio Basso, Claude Lefort, Stalin, Lucien Laurat, Lukács, Gramsci, els documents fundacionals del Partit Socialista Francès i el Manifest 72 del Moviment Socialista de Catalunya.²⁰⁴ Dins aquest conjunt de referents ideològics cal incloure-hi també a Norberto Bobbio.

A nivell organitzatiu, Convergència Socialista de Catalunya —que, com hem vist, va aplegar militància provinent d'altres formacions en el moment de la seva fundació—, va aconseguir incloure a les seves files joves inquiets políticament que fins aleshores no havien militat —o només ho havien fet en instàncies unitàries, com l'Assemblea de Catalunya. Aquest va ser el cas de Lluís Sacrest, Quim Español i Antoni Puigverd, que en coordinació amb Ernest Lluch (que estiuejava a la Garrotxa) van crear CSC a les comarques gironines;²⁰⁵ d'Antoni Dalmau i Rafael Jorba, que van crear el partit a Igualada i posteriorment es van posar en contacte amb la direcció nacional i van establir

---

²⁰² *Correspondència Socialista: Documents, n2: El socialisme a l'Estat espanyol*, AHSC. Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P25

²⁰³ *Quaderns de Formació, n3: El fet nacional -1-*, AHSC. Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P26

²⁰⁴ *Quaderns de Formació, n4: Partit i lluita pel socialisme*. AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P26

²⁰⁵ Entrevistes a Lluís Sacrest (12 d'agost de 2013) i Eduardo Martín Toval (11 de maig de 2018)

un cercle d'acció regional amb Manresa, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú.²⁰⁶ A les comarques de Lleida, la presència de CSC va ser gairebé testimonial, tenint en Tàrrrega el seu nucli principal;²⁰⁷ mentre que a les comarques de Tarragona —on un dels principals actius del Front Pagès de CSC, Josep Vidal, *Pep Jai*,²⁰⁸ havia reorganitzat l'MSC a les comarques del Penedès, en contacte amb Vilanova i Valls—²⁰⁹ es repetia la mateixa realitat, sent Reus la ciutat que aplegava més membres de Convergència Socialista, que a la capital provincial tenia en la llibreria La Rambla el seu principal punt de trobada (i en el seu llibreter, Ramon Marrugat, el principal responsable de l'organització política allí).²¹⁰ Tots els seus membres van quedar organitzats a partir del gener de 1975, després de la primera Assemblea de Delegats de CSC (celebrada a casa de Manel Garriga, a Sabadell), en diversos “Fronts de Lluita”, organitzats des d'una Coordinadora General que tenia representació dels diversos grups d'actuació —als que s'ingressava en funció dels coneixements professionals de cadascú—,²¹¹ entre els que el novembre de 1974 s'havia assenyalat com a especialment estratègics, a banda de l'obrer, el de l'ensenyament —vist com a fonamental al veure com un estament que fins aleshores havia actuat com a mitjà de reproducció i legitimador ideològic de la

---

²⁰⁶ En el seu cas, la seva experiència militant era dins l'Assemblea Democràtica d'Igualada, on participava Josep Maria Xirinacs. Entrevista a Antoni Dalmau (21 de març de 2018)

²⁰⁷ A la Terra Ferma, el PSUC i el Partido del Trabajo van ser els partits amb més militància del tardofranquisme. Entre les forces socialistes, la que comptava amb més membres era el Reagrupament de Pallach. Entrevista a Manuel Lladonosa (7 d'abril del 2018)

²⁰⁸ El pagès, sindicalista i polític del Vendrell *Pep Jai* va iniciar la seva militància l'any 1932 dins les Joventuts del BOC, des de les que va fer el pas al POUM el 1935. Mobilitzat durant la Guerra Civil i represaliat en diversos camps de concentració i batallons disciplinaris al acabar el conflicte, l'any 1945 va poder tornar al Vendrell, des d'on va treballar clandestinament per la creació de l'Aliança Nacional de Forces Democràtiques, un ampli front antifranquista de partits i sindicats democràtics que va integrar-se a l'estructura de l'MSC. Allunyat forçosament de la militància activa durant la dècada de 1950 després de la *caiguda* de molts dels seus companys, *Pep Jai* va continuar actiu en l'activisme social i cultural fins que Joan Reventós —fortament connectat al Vendrell— va reclutar-lo perquè reorganitzés el nucli tarragoní de l'MSC, tasca que va desenvolupar en col·laboració amb Jaume Casanovas i Fèlix Sogas. L'any 1974 va tenir un paper destacat en la fundació d'Unió de Pagesos, de la que recolliria moltes reivindicacions en la seva tasca com a diputat pels Socialistes de Catalunya. Fund. Rafael Campalans: “Pep Jai, fidel al socialisme i a la terra”, dins VVAA: *Gegants del PSC*, p. 42-47.

²⁰⁹ Ho explica Joan Reventós al text “El meu Pep Jai”, dins el llibret d'homenatge *Pep Jai*, publicat per la Fundació Rafael Campalans el 1986. AHSC, Fons Ildefons Valls, C272 P9

²¹⁰ Entrevista a Xavier Sabaté Ibarz (19 de març de 2018). Per una visió completa de l'antifranquisme a les comarques tarragonines consultar FERRER GONZÁLEZ, Cristian: *Sota els peus del franquisme. Conflictivitat social i oposició política a Tarragona, 1956-1977*. Tarragona: Arola Editors, 2018

²¹¹ Entrevista a Eduardo Martín Toval (11 de maig de 2018).

repressió franquista es trobava en ple procés d'ebullició amb demandes de defugir la imposició de continguts oficials i tendir a noves formes d'ensenyament, respectuoses amb la identitat catalana i reivindicant la implicació de pares i alumnes en el seu govern—; l'estudiantil —que, per a una organització efectiva, requeria la constitució d'una organització sindical democràtica—; el cultural —que havia de permetre la recuperació de la cultura popular catalana— i el pagès —on el cooperativisme havia de jugar un paper important.²¹² Com demostra la composició de la primera Assemblea de Delegats de CSC, el tipus de militància de la nova formació enllaçava amb la mateixa dinàmica històrica de l'MSC, obtenint una especial incidència en els àmbits de l'ensenyament —professorat universitari i estudiants— i el cultural, mentre que en el Front dels Treballadors destacarien més els professionals liberals²¹³ que no pas els assalariats obrers,²¹⁴ tot i que aquests darrers van incrementar la seva presència durant els mesos posteriors, a mesura que l'organització anés consolidant-se.²¹⁵ El juliol de 1975, a la Segona Assemblea de Delegats de CSC ja van assistir-hi delegacions de treballadors de les branques del Metall, Sanitat, Banca, Assegurances, Alimentació i Químic; del Front Pagès; del Front d'ensenyants; dels barris de la comarca de Barcelona: Nou Barris, Sagrada Família, Gràcia, Turó de la Peira, Horta, Besòs, la Mina, el Clot, Badalona, la Verneda, Sants, Sant Gervasi i Esquerra de l'Eixample; delegacions d'estudiants de la UAB, la UB i la Politècnica; delegació de professors universitaris; delegació del cercle de tècnics; delegacions dels cercles de professionals liberals; delegacions de l'Alt Camp, l'Alt Penedès,

---

²¹² Document “Deu notes de treball per a una discussió col·lectiva sobre la situació política actual”. Novembre de 1974. AHSC. Fons Rafael Pujol, C96 P12

²¹³ Que en la fase inicial del moviment va encarregar-se de reclutar l'advocat laboralista Francesc Casares. CASARES: *Compromís amb la justícia*, p. 211

²¹⁴ El cercle d'Horta de CSC lamentaria, en un document sense datar però amb tota probabilitat redactat a mitjans de 1976, que a la formació hi predominava la petita burgesia i que la base obrera hi era “molt reduïda”. Comunicat sense datar dels cercles d'Horta sobre la constitució del PSC “Objectiu del procés de convergència socialista quant a forma d'organització”. AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P11

²¹⁵ A la primera reunió van assistir-hi delegacions de cinc rams industrials; quinze delegacions de barris de Barcelona, disset de comarques de Catalunya; delegacions d'estudiants i professors de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Autònoma de Barcelona; delegacions del sector pagès; de professionals i d'ensenyants, a banda dels provinents de les formacions polítiques que confluïen a CSC. A la segona, el nombre de delegacions obreres va ser superior. Informació extreta de la setmanari del setmanari *Canigó*, n. 440 (13 de març de 1976). AHSC. Fons Antoni Canals, C265 P6

Garraf, Tarragonès, Baix Camp, Conca de Barberà, Baix Llobregat, el Maresme, Vallès Occidental, Vallès Oriental, Bages, Gironès, Alt Empordà, Baix Empordà, la Garrotxa, la Selva, les Garrigues, la Noguera, la Segarra, el Segrià, Urgell, Solsonès, Montsià, Baix Ebre i el Priorat, així com les delegacions dels partits integrats al procés de Convergència Socialista, del que se n'havia auto-exclòs ja el PSAN (P).²¹⁶

Una de les peculiaritats de CSC era el seu caràcter organitzatiu gairebé assembleari, aprovat a la Segona Assemblea de Delegats (juliol 1975), en la que es va aprovar el text programàtic "Pel socialisme". Segons es va acordar en aquella reunió, es volia donar la "màxima prioritat a una línia de potenciació de les coordinadores sectorials i locals de la Convergència Socialista, que disposaran d'una ampla [sic] autonomia i es dotaran de funcions i serveis diversificats i adaptats a la seva problemàtica específica, a la fi de disposar de l'autoritat política i de la capacitat de lluita i d'iniciativa que facin possible un nou salt endavant en el creixement i enfortiment organitzatiu i en la incidència política de la Convergència Socialista, en el seu camí cap a la constitució del gran partit socialista català".²¹⁷ L'organigrama resultant quedava molt ben descrit pel setmanari *Canigó*: "L'estructura organitzativa de Convergència Socialista de Catalunya és relativament senzilla: els cercles de cada un dels seus fronts estan vinculats per coordinadores, que són zonals, quan el desenvolupament del nombre de cercles així ho exigeix. Aquestes coordinadores són els òrgans autènticament dirigents de Convergència Socialista, que busca un funcionament intern de caràcter autogestionari. La Coordinadora General és l'organisme de major responsabilitat i els criteris per a la seva formació van ser establerts en les dues Assemblees de Delegats (òrgans fins el moment sobirans) que s'han celebrat."²¹⁸

D'entre els diversos vincles orgànics amb altres organitzacions socialistes que va establir CSC val la pena destacar l'experiència de la

---

²¹⁶ Comunicat de la Segona Assemblea de Delegats de la Convergència Socialista. AHSC. Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P6

²¹⁷ "Comunicat de la Segona Assemblea de Delegats de la Convergència Socialista", juliol 1975. AHSC, Fons Rafael Pujol, C96 P12

²¹⁸ Separata del setmanari *Canigó*, n. 440 (13 de març de 1976). AHSC. Fons Antoni Canals, C265 P6. En l'expansió territorial de CSC hi va jugar un paper clau la figura de Lluís Maria Sunyer. Raimon OBIOLS: *El mínim que es pot dir*, p. 333

Coordinadora Socialista dels Països Catalans, una plataforma de suport mutu i coordinació entre CSC, el Partit Socialista del País Valencià i el Partit Socialista de les Illes Balears amb la que aquestes formacions volien acordar, actuant “com tres llances lligades”, “una normalització lingüística i cultural per mitjà de la campanya del reconeixement oficial de la llengua com ja el té el castellà, l’arrelament del Congrés de Cultura Catalana, la Universitat Catalana d’Estiu; etc.”; així com, a nivell polític, “l’establiment dels respectius Estatuts d’Autonomia, amb la defensa d’articulats comuns en els terrenys lingüístics i culturals, l’ús del català en les seves relacions, la possibilitat de mancomunitat per competències estatutàries i de federació o confederació si així ho expressa la majoria dels pobles i la codificació del dret civil tot i mantenint les diferències”. Igualment, s’establí que els respectius estatuts havien de reconèixer el dret a l’autodeterminació. Per encarar amb èxit aquests objectius, la CSPC preveia realitzar una anàlisi de la situació política dels Països Catalans i confegir una “política unitària pel trencament democràtic”, així com establir estratègies comunes dins la Conferència Socialista Ibèrica²¹⁹ —i, posteriorment, en la Federació de Partits Socialistes. Tot i que a la pràctica els integrants de la CSPC només van reunir-se cinc vegades al llarg de 1976²²⁰ i van acabar seguint camins diferents (fruit dels camins que cadascun d’ells van emprendre en els processos d’unitat del socialisme ibèric, terreny en el que s’havien assessorat mútuament en el marc de la CSPC), aquest tipus d’iniciativa ens sembla especialment significativa sobre el concepte que es tenia dels Països Catalans des de les files socialistes.

El maig de 1976, Convergència Socialista de Catalunya va considerar arribat el moment de constituir el Partit Socialista de Catalunya, però, com veurem més endavant, aquest procés no va ser, precisament, senzill.

2.6. La batalla pel PSC

---

²¹⁹ “Cap a una coordinadora socialista dels Països Catalans”. Febrer de 1976. Reproduït a MARTÍ CASTELLÓ, Joan: *Socialistes d’un país imaginat. Una història del Partit Socialista del País Valencià (1974-1978)*. València: Adés & Ara, 2017, p. 248-249.

²²⁰ Les reunions van ser a Castelló de la Plana (29 febrer); Maó (25 de juny); Prada de Conflent (28 d’agost); Barcelona i Mallorca (desembre), totes l’any 1976. MARTÍ CASTELLÓ: *Socialistes d’un país imaginat*, p. 111-112.

El 10 de maig de 1976, el Grup d'Independents pel Socialisme, d'acord amb CSC, llançava la crida definitiva —en un text bàsicament deutor de la crida *Pe/ socialisme*—²²¹ per culminar el procés cap a la constitució, definitivament, del Partit dels Socialistes de Catalunya. Pallach, al que no s'esperava en aquest moviment²²² ni havia buscat ser-hi, va maniobrar per evitar-ho i va crear —prèvia separació amistosa amb el sector d'ERC vinculat a Heribert Barrera, recent nomenat secretari general del seu partit— el Partit Socialista de Catalunya el 20 de maig de 1976. Al seu òrgan portaveu, el PSC de Pallach justificaria aquesta acció al·legant que al Segon Congrés de l'RSDC (gener de 1976) s'havia votat a favor d'encaminar-se cap a la constitució d'un partit socialista unitari, i per tant el Consell Polític havia decidit efectuar el canvi de nom, mantenint el *Segon Document de Treball* de l'RSDC com a programa provisional de la formació i declarant la seva adhesió als principis de la Internacional Socialista, després de constatar la negativa al diàleg de la CSC quan des de la seva òrbita va llançar-se la crida per crear el partit unitari.²²³ Segons explica Glòria Rubiol, i tal com s'interpreta de les declaracions de Rudolf Guerra en el sentit que “para no ser excluidos del socialismo, cambiamos de nombre”,²²⁴ sembla que el motiu d'aquest acte va ser, simplement, la por a quedar com a força marginal davant d'un gran partit que només exclogués l'RSDC.²²⁵ El fet és que aquest acte precipitat, qualificat internament per CSC com a “cacicada socialdemòcrata” i observada com a maniobra del centre-dreta per fer descarrilar el procés d'unitat socialista,²²⁶ va

---

²²¹ “Principis bàsics per a la constitució del Partit Socialista de Catalunya. Aportació de la C.S.C.” AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P8

²²² En un document intern, s'aclaria que es pretenia crear un “partit socialista on haurien d'integrar-se tots els socialistes”, que per a CSC equivalia a dir els que fins aleshores no haguessin militat en cap formació i els provinents del Partit Popular de Catalunya, el sector escindit d'ERC liderat per Andreu Abelló, el Grup d'Independents pel Socialisme i els membres de Convergència Socialista de Catalunya. “Cap al congrés constituent del PSC. A tots els militants de CSC”, 1 d'agost de 1976. AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P9

²²³ Comunicat reproduït a *Unitat socialista*, núm. 10 (maig-juny 1976). AHSC, Fons Joan Comas, C278 P3

²²⁴ Aquesta presa de posició havia d'obligar a una futura negociació per a la unitat del socialisme català passés també pel grup del Reagrupament. Declaracions a *El Correo Catalán*, el 6 de juny de 1976. Citat a MOLINERO i YSÀS, *La cuestión catalana*, p. 86.

²²⁵ RUBIOL, G: *op. cit.*, p. 167

²²⁶ Com a reacció immediata, la Coordinadora General de CSC va demanar a la seva militància augmentar els missatges “en positiu” per explicar quin era l'autèntic procés de convergència socialista, enfront del partit “a l'estil Fraga-Kissinger” que acabava de crear Pallach. Document “Comunicat de la Permanent de la C.G. de la Convergència Socialista a tots els militants”. Juny de 1976. AHSC, Fons CSC, C98 P9

fer aflorar encara més les tensions entre dues formacions a les que fins ara separaven sobretot la rancúnia dels militants veterans que havien viscut l'escissió de 1966 i les diferències ideològico-estratègiques, amb la qüestió de les aliances encara com a principal escull.²²⁷ De fet, segons el testimoni d'Isidre Molas, el disseny de com havia de ser el gran partit que aconseguís la unitat del socialisme divergia només en matisos entre CSC i RSDC: els primers volien tenir als socialdemòcrates com a ala *dreta*, els socialistes com a *centre* i els grups més radicals com a ala *esquerra*, mentre que els segons pensaven situar els socialdemòcrates al centre, liberals de Verde Aldea a la *dreta* i els socialistes vinculats a CSC a l'*esquerra*.²²⁸ L'acord entre ambdues formacions, però, no semblava possible, i ni les crides a la unitat fetes per personalitats independents (com la que van realitzar, entre d'altres, mossèn Josep Dalmau i Lluís Maria Xirinacs) havien funcionat fins aleshores.

El PSC-R va celebrar els seus dos primers congressos en només sis mesos de diferència. Als estatuts aprovats durant el seu segon congrés (8 i 9 de gener de 1977) el partit quedava definit com una "associació política de ciutadans que es proposa aconseguir com objectiu final i bàsic l'establiment d'una societat socialista i la restitució al poble de Catalunya de la seva identitat històrica" (article 4). Per dur-ho a terme, el partit s'ajustaria als principis i objectius del socialisme democràtic, a la Declaració Universal i a la Convenció europea dels Drets de l'Home, així com s'adheria als principis de la Internacional Socialista (article 5).²²⁹ El PSC-R tenia com a òrgan de govern, entre congrés i congrés, el Consell Polític, format pel secretari general, els membres del Secretariat Permanent i representants de cada comarca elegits pels propis militants (en un barem en proporció a la seva presència al territori). Com a *think tank*, el PSC-R va crear el "Club Valentí Almirall", i com a òrgan portaveu, va heretar la publicació *Unitat Socialista* de l'RSDC, tot i que per a les

---

²²⁷ Tal com s'explicava al segon número de *Correspondència Socialista* (maig 1975), la situació de clandestinitat impedia que cap dels dos partits pogués tenir un programa polític ben definit. La publicació de CSC situava les diferències amb el Reagrupament en el terreny de la confrontació socialisme-socialdemocràcia (amb l'adscripció al marxisme com a pedra de toc), en la política d'aliances unitàries (destacant l'absència del Reagrupament de l'Assemblea de Catalunya) i en les sindicals (CSC lamentava l'aposta pel pluralisme). AHSC, Fons Joan Marcet, C98 P25

²²⁸ MUÑOZ LLORET, J. M: "Isidre Molas. El socialisme humanista". *L'Avenç*, núm. 380, p. 18-28.

²²⁹ Estatuts aprovats al Segon Congrés del Partit Socialista de Catalunya (Reagrupament). AHSC, Fons Joan Comas, C278 P1

comunicacions adreçades al gran públic el partit es continuaria servint de les tribunes amb pseudònim “Desclot” a les pàgines del diari *El Correo Catalán*. La seva presència territorial es distribuïa, l’abril de 1976, entre Barcelona Ciutat; Barcelona Àrea Metropolitana (El Prat de Llobregat, Gavà, Badalona, Pineda de Mar, Terrassa, Sabadell, Sant Cugat del Vallès, Mollet del Vallès, Granollers); Girona (Girona, Figueres); Tarragona (Tarragona, Reus i Vilafranca del Penedès); Vic (Vic, Torelló, Centelles, Ripoll i Camprodon) i Terres de Lleida.²³⁰ Com a opció sindical, el PSC-R respectava la llibertat de sindicació, tot i que el juliol de 1977 la seva Comissió Sindical va decidir recomanar als militants del partit l’afiliació a la Solidaritat d’Obrers de Catalunya, al descartar la CNT pels seus postulats i poder tenir cap incidència real en la UGT al veure’l com una formació d’obediència centralista.²³¹

La jugada de Pallach, que no va comptar amb el beneplàcit ni va ser seguida per cap altra formació socialista catalana,²³² va provocar una greu crisi en el si del CFPC,²³³ que va restar gairebé dos mesos bloquejat al argumentar CSC que si es produïa un canvi de nom calia tornar a demanar l’ingrés a l’organisme i que ells els hi vetarien. Finalment la situació es va desencallar quan Pallach es va comprometre a renunciar al monopoli del nom PSC. Va ser així com es va poder constituir el novembre de 1976, després d’un congrés constituent que va durar quatre mesos, el PSC de Reventós, que va incorporar a CSC, Partit Popular Català de Joan Colomines, el grup escindit d’ERC al voltant de Josep Andreu Abelló (després que aquest veiés com Barrera li guanyava la secretaria general dels republicans),²³⁴ el Grup d’Independents pel

---

²³⁰ El delegat de les Terres de Lleida havia excusat la seva presència en aquesta reunió i per tant en manquen les dades. “Resum de la reunió del Secretariat d’organització i expansió, amb els Secretaris Permanents de les diferents Regions o Vegueries”, AHSC, Fons Joan Comas, C276 P14.1

²³¹ “Informe de la Comissió Sindical nomenada pel Consell Polític [del PSC-R] del 9 de Juliol de 1977”. AHSC, C276 P12.7

²³² CSC, el Partit Popular Català, PSP de Catalunya i l’FSC del PSOE van lamentar en comunicats oficials i declaracions públiques la maniobra de Pallach i van posar-la com a exemple del que no havia de ser el partit dels socialistes unitari. Totes elles van ser recollides, entre d’altres, pel diari *Telexprés* el 21 de maig de 1976. AHSC, Fons Joan Comas, C278 P22

²³³ Unió Democràtica, ERC i Esquerra Democràtica van donar suport a Pallach i el PSUC, el Partit Carlí i el Partit Popular de Catalunya s’hi van pronunciar en contra, mentre Convergència Democràtica, el Front Nacional i el PSAN van inhibir-se de la qüestió. MOLINERO i YSÀS, *op. cit.*, p. 87.

²³⁴ Per un retrat del personatge i del seu pas pel socialisme català, veure Joan ESCULIES: *Josep Andreu Abelló. Els claroscurs del catalanisme*. Barcelona: Edicions 1984, 2015.

Socialisme (GIS), el POUM d'Adroher *Gironella*²³⁵ i el PSUC (secció Comorera) de Josep Marlés. Per distingir un partit i l'altre, la premsa va etiquetar com a PSC-R al de Pallach (la R de Reagrupament) i PSC-C al de Reventós (la C de Congrés).

I és que, seguint els seus plans i per contrarestar la maniobra de Pallach, Convergència Socialista de Catalunya va posar oficialment en marxa el seu llarg congrés constituent el 22 de juny de 1976, amb un gran acte al Palau Blaugrana²³⁶ dissenyat per Raimon Obiols, Jordi Font i Artur Isern,²³⁷ que passaria a la història com el *Mítting de la Llibertat*.²³⁸ En aquest acte, que va ser obert amb la lectura d'un missatge de Josep Tarradellas,²³⁹ van intervenir-hi l'històric polític Josep Andreu Abelló, Anna Balletbò (periodista), Maria Aurèlia

---

²³⁵ Enric Adroher, conegut per tothom com a *Gironella* (Girona, 1908-Barcelona, 1987), va iniciar la seva militància política de ben jove, primer a la FAI i, a partir de 1930, al Bloc Obrer i Camperol. El 1932 va ingressar a la UGT, des de la que va fundar la Federación Española de Trabajadores de la Enseñanza aquell mateix any. El 1935, en crear-se el partit, va ser elegit membre del Comitè Executiu del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), formació que representaria dins del Comitè Central de Milícies Antifeixistes durant la Guerra Civil, període en què va ser Comissari General de Transports de Guerra de la Generalitat. Després de participar als Fets de Maig de 1937 va ser detingut, empresonat en una txeca i processat per col·laboració amb els feixistes, pel que se'l va acabar condemnant a quinze anys de presó. *Gironella* va poder fugar-se de la presó i marxar a l'exili amb l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona el gener de 1939, iniciant un periple que el duria a Mèxic després de passar per camps de concentració francesos. Retornar a Europa l'any 1947, va mostrar-se partidari de la creació d'un gran moviment europeu socialista d'esquerres i va assistir a la Conferència Socialista Europea on es va crear el Moviment pels Estats Units Socialista d'Europa (posteriorment anomenat Moviment Esquerra Europea), del que seria elegit secretari general i des del que participaria en l'organització de la gran reunió de l'antifranquisme interior de 1962 coneguda com el "Contubernio de Munich". Retornat el 1976 a Barcelona, va dedicar-se a reorganitzar la militància del POUM per integrar-se al PSC-C l'any següent i participar activament en el procés de creació del partit unitari dels socialistes catalans, en el que va desenvolupar diversos càrrecs orgànics fins a la seva mort. PUIG, Lluís Maria de: "Enric Adroher, Gironella. L'europeisme socialista", dins AAVV: *Gegants del PSC*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2018, p. 6-11.

²³⁶ El Futbol Club Barcelona va cobrar 100.000 pessetes per la cessió de l'equipament aquella jornada. Factura dipositada a l'AHSC. Fons Daniel Font, C137 P4

²³⁷ Cronologia manuscrita de la història del socialisme català entre 1973 i 1977. Autor anònim (probablement Jordi Font). AHSC, Fons Daniel Font, C137 P3

²³⁸ Actualment, pot visionar-se el reportatge que en va fer el PSC a: <https://www.youtube.com/watch?v=tWhgJGHi-ps> (part 1/3); <https://www.youtube.com/watch?v=kGMYPTFeGs> (part 2/3); <https://www.youtube.com/watch?v=gcmPfxC9foA> (part 3/3). Consultat el 8 d'agost de 2018

²³⁹ Pel qual el president a l'exili va donar explicacions per carta a Josep Pallach el 21 de juny de 1976, dient-li que havia accedit a enviar una salutació perquè creia convenient generar el màxim clima d'entesa entre totes les forces antifranquistes catalanes i, en una nota manuscrita a la mateixa carta, li deia "no ignoro que sou el President del Partit Socialista de Catalunya". Document C12.1-AC-C0890-E001-C044-P0001. Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Fons President Tarradellas

Capmany (escriptora), Alexandre Cirici Pellicer (en nom del Grup d'Independents pel Socialisme),²⁴⁰ Joan Colomines (Partit Popular de Catalunya), Dolores Torrent (treballadora del metall), Juanjo Ferreiro (treballador del metall), Elías López Blanco (treballador de la banca), Jordi Llimona (caputxí i escriptor, membre del Grup d'Independents pel Socialisme), Joan Reventós (en nom de Convergència Socialista de Catalunya), Josep Vidal (*Pep Jai*, pagès) i Daniel Font, que va llegir la salutació del president a l'exili. Es calcula que a l'acte, presidit per una gran pancarta amb el lema "Vindrà aquell dia en què el treball vencerà", van assistir-hi entre 13.000 i 15.000 persones; i van adherir-s'hi la Federació Socialista de Catalunya (PSOE); el secretariat polític del POUM; el Front Nacional de Catalunya; els comitès locals del PSUC de Terrassa, Sarrià-Sant Gervasi i Mataró, així com el Comitè Executiu de la formació comunista; el PSP Català; el Partit Socialista del País Valencià; el Partit del Treball d'Espanya; la Joventut Comunista de Catalunya; la Lliga Comunista Revolucionària; les Joventuts Republicanes de Catalunya; l'ORT; USO de Catalunya; Partit Carlí de Catalunya; PSAN; la Comissió Permanent de la Marxa per la Llibertat; l'Assemblea de Dones i Nens de Motor Ibérica, que aleshores duien 22 dies en vaga; i, a títol personal, Lluís Maria Xirinacs i Carlos Barral. El *mítting de la llibertat*, primer acte democràtic tolerat a Barcelona des de la Guerra Civil,²⁴¹ va suposar un gran èxit per als seus impulsors, al aconseguir aplegar milers de persones, transmetent (a través de la selecció d'oradors) una imatge de barreja de legitimitat històrica, lluita diària i esperança

---

²⁴⁰ El Grup d'Independents pel Socialisme va ser una associació temporal entre diversos intel·lectuals per fer *lobby* a favor de la creació d'un partit socialista unitari a Catalunya, aplegant la gran majoria de la intel·lectualitat catalana antifranquista no comunista. Alexandre Cirici, Jordi Llimona, Josep Maria Bricall i Francesc Sabaté van ser els membres del seu primer secretariat provisional, constituït el 12 de març de 1976. Des del GIS van llançar la crida per a la unitat del socialisme que va rebre més de cinc-centes adhesions, entre elles de personatges rellevants del panorama cultural del moment, com Oriol Bohigas, Josep Maria Castellet, Guillermina Motta, Josep Maria Espinàs, Iago Pericot, Manuel de Pedrolo o Eulàlia Duran, per citar-ne només alguns. Acta de la reunió del Consell del GIS del 22 de setembre de 1976. AHSC, Fons Jordi Font, C101 P4. El seu "Manifest i principis bàsics del PSC" (AHSC, Fons Antoni Canals, C263, P3) defensava una línia ideològica i concepció de partit idèntica a la propugnada per Convergència Socialista de Catalunya.

²⁴¹ Permetre el mítting volia ser un gest dels sectors del govern de Carlos Arias Navarro partidaris de certa obertura política per evitar l'esfondrament definitiu del franquisme, com ho havia estat el permís per a la celebració de les Jornades Catalanes de la Dona que havien tingut lloc el maig del mateix any. MOLINERO i YSÀS, *La cuestión catalana*, p. 64. El primer acte democràtic tolerat va ser el del PSUC al Pavelló Poliesportiu de Terrassa del 29 de maig d'aquell mateix any, que va congregar 6.000 persones. Agraïxo al professor Pere Ysàs la seva informació sobre aquesta qüestió.

de futur, i aconseguint fer perdurables eslògans extraoficials com el que Joan Colomines va pronunciar, enmig d'un clima molt calorós: “estem suant molt, però estem suant socialisme”. Les bases ideològiques del que havia de ser el nou partit —que recollien les del document *Pel socialisme*— quedaven recollides al *Manifest Socialista* (inclòs als annexos d'aquest estudi), en el que es proclamava que els impulsors del nou partit eren treballadors, homes i dones de Catalunya, provinents dels sectors i les tendències més diversos, aplegats sota l'objectiu comú de lluita “indispensable” per les transformacions revolucionàries de la societat; per l'alliberament de tots els treballadors de Catalunya; pels drets dels catalans a la seva nacionalitat, per l'autogovern i pel dret a l'autodeterminació; i perquè els treballadors aconseguissin el poder polític, la propietat col·lectiva i el control efectiu dels mitjans de producció i distribució. Tots plegats havien decidit organitzar-se, mitjançant un procés que assenyalaven com a únic a Catalunya, en un partit polític de classe, nacional, de masses i democràtic, i acabaven amb la crida mobilitzadora “Guanyem-nos la llibertat”.²⁴² Aquesta identificació del nou partit amb el llegat de CSC era buscada per part dels seus impulsors, que temien que la incorporació de nous militants (que es preveia “massiva”, amb milers de nous afiliats) suposés una “desnaturalització” dels elements que fins ara havien vertebrat l'ideari de la formació. Per tant, segons la planificació dels impulsors del nou partit, CSC havia de ser “l'eix estructurador del procés i del futur Partit i no la corrent esquerra del mateix”, i per aconseguir-ho demanava una implicació encara major als seus membres en les lluites col·lectives, i no des del sectarisme: “avui els militants de CSC hem de pensar més en el PSC que en CSC, però des de les nostres posicions com a militants de CSC. És a dir, hem de traslladar tot el nostre bagatge teòric-polític, organitzatiu, de praxis política al PSC de manera que aquest patrimoni nostre centri el procés de constitució del PSC”.²⁴³ Els plantejaments ideològics del *Manifest Socialista* eren majoritàriament compartits pel Partit Popular de Catalunya, que insistia en la necessitat de fer del nou partit una eina per continuar en la lluita “unitària, coordinada i sense exclusions vers la ruptura democràtica” i per la recuperació de les llibertats

---

²⁴² “Manifest socialista”, 22 de juny de 1976. AHSC, Fons Daniel Font, C137 P4

²⁴³ Totes les cites del document “Cap al congrés constituent del PSC. A tots els militants de CSC”, 1 d'agost de 1976. AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P9

polítiques, sindicals i nacionals, amb independència orgànica respecte al socialisme espanyol (amb el que havia d'establir una "fraternal col·laboració").²⁴⁴

Durant els quatre mesos que va durar el congrés constitutiu del nou partit un Consell Coordinador del Congrés —format per quaranta persones de les diverses organitzacions confluents— va traçar les grans directrius ideològiques del partit, discutint quines n'havien de ser les tesis fonamentals per tal d'homogeneïtzar els criteris de les diverses organitzacions. Així mateix, el Consell tenia la funció de supervisar el Secretariat Coordinador del Congrés Constitutiu del Partit Socialista de Catalunya, integrat per vint membres (cinc per força impulsora),²⁴⁵ que era el responsable de les funcions executives, amb comissions de Secretaria i Organització, Comunicació, Finances, Relacions i Coordinació i Extensió. Com que el procés de creació del nou partit era obert a totes les forces que acceptessin el *Manifest Socialista*, una delegació del secretariat polític del POUM, que es dissoldria per integrar-se al nou partit —com també farien un grup procedent del PSC-R i un altre del PSUC (autoanomenat tendència Comorera, liderat per Josep Marlés)— coincidint amb el tancament del congrés constituent del PSC-C,²⁴⁶ va integrar-se al Consell Coordinador del Congrés durant el mes d'octubre de 1976. La clausura del congrés va celebrar-se entre el 30 d'octubre i l'1 de novembre de 1976, un cop encarrilada la solució a la problemàtica dins del CFPC i discutits, a nivell intern entre els diferents cercles, cinc documents bàsics preparats pel Consell Coordinador del Congrés que versaven sobre la línia política que havia de tenir el nou partit; el seu manifest-programa; la seva organització i estatuts; la lluita urbana i l'alternativa municipal i la línia sindical.²⁴⁷ Aquestes sessions de

---

²⁴⁴ "Documentació del Secretariat Coordinador del Congrés Constituent del PSC". AHSC, Fons Antoni Canals, C263 P3

²⁴⁵ Per CSC: Joan Reventós, Eduardo Martín Toval, Jordi Font, Carles Monner i Raimon Obiols; pel Partit Popular de Catalunya: Joan Colomines, Enric Moltó, Anton Sala-Cornadó, Jordi Colomines-Companyns i Jesús del Rio; pel sector provinent d'ERC: Joan Garcia i Grau, Carles Trias i Fargas, Carles Ponsa, Ignacio Zabala i Xavier Castellà; i pel GIS: Alexandre Cirici, Francesc Sabaté, Santiago Albertí, Germà Pedrà i Gregori Mir. "Comunicat públic sobre la creació del secretariat coordinador del congrés constitutiu del Partit Socialista de Catalunya" (10 de juny de 1976). AHSC, Fons Daniel Font, C137 P1

²⁴⁶ Carta del Secretariat Polític del POUM a la Taula del Congrés Constituent del Partit Socialista de Catalunya. Barcelona, 30 d'octubre de 1976. AHSC, Fons Jordi Font, C101 P4

²⁴⁷ "Proposta de planificació cap al Congrés". AHSC, Fons Antoni Canals, C263 P3

clausura del congrés constitutiu van aplegar sis-cents delegats,²⁴⁸ i van aprovar uns estatuts en els que es definia el nou partit en el primer article com a “organització política de classe, de massa, nacional i democràtica, de totes les persones que es proposen lluitar per la consecució d’una societat sense classes, socialista, democràtica i autogestionària en la qual hagi desaparegut qualsevol signe d’explotació, opressió o dominació de classe o nacional”, que assumia el marxisme com a mètode d’anàlisi i transformació de la realitat. Així mateix, malgrat que l’article 8 preveia que en el sí del partit existís “una única estructura orgànica, una sola política i una acció comuna, d’acord amb les decisions preses pel Congrés”, s’acceptava l’existència de tendències, sempre que no fossin organitzades i que existissin durant els períodes precongressuals. Un dels trets més singulars del nou partit era que la seva direcció col·legiada: en una fórmula similar a la usada pel PSOE *renovat* de González entre 1972 i 1974, els estatuts no preveien la figura d’un secretari general, sinó que la direcció política quedava en mans del Consell General del partit, elegit a cada congrés. L’enquadrament de militants quedava previst en cercles locals o Fronts de lluita que no podien passar dels quinze membres, i tots aquests cercles i Fronts d’un mateix àmbit quedaven integrats en una Secció Local o Comarcal, que com a molt podia sumar vint cercles (articles 9 i 10). Totes aquestes seccions tenien com a superestructura les federacions, que com a màxim podien tenir vint seccions cadascuna (article 12). Al Manifest-Programa aprovat s’hi determinava la necessitat de combatre el capitalisme pel seu caràcter alienador, així com el centralisme per la seva ineficàcia a l’hora de donar resposta a les necessitats socials de la població, i es diagnosticava que la solució a tots dos problemes era el socialisme autogestionari (articles 14, 16 i 19), que havia de tenir el plural Front dels Treballadors com a “bloc social agent de les transformacions socialistes que, centrat per la classe treballadora, suposa l’articulació d’un ampli moviment de masses” (article 36). La pluralitat de tots els agents implicats feia que el Front dels Treballadors només pogués ser una “àmplia aliança de tots els partits, forces polítiques i organitzacions de treballadors” que propugnessin un programa d’assoliment del poder per la via democràtica per part de la majoria

---

²⁴⁸ Segons recull la crònica de la revista universitària editada pel PSC-C *Roig*, núm. 1 (novembre 1976). AHSC, Fons Joan Marcet, C281 P7

del poble com a mitjà per iniciar les transformacions socials capitalistes (article 38). En el document aprovat sobre la línia política del PSC-C, el nou partit calcava l'argumentari de CSC, afegint-hi una revisió sobre el paper de les instàncies unitàries: lamentava la disparitat que suposava l'existència de dues plataformes unitàries, i assenyalava que només l'Assemblea de Catalunya aconseguia el propòsit de tenir un paper central en la mobilització i presa de consciència popular per la democràcia, mentre s'assenyalava que malgrat que el Consell de Forces Polítiques recollís en el seu document fundacional l'objectiu de la mobilització popular, no s'havia esmerçat sempre en dur-ho a terme. Els socialistes es comprometien a reforçar tan com poguessin la lluita unitària. El document de front de l'empresa (línia sindical) feia una aposta decidida per un sindicat anticapitalista, de classe, unitari, democràtic, amb base a l'empresa, autònom i de tots els treballadors. S'exigia la sindicació obligatòria de tota la militància socialista al sindicat unitari, però no amb voluntat de direcció, sinó per treballar-hi des de dins per estendre-hi el model de socialisme autogestionari. No s'assenyalava cap sindicat en concret com a opció del PSC-C, sinó que es determinava que calia, a nivell immediat, treballar dins de cada sindicat en el que es milités cap a l'acció unitària amb la resta.

El nou partit va escollir en el marc del seu primer Consell General, un primer Secretariat General majoritàriament compost per membres provinents de CSC —Juan Alamillo, Lluís Armet, Jaume Casanovas, Salvador Coromina, Jordi Font, Xavier Guitart, Jacint Humet, Eduardo Martín Toval, Carles Monner, Raimon Obiols, Joan Reventós, Jesús Salvador i Josep I. Urenda— però que també sumava antics membres del GIS (Alexandre Cirici) i d'ERC (Xavier Castellà). La mesa del consell quedava formada per Enric Adroher *Gironella*, Joan Colomines, Jordi Marsal, Josep Lluís Martín Ramos i Isidre Molas. En aquesta primera reunió es va decidir, així mateix, potenciar la presència del PSC-C dins l'Assemblea de Catalunya i bolcar els màxims esforços en el projecte de la Cambra Nacional Provisional, entitat que es pretenia que aplegués els tres eixos de la política democràtica catalana: la Presidència de la Generalitat, l'Assemblea de Catalunya²⁴⁹ i el Consell de Forces Polítiques de

---

²⁴⁹ Segons assumia C.S.C. en el seu disseny del nou partit, la seva "eficàcia" no tindria com a motivació "la justesa de les nostres aportacions teòriques, de les nostres anàlisis polítiques o del nostre programa", així com tampoc per la seva força numèrica, sinó per la seva capacitat d'inserir-se en el moviment social

Catalunya.²⁵⁰ Igualment, va acordar-se reforçar l'activitat dels comitès d'enllaç establerts amb l'FSC-PSOE i el PSP de Catalunya en la perspectiva de la unitat socialista.²⁵¹

Sobre l'articulació de la formació a nivell estatal, el PS-C partiria d'un document elaborat durant la fase de CSC, en el que s'assenyalava que alhora de bastir aliances es trobaven davant dels importants condicionants de "l'obscuritat" entorn de "l'entitat real i possible incidència en les seves respectives àrees de les diferents formacions socialistes, una ombra que arribava també a molts dels punts dels seus plantejaments ideològics i estratègics (i de la que es culpava a la situació d'il·legalitat en la que es movia l'oposició franquista); la "desigual o insegura" posició ideològica de les altres forces sobre el fet nacional català i la futura forma organitzativa de l'Estat; i l'escassa entitat a nivell d'organització i recursos de totes elles, que en generava una baixa implantació entre la classe obrera industrial. Tot i aquest cúmul de circumstàncies desfavorables, l'articulació del socialisme de Catalunya amb el de la resta de l'Estat es feia peremptòria, al seu entendre, per dues raons bàsiques: la necessitat d'establir una estratègia comuna en la lluita contra la dictadura (per la que no es podia comptar amb les formacions burgeses, de caràcter defensiu i amb "propensió a la transacció") i la necessitat de comptar amb la solidaritat d'altres forces, dins l'Estat i les seves institucions democràtiques futures, per a la lluita per la llibertat nacional de Catalunya. Així mateix, una raó de pes era també, segons els socialistes catalans, "la necessària alternativa conjunta a l'opció comunista que sota diversos expedients actua a nivell estatal de forma molt unificada". Un cop fets aquests diagnòstics, el document es plantejava les possibles aliances. El PSOE era ben observat per ser "socialista, partit de classe, [...] marxista" i, "teòricament" respectuós cap a la realitat nacional de Catalunya. Tot i valorar bé la nova

---

de la classe obrera i dels sectors populars, per a situar-se "en primera línia en la conquesta de la democràcia i del socialisme". La participació a l'Assemblea de Catalunya era un dels exemples més clars d'aquesta estratègia. Document "Notes per a una discussió sobre qüestions d'organització". AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P16

²⁵⁰ Aquest projecte, ideat per el CFPC, volia conciliar tots els actors amb representativitat en la lluita per la recuperació democràtica catalana, establint una estratègia comuna i legitimada per tots ells, tot preveient un gran poder representatiu al president Tarradellas. Projecte de "Cambra Nacional de Catalunya", AHSC, Fons Jordi Font, C110 P2

²⁵¹ "Primera reunió del Consell General del PSC". AHSC, Fons Jordi Font, C103 P4

direcció, es lamentava la seva “ambigüitat” en temes estratègics com la unitat de les esquerres i els compromisos internacionals, però s’apuntava a la necessitat d’esperar a la consolidació de la nova direcció per veure quin rumb acabava emprant el partit, del que se’n detectava el potencial creixement en situació democràtica. Pel que feia al PSP, se’n valoraven positivament la seva estratègia cap a la unitat de l’esquerra; les seves aspiracions autogestionàries (encara que “poc aprofundides”); la seva acceptació de la realitat nacional catalana (malgrat que hi mostressin “serioses reticències”) i el fet de ser un partit marxista. Tot i així, s’advertia del seu “acusat personalisme”, el baix nivell d’implicació de la seva militància, la seva “vacil·lació” sobre la qüestió de la unitat socialista i la seva “escassa o nul·la” presència dins del món obrer. Per tot això, els socialistes catalans eren partidaris de continuar participant en plataformes unitàries com la Federació de Partits Socialistes, vista com a instrument del procés d’unitat socialista i com a “reserva ideològica” del socialisme que se sentien com a propi (autogestió, unitat de l’esquerra, reconeixement del fet nacional...) davant una possible deriva socialdemòcrata del PSOE. De la FPS se’n valoraven positivament el mètode (les convergències) i el model (la federació) que la caracteritzaven, però se n’assenyalaven els riscos que a vegades funcionés més com un partit que com una federació de partits i, a la inversa, que aquesta organització acabés fent de paraigües de formacions “sense incidència ni autèntica perspectiva” que usessin la FPS com a plataforma de creixement per a interessos personals o de grup, però no pels de la població que deien representar. Per no desanivellar la FPS amb la presència de grups sense representativitat, es proposava crear un “Comitè de les Regions” en el seu interior que integrés als socialistes de les dues Castelles, Extremadura, Cantàbria, Astúries, Lleó, Andalusia, Múrcia i l’Aragó; així com la introducció del vot ponderat en les seves deliberacions. Per l’encaminament cap a la consecució de la democràcia, l’alliberament nacional de Catalunya i la unitat del socialisme calia, al moment de néixer el PSC-C, doncs, fer de la FPS una eina útil i plural, així com estar a l’expectativa respecte al camí que emprendria el PSOE, tot buscant-hi vies d’entesa.²⁵²

---

²⁵² Document “Sobre la articulació de los socialistas de Catalunya con los del resto del Estado español”. AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P17

A nivell intern, el PSC-C —que seguia comptant amb el Centre d'Estudis Socialistes (CES) com a *think tank*— va començar a dissenyar un pla d'acció per donar-se a conèixer al territori, demanant a cada federació que organitzés un acte (“míting/conferència”) a cada població de més de 20.000 habitants pensat per a entre 500 i 1.000 assistents, en els que participessin quatre oradors (dos membres de la direcció del partit i dos membres de la localitat) i en els que, a banda d'explicar les línies mestres de l'ideari del PSC-C, es divulgessin “programes concrets de reivindicació local que prefigurin un programa electoral”. Una campanya expansiva com aquesta es feia necessària tenint en compte que la pròpia composició de les federacions feia evident que el PSC-C era un partit que gaudia d'una implantació notable a Barcelona i el seu cinturó metropolità, així com a les comarques gironines, però que es trobava molt curt de representació a l'interior de Catalunya i a la província de Lleida,²⁵³ on, a banda del PSUC, la gran altra plataforma d'oposició al franquisme van ser primer les Comissions Pageses i, a partir de 1974, la Unió de Pagesos, sindicat que feia unes reivindicacions que anaven més enllà de l'estricta àmbit laboral —per endinsar-se també en les desigualtats i mancances quotidianes. Per coordinar tots aquests actes, el Secretariat General del partit va crear una oficina d'actes públics des de la que es centralitzés la projecció exterior del partit.²⁵⁴ Com a òrgan de difusió interna del PSC-C, el partit va crear *Company*, que, en el moment de la seva creació, es preveia que tingués amb una periodicitat setmanal i que fos editada en català (dos terços) i en castellà (un terç), reflectint la realitat idiomàtica de la militància.²⁵⁵ Mentre va durar la

---

²⁵³ El partit tenia onze federacions: Federació I: Girona, La Bisbal, Santa Coloma de Farners, Olot, Figueres, Blanes, Sant Feliu de Guíxols, Banyoles, Palafrugell i Palamós; Federació II: Granollers, Mollet del Vallès, Mataró, Arenys de Mar, Badalona, Sant Adrià del Besòs i Santa Coloma de Gramenet; Federació III: L'Hospitalet de Llobregat, Sants, Les Corts, Zona Franca, Esquerra de l'Eixample, Sant Antoni, Poble Sec, Ciutat Vella, Barceloneta, Sagrada Família, Poble Nou, Sagrera, Sant Andreu, La Verneda, Nou Barris, El Clot, El Guinardó, Horta, Sarrià, Gràcia i Sant Gervasi; Federació IV: Sabadell, Terrassa, Sant Cugat del Vallès, Cerdanyola del Vallès, Martorell, Sant Feliu de Llobregat, Esparreguera, Cornellà, Sant Boi de Llobregat, El Prat de Llobregat; Federació V: Igualada, El Vendrell, Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedès i Sant Sadurní d'Anoia; Federacions VI i VII: Tarragona, Valls, Montblanc, Reus, Falset, Ribarroja, Amposta, Tortosa, Gandesa; Federacions VIII i IX: Lleida, Les Borges Blanques, Tremp, Balaguer, Cervera, Tàrrrega, La Seu d'Urgell, Puigcerdà i Sort; Federació X: Ripoll, Vic, Manlleu i Centelles; Federació XI: Manresa, Berga, Solsona, Sallent i Balsareny. AHSC, Fons Daniel Font, C137 P4

²⁵⁴ Carta del Secretariat d'Extensió firmada per Eduardo Martín Toval del 10 de gener de 1977. AHSC, Fons Daniel Font, C137 P2

²⁵⁵ “Comunicació interna. Projecte d'edició del *Company*”. AHSC, Fons Alfred Pérez Bastardas, C174 P2

seva situació d'il·legalitat, el partit va fer servir una empresa pantalla per a poder dur a terme la seva activitat econòmica. Sota el nom de Promocions Sectorials Catalanes, S.A., la seva seu social era a la Rambla Catalunya 100, de Barcelona. Precisament, cara a la qüestió de la legalització, a finals de febrer de 1977 el PSC-Congrés va arribar a l'acord amb el PSC-Regrupament de sol·licitar-la sota aquestes dues denominacions, per no entrar en una "carrera" per a la legalització sota les sigles exclusives de PSC que pogués dur a un nou enfrontament i, per tant, frustrar qualsevol possibilitat d'una futura aliança electoral o de futura entesa a nivell de projecte.²⁵⁶

Una de les primeres accions del Partit Socialista de Catalunya-Congrés va ser sumar-se a la vaga general del 12 de novembre de 1976,²⁵⁷ que considerarien una fita "fonamental" i una important passa cap a la lluita unificada dels treballadors per la defensa dels seus drets, per la consecució de la llibertat sindical i per la democràcia.²⁵⁸ Igualment, el PSC-C es va mobilitzar contra el referèndum de la Llei de Reforma Política (14 de desembre de 1976) del govern Suárez amb enganxades de cartells, distribució del manifest abstencionista i diversos actes públics, el més exitós dels quals va ser una conferència de Joan Reventós al Teatre Romea que va haver-se de repetir per l'aglomeració de públic, calculat pel propi partit en unes 5.000 persones.²⁵⁹ El manifest del partit demanava l'abstenció sota l'argument que "Decir no a la reforma sería decir si al franquismo pasado, ya imposible", i "Decir si a la reforma sería decir si al mismo franquismo posible. Al que el Gobierno Suárez está practicando. Sería, pues, igual que decir no". Igualment, el PSC-C denunciava la manca de garanties democràtiques amb que es realitzava la campanya i les votacions. Es demanava, per tant, "no participar en la comèdia" i no acudir a la crida a les urnes.²⁶⁰ Tenint en compte el 37'02 per cent d'abstencions (al que s'havia de sumar el 2'41 per cent de vots en blanc i les

---

²⁵⁶ Circular interna confidencial del 24 de febrer de 1977. AHSC, Fons Jordi Font, C103 P3

²⁵⁷ "El P.S.C. s'adhereix a l'atur general del 12 de Novembre". AHSC, Fons Jordi Font, C103 P3

²⁵⁸ "Comunicado del Secretariado General" del PSC-C, 15 de novembre de 1976. AHSC, Fons Jordi Font, C103 P4

²⁵⁹ Informe sense signar "Després del Referèndum". AHSC, Fons Jordi Font, C101 P2

²⁶⁰ "El Partido Socialista de Catalunya ante el referéndum". Subratllats en l'original. AHSC, Fons Jordi Font, C103 P4

irregularitats del cens), el PSC-C es declararia satisfet dels efectes de la campanya per l'abstenció, un cop passades les votacions.²⁶¹

El creixent clima de violència al carrer —generat sobretot pels sectors més involucionistes del règim, conegut com el *bunker*, i els grups d'extrema dreta que operaven amb impunitat aleshores— va fer que alguns militants del PSC-C comencessin a patir agressions, com les que va patir un membre de la secció de Sarrià-Sant Gervasi-Gràcia durant la campanya per l'abstenció al Referèndum de Reforma política²⁶² o, just abans de la clausura del congrés constituent, un militant de Girona al ser identificat com a membre del PSC-C per part d'un grup neonazi.²⁶³ Per evitar aquests riscos, el Consell General del partit va fer arribar a tots els seus cercles una circular interna en què es cridava a assistir només a manifestacions de caràcter “massiu i unitari, amb garanties suficients de control” i dedicar-se a l'acció militant a través de la potenciació d'assemblees a nivell d'empresa i de barri, així com a l'habitual tasca d'agitació i propaganda (octavetes, pintades, etc.), encara que es demanava precaució a l'hora d'actuar per mor de les possibles respostes de grups ultres.²⁶⁴

Pel que feia exclusivament a la política catalana, els dies 21 i 22 de novembre de 1976 una delegació del PSC-C integrada per Raimon Obiols, Eduardo Martín Toval, Francesc Vila-Abadal i Romà Planas va reunir-se amb el president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas, al qual van plantejar la qüestió de la Cambra Nacional Provisional Catalana,²⁶⁵ un projecte que no va tirar endavant i que el PSC-C va deixar de banda perquè el ritme vertiginós dels

---

²⁶¹ “Balanç del referèndum”. AHSC, Fons Jordi Font, C103 P4

²⁶² Informe sense signar “Després del Referèndum”. AHSC, Fons Jordi Font, C101 P2

²⁶³ Informe “Agresión a Francisco Fernández García, empleado de Renfe”. Arxiu Històric Provincial de Girona, Fons del Govern Civil, C3269. Agraïxo a Cristian Ferrer González haver-me fet arribar aquest document.

²⁶⁴ Circular interna del 27 de gener de 1977. AHSC, Fons Antoni Canals, C263 P6.1

²⁶⁵ Nota de premsa sobre la “Reunió president Tarradellas-Partit Socialista”. AHSC, Fons Jordi Font, C104 P4. El 30 de setembre de 1976 havien fet arribar una carta al president a l'exili explicant-li que les dificultats dins el CFPC estaven complicant l'elaboració d'una proposta conjunta per a crear aquest organisme que orientés, de manera consensuada entre partits i Generalitat les línies mestres de la política d'aquesta institució fins al ple restabliment democràtic. El PSC-C era partidari de mantenir la Generalitat al marge dels acords de les plataformes antifrancquistes sobre restabliment de les llibertats, i fer de la Cambra Nacional Catalana l'espai de debat amb Tarradellas per aconseguir postures el màxim unitàries possibles. Les principals desavinences en el sí del CFPC sobre la Cambra Nacional de Catalunya eren amb el PSUC i UDC, segons reflectia la carta. Document C03.3_AP_C0190_E001-C008. Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, Fons President Tarradellas

esdeveniments durant els compassos finals de 1976 va fer que la majoria dels partits opositors —que van anar podent fer el pas de la clandestinitat—, es veiessin progressivament condicionats per una possible convocatòria d'eleccions que tots presumien propera. Així doncs, com veurem més endavant, el PSC-C va passar a centrar els seus esforços en la conformació d'una candidatura d'unitat socialista i el PSC-R va intentar formar un Front d'Esquerres amb ERC i EDC que no va sortir-li bé per la incorporació posterior del partit de Trias Fargas a la coalició electoral que lideraria Jordi Pujol. Malgrat que el nombre d'afiliats entre les dues formacions no representava una diferència insalvable entre elles (uns 1.000 militants el PSC-C, pels 500 que aproximadament tenia el PSC-R),²⁶⁶ així com ni el Partit Socialista Popular de Tierno Galván, ni el Partit Carlí (sota la reorientació socialitzant de Carles Hug de Borbó) ni el reorganitzat FNC suposaven cap amenaça seriosa davant del procés electoral (el Partit Popular de Catalunya de Joan Colomines estava negociant com adherir-se al PSC-C sense perdre la seva identitat),²⁶⁷ tot feia presumir que la major implantació territorial i la solidesa dels quadres polítics del PSC-C —així com el cert caràcter *mediàtic* que gran part dels membres del partit de Reventós tenien— podia fer inclinar la balança cap a aquesta organització. La mort de Pallach, el gener de 1977, i la confirmació que el PSC-R va rebre en el marc del III Congrés que no rebria cap ajuda de la II Internacional fins que no s'integrés al PSOE —quedant així liquidada la via de reconeixement internacional que Pallach intentava exhibir— va donar al PSC-R el cop de gràcia definitiu, a jutjar per la seva trajectòria posterior.

---

²⁶⁶ Agraïeix a Joan Fuster Sobrepere que m'hagi facilitat aquestes dades.

²⁶⁷ El Partit Popular de Catalunya va ser creat el 1973 per antics membres del Front Nacional de Catalunya. Inicialment nascut amb la voluntat d'incorporar sectors de la petita i mitjana a la causa pel socialisme, el naixement de Convergència Democràtica de Catalunya els hauria deixat sense la possibilitat d'aconseguir implantar-se entre aquest sector de la població, pel que el PPC va experimentar una radicalització ideològica que l'hauria dut a postulats gairebé idèntics als de Convergència Socialista de Catalunya i, en conseqüència, a integrar-se dins del procés de creació d'un partit socialista unitari. COLOMER et al: *Els grups polítics a Catalunya*, p. 68-75

3. La reparició del socialisme estatal a Catalunya durant el tardofranquisme

3.1. La reactivació de la Federació Catalana del PSOE

L'FSC-PSOE va romandre, en consonància a la línia general del partit a la resta de l'Estat, gairebé del tot inactiva i invisible durant bona part del franquisme, en una dinàmica generada per la direcció exiliada del PSOE, que havia dut al partit, seguint el brillant retrat que en fa Antonio Muñoz Sánchez, a quedar, a inicis de la dècada de 1970,

[...] en el punto más bajo desde su fundación casi un siglo atrás. Anclado en una posición política que buscaba el aislamiento exterior del régimen, descartaba toda posibilidad de que se produjera cualquier dinámica positiva en España mientras existiera la dictadura y renunciaba a reconstruir su organización en la clandestinidad, el partido se había negado a evolucionar con los tiempos y había acabado perdiendo casi toda su influencia sobre la realidad española. Por entonces, [...] los líderes del partido se habían convertido en simples *testigos de la historia* y sus amadas siglas eran poco más que un lejano y difuso *recuerdo histórico* para la inmensa mayoría de los españoles.²⁶⁸

Víctima de l'immobilisme determinat des de la direcció exterior i comptant amb una militància molt reduïda —majoritàriament provinent d'altres bandes de l'estat i dedicada a la indústria metal·lúrgica—,²⁶⁹ l'FSC-PSOE havia mantingut una presència mínima a l'interior de Catalunya durant els primers trenta anys de dictadura a través d'homes com Juan García —més conegut com *el paleta*—, personatge paradigmàtic del socialisme espanyol a Catalunya durant aquells anys tant pel seu concepte primigeni del socialisme²⁷⁰ com pel rebuig que va mostrar sempre a col·laborar activament amb l'MSC, una formació amb la que l'FSC mai no va acordar uns termes formals de relació, encara que els

²⁶⁸ MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio: *El amigo alemán. El SPD y el PSOE de la dictadura a la democracia*. Barcelona: RBA, 2012, p. 75-76.

²⁶⁹ Segons Josep Maria Triginer, durant la dècada de 1960 la major part de la militància de l'FSC provenia de Cartagena i el seu principal focus era a La Maquinista. Entrevista a J. M. Triginer, 1 de març del 2018.

²⁷⁰ Francesc Casares el retrata com un home que "te[nia] tota la textura mental del clàssic militant socialista seguidor de Pablo Iglesias: austeritat, honradesa i poques filigranes filosòfiques". CASARES, *Memòries d'un advocat laboralista*, p. 585.

contactes van ser constants al llarg de tot el franquisme.²⁷¹ Aquesta indefinició de les relacions venia marcada per la visió que Garcia exposava a la direcció del PSOE a l'exili l'any 1954, quan els deia que l'MSC tenia “muy poco de socialista”, ja que “por encima de socialistas son catalanes” i això impossibilitava tota unió orgànica amb aquesta formació.²⁷²

L'activitat de l'FSC del PSOE durant tota la dictadura pot ser considerada marginal, per la seva escassíssima militància²⁷³ i, conseqüentment, per la poca incidència de les seves accions. El paper a la pràctica simplement resistent d'aquest grup polític no començaria a canviar fins que el 1964 arribés un relleu generacional a la direcció —que passava a estar en mans de Joaquim Jou, acompanyat de Josep Maria Triginer—, que va engegar la reorganització de la federació i el sindicat. Aquestes noves generacions, que havien rebut formació per part del Partit Socialdemòcrata Suec,²⁷⁴ va emetre a principis de la dècada de 1970 un diagnòstic que deixava prou clars els motius de la irrellevància de la seva formació fins aleshores al document intern “Análisis crítico de la situación el funcionamiento de las organizaciones y miembros del socialismo español en Barcelona”:

Se carece de planteamientos originales que reflejan el momento actual y se adapten a la problemática de Cataluña. Parece que nos conformamos con invocar el peso histórico de nuestras siglas. Son válidos la Declaración de Principios, la alternativa a la situación actual y los Estatutos generales, pero:

- No se han estudiado convenientemente las características diferenciales del socialismo pabloiglesista en Cataluña.
- No se han analizado las características especiales de Barcelona y Cataluña, respecto al resto de España, si es que existen.
- No se han hecho previsiones o planificaciones que señalen objetivos a corto y medio plazo.
- No ha existido, por consiguiente, ni estrategia ni métodos deliberados de situación.

La consecuencia de todo lo expuesto es:

- Reducido número de militantes.

---

²⁷¹ MOLAS, Isidre: “El Moviment Socialista de Catalunya. Entre el front orgànic i l'estructura de partit”, dins MARTÍN RAMOS, J. L. (ed.): *Història del socialisme...*, p. 68.

²⁷² Citat a BALLESTER, David: *Els homes sense nom*, p. 193.

²⁷³ L'any 1973, la UGT catalana i l'FSC compartien direcció i no superaven la trentena de militants. BALLESTER, *Els homes sense nom*, p. 284.

²⁷⁴ Entrevista a J. M. Triginer, 1 de març de 2018. Sindicats com la CIOSL i altres de Bèlgica, Suècia i França també van oferir cursos gratuïts de formació a Catalunya i per a militants o simpatitzants de la UGT catalana durant la dècada de 1960. BALLESTER, *op. cit.*, p. 325.

- Marginación de los socialistas en Cataluña de la dinámica reivindicativa de base.
- Alejamiento entre los compañeros.²⁷⁵

Aquest diagnòstic coincidia plenament amb l'observació que el novembre de 1975 faria Dieter Koniecki, enviat especial de l'SPD per conèixer *in situ* la realitat del socialisme espanyol a finals d'aquell any, de la situació del PSOE i la UGT a Catalunya, que trobaria en una estat molt precari. Davant del poder d'organització del PSUC (amb uns 30.000 afiliats a Catalunya aleshores, segons li va comentar Jordi Solé Tura), Koniecki va trobar-se que l'FSC-PSOE no passava dels 120 militants a Barcelona. Per a l'enviat de l'SPD, la direcció estatal feia malament de tenir tan descuidada una regió que s'intuïa clau en el procés de transició que estava a punt d'obrir-se, i demanava al PSOE que revisés les seves posicions centralistes i acceptés la realitat cultural específica de la regió. Com a mostra de punts a corregir, Koniecki assenyalava que hauria de deixar-se de fer propaganda només en castellà, tenint en compte la rellevància de la llengua per poder tenir alguna presència a Catalunya.²⁷⁶

L'any 1971, seguint aquesta voluntat d'adaptació a la realitat catalana i de sortir de la marginalitat va dur l'FSC-PSOE a integrar-se a l'Assemblea de Catalunya (1971), el que demostra una mínima autonomia de la direcció catalana respecte a la del partit a l'exili, que era contrària a una aliança amb els comunistes, i del reconeixement de l'especificitat de la qüestió catalana. Malgrat aquest primer pas, l'FSC no va entrar dins el CFPC —un fet que va provocar que la federació es dediqués a fer costat a Tarradellas en la seva pretensió que els pactes polítics amb l'Estat havien de negociar-se preferentment des de la Generalitat i no des del Consell, encara que no va acceptar-se (com pretenia el president a l'exili) que les forces polítiques catalanes haguessin de mantenir-se'n totalment al marge.

Un dels motius de la poca implantació del PSOE, com hem vist, era l'estratègia del seu secretari general, Rodolfo Llopis, d'esperar l'arribada de la

---

²⁷⁵ Citat a BALLESTER, *op. cit.*, p. 329.

²⁷⁶ La poca incidència del partit dins les fronteres estatals havia arribat a fer que les autoritats dictatorials no prenguessin al PSOE com un problema "seriós", arribant a disposar de certa tolerància governamental —fins al punt que la premsa del Movimiento va arribar a cobrir el congrés de Suresnes amb objectivitat, segons Antonio Muñoz Sánchez. MUÑOZ SÁNCHEZ, *El amigo alemán*, p. 161; 236-237.

democràcia per recuperar la presència a l'interior,²⁷⁷ confiant en el pes de les seves sigles històriques un cop es recuperés la llibertat. Aquest plantejament va fer que es descuidés la formació política dels afiliats²⁷⁸ de gran manera, fins al punt que Felipe González es lamentava, en una reunió del comitè nacional del partit l'abril de 1975, que la militància del PSOE no tenia una consciència clara del que era la disciplina en el marc d'una organització democràtica i evidenciava una “manca incomprensible de coneixement de l'organització en matèries claus”.²⁷⁹ Irònicament, després de la renovació que la direcció del partit entre 1972 i 1974 suposés un gran canvi en la manera de fer i l'enfocament del PSOE, un cop mort el dictador l'estratègia de Llopis no es va mostrar desencaminada. Com explica el fundador de l'FSC moderna a les terres de Tarragona, Josep Sánchez Cervelló, “el dia que vam ficar el cartell, a la Rambla de Tarragona, de la Federació Catalana del PSOE, i vam obrir el local, aquell dia igual se'ns van presentar com a 25 o 30 persones”.²⁸⁰ El nou personal polític del partit —que, en un primer moment, va accedir als càrrecs directius de forma automàtica, com en el cas del propi Sánchez Cervelló—, alliberat de la sobrecàrrega ideològica pròpia dels partits de l'oposició antifranquista, va entrar al partit assumint com un fet natural el liderat de Felipe González, que va aconseguir gràcies a totes aquestes circumstàncies una immediata “ultracentralització del poder en mans d'uns pocs membres de l'executiva” del PSOE.²⁸¹ Així doncs, González i el seu cercle de Sevilla (que van ser ben rebuts per la militància de l'FSC en el seu relleu a la direcció) van poder desenvolupar una estratègia de dur la seva formació a una posició privilegiada dins l'oposició, evitant l'agitació, per participar en un procés de negociació política amb el govern que desemboqués en la concessió “*des de dalt*” d'una democràcia real que satisfés la pressió popular i tallant, així, les possibilitats de tota radicalització social.²⁸² Amb aquest objectiu, el líder

---

²⁷⁷ A mitjans de 1975, el PSOE només comptava amb 20 federacions a l'interior d'Espanya, per passar-ne a tenir 25 a principis de 1976. MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 199.

²⁷⁸ Segons els càlculs d'Abdón Mateos, al Congrés de Suresnes de 1974 hi havia representats 1.049 afiliats i se n'estimaven 2.548 a tot Espanya. Citat per BURNS MARAÑÓN, Tom: *Conversaciones sobre el socialismo*, p. 57.

²⁷⁹ MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio: *El amigo alemán*, p. 197.

²⁸⁰ FERRER GONZÁLEZ, Cristian: *Sota els peus del franquisme*, p. 355.

²⁸¹ MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 200.

²⁸² MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 188.

socialista va iniciar una sèrie de giragonses dialèctiques —que més endavant veurem amb més detall—, assumint primer el marxisme com a patrimoni propi del partit i després renunciant-hi, per tal de desplaçar el PCE del lideratge de la mobilització antifranquista, en una carrera per desbordar dialècticament els comunistes per l'esquerra que les diverses formacions socialistes també havien emprès amb les seves proclames pel socialisme autogestionari.²⁸³

En consonància amb el procés de creixement arreu de l'Estat, el volum de militància del PSOE a Catalunya va créixer a un fort ritme després de la mort de Franco, arribant als 230 militants el 1976.²⁸⁴ L'FSC-PSOE s'havia començat a reorganitzar de manera efectiva al Principat just després del decés del dictador, quan l'escassa militància de la federació va aplegar-se per repartir-se la dedicació en exclusiva al partit o al sindicat. Així, Josep Maria Triginer va passar a encapçalar l'FSC i encarregar-se de la seva reactivació, ajudat per Francesc Ramos, Paco Parras, Joaquim Jou Fonollà, Luis Rubio i José González Navas; mentre Luis Fuertes, Valentín Antón i Camilo Rueda van fer-se càrrec de la UGT, que es va refundar el 20 de juny de 1976 a Terrassa.²⁸⁵ Per fer-se a la idea de fins a quin punt la reconstrucció del PSOE a Catalunya va ser *artesanal*, valgui l'anècdota de com va renéixer l'FSC a Tarragona, on a finals de 1975 un estudiant resident a l'internat de la Universitat Laboral, Josep Sánchez Cervelló, va rebre un paquet postal procedent de Tolosa assenyalant-li que “no tenemos organización en Tarragona” i que se li encomanava “la heroica misión” d'organitzar partit, sindicat i joventuts.²⁸⁶ Al cap de poc temps, el desembre de 1975, Sánchez Cervelló hauria tingut una reunió amb el dirigent de la UGT estatal Valentín Antón al barri tarragoní de Torreforta, on aquest va donar-li un carnet de l'FSC amb el número 152, el que revelava que a

---

²⁸³ Entrevista a Carlos Alcalá, 2 de maig de 2018.

²⁸⁴ COLOMER et al: *Els grups polítics a Catalunya*, p. 42. Segons la memòria de gestió de la Comissió Executiva de l'FSC-PSOE, el novembre de 1976 no s'arribava als 400 militants i hi havia només onze agrupacions: Barcelona, l'Hospitalet de Llobregat, Badalona, Santa Coloma de Gramenet, Sabadell, Cerdanyola-Ripollet, Montcada-la Llagosta, Mataró, el Baix Llobregat, Girona i Tarragona, algunes de les quals de “molt recent constitució i, per tant, amb un baix grau de consolidació”. Al cap d'un any, les afiliacions havien crescut un 2.000%, arribant-se a les seixanta-dues agrupacions. “XVII Congreso de la FSC-PSOE, Memoria de gestión de la Comisión Ejecutiva”, AHSC, Fons Felip Lorda, C225 P6

²⁸⁵ BALLESTER, *op. cit.*, p. 374.

²⁸⁶ Entrevista a Josep Sánchez Cervelló dins ARACIL et al (eds.): *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya. Els joves de la Transició*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, CEHI i Generalitat de Catalunya, p. 226.

Catalunya hi havia en aquell moment 52 afiliats al PSOE, ja que els seus responsables van començar a repartir els carnets a partir del número 101 per donar la impressió de ser una organització més potent del que era en realitat.²⁸⁷ Tot i que la distància física de l'internat amb la ciutat (uns cinc quilòmetres) va dificultar inicialment la implantació de la federació a Tarragona, la Laboral va aconseguir constituir-se ben aviat un nucli important de militants de l'FSC-PSOE i exercir un paper mobilitzador a la ciutat, ja que els estudiants donaven una sensació de ser una organització de masses en les ocasions en què es manifestaven i van acabar establint contactes amb la Refineria tarragonina, on el sindicat va aconseguir tenir certa presència.²⁸⁸

Malgrat el seu ràpid creixement, la debilitat de l'FSC-PSOE no s'escapava a ningú, pel que des de l'SPD, que estava implicant-se en profunditat en la reactivació del partit a escala estatal, va començar-se a pressionar activament per la formació d'una aliança entre socialistes catalans, preveient que en els seus termes el PSOE pogués reconèixer la seva posició de debilitat. Amb aquesta intenció, Hans Matthöfer, alt càrrec del partit alemany i amic personal de Josep Pallach, va assistir al III Congrés del PSC-R, el 8 i 9 de gener de 1977, assenyalant quin era el camí a seguir a la direcció estatal, ja que el grup del Reagrupament²⁸⁹ era preferit pels alemanys a CSC pel seu discurs socialdemòcrata i possibilista.²⁹⁰ La immediata mort de Josep Pallach (al que, recordem-ho, se li va assenyalar en el marc d'aquest congrés que no rebria més suport internacional si no pactava amb el PSOE) va frustrar aquesta possibilitat, però el camí quedava marcat i el procés que duria al *Pacte d'Abril*, obert.

3.1.1. La Conferència Socialista Ibèrica i la Federació de Partits Socialistes

---

²⁸⁷ *ibidem*, p. 227. Oficialment, aquesta decisió de deixar buits els 100 primers números es vestiria de gest de respecte pels vells lluitadors antifranquistes. BALLESTER, *op. cit.*, p. 374.

²⁸⁸ ARACIL et al: *op. cit.*, p. 231.

²⁸⁹ Que, en aquest congrés, intentava legitimar-se a nivell històric amb una mesa d'honor conformada per Vicenç Ximenis (Lleida, antic militant BOC i POUM), Miquel Gayolà (Girona, Bloc Obrer Camperol, havia estat proper a Maurín), Isidor Fornier (Reus, havia participat en la fundació de l'USC), Crispín Martínez (antic secretari Ángel Pestaña) i Joan Comabella (supervivent camp de concentració nazi). XIMENIS, *Demòcrata i socialista*, p. 181

²⁹⁰ Entrevista a Amadeu Cuito, 5 de març del 2018.

Un dels escenaris en què va intentar-se arribar a una entesa entre les forces socialistes catalanes i les de la resta de l'Estat va ser la Conferència Socialista Ibèrica, promoguda pel PSOE amb el finançament del sindicat IG Metall (gràcies a la intermediació del principal valedor de la direcció renovada del partit dins la SPD alemanya, Hans Matthöfer) amb la intenció de mostrar-se a escala internacional com una força capaç d'aglutinar la totalitat del socialisme espanyol —que a principis de 1974 es trobava en un estat de gran dispersió—, intentant anul·lar així les pretensions del Partido Socialista del Interior de Tierno Galván de liderar aquest procés de cohesió.²⁹¹

La primera reunió de la CSI va tenir lloc a la seu de París del Partit Socialista Francès entre el 28 i el 30 de juny de 1974, amb la presència del PSOE, el Partido Socialista Galego (representat pel seu secretari general, Xosé Manuel Beiras), el Secretariat d'Ordenació Democràtica de Catalunya (és a dir, el grup de Pallach), el Partit Socialista del País Valencià (representat per Vicent Ventura) i el secretariat polític de la Unió Sindical Obrera (representat per Enrique Barón Crespo). El Moviment Socialista de Catalunya també va ser-hi convocat, però amb menys de deu dies d'antelació, pel que va declinar assistir-hi, tot lamentant les formes i la manca de preparació d'aquesta primera reunió, tant llargament esperada. En la carta del 21 de juny de 1974 enviada per justificar la seva absència, els representants de l'MSC assenyalaven que calia no plantejar la trobada com una posada en comú de la situació de cada força participant amb la possibilitat d'arribar a redactar un text concloent sobre alguna qüestió com el dret a l'autodeterminació (que era la proposta que els havia fet arribar el PSOE) davant del risc de caure en “una exposición autoafirmativa de los distintos participantes o [...] un mero tanteo de posibles puntos de acuerdo y de discrepancia”, sinó que calia que els assistents a la reunió fessin circular aquesta informació prèviament entre ells i preparar els continguts, analitzant les raons de la fragmentació socialista —que, a parer de l'MSC, estava motivada entre d'altres coses per les dinàmiques de lluita prèvies a la Guerra Civil i per la irresolució dels problemes nacionals a zones com Euskadi i Galícia— i buscar arribar a un document de base per resoldre-la, explorant les raons del poc èxit d'iniciatives unitàries anteriors i treballar

---

²⁹¹ MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio: *El amigo alemán*, p. 130-132.

pensant alhora en quin havia de ser el futur del socialisme espanyol i de l'Estat.²⁹² Com hem pogut veure al comunicat que van emetre posteriorment les formacions participants abans citat, la reunió va versar en el sentit que pensava l'MSC, que sí que va participar a la segona reunió de la CSI, el setembre de 1974, a Bad Münstereifel. En aquesta trobada els assistents es només van arribar a un punt d'acord total: l'exercici del dret a l'autodeterminació com a desllorador del problema de les nacionalitats, situant com a punt de partida la recuperació de les institucions i principis autonòmics aprovats durant la dècada de 1930; mentre s'evidenciava, amb una formulació tèbia i diletant, que la qüestió de la unitat socialista no gaudia del quòrum suficient per començar a ser treballada.²⁹³ Durant aquests primers mesos, els temes que es van tractar a les reunions van ser la concepció del futur de l'Estat espanyol i la qüestió de les nacionalitats; l'estructura i la coordinació del moviment socialista a Espanya; les relacions amb les altres organitzacions antifranquistes i plataformes unitàries; així com quina política sindical havia de seguir-se. Així, a nivell d'encaminament cap a la unitat va arribar-se a acords com mantenir la porta de la CSI tan oberta com fos possible a noves incorporacions; que les federacions regionals del PSOE desapareguessin de les nacionalitats històriques on ja hi haguessin partits socialistes en cas d'arribar-se a un acord de federació de totes les formacions a nivell estatal; mentre en la qüestió sindical no s'aconseguia arribar a una postura comuna per les diferències entre la USO i la UGT. Pel que feia a les plataformes unitàries, la CSI s'hauria inclinat per establir relacions amb la Junta Democràtica i Conferència Democràtica —en aquells moments en procés de gestació—, no participant cap partit en cap d'elles sense que la resta de formacions de la CSI ho fessin.²⁹⁴ Aquesta via d'entesa havia quedat aturada, però, a partir de la consolidació del relleu en la direcció del PSOE al Congrés de Suresnes, entre l'11 i 13 d'octubre de 1974. I és que malgrat que el PSOE en fos la força promotora, l'aposta per la Conferència Socialista Ibèrica que havia fet el partit responia més al clima de crisi interna obert el 1972 i de manca de suports externs —les preferències de

---

²⁹² Carta sense firmar del 21 de juny del 1974 de l'MSC al PSOE. AHSC, Fons Jordi Font, C101 P4

²⁹³ "Nota informativa de la segunda sesión de la conferencia socialista ibérica". AHSC, Fons Jordi Font, C110 P4

²⁹⁴ "Informe sobre la Conferencia Socialista Ibérica", juliol de 1975. AHSC, Fons Jordi Font, C110 P4

l'SPD eren aleshores per al PSI de Tierno Galván— que no pas a una convicció autèntica, pel que la creació de la CSI era més un gest de cara a les altres forces i a l'esfera internacional que una maniobra convençuda. De fet, dins la nova direcció, Felipe González, Alfonso Guerra i la resta del *grup sevillà* tenien clar que l'únic espai en què s'havia de produir la integració de la resta de forces socialistes espanyoles era dins del propi PSOE.²⁹⁵ Un cop reforçada l'autoritat dins del propi partit i començada a guanyar la partida dels suports internacionals, no ha d'estranyar, doncs, que l'abril de 1975 el PSOE acabés abandonant la CSI per les demandes de CSC que les decisions es prenguessin en un pla d'igualtat i que el PSOE cedís la representativitat internacional del socialisme espanyol a la CSI.²⁹⁶

Tot i l'abandó del PSOE —al qual se sumaria el de l'SODC de Pallach, que va buscar acostar-se a opcions més moderades—, les forces participants a la CSI van seguir-se trobant, i si bé en un primer moment no van aconseguir fer grans avenços cap a la unitat,²⁹⁷ no va haver de passar massa temps perquè els partits participants —als que es sumaria Reconstrucción Socialista, grup format per militants provinents de la USO i altres grups d'oposició, liderat per Enrique Barón Crespo—²⁹⁸ decidissin crear una comissió gestora a Madrid i bastissin una declaració de principis comuns per tal de definir la seva identitat i establir una sèrie de línies estratègiques. Com a primer punt, els integrants de la Conferència Socialista Ibèrica declaraven assumir el marxisme com a “mètode per al coneixement científic i interpretació crítica de la realitat social i

---

²⁹⁵ DE LA FUENTE RUIZ, Juan José: *La invención del socialismo*, p. 245.

²⁹⁶ Joan Reventós considerava en una entrevista a *Por Favor* el 23 febrer de 1976 que el PSOE no cedia en aquest punt per la seva “obsessió burocràtica i administrativa” i confiava que aquest punt es resolgués quan totes les formacions busquessin acostar postures polítiques. AHSC, Fons Joan Marcet, C281 P9.5

²⁹⁷ El to del “Segon comunicat de la Conferència Socialista Ibèrica”, del 8 de juny del 1975, continua sent genèric i només anuncia com a mesura concreta la participació de la CSI a la futura Conferència Socialista del Mediterrani. AHSC, Fons Jordi Font, C110 P4

²⁹⁸ Reconstrucción Socialista, que a Catalunya tenia com a principals representants Rafael Madueño, Elías López Blanco (tots dos empleats de banca) i Juli Morera, tenia un ideari anticapitalista; apostava per un model de societat i producció d'autogestió socialista i plenes llibertats; reivindicava el dret a l'autodeterminació i una organització federal de l'Estat, alhora que per una Europa federal i socialista; sostenia la necessitat d'un sindicalisme de classe, autònom, unitari i democràtic; així com la unitat socialista —primer— i de totes les forces populars —en segon terme—, tant a Catalunya com a l'Estat, pel que apostaven per la creació d'un Partit Socialista de Catalunya al Principat i per fer de la Conferència Socialista Ibèrica com a marc d'organització a nivell estatal. Document “10 puntos básicos de Reconstrucción Socialista”, juny 1975. AHSC, Fons Jordi Font, C101 P4

com a guia per a la seva transformació”, desenvolupant-ho al segon punt declarant que volien la “propietat social” dels mitjans de producció i distribució per tal d’acabar amb les desigualtats existents; reclamant l’exercici del poder polític i econòmic dels treballadors, així com l’autogestió “a tots els nivells de la vida social”; garantint el pluralisme polític i les llibertats individuals i reivindicant una articulació estatal sobre la base del dret a l’autodeterminació nacional dels pobles que l’integraven. Igualment, els membres de la CSI propugnaven un sindicalisme “de classe, unitari, autònom, democràtic i independent”; i s’emplaçaven a iniciar el procés de constitució d’una federació de partits socialistes per poder dur a terme amb més força les seves aspiracions.²⁹⁹

Dels esforços de concreció de les forces que havien quedat dins la Conferència Socialista Ibèrica en va sortir el *Manifest d’Alternativa Democràtica*, firmat per Convergència Socialista de Catalunya, Partido Socialista Galego, Partit Socialista del País Valencià, Unión Sindical Obrera i Reconstrucción Socialista.³⁰⁰ En aquest text s’evidenciava l’absència d’una formació hegemònica a nivell estatal i es declarava que es volia aconseguir la reconstrucció d’un ampli moviment socialista de masses, encaminat a la transformació revolucionària en la perspectiva d’un socialisme democràtic i autogestionari; s’establia el reconeixement i la potenciació de la realitat plurinacional de l’estat espanyol i del dret a l’autodeterminació dels seus pobles; es reclamava autonomia política, organitzativa i econòmica del sindicalisme davant l’Estat i els partits polítics, a la recerca de la unitat sindical.³⁰¹ Els objectius que es recollien en aquest manifest serien els fundacionals de la Federació de Partits Socialistes, concreció dels objectius de la CSI, que naixeria el març de 1976, en gran part per l’impuls de Convergència Socialista de Catalunya, i a la que s’acabarien sumant Convergència Socialista del País Valencià (liderada per Vicent Ventura i Ernest Lluch); Convergència Socialista de Madrid (on destacaven Joaquín Leguina i Miguel Ángel Fernández Ordóñez); el col·lectiu Eusko Sozialistak; el Partit Socialista Gallec; el Partit Socialista de les Illes Balears i Reconstrucción Socialista. A nivell organitzatiu,

---

²⁹⁹ “Declaració sobre principis i perspectives estratègiques de la Conferència Socialista Ibèrica”, AHSC, Fons Jordi Font, C110 P4

³⁰⁰ AHSC, Fons Jordi Font, C110 P4

³⁰¹ BARÓN, Enrique: “Partidos socialistas de carácter nacional y regional en los años setenta”, dins JULIÀ, Santos: *El socialismo en las nacionalidades y regiones*. Editorial Pablo Iglesias. 1988, p. 207.

la FPS s'articulava de baix cap a dalt, a partir de la sobirania de cadascun dels seus membres, que veien preservada la seva àrea d'influència —a nivell regional o de nacionalitat— de qualsevol ingerència per part de les estructures de la federació.³⁰² Pel que fa a CSC, l'aposta per la FPS es va fer amb la consciència que en un futur proper els tocava negociar amb el PSOE sobre la formació d'una única organització socialista a Espanya, i bastir una plataforma unitària que mantingués dins seu la resta de partits amb els que hauria de fer-ho el partit de González i Guerra els permetria fer-ho des d'una posició de força que d'altra manera no els estava assegurada.³⁰³

La vida interna de la Federació de Partits Socialistes no va ser, en cap moment, fàcil. Com explica un document intern del PSC-C, a finals de desembre de 1976 la situació dins la FPS era de crisi “evident”, tant per l'estancament —o, directament, retrocés— de les xifres de militants de totes les organitzacions membres com pel clima de desconfiança que s'havia generat entre elles. Segons s'havia pogut detectar, hi havia hagut falsificacions en les dades de militància per part d'alguna formació (pel que s'alterava el sistema de vot ponderat proposat per CSC) i s'havien bastit aliances entre les formacions més petites per disminuir-hi la rellevància del PSC-C. Un dels principals causants d'aquesta situació era la diferent noció que tenien els membres de la FPS de què havia de ser l'organització: per a catalans i gallecs, havia de ser una superestructura que servís com a punt de trobada, mentre per a les formacions sense un àmbit territorial definit —segons el diagnòstic que feia el PSC-C, un dels principals problemes de la FPS era la “carència pràcticament total de militància real i de possibilitats d'implantació a tota la zona central de l'Estat, en la que només existeixen tres pseudoorganitzacions amb menys de tres centenars de militants (Castella, Extremadura, Albacete i León)” — la FPS havia d'acabar esdevenint un partit. A tota aquesta situació s'hi hauria sumat el paper intrigant de Joan Garcés, del PSPV, i les disputes internes de Convergència Socialista de Madrid, totalment fraccionada.³⁰⁴

---

³⁰² MARTÍ CASTELLÓ, *Socialistes d'un país imaginat*, p. 116-117.

³⁰³ Entrevista a Eduardo Martín Toval, 11 de maig de 2018.

³⁰⁴ Informe “Situación de la Federación” de Partits Socialistes, 28 de desembre de 1976. AHSC, Fons Jordi Font, C110 P4

Tenint en compte aquesta situació, no es fa estrany que el PSC-C acabés optant per tirar endavant una aliança electoral amb el PSOE l'abril de 1977 cara a les eleccions del 15 de juny d'aquell any, els resultats de la qual acabarien sentenciant la FPS. Tal com explicarem més endavant, en els mesos previs a les eleccions de 1977 el Partit Socialdemòcrata Alemany (a través de la Fundació Friederich Ebert) va apadrinar a Bad Münstereifel unes sessions de debat, entre el PSOE (que evidenciava allí un cop més el suport internacional que tenia) i les formacions de la FPS. Allí, els socialistes espanyols (representats per Felipe González, Enrique Múgica i Pablo Castellano) es van mostrar oberts a negociar processos d'unitat amb els partits de la FPS, sense que això significués posar en dubte la seva matriu, mostrant-se especialment interessats en el cas català.³⁰⁵ La patacada electoral del PSP i les forces de la FPS que no s'havien integrat ja al PSOE (Convergència Socialista de Madrid va fer-ho plenament i CSC, reconvertida en el PSC-C, va bastir-hi una aliança electoral en vistes a la integració a Catalunya) a les eleccions del 15 de juny de 1977 permetria al PSOE erigir-se com a gran opció socialista espanyola, deixant enrere els plantejaments alternatius apareguts fins aleshores, FPS inclosa.

3.2. El PSP Català

A nivell estatal, tal com situa Juan José De la Fuente Ruiz, una dècada pobra a nivell de noves propostes doctrinals com la de 1960, va ser en canvi un període clau en el procés d'acumulació ideològica que va dur al socialisme espanyol (i no únicament al PSOE, sinó també als diversos nous grups socialistes sorgits durant aquests anys al marge) a ocupar a mitjans de la dècada següent l'extrem esquerre del moviment socialista occidental, gràcies al fruit que van donar les llavors d'un "radicalisme polític de nova factura" entre les capes més joves del moviment socialista —tan a l'exili com a l'interior— durant la segona meitat dels anys cinquanta.³⁰⁶ Una de les formacions que va néixer en aquest context va ser el Partido Socialista del Interior (PSI), fundat l'any 1968 pel catedràtic de Dret polític i exmilitant del PSOE Enrique Tierno Galván. Aquesta formació —que va crear-se amb el suport logístic de la Fundació Friederich

---

³⁰⁵ OBIOLS, R: *El mínim que es pot dir*, p. 340.

³⁰⁶ DE LA FUENTE RUIZ, Juan José: *La invención del socialismo*, p. 141-142.

Ebert; així com en contacte amb els socialdemòcrates italians i l'Acció Socialista Portuguesa de Mário Soares³⁰⁷ proposava, segons Abdón Mateos, una revisió socialdemòcrata del socialisme, obrint-se a les classes mitjanes, i no depenent de l'obrerisme sindical —malgrat recolzar les naixents Comissions Obreres.³⁰⁸ A nivell d'estructura d'Estat, el PSI —que inicialment entenia la ruptura amb el règim com a irrealitzable i es mostrava partidari de la reforma pactada—, defensava la monarquia com a sortida al franquisme i no es mostrava receptiva envers el nou federalisme socialista que emergia en moltes regions espanyoles,³⁰⁹ tot i que Tierno va participar en algunes converses Castella-Catalunya promogudes per la dissidència intel·lectual —marc en el que s'hauria adonat de la conveniència de crear una branca catalana autònoma del gran partit socialista espanyol que ja aleshores projectava.³¹⁰ Malgrat aquests precedents, l'any 1974 el PSI va canviar el seu nom a Partido Socialista Popular (PSP) i va radicalitzar força els seus postulats, en un moviment estratègic que s'ha d'entendre en un context de canvi polític, ben descrit pocs anys després de la fusió de la formació amb el PSOE per l'exsecretari general del PSP Raúl Morodo:

El PSI “era ideológicamente heterogéneo, y el talante libertario de Tierno —que muchos compartíamos— configuraba esta opción como una estructura abierta, antifranquista genérica y progresista; incluso, en la última etapa, más imaginativamente radicalizada. Aunque, en parte, es cierto que en los últimos años, entrando ya en la vorágine de la pretransición, con más voluntarismo que racionalidad, Tierno creyó que había posibilidades de organizar un partido de poder [és a dir, el PSP]. Quería ser, por su condicionamiento intelectual, marxista y libertario, populista y elitista. Se opuso siempre a la concepción socialdemócrata, y tampoco quiso ser -y era la imagen que de él se tenía- un Azaña reactualizado”.³¹¹

Aquell mateix 1974, fruit de la flexibilitat interessada de Tierno i tenint en compte el context general de les reivindicacions antifranquistes, el PSP es definia com un “partit de treballadors” que apostava per la llibertat sindical i que

---

³⁰⁷ MATEOS, Abdón: *Historia del PSOE en la Transición. De la renovación a la crisis, 1970-1988*. Madrid: Sílex, 2017, p. 23.

³⁰⁸ MATEOS: *ibidem*, p. 23.

³⁰⁹ MATEOS: *ibidem*, p. 23.

³¹⁰ AMAT, Jordi: *Com una pàtria. Vida de Josep Benet*. Barcelona: Edicions 62, 2017, p. 337-338.

³¹¹ Raúl MORODO: “La evolución intelectual y política de Enrique Tierno Galván”. *El País*, 20 de gener de 1986.

treballava per transformar, en base al consens popular, “les estructures democràtiques formals” d’una democràcia pròpia de la societat burgesa a una “democràcia real d’una societat sense classe”. Així mateix, declarava reconèixer “la personalitat política de les comunitats, històrica, econòmica i culturalment diferenciades, que constitueixen l’Estat Espanyol”, afegint-hi que un cop “restablertes les llibertats democràtiques, les comunitats podran definir-se al respecte”.³¹² Així mateix, en el seu III Congrés (juny 1976), el PSP apostava per la unitat del socialisme espanyol, incloent tots els grups socialistes sense excepció, proposant la creació d’una plataforma coordinadora per a la unificació i establint un seguit de línies generals per arribar-hi. Segons els seus càlculs a mitjans de 1976, la unitat socialista havia de concretar-se del tot abans de les primeres eleccions generals.³¹³

Amb una militància molt reduïda a tot l’Estat (centrada, sobretot, a Madrid), el PSP tenia en els àmbits universitari i diplomàtic —l’excatèdràtic Tierno preparava alumnes per l’ingrés a l’Escola Diplomàtica— les seves dues principals fonts de membres i dirigents. A un nivell menor, també hi havia un nucli de militants que havien sigut aviadors durant la Segona República, alguns dels quals —com Javier Paulino Pérez, que va ser vicepresident del PSP entre 1976 i 1978— també tindrien càrrecs de rellevància dins la formació.

A Catalunya, el PSP va tenir una implantació molt minoritària, fins al punt que l’any 1976 no hi havia personal suficient per a formar l’executiva del partit ni el 1977 per completar les llistes electorals.³¹⁴ Instaurat al Principat per Antoni Rovira Viñas i liderat *de facto* pel matrimoni Soledad Balaguer-Rafael Wirzst, el PSP Català —que reproduïa la composició sociològica de petita burgesia radicalitzada de l’estatal—³¹⁵ va buscar a partir de 1977 obtenir una imatge de

---

³¹² “Declaración política del “Partido Socialista Popular” (antes P.S.I.), adaptada por su Comisión Nacional y los delegados de las Federaciones regionales, reunidos en un lugar de España”. AHSC, Fons Jordi Font, C109, P10

³¹³ “Avances y retrocesos en la unificación socialista”, *El País*, 23-7-1976.

³¹⁴ Segons Javier Nart, l’any 1976 només hi havia onze militants del PSP a Catalunya disponibles per a integrar l’Executiva, fins al punt que es va nomenar un obrer de Badalona com a Secretari d’Acció Sindical que el propi Nart, secretari general de la formació, no arribaria ni a conèixer. Les llistes electorals van completar-se amb militants del PSP d’altres racons d’Espanya. Entrevista a Javier Nart (10 de maig del 2018). Segons Manuel Lladonosa, el PSP tenia un únic militant a Lleida, membre de l’Assemblea de Catalunya. Entrevista a Manuel Lladonosa (7 d’abril de 2018).

³¹⁵ Entrevista a Javier Nart, 10 de maig de 2018.

legitimitat històrica situant a la presidència Jaume Mata i Romeu,³¹⁶ aviador veterà de la Guerra Civil republicana que l'any anterior havia fundat l'Associació d'Aviadors per la República; així com una pàtina d'actiu i jove antifranquisme, situant a la secretaria general Javier Nart, advocat procedent de Bilbao que havia tingut una participació activa en el moviment estudiantil de la dècada de 1960 a la Universitat de Barcelona.

A nivell estructural, el PSP Català era un partit federat al PSP estatal, una categoria que des del juny de 1976, en el marc del III Congrés de la formació, van adoptar les federacions de Catalunya, Galícia i Euskadi; quedant establert que el PSP Català gaudia de “total autonomia” per a marcar “les directrius polítiques i adoptar les decisions pertinents en relació amb els problemes que afectin exclusivament Catalunya”, fent així que el PSP estatal no pogués “adoptar cap decisió política respecte a Catalunya sense el necessari acord” dins del propi partit, i deixant les decisions que afectessin a problemes de política general a nivell de l'Estat espanyol al compliment de les “regles ordinàries”, és a dir, dins dels organismes de decisió comuns del partit. Es buscava així adoptar una fórmula el més inclusiva possible per a totes les nacionalitats *històriques*, però combatent “la idea neoromàntica, maximalista i una mica ingènua de la confederació entre els Partits socialistes”, que a criteri del PSP era “el camí cap a la disgregació i debilitació de la causa socialista”.³¹⁷

Amb uns estatuts copiats en gran part dels del PSUC,³¹⁸ el PSP Català es definia al seu programa de 1977 com “un partit socialista, marxista” que tenia per objectiu la instauració d'una societat lliure i sense classes; situava la democràcia com a “principi rector de la societat socialista”; plantejava l'abolició de la propietat privada als mitjans de producció —reforma agrària i socialització

---

³¹⁶ Com explicava el PSP a Josep Tarradellas en una carta del 7 de desembre de 1977 per si el president volia fer-lo conseller de la Generalitat provisional, Jaume Mata i Romeu va néixer a Avinyonet del Penedès el 1919. A l'any 1934 treballava a Barcelona com a aprenent, afiliat al C.A.D.C.I. Als 17 anys va entrar a l'aviació republicana i durant tota la guerra civil la seva activitat fou molt intensa. Al 1939 va romandre 15 dies al camp de concentració d'Argeles sur Mer. Més tard va ésser detingut a Espanya amb petició de pena de mort, que finalment es va conformar amb 20 anys i un dia de presó. En aquells moments era el president de la Organització d'Exaviadors de la República i de l'Aeroclub Popular. Document A016-C022-E020-C004-P001. Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Fons President Tarradellas.

³¹⁷ “El PSP Català y su vinculación federada al PSP (el hecho nacional)”. Agraïxo a Miquel Iceta haver-me fet arribar aquest document.

³¹⁸ Entrevista a Javier Nart (10-5-2018).

de les grans propietats incloses— i propugnava el socialisme autogestionari “dins un sistema de planificació econòmica democràtica”. A nivell sindical, el PSP Català —que tenia sobretot afiliats a les Comissions Obreres entre les seves files—³¹⁹ defensava el dret a la llibertat de sindicació, “propugnant una estructura unitària i independent de qualsevol partit”.³²⁰

Malgrat la seva reduïda militància,³²¹ el PSP Català va experimentar grans tensions internes al voltant de la qüestió nacional,³²² en un debat que oscil·lava entre el nacionalisme catalanista del sector afí a Jaume Mata i una molt més escèptica defensa del dret a l'autodeterminació (entès com a proclama antifranquista, tan difícil de realitzar com el socialisme autogestionari) de Javier Nart.³²³ La fórmula de consens a què es va arribar de portes enfora, en un context de generalització de les reivindicacions nacionals cap a finals de la dècada de 1970, és la recollida en el punt 17 del Document de la Comissió Permanent del III Congrés del PSP, on s'afirmava que “el PSP asume el principio de la autodeterminación para las nacionalidades y las regiones españolas que por razones históricas, culturales, sociales o económicas lo deseen, manteniendo también la necesaria solidaridad articulada a través de los órganos comunitarios del Estado Español, que tendrán como una de sus principales funciones la de coadyuvar al máximo desarrollo económico de los diferentes pueblos del Estado”.³²⁴

Tot i així, la força del clima general de reivindicació nacional entre les formacions antifranquistes i la victòria de Jaume Mata a les votació interna que la formació va realitzar cara a les eleccions de 1977 van fer que les reivindicacions del PSP Català es desenvolupessin cap a posicions més contundents. En aquest sentit, el programa del partit per a les eleccions del 15 de juny de 1977 era prou explícit: defensava “el dret d'autodeterminació de tots els pobles, i per tant, de Catalunya” i afirmava “la catalanitat de tots els que treballen i viuen a Catalunya”, tot denunciant com a “reaccionaris i

---

³¹⁹ Entrevista a Miquel Iceta (3-4-2018).

³²⁰ “Programa del PSP Català”, 1977. Agraïxo a Miquel Iceta haver-me fet arribar aquest document.

³²¹ Passades les eleccions del 15 de juny de 1977, el PSP català no devia ni arribar els dos centenars de militants, segons els càlculs de Miquel Iceta, militant d'unes joventuts del PSP integrades per “quatre o cinc persones, no més”. Entrevistes a Javier Nart (10-5-2018) i Miquel Iceta (3-4-2018).

³²² Entrevistes a Javier Nart (10-5-2018) i Miquel Iceta (3-4-2018).

³²³ Entrevista a Javier Nart (10-5-2018).

³²⁴ Citat a “El PSP Català y su vinculación federada al PSP (el hecho nacional)”

antisocialistes els intents de divisió de la classe treballadora, a causa de la seva procedència emigrada o nativa” i afirmant creure “en la solidaritat socialista internacional” i en la lluita contra l'imperialisme i el colonialisme.³²⁵ Així mateix, a un altre document del partit que estudiava específicament el “fet nacional”, s’hi lamentava d’entrada que “ante la realidad de las distintas *nacionalidades* que constituyen el Estado Español, el Partido Socialista Popular no cae en los errores en que el socialismo español ha incurrido en el pasado”, ja que “desgraciadamente, el socialismo tiene una tradición predominantemente centralista” i “algunos socialistas no acaban de comprender el importante fenómeno nacional, empeñándose en mantener una estructura históricamente uniformista”. Aquest plantejament acabava reivindicant que “el socialismo, dando soluciones reales a los problemas diversos de la convivencia, ha de partir del hecho diferenciador nacional”.³²⁶

Els mals resultats electorals a les eleccions del 15 de juny de 1977 van obrir una crisi interna de la qual el partit no es recuperaria mai.³²⁷ Les acusacions creuades entre l'escassa militància i l'evidència que la seva formació no es trobava entre les opcions socialistes amb possibilitats d'èxit van generar una espiral negativa amb episodis sonats com la dimissió en ple del comitè executiu del PSP Català després que se'ls denegés des del partit estatal la possibilitat de celebrar una assemblea general a mitjan desembre de 1977 —circumstància que, segons la seva versió, s'afegia a mesos d'entrebancs i “actes arbitraris” per part de Jaume Mata, president del PSP-C.³²⁸ Aquesta dinàmica va perdurar fins a la integració del PSP al PSOE, el 30 d'abril de 1978. En produir-se aquesta unió, totes dues forces van emetre un comunicat en què explicaven que la seva “fusió” s’havia produït després d’un procés de negociació exclusivament dut a terme entre les dues federacions catalanes i que s’havia fet amb la perspectiva d’“accelerar i simplificar la unitat de tots els socialistes de Catalunya” en un sol partit, objectiu que totes dues formacions consideraven “fonamental” i que es consolidaria només tres mesos i mig més tard al Congrés de la Unitat socialista (juliol 1978).

---

³²⁵ “Programa del PSP Català”, 1977.

³²⁶ “El PSP Català y su vinculación federada al PSP (el hecho nacional)”.

³²⁷ Entrevistes a Javier Nart (10-5-2018) i Miquel Iceta (3-4-2018).

³²⁸ “Dimite en pleno el ejecutivo del PSP catalán”, *El País*, 16-12-1977

Sempre segons aquest document, la constitució d'un únic espai socialista a Catalunya era imprescindible per a la transformació de la societat.

Per a l'FSC i el PSP Català, el partit que sorgís de la unitat havia de mantenir els criteris ideològics que els definien: ser un "partit de classe, de masses, marxista, nacional i democràtic". Emprant encara una retòrica revolucionària, declaraven que el partit que concebien era de classe perquè havia de ser instrument dels treballadors per a la consecució de la seva completa emancipació, amb una acció encaminada a la superació del model de producció capitalista mitjançant la presa del poder polític per part dels treballadors i la socialització dels mitjans de producció, distribució i canvi. Així mateix, reivindicaven el socialisme com una finalitat en sí mateixa i com el procés que conduïa a aquest fi, pel que rebutjaven explícitament qualsevol acomodació al capitalisme o a la simple reforma del sistema. Com a partit de masses, rebutjaven tant la fórmula del partit de notable de caràcter purament electoral com —en clara al·lusió als partits comunistes i d'extrema esquerra— la del partit d'avantguarda, "portador indiscutible de la veritat i salvador de les masses", al considerar que l'emancipació dels obrers havia de ser protagonitzada per ells mateixos.

Un dels punts més significatius d'aquest document era el que declarava que el seu era un partit nacional al tenir plena sobirania per elaborar la seva estratègia, línia política i programa de govern a Catalunya. Entre els seus objectius hi situaven la recuperació de les llibertats nacionals de Catalunya, fent èmfasi que "no hi ha socialisme si no es produeix la completa superació de tota forma d'opressió, tingui aquesta un contingut cultural o polític".

Finalment, es declarava que el partit entenia el marxisme com a "mètode no dogmàtic" —al suposar l'aproximació científica a la transformació de la societat capitalista a través de la lluita de classe com a motor de la història— i assumia el llegat dels "seus" clàssics, però els integrava en un procés de crítica teòrica i pràctica que evités qualsevol dogmatisme, tant en la doctrina com en l'estratègia. Es volia un partit democràtic a tres nivells: dins de la mateixa estructura del partit; com a via per la consecució de la societat socialista i com

a principi que havia de regir la societat fins que s'assolís la seva transformació —moment en què s'havia d'implantar un sistema de gestió autogestionària.³²⁹

3.2.1. La Conferència Socialista del Mediterrani

Un dels trets més peculiars del PSP Català va ser, malgrat la seva escassíssima implantació, l'intent que va protagonitzar de crear una alternativa a la Internacional Socialista de caràcter mediterrani, inspirada en les teories del Tercer Món. Ésser el factòtum de la Conferència Socialista del Mediterrani havia de permetre al PSP una visibilitat i —sobretot— unes fonts d'ingressos³³⁰ que consolidessin al partit com la principal formació socialista espanyola després d'haver perdut el favor de l'SPD alemany i la Fundació Friederich Ebert.³³¹ Cap d'aquests objectius va acabar, però, de fer-se realitat.

La primera edició de la Conferència Socialista del Mediterrani va celebrar-se a Barcelona entre els dies 26 i 28 de novembre de 1976. Segons va explicar-se aleshores, aquest encontre que tenia per objectiu “estudiar els problemes propis dels països de la conca mediterrània, en un context socialista”,³³² és a dir, la discussió de les “possibles alternatives de tàctica comú per a la resolució de problemes culturals, socioeconòmics i polítics de la zona, mitjançant plantejaments socialistes propis”, davant la “deriva socialdemòcrata” de la Internacional Socialista.³³³ Aquesta conferència va reunir uns 180 delegats, provinents de divuit formacions diferents: Partit Socialista Popular (PSP) i la Federació de Partits Socialistes (FPS) espanyols; Front Nacional d'Alliberament (Algèria); Partit Socialista Àrab (BAAS); Organització

---

³²⁹ Totes les cites del “Documento de Unidad FSC (PSOE) y PSP”, reproduït a *Comunicación. Boletín de información interna FSC (PSOE)*, n3. Maig 1978. AHSC, Fons Joan Colom, C284 P9.1

³³⁰ Fins aleshores les principals fonts de finançament internacional del PSP eren el PRI mexicà i el COPEI veneçolà. Entrevista a Javier Nart (10-5-2018).

³³¹ Entre finals de la dècada de 1960 i 1975, l'SPD havia donat un suport preferencial al Partit Socialista de l'Interior, però aquesta relació privilegiada va canviar a partir de la participació del PSP en la creació de la Junta Democrática, quan l'SPD va dubtar de la capacitat de la formació de Tierno de mantenir la independència respecte del PCE, en un context de creixent preocupació a Europa per l'extensió del comunisme, després de la revolució portuguesa de 1975. Malgrat que l'ajut econòmic dels socialdemòcrates alemanys va desaparèixer aquell mateix any, els contactes entre totes dues formacions no van arribar-se a trencar del tot. Per a tots els detalls de la col·laboració entre l'SPD, la Fundació Ebert i el PSI, cal consultar MUÑOZ SÁNCHEZ, *El amigo alemán*, p. 80-84; 182-192; 244.

³³² “Próxima conferencia de partidos socialistas mediterráneos”, *El País*, 18 de novembre de 1976.

³³³ “En la Conferencia Socialista del Mediterráneo estarán representados dieciocho partidos”, *El País*, 26 de novembre de 1976.

per l'Alliberament de Palestina (OLP); Partit Socialista Unificat (França); Moviment Socialista Panhelènic (PASOK), de Grècia; Partit Socialista Italià; Unió Socialista Àrab (Líbia); Partit Laborista de Malta; Unió Socialista de Forces Popolars (Marroc); Partit Socialista Portuguès; Grup d'Intervenció Socialista (GIS), de Portugal; Unión du Neo Destour (Tunísia); l'Aliança Socialista de Iugoslàvia. Com a observadors, van assistir-hi el Partit Socialista Popular de Dinamarca; el Partit Socialista d'Esquerra (Noruega); i representants de Mauritània i del Front Polisari.³³⁴

La primera CSM va ser inaugurada per Enrique Tierno Galván, que va centrar la seva intervenció en fer una crítica de l'imperialisme, i per Mohamed ell Zwié, ministre d'Informació de Líbia —país que juntament amb l'Irak hauria sigut el principal patrocinador de la Conferència Socialista Mediterrània—,³³⁵ que va insistir en la idea de crear un “front comú” pels interessos de l'àrea mediterrània que permetés “arribar a aniquilar totes les classes explotadores”.³³⁶ En aquesta mateixa línia, durant la jornada del 27 de novembre, el secretari general del PSP, Raúl Morodo, va denunciar “la desviació de l'uropeisme”, transformat en “europeisme-atlantista mitjançant el creixent predomini de les multinacionals”, tot suplantant “l'autèntic anàlisi econòmic i sociològic per un anàlisi tecnocràtic”. Per tot plegat, Raúl Morodo afirmava que el seu partit, malgrat respectar els punts de vista d'altres organitzacions i partits socialistes europeus, veia amb “aprensió” certes actituds de la Internacional Socialista.³³⁷ Conseqüentment, malgrat que no es pretenia cap rivalitat amb la Internacional Socialista,³³⁸ sí que es buscava crear una alternativa a aquest organisme de caràcter mediterrani.³³⁹

---

³³⁴ “Hoy se inaugura la Conferencia Socialista del Mediterráneo”, *La Vanguardia*, 26 de novembre de 1976.

³³⁵ Així ho recollia *El País* l'any 1980, en informar de la celebració de la quarta CSM —“Conferencia socialista del Mediterráneo en Málaga”, *El País*, 7 de desembre de 1980— i ho corroboren fonts properes a l'organització — Entrevista a Miquel Iceta (3 d'abril de 2018).

³³⁶ “Tierno Galván inaugura la “Primera Conferencia Socialista del Mediterráneo”, *El País*, 27 de novembre de 1976.

³³⁷ “Morodo denuncia la “desviación europeísta”, *El País*, 28 de novembre de 1976.

³³⁸ “Tierno Galván: “Estos días pueden darse pasos de gigante para resolver problemas antiguos”, *La Vanguardia*, 27 de novembre de 1976.

³³⁹ “Conferencia socialista del Mediterráneo en Málaga”, *El País*, 7 de desembre de 1980; Entrevista a Miquel Iceta (3 d'abril de 2018).

La Primera Conferència Socialista del Mediterrani va cloure's amb l'aprovació d'una "Declaració de Barcelona", on es recollien quins havien sigut els temes de debat més importants —pau, seguretat i cooperació al Mediterrani— i les principals conclusions: 1) per aconseguir la pau a la regió, era imprescindible acabar amb la presència militar estrangera al Mediterrani i el reconeixement dels drets nacionals del poble palestí; 2) el compromís contra el colonialisme, l'imperialisme, el sionisme, el racisme i el feixisme; 3) la necessitat d'augmentar la cooperació a nivell polític, cultural i econòmic entre les forces socialistes i progressistes del Mediterrani. Per tal de tirar endavant tots aquests propòsits, es creava un Secretariat Permanent (integrat pel PSP, la FPS, el Labour Party de Malta, la Unió Socialista Àrab de Líbia, el PASOK i l'OLP) que establí la seva seu a Líbia i tenia la funció de coordinar tots els integrants de la CSM entre reunió i reunió, obrint la porta a futures incorporacions de forces antiimperialistes. Així mateix, es fixava la següent reunió per a l'estiu de 1977, a Malta.³⁴⁰

Efectivament, la segona Conferència Socialista del Mediterrani va celebrar-se la setmana posterior a les eleccions del 15 de juny de 1977 i va comptar amb l'assistència del PSP i la FPS (representades respectivament per Enrique Tierno Galván i Joan Garcés), així com del PSOE i del Partit Socialista Francès, en aquest cas com a observadors.³⁴¹ Després que la tercera Conferència Socialista del Mediterrani es celebrés a Atenes el 1979, la quarta edició va tenir lloc a Màlaga el desembre del 1980, amb un format evolucionat que permet fer-se a la idea dels importants canvis que havia experimentat el socialisme espanyol i sud-europeu en un lapse temporal ben curt. Com a canvi més significatiu, l'organitzador de l'esdeveniment era el PSOE —encara que es reconeixia que el suport econòmic de Líbia havia sigut essencial per mantenir viu aquest fòrum, del que ja es parlava en passat del plantejament que hagués pogut ser "una alternativa mediterrània a la Internacional Socialista".³⁴² Amb la presència de 28 formacions socialistes i progressistes procedents de quinze països diferents, els temes sobre els que es debatia al congrés sí que

---

³⁴⁰ "La Conferencia Socialista del Mediterráneo quedó institucionalizada en un secretariado permanente", *La Vanguardia*, 30 de novembre de 1976.

³⁴¹ "Tierno, en la II Conferencia Socialista del Mediterráneo", *El País*, 21 de juny de 1977.

³⁴² "Conferencia socialista del Mediterráneo en Málaga", *El País*, 7 de desembre de 1980.

mantenien una línia coherent amb els que n'havien motivat el naixement: la presència militar estrangera a la regió; les zones de conflicte, la carrera armamentística al Mediterrani i les alternatives possibles.

Malgrat que el PSOE hagués recollit el testimoni del PSP i la FPS com a organitzador de la Conferència Socialista del Mediterrani, es fa evident que els socialistes espanyols volien donar a aquest esdeveniment un perfil més baix que els seus antecessors quan es té en compte que l'encarregat de l'obertura del congrés no havia sigut cap càrrec estatal del partit, sinó el secretari general del PSOE a Màlaga, Rafael Ballesteros.³⁴³

---

³⁴³ "Conferencia socialista del Mediterráneo en Málaga", *El País*, 7 de desembre de 1980.

4. El PSC durant la Transició

4.1. Del *Pacte d'Abril* al Congrés d'Unificació

4.1.1. El *Pacte d'Abril*

Com hem pogut veure, el procés de convergència entre els socialistes era una opció que tots els grups d'aquesta adscripció tenien clar que havien de concretar tard o d'hora, i la perspectiva de convocatòria d'eleccions a Espanya va ser el detonant perquè aquest procés es comencés a dur a terme. En aquest sentit, la filtració als dirigents socialistes per part del govern Suárez d'unes enquestes que havia encarregat sobre la intenció de vot en unes hipotètiques eleccions van demostrar que la desunió els era desfavorable: cap d'elles arribaria a un 15% dels vots, mentre el PSUC, UCD i CDC els passarien davant.³⁴⁴ Els presagis negatius de les enquestes, sumats a grans pressions externes (provinents bàsicament de la Internacional Socialista i de la socialdemocràcia alemanya)³⁴⁵ van forçar, no sense grans debats interns, la formalització de l'anomenat *Pacte d'Abril* entre la Federació Catalana del PSOE i el Partit Socialista de Catalunya-Congrés —al que es van sumar socialistes independents, entre ells Rudolf Guerra, provinent del PSC-R—, que va significar l'única candidatura on el PSOE, que cercava erigir-se en força hegemònica del socialisme espanyol, va acceptar compartir protagonisme amb una altra formació.

Les converses que van gestar el *Pacte d'Abril* van iniciar-se el juliol de 1976, quan es va constituir una Comissió d'Enllaç entre la CSC i l'FSC-PSOE, però no va ser fins a la primavera de 1977 que van intensificar-se fins a aconseguir arribar a un acord concret.³⁴⁶ Mentrestant, tal com s'informa al document "Informe del Secretariat General i del Consell General al II Congrés del PSC"³⁴⁷ també s'havien mantingut contactes amb el FNC, ERC, PSAN, PSP i PCC. El PSAN i el PCC haurien sigut marginats del procés per la seva

---

³⁴⁴ Concretament els resultats previstos eren PSUC (22%); UCD (14-15%); CDC (14-15%); FSC-PSOE (12%); PSC-C (6%); PSC-R (3%), citat a Riquer, B. de: *La Catalunya...*, p. 109. El Consell General del PSC-C va disposar també de dues enquestes electorals més, encarregades respectivament per Convergència Democràtica de Catalunya i l'FSC-PSOE, que apuntaven en la mateixa direcció. MOLINERO i YSÀS, *La cuestión catalana*, p. 158.

³⁴⁵ Entrevista a Eduardo Martín Toval (11 de maig de 2018)

³⁴⁶ MOLINERO i YSÀS, *La cuestión catalana*, p. 157.

³⁴⁷ AHSC, Fons Jordi Font (FJF), C105 P2

“dinàmica interna i els condicionaments ideològico-institucionals”; mentre que el PSP, amb “escassa entitat” a Catalunya, s’hauria “autoexclòs” amb les seves excessives pretensions cara a les llistes i no acceptant que el procés continués cap a la unitat orgànica, encara que sembla que els motius econòmics també haurien tingut un pes important en la manca d’acord final amb aquesta formació.³⁴⁸ La inclusió d’ERC hauria acabat sent descartada per tal de no crear un espai socialista massa heterogeni i contradictori; mentre la integració del PSC-R al *Pacte* hauria sigut provada fins a última hora, continuant els contactes amb aquesta formació tant per part del PSC-C en exclusiva com de la comissió mixta que s’havia creat amb l’FSC-PSOE, però haurien acabat sent massa les “divergències fonamentals” que es detectaven insolubles per incorporar-la amb la candidatura. I és que, segons recull l’acta del Consell General del PSC-C del 20 de març de 1977, amb el PSC-R s’hi trobaven problemes com la definició de la pròpia candidatura —no hi havia acord ni el nom ni els partits que havien de participar-hi, ja que el PSC-C la volia limitar només a les formacions inequívocament socialistes—; així com amb les aliances que el PSC-R estava intentant bastir amb Convergència Democràtica i amb “sectors socialdemòcrates mal definits”. A més a més, es detectaven “contradiccions flagrants” entre la concepció del Front d’Esquerres i els acords del III Congrés del PSC-Reagrupament de treballar en primer lloc a favor de la unitat dels socialistes catalans.³⁴⁹ En aquella mateixa reunió s’assenyalava que les converses amb l’FSC-PSOE, en canvi, tot i que es reconegué que estaven sent “difícils”, sí que es pensava que podrien derivar en un acord, ja que el PSOE s’havia mostrat obert a anar en coalició a les eleccions —i no en solitari havent absorbit la formació catalana, com havia plantejat inicialment—,³⁵⁰

---

³⁴⁸ Malgrat que inicialment el to de les converses havia sigut positiu a nivell de principis, l’acord quedava condicionat a finals de març de 1977 als acords finals als que arribessin PSOE i PSP a nivell estatal (Acta del Consell General del 20 de març de 1977, reproduïda a Fundació Rafael Campalans: *Els Consells Generals del Partit Socialista de Catalunya. Novembre 1976-Juliol 1978*. Barcelona, Columna, 1997, p. 43). Un dels detonants que no hi hagués acord hauria sigut la impossibilitat que el PSPC fes cap aportació econòmica a la candidatura. Entrevista a Javier Nart (10 de maig de 2018)

³⁴⁹ Acta del Consell General del 20 de març de 1977, reproduïda a Fundació Rafael Campalans: *Els Consells Generals del Partit Socialista de Catalunya*, p. 42.

³⁵⁰ El febrer de 1977 Felipe González havia declarat que “la fórmula más viable para el PSOE es la presentación de candidatos bajo las siglas PSC-PSOE (Partido Socialista de Cataluña-Partido Socialista Obrero Español); esto implica que la Federación Catalana del PSOE quede subsumida en el Partit Socialista de Catalunya, y éste, a su vez, se subsumirá en la organización federal de los socialistas a nivel

plantejant aquest pacte com l'avantsala de la unificació de totes dues formacions en un gran Partit Socialista de Catalunya "políticament sobirà", en un procés que havia de tancar-se abans d'haver passat un any i a partir del qual els socialistes catalans definirien el nivell d'articulació a nivell estatal amb la resta de socialistes espanyols en el futur congrés d'unitat socialista.³⁵¹

Com hem dit, les converses amb el PSOE per arribar al Pacte d'Abril van durar gairebé un any. Tot i que en un primer moment i al moment de tancar l'acord el contacte va ser entre la direcció del PSC-C (amb Joan Reventós i Eduardo Martín Toval com a principals interlocutors) i la del FSC-PSOE (en la qual van jugar un paper clau Josep Maria Triginer i l'històric Paco Ramos³⁵²), el gruix de les negociacions va fer-se directament amb la direcció estatal, amb les figures d'Alfonso Guerra i Javier Solana com a principals i més partidaris interlocutors per fer arribar les negociacions a bon port.³⁵³ Com a puntals de l'acord, les negociacions van girar al voltant de la defensa dels drets individuals; del reconeixement del dret a l'autodeterminació de les nacionalitats

---

de todo el Estado español". "El PSOE insiste en candidaturas únicas bajo sus siglas", *El País*, 15 de febrer de 1977

³⁵¹ Acta del Consell General del 20 de març de 1977, reproduïda a Fundació Rafael Campalans: *Els Consells Generals del Partit Socialista de Catalunya*, 1997, p. 42.

³⁵² Paco Ramos (Alacant, 1910-Barcelona, 1983) va iniciar la seva militància política el 1930 dins dels rengles de les Joventuts Socialistes. Pilot d'avió des de 1933, el 1931 va ser detingut per sumar-se a una revolta anarquista i l'any 1934 de nou, per participar en els Fets d'Octubre. L'any 1936 va integrar-se al PSUC i va iniciar la seva participació a la Guerra Civil com a aviador, protagonitzant una fulgurant carrera que el duria a ostentar el títol de Cap d'Estat Major entre 1938 i 1939. Al acabar-se el conflicte va exiliar-se a la Unió Soviètica, on va caure en desgràcia de seguida al ser considerat com a dissident per Dolores Ibárruri. Després de nou anys de dur periple per la URSS i de veure denegada la seva sortida cap a Mèxic quan va demanar-la, Ramos va ser detingut per la NKVD mentre intentava la seva fuga, pel que va ser condemnat a deu anys de treball en un *gulag* per "agitació antisoviètica". Alliberat el 1956, va aconseguir ser repatriat a Barcelona el 1957, on els seus antecedents ideològics van privar-lo d'una oportunitat laboral estable fins que el 1960 va entrar a treballar als Tallers Blanch, on va conèixer a Josep Maria Triginer. A través d'aquesta coneixença, l'any 1962 Ramos va iniciar la seva militància a la Federació Socialista de Catalunya del PSOE, implicant-se en la seva direcció juntament amb el mateix Triginer i Joaquim Jou. Partidari del restabliment de la Generalitat i de la unitat del socialisme català, Ramos va ser una de les veus més unànimement respectades i escoltades per totes les sensibilitats del socialisme català i espanyol durant la Transició. IORDACHE, Luiza: "Paco Ramos, la lleialtat al socialisme", dins DDAA: *Gegants del PSC*, p. 82-87.

³⁵³ Entrevista a Eduardo Martín Toval (11 de maig de 2018). D'entre tots aquests contactes, els que es van mantenir amb la FSC-PSOE van ser molt més senzills que no pas les negociacions amb els dirigents estatals. Segons Narcís Serra, en última instància la determinació de Felipe González va ser clau perquè s'acabés assolint un acord. Entrevista a Narcís Serra del 30 de juny del 2014 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/125657374>. Data darrera consulta: 30 de març de 2020

i les regions de l'Estat i del restabliment dels principis i les institucions catalanes de 1932, amb la perspectiva d'ampliar-ne l'abast d'actuació.³⁵⁴ Segons Triginer, la qüestió que hauria creat més problemes al llarg de les negociacions hauria sigut la composició de les llistes, més que no desacords polítics, tenint en compte, a més, les poques ganes de l'FSC de participar en l'Entesa dels Catalans, a la que Carlos Barral no s'hauria integrat pel veto del PSC-C.³⁵⁵ Sigui com sigui, la composició final de les llistes seria extraordinària, al ser Catalunya dels únics indrets on un membre de l'Executiva del PSOE no va encapçalar cap llistat (malgrat que Joaquim Jou hauria, segons Raimon Obiols, invocat l'eventualitat que Felipe González encapçalés la candidatura per la circumscripció de Barcelona durant les negociacions),³⁵⁶ al acabar anant Triginer de segon a la llista per Barcelona, en la que Joan Reventós va ocupar la primera plaça; Josep Vidal (*Pep Jai*) com a primer per Tarragona; Ernest Lluch com a cap de llista per Girona i Felip Lorda per Lleida —sent l'únic representant del PSOE ocupant la primera posició d'una candidatura a Catalunya. Entre els altres candidats a diputat destaquen la incorporació dels aleshores independents Rudolf Guerra, provinent del PSC-R, i Juli Busquets, comandant de l'Estat Major que havia sigut expulsat de l'Exèrcit per la seva participació en la Unió Militar Democràtica (UMD)³⁵⁷. El sistema de confecció de llistes per la candidatura dels Socialistes de Catalunya va ser el que internament es va conèixer com a *chico-chica*, és a dir, l'elecció d'un membre d'un partit per una posició i la d'un membre de l'altre partit per la següent, en les llistes, amb un resultat no totalment paritari.³⁵⁸ Aquest sistema va perviure (a partir de 1978 per quotes de procedència) fins les eleccions generals de 1982.

---

³⁵⁴ Acta del Consell General del 20 de març de 1977, reproduïda a Fundació Rafael Campalans: *Els Consells Generals del Partit Socialista de Catalunya*, p. 42.

³⁵⁵ TRIGINER, Josep Maria: "El projecte polític de la Federació Catalana del PSOE", dins VVAA: *Vint anys d'història del PSC*". Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 1998, p. 62.

³⁵⁶ OBIOLS: *El mínim que es pot dir*, p. 345.

³⁵⁷ La UMD va ser una organització il·legal i clandestina fundada l'agost de 1974 per oficials demòcrates de l'exèrcit espanyol. Entre les seves reivindicacions hi havia l'establiment d'un règim de llibertats i l'allunyament de l'Exèrcit de la vida política. Juli Busquets, militar doctorat en sociologia que havia arribat al socialisme després d'una evolució ideològica que partia del falangisme social, n'havia sigut un dels principals dirigents, pel que el 1976 havia sigut depurat. Després de la celebració de les primeres eleccions democràtiques, la UMD va autodissoldre's el juny de 1977. Juli Busquets va sortir elegit diputat en aquelles eleccions i mantindria aquest càrrec fins al 1989.

³⁵⁸ En una proporció del 51% pel PSC-C; 35% FSC-PSOE i 14% per a independents. "Cataluña: los pactos electorales avanzan lentamente", *El País*, 6 d'abril de 1977.

Segons Raimon Obiols, el *Pacte d'Abril* hauria sigut firmat per ambdues formacions des de la consciència d'un "doble desequilibri en la nostra relació. Des del punt de vista organitzatiu i polític, la força del PSC-Congrés era clarament a la de la Federació Catalana del PSOE. Per contra, la força que anava prenent el PSOE en el conjunt de l'Estat superava àmpliament, en expectatives, el conglomerat de grups que es coordinaven en la Federació de Partits Socialistes",³⁵⁹ la qual cosa s'explica en part pel pes que tenien les sigles històriques del partit i en part per l'aplicació de mètodes electorals moderns davant la inexperiència de les altres candidatures, dissenyats per l'Instituto de Técnicas Electorales-Proyectos Sociales y Organización Empresarial (ITE-PSOE), posat en marxa per Alfonso Guerra amb l'ajuda i finançament dels partits socialdemòcrates nord-europeus i de la Internacional Socialista durant la primera meitat de la dècada de 1970, el que hauria permès al partit aprendre tècniques de propaganda electoral, de sondejos sobre la preferència dels ciutadans i d'organització de campanyes electorals.³⁶⁰

El *Pacte d'Abril* va generar una important polèmica tant dins del PSC-C com de l'FSC-PSOE, al haver sigut un acord tancat per les respectives direccions, sobre el que la militància va tenir-hi ben poc o directament res a dir. Al PSC-C va haver-hi debat intern entre dues postures, la favorable al pacte i partidària de la futura fusió amb l'FSC, que era la majoritària i tenia com a un dels principals impulsors a Eduardo Martín Toval, i la minoritària, que liderada per Raimon Obiols era partidària d'una negociació més dura del que va acabar resultant.³⁶¹ El mateix Obiols va reconèixer a Gabriel Colomé posteriorment, que de no haver-hi hagut pacte, segurament s'hauria produït un "transvasament" entre ambdós partits,³⁶² però la divisió respecte a la candidatura d'unitat i els seus termes es fa evident si observem el resultat de les votacions a la reunió del Consell General del PSC-C en què es va aprovar el pacte, ja que tal com expliquen Carme Molinero i Pere Ysàs, a la primera votació —realitzada després d'un seguit d'intervencions crítiques amb el possible acord— l'opció del Pacte d'Abril va imposar-se per un estretíssim

---

³⁵⁹ OBIOLS, Raimon: *op. cit.*, p. 344.

³⁶⁰ GUERRA, Alfonso: *Cuando el tiempo nos alcanza. Memorias (1940-1982)*. Espasa Calpe, 2005, p. 218.

³⁶¹ Entrevistes a José Luís Martín Ramos (24 d'octubre de 2013) i Jordi Font (9 de desembre de 2013)

³⁶² COLOMÉ, G: *El Partit dels Socialistes de Catalunya...*, p. 24.

marge (35 sí, 31 no i 33 abstencions), encara que a la votació nominativa posterior va aprovar-se per una amplíssima majoria (88 vots afirmatius, 6 negatius i 4 abstencions).³⁶³ A nivell de base, una cinquantena de militants van confeir documents de protesta denunciant la manca de democràcia interna dins del partit i en desacord pels termes amb els que s'havia tancat la coalició electoral, recelant dels efectes que poguessin tenir en un futur immediat.³⁶⁴ Molts d'aquests militants, entre els quals figurava Fèlix Cucurull, membre del Consell General, van donar-se de baixa del partit,³⁶⁵ tal com havia fet Joan Colomines anteriorment.³⁶⁶ Aquesta crisi va generar autocrítica dins la direcció del partit, que reconeixia tensions a diversos nivells —al Secretariat General; a les federacions de les Terres de Lleida i la de Barcelona (III); entre la militànci—, lamentava els errors propis en tot el procés de negociació i feia una crida a la unitat³⁶⁷ que l'entrada en el clima de campanya electoral i la sortida dels sectors més reticents van facilitar.

Dins del PSOE va haver-hi fortes discrepàncies respecte a la coalició electoral amb el PSC-C, tant a Catalunya com a nivell estatal.³⁶⁸ Dins la Federació Catalana la principal veu discordant va ser la de Joaquim Jou, que preferia pactar amb el PSC-R al compartir-hi l'anticomunisme.³⁶⁹ Mentrestant, a Madrid els interessos electorals del PSOE a Catalunya es van acabar imposant a les crítiques dels sectors més contraris a l'aliança,³⁷⁰ no arribant-se ni a debatre al Comitè Federal del PSOE en què es va plantejar per tal que un excessiu debat acabés bloquejant el pacte, que simplement va aprovar-se per indicació de la direcció del partit, que acceptava així una coalició que no concordava amb la línia marcada en el XVIIè Congrés del PSOE, al ser un acord "formalment català" que obligava a les altres federacions a incloure en les seves llistes a gent provinent de la FPS.³⁷¹

---

³⁶³ MOLINERO i YSÀS, *La cuestión catalana*, p. 158.

³⁶⁴ "Manifest als socialistes de Catalunya", del 28 d'abril de 1977. AHSC, Fons Jordi Font, C105 P5.

³⁶⁵ Aquestes baixes es van produir adduint l'història "anticatalà" i la "realitat socialdemòcrata" del PSOE. "Dimisiones en el Partido Socialista de Catalunya", *El País*, 18 de maig de 1977.

³⁶⁶ "Dimite un directivo del Partido Socialista de Catalunya", *El País*, 7 de desembre de 1976. Archivo Juan Linz, R-18070.

³⁶⁷ Carta de Joan Reventós al Secretariat General (data il·legible). AHSC, Fons Jordi Font, C103 P4.

³⁶⁸ Entrevista a Josep Maria Triginer (1 de març de 2018).

³⁶⁹ Entrevista a Isidre Molas (17 de juliol de 2013).

³⁷⁰ Entrevista a Enrique Barón Crespo (21 de juny de 2013).

³⁷¹ TRIGINER, JM: *op. cit.*, p. 63

Tot i la controvèrsia que va generar dins les formacions participants, el *Pacte d'Abril* va acabar sent acceptat entre la militància perquè, tal com ens diu Andreu Mayayo, “de fet, ambdós partits constituïren les dues cares d’una mateixa moneda electoral: els fills d’una burgesia liberal, impregnats de radicalisme democràtic i una no menys retòrica revolucionària, i els sectors populars de recent immigració que van tenir com a punt de referència el jove dirigent andalús Felipe González”,³⁷² que amb la seva aliança aconseguirien, per primer cop, “que els socialistes fossin la força central i majoritària de la societat catalana. Encara més, la fusió, tot i les servituds inherents, evità la cristallització d’una força política espanyola, el PSOE, en el sistema de partits de Catalunya”,³⁷³ quedant en mans la direcció del futur partit de militants procedents del PSC-C i, com destaca Paola Lo Cascio, facilitant la integració de diversos sectors de la societat catalana -sobretot, els de recent immigració, menys implicats ideològicament i emocional amb el fet diferencial català- en un projecte col·lectiu socialista i catalanista.³⁷⁴ El testimoni que deixa Raimon Obiols en les seves memòries sobre aquesta qüestió incideix en el bon sentit d’aquesta última afirmació, en afirmar que “a l’hora de signar aquella coalició dels Socialistes de Catalunya, no ens havíem mogut prioritàriament per tàctica electoral sinó per una consideració estratègica”, que seria evitar crear la disjuntiva entre els votants socialistes de fer-ho per adscripció de procedència o sentiment d’identitat, separant de tal manera en comunitats els *vells* i *nous* catalans, posant així en compromís la unitat i convivència civil dins del país.³⁷⁵

Les clàusules del *Pacte d'Abril*, publicat deu dies abans que es fes efectiva la convocatòria d’eleccions (és a dir, el 4 d’abril de 1977) obrien un full de ruta cap a la unitat ja mencionat a l’encapçalament del text: “El PSC, la FSC (PSOE) i socialistes independents acorden realitzar la unitat socialista a Catalunya mitjançant un procés que culminarà en la constitució d’un únic Partit Socialista de Catalunya, resultat de la unió dels socialistes de Catalunya”, que es preveia “plenament sobirà” però articulat al PSOE “en la perspectiva de la unitat de tots els socialistes de l’Estat” i que havia de sorgir d’un congrés

---

³⁷² MAYAYO, Andreu: *La ruptura catalana*. Barcelona, Editorial Afers, 2002, p. 84.

³⁷³ MAYAYO, A: *La ruptura...*, p. 85.

³⁷⁴ LO CASCIO, Paola: *Nacionalisme i autogovern. Catalunya, 1980-2003*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2008, p. 39

³⁷⁵ OBIOLS, Raimon: *El mínim que es pot dir*, p. 194.

preparat prèviament entre comissions de les dues organitzacions. Primerament s'hi feia un llistat de les coincidències de principis, en consonància amb la retòrica revolucionària que totes dues formacions gastaven en aquell moment (transformació de la societat mitjançant l'accés al poder polític dels treballadors; socialització dels mitjans de producció, distribució i canvi; organització autogestionària de la societat); esmentaven també la necessitat d'assegurar la dignitat i igualtat humana; i recollien plantejaments de consens entre els partits antifranquistes com reconeixement del dret d'autodeterminació a les nacionalitats i pobles de l'Estat espanyol i, com a qüestió específicament catalana, la recuperació de les institucions i principis de l'Estatut de 1932, que ara havia de ser actualitzat i ampliat. Entre les "finalitats indeclinables" del *Pacte* s'establia que l'aprofundiment de l'autonomia catalana havia de quedar garantida en una nova estructura d'Estat i recollida en la futura Constitució, en un procés que garantís l'adopció del mateix camí per part de les altres nacionalitats i pobles espanyols. A tals efectes, s'expressava la voluntat de treballar en comú amb totes les altres forces democràtiques catalanes. Així mateix, es buscava la "col·laboració" amb totes les altres forces socialistes amb representació parlamentària per "orientar, fins on sigui possible, una acció comuna en el seu si" per tal que les mesures que prenguéssin l'Estat afavorissin "el progrés cap el socialisme" i els interessos immediats dels treballadors. Aquests principis van ser desenvolupats en vint-i-dos punts dins un Manifest-Programa —preparat sobretot pel PSC-C—³⁷⁶ amb que els Socialistes de Catalunya es presentarien a les eleccions, on es manifestava que "tothom ha de veure en la candidatura dels Socialistes de Catalunya la més ferma garantia de que la veu popular dels catalans s'unirà amb totes les veus populars dels altres pobles de l'Estat per exigir, a través d'una nova Constitució, la més autèntica democràcia".³⁷⁷ Finalment, cal recordar la important clàusula del *Pacte d'Abril* on es determina que "els socialistes de l'Estat han d'establir organismes representatius i decisius comuns que defineixin els elements estratègics i tàctics coincidents de la lluita de classes en aquest àmbit estatal",

---

³⁷⁶ Entrevista a Jordi Font (9 de desembre de 2013). Concretament, l'hauria esbossat el Secretariat General i aprovat el Consell General. Circular interna del 25 de març de 1977. AHSC, Fons Daniel Font, C137 P2.

³⁷⁷ Manifest-Programa "Per una Catalunya lliure, pròspera i sense classes". AHSC, Fons Daniel Font, C138 P1.

mentre es garantia “sobirania plena” per a cada organització dins el seu àmbit territorial. Aquesta fórmula seria recollida un any més tard en els Estatuts del nou partit, ara ja sense tanta ambigüitat, parlant de la participació en el Comitè Federal del PSOE.

Malgrat la radicalitat dels objectius que es feien en aquest *Pacte d’Abril* pel que feia al sistema econòmic i social (autogestió i socialització dels recursos), alguns dels quals fins i tot recollits posteriorment en la Constitució de 1978 (cercar crear les condicions favorables per als treballadors de l’accés als mitjans de producció), l’afirmació de Juan Antonio Andrade Blanco que el programa electoral del PSOE (i nosaltres inclouríem aquí el presentat a Catalunya) de 1977 ja era “clarament socialdemòcrata”³⁷⁸ no sembla una exageració tenint en compte que coincidien amb la resta de programes electorals en molts punts i no eren plenament revolucionaris, sinó de caràcter progressiu.³⁷⁹ Andreu Mayayo ens detalla les propostes comunes dels partits: “un catàleg amplíssim de nous drets ciutadans, amb l’equiparació legal de les dones [...]; la separació de l’Església i l’Estat; [...] l’extensió dels drets socials, la implantació d’una fiscalitat progressiva a partir dels impostos directes, la intervenció de l’Estat en l’economia, el reforçament dels serveis públics i l’ingrés a la Comunitat Econòmica Europea [...]; una escola pública i gratuïta, si més no fins els setze anys [...]; reforçament i extensió de la sanitat pública”.³⁸⁰ Aquesta similitud en els plantejaments es reforça si es té en compte que fins i tot l’hereva del franquisme AP, liderada per Manuel Fraga, obria la porta a la introducció del divorci i la majoria d’edat als divuit anys i la democristiana i conservadora Unió Democràtica d’Anton Cañellas defensava la legalització dels anticonceptius i, en determinats casos, la despenalització de l’avortament. Tot

---

³⁷⁸ ANDRADE BLANCO, Juan Antonio: *El PCE y el PSOE en (la) transición*, p. 135.

³⁷⁹ Segons Juan José De la Fuente Ruiz, un dels principals llegats del pensament de Rosa de Luxemburg que la direcció del PSOE renovat havia rebut a través dels estudis sobre la seva figura que havien llegit de Lelio Basso era la idea que reforma i revolució no havien de ser obligatòriament termes antagònics, sinó que podien ser compatibles i consecutius. Dos bons exemples d’aquest pensament són les declaracions de Felipe González al XXXè Congrés de la UGT (15-18 d’abril de 1976): “No se es más revolucionario porque se sea verbalmente más radical, sino por mantener siempre la tensión dialéctica entre lo que se trata de conseguir mañana y lo que tratamos de conseguir en el futuro”, i d’Alfonso Guerra la setmana abans de les eleccions del 15 de juny de 1977: “Los socialistas somos tan radicales como nuestros principios socialistas exigen”, però alhora “tan moderados como pide una realidad concreta”. DE LA FUENTE RUIZ, *La invención del socialismo*, p. 172, 267 i 305.

³⁸⁰ MAYAYO, A: *op. cit.*, p. 100.

plegat esdevé encara més evident quan es té en compte que “la necessitat d’una política de nacionalitzacions no va ser rebutjada per ningú, tot i que la dreta social va palesar el seu suport a la iniciativa privada. La mateixa coalició liderada per Jordi Pujol proposava la “democratització del poder econòmic mitjançant la planificació democràtica del creixement al servei de tota la societat [i la] progressiva intervenció dels treballadors en els òrgans de gestió de les empreses”.³⁸¹ Finalment, totes les forces polítiques menys AP haurien estat d’acord en la necessitat de la recuperació d’un Estatut d’Autonomia per a Catalunya (UCD només verbalment), amb desacords només sobre el model a implantar: mentre AP i UCD es mostraven partidaris de certa descentralització administrativa, les forces d’esquerres (socialistes, comunistes i ERC) demanaven la implantació d’un model federal. Només CDC sol·licitava el règim autonòmic específic.

Com veiem, doncs, les propostes de la candidatura d’unitat socialista no eren tant diferents de les dels partits amb que s’enfrontaven en aquestes eleccions com la radicalitat del seu verbalisme podia fer pensar. No hauria de ser un fet estrany, de fet, si es té en compte que, com hem exposat en el capítol dedicat als precedents, les diferències entre les forces antifranquistes socialistes eren bàsicament sobre qüestions estratègiques i que els objectius bàsics (implantar un Estat democràtic i recuperar l’autonomia catalana) eren àmpliament compartits. Al nostre entendre, no s’ha de perdre tampoc de vista que aquest no va ser un comportament exclusivament català, sinó que el PSOE, a nivell estatal, estava realitzant un procés de recuperació del terreny perdut durant la Dictadura amb la seva estratègia aïllacionista respecte a la lluita antifranquista, no començada a corregir fins que la direcció del partit va passar a mans d’unes noves generacions, liderades per Felipe González i Alfonso Guerra, l’any 1974 al XIII Congrés a l’exili, celebrat a la localitat francesa de Suresnes, substituint la vella direcció liderada per Rodolfo Llopis, culminant-se així un procés iniciat el 1972 amb el Congrés de Tolosa, on el sector de l’interior s’havia desmarcat per primera vegada del de l’exili, creant el PSOE *renovat* (R), que obtindria gradualment el suport de la Internacional Socialista per damunt del sector *històric* i les altres opcions socialistes

---

³⁸¹ MAYAYO: *ibídem*

espanyoles.³⁸² Cal recordar que aleshores la implantació territorial del PSOE era encara reduïda,³⁸³ i que, com hem vist, l'hegemonia del socialisme espanyol li era discutida per dues bandes: el Partido Socialista Popular i la Federació de Partits Socialistes (FPS), de les que ja hem parlat anteriorment.

El principal rival a batre del PSOE no eren, però, les altres formacions socialistes existents, sinó el partit que s'havia alçat com a hegemònic dins l'antifranquisme³⁸⁴: el PCE de Santiago Carrillo, que havia dut a terme una molt efectiva estratègia de desgast del règim, generant espais de llibertat a través de la lluita sindical (Comissions Obreres), els moviments veïnals, etc. Per tal de batre el Partit Comunista (que durant aquests anys també va realitzar un viratge ideològic cap a la moderació, inscrit en la “via democràtica al socialisme”, que l'havia de diferenciar del model soviètic i, de retruc, facilitar el fer acceptable la seva legalització primer i a presentar-se com a força de govern després), el PSOE va adoptar un discurs i una sèrie d'actes potents a nivell d'imatge pública que li permetessin *robar* espai per l'esquerra al PC. És així com s'entén l'adopció per primera vegada el 1976 de la definició explícita del partit com a marxista, en la Declaració de Principis de la Resolució Política del XXVIIè Congrés del partit, celebrat a Madrid en una doble operació d'imatge, la del primer govern Suárez de presentar-se com a quelcom diferent al franquisme i la del propi partit de presentar a la societat espanyola el seu líder, Felipe González, i el suport que li atorgava la Internacional Socialista. Va ser en aquest congrés on el PSOE va apostar pel socialisme autogestionari —que, rebutjant la socialdemocràcia i el burocratisme soviètic s'inspirava, tal com assenyala Juan José De la Fuente Ruiz, en el que havien formulat els

---

³⁸² Per una primera aproximació al suport de la Internacional Socialista i el Partit Socialdemòcrata Alemany al PSOE de González a partir del Congrés de Tolosa, consultar SEGURA, Antoni: “Los socialismos europeos y la presencia internacional del PSOE. 1972-1982, los años cruciales”, dins MATEOS LÓPEZ, Abdón; SOTO CARMONA, Álvaro (dirs): *Historia de la época socialista. España: 1982-1996*. Madrid. Editorial Sílex, 2013, pàgines 277-293. El millor estudi sobre la qüestió és sens dubte el llibre d'Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ: *El amigo alemán. El SPD y el PSOE de la dictadura a la democracia*. Barcelona. RBA, 2012.

³⁸³ A la vigília de les eleccions de 1977, el PSOE comptava amb 1.423 agrupacions i 51.552 afiliats, però tot just un any abans només arribava als 9.141 militants. SOTO, Álvaro: *Transición y cambio en España. 1975-1996*. Madrid. Alianza Editorial, 2005, p. 80.

³⁸⁴ Per a una sòlida anàlisi de la trajectòria i importància històrica del PCE consultar MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere: *De la hegemonía a la autodestrucción. El Partido Comunista de España (1956-1982)*. Barcelona: Crítica, 2017

socialistes francesos l'any anterior al document *Quinze thèses sur l'autogestion*, en el que es considerava aquest sistema d'organització econòmica com a complementari a la democràcia,³⁸⁵ en un plantejament gairebé idèntic al que ja havien formulat l'MSC i CSC— i la socialització dels mitjans de producció i distribució. Així mateix, ressaltava el caràcter antiimperialista (es mostrava la solidaritat amb la lluita d'alliberament de tots els pobles oprimits per l'imperialisme econòmic i polític) i internacionalista del partit, que s'inscrivia en el no-alineament i rebutjava la possibilitat d'entrada a l'OTAN. L'adopció de l'etiqueta de marxista, vinculada a la lluita antifranquista, permetia al PSOE “cobrir temporalment aquesta falta d'identitat [en que l'havia sumit el seu paper gairebé inexistent en la lluita antifranquista] amb una doctrina atractiva pels militants i fàcilment identificable per la societat més activa políticament”.³⁸⁶

4.1.2. Del fallit Front d'Esquerres al Pacte Democràtic

Com hem vist, el PSC-R no es va integrar al *Pacte d'Abril* malgrat estar-hi convidat i haver existit negociacions amb el PSC-C en aquest sentit, al optar per tirar endavant un amplíssim *Front d'Esquerres*, després que el sector partidari d'aquesta opció s'imposés als que defensaven dins del partit bastir una candidatura socialista que inclogués —com a mínim— a ERC i el FNC, passant a negociar amb l'FSC-PSOE partint d'una posició comuna entre les forces específicament catalanes,³⁸⁷ una opció que va fracassar també pel rebuig del PSC-C a la proposta de la formació liderada per Verde Aldea i la negativa del PSC-R de variar la seva proposta. Al nostre entendre, un factor de rellevància per entendre l'actitud del Reagrupament davant la candidatura d'unitat socialista és que, tal com explica Glòria Rubiol, dins d'aquest partit hi havia la convicció que el PSOE —malgrat saber que jugaria un paper en la composició democràtica a Espanya—³⁸⁸ “no tenia res a fer” a Catalunya,³⁸⁹

³⁸⁵ DE LA FUENTE RUIZ, *op. cit.*, p. 279-283.

³⁸⁶ ANDRADE BLANCO, J. A.: *El PCE y el PSOE...*, p. 137.

³⁸⁷ MARTÍNEZ FRAILE, Raimon: “Vint anys després: un projecte de futur”, dins VVAA: *Vint anys d'història del PSC*. Fundació Rafael Campalans. Barcelona. 1998, p. 40.

³⁸⁸ CUITO, Amadeu: *Memòries d'un somni*, p. 283.

³⁸⁹ RUBIOL, G: *op. cit.*, p. 267. Aquest posicionament es mantindria fins i tot un cop passades les eleccions del 15-J, com demostra l'acord entre les seccions de districte del PSC-R a Barcelona del 22 de juny de 1977, en què demanaven que la unitat socialista passés pel PSC-C, però no pel PSOE. “Resum

encara que a darrera hora hagués pogut canviar d'opinió.³⁹⁰ Fos com fos, la lectura que es va fer des del PSC-R del *Pacte d'Abril* era que suposava la “integració” del PSC-C al PSOE,³⁹¹ pel que les acusacions de “sucursalisme” cap a aquesta candidatura no van tardar a ploure.³⁹² Com a resposta a la pèrdua de l'oportunitat d'una candidatura d'unitat socialista per la negativa del seu propi partit (postura que va tenir en Francesc Esteva un dels principals protagonistes), una vintena de militants, entre ells Rudolf Guerra i Francesc Martí Jusmet, van abandonar el PSC-R per incorporar-se als “Socialistes de Catalunya”.³⁹³

En lloc d'optar per la candidatura d'unitat socialista, el PSC-R va seguir l'ideari de Josep Pallach, que amb la seva mort sobtada el gener de 1977 havia deixat al partit orfe d'un lideratge carismàtic i plenipotenciari. En el marc del IV Congrés del Reagrupament, que tenia com a únic punt del dia l'elecció d'un nou secretari general, va escollir-se Josep Verde i Aldea, a proposta del Consell Nacional del partit, per al càrrec, i Verde, definit per Glòria Rubiol com a “home de síntesi” entre posicions catalanistes i socialistes³⁹⁴ va traçar en primera instància una política continuista respecte a la del líder difunt. Recollint, doncs, l'ideari pallachià, el PSC-R va dur a terme una aliança de marcat caràcter nacionalista que va anomenar-se *Front d'Esquerres*, constituït el març de 1977, en el que participaven el PSC-R, ERC, Estat Català i el FNC. El programa bàsic de la coalició demanava l'immediat restabliment de les institucions catalanes configurades en l'Estatut de 1932 i el retorn a Catalunya del president de la Generalitat; l'amnistia total per a tots els condemnats per

---

dels acords de totes les seccions de Districte de la Secció Local de Barcelona”. AHSC, Fons Joan Comas, P276 P14.1

³⁹⁰ Segons Eduardo Martín Toval, al fallar la fórmula del *Front d'Esquerres*, el partit de Verde va fer un intent de darrera hora de sumar-se a la candidatura dels *Socialistes de Catalunya* negociant, directament, amb el PSOE, però el PSC-C, que havia mantingut aquesta porta oberta durant mesos (vegi's els esborranys de Protocol d'intencions davant les eleccions entre l'FSC-PSOE, el PSC-C i el PSC-R; AHSC, Fons Alfred Pérez Bastardas, C174 P4) hauria denegat la possibilitat de tancar un acord electoral de darrera hora amb el PSC-R aduint manca d'espai a les llistes i de temps material. Entrevista a Eduardo Martín Toval (11 de maig de 2018).

³⁹¹ MARTÍNEZ FRAILE, R: *op. cit.*, p. 41.

³⁹² Joaquim Ferrer va publicar al diari *Avui* el 22 d'abril de 1977 un article que explicitava aquesta postura ja amb el títol: “El sucursalisme marca un gol”. Referenciat a RUBIOL, G: *ibidem*

³⁹³ Els seus motius s'explicaven en una carta del 21 d'abril de 1977, consultable a l'AHSC, Fons Joan Comas, C277 P3.

³⁹⁴ RUBIOL, G: *op. cit.*, p. 251.

motius de tipus polític o sindical; la consolidació d'un règim democràtic que garantís la llibertat de consciència, expressió, reunió i associació; adopció d'un programa de reformes econòmiques, socials i culturals que fessin entrar la societat en una evolució irreversible vers una democràcia real i no només formal, que permetés l'homologació d'Espanya a l'Europa democràtica. Com destaca Rubiol, la paraula "socialisme" ni apareix en cap punt del programa, fet que hauria generat malestar intern dins del PSC-R i provocat l'abandó de la formació per part d'alguns militants.³⁹⁵

En una carta oberta d'Amadeu Cuito a Joan Reventós publicada a l'*Avui* a finals de març del 1977, el dirigent del Reagrupament convidava al PSC-C a prioritzar una entesa catalana a l'aliança amb el PSOE.³⁹⁶ La proposta del PSC-R era, concretament, l'ampliació del *Front d'Esquerres* a una "Solidaritat Catalana" que inclogués onze forces,³⁹⁷ excloent-ne les d'àmbit estatal, que demanés el retorn de Tarradellas i el restabliment estatutari. En un article posterior amb el pseudònim oficiós de Desclot a les pàgines d'*El Correo Catalán*, el PSC-R explicaria que mentre el Front d'Esquerres havia de ser la base del gran partit socialista (s'especificava que de la Segona Internacional) de Catalunya que disputés a les altres opcions polítiques (és a dir: dretes, democristians, centristes, eurocomunistes i comunistes) els poder polític de Catalunya, la Solidaritat Catalana que plantejava havia de ser una coalició electoral que permetés afrontar les eleccions del 15 de juny del 1977 amb èxit.³⁹⁸ La resposta del PSC-C a totes dues propostes, per boca d'Obiols, va ser que al Congrés dels Diputats calia establir-hi "espais polítics més precisos" i que per al Senat ja s'havia creat l'Entesa dels Catalans.³⁹⁹

Els projectes del PSC-R es van acabar de torçar quan a principis de maig de 1977 es va oficialitzar la ruptura del *Front d'Esquerres*, que hauria

---

³⁹⁵ RUBIOL, G: *op. cit*, p. 264.

³⁹⁶ De fet, mentre configurava el projecte del Front d'Esquerres, el PSC-R determinava que aquesta aliança electoral no havia de ser un obstacle per a la unitat socialista, pel que hi havien de ser convidats "des del primer instant", CSC i els altres grups socialistes no comunistes que volguessin ser-hi. "Comunicat confidencial als militants" del PSC-R, 14 d'octubre de 1976. AHSC, Fons Joan Comas, C276 P8.1.

³⁹⁷ Concretament: PSC-C; PSC-R; UDC; CDC; EDC; Partit Carlí; Esquerra Nacional; PSUC; Partit del Treball; Reforma Social; Centre Català i Lliga de Catalunya.

³⁹⁸ "El Front d'Esquerres y el compromiso de Solidaridad", *El Correo Catalán*, 20 d'abril de 1977. Reproduït a l'òrgan portaveu local del PSC-R *Avancem!*, abril 1977. AHSC, Fons Joan Comas, C278 P3.

³⁹⁹ RUBIOL, G: *op. cit*, p. 265.

sigut deguda a la impossibilitat de fer front a la despeses que suposava una campanya electoral.⁴⁰⁰ Immediatament s'oficialitzava la integració del PSC-R i del Front Nacional de Catalunya a la candidatura de Convergència Democràtica de Catalunya i Esquerra Democràtica de Catalunya, el *Pacte Democràtic*, liderada per Jordi Pujol i Ramon Trias Fargas, que tenia les despeses de la campanya gairebé cobertes del tot per Jordi Pujol. La justificació dels de Verde Aldea va ser que era una decisió conseqüent amb la voluntat d'ampliar el front electoral pro-democràtic i pro-restabliment autonòmic, argumentant que la lluita pel socialisme havia de començar "escombrar el franquisme a les eleccions i fer triomfar una opció política inequívocament catalana". Verde convidava a intentar "sortir airosos de les eleccions havent lluitat per Catalunya amb altres forces, encara que no siguin de la nostra corda" i començar a pensar, immediatament, en les eleccions municipals, que preveia properes, ja que seria als ajuntaments on el PSC-R podria donar "l'autèntic do de pit sobre si som o no som socialistes. No de si ens ho diem o no, si ens hi tenen o no".⁴⁰¹ Aquest argumentari no va convèncer a una part de la militància del partit, i en aquest moment, com hem vist abans, es va produir la sortida de Rudolf Guerra i el sector que el va seguir cap a la candidatura d'unitat socialista, argumentant que el pacte amb CDC era caure en un "sucursalisme econòmic" pitjor que el polític.⁴⁰²

El *Pacte Democràtic*, malgrat la posterior integració d'EDC dins de CDC, era una simple aliança electoral, sense cap perspectiva explicitada cap a la unitat dels partits que en formaven part. El seu ideari es basava en la defensa de la recuperació de l'autogovern català i de les llibertats individuals, així com en l'establiment d'un Estat del Benestar que garantís una salut i una educació públiques de qualitat, una reforma fiscal progressiva i redistributiva i la democratització del poder econòmic "mitjançant la planificació democràtica del creixement al servei de tota la societat". Josep Verde Aldea va ocupar-ne la tercera posició de la llista per Barcelona, per darrere de Jordi Pujol i Ramon Trias Fargas, mentre Pere Baltà i Joaquim Ferrer, els següents membres del

---

⁴⁰⁰ RUBIOL, G: *op. cit*, p. 269.

⁴⁰¹ "Comunicació interna del Secretari General als militants", 26 d'abril de 1977. AHSC, Fons Joan Comas, C276 P6.

⁴⁰² Document "Col·lectiu per la unitat socialista a Catalunya", datat el maig de 1977. AHSC, Fons Joan Comas, C277 P3.

PSC-R a la llista per Barcelona, ja ocupaven l'onzena i dotzena posició respectivament, just per sota de Joan Colomines, que havia fet entrar el Partit Popular Català a Convergència Democràtica de Catalunya. Dins la candidatura del *Pacte Democràtic*, el PSC-R ocupava les dues primeres posicions de la llista per Lleida (Joaquim Arana i Josep Pau) i la primera de la llista per Girona (Joan Paredes).⁴⁰³

4.1.3. L'Entesa dels Catalans

Ben diferent va ser el procés electoral del 15-J en el que respecta al Senat. Allí, on el sistema majoritari per aquesta cambra establert a la Llei de Reforma Política feia recomanable presentar-se en coalició per tal d'obtenir més representació,⁴⁰⁴ va presentar-se l'Entesa dels Catalans, una coalició nascuda sota la promoció del PSC-C (i més concretament, de Raimon Obiols, d'acord amb el Guti), que havia llançat el 22 de desembre de 1976 la crida "Per l'entesa dels catalans"⁴⁰⁵ i que buscava presentar una candidatura unitària les forces democràtiques i catalanistes a la *Cambra Alta*, fent passar l'esquerra nacional per damunt del pujolisme,⁴⁰⁶ en un acord finalment facilitat pel simple caràcter de *ticket electoral* amb què es va plantejar.⁴⁰⁷ L'Entesa es va presentar amb un programa de mínims —que responia als postulats bàsics de l'Assemblea de Catalunya— que com a principals reivindicacions tenia la demanda d'amnistia total; plenes llibertats polítiques i sindicals (és a dir, legalització immediata de tots els partits polítics encara il·legals); restabliment immediat de l'autonomia a Catalunya; rebuig frontal al Consejo Regional i de qualsevol altra solució que no fos el restabliment de la Generalitat; dotar de caràcter constituent a les Corts que s'escollissin el 15 de juny i el reconeixement del dret a sufragi als 18 anys. A més a més, s'exigia la derogació del decret del 5 d'abril de 1938 que abolia l'Estatut de Catalunya i la petició (al punt setè) del retorn de Tarradellas. Aquesta candidatura va aconseguir un marcat caràcter unitari, al aconseguir sumar coalició al PSC-C, l'FSC-PSOE, el PSUC, ERC i EC, així com va

---

⁴⁰³ Decàleg programàtic i llistes electorals recollits a *Unitat Socialista*. Butlletí d'ús intern del PSC-R, núm. 18 (13 de maig de 1977). AHSC, Fons Joan Comas, C278 P3.

⁴⁰⁴ MAYAYO, A: *op. cit.*, p. 90.

⁴⁰⁵ AHSC, Fons Jordi Font, C107 P4.

⁴⁰⁶ Entrevista a Eduardo Martín Toval (11 de maig de 2018).

⁴⁰⁷ Entrevista a Isidre Molas (17 de juliol de 2013).

aconseguir el suport de la majoria dels independents de l'Assemblea de Catalunya. L'altra gran candidatura era "Democràcia i Catalunya", de la que formaven part UCD; Democràcia Cristiana de Catalunya (DCC) i el Pacte Democràtic de Pujol.

L'Entesa, registrada per error com a "Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)", va guanyar per majoria aclaparadora, aconseguint els 12 seients que podia obtenir (tres per demarcació sobre un total de setze) i incorporant el senador que més vots va tenir a tot l'Estat —Josep Benet, amb 1.328.607 vots. Tot i aquest èxit electoral fulgurant, la molt diversa composició interna d'aquesta candidatura i la consecució progressiva dels seus objectius de mínims van fer que ben aviat sorgissin les divergències i les contradiccions internes.⁴⁰⁸ Només la inèrcia dels anys d'elaboració de política unitària i l'acció decidida dels seus membres independents —sobretot de Josep Benet, al que l'FSC-PSOE acusaria ben aviat de buscar usar aquest grup com a plataforma de projecció personal—⁴⁰⁹ van aconseguir mantenir formalment viva l'Entesa, que l'octubre de 1977 ja havia sigut declarada com a "morta" per un dels seus integrants.⁴¹⁰ El majúscul canvi d'escenari polític que es va produir en només dos anys va fer que l'any 1979 aquesta ja no es pogués arribar a un acord per tornar-la a presentar, després de la negativa de les altres forces a acceptar concórrer a les eleccions sota el nou disseny que preveia el PSC per l'ocasió. Com explica Jordi Amat, un cop aprovada la Constitució espanyola i després d'una primera negativa de Convergència Democràtica de Catalunya a participar a la coalició —a la que s'havia sumat a mitjans de la legislatura constituent—, socialistes i comunistes van començar a negociar les bases de la reedició de l'Entesa dels Catalans. Els problemes van sorgir de seguida, ja que la proposta del PSUC de repetir la mateixa fórmula amb pocs canvis no va ser acceptada pel PSC, que

---

⁴⁰⁸ El setembre de 1977 els senadors socialistes Jaume Sobrequés i Francesc Ferrer ja havien demanat la destitució del senador de l'òrbita comunista Pere Portabella, que era el portaveu oficial de l'Assemblea de Parlamentaris i vicepresident del grup parlamentari al Senat, perquè suposadament els amagava informació i perquè no havia tornat a trepitjar les comarques gironines, per les que havia sigut escollit. "Crisis en Entesa dels Catalans", *El País*, 7 d'octubre de 1977.

⁴⁰⁹ Memòria de gestió de la Comissió executiva de l'FSC-PSOE per al congrés extraordinari de 1978. AHSC, C263 P1.

⁴¹⁰ En declaracions a *El País*, un senador argumentava que "existeix un grup parlamentari amb aquest nom, però la coalició política que la va engendrar ja no existeix". "Crisis en Entesa dels Catalans", *El País*, 7 d'octubre de 1977.

si bé era partidari de mantenir Josep Benet com a cap de llista, volia que la resta d'integrants de la candidatura fossin membres dels partits que la formessin, i per no independents. Aquest desacord en la composició de les llistes era fruit del concepte dels socialistes que s'estava en un escenari molt diferent al de 1977, com demostrava el càlcul partidista que hi havia darrere la maniobra: es deixava de prioritzar mantenir una estructura de consens de l'antifranquisme català per passar-se a provar d'arraconar al PSUC i fer guanyar una imatge més *centrada* als socialistes que els permetés disputar el poder a la UCD.⁴¹¹ Per entendre com es va viure aquesta crisi des de dins, és significativa l'explicació que, segons a un assistent a la conversa entre els dos, Ernest Lluch donava a Josep Benet sobre com veia la situació a principis de gener de 1979:

Els socialistes “no volen repetir l'esquema italià ni el “compromís històric”, però no es neguen a invitar els comunistes a una candidatura que de fet volen dominar ells. Per una por (que no es pot treure enlloc on hi ha en coalició els comunistes) volen canviar el nom d'“Entesa dels catalans” pel de “Socialistes progressistes”. En Lluch insisteix repetidament que en Pere Portabella no ha fet res per Girona i que el fet que acompanyi tant en Benet deteriora la imatge d'aquest [...] i critica l'Entesa —on al llarg de la conversa s'ha fet patent que hi ha hagut una munió d'intrigues, enveges, travetes, etc. amb un infinit anecdotari—. [Tot i així,] per a en Lluch el resultat de l'Entesa és correcte, ni tan dolent ni tan bo com sostenen uns i altres.⁴¹²

Per tot plegat, doncs, l'Entesa dels Catalans no es repetiria el 1979: amb la consolidació d'un nou sistema democràtic, s'havia entrat dins d'una nova dinàmica política que havia canviat les prioritats dels partits que l'havien creada.

4.1.4. La campanya electoral de 1977 i els seus resultats

El 14 d'abril de 1977 Suárez convocava, a dos mesos vista, les primeres eleccions a Corts més o menys democràtiques (encara restaven per legalitzar seixanta-set forces polítiques —entre elles, ERC—; els joves d'entre 18 i 21

---

⁴¹¹ AMAT, Jordi: *Com una pàtria*, p. 509.

⁴¹² Nota del diari d'Albert Manent del 8 de gener de 1979, citada a AMAT, J: *op. cit.*, p. 510-511.

anys no tenien dret a vot i van detectar-se irregularitats en el cens electoral) que hi hauria a l'Estat espanyol per primera vegada en quaranta-un anys. A Catalunya s'hi van presentar AP; UCD-Centristes de Catalunya; el PSUC en solitari; la candidatura d'unitat dels Socialistes de Catalunya; el *Pacte Democràtic* de Pujol, Trias Fargas i Verde Aldea (en el que el FNC, al ser encara il·legal, es va presentar com a “independents socialistes de Catalunya”); la coalició *Esquerra de Catalunya* (ERC i PT, ambdós encara il·legals) liderada per Heribert Barrera; Unió Democràtica, liderada per Anton Cañellas, coaligada amb la participació de membres del Centre Català i la federació *Unitat popular pel Socialisme*, integrada per membres del Moviment Comunista de Catalunya i el Partit Carlí de Catalunya.

La campanya electoral dels Socialistes de Catalunya⁴¹³ va ser dirigida per Raimon Obiols, amb l'ajuda d'Artur Isern, i va comptar amb un finançament de 75 milions de pessetes, 40 aportats pel PSC-C i 35 pel PSOE.⁴¹⁴ Seguint el plantejament d'Obiols, la campanya es va desenvolupar en dues etapes: una primera fase inicial de certa separació entre el PSC i el PSOE, plantejant un seguit d'elements diferenciadors que s'anirien difuminant per abocar a una segona fase de campanya conjunta “fins a arribar a una unificació gairebé total”, tant pel que feia a imatge com per la composició dels interventors als mítings.⁴¹⁵ Com a símbol de la campanya, la coalició dels Socialistes de Catalunya va adoptar, a proposta d'Alexandre Cirici Pellicer, l'escultura metàl·lica d'Andreu Alfaro *Catalan Power*, que representava les quatre barres aixecant un puny ferm. Anecdòticament, aquesta elecció va generar un incident que reflexa el clima de conflicte que hi havia dins el socialisme ibèric en aquells moments: l'escultor, en assabentar-se de l'elecció del seu disseny per part dels Socialistes de Catalunya, va mostrar una gran disconformitat, al no ser partidari del procés d'unitat socialista, observant-lo des de la perspectiva valenciana (d'on era ell), alineat amb el sector reticent cap a la confluència del PSPV

---

⁴¹³ Un bon estudi sobre el significat d'aquests primers comicis per als socialistes catalans el trobem al llibre col·lectiu *15-J: els socialistes de Catalunya i les eleccions de 1977*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2007.

⁴¹⁴ Mentre que el *Pacte Democràtic* tindria un pressupost de 150M; el PSUC 30M i UCD-CC 20M. MAYAYO, A: *op. cit.*, p. 104.

⁴¹⁵ Acta de la reunió del Consell General del PSC-C del 15 de maig de 1977, recollida a Fundació Rafael Campalans: *Els consells generals del Partit Socialista de Catalunya*, p. 52.

(Partit Socialista del País Valencià) i el PSOE. Només la intervenció del marxant d'art Joan Gaspar va aconseguir que s'evités canviar el símbol de campanya dels socialistes catalans, mitjançant un pacte entre les parts.⁴¹⁶ La candidatura socialista va gaudir del suport públic de personatges coneguts com el futbolista Carles Reixach, artistes com els cantants Guillermina Motta, Joan Manuel Serrat, Núria Espert, Rosa Maria Sardà, escriptors com Maria Aurèlia Capmany, Carlos Barral, Joan Oliver, José Agustín Goytisolo, l'editor Josep Maria Castellet, el periodista Josep Maria Huertas Claveria; etc.⁴¹⁷ Així mateix, el PSOE va aconseguir a nivell estatal el suport de figures com l'actriu i cantant Sara Montiel, la cantant Massiel o el capità de la selecció espanyola de futbol, el valencià Claramunt.⁴¹⁸

Els cartells electorals estaven protagonitzats per la inclusió de senyeres arreu, destacant en aquest sentit el del PDC, que es presentava sota el lema "El teu primer vot per a Catalunya". Els Socialistes de Catalunya, que van enganxar dos milions de cartells,⁴¹⁹ tenien com a imatge electoral el Palau de la Generalitat, transmetent un missatge gràfic de capacitat de govern, complementada amb l'eslògan "Per una Catalunya lliure, pròspera i sense classes". Els mítings electorals, molt concorreguts, també van ser força nombrosos. Andreu Mayayo ens aporta les xifres de les dues candidatures que en més en van realitzar: el PSUC (uns 1.500) i el PDC (gairebé un miler). Els més concorreguts haurien sigut el d'Esquerra de Catalunya a Montjuïc, que hauria aplegat (segons els càlculs de l'organització) uns 400.000 assistents i el del PSUC al Parc de la Ciutadella (en el que va participar Santiago Carrillo), on s'hi haurien congregat unes 200.000 persones.⁴²⁰ Mentrestant, els socialistes van omplir la plaça de toros Monumental de Barcelona (amb la presència de Felipe González), amb capacitat per a 35.000 espectadors, mentre 100.000 persones més van quedar-se'n fora.⁴²¹ En el cas de la candidatura dels Socialistes de Catalunya, els actes electorals pel territori català acostumaven a

---

⁴¹⁶ OBIOLS, R: *op. cit.*, p. 197.

⁴¹⁷ El document de suport pot consultar-se a l'AHSC, Fons Jordi Font, C106 P7.

⁴¹⁸ MAYAYO, A: *op. cit.*, p. 108.

⁴¹⁹ Igualment va repartir 5 milions de pasquins i va recórrer al sistema porta-porta i a la propaganda política per megafonia des de cotxes. *L'Hora Socialista*, núm. 10 (17 de juny de 1977).

⁴²⁰ MAYAYO, A: *op. cit.*, p. 121.

⁴²¹ "Más de 100.000 personas con Felipe González y Raventós", *El País*, 9 de juny de 1977.

seguir una estructura fixa: es concretaven tres localitats més o menys properes i s'hi programava l'obertura de l'acte amb un decalatge aproximat d'una hora, procurant així que el caps de llista tinguessin temps d'intervenir en tots tres, obrint el primer i tancant l'últim. Normalment el total de participants eren uns tres o quatre: dos candidats a diputat i un a senador.⁴²²

El 30 d'abril de 1977 es va produir el primer acte multitudinari del PSOE a Catalunya des de la Guerra Civil, un míting al Palau d'Esports de Barcelona on Felipe González es va comprometre a defensar l'Estatut del 1932 i la seva ampliació a Corts i Josep Maria Triginer a generar un procés autonòmic i de redistribució de la riquesa a nivell territorial, apel·lant a la solidaritat entre pobles,⁴²³ però el plat fort de la campanya socialista va ser en el míting de la Monumental del 28 de maig de 1977 —on van intervenir el vell polític republicà Josep Andreu Abelló, l'aleshores jove economista Narcís Serra, el secretari general de la UGT Luís Fuertes, Triginer, Reventós i González—, en el que el líder de la candidatura catalana va exposar la necessitat de formar un consell provisional de la Generalitat de Catalunya el dia que es coneguessin els resultats, el que suposaria *de facto* la delegació de Tarradellas dels seus poders executius a la formació més votada i el seu simbòlic retorn immediat de l'exili per exercir la representativitat. En aquest discurs, Reventós també demanava que aquest consell executiu de la Generalitat reportés a l'Assemblea de Parlamentaris, presidida per Tarradellas i constituïda en sessió permanent fins a la convocatòria d'eleccions al Parlament de Catalunya. Paral·lelament, segons el líder socialista, la força guanyadora a Catalunya havia de fer pressió al Congrés dels Diputats per obtenir una llei d'amnistia total immediata i la plena llibertat individual i política, així com preparar un projecte de llei constitucional d'autonomia -en el cas dels socialistes, es faria "colze a colze" amb la resta de socialistes de l'Estat.⁴²⁴

El 12 de juny de 1977 el PSC-C va participar en un acte unitari de les forces catalanistes a Montjuïc, del que van formar part PDC, PSUC, ERC i d'altres, per demanar el retorn de Tarradellas i el restabliment estatutari, davant

---

⁴²² Entrevista a Lluís Sacrest (12 d'agost de 2013).

⁴²³ *El Socialista*, època III, n° 3 (7 de maig de 1977).

⁴²⁴ Transcripció del discurs consultable a l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, Fons President Tarradellas, Document C942-E004-D004-P001/P002

les postures ambigües que aleshores mantenia un Suárez que, si bé es mostrava obert a reformar el projecte del Consejo General de Catalunya,⁴²⁵ no acabava de definir quina idea de futur tenia cap a l'autogovern català ni apostava decididament perquè les Corts resultants de les eleccions tinguessin caràcter constituent.

Els resultats electorals de les eleccions del 15 de juny 1977 al Congrés dels Diputats⁴²⁶ confirmarien la bona idea de l'aliança entre el PSC-C i el PSOE. La primera posició obtinguda, amb gairebé un 30% dels sufragis i a més d'un 10% de la segona força, el PSUC, va suposar un gran impuls per dur a terme la unificació prevista, que es duria a terme en el Congrés del 15 i 16 de juliol de 1978. En la victòria socialista van ser claus els vots obtinguts a la circumscripció de Barcelona (al Garraf, Anoia, Baix Llobregat, Penedès i Barcelonès va superar el 30% dels sufragis) i molt destacats també a la de Girona (especialment la Garrotxa i el Ripollès), mentre les Terres de Ponent van ser les comarques on es van obtenir menys suports. Igualment, a més del projecte polític en sí, també va tenir importància en el triomf de la coalició dels Socialistes de Catalunya el grau de vocació de transversalitat que va saber mostrar, que trobem resumit en la resposta que es proposava des de la direcció de campanya a un incident amb militants del PSUC que buscaven captar afiliats pel seu partit a la sortida d'un míting socialista. Segons es recordava als militants del PSC-C, "els socialistes no som [...] ni partit únic de la [classe obrera], ni partit només de la [classe obrera], ni marxista-leninista, però tant de bo que el PSUC es passés al socialisme!".⁴²⁷

A nivell general, el mapa polític que quedava a Catalunya no tenia gaire a veure amb l'espanyol: socialistes, comunistes i republicans obtenien més de la meitat dels sufragis al Congrés i dotze dels setze escons al Senat. La coalició governamental no havia aconseguit disputar l'hegemonia de les esquerres a Catalunya, on només hauria pogut marginar els democristians i frenar les expectatives de Jordi Pujol. De fet, a nivell català, el resultat final

---

⁴²⁵ Organisme ideat el març de 1977 per Suárez amb la voluntat d'aplegar els diferents parlamentaris sorgits de les eleccions generals i representants de les diputacions provincials.

⁴²⁶ A Catalunya, PSC-PSOE (28,4%); PSUC (18,2%); UCD-CC (16,8%); Pacte Democràtic (16,8%); Esquerra de Catalunya (4,5%); AP (3,5%).

⁴²⁷ Subratllat en l'original. Publicació interna de campanya *Diari de Còrcega*, any 1, núm. 2, 19 de maig de 1977. AHSC, C107 P1.

presentava un panorama català més fragmentat que el de la 2a República, mentre que a nivell espanyol (on només Euskadi va registrar uns resultats plurals similars als catalans) UCD i PSOE, ajudats per la Llei d'Hondt, es repartirien el 82% dels escons al Congrés. El PSOE havia obtingut els seus millors resultats en les àrees més industrialitzades de l'Estat, així com a les principals àrees urbanes (Barcelona, Madrid, Sevilla, València) i les regions agràries meridionals (Andalusia, Castella-La Manxa, Extremadura). Cal destacar també els magres resultats d'AP i del PCE a nivell estatal, en què cap dels dos va arribar al 10% dels sufragis, cridant especialment l'atenció el que el percentatge de vot obtingut pel PSUC a Catalunya gairebé doblava el dels comunistes espanyols a la resta de l'Estat.

La victòria electoral de la candidatura d'unitat socialista a Catalunya el 15-J, així com els boníssims resultats del PSOE a nivell estatal, van aplanar el camí cap a la unificació. El primer pas previst en aquest sentit, com hem vist, era la formació d'un grup parlamentari conjunt. Sent així, a petició del PSC-C, els 15 diputats catalans es van constituir com a grup propi,⁴²⁸ que va ser regular de manera provisional (fins que els Estatuts del nou partit no en regulessin de nou l'acció parlamentària) la seva relació amb el Grupo Socialista (PSOE) a través del *Protocolo de Asociación del Grupo Parlamentario Socialista de Catalunya al Grupo Parlamentario del PSOE*,⁴²⁹ elaborat després de constituir-se les Corts i que constava només de cinc articles, a banda d'un nom que ja deixa clara la relació de forces entre ambdós grups (és l'associació d'uns *als* altres, no *amb*). De l'articulat que reglamenta la seva relació, el punt decisiu per entendre la interacció i actuació de totes dues forces socialistes al Congrés dels Diputats era el tercer, que aquí incloem sencer, en el que s'establia que:

Ambdós grups parlamentaris acorden una *disciplina comú de veu, acció i vot* en el Congrés dels Diputats, per la qual la deliberació es produirà en Assemblée comuna, i a través de reunió conjunta dels respectius comitès permanents.⁴³⁰

---

⁴²⁸ TRIGINER, JM: *op. cit.*, p. 63

⁴²⁹ Consultable a l'AHSC, Fons Daniel Font, C137 P2

⁴³⁰ El subratllat és nostre.

El PSOE hauria accedit a la formació del grup propi dels socialistes catalans malgrat “no creure-hi”,⁴³¹ considerant que “no és un plantejament operatiu” crear grups de representació territorial dins del Congrés,⁴³² i no sense grans discrepàncies a l’interior del partit. El reglament intern del PSOE establia aleshores que tots els diputats del partit formarien part del mateix grup parlamentari, i aquesta formació va maniobrar al Congrés dels Diputats per tal d’evitar que els diputats d’una mateixa regió, amb disciplina de partit a nivell estatal, es constituïssin en grup parlamentari propi, amb l’objectiu d’evitar tensions dins del propi partit.⁴³³ Finalment, el Reglament provisional del Congrés dels Diputats que va aprovar-se el juliol de 1977 preveia, a proposta del PSOE, que es necessitessin un mínim de 15 diputats i 10 senadors per a poder constituir un grup parlamentari propi, una norma feta a mida pel cas català, imposant-se així a les sol·licituds dels grups minoritaris, que van demanar que el criteri es fixés en cinc diputats. L’article que regulava aquest punt, concretament el 20.1, va acabar incloent la possibilitat de formar grup propi si s’havia arribat a un percentatge concret a nivell de circumscripció,⁴³⁴ fet que va acabar permetent que el Pacte Democràtic i el PNB formessin grups parlamentaris separats, en lloc de la Minoria Catalana i Basca inicialment prevista.⁴³⁵

La interpretació de les clàusules del protocol d’associació entre socialistes catalans i espanyols va generar divergències entre les dues parts firmants, i el criteri que es va acabar imposant va ser el del PSOE, que, com hem dit, no concebia la possibilitat d’evidenciar postures discrepants sobre un mateix assumpte entre les dues formacions.⁴³⁶ Cal remarcar que la correlació de forces entre tots dos grups, atenent-nos al nombre de diputats del que

---

⁴³¹ Entrevista a Enrique Barón Crespo (21 de juny de 2013).

⁴³² Declaracions de Felipe González recollides a “Preocupación por el mínimo aprobado para formar grupos en el Congreso”, *El País*, 15 de juliol de 1977.

⁴³³ “Los nacionalistas vascos, descontentos con la postura del PSOE”, *El País*, 17 de juliol de 1977.

⁴³⁴ SAIZ ARNAIZ, Alejandro: *Los grupos parlamentarios*. Madrid: Publicaciones del Congreso de los Diputados, 1989, p. 140.

⁴³⁵ La composició definitiva de la cambra va ser UCD (167 diputats); Grupo Socialista (PSOE, 103); PCE (20 diputats, dels quals 8 eren els del PSUC); AP (16); Socialistes de Catalunya (PSC-C i FSC-PSOE, 15); Minoria Catalana (PDC, EDC, ERC i inicialment PSC-R, 13); Minoria Basca (PNV, 8); Grup Mixt (PSP, 6; UDC-Centre Català, 1; Euzkadiko Ezkerra, 1).

⁴³⁶ COLOMÉ, Gabriel: *El partit dels socialistes de Catalunya. Estructures, funcionament i electorat*. Barcelona: Edicions 62, 1989, p. 48.

cadascun disposava, sempre inclinaria la balança a favor dels socialistes estatals en cas de discrepància, malgrat que l'habilitat negociadora i el prestigi personal dels encarregats de negociar la postura comú (bàsicament Martín Toval, "delimitador de la línia política del PSC", segons Isidre Molas, i els conciliadors Ramos, Reventós i Lluch)⁴³⁷ van aconseguir fer canviar de postura en algunes qüestions al PSOE. L'Assemblea de deliberació comuna dels grups (dins els quals també quedaven englobats els senadors) no es reuniria amb assiduitat, sinó que cada formació mantenia una reunió preparatòria per separat el dia abans de l'inici de les sessions, on se'ls comunicava les postures a adoptar durant aquestes per part dels enllaços entre els grups.⁴³⁸ Els diputats del PSC tenien oberta la porta a les reunions preparatòries que efectuaven els del PSOE, però en tot cas la seva assistència allí era voluntària.⁴³⁹

L'única vegada que el PSC va intentar desmarcar-se de la línia política traçada i ordenada pel PSOE de manera no consensuada, en la qüestió de l'harmonització del procés autonòmic, com veurem més endavant, les instruccions de la direcció nacional no es van veure plasmades del tot al Congrés dels Diputats, malgrat ser el que estava establert als estatuts d'aquest partit, amb la qual cosa es va obrir una crisi interna que va durar de 1981 a 1982. En aquella ocasió només cinc diputats dels disset que formaven el grup dels Socialistes de Catalunya van obeir la directriu d'abstenció en la votació respecte a la demanda al govern d'elaborar una llei que harmonitzés el procés autonòmic (en la votació del 26 de març de 1981, en la qual el PSOE i la resta dels parlamentaris socialistes catalans es van inclinar pel sí) i posteriorment el portaveu parlamentari del grup, Ernest Lluch, no va presentar les esmenes preparades per la direcció del PSC al projecte de LOAPA (19 de desembre de 1981). Durant les dues legislatures en què va existir el grup propi dels Socialistes de Catalunya, només va haver-hi un altre vot diferent del que ordenava la disciplina dels partits en una ocasió, en la que Juli Busquets va votar contràriament a la Llei d'Amnistia de l'any 1977, que no incloïa els membres de la UMD, de la que ell havia format part. En aquell cas, això sí, la

---

⁴³⁷ Entrevista a Isidre Molas (17 de juliol de 2013).

⁴³⁸ Entrevista a Lluís Sacrest (12 d'agost de 2013).

⁴³⁹ Ho explica Marta Mata a l'article "El Grup Parlamentari", publicat a *L'Hora Socialista*, segona època, número 27 (10 de juny de 1978).

postura de Busquets havia gaudit de l'autorització de les direccions del PSC i el PSOE abans de la votació al Congrés dels Diputats.⁴⁴⁰ Durant tot aquest temps, les postures mantingudes pels dos grups socialistes a les Corts van ser, doncs, bàsicament complementàries, tal com succeir durant la legislatura 1979-1982, en la que també va existir un grup propi dels Socialistes d'Euskadi.

L'elecció dels portaveus parlamentaris (el càrrec de president de grup era més aviat de caire institucional) es va realitzar sempre buscant homes “de consens” entre el PSC i el PSOE,⁴⁴¹ com eren Francisco Ramos (militant de l'FSC, que va ocupar el càrrec durant la legislatura 1977-1979) o *homes-pont* com Martín Toval (1979-1980) i Ernest Lluch (1980-1982), que no aixecaven suspicàcies entre cap de les dues formacions. La distribució de les comissions i les intervencions de cada diputat es realitzava, bàsicament, en funció de l'especialitat de cadascú (Lluch a Economia; Martín Toval a en qüestions de Dret com la Comissió Constitucional; Marta Mata⁴⁴² a Educació; *Pep Jai* a Agricultura; Luís Fuertes a Treball; etc.). A nivell anecdòtic, els diputats del PSC gaudien d'un pis pagat pel partit a Madrid, que no ocupaven tots ells, on realitzaven treball comú al marge dels despatxos *oficials* dels que gaudien.

La meva hipòtesi sobre la formació del Grup dels Socialistes de Catalunya al Congrés dels Diputats és que els socialistes espanyols no haurien tingut més remei que accedir a la petició del grup propi per part dels catalans (pactada als *Pactes d'Abril*), al tenir històricament tant poca implantació territorial la seva formació a Catalunya i no voler perdre l'oportunitat d'aconseguir-hi una àmplia representació. A més, la perspectiva de la unitat permetia albirar per al PSOE un futur pròxim on es tindria més força per fer valer els seus criteris; i mentre aquesta no arribava es comptava amb la fidelitat

---

⁴⁴⁰ *L'Hora Socialista*, segona etapa, núm. 10 (4 de febrer de 1978).

⁴⁴¹ Entrevista a Isidre Molas (17 de juliol de 2013).

⁴⁴² Marta Mata (Barcelona, 1926-2006), filla de la mestra Àngels Garriga, va participar a partir de la dècada de 1950 en els moviments de renovació pedagògica catalans, primer col·laborant amb l'escola Talitha i, a partir de 1965, fundant l'Escola de Mestres Rosa Sensat. Afiliada a Convergència Socialista de Catalunya l'any 1976, Mata va ser diputada al Congrés dels Diputats i al Parlament de Catalunya, així com senadora i regidora a l'Ajuntament de Barcelona, al llarg de la seva vida política. Entre les seves importants aportacions als debats sobre política educativa d'aquesta etapa en destaca per damunt de totes ser la principal impulsora de la Llei de Política Lingüística, en la que es determinava la no discriminació de l'alumnat per llengua materna i l'ús del català en l'ensenyament. FUSTER SOBREPÈRE, Joan i UDINA, Maria Josep: “Marta Mata, Pedagogia vol dir Política”, dins *Gegants del PSC*, p. 66-73.

dels diputats propis.⁴⁴³ El Partit Socialista d'Euskadi-PSOE, liderat per José María Txiki Benegas, va argumentar que el criteri dels 15 diputats havia de ser el nombre mínim per grups d'àmbit estatal, però que a nivell de partits netament regionals havia de ser rebaixat,⁴⁴⁴ però per aquesta legislatura no se'n van sortir amb la seva i no va poder obtenir un grup socialista basc. Així doncs, la reunió dels diputats socialistes gallecs, bascs i catalans a Gernika el 10 de juliol de 1977 hauria servit com a potent operació d'imatge de partit per demostrar el suport a la causa de la recuperació de les autonomies *històriques*, alhora que per plantejar la necessitat de la solidaritat interterritorial⁴⁴⁵ i d'estendre el model autonòmic a la resta de l'Estat, però no per mostrar la realitat federal que pretenia ser el partit de portes enfora.

Al llarg de la legislatura constituent, el grup dels Socialistes de Catalunya rebria l'adhesió dels diputats del PSC-R, que només va aconseguir quatre representants electes en els comicis de 1977, del total d'onze diputats i dos senadors que va obtenir el Pacte Democràtic. Eren els diputats Josep Verde Aldea, per Barcelona; Joan Paredes, per Girona i Joaquim Arana i Josep Pau, líder d'Unió de Pagesos, per Lleida. Els mals resultats electorals, sobretot en comparació amb els obtinguts per la candidatura d'unitat socialista, van fer que el partit es replantegés la seva estratègia a seguir a partir d'aleshores (com d'altra banda també van fer ERC, que —com tenia previst— va trencar amb el PT, o Reforma Social, que es va aproximar a la unitat socialista). Inicialment, el PSC-R va fer portes enfora una valoració positiva dels comicis, fent una crida a la unitat dels demòcrates catalans per aconseguir, amb els resultats a la mà, el restabliment de l'autogovern i declarant, així mateix, la seva voluntat de caminar cap a la unitat de tots els socialistes catalans, buscant estrènyer els vincles amb tots els grups que s'afirmessin "socialistes i catalans" i, per primera vegada, emplaçant-se a recolzar "en especial" les iniciatives del PSC-C i el PSOE cara a la recuperació de l'autogovern, però també pensant en les

---

⁴⁴³ En aquest sentit és significatiu que se li negués a Rosina Lajo, número 2 de la candidatura per Girona, la possibilitat de dimitir fins que no s'hagués arribat a un acord sobre la Constitució general per tal d'evitar que fos rellevada per algú del PSC-C, com era el cas en l'ordre d'aquella llista (Entrevista a Lluís Sacrest, 12 d'agost de 2013).

⁴⁴⁴ "Vascos y catalanes integrarán un grupo parlamentario" *El País*, 17 de juliol de 1977.

⁴⁴⁵ Aquestes són les dues reivindicacions bàsiques del comunicat que en surt, publicat a les pàgines d'*El Socialista*, època III, núm. 14 (24 de juliol de 1977).

següents eleccions municipals. Tot i així, el PSC-R declarava que havia arribat l'hora d'enrobar la seva pròpia organització i acabar-se d'implantar arreu del territori,⁴⁴⁶ una crida que, a parer nostre, ha de ser contemplada més com a fórmula de negociació cara a la negociació de la unitat socialista (buscant fer-la des d'una posició de certa força un cop perdudes les eleccions) que no pas com un desig real de bastir una estructura pròpia en solitari. Per fer aquesta afirmació ens basem en què només conèixer-se els resultats electorals, Xavier Rocha ja s'hauria mostrat partidari de despenjar-se del Pacte Democràtic i estrènyer vincles amb els partits del *Pacte d'Abril* en una reunió del Secretariat Permanent del PSC-R, un pas que Verde Aldea hauria considerat inicialment "precipitat", però que abans de finals de juny de 1977 ja es va mostrar més partidari de fer,⁴⁴⁷ amb l'argument de combatre el sucursalisme des de dins i amb la perspectiva d'aconseguir la unitat socialista.⁴⁴⁸ Així hem d'entendre, doncs, el fet que el Reagrupament ressaltés, mentre debatia internament el seu futur, els objectius de país (unitat dels partits per l'Estatut, la Generalitat i el retorn de Tarradellas) en lloc de determinar quins passos s'havien d'emprendre per aconseguir-los. L'aprovació, per part de l'Assemblea de Parlamentaris -autoproclamada el 25 de juny de 1977 i de la que Josep Verde Aldea va formar part del Consell Permanent-, d'un seguit de punts que incloïen els postulats del PSC-R, va permetre a aquest partit justificar que el *Pacte Democràtic* havia quedat esgotat.⁴⁴⁹ Al Consell Polític del PSC-R celebrat a principis de juliol es van plantejar tres escenaris: tornar a provar de plasmar l'ideari pallschià i formar una entesa amb el FNC, ERC i altres grups socialistes que li permetés convertir-se en el pal de paller del nacionalisme català d'esquerra, des de la que negociar amb més força amb el PSOE la possibilitat de formar un gran partit socialista de Catalunya; prioritzar la unitat socialista negociant amb el PSC-PSOE però sense excloure'n el FNC i ERC (poc inclinada cap a aquest camí); o continuar en solitari, la qual cosa era inviable econòmicament i poc

---

⁴⁴⁶ Comunicat del Secretariat Permanent del PSC-R del 20 de juny de 1977. AHSC, Fons Joan Comas, C276 P7.2.

⁴⁴⁷ El 21 de juny de 1977, Verde Aldea informava a la militància que havia reprès les converses per la unitat socialista amb Joan Reventós, líder del PSC-C. "Carta de Josep Verde a la militància", 21 de juny de 1977. AHSC, Fons Ildefons Valls, C267 P10.

⁴⁴⁸ RUBIOL, G: *op. cit.*, p. 275-276.

⁴⁴⁹ RUBIOL, G: *op. cit.*, p. 277.

recomanable políticament després que el PSC-R, que fins aleshores havia mostrat una adhesió sense fissures a Tarradellas, fos l'única força amb representació parlamentària que no obtindria conselleria un cop es formés el govern provisional de la Generalitat de Catalunya.⁴⁵⁰ Sobre l'opció que es va acabar seguint, és prou il·lustratiu l'informe que feia Jaume Curbet a finals de setembre de 1977:

No crec que en aquestes alçades puguem pretenir [sic] la reconquesta de l'espai socialista en base al plantejament del Front d'Esquerreres, el qual hauria tingut un paper important a jugar en un altre moment, abans del 15 de juny. [Passades les eleccions,] no disposem dels mitjans indispensables mínims per a afrontar la batalla per l'espai socialista que hauríem de dur a terme en contra del PSC-C i PSOE. L'oportunitat ens ha passat. Ara ens cal adonar-nos perfectament de la nostra situació real: ruïna econòmica, buits enormes d'implantació a Barcelona i Tarragona especialment, inexistent presència al món sindical, insuficient estructuració orgànica, clima de dissidències i amenaces reals d'escissió, poc grau de militància, etc. Al mateix temps que no hem de deixar passar per alt un factor important: el cansament dels nostres militants provocat, en gran part, per la desil·lusió creada per una política parlamentària diluïda en el Pacte, i que no ha aconseguit refermar la posició pròpia del partit sinó, ben al contrari, establir nous nivells de confusió sobre la nostra personalitat socialista. [...] A ningú no ens agrada "passar pel tubo" [però] el PSC-C i el PSOE acabaran per establir, amb més o menys dificultats i amb nosaltres o sense, un acord d'articulació que, de cara a fora, apareixerà com una veritable Federació, malgrat que sigui ben probable la mediatització real des de Madrid, del nou partit català. Tot això ja ho sabem tots. Però és que, en realitat, no tenim altre camí digne: o bé entrem a participar ja abans del Congrés de fusió, amb la qual cosa trobem una sortida vàlida al nostre atzucac, i al mateix temps ens possibilita d'intervenir en l'estira-i-afluixa per aconseguir un major grau d'autonomia pel nou partit, o bé ens quedem a fora de l'operació, a l'espectativa [sic] i deixant passar la darrera oportunitat. No tenim, per no tenir, ni alternativa. Entestar-nos en mantenir la nostra posició sense

---

⁴⁵⁰ RUBIOL, G: *op. cit.*, p. 279.

preguntar-nos si encara té sentit, és una actitud absurda que només ens pot dur a un destí: la desfeta.⁴⁵¹

Un cop descartada tota altra possibilitat, el febrer de 1978, amb la celebració del V Congrés del Reagrupament, el partit va optar de manera decidida i explícita per sumar-se al procés d'unitat socialista engegat pel PSC-C i l'FSC-PSOE. Mentre va durar l'impàs en què el PSC-R no es va sumar a les dues altres forces socialistes majoritàries a Catalunya, aquest va quedar englobat dins la Minoria Catalana, formada també per CDC, EDC i ERC, dins la qual va votar amb independència de criteri respecte a les altres forces que la composaven al no existir-hi la disciplina de vot.

4.1.5. El Congrés d'Unificació

Un cop avalada per les urnes, la unitat socialista va entrar en una fase de concreció orgànica que va assolir la seva primera fita l'octubre de 1977, quan la Comissió d'Enllaç entre el PSC-C i l'FSC-PSOE va aprovar un esborrany de *Bases d'unitat* que posteriorment havia de ser ratificat al XVII Congrés de l'FSC-PSOE i al II del PSC-C. Aquest document estableia que el nou partit s'anomenaria PSC-PSOE, seria “de classe i nacional” i que, “en virtut de la seva sobirania”, participaria en els organismes de representació i decisoris comuns amb el PSOE en el marc del seu Congrés Federal, aplicant les resolucions d'aquest organisme sobre “la lluita de classes a nivell de l'Estat”. Mentrestant, el PSC-PSOE seria plenament sobirà en els àmbits que afectessin només a Catalunya. Malgrat que totes dues formacions van aprovar dos documents molt similars al pactat l'octubre de 1977 —sobirania del nou partit a Catalunya i articulació federal amb el PSOE a nivell estatal—, els respectius congressos van aprovar dos textos amb diverses —i significatives— diferències. En la versió aprovada per l'FSC-PSOE, en la que es feia explícit que el punt més problemàtic cara a la constitució del nou partit havia sigut la seva articulació amb el socialisme estatal, quedava establert que la política de dimensió estatal s'elaboraria en el sí del Comitè Federal del PSOE i que la

---

⁴⁵¹ “Perspectives de futur del Partit Socialista de Catalunya-Reagrupament”, informe de Jaume Curbet i Hereu, secretari de la secció gironina del PSC-R, datat el 24 de setembre de 1977. AHSC, Fons Joan Comas, C276 P12.8

formació catalana seria sobirana en relació a la política a Catalunya. En cas d'interferència entre els dos àmbits, l'organisme que havia de dirimir l'acció definitiva havia de ser el Comitè Federal del PSOE —màxim òrgan del PSOE entre congrés i congrés, que comptaria amb representació del partit català—, que també marcaria quines havien de ser les relacions polítiques internacionals del partit català. Així mateix, la UGT rebria el suport “incondicional” del nou partit, tota la militància del qual estaria obligada a militar al nou sindicat.⁴⁵² Les *Bases* aprovades al II Congrés del PSC-C, en canvi, declaraven la plena sobirania del nou partit i establien, en aquest sentit, que les resolucions del Comitè Federal havien de ser orientatives,⁴⁵³ alhora que la presència dels enviats del nou partit en aquest organisme havia de ser des de la sobirania catalana i, per tant, que es tindria autonomia a l'hora de decidir les seves relacions amb la resta de forces nacionals i internacionals; així com no feia esment a les qüestió sindical.⁴⁵⁴ Igualment, les *Bases* establien la formació d'una comissió de coordinació entre FSC i PSC-C que havia de pilotar tot el procés d'unificació,⁴⁵⁵ arribant a un text definitiu que havia de ser aprovat per cada un dels integrants del nou partit en els respectius congressos d'autodissolució i formar l'esquelet dels estatuts del nou partit. Tot i que aquest procés va allargassar-se quan el PSC-R va decidir integrar-se al procés unitari,⁴⁵⁶ cap de les clàusules de les *Bases* que va aprovar aquest partit

---

⁴⁵² “FSC-PSOE. Bases de la unitat socialista” presentades al XVII congrés (novembre 1977). AHSC, Fons Jordi Font, C109 P8.

⁴⁵³ Inicialment, el PSC-C havia proposat sense èxit la creació d'un “congrés dels socialistes de l'Estat” superior a nivell competencial al congrés del PSOE. Aquest organisme havia de tenir un comitè executiu i una comissió permanent on socialistes catalans i espanyols prenguessin decisions conjuntament. “Serias diferencias PSC-PSOE sobre la unidad de los socialistas catalanes”, *El País*, 5 de novembre de 1977.

⁴⁵⁴ “Ponències aprovades” al 2n Congrés del PSC-C. AHSC, Fons Daniel Font, C137 P1.

⁴⁵⁵ Formada per Josep Maria Triginer, Francisco Ramos, Leandre Cerdán, Ignacio Pujana, Salvador Clotas, Mercedes Aroz i José González per part de l'FSC-PSOE i per Adroher Gironella, Joan Reventós, Eduardo Martín Toval, José Ignacio Urenda, Xavier Guitart i Josep Maria Sala per part del PSC-C. Informació extreta de les notes manuscrites de Jordi Font guardades a l'AHSC, Fons Jordi Font, C103 P1 i de la Memòria de Gestió de la Comissió Executiva de l'FSC-PSOE presentada al congrés extraordinari de juliol de 1978. AHSC, Fons Antoni Canals, C263 P1.

⁴⁵⁶ El desembre de 1977, per sorpresa de tothom, una delegació del PSC-R formada per Joaquim Arana i Josep Pau havia temptejat la possibilitat d'integrar-se directament al PSOE i accedir d'aquesta manera al nou partit unitari. La reunió exploratòria (que va tenir en Paco Ramos l'interlocutor del PSOE) no va arribar a bon port perquè des de l'FSC es va al·legar que no farien cap pas en aquest sentit sense comptar amb el vistiplau del PSC-C. “Posible integración en el PSOE del PSC (Reagrupament)”, *El País*, 3 de desembre de 1977.

canviava sensiblement les ratificades pel PSC-C. El manteniment de la divergències en la concepció de la sobirania del nou partit va generar una gran problemàtica, com veurem més endavant, ja que la militància de l'FSC tenia assumit que a la pràctica absorbiria els dos altres partits socialistes, mentre les altres formacions declaraven estar-ne fundant una de completament autònoma. Tot plegat era revelador sobre les reticències de la militància a fer el pas cap a la unitat socialista a Catalunya en els termes que plantejaven les respectives direccions,⁴⁵⁷ però sobretot reflectia i avançava un problema que costaria anys de solucionar: la dificultat de casar dues identitats polítiques tan diferenciades com les que representaven els socialistes catalans i els de l'FSC-PSOE. La versió de Josep Maria Triginer sobre aquesta dicotomia és prou il·lustrativa:

La resistencia a la unidad era compartida en ambos colectivos, partícipes de distintas culturas políticas. Para los compañeros de la FSC-PSOE, el PSC-C no aportaba nada al proyecto socialista. El problema residía [segons la visió dels militants de la FSC] en que los compañeros del PSC-C se sentían más identificados con la izquierda que con el socialismo democrático; en tales condiciones la UGT era un sindicato más y el PSOE una representación centralista de parte de la izquierda. No se trataba tanto de cuestiones ideológicas, sino de cuestiones de identidad política y estratégica. En esas situaciones, las soluciones acaban siendo más salomónicas que razonables. [...] Entre los compañeros del PSC-C había quien se resistía a distinguir entre identidad política y opinión, reduciendo ambas a meras “ideas”, sobre las que se aplicaba el criterio de mayorías y minorías. Para los compañeros de la FSC-PSOE, la identidad política de un partido era su patrimonio, lo que daba confianza a sus electores gracias a la memoria histórica. El resultado posterior fue que, en vez de diseñar y practicar políticas que engrasaran la experiencia común, se pretendió imponer un perfil ideológico basado en elucubraciones ideológicas elaboradas desde la clandestinidad.⁴⁵⁸

---

⁴⁵⁷ Un exemple significatiu és el cas de la militància del PSC-C, que va mutilar els cartells del congrés celebrat al Casino de l'Aliança del Poblenou el desembre del 1977 per esborrar-ne la paraula “unificació”, abans de penjar-los. Entrevista a Concepció Amills (15 de juliol de 2019)

⁴⁵⁸ TRIGINER, J. M.: “El proyecto de unidad socialista”, dins *VVAA: PSC. 30 anys de socialisme català*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2008, p. 23-25.

Tot i aquesta evident incomoditat, arribar a un acord era vist com a necessari per la direcció del PSOE, pel que per apaivagar ales discrepàncies portes endins, durant la negociació de la unitat, Josep Maria Triginer va justificar la necessitat de la unitat socialista catalana en un article a *El Socialista*, al·legant que aquest procés no es tenia com a finalitat última a si mateix sinó que era una eina per poder dur a terme les transformacions socials que propugnava el socialisme, objectiu comú de les dues formacions, reduint les seves diferències als mitjans per assolir-lo: “El PSC (C) és un partit de concepció *nacional*, i el PSOE és un partit de concepció estatal. El primer parteix de la concepció nacional per transformar la societat capitalista amb una política socialista, i el segon parteix de l’objectiu de la *conquesta del poder polític* per configurar el partit orientat a tal finalitat. El procés de la unitat tracta, doncs, d’establir la síntesi entre ambdós criteris”.⁴⁵⁹ Dins la Federació Catalana del PSOE la línia d’unitat, “forçada” per la direcció estatal segons el testimoni del propi Triginer,⁴⁶⁰ estava avalada per la direcció de l’FSC-PSOE i per la major part de la militància (pensant, a la pràctica, en una absorció). Tot i això, va sorgir un sector, liderat per Joaquim Jou, que s’oposava a seguir tal camí, al·legant que els bons resultats electorals es devien sobretot a la presència del PSOE en la coalició, on el PSC-C hauria jugat un paper, al seu parer, “testimonial”. Així mateix, aquest sector *purista* es negaria a renunciar a les sigles del seu partit i advocarien per desmarcar-se del protagonisme que estava rebent el *fet nacional* català i prioritzar una unitat socialista que tingués com a resultat estrènyer encara més els vincles amb el PSOE.⁴⁶¹ D’aquest sector minoritari, un grup en va acabar abandonant el partit, recelant que el procés acabés en “la integració de la FC del PSOE en el PSC-C”.⁴⁶² Durant el XVIIè Congrés de l’FSC-PSOE, celebrat a Barcelona els dies 12, 13 i 14 de novembre de 1977, la ponència sobre la unitat socialista hauria sigut la més polèmica, però només hauria rebut una esmena a la totalitat (presentada per la Federació de

---

⁴⁵⁹ TRIGINER, JM: “Una estrategia socialista para Catalunya”, publicat a *El Socialista*, època III, n° 23 (25 de setembre de 1977).

⁴⁶⁰ Recollit a MATEOS LÓPEZ, Abdón: “El PSOE de Felipe González. La transformación del partido”, dins SOTO CARMONA, A.; MATEOS LÓPEZ, A: *Historia de la época socialista. España: 1982-1996*. Madrid. Editorial Sílex. 2013, p. 369.

⁴⁶¹ “Un sector minoritario del PSOE catalán rechaza la unidad con el PSC”. *Informaciones*, 22 d’agost de 1977. Archivo Juan Linz, registre R-13729.

⁴⁶² RUBIOL, G: *op. cit*, p. 281.

L'Hospitalet de Llobregat), reconvertida en esmenes parcials abans de la seva votació, que no van ser aprovades.⁴⁶³ Malgrat això, hauria calgut la intervenció de José Valentín (en representació del secretari general de la UGT, Nicolás Redondo) en aquell congrés per tal de mostrar la implicació del PSOE i la UGT en la unitat socialista catalana per vèncer del tot les reticències de la militància (que reclamava la sindicació obligatòria al sindicat ugetista i una unitat basada en l'adhesió a la Declaració de principis del PSOE en lloc de les *Bases* redactades per la comissió d'enllaç) a votar el que se'ls proposava des de la direcció.⁴⁶⁴

Un mes més tard es va celebrar el segon congrés del PSC-C (els dies 17 i 18 de desembre de 1977), cara al que hauria calgut “molta feina entre vestidors” per poder arribar-hi amb un clima relaxat i on va aprovar-se la ponència per la unitat, defensada per Jordi Garcia Petit amb l'argument que era una “via estratègica per l'alliberament de Catalunya i de la classe treballadora”.⁴⁶⁵ Les dues esmenes a la totalitat presentades a la ponència de la unitat socialista van ser retirades abans de la votació (la qual cosa no permetia amagar els sorgiment de descontentament amb el procés per una part de la militància, que va crear la tendència “Segon Congrés”,⁴⁶⁶ de marcat caire catalanista, dins el PSC-C com a reacció), i amb l'aprovació d'aquesta s'obria el termini fixat en les *Bases d'Unitat* de sis mesos per a formalitzar la creació del nou partit.

La postura del PSC-R respecte a la unitat socialista s'havia establert en el marc del seu tercer congrés, el gener de 1977, en el que va guanyar la

---

⁴⁶³ *El Socialista*, època III, núm. 31 (20 de novembre de 1977).

⁴⁶⁴ TRIGINER, JM: *El projecte polític de la Federació...*, p. 64.

⁴⁶⁵ *El Socialista*, època III, núm. 36 (24 de desembre de 1977).

⁴⁶⁶ Aquesta tendència, capitanejada pels militants de Sant Joan Despí Eduardo Alonso, José López, Ferran Artigas, Carme Fusté, Josep Lluís Solé i Pere Munnó, denunciava que les “Bases d'unitat” contradeien els acords estipulats fins aleshores i que en canvi de crear un únic partit socialista català creaven un “subpartit” amb autonomia limitada i dependent del PSOE. Igualment, demanaven no abandonar ni el marxisme com a mètode d'anàlisi i transformació de la societat, ni la lluita pel socialisme autogestionari i l'alliberament nacional, ni a la construcció del Front dels Treballadors; així com evitar la creació d'una “casta política” que dominés el partit. Document “Tendència congressual “2n. Congrés””, AHSC Fons Joan Marçet, C280 P2.5. Membres d'aquesta tendència crearien, l'any 1979, el Centre de Recerca i Acció Socialista (CRAS), contra la “continuada degradació del socialisme català”, proposant una línia política de socialisme i catalanisme sense efectuar les concessions a les que el clima de la Transició obligava. El primer número del seu butlletí *Pedra de Toc* (octubre 1979) pot consultar-se a l'AHSC, Fons Joan Colom, C284 P8.1.

ponència presentada per Raimon Martínez Fraile (que es va imposar a la de Pallach). Allí s'hi defensava la recerca de la unitat del socialisme català, tenint clar que aquesta havia de passar per la imposició de les idees pròpies, però alhora tenint present que calia buscar algun tipus de lligam amb el socialisme espanyol, el representant "genuí" del qual era el PSOE, i no la FPS.⁴⁶⁷ La línia política acordada allí, ben mirat, tampoc no diferia tant de la *praxi* política de les altres socialistes catalanes; la diferència era que el PSC-R l'explicava clarament i els altres l'amagaven sota retòrica revolucionària. Concretament es defensava el mercat com un element essencial per al desenvolupament econòmic; es rebutjaven les nacionalitzacions excepte en els casos del crèdit, les fonts d'energia i les empreses essencials del sector industrial (a gestionar des d'una escala local o comarcal, mai estatal) i s'establí la lluita contra la inflació com a instrument de justícia social.⁴⁶⁸ No hauria sigut, però, fins al desembre de 1977 que el Reagrupament optés per presentar en el seu cinquè congrés una ponència sobre la unitat del socialisme català que no oblidés la idea federalista i la necessitat de "relligar socialisme i nacionalisme per a una Catalunya socialista vertebrada a un Estat també socialista".⁴⁶⁹ Així, en la celebració del Vè Congrés del Reagrupament, els dies 4, 5, 11 i 12 de febrer de 1978, es va imposar la ponència presentada per Josep Verde Aldea, amb un redactat totalment favorable a la unitat socialista, amb un amplíssim suport. Igualment, s'hi va acordar que la negociació s'havia de realitzar en termes d'igualtat amb les altres dues forces (sense prioritzar l'entesa amb cap d'elles) i que havia de ser oberta a altres formacions. L'abril de 1978 es va produir la integració de membres del PSC-R en la comissió negociadora de la unitat del PSC-C i l'FSC-PSOE, fet que va endarrerir una mica les dates del Congrés d'Unificació previstes fins aleshores, per tal d'arribar-hi tots tres amb les posicions ben consensuades.

Paral·lelament a les negociacions per la consecució de la unitat socialista es van produir contactes entre forces polítiques que orbitaven al voltant d'aquesta opció política per decidir quina postura adoptar al respecte des d'una òptica catalanista, en la que les propostes que van tenir més èxit van

---

⁴⁶⁷ MARTÍNEZ FRAILE, R: *op. cit.*, p. 40.

⁴⁶⁸ *ibidem*, p. 43.

⁴⁶⁹ RUBIOL, G: *op. cit.*, p. 282.

ser les de formar una plataforma socialista catalana independent o directament sumar-se a la integració,⁴⁷⁰ un camí, aquest segon, que van acabar emprenent alguns dels seus participants, com Joan Cornudella, del FNC. Així mateix, es va convidar a la militància a organitzar comitès d'enllaç a nivell local i comarcal (formats per un màxim de quatre militants de cada formació) per posar en comú quina havia de ser la política del nou partit a cada localitat i comarca,⁴⁷¹ un sistema deslocalitzat que des del juliol de 1977 la Secció de Girona del PSC-R ja demanava realitzar al seu partit.⁴⁷²

El Congrés d'Unificació es va celebrar al Palau de Congressos de Montjuïc els dies 15 i 16 de juliol de 1978. La representació en delegats va ser distribuïda proporcionalment (450 per l'FSC, 450 pel PSC-C i 100 pel PSC-R),⁴⁷³ tal com l'Executiva que en va sortir (11 PSC-C, 11 FSC, 3 PSC-R). El primer dia de Congrés va ser destinat a l'autodissolució de les tres forces que formarien el nou partit. Al llarg d'aquesta primera jornada van aparèixer diverses reaccions de la militància que feien preveure el clima difícil que s'instal·laria durant els següents anys al nou partit: al congrés del PSC-C va aprovar-se una moció que mostrava el desacord de les bases amb com s'havia conduït el procés, sobre el que haurien sigut massa poc consultades; mentre que al congrés de l'FSC-PSOE la gestió de Triginer va ser desaprovaada (29% a favor, 27% abstencions, 43% en contra) pels delegats, pel que el fins aleshores secretari general de la formació va anunciar que renunciava a la posició dins l'Executiva del PSOE que li pertocaria per quota un cop configurat el nou partit.⁴⁷⁴ Així mateix, Triginer no va ocupar la important secretaria d'Organització del nou PSC (PSC-PSOE), posició que va acabar recaient en

---

⁴⁷⁰ Concretament, Esquerra Republicana, PSC (R); Front Nacional, Partit Carlí, Estat Català, Acció Catalana, Esquerra Nacional, Nova Falç (procedents d'Esquerra Republicana) i Socialistes independents. També hi hauria assistit Fèlix Cucurull, en representació dels escindits del PSC (C) després del *Pacte d'Abril* i el sector de l'MSC que s'havia mantingut al marge dels camins empresos per Pallach i Reventós. "Intensificados intentos de lograr la unidad socialista". *El Correo Catalán*, 2 de juliol de 1977. Archivo Juan Linz. Registre R-19299.

⁴⁷¹ La composició d'aquests comitès havia de ser comunicada a les respectives direccions nacionals. "Hacia la constitución del Partit dels socialistes (PSC-PSOE). Criterios sobre la coordinación de las organizaciones de ámbito comarcal y local", Febrer de 1978. AHSC, Fons Alfred Pérez Bastardas, C174 P8.

⁴⁷² Carta de la Secció de Girona del PSC-R al PSC-C de Girona del 22 d'agost de 1977 congratulant-se de la posada en marxa de les converses per la unitat a nivell local. AHSC, Fons Joan Comas, C276 P16.2.

⁴⁷³ Document "Reglamento de Congreso", AHSC, Fons Alfred Pérez Bastardas, C174 P10.

⁴⁷⁴ "Rechazada la gestión de la ejecutiva de la federación catalana del PSOE", *El País*, 16 de juliol de 1978.

l'uguetista i membre del Comitè Federal del PSOE Carlos Cigarrán (que va esdevenir, així, el *número dos* del nou partit socialista), sinó que se li va destinar la secretaria de Relacions amb la Generalitat. Un dels principals retrets que es van fer a Triginer va ser que hi havia un ampli sector de l'FSC-PSOE que havia entès, per la desinformació oferta pel secretari general de la seva formació, que l'FSC-PSOE es mantindria i que en aquell congrés absorbiria els PSC-C i PSC-R, i no que s'anés a crear un nou partit.⁴⁷⁵ Només la intervenció d'Alfonso Guerra, que recull a les seves memòries els sentiments contrastats d'ell mateix i la militància a donar aquest pas en els termes en què va ser realitzat,⁴⁷⁶ decantaria la balança a favor de completar la unitat en aquell congrés en els termes previstos, declarant a la militància de l'FSC que no s'havia de preocupar, ja que el pas que s'estava fent era "lo mismo que teníamos, sólo que con otro nombre".⁴⁷⁷

El congrés del PSC-R va ser molt més planer, fet possiblement facilitat per la sortida prèvia de 15 dels seus 84 consellers polítics i de més d'un centenar de militants després que aquest partit s'incorporés al procés d'unitat socialista en els termes que aquesta es plantejava a les *Bases per a la unitat*.⁴⁷⁸

Els acords de fundació del nou PSC (PSC-PSOE), reflectits en el *Protocol d'Unitat*⁴⁷⁹ -que més endavant serien usats com a base dels estatuts de la nova formació-, definien el partit com "de classe, de masses i nacional" (apartat 2). El punt més important per entendre l'evolució posterior de la formació el trobem, potser, en l'apartat 4, en el que es decidia "en virtut de llur sobirania" i per tal de "definir conjuntament amb la resta dels socialistes de l'Estat els elements estratègics coincidents de la lluita de classes", enviar "els seus delegats, elegits directament per les estructures organitzatives de base, al Congrés Federal del PSOE [en el que s'enquadrarien en proporció al seu nombre de militants, com estableix el punt 6] perquè participin en les sessions,

---

⁴⁷⁵ "Constituido el Partido de los Socialistas Catalanes", *El País*, 18 de juliol de 1978.

⁴⁷⁶ GUERRA, A: *op. cit.*, p. 301.

⁴⁷⁷ CASARES, Francesc: *Compromís amb la justícia*, p. 273.

⁴⁷⁸ Concretament, Anna Brunet, Lluís Tauler, Joan Barba, Miquel Reniu, Narcís Oliveras, Rafel Rupérez, Josep Lluís Mont, Antoni Nogués, Lídia Bargalló, Joan Tapia, Enric Nosàs, Armand Carabén, Robert Vergés, Amadeu Cuito i Josep Buirria. Carta sense datar. AHSC, Fons Joan Comas, C277 P3.

⁴⁷⁹ Negociat per Isidre Molas, Raimon Obiols, Eduardo Martín Toval, José Luis Martín Ramos i Lluís Armet per part del PSC-C i per Josep Maria Triginer, Mercedes Aroz, Fernando Balcells i Paco Ramos per part de l'FSC-PSOE. Entrevista a José Luis Martín Ramos (24 d'octubre de 2013).

debats i resolucions que fessin referència a les qüestions comuns de la lluita de classes a nivell de l'Estat". Tanmateix, es decidia que "l'aplicació a Catalunya de les resolucions preses per l'àmbit estatal serà realitzada pel PSC (PSC-PSOE)". Finalment, s'hi especificava que en l'àmbit català hi hauria "plena sobirania" respecte a les institucions representatives que es demanaven des del nou partit, això si, "d'acord amb el marc constitucional aprovat en el seu programa pels socialistes de tot l'Estat". La representació i relacions internacionals del partit quedava en mans del PSOE, segons l'apartat 10. Al *Protocol d'Unitat* també s'hi establia en l'apartat 7 la sindicació obligatòria dels militants assalariats, aclarint que "l'opció" del PSC (PSC-PSOE) és la UGT, sense que això fos vinculant per al militant a l'hora de realitzar la tria. Finalment, es mantindria la fórmula acordada al *Pacte d'Abril* sobre la disciplina dels parlamentaris al Congrés dels Diputats.

El redactat final de les clàusules de la unitat (aprovat en la Declaració Política) respondria, bàsicament, al que havia presentat l'FSC-PSOE, que s'imposaria per damunt de la "sobirania plena, és a dir, exclusiva i exclouent" i de la "perspectiva del ple exercici del dret a l'autodeterminació" que propugnaven el PSC-R i el PSC-C, respectivament. Així s'entén que Joaquim Jou acabés presumint que la inclusió del terme "sobirania" fos una simple "concessió lèxica", preguntant-se a què equivalia aquesta si s'havia acabat admetent que es cotitzés a nivell estatal i que existís "una mateixa disciplina parlamentària en el sí del PSOE".⁴⁸⁰

Segons un dels seus màxims ideòlegs, el programa polític amb el que es fundava el PSC (PSC-PSOE) giraria envers la "supremacia del poder civil, l'autonomia de Catalunya, Europa, la reducció de les desigualtats socials més escandaloses (en especial en ensenyament i sanitat), una solució als grans dèficits d'infraestructura que hauria deixat el capitalisme salvatge de la dècada dels anys setanta, una mica d'ordre en l'economia i fer que l'Estat i l'Administració funcionessin", al mateix temps el programa nacional per a Catalunya, que passava des de la lluita de l'autonomia fins a la "consolidació com a nació" de Catalunya, promovent-ne la unitat civil ("a Catalunya hi ha un sol poble: el format pels ciutadans"), evitant-ne la fracturació i evitant també la

---

⁴⁸⁰ "Constituido el Partido de los Socialistas Catalanes", *El País*, 18 de juliol de 1978.

formació de partits “acatalans” d’esquerres. Per tot això, s’adoptava el catalanisme com a “part central del patrimoni del partit”, per anar “vers la vertebració social i impedir així, a més a més, que pogués debilitar-se la força dels treballadors i del poble a partir dels recels segons la procedència”.⁴⁸¹

La consecució de la unitat del socialisme català va suposar una fita decisiva en la consolidació de l’hegemonia en el socialisme estatal del PSOE, que aquell mateix any 1978 va completar l’absorció del PSP de Tierno Galván (recompensat amb la candidatura a l’alcaldia de Madrid el 1979) i de totes les forces de la FPS excepte el Partido Socialista Andaluz i el Partido Socialista Galego de Xose Manoel Beiras. El tipus de relació que PSOE i PSC mantenen des d’aleshores queda emmarcada, segons un dels acadèmics més autoritzats per parlar sobre el tema, sota el signe de l’ambigüitat, al no poder-se apreciar, mitjançant la lectura dels estatuts i documents que ho regulen, ben bé de quin caire és.⁴⁸² Cal fer esment que, tal com ens recorda Raimon Obiols, el PSC sorgit del congrés constituent “és, jurídicament plenament sobirà i independent del PSOE. Està inscrit en el registre de partits polítics com un partit independent que organitza els seus congressos de forma sobirana. Les seves finances sempre han estat independents de les del PSOE; el Tribunal de Comptes les fiscalitza de forma separada”,⁴⁸³ però alhora la Comissió Executiva Federal del PSOE pot suspendre qualsevol acció dels partits federats a ell que vagin contra els estatuts del partit d’àmbit estatal o contra les resolucions dels seus òrgans directius, segons l’establert en l’article 20 dels estatuts del PSOE.⁴⁸⁴ Fos com fos, el PSC va gaudir durant aquells anys de més autonomia respecte al partit estatal que les federacions que l’integraven, els comitès federals de les quals es van veure en alguns casos obligats a modificar la composició de les seves llistes electorals per tal de satisfer a la direcció del PSOE.⁴⁸⁵

La fórmula adoptada, malgrat tot, no deixava de ser nova. Com explica Abdón Mateos, “la refundació del socialisme català, que va absorbir la Federació Catalana del PSOE, per després federar-se amb el PSOE a tota

---

⁴⁸¹ MOLAS, I: *op. cit.*, p. 90-91.

⁴⁸² COLOMÉ, G: *op. cit.*, p. 59.

⁴⁸³ OBIOLS, R: *op. cit.*, p. 347.

⁴⁸⁴ COLOMÉ, G: *op. cit.*, p. 61.

⁴⁸⁵ Va ser el cas, per exemple, de Galícia i l’Aragó el 1979. GILLESPIE, R: *op. cit.*, p. 413.

Espanya [...] trencava el model de partit centralitzat, similar als grells d'una taronja que no podien separar-se sense trencar el tot, per convertir el PSOE en un incipient gotim de raïm".⁴⁸⁶ Josep Maria Triginer definiria el model pactat més proper a la "sobirania compartida" que no a la relació federal o confederal, prenent-se les decisions per representació proporcional.⁴⁸⁷ El cert és que durant el període de consolidació interna del PSC, que Isidre Molas considera que no va acabar fins després del 3r Congrés, l'any 1982,⁴⁸⁸ la relativa autonomia organitzativa del PSC hauria intentat ser compensada per una forta representació dels seus dirigents en l'Executiva del PSOE,⁴⁸⁹ a la que el 1979 van entrar els catalanistes Raimon Obiols i Joan Prats (als que s'afegiria Salvador Clotas el 1981) en substitució de Josep Maria Triginer i Carlos Cigarrán, ambdós provinents de l'FSC-PSOE.

Un dels principals —i més polèmics— distintius entre el PSC i la formació estatal va ser, durant els primers anys de vida del nou partit, la qüestió de l'adscripció sindical, en la que l'FSC-PSOE (formada bàsicament per militants de la UGT, gaudint el sindicat de més implantació a Catalunya que la federació) no va aconseguir imposar una sindicació obligatòria a la UGT en un primer moment. Com hem vist, el sindicat s'havia refundat a Catalunya el 1976 i aquesta era l'única opció contemplada des de l'FSC, però no per les altres formacions. En el sí del PSC-C, on una part important del Consell General del partit directament no estava ni sindicada⁴⁹⁰, es donava llibertat de filiació, tenint com a opcions preferencials a la USO i la UGT, una opció que disgustava a Juan Alamillo, coordinador del Front de Lluita a l'Empresa, que el 26 de juny de 1977 va aconseguir que el Consell General recolzés "majoritàriament" a la UGT, malgrat mantenir el principi de llibertat sindical, així com el seu suport als sindicats unitaris de ram (administració pública, ensenyament, sanitat, Unió de Pagesos, etc.), que es veien com a opcions que prefiguraven els processos

---

⁴⁸⁶ Un model de partit que no s'hauria pogut estendre fins la sortida d'Alfonso Guerra de la vicesecretaria general del partit el 1997. MATEOS LÓPEZ, Abdón: *ibídem*

⁴⁸⁷ TRIGINER, JM: *op. cit.*, p. 67.

⁴⁸⁸ MOLAS, Isidre: "El partit de la unitat dels socialistes de Catalunya", p. 86.

⁴⁸⁹ MATEOS LÓPEZ, A: *op. cit.*, p. 374.

⁴⁹⁰ Així va constatar-se en la reunió del Consell General del 15 de maig de 1977. Fundació Rafael Campalans: *Els consells generals del Partit Socialista de Catalunya*, p. 56.

unitaris de sindicació.⁴⁹¹ El cert és que la victòria electoral el 15 de juny va ser rebuda com una obligació a implicar-se més en la lluita sindical i que Alamillo va rebre la promesa que es destinarien més recursos a aquest camp, pel que el 28 de juny de 1977 es va enviar una carta als militants del PSC-C avisant-los que tenien un màxim d'un mes per complir amb l'obligació estatutària de sindicar-se —pel que se'ls ofería orientació en cas que la necessitessin—,⁴⁹² i el juliol de 1977 es declarava per escrit la voluntat del PSC-C d'implicar-se en la marxa de la UGT.⁴⁹³ Com a mostres d'aquesta implicació, el setembre de 1977 es donava suport públic, des de la candidatura vencedora dels Socialistes de Catalunya, a la UGT davant les properes eleccions sindicals,⁴⁹⁴ que eren considerades de decisiva importància estratègica per a la consolidació de l'espai socialista, ja que si d'aquests comicis no en sortia una opció sindical socialista forta, es pensava que la implantació d'aquesta opció entre la classe treballadora quedaria escassa durant molts anys més.⁴⁹⁵ En aquest intent de guanyar visibilitat entre la classe obrera, l'any 1978 s'emetia un altre comunicat per fer del 1r de Maig d'aquell any una jornada reivindicativa i que servís per reclamar les competències que el govern central no volgués assumir al govern provisional de la Generalitat de Catalunya, del que es celebrava la decisió de crear-hi una conselleria de Treball.⁴⁹⁶ Tot i aquestes passes,⁴⁹⁷ com veurem, la UGT no va ser adoptada com a opció sindical inequívoca del PSC fins l'any 1982, una situació que va generar molt malestar dins el sindicat i entre la

---

⁴⁹¹ Acta de la reunió del Consell General del PSC-C del 26 de juny de 1977. Fundació Rafael Campalans, *op. cit.*, p. 62.

⁴⁹² Carta de Juan Alamillo "A tots els responsables de cercle" del 28 de juny de 1977. AHSC, Fons Alfred Pérez Bastardas, C174 P2.

⁴⁹³ Circular interna número 1 del Front de Lluita a l'Empresa, juliol de 1977. AHSC, Fons Alfred Pérez Bastardas, C174 P2.

⁴⁹⁴ Document "Borrador folleto conjunto" del 26 de setembre de 1977. AHSC, Fons Jordi Font, C110 P10

⁴⁹⁵ "Informe del Secretariat General i del Consell General al II Congrés del PSC[-C]", AHSC, Fons Jordi Font, C105 P2.

⁴⁹⁶ "Manifest del 1r de maig" de 1978. AHSC, Fons Jordi Font, C110 P5.

⁴⁹⁷ Considerades encara com a insuficients per un sector del PSC-C encapçalat per Juan Alamillo, Xavier Guitart, Josep Molsona i Josep Maria Irurtia, que van dimitir de les seves responsabilitats i fer circular un document en el que s'acusava a la direcció del partit de "burocratisme, socialdemocratització, nepotisme, direccionisme burocratitzant i subordinació a la dreta", que va arribar a ser firmat per dos-cents militants el maig de 1978; després que la seva opció fos derrotada pels partidaris de la lliure sindicació i de l'USO, com eren Dolors Torrent i Rafael Madueño, entre d'altres. "Derrotada la oposició interna a la direcció del PSC-C", *El País*, 2 de maig de 1978.

militància del nou partit fins que no s'acabés imposant l'obligatorietat de militar-hi.

4.2. El difícil lideratge de la legitimitat democràtica a Catalunya

La victòria electoral dels Socialistes de Catalunya a les eleccions del juny de 1975, a banda de la seva importància a nivell orgànic pel socialisme català, va tenir una altra faceta de complexitat de gestió similar o superior. I és que el triomf del 15-J va atorgar *de facto* als partits que integraven la coalició el lideratge de la legitimitat democràtica a Catalunya. Per al PSC-C, l'escenari que s'obria exigia la creació immediata d'una Assemblea de Parlamentaris catalans que liderés el procés de recuperació autonòmica, deixant el president republicà a l'exili en un pla més simbòlic.⁴⁹⁸ Entre moltes altres coses, s'esperava que el restabliment i aprofundiment estatutari comportés l'assoliment de competències plenes per part de la Generalitat de Catalunya en matèries molt sensibles socialment, com són la sanitat i l'educació. D'igual manera, s'esperava que la consecució de l'autogovern català reportés la possibilitat d'aplicar polítiques econòmiques alternatives a les de Suárez (que únicament proposava el control salarial i de la política monetària) i que permetessin pal·liar i sortir de la crisi econòmica en què Espanya es trobava immersa sense fer recaure totes les conseqüències negatives damunt la classe treballadora.⁴⁹⁹ Tenint en compte que el 15-J el 75% dels vots havien anat a parar a candidatures que demanaven el restabliment de l'Estatut de 1932,⁵⁰⁰ la reclamació socialista quedava totalment avalada.

Així doncs, l'endemà dels comicis electorals, els guanyadors a Catalunya sol·licitaven audiència al Cap d'Estat i al president del govern. Alhora, els socialistes emetien un comunicat on remarcaven la voluntat d'assolir l'acompliment dels postulats de l'Assemblea de Catalunya, demanaven el retorn de Tarradellas i feien una crida a la constitució de l'Assemblea de Parlamentaris. El 20 de juny, la delegació formada per Reventós, Triginer i

---

⁴⁹⁸ I, anant més enllà, un petit sector del PSC-C liderat per Jordi Font va intentar promoure la nit del 15 de juny l'ocupació de l'antic Palau de la Generalitat per repetir l'experiència del 14 d'abril, però la por al *soroll de sabres* i la intervenció de Joan Reventós en sentit contrari van frenar el projecte. Entrevistes a Josep Lluís Martín Ramos (24 d'octubre del 2013) i Jordi Font (9 de desembre de 2013).

⁴⁹⁹ *L'Hora Socialista*, núm. 11 (sense datar).

⁵⁰⁰ RIQUER, B. de: *La Catalunya...*, p. 112.

Martín Toval era rebuda per Joan Carles I (durant poc més de mitja hora) i per Adolfo Suárez (durant gairebé dues hores), als quals van formular les peticions esmentades al comunicat.⁵⁰¹ Tres dies més tard de les reunions amb el monarca i Suárez es comunicava a Tarradellas, en una reunió a París, el contingut de les converses a Madrid. Finalment, el 25 de juny es celebrava, a l'antiga seu del Parlament de Catalunya, al Parc de la Ciutadella de Barcelona, la sessió constitutiva de l'Assemblea de Parlamentaris.

La previsió dels diputats i senadors catalans que l'òrgan que acabaven de constituir tingués com a funcions principals negociar amb el govern espanyol el procés d'institucionalització de la Generalitat, la creació de comissions de continguts que prefiguressin les futures competències estatutàries i la preparació dels traspassos competencials i de serveis entre l'Administració central i la Generalitat, —responsabilitzant-se'n d'alguna, si fes falta, immediatament— va anar-se'n ben aviat en orris. Paral·lelament a les congratulacions a les forces polítiques pels seus resultats electorals, Tarradellas feia arribar a la UCD, a través de Carles Sentís, la seva voluntat de pilotar el procés de recuperació autonòmica fent prevaldre la legitimitat històrica per damunt de la democràtica. Així doncs, el 27 de juny el vell president volava sense haver avisat amb antelació⁵⁰² fins a Madrid, on després de tres dies d'entrevistes i reunions va obtenir la unció de “molt honorable” per part del govern espanyol i va aconseguir passar a pilotar el procés de recuperació de l'autogovern català —en el que es coneix com l'*operació Tarradellas*, amb la

---

⁵⁰¹ *El Socialista*, època III, núm. 10 (25 de juny de 1977). Concretament, els socialistes catalans els van proposar l'aprovació d'un Reial Decret-Llei pel que es derogués el decret de supressió de l'autogovern català del 5 d'abril de 1938 i es restablís la Generalitat de Catalunya, adjudicant a l'Assemblea de Parlamentaris el paper d'organisme provisional director de tot el procés d'institucionalització del nou autogovern. Com a primera tasca, aquesta assemblea havia de reconèixer a Tarradellas com a president de la Generalitat provisional i escollir un consell executiu presidit per un Conseller Primer (que havia de rebre del president de la Generalitat provisional totes les funcions directives) que, obligatòriament, havia de ser el diputat electe que hagués encapçalat la llista electoral més votada —és a dir, Joan Reventós. L'Assemblea de Parlamentaris havia de promoure l'elaboració d'un nou Estatut català que es cenyís a la legalitat que imposés la nova Constitució espanyola i, quan arribés l'hora, convocar les primeres eleccions al Parlament català, que, un cop constituït, substituiria a l'Assemblea. Mentre no es definissin els límits de l'autogovern català, es proposava que la Generalitat assumís provisionalment les competències de les diputacions. “Proposta de Jose Antonio González Casanova per a la visita al rei”. AHSC, Fons Jordi Font, C106 P1.

⁵⁰² Joan Reventós va tenir notícia d'aquest viatge menys de vint-i-quatre hores abans que es realitzés, segons va informar al Consell General del PSC-C el 28 d'agost de 1977. Fundació Rafael Campalans: *Els Consells Generals del Partit Socialista de Catalunya*, p. 75.

que Suárez s'estalviava haver de negociar una qüestió així d'espinesca directament amb les forces de l'oposició i aconseguia desplaçar l'esquerra de la posició capdavantera de la política catalana. A partir d'aquest moment es va iniciar un llarg estira-i-arrotonsa entre Tarradellas i els diputats catalans, del qual el president de la Generalitat gairebé sempre en va sortir vencedor.

A principis de juliol de 1977 Tarradellas, ja investit com a contrapès ideal de Suárez a les forces vencedores a les eleccions, va fer arribar a Reventós una carta on li transmetia la seva por a que poguessin sortir dificultats entre el President i els parlamentaris si aquests no el deixaven nomenar personalment els membres de la Comissió Negociadora amb el govern de l'Estat⁵⁰³ (que es va constituir en la segona reunió de l'Assemblea de Parlamentaris, formada per un membre de les quatre forces polítiques més votades, PSC-PSOE, PSUC, PDC i UCD, un senador i el president de la comissió permanent, Reventós), establint així una supeditació jeràrquica que obria la possibilitat a condicionar el procés mitjançant destitucions i ascensos. Les negociacions paral·leles del President i la Comissió amb l'Estat (que oferia una mancomunitat sota el nom de Generalitat de Catalunya presidida per Tarradellas) van obrir el bagul de les discrepàncies públiques. Així, quan Josep Benet, senador per l'Entesa, va declarar el 29 d'agost que les negociacions s'havien deixat podrir, el president el va destituir immediatament, la qual cosa va crear un intens conflicte, perquè el senador va al·legar que no podia ser destituït per algú que no l'havia nomenat. Raimon Obiols publicava un article a *l'Avui* el 8 de setembre on explicitava la postura dels socialistes sobre el comportament de Tarradellas, advertint-lo que el seu futur polític anava lligat a l'acceptació de la legitimitat democràtica.⁵⁰⁴ Tarradellas havia tancat una setmana abans amb Sánchez Terán (antic governador civil de Barcelona i principal assessor de Suárez sobre la qüestió catalana) i el ministre de l'Interior, Rodolfo Martín Villa, un acord per la reinstauració de la Generalitat, comunicat als parlamentaris en el moment que aquests havien decidit no continuar les reunions amb el president en protesta pel seu comportament personalista. Enmig d'aquest clima enrarit, només l'impuls al procés autonòmic català que va donar la massiva

---

⁵⁰³ MOLINERO i YSÀS, *La cuestión catalana*, p. 180-181.

⁵⁰⁴ "El president del 15 de juny", *Avui*, 8 de setembre de 1977.

manifestació de l'11 de setembre a Barcelona⁵⁰⁵ va aconseguir precipitar el tancament definitiu de les negociacions, formalitzat amb els dits *Acords de Perpinyà* entre Tarradellas, l'Estat i les forces polítiques amb representació parlamentària del 28 de setembre de 1977. Allí s'hi establia el vist-i-plau al Decret Llei que restablia la Generalitat de Catalunya, amb la formació d'un Consell Executiu basat en els resultats de les eleccions i un cert protagonisme de l'Assemblea de Parlamentaris, als quals s'havia de sotmetre a consulta la designació dels consellers i les normes de funcionament de la Generalitat. El 23 d'octubre de 1977, Josep Tarradellas tornava a Catalunya, no només amb el títol de president de la Generalitat de Catalunya, sinó ja ostentant poder real des del 18 d'octubre, quan se'l va nomenar president de la Diputació de Barcelona. El 9 de desembre d'aquell mateix any, es constituïa el Consell Executiu de la Generalitat, en el que hi havia cinc conselleries polítiques sense cartera (Reventós, PSC-C; Triguinier, PSOE; Antoni Gutiérrez Díaz, PSUC; Jordi Pujol, CDC; Carles Sentís, UCD) i deu d'executives. Pels socialistes hi figuraven Narcís Serra (Política Territorial i Obres Públiques), del PSC-C, i el socialista independent Joan Codina, secretari general de la Federació del Metall de la UGT (Treball).⁵⁰⁶ Marta Mata, defensora ferma de l'escola pública, hauria sigut vetada per Tarradellas en la seva candidatura a la conselleria d'Ensenyament; així com Josep Lluís Sureda, també del PSC-C, hauria sigut vetat pel seu propi partit per la seva adhesió incondicional al president.⁵⁰⁷ Els altres partits es van repartir Sanitat i Assistència Social (Ramon Espasa,

---

⁵⁰⁵ En la que els socialistes catalans van realitzar un gran desplegament, dissenyat com a mesura de pressió per la recuperació de l'autogovern i de visibilització del partit. "Projecte: un 11 de setembre en olor socialista", AHSC, Fons Jordi Font, C110 P3.

⁵⁰⁶ Després de pactar els dos nomenaments amb Joan Reventós. Entrevista amb Narcís Serra (Barcelona, 9 de maig de 2018). El PSC-C havia fet arribar un llistat de suggeriments per a les conselleries que incloïen a Eduardo Martín Toval, Joan Codina, Carles Cigarrán o Jesús Salvador per a la cartera de Treball; Marta Mata per a Ensenyament; Narcís Serra, Josep Lluís Sureda o Josep *Pepi* Garcia Duran per a Economia i Finances; Pasqual Maragall o Raimon Obiols per a Administració Local; Felip Solé Sabarís o Joan Coromina per a Sanitat; Pasqual Maragall per a Obres Públiques; i Josep Maria Raurich per a Agricultura. Per a les comissions mixtes amb l'Estat, el PSC-C proposava a Ferran Cardenal per a Treball; Carmina Virgili o Josep Maria Bas per a Ensenyament; Santiago Roldán o Carlos Calleja per a Economia i Hisenda; Joan Prats o Ventura Pellicer per a Administració Local; Josep Artigas per a Sanitat; Manuel Solà Morales o Joan Antoni Solans per a Obres Públiques; Joan Cals per a Turisme; Francesc Raventós o Jordi Basser per a Indústria i Sergi Schaaff o Anna Balletbò per a Mitjans de Comunicació. Document "Suggeriments de "Socialistes de Catalunya" per a les Conselleries i les Comissions Mixtes" (A017-C022-E016-D007-P001/003). Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, Fons President Tarradellas.

⁵⁰⁷ MAYAYO, A: *op. cit.*, p. 183.

PSUC); Ensenyament i Cultura (Pere Pi-Sunyer, EDC); Economia i Finances (Joan Josep Folchi, de la UCD, de passat franquista) i Agricultura, Ramaderia i Pesca (Josep Roig, ERC). Crida l'atenció que cap dels consellers elegits hagués concorregut als comicis del 15-J per les circumscripcions de Girona, Tarragona o Lleida, i que el PSC-R, el partit amb representació parlamentària fins aleshores més fidel a Tarradellas, s'hagués quedat sense cap conselleria.⁵⁰⁸ La Generalitat restaurada naixia, però, sense competències designades i gairebé sense recursos econòmics (el pressupost de 1978 era de 278 milions de pessetes),⁵⁰⁹ i les primeres competències, en urbanisme i agricultura, no li arribarien fins l'octubre de 1978.

La creació del govern d'unitat de la Generalitat provisional va suposar la defunció del Consell de Forces Polítiques de Catalunya i va engegar la ràpida decadència de l'Assemblea de Catalunya, donada per amortitzada per tots els partits amb representació parlamentària a partir del novembre de 1977 al haver-se acomplert totes les seves reivindicacions —pel que l'Assemblea passaria a quedar controlada per grups d'extrema esquerra i sense capacitat d'incidència política.

Els socialistes de Catalunya es van quedar, doncs, sense la possibilitat de capitalitzar el pes polític que un paper discret del president de la Generalitat a l'exili (com, en canvi, va passar al País Basc, on Leizaola va delegar a l'Assemblea de Parlamentaris d'Euskadi la responsabilitat de negociar amb l'Estat, quedant-se només per ell la representació simbòlica) hauria comportat a Reventós. La congelació de l'Assemblea de Parlamentaris mentre no hi hagués Constitució espanyola aprovada, acordada entre una delegació d'aquesta i Tarradellas el 4 de gener de 1978, sumada a la manca de capacitat d'acció dels consellers de la Generalitat per la falta de competències i de recursos, no feia

---

⁵⁰⁸ Les conselleries del govern Tarradellas van repartir-se entre les candidatures que havien assolit representació el 15 de juny de 1977. Els Socialistes de Catalunya havien obtingut el doble de conselleries que les altres coalicions en haver guanyat els comicis, però el PSC-R va quedar-ne fora després que el Pacte Democràtic designés CDC i EDC com a partits que havien d'entrar al govern provisional de la Generalitat. Tot i així, els diputats del PSC-R per Lleida Joaquim Arana i Josep Pau farien arribar un telegrama de protesta a Josep Tarradellas per, al seu entendre, la "marginació" que havien sofert les terres de Ponent per haver-se quedat sense representants al Consell Executiu de la Generalitat. Document A015-C008-EO05-COO3-P001. __Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, Fons President Tarradellas

⁵⁰⁹ MAYAYO, A: *op. cit.*, p. 185.

més que reduir encara més la visibilitat de l'acció dels polítics electes a Catalunya. Per tot plegat, els Socialistes de Catalunya, entre d'altres iniciatives, van fer arribar un memoràndum de vuit pàgines a Josep Tarradellas l'1 de juny de 1978 mostrant el seu disgust per la pràctica inoperància del Govern de la Generalitat i un seguit de propostes detallades per a una acció de govern més eficient. En aquest text, es queixaven de la manca de coordinació interna del govern (proposaven, per revertir-ho, un despatx periòdic amb el president i l'establiment de comissions mixtes entre àrees); de la manca de competències transferides pel govern central (demanaven fer més evident aquesta reivindicació); la rèmora de l'administració franquista a les diputacions i als ajuntaments (proposaven prendre des de la Generalitat la iniciativa a les Diputacions fins que no hi hagués eleccions municipals) i, com a darrer punt, proposaven que cinc consellers de la Generalitat s'involucressin en les negociacions amb el govern central per tal d'obtenir més èxits en les negociacions pel traspàs de competències.⁵¹⁰ Malgrat aquestes propostes, el Consell Executiu no aconseguiria entrar en cap canvi de dinàmica accentuat.

Sent així, pocs dies després -el 15 de juny de 1978-, els parlamentaris catalans van tenir l'oportunitat de reprendre la iniciativa política a Catalunya. Aprofitant l'avinentsa que els treballs sobre la Constitució de la Comissió Constitucional del Congrés dels Diputats ja s'havien acabat, els senadors de l'Entesa van convocar, al marge de l'opinió del president Tarradellas, l'Assemblea de Parlamentaris per tal d'arribar a un acord sobre l'inici de la redacció del nou Estatut de Catalunya, que s'entenia que ja era viable al haver quedat definit ja (encara que no sotmès a referèndum) el nou marc constitucional en què havia de basar-se. Els treballs de redacció van ser encomanats a l'anomenada "Comissió dels Vint", formada de manera proporcional però alhora inclusiva per totes les forces amb representació parlamentària (4 PSC-PSOE; 3 PSUC; 3 CDC; 3 UCD-CC; 1 UDC; 1 ERC, 1 AP) i quatre senadors de l'Entesa. Els quatre representants socialistes allí van ser Josep Andreu Abelló, Eduardo Martín Toval, Josep Verde Aldea i Josep Maria Triginer. Dos dels senadors elegits també eren militants socialistes (Subirats i Solé Sabarís) i un tercer era un independent pròxim a aquest partit

---

⁵¹⁰ Document A017-C005-E005-D001-P0001/0008 de l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Fons President Tarradellas.

(Sobrequés). El pes polític de la Comissió va recaure sobre Martín Toval, Miquel Roca Junyent (CDC) i Jordi Solé Tura (PSUC), tots tres membres de la Comissió Constitucional (i els dos últims membres de la ponència, el que els va valdre el nom de “pares de la Constitució”), que van formar part del grup negociador i redactor en paral·lel del títol vuitè de la Constitució i de l'Estatut. El text definitiu de l'Estatut de Sau (anomenat així perquè durant els treballs de redacció els membres de la Comissió es van fer dues estades en un parador situat a la vora del pantà de Sau, a Osona) no va lliurar-se fins el 20 de desembre a Tarradellas, just nou dies abans de la seva aprovació definitiva per l'Assemblea de Parlamentaris i del seu registre al Congrés dels Diputats, el mateix dia que Adolfo Suárez va dissoldre les Corts (29 de desembre de 1978) per convocar unes noves eleccions, ja amb la Constitució aprovada i referendada.

La composició de les Corts després de les eleccions de març de 1979 no va suposar una gran alteració respecte a les anteriors, sinó més aviat continuïtat de les grans forces (a les que s'havien unit pel camí part dels partits minoritaris). Així, la dita “Comissió dels Vint-i-un”, encarregada a partir de finals d'abril de 1979 de discutir el projecte estatutari amb la Comissió Constitucional del Congrés dels Diputats, va mantenir unes representacions proporcionals similars. Pels socialistes de Catalunya hi trobem els diputats Reventós, Andreu i Abelló, Verde Aldea, Obiols, Carlos Cigarrán i Josep Pau (provinent del PSC-R); així com els senadors Subirats i Sobrequés. Malgrat la multitudinària manifestació del 23 d'abril de 1979 demanant “L'Estatut, ara i sense retallar” (convocada pel PSC i el PSUC, a la que es van adherir CDC i ERC i que va congregar 200.000 manifestants) no es va poder evitar la modificació de l'Estatut a Corts, la versió resultant de la qual va ser aprovada per la Comissió Constitucional del Congrés a mitjans d'agost, referendada pel poble català el 25 d'octubre i sancionada pel rei el 22 de desembre de 1979.

Durant la seva discussió al Congrés dels Diputats, les temàtiques que van generar més polèmica van ser aquelles relatives a l'ordre públic; la qüestió de la llengua oficial (única o bilingüisme); la pervivència de les diputacions i els governs civils; la capacitat exclusiva de la Generalitat per a crear mitjans de comunicació propis -i, en especial, per ser titular d'un canal autonòmic de televisió; la llei electoral i el sistema de finançament -debat últim en què la

majoria de la delegació catalana al Congrés va rebutjar la possibilitat d'introduir d'un sistema de concert econòmic com el basc. El text definitiu de l'Estatut de 1979 definia Catalunya com a nacionalitat i la Generalitat com a institució de l'autogovern català, així com establia que el català era la "llengua pròpia" de Catalunya, assolint un rang de cooficialitat amb el castellà -amb el matís que el coneixement del castellà era obligatori per a tota la ciutadania, mentre el del català no ho era ni tan sols per als funcionaris. En comparació a l'Estatut de 1931, el nou text autonòmic aprovat dotava de més competències a la Generalitat en sanitat, ensenyament (en aquest cas, de "competències plenes"), hisenda, obres públiques, urbanisme i ordenació del territori, turisme, política lingüística i cultural i mitjans de comunicació. Respecte a l'Estatut de 1932, en canvi, el govern català obtenia un nivell menor de competències en ordre públic i justícia, així com en estructura administrativa -en aquest cas, per la pervivència de les diputacions provincials i governs civils, així com per la creació de la figura del delegat del govern central a Catalunya. Fet i fet, el text definitiu de l'Estatut de 1979 deixava molts temes d'importància, com l'estructura institucional de la Generalitat o la llei electoral, pendents de la regulació posterior que en fes el Parlament de Catalunya, ja que la línia de treball dels seus ponents va estar dirigida sobretot a assolir el sostre competencial admès per la Constitució per a l'autonomia catalana, més que prefixar-ne el desenvolupament. Com assenyala Borja de Riquer, l'elaboració de l'Estatut va ser l'últim gran episodi de l'esperit unitari entre les forces polítiques catalanistes, que a partir d'aleshores, i superada ja la debilitat inicial de després de les legalitzacions respectives i la inseguretats que provocava el marc legal anterior a la Constitució (amb les institucions actuant de manera arbitrària), es van llençar a l'electoralisme,⁵¹¹ mentre la població se sumia en un clima de desmobilització política, amb només un 59'6% del cens participant en el referèndum per l'Estatut i un 61'4% en les autonòmiques de 1980.

4.3. Un partit municipal

Com hem vist, el socialisme català havia tingut una presència escassa fora de Barcelona durant gairebé tota la dictadura franquista, i no va començar a

---

⁵¹¹ RIQUER, B de: *La Catalunya Autonòmica...*, p. 126-127 i 237.

haver-hi militància socialista a escala local i comarcal fins que —coincidint amb el creixement de la contestació al règim i amb la formació de plataformes unitàries en algunes localitats— es produís la sol·licitud d'ingrés als diversos partits socialistes per part d'individus mobilitzats políticament d'arreu del territori. Tot i aquesta manca d'arrelament durant el període dictatorial, les direccions dels PSC (Congrés i Reagrupament) i l'FSC eren perfectament conscients de la importància cabdal que tenien els ajuntaments com a instruments de perpetuació del franquisme i de la necessitat bàsica que hi havia de convertir els consistoris municipals en el primer agent de la democratització del país. En aquest sentit, com hem comentat abans, el PSC-R va aventurar certa política d'*entrisme* als ajuntaments franquistes, però no seria fins que s'entrés de ple en la dinàmica de canvi polític forçada per l'oposició després de la mort del dictador que aquesta missió democratitzadora als municipis no va poder començar a agafar forma.

En contraposició a l'estratègia d'*entrisme* validada pel Reagrupament, des de Convergència Socialista es demanava ja a l'abril de 1976 “desbordar democràticament” els consistoris amb la lluita reivindicativa veïnal⁵¹² i forçar així la dimissió de tots els regidors dels ajuntaments franquistes perquè es comencessin a aplicar polítiques democratitzadores dissenyades per totes les formacions democràtiques i entitats cíviqes, aplicant a la política municipal els quatre punts bàsics de l'Assemblea de Catalunya.⁵¹³ Per dur a la pràctica les seves reivindicacions, CSC va sumar-se a les diverses “Coordinadores Locals” que van crear-se arreu de Catalunya entre les forces democràtiques per vigilar i pressionar els ajuntaments franquistes, buscant influir en la política municipal i, a la vista que el govern Suárez va anar posposant fins al març de 1979 la convocatòria d'eleccions locals, arribant a elaborar —a vegades, amb la col·laboració parcial del personal dels ajuntaments— “llibres blancs” en

---

⁵¹² Per a saber-ne més sobre el moviment veïnal, consultar l'excel·lent estudi sobre el cas barceloní de Marc ANDREU ACEBAL: *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1982)*. Barcelona: L'Avenç, 2015. Per una visió general, consultar Carme Molinero i Pere Ysàs (coords.) *Construint la ciutat democràtica. El moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició*. Barcelona: Icaria, 2010

⁵¹³ Document “Cap a una acció municipal”, abril de 1976. AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P16.

diverses localitats, com a Barcelona,⁵¹⁴ a l'espera de poder aplicar les polítiques transformadores. Inicialment, aquestes comissions municipals havien nascut amb l'objectiu d'aconseguir tota la informació possible sobre cada localitat (cens real per evitar trampes a les eleccions, estat de les finances, desenvolupament urbanístic, etc.) i influir sobre cada ajuntament per evitar accions que hipotequessin el futur consistori democràtic.⁵¹⁵

Una bona mostra de la política d'oposició durant aquest temps d'impàs la trobem, per exemple, en la crida que es va fer a Barcelona des de la Coordinadora Local que l'abril de 1976 denunciava “la corrupció, inoperància i manca de democràcia” del consistori de Joaquim Viola, que vivia una situació de crisi flagrant per l'esclat de les reivindicacions laborals dins del propi Ajuntament —i per la resposta repressiva que havien rebut els treballadors vindicatius— i encara arrossegava els efectes de l'escàndol de la negativa dels regidors a dotar d'un mínim pressupost l'educació en català el març de 1975. Per tot plegat es feia una crida per forçar la dimissió de l'alcalde Viola i la resta del consistori i per fer passos cap a la constitució de comissions municipals provisionals formades per les entitats cíviques antifranquistes, perquè —amb el suport dels partits opositors— comencessin a dissenyar solucions democràtiques als problemes municipals i, entre d'altres objectius, ajudessin a tirar enrere el Pla Comarcal d'Ordenació Urbana de Barcelona.⁵¹⁶ Així, com explicava el *Manifest Comarcal* del PSC-C, es volia poder començar a aplicar polítiques transformadores com la constitució de Patronats Municipals de la Vivenda, que esdevinguessin compradors únics del sòl i únics promotors de la construcció, permetent d'aquesta manera la supressió de les immobiliàries i acabar amb l'especulació. Igualment preveien la creació de cooperatives municipals de distribució i de consum (cal recordar que Joan Reventós havia fet

---

⁵¹⁴ Realitzat amb l'objectiu de “promoure la transparència de la gestió municipal”, “evitar aquelles actuacions que comprometin el futur del municipi” i “intervenir en la revisió del cens electoral, per tal que no es privi a ningú del dret de vot”. Consultable a l'AHSC, Fons Joan Colom, C284 P1.4.

⁵¹⁵ Document “La política municipal de “Socialistes de Catalunya” en el període de Transició”, 29 de juny de 1978. AHSC, Fons Joan Colom, C282 P6.

⁵¹⁶ Aquest Pla, aprovat per l'Ajuntament de Barcelona el 1953 i revisat diverses vegades fins al 1976, era polèmic perquè preveia una ordenació territorial desregulada que va afavorir en gran manera l'especulació i suposar, en conseqüència, grans problemes per als veïns que s'instal·laven als barris de nova construcció, mancats dels serveis més elementals. La crida “Per la dimissió de Viola i el Consistori de Barcelona i per un ajuntament democràtic”, de l'abril de 1976, pot consultar-se a l'AHSC, Fons Convergència Socialista de Catalunya, C98 P10 .

la seva tesi doctoral sobre el cooperativisme); comissions de control i cogestió de sobre la Seguretat Municipal i la Medicina; creació i gestió d'escoles en concordança amb el moviment pedagògic local (pares i mestres); així com la intervenció dels ajuntaments en la industrialització i la reforma agrària. No ha d'estranyar-nos, per tant, que part del PSC-C es donés la mateixa importància a la recuperació de l'autogovern a nivell nacional que a la dels ajuntaments, tot i que es preveïés que les comarques haurien de fer un paper de coordinació rellevant entre la Generalitat i els consistoris.⁵¹⁷ La concepció dels municipis i disseny de polítiques transformadores del PSC-C era gairebé idèntic al de l'FSC-PSOE, que definia el municipi com a "institució incardinada en la lluita de classes, com a cèl·lula bàsica de la democràcia i escola política per als socialistes."⁵¹⁸

Si la sensació de la urgència de canvi als consistoris era gran abans de la celebració dels comicis del 15 de juny de 1977, l'incompliment del govern Suárez de convocar-ne uns de municipals abans que s'acabés l'any va agreujar-la, al considerar-se que el viratge democràtic era impossible de consolidar sense que s'apliqués també als ajuntaments. És per això que totes les forces democràtiques van exigir la convocatòria d'eleccions locals tan bon punt van tenir lloc les primeres eleccions.⁵¹⁹ I és que, segons el retrat que en feien els socialistes, la situació era urgent i no hi havia temps per perdre a canviar-la:

L'herència de la dictadura franquista és una llosa al damunt dels pobles, comarques i ciutats de Catalunya. Des del 1939 Catalunya ha passat de 3 a 5,5

---

⁵¹⁷ "Esquema-Índex del "Manifest Comarcal". AHSC, Fons Daniel Font, C137 P3. Segons explicaven en un altre text, les comarques havien de permetre "la descentralització del poder acumulat a Barcelona i alhora el potenciament de serveis que els municipis petits no poden afrontar". Document "Els socialistes i els ajuntaments de Catalunya". Crida del PSC-C aprovada pel Consell General del 16 d'octubre de 1977. AHSC, Fons Centre d'Estudis Socialistes, C128 P5.

⁵¹⁸ Memòria de gestió de la comissió executiva de l'FSC-PSOE presentat al congrés extraordinari de 1978. AHSC, Fons Antoni Canals, C263 P1.

⁵¹⁹ PSC-C i l'FSC així ho feien i cridaven "a la responsabilitat dels ajuntaments actuals i de l'autoritat governativa perquè facilitin, amb una actitud realista i prudent, la solució que suggereixen les forces polítiques de cada localitat, tenint en compte també sempre l'opinió pública, i particularment de les organitzacions i entitats ciutadanes més arrelades i de més audiència" després del 15-J. Crida "Per uns ajuntaments democràtics" dels Socialistes de Catalunya, 22 de juny de 1977. AHSC, Fons Joan Colom, C282 P6. El PSC-R faria el mateix un dia més tard —document "Ajuntaments: eleccions, ràpid!". AHSC, Fons Ildefons Valls, C267 P10.

milions d'habitants dels quals 2 milions són nou-vinguts i el nivell de vida ha augmentat. Però el preu pagat és massa alt: ultra l'opressió nacional i política, l'anorreament de l'educació i la cultura catalanes, i l'explotació econòmica, el resultat ha estat la destrucció dels barris tradicionals, la creació d'infra-ciutats proletàries, l'abandonament dels pobles i comarques de l'interior, el saqueig dels recursos naturals i la pol·lució irreversible de rius i riberes.

La destrucció ha enriquit uns quants. El capitalisme especulatiu ha estat amo i senyor als nostres municipis i ha invaït [sic] els Ajuntaments de bracet amb els propietaris més espavilats. En els pobles petits ha dominat la rutina i el no-fer-res. En les ciutats mitjanes i grans el que s'han fet són negocis, de vegades grans negocis.⁵²⁰

Per tot això va dissenyar-se una política consistent en una participació activa a les comissions locals que va mantenir els nuclis municipals actius i desenvolupant una pràctica política i reivindicativa pròpia, malgrat la desatenció al Front de Lluita Urbana i Comarcal que reconeixia l'Informe del Secretariat General i del Consell General al II Congrés del PSC-C. En aquest informe es lamentava que entre el novembre de 1976 i el juny de 1977 tota l'estructura organitzativa havia quedat absorbida pels preparatius preelectorals, pel que no hi havia hagut una feina efectiva de coordinació local a nivell nacional, un fet agreujat per la no aprovació de la ponència relativa a aquest àmbit al Congrés Constituent del partit —i pel que, per arreglar-ho, va haver de celebrar-se una conferència nacional a Terrassa d'aquest front el febrer de 1977. Un cop passades les eleccions del 15 de juny el partit sí que va començar a dedicar esforços per bastir una estructura informativa sobre cada municipi, així com a fer seguiment de la situació de cada localitat i formar la militància. Igualment, va incrementar les tasques de dinamització i intensificació de l'activitat de les Comissions municipals de control dels ajuntaments franquistes.⁵²¹

A nivell de partit, els socialistes de Catalunya també donaven importància a les primeres eleccions municipals perquè representaven, segons informava a finals de desembre de 1978 la Comissió de Política Municipal del

---

⁵²⁰ "Els socialistes i els ajuntaments de Catalunya". Crida del PSC-C aprovada pel Consell General del 16 d'octubre de 1977. AHSC, Fons Centre d'Estudis Socialistes, C128 P5

⁵²¹ "Informe del Secretariat General i del Consell General al II Congrés del PSC[-C]", AHSC, Fons Jordi Font, C105 P2

PSC, una oportunitat única per ampliar la base del partit, “geogràficament i quant a militància”. I és que el partit es trobava davant la problemàtica que la fragmentació geogràfica en petits municipis a Catalunya generava que, malgrat que poguessin presentar candidatures a localitats que aplegaven el 82% de la població catalana, la seva absència als petits municipis⁵²² els deixava sense la possibilitat d’optar al 83% de regidors que havien de sorgir elegits dels propers comicis.⁵²³ Les eleccions del 15 de juny de 1977 havien permès detectar als socialistes quin tipus d’electorat tenien, amb una importantíssima implantació a les grans ciutats (va ser primera força a gairebé la meitat de les localitats de més de 5.000 habitants) i amb escàs suport en les poblacions petites. Per culpa d’aquest fet, malgrat guanyar les eleccions, els Socialistes de Catalunya només havien quedat primers a un 20% dels municipis catalans, quedant per darrera en aquest còmput del Pacte Democràtic de Pujol (41%) i d’UCD (28%). Encarant les primeres eleccions municipals, es temia que aquesta situació es repetís, amb l’agreujant que, si fos així, els socialistes quedarien empetitits a l’hora d’escollir la composició de les Diputacions.⁵²⁴ Amb aquest diagnòstic a la mà, el PSC va dissenyar dues polítiques diferenciades de cara a les eleccions municipals: consolidació de programes d’alternativa socialista als grans municipis i confecció de candidatures d’entesa en els petits, on calia reclutar tots els “independents” que fos possible perquè conformessin candidatures dins l’òrbita socialista perquè acabessin fent el pas a la militància (o atraïent nous militants) coincidint amb el seu pas a l’exercici del poder. A partir d’aquí, l’estratègia electoral municipal del PSC-C passava pel disseny d’un manifest-programa municipal; l’elaboració de programes comarcals amb referències locals i, és clar, l’elaboració de candidatures, que, com hem dit, havien d’incloure en tots els casos “independents” socialistes i d’esquerra. Així mateix, s’havia de preveure la formació de pactes de govern amb els partits de

---

⁵²² Per tal de guanyar presència als municipis petits (especialment als de caràcter rural), l’FSC-PSOE i el PSC-C van dur a terme una campanya conjunta editant i repartint el manifest “PER AL CANVI ALS AJUNTAMENTS”, explicant el seu projecte de democratització d’aquestes institucions i esperant atreure un personal polític del que fins aleshores no disposaven. L’FSC-PSOE va imprimir-ne 6.000 exemplars. Memòria de gestió de la comissió executiva de l’FSC-PSOE presentat al congrés extraordinari de 1978. AHSC, Fons Antoni Canals, C263 P1.

⁵²³ “Proposta al Consell Nacional presentada per la Comissió de Política Municipal”, 31 de desembre de 1978. AHSC, Fons Joan Colom, C283 P2.1.

⁵²⁴ *ibidem*

l'espectre de l'Entesa dels Catalans per eixamplar al màxim el suport a les polítiques renovadores que permetessin la consolidació de la democratització municipal (si calia, formant coalicions electorals a les poblacions on el centre-dreta hagués obtingut bons resultats el 15-J).⁵²⁵

Per a l'elaboració del programa electoral a les eleccions municipals, des de la direcció del partit va crear-se un Manifest-programa municipal dels socialistes que servís de marc de referència general, però deixant ben clar que totes les consideracions en àmbit de política municipal del Secretariat General havien de servir com a recomanacions, ja que eren les organitzacions locals les que havien de decidir en última instància el contingut de cadascun dels seus programes.⁵²⁶ Aquesta voluntat de no interferir en els programes electorals municipals va acomplir-se tant a les grans ciutats com a la resta de poblacions,⁵²⁷ aconseguint-se així elaborar un seguit de propostes que van gaudir de gran acceptació entre l'electorat, pel que el PSC —ajudat també pel *momentum* que li concedia haver sigut la força política guanyadora de les eleccions estatals— va aconseguir uns grans resultats electorals als primers comicis municipals democràtics. Per fer-nos a la idea de fins a quin punt van acabar sent autònomes les candidatures municipals només cal tenir en compte que un mes després dels comicis la Secretaria de Política Municipal del PSC valorava com a “escassa i molt deficient” la informació de la que disposava en relació a la composició política de les llistes finalment presentades, els resultats electorals, el nom, cognom i currículum dels militants i simpatitzants independents que s’hi havien integrat, així com del grau d’influència del propi PSC en la candidatura.⁵²⁸

---

⁵²⁵ “Informe del Secretariat General i del Consell General al II Congrés del PSC[-C]”, AHSC, Fons Jordi Font, C105 P2.

⁵²⁶ Document sense datar “Àmbit de política municipal i lluita urbana i comarcal”. AHSC, Fons Joan Colom, C282 P4.1. Com deixava clar el secretariat general del PSC-C el 2 de juliol de 1977, en l’apartat municipal, “han de predominar les directrius derivades de cada situació concreta, de cada localitat. Aquí l’autonomia de les organitzacions locals socialistes és fonamental per la gran diferència de situacions en què la nostra situació està inclosa. En conseqüència [sic], les normes o recomanacions centrals seran forçosament generals i, encara així, no podran aconseguir amb freqüència, cobrir la totalitat de les situacions concretes”. Carta del Secretariat General a tots els responsables de cercle “Sobre política municipal” (2 de juliol de 1977), AHSC, Fons Joan Colom, C282 P3.2.

⁵²⁷ Entrevistes als candidats per Barcelona i Igualada Narcís Serra (9 de maig de 2018) i Antoni Dalmau (21 de març de 2018).

⁵²⁸ Circular nº 28 del PSC (PSC-PSOE), 4 de maig de 1979. AHSC, Fons Joan Colom, C283 P2.1.

El propòsit d'establir pactes d'entesa als municipis va aconseguir-se en molts casos gràcies als diversos *Pactes de progrés* que van formar-se entre el PSC i el PSUC. Les seves clàusules incloïen el suport a la llista més votada a cada municipi on socialistes o comunistes haguessin acabat primers, així com un acord per la democratització dels ajuntaments i l'establiment conjunt de problemes prioritaris de cada localitat que calia solucionar. Igualment s'obria la porta a la integració d'altres formacions "no continuistes" del franquisme,⁵²⁹ pel que, per exemple, a Barcelona aquest pacte va permetre a Narcís Serra esdevenir alcalde de la Ciutat Comtal amb el suport del PSUC, CDC⁵³⁰ i ERC —és a dir, només amb el vot contrari de la UCD.⁵³¹

Els resultats de les eleccions municipals del 3 d'abril de 1979 van suposar que el 60'22% de la població catalana passés a tenir una alcaldia socialista. Concretament, el PSC va aconseguir 85 alcaldies (45 a la província de Barcelona, 20 a la de Girona, 15 a la de Tarragona i 5 a la de Lleida), entre elles les de les quatre capitals de província: Narcís Serra a Barcelona,⁵³² Joaquim Nadal a Girona, Antoni Siurana a Lleida i Josep Maria Recasens a Tarragona; però també d'algunes de les principals ciutats del país, com Reus (Carles Martí); Manresa (Joan Cornet); Vilanova i la Geltrú (Jaume Casanova); Figueres (Josep Maria Ametlla); Blanes (Maria Dolors Oms); Vilafranca del Penedès (Fèlix Sogas) o Ripoll (Pere Piella). A tot Catalunya, el PSC va aconseguir un total de 931 regidors —concretament, 524 a la província de Barcelona (sobre un total de 3.168); 205 a la de Girona (1.768); 140 a la de

---

⁵²⁹ "Pacto municipal en Cataluña entre PSUC y PSC-PSOE", *El País*, 11 d'abril de 1979.

⁵³⁰ Convergència Democràtica de Catalunya només va donar suport als pactes de progrés per decisió de partit en el cas de Barcelona temporalment, pel que va acabar-ne sortint un any més tard. A la resta del país, es donava llibertat a les organitzacions locals per pactar amb socialistes, UCD o comunistes, segons convingués. "El partido de Pujol limita su apoyo al PSC-PSUC a la ciudad de Barcelona". *El País*, 12 d'abril de 1979.

⁵³¹ "Narcís Serra, primer alcalde socialista en la historia de Barcelona", *El País*, 20 d'abril de 1979.

⁵³² Tot i que inicialment s'hi havia resistit, al preferir continuar com a conseller de Política Territorial i Obres Públiques del govern Tarradellas ("Narcís Serra se resiste a ser el candidato socialista a la alcaldía de Barcelona", *El País*, 2 de febrer de 1979). Anteriorment també s'hi havien negat, segons el seu testimoni, Francesc Casares (CASARES, *Compromís amb la justícia*, p. 271-272) i Eduardo Martín Toval ("Dificultades de los socialistas para designar candidato a la alcaldía de Barcelona", *El País*, 19 de desembre de 1978), mentre Rudolf Guerra havia sigut descartat al ser mal vist pel sector més obrerista del partit ("Eduardo Martín y Rodolfo Guerra, aspirantes socialistas a la alcaldía de Barcelona", *El País*, 5 de desembre de 1978).

Tarragona (1.461) i 63 a la de Lleida (1.737).⁵³³ El predomini dels socialistes catalans al cinturó industrial de Barcelona hauria d'esperar encara a les següents eleccions municipals, ja que en aquests primers comicis el PSUC va aconseguir tretze alcaldies i 192 regidors (per 9 alcaldies i 82 regidors dels socialistes) del total de vint-i-set poblacions que acabarien conformant la Corporació Metropolitana de Barcelona el juliol de 1979 —una entitat que, això sí, va tenir Narcís Serra com a primer president.⁵³⁴

A l'hora de començar a governar els municipis, el PSC sol·licitava en un document intern que l'acció dels consistoris se cenyís al Programa Municipal socialista emès pel partit i al compliment de les promeses electorals dissenyades a cada població, així com que no es descuidés en cap moment la vida associativa "autònoma" dels pobles i ciutats (associacions de veïns, de pares i mares d'alumnes, de consumidors, etc.), recordant que l'èxit o fracàs dels socialistes dependria no només de l'encert en el govern municipal sinó de la major o menor inserció del Partit en la societat.⁵³⁵ Conseqüentment, a l'hora de prendre possessió alcaldes com Narcís Serra van prometre basar la seva acció en quatre eixos: humanització de la ciutat, reforma democràtica de l'administració i la hisenda municipal, ordenació de la regió metropolitana i descentralització del poder municipal per incentivar la participació ciutadana.⁵³⁶ Sobre aquest darrer punt, ben aviat es va fer evident que comunistes i socialistes tenien una visió diferent del protagonisme que havien de jugar les associacions cíviques en el dia a dia del govern municipal. Per als socialistes, havia de buscar-se la "justa combinació de la democràcia representativa i la democràcia directa",⁵³⁷ que a la pràctica volia dir dotar la institució d'un paper preeminent des del qual harmonitzar les iniciatives ciutadanes (englobant en aquest camp moltes un gran espectre d'entitats a banda de les associacions veïnals),⁵³⁸ mentre els comunistes feien més èmfasi, ni que fos a nivell

---

⁵³³ Circular nº 28 del PSC (PSC-PSOE), 4 de maig de 1979. AHSC, Fons Joan Colom, C283 P2.1.

⁵³⁴ "Narcís Serra gana el apoyo de UCD y pierde el del PSUC", *El País*, 1 d'agost de 1979.

⁵³⁵ Circular núm. 28 del PSC (PSC-PSOE), 4 de maig de 1979. AHSC, Fons Joan Colom, C283 P2.1.

⁵³⁶ "Narcís Serra, primer alcalde socialista en la historia de Barcelona", *El País*, 20 d'abril de 1979.

⁵³⁷ Document-Ponència del PSC (PSC-PSOE) del 21 de febrer de 1980 "El nuevo movimiento ciudadano y su relación con los ayuntamientos democráticos". AHSC, Fons Joan Colom, C283 P3.2.

⁵³⁸ En un document intern del PSC-C ja es determinava que "La contraposició del poder municipal i del poder ciutadà (democràcia representativa i democràcia directa) és un fals plantejament. Cada un respon a realitats diferents que condueixen als mateixos objectius: democratització general de les institucions,

discursiu, a dotar de poder les Associacions de Veïns i de fer dels ajuntaments un element transmissor de la sobirania popular diàriament.⁵³⁹ Inicialment aquesta dialèctica va respondre's amb iniciatives com la que va dur a la creació de Consells Municipals de Districtes a Barcelona el desembre de 1979, que havia de permetre una descentralització efectiva del poder municipal, encara que el seu recorregut quedés reduït a mesura que va avançar la dècada de 1980, moment a partir del que el poder del moviment associatiu veïnal va quedar francament limitat.⁵⁴⁰ Com veurem en el darrer capítol de la tesi, a banda de les qüestions com la democratització del govern municipal, tots els primers consistoris democràtics van trobar-se la seva capacitat d'acció molt limitada pel gran deute econòmic i la manca de recursos que els ajuntaments franquistes deixaven en herència, pel que en una fase inicial es van haver d'elaborar autèntics plans de xoc per solucionar múltiples situacions complexes a nivell urbà, en un tipus d'intervencions tan delimitades que es van conèixer com a "acupuntura urbana".⁵⁴¹

Fos més inclusiva o menys, el cert és que la manera de governar dels ajuntaments socialistes i la greu crisi que estava experimentant el PSUC van fer que a partir de 1983 el PSC es consolidés com el gran partit municipalista de Catalunya, arribant en aquelles eleccions a les 197 alcaldies (englobant poblacions que representaven més del 70% de la població catalana) i als 1.998 regidors d'un total de 8.131 electes (el mandat anterior s'havia acabat ja amb 1.023 regidors, fruit de les progressives incorporacions al partit). L'increment de

---

control efectiu de les burocràcies, descentralització màxima de la informació i de les decisions, dinamització de la consciència social i política, etc. [...] Els partits polítics tenen com a objectiu fonamental la consecució i exercici del poder, però no poden aspirar mai a omplir les múltiples dimensions de la vida social. Encara que les institucions estiguin en mans dels partits de classe, aquests tendeixen a generar interessos propis, allunyats de la classe que representen. Per això les contradiccions de la dialèctica poder polític-poder popular són una garantia d'avenç cap a formes més reals de participació, superant la concepció lliberal o estrictament individualista de la democràcia". Document "Política municipal i participació democràtica", AHSC, Fons Joan Colom, C282 P5.2.

⁵³⁹ Jordi Borja "Socialistes i comunistes als ajuntaments", *Nous Horitzons*, núm. 65 (setembre 1980), p. 20-22. AHSC, Fons Joan Colom, C284 P9.3.

⁵⁴⁰ Per un estudi de cas sobre Barcelona veure LÓPEZ ESPINOSA, Arnau: "La construcción de los barrios democráticos en Barcelona. La dialéctica entre el movimiento vecinal en Poble-sec y Montjuïc y las instituciones municipales durante el gobierno municipal de izquierdas (1979-2011)". *Contested Cities* 2016, Artículo núm. 5-508.

⁵⁴¹ Entrevista a Josep Antoni Acebillo del 12 de juny del 2015 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/201260507>. Data darrera consulta: 30 de març de 2020

la presència socialista al territori —es va passar de 250 grups municipals a finals del primer període democràtic a 470 l'any 1983—⁵⁴² no va permetre al PSC, però, abordar des dels ajuntaments el govern de la Generalitat, establint-se una dicotomia que duraria fins que Pasqual Maragall accedís a la presidència d'aquesta institució l'any 2003.

4.4. Perdre l'avió. La dolorosíssima derrota de 1980

Com hem vist en el cas municipal, l'any 1979 va ser molt dolç a les urnes per al PSC: a les eleccions generals de l'1 de març de 1979 es va revalidar la victòria obtinguda el juny de 1977 (de fet, en general els resultats van ser molt similars a les eleccions anteriors, tant a Catalunya com a Espanya), i a les eleccions municipals del 3 d'abril d'aquell mateix any s'havien obtingut les alcaldies de les quatre capitals de província catalanes, obtenint el major nombre de vots en el global de totes les votacions a Catalunya. Totes dues campanyes de 1979 havien de ser dirigides per Raimon Obiols, però van acabar-ho sent per Eduardo Martín Toval (altra vegada amb Artur Isern com a *mà dreta*), per la renúncia del primer en desavinença amb la línia política i organitzativa del partit.⁵⁴³ Així, per a les llistes al Congrés dels Diputats (en les que es va mantenir el criteri de confecció *chico-chica*)⁵⁴⁴ només van registrar canvis de *número* 1 a la demarcació de Lleida, encapçalada per Josep Pau, provinent del PSC-R, que substituïa Felip Lorda. Barcelona (Reventós), Girona (Lluch) i Tarragona (*Pep Jai*) mantenien els caps de cartell. Les principals qüestions sobre les que es va fer orbitar la campanya socialista, que venien determinats pel Comitè Federal del PSOE,⁵⁴⁵ van ser la crisi econòmica (fent especial èmfasi en el problema de l'atur); l'ordre públic (ja s'havia produït la desarticulació de *l'Operación Galaxia*) i la seguretat ciutadana (amb el

---

⁵⁴² Totes les dades recollides al desplegable "Anem més enllà. Els socialistes, els ajuntaments catalans i el futur". AHSC, Fons Alfred Pérez Bastardas, C175 P9.

⁵⁴³ *L'Opinió Socialista*, núm. 14 (26 de gener de 1979).

⁵⁴⁴ En una proporció 4-4-1 (PSC-C; FSC; PSC-R). COMPANYY, E: "Vint anys i quatre crisis", *L'Avenç*, núm. 228 (setembre 1998), p. 38.

⁵⁴⁵ Ho explica Francesc Esteva a "Reflexions sobre l'1 de març", publicat al núm. 19 de *L'Opinió Socialista* (12 d'abril de 1979).

problema latent del terrorisme); la seguretat laboral; la qualitat de vida (ensenyament, sanitat, medi ambient, política territorial) i l'aprovació de l'Estatut sense que aquest sofrís modificacions significatives. L'eslògan electoral transmetia un clar missatge de govern: "Perquè el socialisme sí que té solucions", sense fer esment específic a Catalunya. No ha de resultar estrany, doncs, que les cròniques de l'època fessin un balanç apàtic d'aquesta segona campanya electoral davant la renúncia als objectius de màxims i la desmobilització popular que la van caracteritzar:

El aburrimiento y el desinterés han sido en Cataluña la tónica dominante en la campaña electoral que ayer finalizó. Otros hechos evidentes han sido la pérdida de fuerza de las reivindicaciones netamente catalanistas, con el paralelo incremento del uso de la lengua castellana en la campaña, y el predominio de las formulaciones moderadas, tendentes de forma preferente a conservar el voto del 15 de junio antes que a incrementarlo. La "sucursalización" política de Cataluña —es decir, la penetración total de los partidos de ámbito— y la homogenización de los resultados electorales catalanes y españoles constituirán, según todos los indicios, dos importantes novedades [...] de una campaña que en nada recuerda a la del 15 de junio. Los cientos de miles de asistentes a los mítines de entonces —400.000 fue el récord— se han convertido ahora en promedios de escasas docenas. Todo se ha empequeñecido. Pero lo que más, ha sido el nacionalismo y el autonomismo catalanes.⁵⁴⁶

Dins d'aquest ambient, la dimissió d'Obiols, davant del manteniment del sistema de confecció de llistes per quotes i d'un programa imposat no es fa, doncs, estranya si tenim en compte que ell era dels principals impulsors de la idea del partit com a sobirà i com a realment unificat, així com d'una línia política més ambiciosa. Les declaracions posteriors de Carlos Cigarrán, secretari d'Organització del PSC, sobre com es plantejaven el XVIII Congrés del PSOE (1979) permeten, però, fer-nos a la idea que hi havia sectors totalment conformes amb que la línia política al Congrés dels Diputats vingués imposada des del partit d'àmbit estatal. Concretament, Cigarrán va dir que

---

⁵⁴⁶ "El desinterés, nota dominante en la campaña en Cataluña", *El País*, 28 de febrer de 1979.

“s’acataran les línies mestres de la política espanyola que es decideixin en aquest congrés”, mentre la política catalana era exclusiva del PSC.⁵⁴⁷

Fos com fos, els resultats electorals del PSC a les generals de 1979 van millorar els obtinguts no feia ni dos anys: victòries a Barcelona (30% dels vots, 12 diputats), Girona (27%, 2 diputats) i Tarragona (28%, 2). A Lleida es va assolir la segona plaça, amb un increment del 9,6% dels vots (per arribar al 24%), obtenint-se un diputat. A nivell estatal, el PSOE només va aconseguir pujar tres escons (tal com UCD i el PCE), un resultat decebedor tenint en compte que havia incorporat menys d’un any abans el PSP, que disposava de sis diputats. Així mateix, els socialistes havien perdut les eleccions a Euskadi després de baixar en les tres circumscripcions basques.

Després de l’aprovació de l’Estatut i de les victòries electorals de 1979, el PSC va afrontar la campanya electoral de les eleccions autonòmiques del 20 de març de 1980 creient-se’n guanyador, com demostra la significativa anècdota que el dia abans dels comicis Martín Toval filtrava quina seria la composició del govern autonòmic socialista.⁵⁴⁸ Després de rebutjar la proposta comunista de formar una llista conjunta encapçalada per Josep Benet,⁵⁴⁹ els socialistes catalans van dissenyar una campanya en la que es dotaven d’una imatge allunyada de tota radicalitat (l’eslògan principal era “Govern socialista. Generalitat de tots”, mentre el lema de campanya era “La Catalunya nova”) i d’una llista encapçalada per Joan Reventós a Barcelona (seguit de *l’històric* Josep Andreu Abelló, el dirigent ugetista Carlos Cigarrán, Eduardo Martín Toval i els consellers del govern Tarradellas Joan Codina i Lluís Armet), Xavier Guitart a Girona, Marta Mata a Tarragona i Pere Aiguader a Lleida. Dues de les primeres espases del PSC, com eren Raimon Obiols i, en menor mesura, Ernest Lluch, associats al sector més catalanista del partit, no formaven part d’unes llistes que van acabar tenint una composició on, en canvi, el personal provinent de l’FSC i la UGT tenia un pes força destacat. Al programa oficial que va distribuir el partit el discurs no traspuava ni gota d’il·lusió, sinó que s’usava un to greu per parlar de les responsabilitats que comporta el poder, fent atenció

---

⁵⁴⁷ Entrevista concedida a *L’Opinió Socialista*, n° 19 (12 d’abril de 1979).

⁵⁴⁸ “El fracaso electoral puede disparar las tensiones internas en el PSC-PSOE”, *El País*, 22 de març de 1980.

⁵⁴⁹ AMAT, Jordi: *Com una pàtria*, p. 516.

exclusiva el text introductori del candidat Reventós a la delicada situació econòmica espanyola, que no es plantejava que es pogués capgirar amb polítiques transformadores, sinó amb una planificació rigorosa, amb generositat, transparència i descentralització. Ja no s'atacava al capitalisme, sinó a la ineficàcia de la UCD, i les referències a la política catalana quedaven sempre emmarcades dins del marc general de la política espanyola, sense fer incidència en la recuperació de l'autogovern com a l'autèntica oportunitat de canvi per a la superació de les adversitats, gairebé deixant de banda l'argumentari fins que fins aleshores havien emprat que a Catalunya la superació de l'opressió nacional significaria el final de l'opressió econòmica:

aquesta situació [econòmica] difícil, molt difícil, prenem-ne tots consciència, ens obligarà, a nosaltres, socialistes, a avantposar i fer una política d'Estat a Espanya, i avantposar i fer una política de Generalitat a Catalunya, per damunt i més enllà de les nostres posicions partidistes. Els socialistes estem col·locats i molt particularment a Catalunya —per la confiança que ha dipositat en nosaltres el poble— en una situació que ens obliga a defugir en tot cas el situar-nos en la cresta de les demagògies o en els oportunismes del moment.

550

Dins del programa, el to continuava sent el mateix, situant la consecució del socialisme com un punt llunyà, pel que caldria contemporitzar els *tempos* tant com fos necessari:

Una de les nostres exigències en abordar l'estratègia de la Generalitat és, doncs, la d'aparèixer davant el poble com una opció de govern i d'acció política que defensa uns interessos concrets, els dels treballadors i dels sectors socials dominats, en llur aspiració i en llur combat per la profundització i l'ampliació de la democràcia i, des d'ella i amb ella, per anar avançant en la construcció del socialisme.⁵⁵¹

---

⁵⁵⁰ Presentació de Joan Reventós al *Programa de govern socialista per a la Catalunya nova*, p. 10-11; Consultable a l'AHSC, Fons Felip Lorda, C228 P1.

⁵⁵¹ *Programa de govern socialista per a la Catalunya nova*, p. 56.

Sense saber fer lluir els seus èxits en la recuperació de la Generalitat, sense proposar polítiques decididament transformadores ni il·lusionants i sense fer gaire esment al *fet català*, la grisa campanya del PSC va comptar com a principal adversitat externa amb una intensa campanya de la patronal contra una eventual victòria socialista —concretada en cartells, declaracions i anuncis a la premsa i amb el suport en recursos de Suárez al Partido Socialista de Andalucía, dirigit per Rojas Marcos, que es presentava com a via per la representació *pròpia* dels andalusos residents a Catalunya.⁵⁵²

Els resultats electorals no van ser els esperats pel PSC, que amb un 22'3% dels vots es va veure superat per la coalició electoral de Convergència Democràtica i Unió Democràtica (CiU), que va obtenir el 27'7% dels suports. En la carta que la direcció del partit va fer arribar a la militància per valorar els resultats, que es qualificaven de “sorpresa per a tots”, s'atribuïa la derrota a una barreja d'excés de confiança (induit pels anteriors resultats electorals); desconexió amb la societat catalana i no haver sabut veure que “el poble de Catalunya hagi fet clares diferències en les seves opcions segons fos el nivell de les eleccions: estatals, municipals i, ara, al Parlament de Catalunya”, encetant-se una dinàmica que avui en dia encara dura. El fet era que el PSC havia perdut 270.000 vots entre les estatals de l'1 de març de 1979 i les autonòmiques del 20 de març de 1980, una davallada que s'atribuïa també en part a l'augment de l'abstenció “popular”,⁵⁵³ al que s'havia sumat un cert despertar de l'electorat de dretes, esperonat per la crisi econòmica i les anteriors victòries de les esquerres. Si l'electorat del PSC s'havia desmobilitzat es pensava que era per una mescla de “desencís per la democràcia i el consens”; “la manca de repercussions directes que la democràcia ha[via] tingut fins [aleshores] en la vida de cada dia dels ciutadans”; “la confusió entre el que és la responsabilitat de govern i la política d'oposició al Parlament, conseqüència directa de la manipulació dels medis [sic] informatius”. A l'hora de

---

⁵⁵² RIQUER, B de: *La Catalunya Autònoma...*, 262. Concretament, Foment del Treball va destinar com a mínim 400 milions de pessetes a la campanya de propaganda “antimarxista” i d'ajuda als partits polítics que no es confessessin d'aquesta adscripció ideològica. “La campaña de Fomento puede volverse contra la patronal”, *El País*, 15 de març de 1980.

⁵⁵³ Concretament, l'abstenció va superar el 38% al conjunt de Catalunya, superant el 50% en algunes comarques de Tarragona -fet que va afectar sobretot al PSC, que en total va perdre casi un 6% del suport electoral en pocs mesos, vots que van anar a parar al PSA, ERC i CiU en gran part, però que sobretot van perdre's en l'abstenció. Lo CASCIÓ: *Nacionalisme i autogovern*, p. 98

fer autocrítica, s'admetia que no s'havia inclòs prou el fet nacional català al centre de la campanya, el que havia pogut ocasionar la fuga de vots cap a ERC i, fins i tot, cap a CiU. Per altra banda, també es pensava que els 70.000 vots aconseguits pel PSA havien sigut pescats, bàsicament, d'antics votants del PSC. No s'havia sabut acontentar, per tant, ni al votant catalanista ni mobilitzar al votant immigrant. Un altre dels factors als que s'apuntava era el desgast que per els socialistes catalans estava ocasionant el govern dels ajuntaments, havent de gestionar una situació de pràctica bancarrota financera heretada del franquisme.⁵⁵⁴ Hi pesessin els elements, que hi pesessin, retrospectivament, a l'hora d'analitzar la derrota, la mala campanya del PSC és assenyalada amb unanimitat com a principal causant del mal resultat electoral pels que la van viure de prop,⁵⁵⁵ reconeixent el pes que l'augment de l'abstenció a les zones que després els feien guanyar les generals també s'hauria fet notar.

La candidatura guanyadora es va trobar davant la necessitat de realitzar aliances amb altres partits per tal de comptar amb un parlament favorable al seu govern va realitzar l'oferta de formar una coalició governamental al PSC, que en precampanya havia rebutjat la possibilitat de reeditar un *pacte de progrés* com el dels consistoris catalans i només s'havia marcat obert a pactar amb el PSUC en cas que fos necessari.⁵⁵⁶ Després d'una forta polèmica interna,⁵⁵⁷ en la que finalment només Paco Ramos (provinent de l'FSC-PSOE) va mostrar-se partidari d'acceptar la proposta de Pujol en el Consell Nacional en què es va plantejar la qüestió,⁵⁵⁸ la proposta es va rebutjar i Pujol va acabar pactant amb ERC (Heribert Barrera va esdevenir així president del Parlament) i UCD (amb la que es van intercanviar suports parlamentaris), deixant al PSC marginat de la possibilitat de participar d'alguna manera en el procés de construcció autonòmica des de la Generalitat. La negativa del PSC hauria estat molt influïda pel despit que es sentia dins la formació davant uns resultats

---

⁵⁵⁴ Carta sense datar de la Comissió Executiva Nacional "A tots els militants del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)". AHSC, Fons Ramón Fernández Jurado, C243 P5.

⁵⁵⁵ OBIOLS, R: *op. cit.*, p. 233; entrevistes a Lluís Sacrest, a Isidre Molas i a José Montilla (17 de juliol de 2013; 12 d'agost de 2013; 24 març 2020).

⁵⁵⁶ "Los socialistas sólo pactarán con los comunistas para el gobierno catalán", *El País*, 8 de desembre de 1979

⁵⁵⁷ Jordi Font aventura en una entrevista concedida a Gabriel Colomé que acceptar formar el govern d'unitat hauria suposat "trençar el partit en mil trossos" a COLOMÉ, G: *op. cit.*, p. 35

⁵⁵⁸ MARTÍNEZ FRAILE, R: *op. cit.*, p. 49

electorals totalment adversos al que s'esperava. A més a més, aquest rebuig era vist pels antics membres de l'FSC com una oportunitat per fer virar el sector catalanista del PSC cap a posicions que emfatitzessin els elements de nexa entre els catalans i els espanyols havent de fer d'oposició a un govern nacionalista.⁵⁵⁹ Un tercer element clau per entendre la negativa va ser la incapacitat de la direcció socialista per entendre quin era el caràcter real de la primera legislatura autonòmica. Segons Raimon Obiols, es pensava que la situació a Catalunya estava "normalitzada", i per tant hi hauria un joc parlamentari de majories i minories, govern-oposició.⁵⁶⁰ Així, es comptava que una CiU governant en minoria acusaria molt el seu desgast durant quatre anys després dels quals el PSC podria guanyar les eleccions sense haver de recórrer a pactes en posició de debilitat, quan -com bé assenyala Paola Lo Cascio- a Catalunya s'estava a punt d'encetar una primera experiència de govern, que a la pràctica tindria un caràcter constituent, fet que ajudaria a CiU a consolidar-se com a eix principal de tot el sistema polític català.⁵⁶¹

La sensació d'*oportunitat perduda* es reforça quan es té en compte que en l'àmbit català el PSC gaudia d'una llibertat d'acció respecte al PSOE més que notable,⁵⁶² tal com estava establert en els seus estatuts. Per tant, hauria sigut la millor ocasió per dur a terme una política realment genuïna del partit català, malgrat que dos dels principals *homes-pont* del PSOE dins del PSC, com Eduardo Martín Toval i Carlos Cigarrán⁵⁶³ ocupessin posicions de rellevància dins del grup parlamentari al Parlament de Catalunya. La derrota del 20 de març de 1980 va suposar també la pèrdua de força del PSC davant dels socialistes espanyols i, d'una manera més decisiva del que es pugui imaginar, va contribuir a la pèrdua del grup parlamentari propi dels Socialistes de Catalunya l'any 1982,⁵⁶⁴ com analitzarem més endavant.

La victòria gairebé per sorpresa de la coalició Convergència i Unió (CDC i UDC), liderada per Jordi Pujol, en aquestes darreres eleccions va suposar l'obertura d'una nova tendència, que es mantindria durant més de vint anys, en

---

⁵⁵⁹ TRIGINER, JM: *op. cit.*, p. 70

⁵⁶⁰ COLOMÉ, *op. cit.*, p. 35

⁵⁶¹ LO CASCIO: *Nacionalisme i autogovern*, p. 101 i 342

⁵⁶² Entrevistes a Lluís Sacrest i a Isidre Molas (17 de juliol de 2013; 12 d'agost de 2013).

⁵⁶³ Entrevista a Lluís Sacrest (12 d'agost de 2013).

⁵⁶⁴ Entrevista a Eduardo Martín Toval (11 de maig de 2018).

què CiU guanyaria totes les eleccions autonòmiques i el PSC totes les generals, així com obtindria grans resultats a les municipals. La victòria de Pujol va suposar, així mateix, una font d'oxigen per als governs ucedistes de la primera legislatura. Una i altra força es necessitaven als seus respectius parlaments per poder governar i es van donar suport mutu durant tot el període previ a les majories absolutes del PSOE (1982) i de CiU (1984).

4.4.1. La “coexistència pacífica dins la unitat orgànica”. El convuls II Congrés del PSC

La dura derrota electoral de 1980 va precedir el II Congrés del PSC, celebrat a Barcelona els dies 4, 5 i 6 de juliol d'aquell mateix any, probablement el més convuls fins al de 1994. En aquells moments, el PSC afrontava dues grans divisions internes -molt sovint, interrelacionades: la protagonitzada entre els militants procedents dels partits que s'havien fusionat el 1978 i la de classe, amb especial distanciament entre els sectors universitaris i els *obreristes*.⁵⁶⁵ La confluència de totes aquestes tensions -decepció electoral, dissentiments entre la militància- es va fer visible en el segon congrés del PSC al produir-se un dur enfrontament entre el que s'anomena les *dues ànimes del partit*, l'*obrerista*, vinculada al PSOE i la UGT, d'escassa sensibilitat catalanista i amb especial implantació entre els sectors de la immigració peninsular (liderat per Cigarrán), i la *catalanista* d'esquerres, de procedència social més interclassista (liderat per Obiols),⁵⁶⁶ que comptaven amb el suport d'un tercer sector *crític*, partidaris de la línia obiolista en qüestions nacionals i d'ordre intern, però que valoraven l'organització com a excessivament jerarquitzada i apostaven per un viratge a l'esquerra (liderat per l'antic secretari general de l'Organización de la Izquierda Comunista Dídac Fàbregas).⁵⁶⁷ Ambdues tendències es van culpar mútuament

---

⁵⁶⁵ Els sectors professionals mitjans van jugar un paper contemporitzador entre totes dues tendències, que només amb el temps aprendrien a “conviure”. Entrevista a Concepció Amills, 15 de juliol de 2019)

⁵⁶⁶ Com a significativa mostra d'aquesta pugna interna, els diaris informaven que la UGT hauria denegat la militància al dirigent socialista Eduardo Martín Toval quan aquest hi havia demanat l'ingrés, al relacionar-lo el sindicat amb el sector obiolista. “La UGT rechaza la solicitud de ingreso de Martín Toval”, *El País*, 4 de juliol de 1980.

⁵⁶⁷ Al arribar-se al congrés, des dels antics sectors de l'FSC es calculava —amb excés d'optimisme per part seva— que la facció obrerista tenia un 45% dels delegats, per un 46% els catalanistes, un 6% al sector de Fàbregas, mentre un 3% serien indecisos. “Hoy se inicia el congreso de los socialistas catalanes bajo el signo de la bipolarización”, *El País*, 4 de juliol de 1980.

de la derrota electoral en les autonòmiques, els uns argumentant que Reventós havia elaborat un discurs massa nacionalista i els altres protestant per l'escàs compromís nacional mostrat durant la campanya (l'eslògan "La Catalunya Nova" era una formulació molt vinculada al concepte *nous catalans* desenvolupat per Paco Candel, que parlava dels immigrants), el que hauria permès a Pujol presentar-se com l'únic defensor dels interessos de Catalunya. Causes del fracàs electoral a banda, dins d'aquest congrés es va registrar també una forta polèmica per temes organitzatius: Raimon Obiols impulsava la desaparició de les quotes a l'hora d'elaborar les llistes electorals i orgàniques, al·legant que aquestes havien de fer-se partint de la realitat que ja s'era un sol partit, mentre que els sectors provinents de l'FSC reclamaven la sindicació obligatòria a la UGT (mentre *unitaris* i *crítics* eren partidaris de la lliure afiliació) i la concepció del PSC directament com a una federació més del PSOE i que, en cas de conflicte, fos el partit d'àmbit estatal el que tingués l'última paraula. En el que hi havia coincidència per part de tots els sectors era que el lideratge de Joan Reventós ja havia quedat amortitzat, havent-se mostrat incapaç de guanyar les eleccions catalanes ni d'imposar certa unitat de criteri dins del partit.⁵⁶⁸ Contestat per la militància per la manca d'informació que se'ls feia arribar,⁵⁶⁹ l'estil conciliador de Reventós, imprescindible per apropar els diversos sectors socialistes que havien confluït en el PSC, s'havia revelat massa tou per cimentar el partit i per passar a l'acció com els nous temps demanaven,⁵⁷⁰ mancat de prou instint com per avançar-se a les jugades de Tarradellas, aprofitar les oportunitats històriques (com per exemple, accedir al govern de la Generalitat o a la presidència del Parlament l'any 1980) o per imposar la seva autoritat en afers que desacreditarien tant la suposada autonomia del partit català com el de la LOAPA, com veurem més endavant. Si Reventós mantenia el lideratge després del segon congrés seria, segons s'assegurava abans que comencés, pel simple fet que la divisió interna era tan gran que no es podria escollir cap lideratge de consens com el que exercia

---

⁵⁶⁸ "Hoy se inicia el congreso de los socialistas catalanes bajo el signo de la bipolarización", *El País*, 4 de juliol de 1980.

⁵⁶⁹ Aquests era un dels arguments esgrimits per crear la tendència del Centre de Recerca i Acció Socialista (CRAS), per exemple. Document "Pel socialisme. La realitat del socialisme a Catalunya. Vers l'assemblea constituent del Centre de Recerca i Acció Socialista". AHSC, Fons Joan Colom, C284 P1.

⁵⁷⁰ Entrevistes a Narcís Serra (9 de maig de 2018), Eduardo Martín Toval (11 de maig de 2018).

ell.⁵⁷¹ Com reconeixia la mateixa direcció del partit en la memòria presentada al congrés, l'alt nombre de consultes electorals (dos referèndums i tres eleccions) registrats entre 1977 i 1980 havien impedit al partit fer una tasca de consolidació interna i, en canvi, havien permès la pervivència de les dinàmiques i rivalitats heretades de les formacions d'origen entre els seus membres, fins al punt que:

...estas tensiones constantes se han convertido en uno de los elementos más negativos en todas las iniciativas y acciones emprendidas para fortalecer la estructura militante del partido. Las luchas por el poder en el seno de las organizaciones han comportado demasiado a menudo la inestabilidad de los órganos de dirección a cualquier nivel. Esta delicada y compleja situación, se agravó aún más al tener que desplazar a muchos compañeros hacia los órganos de representación y de gobierno en la Generalitat [provisional], ayuntamientos y diputaciones, imponiendo en algunos casos relevos obligados que por el mero hecho de serlo, se convertían en prematuros.⁵⁷²

Aquest clima d'enfrontament previ al congrés no va apaivagar-se quan l'encontre dels socialistes —el primer de caràcter ordinari, ja que l'anterior havia sigut el d'unificació— va començar, sinó tot el contrari: la constitució de la mesa presidencial va evidenciar que el sector *obrerista* era minoritari respecte al catalanista o *unitari*, pel que el gruix dels delegats *obreristes* va abandonar les sessions del congrés i es va traslladar a una sala annexa del recinte on aquest es celebrava, el Palau de Congressos de Montjuïc, on van iniciar un congrés alternatiu que esperaven que fos reconegut per la direcció del PSOE com a vàlid, quedant evidenciada la divisió entre delegats en un 60% unitària i un 40% obrerista, segons els càlculs de la premsa que cobria el congrés.⁵⁷³ El cop de força dels minoritaris va acabar, però, en simple gest teatral desautoritzat pels dirigents del partit d'àmbit estatal després que Carmen García Bloise, secretària d'Organització del PSOE, fes saber als *alternatius* que

---

⁵⁷¹ "Hoy se inicia el congreso de los socialistas catalanes bajo el signo de la bipolarización", *El País*, 4 de juliol de 1980.

⁵⁷² "Memoria. Gestión de la Comisión Ejecutiva", any 1980. AHSC, Fons Ramon Fernández Jurado, C243 P2.

⁵⁷³ "Ruptura del PSC-PSOE en sus dos colectivos originarios", *El País*, 5 de juliol de 1980.

només es reconeixeria el que sortís del congrés *oficial* del PSC. Aquesta postura, adoptada per la por a que una escissió dins del socialisme català dinamités la imatge de partit cohesionat que regnava sobre el PSOE després de la crisi de 1979,⁵⁷⁴ va fer retornar els delegats *obreristes* al congrés del PSC, massa tard, però, per obtenir una representació equitativa en les llistes per a la direcció del partit, quedant a la pràctica marginats de les posicions de responsabilitat dins d'aquest. Com a únic *gest* es va produir l'accés de Josep Maria Triginer a la direcció de la "poderosa" Federació de Barcelona⁵⁷⁵ amb els vots dels *unitaris*.

L'abandó del sector obrerista de les sessions del congrés va fer que les resolucions aprovades pel II congrés del PSC (PSC-PSOE) —que s'autodefinia allí com "el partit de les autonomies"— anessin molt en la línia dels postulats obiolistes, mantenint algunes de les postures maximalistes heretades dels temps d'oposició al règim (defensa del dret a l'autodeterminació; fer de la Generalitat de Catalunya el màxim òrgan català dins d'una república federal espanyola), alhora que es criticaven la Constitució i l'Estatut com a insuficients, al entendre que el marc autonòmic havia quedat massa limitat. Per tot això, es demanava aprofundir en l'estructura federal de l'Estat i, també, de la vertebració del socialisme espanyol.⁵⁷⁶ Finalment, els estatuts del partit no es van modificar.

Després del segon congrés del PSC, el partit va patir una davallada de militància important, després del desengany entre gran part de la militància pel rumb polític del partit i per la constatació que s'havia creat una estructura teòricament assembleària, però que a la pràctica es funcionava com a partit de quadres, amb tots els vicis inherents que això comportava.⁵⁷⁷ No ha de ser estrany, per tant, que el Secretari de Coordinació de Federacions i Agrupacions del PSC, Josep Maria Sala, informés al seu informe de gestió del segon semestre de 1981 que la formació mantenia la situació d'"atonía militant" que havia demostrat durant tot l'any, amb una militància només engrescada per la

---

⁵⁷⁴ Entrevistes a Enrique Barón i Isidre Molas (21 de juny de 2013; 17 de juliol de 2013).

⁵⁷⁵ COLOMÉ, G: *op. cit.*, p. 37.

⁵⁷⁶ RODRÍGUEZ, Joan: "El PSC té projecte catalanista? Un breu recorregut per la seva proposta federal a través dels deu congressos del partit". Revista de la Fundació Rafael Campalans. Estiu de 2008, p. 36.

⁵⁷⁷ Entrevista a Carlos Alcalá (2 de maig de 2018).

campanya contra l'ingrés a l'OTAN⁵⁷⁸ —tot i que pocs anys més tard, quan el PSOE estigués al poder, aquest posicionament es revertiria des de la direcció.

La tensa calma en què va quedar a partir d'aleshores la vida interna del PSC —com a mínim fins la injecció de vitamines de la victòria a les generals de 1982— no va ser l'única situació de desconcert entre els partits socialistes ibèrics que es va registrar durant aquells anys. Anteriorment, com hem dit més amunt, el PSOE va viure de 1978 a 1979 una dura polèmica sobre la definició del partit com a *marxista* o no, alhora que sobre la qüestió territorial també van sortir divergències a l'hora de definir-se en el debat constitucional, com veurem més endavant, entre els sectors *centralistes* del partit i, sobretot, els que s'havien incorporat com a resultat de la fusió amb les forces de la FPS, que haurien incorporat el debat del federalisme “ja madurat” al PSOE.⁵⁷⁹

La polèmica que va rebre més difusió pública va ser l'encetat per Felipe González el maig de 1978 a Barcelona, quan va declarar que, en la seva opinió, el partit havia d'abandonar la seva definició com a marxista (emulant el gest de Santiago Carrillo, que poc abans apostava per l'abandó del leninisme com a element definitori del PCE).⁵⁸⁰ Així, malgrat que només dos anys abans el mateix González havia declarat que no hi havia “espai específic dins l'àrea del sud d'Europa per a una organització socialdemòcrata” i que el 1977 Alfonso Guerra havia dit que el model socialdemòcrata no tenia “res a veure amb la nostra ideologia”,⁵⁸¹ s'iniciava un viratge reflectit tant en l'acció política dels socialistes (com analitzarem més endavant) com en les seves declaracions programàtiques. Una bona manera d'entendre aquests canvis de rumb és tenir en compte la tesi de Juan Antonio Andrade Blanco, segons el qual dins del PSOE “la ideologia funcionava com un instrument per regular les posicions de poder de l'organització” i que “els congressos, més enllà de la seva dimensió interna, tenien sobretot una funció propagandística”, d'aquí el ressò mediàtic generat entorn d'aquest debat i les seves conseqüències en el XXVIII Congrés

---

⁵⁷⁸ “Informe de gestió de Coordinació de Federacions i Agrupacions”, període 15 de juny-15 de novembre de 1981. AHSC, Fons Alfred Pérez Bastardas, C175 P2.

⁵⁷⁹ BARÓN, E: *op. cit.*, p. 208.

⁵⁸⁰ AVILÉS, Juan: “El proyecto socialista: del marxismo a la modernización”, dins SOTO CARMONA, Álvaro; MATEOS LÓPEZ, Abdón (dirs.): *Historia de la época socialista. España: 1982-1996*. Madrid. Editorial Sílex. 2013, p. 34.

⁵⁸¹ JULIÁ, Santos: *Los socialistas en la política española (1879-1982)*. Madrid. Taurus. 1997, p. 425.

del PSOE. Al nostre entendre, aquesta polèmica variació en la definició del partit no era més que un ajustament a la *praxis* que aquest realitzava, a part d'una mesura important per tal de poder guanyar vots entre sectors més moderats de la població, després d'un curt període de temps en què, segons declararia anys més tard Joaquín Almunia, el PSOE havia entrat en una “subhasta de declaracions marxistes” per guanyar espai polític al PCE⁵⁸² —amb un èxit evident, si tenim en compte els resultats del 15-J. Ja hem subratllat el caràcter socialdemòcrata del programa electoral de 1977, més endavant analitzarem la firma dels dits “Pactes de la Moncloa” per part d'aquest partit. Igualment, diversos membres de la formació en aquells temps han fet esment de l'impacte que els havia produït l'experiència del govern Allende a Xile, on havia sigut víctima de constants boicots per part de la patronal i sectors de la població durant el seu mandat, que hauria acabat amb el derrocament militar en el cop d'Estat de l'11 de setembre de 1973, el que hauria fet veure als líders socialistes que la implantació d'un programa revolucionari sense els suports suficients podia ser perillós.⁵⁸³ Per últim, crec important destacar que la “incongruència” de presentar-se alhora amb un discurs marxista radical i avalat pels principals *prohoms* de la socialdemocràcia europea (com Willy Brandt, Olof Palme o François Mitterrand) ja havia estat denunciada fins i tot des de sectors mediàtics propers com l'influent diari *El País*.⁵⁸⁴

Recuperant Andrade Blanco, el PSOE, un cop aprovada la Constitució de 1978 i vistos els resultats electorals de 1979 —que el PSOE esperava millors tenint en compte que havia quedat sense competidors directes per l'esquerra— González va voler desideologitzar el debat polític i rebaixar-lo a un nivell pragmàtic en el que el PSOE pogués contrastar les seves iniciatives concretes sobre l'aplicació progressista de la Constitució amb la manca d'iniciativa programàtica de la UCD. Sempre segons Andrade, si poc temps enrere el Partit Socialista havia marxitzat el seu discurs per ressituar-se al capdavant d'una oposició sobreideologitzada, ara, forçat a rivalitzar amb la UCD en la perspectiva de desplaçar-lo del govern, sentia la necessitat de llimar

---

⁵⁸² Entrevista a Joaquín Almunia. BURNS MARAÑÓN, Tom: *Conversaciones sobre el socialismo*, p. 322

⁵⁸³ AVILÉS, J: *op. cit.*, p. 27.

⁵⁸⁴ Concretament, en l'editorial de l'1 de juny de 1977, titulat significativament “La crisis de identidad del PSOE”.

els aspectes ideològics del seu discurs que generaven rebuig entre aquells que podien desertar de la coalició governamental i decantar la balança en benefici d'una opció, com a molt, socialdemòcrata.⁵⁸⁵ Alfonso Guerra justifica aquest viratge a les seves memòries dient que “les aspiracions de regir la transformació d'Espanya es convertien en quelcom gairebé impossible amb una definició marxista” de partit.⁵⁸⁶

Al XXVIII Congrés del PSOE, celebrat a Madrid el mes de maig de 1979, va aprovar-se una reforma estatutària que limitava molt la democràcia interna del partit, establint-se la prohibició de corrents d'opinió i tendències organitzades; la designació de delegats a escala regional (fins aleshores es feia a escala local), obligant a votar les delegacions regionals de manera unànime (la qual cosa invalidava les minories existents en cadascuna d'elles i sobredimensionava les opcions majoritàries) i l'eliminació dels criteris de proporcionalitat a l'hora de conformar la direcció atenent als suports que respectivament tinguessin les diferents llistes aspirants, la qual cosa significava que la llista majoritària ocupava tots els càrrecs i la minoritària es quedava sense representació.⁵⁸⁷ Aquell congrés, però, va quedar eclipsat per la traumàtica sortida de Felipe González de la secretaria general del partit, en desacord amb la decisió majoritària dels delegats de mantenir la identitat marxista del partit. Cap candidatura alternativa es va presentar, però, a la successió de González, la qual cosa va derivar en la formació d'una Comissió Gestora de caràcter provisional afí a la directiva sortint a l'espera de la convocatòria d'un Congrés Extraordinari que, celebrat el setembre de 1979, va suposar la triomfal tornada del duo Felipe González-Alfonso Guerra a la direcció del partit i la imposició de les seves postures, aconseguida en gran part gràcies a la nova composició i disciplina de vot de les diverses delegacions, de caire molt menys plural gràcies a la reforma estatutària realitzada en el congrés anterior. La polèmica sobre la definició marxista del partit quedava tancada en una via intermèdia⁵⁸⁸ en què s'acceptava el marxisme com a mètode d'anàlisi

---

⁵⁸⁵ ANDRADE BLANCO, JA: *op. cit.*, 147.

⁵⁸⁶ GUERRA, A: *op. cit.*, p. 329.

⁵⁸⁷ Fins al punt que, segons Richard Gillespie, hauria passat de ser un “partit de militants a un partit electoral” de manera definitiva. GILLESPIE, R: *op. cit.*, p. 351.

⁵⁸⁸ “El PSOE assumeix el marxisme com a instrument teòric, crític i no dogmàtic per l'anàlisi i la transformació de la realitat social, recollint les diverses aportacions marxistes i no marxistes que han

però no com a dogma, aportada per una proposta del PSC,⁵⁸⁹ i el carisma del líder (que s'havia demostrat insubstituïble pel seu partit) es disparava a nivell intern i exterior, així com s'abandonaven els tics *esquerranistes* exaltats del partit. S'imposava, doncs, la lleialtat i exaltació al líder per davant del debat polític.

El replegament estratègic realitzat durant els mesos que havia durat l'impàs entre ambdós congressos per part de la direcció del partit no els va fer perdre, però, el control del grup parlamentari (la Gestora va delegar la política parlamentària a la direcció del Grup Socialista, que era el triumvirat González-Guerra-Gregorio Peces Barba). El retorn formal de Felipe i Guerra a la direcció del PSOE va tenir la virtut de comportar una encara més àmplia legitimació de la seva acció parlamentària.

El terrabastall que havia provocat la sortida momentània de González de la direcció del PSOE i la polèmica sobre el marxisme van tenir una derivada important sobre la relació entre el socialisme català i l'espanyol. Com explica Francesc Casares a les seves memòries, en el marc del XXVIII Congrés del PSOE la direcció del PSC va presentar una esmena als estatuts del partit estatal per tal de reforçar la independència de la formació catalana, que es preveia que podia arribar a ser força polèmica per obrir la porta a una autonomia total de totes les federacions del partit. Totes aquestes previsions, però, van quedar desmuntades perquè, degut a l'escàndol que estava generant en una altra sala la posició immobilista de González sobre la necessitat de renunciar a l'adscripció marxista del seu partit, la comissió encarregada dels estatuts del PSOE va quedar buida, pel que quan li va tocar el torn de defensar l'esmena, Casares estava pràcticament sol. En conseqüència, el president de la comissió no va arribar ni a sotmetre a votació el text que encara avui articula la relació entre el PSC i el PSOE als estatuts del partit estatal, en la que es determina que: "La articulación orgánica de los partidos federados surgidos de procesos de unidad socialista se regulará por lo establecido en los respectivos acuerdos aprobados por el congreso correspondiente",⁵⁹⁰ una fórmula que a la

---

contribuït a fer del socialisme la gran alternativa emancipadora dels nostres temps i respectant plenament les creences personals".

⁵⁸⁹ COMPANY, E: *op. cit.*, p. 39.

⁵⁹⁰ CASARES, *Compromís amb la justícia*, p. 274-275.

pràctica posava els dos màxims òrgans directius de cada partit —els seus congressos— a nivell d'igualtat absoluta.

4.4.2. Cap al govern: la voluntat de no mostrar escletxes als congressos de 1981 i 1982

L'octubre de 1981, passat el sobresalt del cop d'estat fallit del 23 de febrer d'aquell mateix any, que va generar un canvi de política del PSOE cap a un retorn al *consens* amb el govern de Leopoldo Calvo Sotelo, substituït de Suárez en aquest càrrec, es va celebrar a Madrid el XXIX Congrés d'aquest partit. La imatge de cohesió que es buscava donar en contraposició a l'accelerat procés de descomposició interna de la UCD va ser assolida amb èxit després que ni el sector més *esquerrà* (la denominada "Izquierda Socialista", liderada per Pablo Castellano i Luís Gómez Llorente, que demanava la democratització interna del partit i que va obtenir un reduït recolzament a Catalunya) del partit hi assistís per voluntat pròpia ni els líders de les federacions regionals amb més pes numèric (Madrid, Andalusia, País Valencià) concedissin a aquest sector el 20% de representació en els organismes del partit que s'havia pactat amb Guerra.⁵⁹¹ El nivell d'unitat exhibit durant les sessions d'aquest congrés va ser brutal, com palesen l'aprovació de la Memòria de l'Executiva amb un 96% de recolzament (malgrat els mals resultats a les eleccions basques i catalanes) i la reelecció de Felipe González com a secretari general del partit amb un 100% dels suports. Per reforçar el poder de la direcció estatal es va crear, a més, una Comissió Permanent dins l'Executiva Federal.

Ben diferent va ser el clima amb el que es va arribar al III Congrés del PSC, celebrat a Castelldefels del 29 al 31 de maig de 1982. El II Congrés havia deixat una "ferida interna notable"⁵⁹² que va comportar, entre d'altres coses, la creació d'una tendència anomenada "Nova Majoria", que gaudia del suport dels que s'havien quedat desplaçats dins del 1980 i que estava liderada per Ernest Lluch, Eduardo Martín Toval (autèntic "cervell" de la iniciativa),⁵⁹³ Josep Maria Triginer, Carlos Cigarrán, Higini Clotas i Dídac Fàbregas, entre d'altres, i que

---

⁵⁹¹ GILLESPIE, R: *op. cit.*, p. 376

⁵⁹² OBIOLS, R: *op. cit.*, p. 350

⁵⁹³ ESCULIES: *Ernest Lluch*, p. 190

comptava amb el suport d'Alfonso Guerra.⁵⁹⁴ La voluntat d'aquest nou corrent era, segons han deixat escrit alguns dels seus protagonistes, "crear un nou marc identitari on tothom s'hi sentís còmode" dins el PSC,⁵⁹⁵ fet al qual ajudaria, segons la perspectiva d'algun dels sectors de la tendència (sobretot per part de Fàbregas), un canvi en el lideratge del partit, visió que va acabar no sent compartida per altres figures rellevants d'aquest grup (Lluch) i que no va arribar a ser plantejada durant el congrés. En vistes a la composició de les delegacions, majoritàriament partidaris de la línia *unitària*, es va iniciar un procés de negociacions durant les setmanes prèvies al congrés, que es va realitzar amb relativa calma gràcies a les converses prèvies. Les votacions per la mesa del congrés van confirmar un 70% i 30% de suports a les dues tendències, respectivament. La imposició de la sindicació obligatòria a la UGT i el final del sistema de quotes per elaborar les llistes electorals van ajudar a asserenar els ànims de la militància, i el PSC va entrar en una etapa d'estabilitat, ajudat per la victòria electoral a les generals del 28 d'octubre de 1982, en la que el PSOE va accedir al govern, del qual Ernest Lluch, Narcís Serra i, durant l'últim any de legislatura, Joan Majó, van ser ministres. A partir de la segona legislatura (1982-1986), a més, el grup parlamentari propi del PSC al Congrés dels Diputats desapareixeria en virtut de la modificació del Reglament de la cambra. Per tant, i malgrat que els desordres interns del partit no havien afectat excessivament la dinàmica parlamentària d'aquest (excepte en el cas de la LOAPA, més endavant analitzat), les dinàmiques internes del PSC ja no tindrien l'oportunitat de pronunciar-se amb virulència a Madrid.

L'existència de la Nova Majoria va ser vista per la majoria dels seus contemporanis com un intent per part d'un grup de desplaçats de recuperar posicions dins la direcció del partit,⁵⁹⁶ lectura a la que arribem si es tenen en compte dos factors: en primer lloc les diferències entre un i altre sector (Nova Majoria i *unitaris*) eren bàsicament estratègiques, no d'objectius; en segon lloc,

---

⁵⁹⁴ COMPANY, E: *op. cit.*, p. 39

⁵⁹⁵ TRIGINER, JM: *op. cit.*, p. 74; Lluch ho justifica dient que ell volia unificar el partit, que "hi havia el risc de no barrejar, de no fer a l'interior del partit el que proposàvem a fora, i que els catalans anessin cap a una banda i els immigrants per un altre", a SINTES, Marçal: *Què pensa Ernest Lluch?* Barcelona. Ed. Dèria, 2001, p. 64

⁵⁹⁶ Lectura que se'n fa a les pàgines d'*El País* ("El sector nacionalista de Obiols tiene la mayoría de los delegados del congreso del PSC-PSOE", 29 de maig de 1982); Entrevista a Isidre Molas (17 de juliol de 2013).

els seus principals impulsors havien perdut, efectivament, els seus càrrecs orgànics: Lluç havia perdut el càrrec de portaveu al Congrés dels Diputats per la seva negativa a presentar les esmenes de la direcció del PSC a la LOAPA, Martín Toval i Joan Prats havien dimitit dels seus càrrecs orgànics en solidaritat a ell i Triginer i un ampli sector provinent del FSC n'havien quedat apartats després de protagonitzar el motí del II Congrés. En tot cas, les divergències giraven entorn de dues grans qüestions: la relació amb el PSOE (mentre els *unitaris* eren partidaris de subratllar el caràcter diferencial entre ambdues formacions els altres apostaven per imbricar-s'hi més)⁵⁹⁷ i el catalanisme del partit, sobretot en contraposició al de Pujol.⁵⁹⁸ Sent així, es demanava que es fes efectiu el procés d'harmonització derivat dels pactes entre UCD i PSOE sobre la qüestió autonòmica, evitant així que es concedissin "privilegis" a les comunitats -Catalunya inclosa- que es definissin com a "nacionalitat".⁵⁹⁹

El replegament al què es va veure obligada la Nova Majoria en aquest tercer congrés va ser forçat per errors de càlcul sobre els suports que s'obtidrien: en primer lloc no va aconseguir-se utilitzar políticament la UGT (els seus dirigents havien començat a allunyar-se dels assumptes interns del partit); en segon lloc les postures nacionalistes mantingudes fins aleshores per Lluç i el seu últim viratge van desorientar als potencials seguidors del nou corrent; així com no s'haurien aconseguit replantejar amb prou encert la polèmica de les procedències partidàries de cadascú.⁶⁰⁰

Com hem vist en el cas del naixement de l'MSC, també en el cas del PSC caldria esperar a l'entrada de militància que no provingués de cap de les formacions fundadores per aconseguir començar a dotar de cert equilibri i nous sentits de pertinença al partit. Així, les victòries electorals a les estatals de 1982 i les municipals de 1983 (paral·leles a l'ensorrament definitiu del PSUC) van permetre als socialistes catalans recuperar cert atractiu portes enfora i la militància va experimentar un repunt d'un 20'7% entre l'octubre de 1982 i el

---

⁵⁹⁷ Segons Ernest Lluç "sense pes a Espanya no es pot defensar el catalanisme", declaracions recollides a OBIOLS, R: *op. cit.*, p. 352.

⁵⁹⁸ "Mañana comienza el III Congreso del Partido Socialista de Cataluña", ABC (28 de maig de 1982); Archivo Linz, R-21605.

⁵⁹⁹ ESCULIES: *Ernest Lluç*, p. 190

⁶⁰⁰ "El sector nacionalista de Obiols tiene la mayoría de los delegados del congreso del PSC-PSOE", *El País*, 29 de maig de 1982.

maig de 1983, passant-se de 9.373 militants a 11.316 (tot i que es reconeixia que encara no es gaudia d'implantació arreu del territori). Dins d'aquest còmput hi havia hagut altes i baixes diverses, pel que es calculava que en set mesos el partit havia incorporat un 30% de militants nous,⁶⁰¹ que serviren per dotar-lo de personal polític per a assumir les noves responsabilitats del govern, però no per a acabar de crear una nova identitat que permetés al partit superar la vella disputa entre el que es va conèixer com les seves dues *ànimes* (catalanista i espanyolista), que ha durat fins als nostres dies.

---

⁶⁰¹ "Informe de gestió. Secretaria d'organització del PSC", període 15 de novembre de 1982-17 de juny de 1983. AHSC, Fons Ramon Fernández Jurado, C243 P2.

5. The *Socialistes de Catalunya* role in the Spanish politics (1977-1982)

As mentioned earlier, the *Socialistes de Catalunya* role in the Spanish politics was, from the very first moment, subordinated to the PSOE directives –although the close collaboration between some of their MPs provided a remarkable prominence to some Catalan socialists in the design of some of the main policies during the 1977-1982 period. The unity of action between the parliamentary parties of PSOE and *Socialistes de Catalunya* relied on three main factors: a deep ideologic affinity between the two parties; the creation of a new parliamentary dynamic *ex novo* among a numerous group of inexperienced MPs;⁶⁰² and the PSOE's pressure on the Catalan arm of the party to avoid any dissociation from the political strategy designed by the national party. A specific but significant example of this collaboration is the inclusion of the Catalan MPs among the PSOE's own members in the booklet edited by the PSC to explain their work during the first three hundred days of parliamentary activity, remarking on the “170 socialist MPs at the service of the people”, adding the 20 Catalan MPs to the 150 PSOE's –and presenting them as being indistinguishably.⁶⁰³ In fact, the *Socialistes de Catalunya* MPs made fundamental contributions to the elaboration of some of the most relevant economic policies of the period, as well as having a voice in the main polemics around the new territorial definition of Spain.

5.1. The Socialists role in the economic legislation of the *Spanish Transition*

Immediately after the constitution of the Spanish Parliament, the first democratic government led by Adolfo Suárez, started to design a strategy to tackle the unprecedented economic crisis that was affecting Spain. Up to that moment, and reflecting the significant levels of social conflict registered during the period of late Francoism, the dictatorship's government did not pursue any structural

---

⁶⁰² Menaningfully enough, at the document “Memoria de Gestión de la Comisión Ejecutiva”, the board of PSC considered in 1980 that “In spite of the good results of the 15th of June of 1977, the [Socialistes de Catalunya MPs and Senate members], alongside with the other socialist MPs and members of the Senate, kept being much more a lobbying organisation from the outskirts of the core institutions of the State than a tool for the realisation of concrete policies. Only time, and mainly thanks to the democratisation of the city councils and the settlement of the autonomies, we started to turn the party into a tool to make happen policies that affect the whole Catalan society”. AHSC, Fons Ramon Fernández Jurado, C243 P2.

⁶⁰³ Document “300 dies al Parlament”. AHSC, Fons Antoni Canals, C263 P8.

reforms within the Spanish productive sector, but tried to mediate the effects of the economic crisis with supportive measures, such as the introduction of State subsidies to offset the rise of in fuel prices in 1974 — although this was soon revealed to be unsustainable, and was withdrawn in 1979. As soon as the Spanish government had recovered democratic legitimacy, and recognising that democracy needed a certain level of economic stability to settle in Spain, the negotiations to launch a new recovery program were started. The measures included in this recuperation plan were strongly inspired by the new liberal paradigm in Western Europe, reflecting the fact that the Spanish crisis of the late 1970s —although partly caused by the productive underdevelopment of the country— had a strong international component. Indeed, the *Keynesian consensus* had started to collapse as its policies (rise of the public investment to create occupation and, therefore, promote the economic reactivation) were revealed to be ineffective in the fight against *stagflation* (simultaneous economic standstill accompanied by an increasing inflation rate), a new phenomenon that was affecting the western economies and that led, in the end, to a new liberal paradigm —which would have, in the 1980s, Margaret Thatcher and Ronald Reagan as two of its main proponents and based around the monetarist ideas of Milton Friedman.

Adolfo Suárez started his second democratic term in office (1979-1981) being optimistic given the positive effects that the *Pactos de la Moncloa* (1977) had had in the short term —although the inflation rate in Spain was still three times higher than the OECD average in late 1978—⁶⁰⁴ but the 1979 oil crisis obliged the Spanish government to reconsider its economic policies, as the new situation was damaging the economy heavily as unemployment escalated from 9.5% (1979) to 12.6% (1980), resulting in levels that were more than double the unemployment rates of the seven most industrialised countries in the world and increased institutional stability. Effectively, the incapacity of the Suárez cabinet to reverse the crisis led to the resignation of the economic vice president of the government, Fernando Abril Martorell (who was replaced by Leopoldo Calvo Sotelo, whom would replace Adolfo Suárez a few months later as president of

---

⁶⁰⁴ LINDE, Luís M.: “La profundización de la crisis económica: 1979-1982”, in GARCIA DELGADO, José Luís: *Economía española en la Transición a la Democracia*. Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1990. p. 37.

the government) and the government had to face two no confidence motions: one promoted by PSOE (May 1980) and the other by the government itself (September 1980). But all of these changes proved to be in vain, as Spain did not start to recover until 1985, when Spain joined the EEC and PSOE was in power.

The negotiations for the new recovery program were, in some ways, different than the ones that lead to the *Pactos de la Moncloa* in 1977. On that occasion, the trade unions and the business association did not play a role, given the climate of great uncertainty among the Spanish businessmen towards the new political situation and the fact that the Confederación Española de Organizaciones Empresariales (CEOE) had been just created. Meanwhile, the CCOO and the UGT rejected to play a role, disagreeing on content⁶⁰⁵, although they ended up accepting the *Pactos de la Moncloa* because they were aware of their own “vulnerability” and as an exercise of responsibility instigated by the socialist and the communist parties.⁶⁰⁶

From 1977 onwards, the political parties never took part in the negotiations surrounding Spanish economic agreements again, as they were bargained by the country’s government, the trade unions and the business association (which, on certain occasions, gave priority to the UGT in order to widen the socialist union’s differences with CCOO). This is how the core part of the new legislation on labour, the *Acuerdo Básico Interconfederal* (ABI, 1979), the *Acuerdo Marco Interconfederal* (AMI, 1980) and the *Acuerdo Nacional sobre Empleo* (ANE, 1981), was created –although some of these agreements were later on adapted at the Spanish Parliament by the political parties, where the UGT leaders in Spain (Nicolás Redondo) and in Catalonia (Luis Fuertes) were elected MPs. The most significant of these adaptations was the creation, through the *Estatuto de los Trabajadores* (1980), of the “most representative trade union” category, which consolidated, in the words of Jordi Roca Jusmet, the “quasi-monopoly” of UGT and CCOO in the worker’s representation.⁶⁰⁷

---

⁶⁰⁵ MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere: *De la hegemonía a la autodestrucción. El Partido Comunista de España (1956-1982)*. Barcelona, Crítica, 2017, p. 229

⁶⁰⁶ ROCA JUSMET, Jordi: *Pactos sociales y Política de rentas. El debate internacional y la experiencia española (1977-1988)*. Madrid. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social. 1993, p. 160

⁶⁰⁷ The ABI, negotiated between the CEOE and UGT, established the basis of the collective bargaining and the forthcoming revision of the labour regulation, which was later established on the *Estatuto de los Trabajadores*, approved after the talks between UCD and PSOE. The AMI was agreed between UGT, CEOE and (afterwards) USO, and established the basis for collective bargaining for 1980 and 1981, with

Consequently PSOE, and not the communists, ended up being the left-wing party with a larger impact on the design of the trade unions role in the Spanish democracy; reversing the functions that each group had during late Francoism.

5.1.1. The Pactos de la Moncloa

The *Pactos de la Moncloa* were signed by president Suárez and the representatives of all the parliamentary groups on the 25 of October of 1977, at which point the Spanish economic situation was especially serious, with consistently increasing unemployment and rampant inflation representing the two main problems, added to which was a significant structural backwardness. For all these reasons, the *Pacts* were signed as a point of urgency, with the inclusion of all its clauses which were divided into two major blocs, one on social and structural measures and the other on economic measures, by a deadline of 31 December 1978. The structural block provided for reforms of the political and legal institutions (*Legal and Political Action Program*) which was to be developed with the legislative action in the *Cortes*, and specifically focused on the exercise of fundamental rights and freedoms, as well as the revision of the Code of Military Justice and the reorganization of the law and the agency of law enforcement.

The most relevant part of the *Pactos de la Moncloa*, however, was the economic block, made in draft by the Ministry of Economy through the "Sanitation and Economic Reform Program",⁶⁰⁸ which established a wage freeze with any subsequent rise being mandated to be consistent with the government's targets for inflation; strong credit restrictions; reductions in public spending and the creation of new taxes. In return, measures included the establishment of trade union sections within companies to be included in the agreements; parliamentary control of Social Security budgets; an expansion of public investment; the control of urban speculation; a statute for the

---

the compromise to be renewed every two years. The ANE was agreed between the government, UGT, CCOO and CEOE under the seek-for-stability effects of the 23-F-1981 failed *coup d'état*. This later agreement established that salaries rises did not have to match with inflation rates, but as a compensation the trade unions got a position in the boards of several State economic organisations. One of the ANE's main innovations was to fix dismissal conditions and to recommend the adaptation of the Spanish legislation to the CEE's, although at that point there were still many different criteria ongoing in Europe on that topic. ROCA JUSMET: *op. cit.*, p. 160-172

⁶⁰⁸ HERNÁNDEZ ANDREU, Juan: *Economía política de la Transición en España (1973-1980)*. Madrid. Editorial Complutense. 2004, p. 50.

establishment of a public company and, as one of the highlights, the elaboration of a tax reform. An extension of unemployment benefit was also established (without specifying its scope); an increase in pensions by 30% (a percentage that far exceeded the expected inflation) and the coverage by the State of 50% of the contribution in the case of the temporary hiring of unemployed or individuals who obtain their first job, as well as the proposal to increase the coverage of the social contributions by the State in the rest of the contracts from 3.5% (1977) to 20% (1983), thinking that in this way they would increase business profits and more employment would be generated. To this end, working conditions were also modified by reducing the length of working hours, overtime and retirement age, as well as limiting multiple employment. The flexibilization of the contracting conditions, which in the end would promote temporary hiring, would actually end up leading to a loss of strength on the part of the workers in their bargaining positions and would make trade union action more difficult.⁶⁰⁹

The immediate implementation of these shock measures achieved its short-term economic goals: inflation fell (to 26.4% in 1977 and 16% by 1978),⁶¹⁰ exports grew and the balance of payments was again offset, recording a surplus in 1978 and 1979. Of the proposed list of agreed reforms, however, only the tax reform was carried out.

As part of the *Pactos de la Moncloa*, PSOE was forced to enter into a policy of consensus with the government and to sign the agreements, albeit reluctantly, in order to avoid being exposed to a political dynamic (the PCE never put many obstacles to the UCD proposal, seeking an image of governability) that could marginalize and erode its power, through tarnishing itself with an image of an excessively radicalized party that promoted irresponsible political action. Despite having to sign them, however, the PSOE was able to establish its own profile with respect to the *Pactos de la Moncloa*, signing the agreements but denouncing the covert interests of its main defenders, while at the same time criticizing the non-compliance of the most progressive aspects. In parallel, the Socialists were proposing their own economic policy. All this allowed the PSOE to increase its criticisms of the most

---

⁶⁰⁹ ROCA JUSMET, J: *op. cit.*, 171.

⁶¹⁰ FUENTES QUINTANA, E: *op. cit.*, p. 32.

unpopular measures agreed in Moncloa, while reaffirming its role as the main opposition party and placing the PCE as a collaborative force in the government.

In my opinion, this position of the PSOE is verified by the statements of Miguel Muñoz, a member of the PSOE Economist Group, in *El Socialista*, the party's main public forum. Here he stated that PSOE was not enthusiastic about the *Pactos de la Moncloa* because it did not fully support its economic program, but as the situation was serious and the party was at risk of being isolated, and as ultimately the agreement was "necessary" because economic stability was required in order to consolidate democracy, PSOE would support the program of measures that were derived from *right-wing solutions* but included counterveiling measures that would help protect the working class and small and medium-sized enterprises.⁶¹¹

To defend the *Pactos de la Moncloa* after giving its support, Felipe González wrote an article in his party's weekly, in which he said that "in honour of the truth, it must also be said I know that, fundamentally, the Socialist Party, if it was obligated to govern today, would not produce substantive variation with respect to the overall content" of the agreements, although it would have tried to have increased the social emphasis, despite it being "necessary that the workers in general agree the limitation in the growth of the wages as the only procedure to increase the possibility of the creation of new employment".⁶¹²

PSC also adopted a line of denunciation of economic measures undertaken by the Spanish government in 1977. In a round table between Ernest Lluch, Narcís Serra and Xavier Guitart (the latter, a militant of UGT) published in *L'Hora Socialista*, Lluch criticized that the reforms supported the interests of three sectors close to Suárez: the great Spanish bank (Urquijo, Banco Central, Banco Hispano, etc.); the American multinationals, "who know that in the context of Western Europe [...] it is necessary to assume and control at the same time the democratic and workers' demands" and, finally, "men who come from the high bodies of the Administration and who can be considered members of the bourgeoisie of the State", making special mention of Fuentes Quintana. However, the deputy for Girona stressed the need for a "constructive

---

⁶¹¹ *El Socialista*, IIIrd era, n° 28 (30 October 1977).

⁶¹² *El Socialista*, IIIrd era, n° 33 (4 December 1977).

opposition” to ensure that the policies designed by the government do not affect only the working class, but also support the practical advice of Marx to move towards the construction of a “solid socialist movement” which, combined with the exercise of responsibility, would allow democracy and autonomy to be consolidated “on the road to the socialist revolution”.⁶¹³ In my opinion, these words, published in the spokesperson of the PSC-C, highlight the combination of the use of pragmatism and the radical dialectic that the socialists maintained during those years.

Despite the criticisms, the Socialists of Catalonia praised their own contributions to the measures involved in the *Pactos de la Moncloa* during their parliamentary proceedings. Among other reforms, they highlighted the extension of benefits to the agricultural sector, which would no longer be below the minimum interprofessional wage; a 30% increase in pensions for retirees; the extension of Social Security coverage to seniors who do not enjoy retirement; the creation of Local Health Councils; the creation of a National Chemical Industry Agency that would allow the state to buy commodities and medicines at cost price.⁶¹⁴

Finally, the Socialists of Catalonia placed special emphasis on the need for continuous monitoring of the measures and reforms arising from these agreements, both from “multi-party meetings” and by parliamentary committees (it was proposed, without success, the creation of a monetary policy subcommittee within the Economy Committee). The governor of the Bank of Spain would also be asked to submit a quarterly report to Parliament to report on the economic situation. The rejection by the Cortes of these proposals by the Catalan group did not amend the view of its leaders that the “maintenance of the agreements of the Moncloa, but not as if these were a revealed truth, but like a document that has to be linked to the evolution of the country ” was required.⁶¹⁵ In the Spanish Parliament, this position was reflected in interventions such as that of April 6, 1978, in which the spokesman for the

---

⁶¹³ *L’Hora Socialista*, n° 11 (undated)

⁶¹⁴ *L’Hora Socialista*, IInd era, n° 1 (3 December 1977)

⁶¹⁵ Ernest Lluch defended this idea in articles as “El futuro del Pacto de la Moncloa”, *Diario 16* (23 November 1977), Archivo Juan Linz, R-52807; or “La Moncloa, controlada i continuada”. *L’Hora Socialista*, IInd era, n° 2 (10 December 1977). In the Spanish Parliament, Lluch expressed the very same ideas during an intervention on the 27 September 1977 (*Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. Year 1977, n° 15, p. 542-547).

Socialists of Catalonia in economic matters, Ernest Lluch, reminded the government to defend the *Moncloa Pacts* that had been carried out by his group in front of both the working classes and the business community. Lluch emphasized the words of Joan Reventós when he said “either we Democrats end with the crisis or the crisis will end with democracy”, emphasizing the need to establish a calendar of political and economic reforms. He called for effective measures to combat unemployment, arguing that the government’s forecasts were too optimistic and which, in its view, had been increased by the restrictive monetary policy applied. He further requested that the reduction in prices be done in stages to avoid social costs, demanding explanations as to whether or not small and medium-sized enterprises were being helped and in what way (there was a government decree on this aspect, but no public statistics on its development). He also stated that solving the problem of youth unemployment is not only an economic goal but a global goal of society and calling the decree on such an issue insufficient. He went on to denounce the delays in drawing up agreed measures such as a National Energy Plan, or the lack of projects submitted by the Ministries of Agriculture and Public Works and Town Planning, as well as the non-implementation of Chapter 10 of the *Pactos de la Moncloa*, which provided for the adaptation of current legislation to apply to provisional pre-autonomous institutions. The lack of concretization of the measures agreed upon by the government was, in Lluch's view, a response to the Spanish government's internal crisis;⁶¹⁶ in February 1978, the Vice President of Economy, Enrique Fuentes Quintana, had resigned, being replaced in office by Fernando Abril Martorell.

We can see, then, how the socialists of the State and of Catalonia ended up supporting an economic program that totally contradicted their ideology and their congressional resolutions, without attacking the system that had introduced it, but only highlighting the unfair distribution of its negative consequences⁶¹⁷ and demanding its follow-up by political formations so that it is properly and democratically implemented. Indeed the decision of the PSOE and

---

⁶¹⁶ *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*, 1978, n° 37, 6 April 1978, p. 1311-1317.

⁶¹⁷ Felipe González declared in June 1981 that “there is no better system than the market economy. His problem is that he has no social consciousness”. *El Socialista*, IIIrd era, n° 208 (3-9 June 1981).

the PSC-C to sign the *Moncloa Pacts* had been taken without consulting its militant membership.

5.1.2. Fiscal Reform

Of all the reforms envisaged by the *Pactos de la Moncloa*, as we pointed above, only one tax reform was carried out. Its design, applied by the UCD government, responded largely to the proposal made by the PSOE and the Socialists of Catalonia. It was prepared mainly by Enrique Barón Crespo, spokesman for the state socialists in economic matters, and Ernest Lluch.⁶¹⁸ The demand for fiscal reform came from the Socialists, as it was part of its electoral program and was considered to be an indispensable equitable element of democratization.⁶¹⁹

The *Urgent Tax Reform Measures Bill* project began to be discussed in the Committee on Economy and Finance in August 1977. During these sessions, Ernest Lluch already stressed that the introduction of new tax instruments such as the taxation of property on individuals, measures against tax fraud and the lifting of banking secrecy, which he welcomed, were already part of the socialist program. Despite this, the socialists called for an increase in pressure on the wealthiest classes and denounced the assumptions on which income from changes in labour taxation were applied as erroneous and insufficient given the rise in inflation. The Socialists of Catalonia denounced, as well, that the fiscal measures planned by the government only increased the centralism of the State by marginalizing local finances.⁶²⁰ The criticisms of the Socialists of Catalonia of the initial assumptions of this law were totally at one with those formulated by the PSOE in the commission headed by Enrique Barón Crespo and the Majorcan Fèlix Pons.⁶²¹

In considering the role of the Socialists in the commission that drafted the law of *Urgent Measures for Fiscal Reform*, Enrique Barón stressed that the Socialists of Catalonia (represented by Lluch and Cigarrán) and the PSOE had acted in a fully coordinated manner. From the package of measures that

---

⁶¹⁸ Interview to Enrique Barón Crespo (21 June 2013).

⁶¹⁹ Interview to Narcís Serra published at *L'Hora Socialista*, n° 9 (8 June 1977).

⁶²⁰ *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados. Comisión de Economía y Hacienda*. (9 August 1977). Year 1977, n° 6, p. 114-116.

⁶²¹ *El Socialista*, IIIrd era, n° 17 (14 August 1977).

emerged, an overall positive outcome was achieved, although, for example, it would not have been possible to add legal entities (companies, foundations, etc.) to the wealth tax due to the refusal of the other groups (including the communists). However, the socialist amendments would have managed to raise the minimum exempt from the Personal Income Tax (IRTP) and changes in the Tax Promotion of Employment, through which two cases would have been adopted from the socialist proposal: 20% reduction in the share of wage benefits and the obligation to create jobs for every million and a half pesetas invested by companies.⁶²² Likewise, a surcharge of the luxury tax would have been introduced - voluntary regularization of the tax situation, among others. The transitional personal income tax would rely on knowledge of the wealth of each taxpayer to calculate the increases and adjust the income tax in reality.⁶²³

During the following years the Socialists of Catalunya took an active part on tax and fiscal reforms, working very close, and always reaching a fully consensus, with the Spanish and Basque Socialists in the elaboration of their proposals. Of all the measures that came out of this, the new income tax of 1978 stands out in particular, which were based for the first time on the calculated actual income of individuals and not on the estimate made of it in the *cadastre* or tax licenses. Likewise, and also responding to the socialist amendments, this tax would unify the direct taxes on individuals (IRTP; tax license; territorial contribution and tax on capital income) and pursue a progressive character.⁶²⁴

None of the budgets approved by the UCD governments between 1977 and 1982 enjoyed the support of the PSOE or the Socialists of Catalonia, who came up with more progressive alternatives and systematically emphasized the low social sensitivity of the UCD proposals.

5.2. The Constitution

The elections of 15-J of 1977, as conceived originally by Suárez, did not have to lead to the formation of constituent Cortes and, therefore, to the elaboration of a new constitutional text. The electoral results, however, pushed for a change of

---

⁶²² *El Socialista*, IIIrd era n° 26 (16 October 1977).

⁶²³ *L'Hora Socialista*, IInd era, n° 3 (17 December 1977).

⁶²⁴ *L'Opinió Socialista*, n° 11 (15 December 1978).

criteria that led to the approval, in December 1978, of the Spanish Constitution. This had been facilitated by the Law of Political Reform, which helped define the constitutional text that could emerge from the government, the Cortes or the King. In order to give it greater legitimacy, it was decided to adopt a second route in the drafting of a new Constitution.

The will of the vast majority of parliamentary groups to establish a new legal and State framework became clear during the plenary sessions of the Parliament and the Senate held on July 27 and 28, 1977. In this sense, the PSOE, through Felipe González, stressed the need to draw up an "agreed" Constitution that would end the remnants of the Franco regime; recognize the fundamental rights and freedoms (political, conscience, trade union, etc.) and create an autonomous framework "capable of responding generously to the aspirations and rights of the various peoples that make up Spain". This would also establish mechanisms to "keep harmoniously united all these peoples with their own personality", warning that "the true unity of the State depends on the success in the conjunction of this double line of interests". This is important as until then state centralism would only have generated, in response to its failure, disintegrating tendencies.⁶²⁵ Joan Reventós, on behalf of the Socialists of Catalonia, gave a speech that completely coincided with González's, with more emphasis on Catalan issues such as the need for the provisional re-establishment of the Generalitat de Catalunya.⁶²⁶ The subordination of the Socialists of Catalonia to PSOE during the whole constitutional process was, therefore, already marked from the beginning.

The first works of the parliamentary commission charged with preparing the draft of the Constitution lasted until December 1977, when the draft was presented to Parliament for the groups to introduce the relevant amendments. From February to April 1978, the commission met again to finalise the draft constitution, which was later debated in the Constitutional Commission and in the plenary session of Parliament and Senate. The final composition of the constitutional board,⁶²⁷ was preceded by great controversy

---

⁶²⁵ *El Socialista*, IIIrd era n° 15 (31 July 1977).

⁶²⁶ *El País*, 28 July 1977.

⁶²⁷ Integrated by three members of UCD (Gabriel Cisneros, José Pérez Llorca i Miguel Herrero de Miñón), one from PSOE (Gregorio Peces Barba), one from the basque-catalan minority (Miquel Roca Junyent), one from AP (Manuel Fraga Iribarne) and one from PCE (Jordi Solé Tura).

over its configuration,⁶²⁸ and had left the Catalan Socialists out of it. The only manner through which the drafting of this could be directly influenced by this group was the Constitutional Commission (where they were represented by Joan Reventós), but the political line drawn there was of total submission to the PSOE and, above all, to Alfonso Guerra. He imposed the position of the Socialists in the discussion almost every matter (even in the matter of *the three lists*, above the criteria of the speaker Peces-Barba), according to the testimony of two individuals closely associated with Catalan socialism,⁶²⁹ and who were involved in personally negotiating with leaders of the other parties on the position of consensus in parallel meetings to those held in Parliament.

For the preliminary draft of the Constitution, PSOE presented a document produced by several specialists linked to this party (Jorge de Esteban, Elías Díaz, J. A. González Casanova, etc.), in which no express reference was made to the form that the State had to have (monarchical or republican). During the early stages of negotiations on this draft bill, the UCD had opted for a strategy of constant marginalization of the Socialists, through what was referred to as the *constitutional huddle* (pacts with the AP or the Catalan Minority). In response to this marginalisation, the PSOE launched a strategy of dividing the other forces and leaked the draft (when there was a commitment to keep it secret) in November 1977 to the magazine *Cuadernos para el diálogo*.⁶³⁰ Later on, while the board continued working on the draft, Gregorio Peces Barba withdrew from its meetings in a propaganda gesture citing, amongst other arguments, that he disagreed with the process where articles were agreed in advance or in parallel to adoption (although it should be remembered that his party also participated in this game and that from then on it would be the main protagonist).⁶³¹ Critically he also protested to the

---

⁶²⁸ PSOE renounced to one of the two seats allocated for them (specifically the one reserved for Alfonso Guerra) in order for the Catalan nationalists to be represented, but UCD did not agree to do the same with PNV. Despite this *generosity* with the national minorities, PSOE managed to be the only socialist party present at the conference by excluding PSP.

⁶²⁹ Interview to Isidre Molas (17 July 2013); Ernest Lluch said that, directly, that “the Constitution was made much more by Abril Martorell and he [Guerra] than the constitutional board itself”, a SINTES, M: *op. cit.*, p. 46

⁶³⁰ SOTO, A: *op. cit.*, p. 124.

⁶³¹ Some of the most problematic issues during the drafting of the constitutional text would have been mainly decided through the extra-parliamentary negotiation between Guerra and Abril Martorell. Specifically, the inclusion of the term nationalities and the territorial structure of the State; the Teaching and the role of the Church in this field; the employer closure; the Armed Forces; the Right to Strike; the Electoral Law; the abolition of the Death Penalty; etc.

conversion of the autonomous project into a simple process of administrative decentralization in all the Spanish regions but in Catalonia and Euskadi, according to the agreement of AP and UCD –before which the Catalan Minority would have abstained at the time of the voting.⁶³² This gesture, according to all subsequent sources, was not a party decision, but was made by the Madrid deputy solely on his own behalf.⁶³³

The more than one hundred amendments presented by the PSOE to the draft constitution (with the collaboration "in the drafting and discussion of each of them" by the Socialists of Catalonia, according to the official channels of the party)⁶³⁴ were directed at the social level, broadly speaking, to achieve more job security (abolition of lock-out as a constitutional right of employers), prohibiting discrimination on any grounds in companies and a fairer distribution of benefits to workers. Public and potentially universal Social Security was also requested.

At the state level, the Socialist Group presented a separate vote throughout Title III, requesting a vote to decide whether to adopt a monarchical or republican system, supporting the second option "not only knowing because they knew they would lost it but precisely because they knew they could not win it"⁶³⁵ –thus leaving in evidence the PCE, which voted for the monarchical option, having been conditioned its legalization to support such an institution). Whatever the outcome, a series of amendments had also been tabled in order to limit the capacity of the Head of State to intervene in political matters, including taking the power to elect the Heads of Government, A function that according to the Socialists had to be responsibility of the *Cortes*.

On the regional issue, the PSOE's amendments to the draft constitution focused on three aspects: leadership of the process (it had to be led by the existing pre-autonomous bodies or the assemblies of parliamentarians); processing of the *Estatutos de Autonomía* (Home Rules), which had to be

---

SOTO, A: *ibidem*

⁶³² *El Socialista*, IIIrd era, n° 47 (12 March 1978).

⁶³³ Handwritten note in the notes on the party meetings of Jordi Font (AHSC, Fons Jordi Font, C103 P1); interview to Eduardo Martín Toval (11 May 2018).

⁶³⁴ *El Socialista*, IIIrd era, n° 42 (5 February 1978). Trying to create a story about the absolute unity of criteria, Eduardo Martín Toval would later write that there had been such an absolute coincidence between both groups that even the secondary points had the same orientation, in "Una Constitución abierta al futuro", *El Socialista*, IIIrd era, n° 43 (12 February 1978).

⁶³⁵ JULIÁ, Santos: *Los socialistas...*, p. 501.

drafted by the assemblies of parliamentarians and to be approved in its entirety by the *Cortes* (not article by article), to then be studied by the Court of Constitutional Guarantees and finally submitted to a popular referendum; and detail the competencies that the autonomies should have, proposing to draw up a system of three lists, specifying those that inviolably corresponded to the State, another for the exclusive competences of the autonomies and, finally, a third of competencies to manage jointly between the two administrative levels. But the majority position among the parties with parliamentary representation (including PSUC and CDC) imposed the establishment of a single list of competencies —the one corresponding to the state.

For their part, the Socialists of Catalonia, whose 79 amendments were drafted in part by José Antonio González Casanova, a man very close to Alfonso Guerra,⁶³⁶ made mention of the social aspect of issues including the Right of Association; Children's Rights; environmental protection; Right to public economic initiative (such as private); references to stability and the prohibition of employment discrimination; approval of a Workers Statute; total freedom of association; participation of trade unions in the management and direction of Social Security, employment services, savings banks, price regulators and Universal Social Security.

At the state level, the amendments of the Socialists of Catalonia requested the Spanish Parliament to be restricted to proportional representation and the Senate exclusively confined to territorial representation. As well as to increase the responsibilities of the government before the Parliament (proposing to amend the provisions on motions of censure) and allow the application of the Constitution even in periods of a state of war, while promoting the possibility that the autonomous territories have their own jurisdictions (paying attention to Catalan Civil Law). The Catalan and the Spanish socialists also agreed to (rhetorically) support the Republican cause and the monarch's detachment from the daily life of the government.

With regard to the regional question, the Socialists of Catalonia presented amendments with the same views as the PSOE on the processing of these. They also requested the suppression of articles 139 (by which the State could create schools in all the Spanish territory), 143 (possibility of veto of the

---

⁶³⁶ Interview to Isidre Molas (17 July 2013)

central government to the laws emanated of the autonomic organisms) and the modification of the 141, putting the action of the autonomous governments under the supervision of the respective parliaments. According to the statements of one of the authors of the amendments of the Socialists of Catalonia, the PSOE would have assumed "one by one" the autonomous postulates of the PSC.⁶³⁷ The truth is that when defending them publicly there were no nuances among the positions presented by either group in the Parliament on such an issue. The main argument to defend the autonomic process while the drafting of the Constitution was undertaken, as it was reflected in title VIII, was that this supported the transformation of the Spanish State, in the medium term, to a totally federal structure. Likewise, the Socialists always emphasized their role as the main promoters of interregional compensation funds and the equal opportunities of all the territories of the State to obtain the maximum possible regional deployment.

Comparing the socialist amendments to the draft constitution and the electoral programs with those presented in the elections of June 1977 we can see, in general, that the positions and speeches were maintained coherently (the Constitution had to direct the country towards a profound social transformation and guaranteeing the design of an autonomous system) by both the Catalan and state socialists. Given that the Spanish Magna Carta ended up subordinating private property to the general interest and opening the door to state monopolies (article 120) and determining the right of workers to access ownership of the means of production (article 121) and the configuration of a regional system of a federalizing nature after the socialist proposals prospered in these aspects, we may conclude that, although these rights have not ended up being applied in truly a transformative way, this avenue was legally opened.

Despite not being enthusiastic regarding the final wording of some of the aspects provided for in the Spanish Constitution, both PSOE and the Socialists of Catalonia ended up voting in favour of this text and supporting a return of "yes" in the referendum held on 6 December of 1978 in order to ratify it popularly. The most highlighted arguments by PSC to ask for this affirmative vote were that it represented a definitive break with the Franco regime, that it promoted a new coexistence based on equality and freedom, which directed the

---

⁶³⁷ Interview to J. A. González Casanova, *L'Hora Socialista*, IInd era, n° 9 (28 January 1978).

State towards a socialist form and guaranteed the possibility of Catalonia to recover the Statute of 1932 and to extend it.⁶³⁸ The argument of rupture with the previous regime would be used from then on by PSOE, particularly with respect to their continuous support of the Constitution in future years.

Once ratified by the people⁶³⁹ and sanctioned by the king, the final entry into force of the Spanish Constitution (December 29, 1978) led to the dissolution of the Parliament and the call for new general elections, which UCD won on the 1st March of. Even so, the deterioration of the internal climate within the governmental coalition, mired in internal disputes between the different ideological *families* that composed it, were leaving Suárez increasingly worn out as the head of the Spanish government. This was not helped by the PSOE, who had begun a tough campaign of parliamentary opposition and the fact that he had also been unable to get the country out of the economic crisis. On top of which Suárez was accused by the socialists of not knowing how to pilot the regional deployment. In particular the case of the Andalusian referendum to gain access through Article 151 (in principle intended for Catalonia, the Basque Country and Galicia) to the autonomy⁶⁴⁰ was held to illustrate that the popular will had turned against the government. Moreover the problem of terrorism (basically led by ETA and GRAPO) was worsening,⁶⁴¹ badly affecting law enforcement and having the increasing involvement of the Army.

The deterioration of government policy ended up leading to the presentation by the PSOE of a motion of censure against Adolfo Suárez (May 21, 1980), prepared exclusively by Alfonso Guerra,⁶⁴² although this was unsuccessful. All this ended in the resignation of the President of the Spanish government (January 26, 1981), who had ended up without the support of either

---

⁶³⁸ Speech by Joan Reventós on the position of the Socialists of Catalonia before the final wording of the Constitution. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados. Año 1978*, núm. 130, p. 5192-5194

⁶³⁹ In the referendum of December 6, 1978, 67.7% of the census voted, obtaining 87.9% of the votes. In Catalonia, 68.1% of participation was registered, after only ERC requested the abstention in this one, between the forces with parliamentary representation.

⁶⁴⁰ Title VIII of the Constitution established two ways of accessing the condition of autonomy, 143 and 151. The first, known as the slow way, was intended for territories with recent regional sensitivity, observing the deployment of competence as a process. in the medium term, waiting for the consolidation of the autonomous identity of the region to host it. The fast track or Article 151 provided for a more accelerated assumption of jurisdiction.

⁶⁴¹ Between 1977 and 1980 there were 355 terrorist murders in Spain. RQUER, B. de: *op. cit.*, p.. 45

⁶⁴² That he conceived, in his own words, this episode as a propaganda operation of the strength of his own party, although he was advised by an independent economist in order to prepare the speeches of censorship and presentation of a program of government, GUERRA, A: *op. cit.*, p. 356.

Juan Carlos I or the ecclesiastical hierarchy, due to their upset caused by the bill of divorce, and of a large section of the business as well as broad sections of the military leadership.

Suárez's successor was Leopoldo Calvo Sotelo, who had been appointed as economic vice president of the government a few months before. During the debate for Calvo's investiture, on February 23, 1981, a failed *coup d'état* by Lieutenant Colonel Tejero took place in the Spanish Parliament. Although this failed due to little support (the only notable troop movements were recorded in Valencia by Captain General Milans del Bosch), the coup attempt generated a climate of concern about the possibility of a rise in authoritarianism. This in turn led to a reestablishment of the policy of *consensus* between the parliamentary parties, with PSOE as an outstanding protagonist of this new climate. After the 23-F, the Constitution and the Monarchy received unanimous support, and the extent of the reform of some sensitive issues –such as the autonomic process– was reduced. PSC's response to the coup was precisely the deepening of the autonomous system as a means of consolidating democracy,⁶⁴³ with a clear perspective that the 23-F coup had marked a transition in state politics.⁶⁴⁴

5.3. The territorial question and the LOAPA

The abuses of strong state centralism and the appropriation of Spanish nationalism by the Franco regime paved the way during the final years of the dictatorship for the adoption by the opposing forces of the demands for self-determination. These demands were later clarified as a claim for decentralization and recognition of historical peripheral nationalisms. In Catalonia, we have already seen that the main unitary claim was the recovery of Catalan self-government, which was to become a fundamental element of its

---

⁶⁴³ In this sense, the statements of Joan Reventós in *l'Avui* on September 11, 1981 are significant in the sense that in order to consolidate autonomy, it was necessary for citizens to be able to experience and know first hand “the effectiveness of 'a national self-government', as well as continuing the statutory deployment and assuming more powers, insisting that, after the consolidation of the autonomous state, the Socialists had as their final horizon the constitution of a federal state that included all regions of Spain. Consultable press clipping at l'AHSC, Fons Ramon Fernández Jurado, C253 P5.

⁶⁴⁴ Declaration of the Consell Nacional del PSC, 23-24 May 1981, titled “L'alternativa dels socialistes”. AHSC, Fons Antoni Canals, C264 P3.2.

political culture.⁶⁴⁵ Catalan socialists and communists would also make great efforts to extend this formula to the rest of the Spanish state.

The territorial question was ultimately presented as one of the most urgent issues at the beginning of the democratic period. A balance was sought between the satisfaction of the peripheral demands and the achievement of a formula that did not raise excessive suspicions among remaining vestiges of the Franco regime. Particularly within the Armed Forces. Seeking this middle ground state-level, left-wing parties would end up abandoning during the constitutional debates. the radicalized approaches which they had presented in the 1977 elections on these points.⁶⁴⁶ These parties moved away from arguments for the federal state and political sovereignty of each nationality and the right to self-determination in their documents and speeches, going on to defend from then on an autonomous model as an *ideal* solution for the recognition of the characteristics of nationalities and regions, presenting it as a mechanism for strengthen Spanish unity.⁶⁴⁷

5.3.1. The territorial issue for the PSC

As we have seen the Socialists of Catalonia defended, inspired by the PSC-C's positions, the link between freedom and democracy with the regional self-government restoration.⁶⁴⁸ Likewise, the demand for inter-territorial solidarity was present in the speeches of the Catalan Socialists from the time since the *Pacte d'Abril* was formalized, in alignment with the position adopted by PSOE. These approaches were defended in the Parliament and Senate from the double aspect of the historical justification and the argument that the extension of the autonomous model to the rest of the state territory was necessary, as centralism disunited the peoples of Spain.⁶⁴⁹

---

⁶⁴⁵ RIQUER, B. de: *op. cit.*, p. 93.

⁶⁴⁶ PSOE still spoke of "total decentralization, not only regional, but even municipal in economic, judicial and budgetary matters" in the resolutions of its XXVII Congress. *El Socialista*, 1 February 1977

⁶⁴⁷ In this sense, Enrique Múgica's statements in a conference seem paradigmatic on the failure of the centralist state in the 21st Century Club, where he said that "peoples have the right to self-determination, not to secession". *El Socialista*, IIIrd era, n° 39 (15 January 1978).

⁶⁴⁸ Joan Reventós made of this link a *leitmotiv*. As he wrote down in the article "Renace Companys": "democracy implies autonomy and autonomy implies democracy". *El Socialista*, IIIrd era, n° 25 (9 October 1977).

⁶⁴⁹ Speech by Eduardo Martín Toval on July 18, 1978 in the Spanish Parliament on Title VIII of the Constitution. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados. Año 1978, n° 112*, p. 4364-4369.

The territorial question was approached, then, from the two main perspectives adopted by the PSC in *Cortes*. On one hand, they intensely defended the *Estatut de Sau*, arguing that it should not be modified at all unless some article was proved to be against the Constitution. Otherwise, PSC warned that any reduction in the statutory text would be interpreted as an attack on Catalan self-government and a violation of democracy.⁶⁵⁰ On the other hand, the Catalan socialists demanded proper planning of the extension of the autonomous model, calling for the creation of a mechanism to regulate the inter-territorial solidarity fund (thus preventing inflation from diminishing its effects), an expansion of the compensation fund and explicit planning of the timing of the payments. To this end, the creation of a parliamentary commission was requested to deal exclusively with territorial inequalities and the problems of the most disadvantaged areas, studying solutions based on the empowerment of what already existed there, and seeking maximum revenue sustainability. The stimulus plans arising from this parliamentary commission were to be periodically reviewed by a joint commission with representatives of the autonomous bodies making modifications deemed necessary. All this had to be financed through a specific credit institution and be as dynamic as possible, without too many bureaucratic hurdles.⁶⁵¹

The unity of opinion between the Catalan Socialists and the PSOE on the regional issue at the state level began to dissolve however from 1981 onwards when, under the effects of the shock of the 23-F attempted coup, PSOE and UCD returned to the *consensus* dynamics and their design of harmonization of this process was set in motion. The first big difference took place when PSC voted against the Galician Statute at the Spanish Parliament as, in words of their leader Joan Reventós, they considered this text as a "crude parody", considering the reduction of powers compared to the Basque and Catalan statutes, warning that it was creating "dangerous" antecedent towards the rest of the statutory texts that remained to be approved, while describing the Galician as less than an "administrative decentralization".⁶⁵² Consequently, the Catalan Socialists maintained the criterion of not accepting a reduction in the

---

⁶⁵⁰ Press note by PSC-PSOE, published at *El Socialista*, IIIrd era, n° 116 (8 July 1979).

⁶⁵¹ Speech by Eduardo Martín Toval at the Spanish Parliament (20 June 1979). *Diario de Sesiones del Congreso. Año 1979. Número 19*, p. 923-927.

⁶⁵² *L'Opinió Socialista*, n° 30 (6 December 1979).

statutory texts, fearing that the harmonizing initiative would be “pure spectacular rhetoric”, and would leave Catalonia as its “scapegoat”.⁶⁵³ The PSC feared that it was entering a process of an “autonomous brake”,⁶⁵⁴ being applied, noting that the government had developed a project to reform the Local Government Act that strengthened the role of the Provincial Councils over the autonomies (and could force the Generalitat to return powers obtained in 1978), as well as a reform of the Electoral Law that sought to leave without parliamentary representation to groups that did not reach 5% of votes at the state level (when until then the minimum was 3% at the regional level). Curiously, this project, on the other hand, did not arouse animosity within the PSOE.⁶⁵⁵

Beyond the public statements, the tensions between PSC and PSOE on the regional question began to become evident in the vote of March 26, 1981 in the Spanish Parliament on the request to the Spanish government by the Cortes to design a law on regional harmonization. This demand, which was based on four *centralist* points,⁶⁵⁶ obtained the support of PSOE, but not of the leadership of PSC, whose National Executive Commission decided that the vote of the Socialists of Catalonia on this matter should be an abstention, based on the fact that two of the four points were already sufficiently specified in the Constitution.⁶⁵⁷ These recommendations from the leadership of the Catalan Socialists, however, were not followed by all members of its parliamentary group, producing for the first and last time a vote different from that of the PSOE and divided the Socialists of Catalonia, with 12 votes in favour of the proposal and 5 abstentions. Dissident MPs justified themselves by arguing that the *Protocol* regulating the relationship in Parliament between PSOE and PSC did not allow voting differently between the two parties —an argument that the leadership of the Catalan Socialists later responded to by recalling that the

---

⁶⁵³ J. A. González Casanova: “Cataluña defiende la autonomía de España”, in *El Socialista*, IIIrd era, n° 203 (29 April-5 May 1981).

⁶⁵⁴ Interview to Joan Reventós, *L'Opinió Socialista*, n° 50 (March 1981).

⁶⁵⁵ “The proposed electoral reform tends to eliminate regional parties and avoid ruptures in the state ones”, *El País*, 27 de març de 1981.

⁶⁵⁶ Use of the terms nation, national and nationality; guarantee and use of teaching in Spanish throughout the state, together with that of the co-official language in each autonomous community that has one; legal regulation of the political condition of belonging to an autonomous community; express manifestation of the observance of the constitutional order by all the authorities, members and holders of state bodies, autonomous communities and other public institutions.

⁶⁵⁷ Specifically, the definition as the Spanish as the only “nation” and the lack of guarantees of education in Catalan.

debate between the two groups when there were grounds for disagreement had not come to fruition on that occasion.⁶⁵⁸ Both sides tried to end the controversy a few days later in a meeting between delegations of the executives of both parties, led by Reventós and González, in which it was agreed to increase the meetings and the exchanges of information between both sides, making special mention of the regional issue. All this did not prevent the Socialists of Catalonia from presenting an amendment to the full bill and a series of partial amendments to clauses within the bill in July 1981. The amendments tabled called for the use of the word "national" for both "nation" and "nationality" and for establishing the co-official regional languages as accepted languages of use in the relationship of the peripheral administrations of the State at the Autonomous Communities. The Socialists of Catalonia also requested the State's administration to use both co-official languages at the regional level, providing tools to the civil servants to learn the co-official language of their placement. Last but not least, the Catalan socialists requested avoidance of school discrimination by language, through gaining assurances that all children would learn all languages (Spanish and regional) in order to prevent segregation based on place of origin.

During the months prior to the signing of the *Autonomous Agreements* of July 1981 between UCD and PSOE, the PSC supported this possibility "positively, but with caution", specifying that for them the construction of Catalan autonomy while based on a single state logic, it had to be "without this implying any kind of subordination".⁶⁵⁹ One of the few voices of the Catalan Socialists who publicly applauded the agreements was Joan Prats, who highlighted them as a "revolutionary" milestone which ensured the extension of the regional model, describing them as a "technical requirement" of homogenization, which did not have to suppose any attack on the Catalan national identity.⁶⁶⁰

With the final text that ended up inspiring the LOAPA, the *Enterría Report*, the Socialists of Catalonia showed support for the differentiation between the autonomies as based on articles 143 and 151, but nevertheless expressed their suspicion. Suspicions arose from a fear of invading statutory

---

⁶⁵⁸ *L'Opinió Socialista*, n° 51 (April 1981).

⁶⁵⁹ *L'Opinió Socialista*, n° 55 (June 1981).

⁶⁶⁰ Joan Prats: "Autonomia i consolidació democràtica de l'Estat". *L'Opinió Socialista*, n° 59 (September 1981).

powers once they were applied and from the lack of provision to allow the existence of peripheral services within the autonomies. They were also wary of the continued maintenance of civil governors and, ultimately, the primacy of state legislation above the autonomies legislature.

Given the repeated demands made by the leadership of PSC to the PSOE's to widen the interrelationship between federal agencies and national parties during the discussions on the regional issue, it seems reasonable to assume that the Catalan socialists did not take part in the early discussions and definition of the *Autonomous Agreements*. This led to remarkable internal controversy. This is highlighted by the request for a general debate within the PSOE on the LOAPA, based on the argument that only with the participation of national parties would the autonomous communities achieve a true level of self-government. The critical position of the PSC was evidenced during the XXIX Federal Congress of the PSOE (October 1981), in which the delegation of the Catalan Socialists, led by Ernest Lluch, lamented the "lack of clarification and information" around the PSOE agreements with UCD, and asked if the agreements meant the Spanish socialists' abandonment of the federal project and if not, what differentiated the points of view of PSOE and UCD. For the PSC, Spain was a "nation of nations" within a federalist model. Any debate had to be approached from a class stance rather than from a regionalised origin and issues such as multilingualism had to be defended from the PSOE with more energy and sensitivity.⁶⁶¹

5.3.2. The territorial question for the PSOE

At the Spanish level, as we have already explained, experiences such as the FPS allow us to see the extent to which the federalizing ideal was adopted among the socialist forces that emerged during the final years of the Franco dictatorship in Spain. The PSOE, especially after the new era opened in Toulouse, was not an exception to this federalizing concept, at least rhetorically. Driven by the desire for a total break with the Franco regime and not to shrink before other forces that already had stringer views on territorial implementation, the Spanish Socialists defended in 1974 at the Congress of Suresnes, the "Constitution of a Republic Federation of the nationalities that make up the

---

⁶⁶¹ *L'Opinió Socialista*, nº 62 (October 1981).

Spanish State” and the right of self-determination of Iberian nationalities, as the best guarantee of the “full recognition of the peculiarities of each nationality and its self-government”.⁶⁶² This position had already evolved in 1976, in the framework of the XVII Congress of the party with the vindication “[of] statutes of sovereignty that were established constitutionally”, thereby supporting all those nationalities and regions that wanted to equip themselves with their own regimes of “autonomy”, in a convergence of final objectives (the federal republic) facilitating the integration of other socialist forces with stronger territorial aims within PSOE.⁶⁶³ When this process took place, the absorption of the peripheral socialist forces generated within PSOE both nationalist or regionalist factions. Their integration was not easy, as these factions clashed with the existing centralist sections in PSOE from Catalonia, Galicia, País Valencià, Euskadi and Andalucía. This dispute arose from the electoral failures of 1980, rooted more in the abstention of the socialist vote than by a transfer of views to more decidedly nationalist parties, which led to a clipping of the wings of the regionalist sections within PSOE and giving greater strength to the centralists.⁶⁶⁴

During the discussion of the extension of the *regional process*, which they considered “indispensable”, PSOE maintained an ambivalent discourse, stating that it had to be conducted within a “uniform procedure [...] but multiple... initiatives, including territorial delimitation and the elaboration and approval of each autonomy home rule”.⁶⁶⁵ Judging by the parliamentary intervention of Felipe González on Title VIII of the Constitution, however, it is clear that this was ultimately presented more as a “guarantee of the safeguarding of the unity of Spain” than as a way of achievement of a greater degree of freedom by the population attributable to a new state structure or the

---

⁶⁶² JULIÁ, Santos: *Los socialistas...*, *op. cit.*, p. 427.

⁶⁶³ SEPÚLVEDA MUÑOZ, Isidro: “De la consolidación del Estado de las autonomías al cuestionamiento de la nación española: evolución del sistema económico”, in MATEOS LÓPEZ, Abdón; SOTO CARMONA, Álvaro (dirs.): *Historia de la época socialista. España: 1982-1996*. Madrid. Editorial Sílex, 2013, p. 93.

⁶⁶⁴ GILLESPIE, R: *Historia del...*, *op. cit.*, p. 413.

⁶⁶⁵ *El Socialista*, IIIrd era, n° 18 (21 August 1977).

satisfaction of historical rights.⁶⁶⁶ This despite the inflamed rhetoric of the PSOE justifying, until 1979, the path taken as linking national oppression to class.⁶⁶⁷

The weak autonomist enthusiasm coupled with the little popular prominence that the PSOE gave to this process is reflected in the tacit acceptance of the generalization of the autonomic process (known colloquially as “*café para todos*”) designed by the Minister of Relations with the Regions, Manuel Clavero Arévalo, in 1978, the *pre-autonomous entities* of Galicia, Asturias, Castilla-León, Aragon, Castilla-La Mancha, València, Extremadura, Andalusia, Murcia, the Balearic Islands and the Canary Islands. The exclusion of the provinces of Madrid, Logroño and Santander shows how poorly grounded the policy was. The fundamental symbolic extent of the regional process detailed by the second article of the 1978 Constitution, which recognises the Spanish as the only nation, although allowing that the country was composed of its various regions and nationalities (without specifying differences or composition), and was a common nation to all Spaniards, “indivisible” and “indissoluble” in character. Such a statement is a dark foreboding of the tensions to come. The recognition of the right to autonomy was underwritten by a guarantee of “solidarity” between them, although there was allowance for the capacity for autonomous management of municipalities, provinces and autonomous communities.

Since the approval of the new Carta Magna, PSOE had become one of its main public defenders, albeit from a restricted point of view. Therefore, and despite considering “positively” the Catalan and Basque new home rules, the Spanish socialists reserved the right to parliamentary interventions before the Socialists of Catalonia and of the Basque Country during a debate about these two statutes at the Spanish Parliament, arguing that right was premised upon the “search for respect for the Constitution; solidarity between the Spanish peoples; and the absence of privileges and the protection of the unity of Spain”.⁶⁶⁸ In the end, PSOE decided to defend a constraint on the competence shared by all the autonomies, which saw their capacity for political initiative

---

⁶⁶⁶ “[...] we want autonomy for all the regions and nationalities of Spain. We do not want a regional approach for this or that region. Therefore, let everyone make their theoretical argument as they wish, but try to come together in a common text that is effectively the starting point [...] towards a new state structure.” *El Socialista*, IIIrd era, n° 66 (23 July 1978)

⁶⁶⁷ Final paper on Autonomies in the XVIII Congress of PSOE.

⁶⁶⁸ *El Socialista*, IIIrd era, n° 115 (1 August 1979).

delimited by the Constitution and, as a “fundamental objective”, the redistribution of territorial wealth through the solidarity mechanisms provided for in the constitutional text.⁶⁶⁹

During the years 1979 and 1980 the campaign of opposition to the second democratic government of Suárez developed by PSOE resulted in subsequent denunciations of the delimitation of the autonomic process attributable to the UCD, with the paradigmatic example being the case of the Galician statute, where Suárez, whose party was the majority party among the MPs of that region, tried to include a *Competence Clause*, which subordinated the autonomous powers contained in the statutory text to approval by the *Cortes*, making such autonomous powers dependent on a state law and not on their own Statutes. The proposed statute ultimately ended up being withdrawn, however.

At the level of territorial policy, PSOE undertook a definitive shift towards *consensus*, following the failed coup of 23-F. Such a level of agreement that was not reached in other fields (such as in Defense, where PSOE rejected the entrance to NATO without a previous nationwide referendum). Consequently, the territorial disposition of the Spanish state ended up being agreed by the so-called *Autonomic Agreements* between the PSOE and the government of Leopoldo Calvo Sotelo of 31st July 1981, which regulated the Interterritorial Compensation Fund (being, consequently, the base of the Statutory law of Autonomic Financing, LOFCA) and sealed the regional map (determining definitively which communities would be created and their final composition) and the processes of approval of its Statutes. These *Agreements* became the embryo of what would be the Organic Law of Harmonization of Autonomous Processes (LOAPA) to be finalised with 1983 as an agreed deadline. The justification for endorsing the opinions of the *Enterría Report*, which owed its name to the professor who chaired the committee of experts that drafted it (Eduardo García Enterría), was that it allowed an effective regional deployment based on equality in a model of “cooperative and loyal federalism”.⁶⁷⁰ The *factotums* of the harmonizing agreement were, from then on, Alfonso Guerra

---

⁶⁶⁹ *El Socialista*, IIIrd era, n° 116 (8 July 1979).

⁶⁷⁰ Interview to María Izquierdo, PSOE’s delegate for regional policies. *El Socialista*, IIIrd era, n° 207 (27 May-2 June 1981).

and María Izquierdo,⁶⁷¹ who would begin a defense of the process based on the leitmotif that all the criticisms made against it were a simple strategy of bourgeois “predatory nationalism”, represented by CiU and PNB, motivated solely for economic reasons, according to the opinion of the state socialists. In contrast, the LOAPA would be defended by the PSOE as a guarantee of state functionality, arguing that the reasons of state had to prevail over partisan interests and that, in practice, it was the only “viable project” for regional development.⁶⁷²

---

⁶⁷¹ *El Socialista*, IIIrd era, n° 213 (8-14 July 1981).

⁶⁷² *El Socialista*, IIIrd era, n° 233 (25 November-1 December 1981).

5.3.3. The bitter outcome of the LOAPA

During the progress in the parliamentary processing of the LOAPA, the Executive Committee of the PSC drafted a set of amendments to the text to be presented to the Spanish Parliament. On the day they were due to be registered, however, Ernest Lluch, the parliamentary spokesman for the Socialists of Catalonia, refused to comply with the mandate of the party leadership. Immediately, the leadership of the Catalan Socialists issued a statement highlighting the “serious” character of what had just happened⁶⁷³ and requested the resignation of Lluch. Lluch refused to present this call for resignation until the National Council scheduled for the forthcoming weekend in Figueres. During that party meeting, the Socialists of Catalonia spokesman in the Spanish Parliament maintained his refusal to resign, and the Council ended up approving a motion (60 votes in favour, 37 against and 5 abstentions) in which confidence in Lluch was withdrawn—a result that led to the resignation of Martín Toval i Prats in solidarity. Even so, until there was another meeting between the dissident spokesman and a delegation of the National Executive led by Reventós, Lluch did not submit his resignation as parliamentary spokesman in the Spanish Parliament. The position that would subsequently be taken in February 1982 (at the time of Lluch's resignation, on December 23, 1981, he was on legislative vacation) by Josep Verde Aldea, a name suggested by Ernest Lluch himself.⁶⁷⁴

The reason behind Lluch's behaviour during these days was never justified by himself, although he was usually a very didactic politician and had a clear desire for public attention. The only explanation given by the then spokesman for the Socialists of Catalonia, was that his party was already participating in the elaboration of the LOAPA through PSOE (Raimon Obiols was the responsible for regions within the Federal Committee of this party) and that through the negotiation in the *Cortes* the results desired by the PSC had already been obtained, with the PSOE having achieved almost all its postulates on this law. Lluch would also argue that the *Autonomous Agreements* did not violate the Statute of Catalonia and that, at the same time, they were a very useful tool for effective regional deployment. Also, according to his calculations,

---

⁶⁷³ “El PSC pretendía modificar la ley de Armonización”, *El País*, 20 December 1981.

⁶⁷⁴ “El PSC desenterrará el hacha de guerra”, *Diario 16*, 20/02/1982. Registre Arxiu Linz: R-21615.

the presentation of the amendments would have reported only 17 supports to its content, while through joint work with the PSOE would obtain more than 200.⁶⁷⁵ According to Lluçh, the tactics of the PSC were then erroneous in drafting these amendments.⁶⁷⁶ He argued many years later, that the responsibility for not presenting them was not only his, but also the rest of the party's colleagues who had dared not to do so, thereby accepting, tacitly, his behaviour.⁶⁷⁷

The assumptions that were made by the press -of that time of the gesture of Lluçh reflected several dimensions. On the one hand it was seen to be a pre-congress movement (the III Congress of the PSOE was only a few months away) of the section of the party representing the "New Majority", which would seek to present itself this way.⁶⁷⁸ At the same time, the pressures of Alfonso Guerra on the PSC not to present the amendments were part of the explanation by other media⁶⁷⁹; although Lluçh said later that his main interlocutor in all this was Felipe González, and not Guerra.⁶⁸⁰ From what the witnesses of the time and later researchers have explained, it seems that the interpretations based on the mixture of the proximity of the III Congress and the pressures of the PSOE,⁶⁸¹ which would have come as a potential threat that the presentation of the amendments would the break-up of the Catalan party,⁶⁸² are two key elements to understand this episode. Likewise, the statements made by Joan Reventós fifteen years after all this happened appear to corroborate this interpretation:

"I made the decision [not to table the amendments], and it cost me a lot. I was against the LOAPA because I considered it to be a direct result of the *coup*, and I did not agree with the autonomies having to take the blame when they were

---

⁶⁷⁵ Ernest Lluçh: "Millorar la LOHPA", *L'Opinió Socialista*, n° 68 (January 1982).

⁶⁷⁶ "Lluçh, convencido del acierto de su postura", *La Vanguardia*, 24 December 1981.

⁶⁷⁷ SINTES, M: *op. cit.*, p. 72.

⁶⁷⁸ "Grave crisis en el PSC-PSOE por negarse Ernest Lluçh a presentar enmiendas a la LOAPA", *El País*, 22 December 1981; "PSC-PSOE: El conflicto de la LOAPA podría ser un forcejeo precongreso", *La Vanguardia*, 22 December 1981.

⁶⁷⁹ "La postura del PSOE indujo a Ernest Lluçh a desoir las órdenes de la Ejecutiva [del] PSC", *La Vanguardia*, 20 December 1981.

⁶⁸⁰ SINTES, M: *op. cit.*, p. 73.

⁶⁸¹ Interview to Isidre Molas (17 July 2013); RÍQUER, B. de: *op. cit.*, p. 323.

⁶⁸² Interview to Lluís Sacrest (12 August 2013). Even so, an although considering it possible, other leaders of PSC from that time, as Eduardo Martín Toval or Anna Ballebò, deny the possibility that PSOE would accomplish its threat (interviews from 11 May 2018 and 5 June 2018). Following Arseni Gibert's version, Ernest Lluçh had the approval from Joan Reventós to not to present the amendments as the socialist leader feared the possibility of the break-up between PSC and PSOE once he heard Alfonso Guerra qualifying the socialist unity as a "mistake" during the LOAPA negotiations. GIBERT, Arseni: *Una falsa història del PSC*. Girona, Curbet edicions, 2014, p. 93.

not guilty of that situation. But I decided not to table the amendments after talking to Guerra and González. If we had done so, the unity of socialism would have been broken [and this] was not an impression, it was a certainty and a threat.”⁶⁸³

According to Joan Esculies, author of the most solid biography of the politician, there was an important reason behind Ernest Lluch's gesture, reflecting his preference that both PSC and PSOE put the spotlight on the spokesman and his behaviour than having to have an open debate on their first major public disagreements, thereby also avoiding giving arguments to those who were already beginning to accuse the Catalan socialists of *subsidiarity*. But beyond the positions of the parties, a number of personal ingredients would also have weighed heavily in Lluch's decision. First of all, at that time he was already interpreting politics in a manner more consistent with a Madrid perspective than a Barcelona one and thought that this was the best option for the Catalan intentions to succeed. Secondly, and remarkably, given Lluch's memory of the Valencian experience, this process is the result of the negative perspective that the maintenance of the dictats of the Valencian Socialists had had on the PSOE, that ended up with the PSV being reduced to an irrelevance.⁶⁸⁴

In order to calm the internal crisis of PSC, the PSOE offered to listen to “all kinds of suggestions and debates for the improvement of the LOAPA”, as long as it account was taken that it was a “necessary law and must fulfil its function”.⁶⁸⁵ Hence, paradoxically, Lluch's resignation ended up being seen simply as a disciplinary measure, as PSC ended up pursuing the argument through which the spokesman had endowed his gesture.⁶⁸⁶ In a joint press conference held in mid-February 1982, Reventós, Lluch and Lluís Armet explained that the twenty amendments then introduced to the LOAPA text were “the core of the PSC amendments”, and considered this law as a “need of the State”, citing a list of reasons identical to PSOE's to defend their position. Reventós would even link the achievement of the embodiment of the postulates of the PSC in the LOAPA to a definitive text in the paper by Lluch, which

---

⁶⁸³ BOIX ANGELAS, JORDI: “Del golpe de estado a la LOAPA”, in DDAA: *Memòria de Catalunya*, Barcelona: El País, 1997, p. 168, quoted in ESCULIES: *Ernest Lluch*, p. 182

⁶⁸⁴ ESCULIES: *Ernest Lluch*, p. 182-185

⁶⁸⁵ *El Socialista*, IIIrd era n° 241 (20-26 January 1982).

⁶⁸⁶ After all, Lluch's biographer concludes that “everything surrounding his dismissal was pure comedy”. ESCULIES: *Ernest Lluch*, p. 185-186

highlighted that thanks to the Catalan Socialists, the Catalan Civil Right would not be eliminated by the state law. Moreover he argued that the existence of an “Anti-LOAPA” document signed by senior state officials, opposing the law which they saw as “the best guarantee for the destruction of the central state in favour of the autonomies”, made it clear how beneficial this was for the regional process.⁶⁸⁷

The controversy generated by this law also highlighted the instability of the relationship between the civil societies and the Basque and Catalan nationalist political forces. Felipe González (and, according to himself, by Ernest Lluch)⁶⁸⁸ used the uncertainty of the environment to pursue a proposal to the president Calvo Sotelo that the LOAPA had not to be applied, at least until the Constitutional Court determined its degree of constitutionality, particularly given the complaints of these parties, who argued that this organic law did not respect the Constitution and undermined statutory powers. A year later, the ruling of the TC confirmed the unconstitutionality of part of the articles of the LOAPA.

5.4. The disappearance of the Socialists of Catalonia's own group

Until 1981, the Spanish Parliament functioned with a provisional regulation, created in 1977 by parliamentary forces and amended in 1979. The amendment at the beginning of the First Legislature established that political formations or electoral coalitions could establish themselves in parliamentary groups if they had a minimum of five deputies, which made it a decision of the political formations to take this step.⁶⁸⁹ In May 1981, however, what would become the final Rules of Procedure of the Cortes were approved, stipulating that it was forbidden to the MPs that belonged to a same political party, or to parties that had not competed electorally in a same region, to form a separate parliamentary group or to be part of a group with MPs from other parties.

The concern generated within the PSC of the possibility of losing of its own parliamentary group was permanent and was translated into repeated requests to PSOE to defend it. The opposition arguments were well summarized by Rudolf Guerra, secretary of the Socialist Group of Catalonia in

---

⁶⁸⁷ *L'Opinió Socialista*, n° 70 (February 1982).

⁶⁸⁸ SINTES, Marçal: *Què pensa...*, *op. cit.*, p. 71.

⁶⁸⁹ SAIZ ARNAIZ, A: *op. cit.*, p. 142.

the Spanish Parliament, who described in 1979 as "unconstitutional" the possibility that the amendment of the Rules of Procedure of the Spanish Parliament prepared by UCD could lead to the Catalan group disappearance. The Catalan leader justified his rejection of such an argument and eventuality by calling it an "attack on freedom of expression" and stressing that it was a measure that contradicted the "tradition" of the previous legislature, while emphasizing that it was an error to consider that PSC, PSOE and PSE were the same, as there were minimal, but nonetheless existing divergences between all three formations.⁶⁹⁰

The total rejection of the PSC to the disappearance of the Parliamentary Group of the Socialists of Catalonia in the Spanish Parliament remained public at least until July 1981, as exemplified in the condition that the National Council of this party approve the new Regulation of the Spanish Parliament to the maintenance of its group. The PSC warned that if the parliamentary group disappeared, the political party that had had the most electoral support in Catalonia would be "unjustly" deprived of parliamentary representation and appealed to the common action of the Spanish Socialists in the Spanish Parliament to prevent "with all their energies" the alteration of the status that had been maintained since 1977.⁶⁹¹ This support resulted in a direct intervention by the PSOE, when at the IV National Conference of the PSC (10-11 October 1981) a resolution was approved asking the XXIX Federal Congress of the PSOE to ratify the position held until then in defending the parliamentary groups in the Spanish Parliament of Socialists of Catalonia and Socialists of the Basque Country.⁶⁹²

During the debates of the Regulation Commission, the Catalan socialists spokesman Josep Verde Aldea, made clear that the modification that was being prepared was carried out from subjective positions and not on the basis of constitutional law.⁶⁹³ The Catalan socialists waited until the last moment to find a gap to maintain their own group, as shown by the fact that on 30 November 1981 the management report of the Secretariat of Parliamentary Policy of the

---

⁶⁹⁰ *L'Opinió Socialista*, nº 21 (18 May 1979).

⁶⁹¹ *L'Opinió Socialista*, nº 57 (July 1981).

⁶⁹² *L'Opinió Socialista*, nº 61 (October 1981).

⁶⁹³ Speech of Josep Verde Aldea at the Spanish Parliament (20 May 1981). *Diario de Sesiones del Congreso. Comisión de Reglamento. Año 1981, núm. 25*, p. 1191.

PSC was still hopeful that a formula that would permit the maintenance of the group could be approved.⁶⁹⁴ In a series of handwritten notes by Narcís Serra, prepared for the 1982 campaign events, the maintenance of the Catalan and Basque socialist parliamentary groups was included for the proposed speech of Felipe González's.⁶⁹⁵ But despite this, both PSC and PSE rejected the new regulation that would mean the disappearance of their parliamentary group, and even though PSOE theoretically supported their position, the new Regulation of the Cortes ended up being approved with the final abstention of the state socialist party.

The disappearance of the Group of the Socialists of Catalonia in the Spanish Parliament was a result of UCD pursuing a desire to make the Catalan and Basque groups disappear, particularly as the government party felt overwhelmed by the existence of three very similar parliamentary groups at a critical time for their own party.⁶⁹⁶ To a degree of the PSOE aided such events, and there is a consensus that the trigger was the issue of the LOAPA amendments.⁶⁹⁷ It has to be taken in consideration that from the PSOE's point of view there was a widely shared, and not only within the most Jacobin sector led by Alfonso Guerra, feeling that "a governing party cannot be divided" and that "for the territorial representation, there is already the Senate".⁶⁹⁸

Thus, the PSC had to end up resigning itself to losing its own parliamentary group, seeing as "inevitable" a new scenario that fostered bipartisanship, given that the internal weakness of the party did not allow them to fight hard enough for maintenance of the Socialist Group of Catalonia.⁶⁹⁹ The incorporation of Lluís Serra to the first government of Felipe González served to justify the need to develop unitary parliamentary action at a formal level, carrying "unanimous" support to the government, of which the PSC was also a part, from the unified group.⁷⁰⁰ The loss of sovereignty of the Catalan Socialists was thus formally reflected in and one of the basic points of the April

---

⁶⁹⁴ "Informe de gestió. Secretaria de Política Parlamentària", 30 November 1981. AHSC, Fons Alfred Pérez Bastardas, C175 P2.

⁶⁹⁵ Undated handwritten document by Narcís Serra "Algunas ideas elementales para el compromiso autonómico". AHSC, Fons Alfred Pérez Bastardas, C175 P2.

⁶⁹⁶ SAIZ ARNAIZ, A: *op. cit.*, p. 143; Interview to Isidre Molas (17 July 2013).

⁶⁹⁷ SINTES, M: *op. cit.*, p. 74; RIQUER, Borja de: *op. cit.*, p. 323.

⁶⁹⁸ Interview to Enrique Barón Crespo (21 June 2013).

⁶⁹⁹ Interview to Lluís Sacrest (12 August 2013).

⁷⁰⁰ Interview to Isidre Molas (17 July 2013).

Pact of 1977 and the party's unification of 1978 was dismantled.⁷⁰¹ From then on, PSC was fully integrated on PSOE's Social Democratic strategy for the modernisation of Spain, leaving behind forever the times of a revolutionary horizon.

---

⁷⁰¹ RIQUER, B. de: *ibidem*.

6. El paper dels socialistes catalans en la configuració de l'Espanya democràtica (1982-2010)

6.1. Els socialistes catalans als governs de Felipe González (1982-1996)

Després d'obtenir una contundent majoria absoluta a les eleccions de 1982,⁷⁰² Felipe González va formular un programa de govern plenament socialdemòcrata, centrat en la consolidació del sistema democràtic i la defensa de les llibertats polítiques. Així, es va desenvolupar una acció governamental orientada sobretot al compliment i acceptació del mandat constitucional per part de les Forces Armades, la modernització de la societat espanyola -centrada en l'ampliació i consolidació de l'Estat del Benestar- i la reforma general de l'Administració -fent èmfasi en els sectors sanitari, educatiu i judicial. Com a part d'aquest programa de modernització, es va impulsar la consolidació de l'Estat de les autonomies,⁷⁰³ es va entrar a la Comunitat Econòmica Europea i es va implementar una important remodelació dels sectors productius que havia de servir per fer front a la crisi econòmica en què es vivia. Malgrat el gran suport electoral que havia rebut, el primer govern socialista -i tots els que el van succeir- es va caracteritzar per imprimir a la seva acció de govern un to moderat, buscant evitar incomodar els sectors que podien ser-li més reticents, abandonant de manera definitiva tota la retòrica revolucionària que el PSOE havia defensat amb especial vehemència durant els darrers anys franquisme i fins al Congrés Extraordinari del setembre de 1979.

En la configuració del primer govern de Felipe González (1982-1986), l'elecció dels ministres es va veure més condicionada per la cerca de perfils qualificats que no pas als equilibris interns de partit -lògic, si es té en compte que el PSOE havia, a la pràctica, absorbit la resta de partits socialistes espanyols i que, per tant, no hi havia faccions amb prou força per imposar

---

⁷⁰² El 28 d'octubre del 1982, el PSOE va obtenir un 48'4% dels vots (hi havia hagut una participació del 81% del cens), és a dir: més de 10 milions de sufragis i majoria absoluta al Congrés (202 diputats) i al Senat, superant en algunes comunitats (Andalusia, Castella La Manxa, Extremadura, Múrcia i el País Valencià) el 50% dels vots. En comparativa a les eleccions de 1979, va rebre uns 4.600.000 vots més -es calcula que gairebé la meitat provinent de nous votants, un quart d'antics votants d'UCD i un quart d'antics votants comunistes. Borja de RIQUER: *La Catalunya autonòmica, 1975-2003*. Barcelona: Edicions 62, 2003, p. 162-163

⁷⁰³ El guix del traspàs de competències entre l'Estat i les autonomies va realitzar-se entre 1983 i 1986, en un procés no exempt de problemàtiques, com veurem més endavant.

quotes. Conseqüentment, el llistat de membres del govern va ser elaborat sense necessitat de pactes previs pel seu president -prèvia consulta, això sí, amb agents implicats o propers si s'esqueia-⁷⁰⁴ i la confiança que cada candidat inspirava a González va acabar sent un ingredient decisiu en la presa de decisió definitiva. Un exemple clar de la combinació dels dos ingredients (moderació i confiança) va ser el d'Ernest Lluch,⁷⁰⁵ del que González en va valorar molt el fet que no hagués posat excessives traves a la dissolució del grup parlamentari dels Socialistes de Catalunya i que, a més de la seva vàlua professional demostrada, tenia un perfil partidari de fer reformes progressives -i no d'impulsar canvis radicals, com els que hauria volgut impulsar el que figurava a totes les travesses per ocupar la cartera de Sanitat, Ciriaco de Vicente. El cas de Lluch no era puntual, sinó que en els altres nomenaments del període es va seguir la mateixa lògica, com en el cas del nomenament, l'estiu de 1985, de Joan Majó⁷⁰⁶ com ministre d'Indústria i Energia, després que el proposés el ministre sortint Carlos Solchaga -que l'havia tingut al seu equip com a director general d'electrònica i informàtica a proposta de Miguel Boyer, amb el que tenia coneixença de quan el polític català militava al Reagrupament Socialista pallachjà.⁷⁰⁷

Si el PSC no va tenir un paper determinant a l'hora d'elegir els ministres dels governs de Felipe González (1982-1996), tampoc va tenir incidència a l'hora de marcar l'agenda política dels seus representants a l'executiu espanyol. Seguint amb la dinàmica creada durant les dues primeres

---

⁷⁰⁴ El cas dels ministres catalans no va ser una excepció a aquesta dinàmica, i González, després de consultar els noms que estava prenent en consideració amb Joan Reventós, va acabar prenent la decisió definitiva per si sol.

⁷⁰⁵ Gràcies a una capacitat de treball formidable, Ernest Lluch i Martín (Vilassar de Mar, 1937-Barcelona, 2000) va combinar una brillant carrera acadèmica com a historiador de les doctrines econòmiques, disciplina per la que va obtenir càtedra a la Universitat de Barcelona el 1968, amb una intensa carrera política a València, Barcelona i Madrid. La seva participació en el govern González va ser l'excusa amb la que ETA va intentar justificar el seu assassinat, l'any 2000, després de que Lluch dediqués els darrers anys de la seva vida a intentar trobar una sortida al conflicte basc.

⁷⁰⁶ Joan Majó Cruzate (Mataró, 1939) va ser el primer alcalde democràtic de Mataró. Empresari del sector informàtic, el 1989 va ser nomenat Conseller Responsable de la Comissió Europea de l'Àrea de Telecomunicacions i Informàtica, càrrec que va compaginar amb el de membre del Comitè Organitzador Olímpic dels Jocs de Barcelona 1992. Durant els governs de progrés va ser director general de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (2004-2008) i actualment presideix la Fundació Ernest Lluch.

⁷⁰⁷ ESCULIES, Joan: *Ernest Lluch. Biografia d'un intel·lectual agitador*. Barcelona: La Magrana, 2018, p. 193-197 i p. 233

legislatures, els socialistes catalans a Madrid hi feien política en clau estatal, englobats dins les directrius del PSOE -dinàmica facilitada per la manca de sintonia personal entre Ernest Lluch i Narcís Serra,⁷⁰⁸ que va dificultar, encara més, que es creés un mínim pinyol del PSC dins l'Executiu, limitant-se tots dos a actuar simplement com a ministres del govern. La distància entre la vida interna del partit i els ministres va accentuar-se fins a tal punt que l'any 1983, quan Joan Reventós va deixar la primera secretaria del PSC per marxar com ambaixador a París, el substitut en va ser Raimon Obiols, ja que malgrat que els noms de Lluch i Serra haguessin sonat amb força en un primer moment, cap dels dos va arribar a postular-se al càrrec. Onze anys més tard aquesta distància també va fer que el ministre d'Obres Públiques i Transports, Josep Borrell,⁷⁰⁹ fos el més votat dels sis integrants del Comitè d'Acció Política que havia de dirigir el PSC després del seu VIIe Congrés, celebrat a Sitges, al ser el que presentava un currículum menys connotat en la vida interna del partit davant dels delegats.

Si bé des del PSC no hi va haver mostres públiques de queixa pel poc pes que tenia a la pràctica dins del govern espanyol, aquesta manera de fer política en una línia més pròpia del socialisme estatal va fer que els ministres catalans rebessin crítiques des d'àmbits diversos del catalanisme -i, que durant tota l'època pujolista, el PSC fos acusat de *sucursalisme* per la seva incapacitat d'imposar una agenda pròpia a Madrid. Una bona mostra d'aquesta dialèctica la trobem en la significativa anècdota que recull Joan Esculies a la seva excel·lent biografia d'Ernest Lluch, quan explica que l'estiu de 1983 el polític de Convergència Democràtica de Catalunya Ramon Trias Fargas va acusar en

---

⁷⁰⁸ En el moment de ser nomenat ministre, Narcís Serra i Serra (Barcelona, 1943) era el primer alcalde democràtic de Barcelona. Prèviament havia estat Conseller de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat provisional presidida per Tarradellas (1977-1979). Com veurem, va ser membre del govern espanyol fins el 1995, arribant-ne a ser vicepresident des del 1991. La primera secretaria del PSC (1996-2000) va ser el darrer càrrec polític de primera línia que va ocupar.

⁷⁰⁹ Josep Borrell i Fontelles (La Pobla de Segur, 1947). Llicenciat en enginyeria aeronàutica per la Universitat Politècnica de Madrid i doctor en Economia per la Universitat Complutense de Madrid, el 1979 va esdevenir regidor de l'Ajuntament de Majadahonda pel PSOE, partit al que s'havia afiliat el 1975. Després de ser responsable d'Hisenda de la Diputació de Madrid (1979-1982), entre 1986 i 2004 va ser diputat per Barcelona al Congrés dels Diputats. President del Parlament Europeu (2004-2007), va tornar a la primera línia política entre 2018 i 2019 com a ministre d'Afers Estrangers del govern socialista presidit per Pedro Sánchez. Des de l'octubre del 2019 és l'Alt Representant de la Unió Europea per a Afers Exteriors i Política de Seguretat.

una conversa privada a Lluç de no actuar com a ministre català, pel que va rebre una resposta que ajuda a entendre quina era la perspectiva amb què ho afrontava el polític nascut a Vilassar de Mar: “Primer de tot com a membre d’un govern, el primer que s’ha de fer és intentar ser un bon ministre, i si ets català encara millor, perquè pots aportar al centre dels problemes les decisions catalanes i una presència directa de catalans en l’òrgan de decisió estatal sempre és important”.⁷¹⁰ Aquest tarannà va mantenir-se quan, vuit anys més tard, degut a la remodelació que va seguir a la dimissió d’Alfonso Guerra de la vicepresidència van incorporar-se al govern dos nous ministres del PSC, que es sumaven al promogut a vicepresident Narcís Serra. Així, l’històric dirigent comunista Jordi Solé i Tura⁷¹¹ va esdevenir ministre de Cultura dos anys després de sumar-se a les files socialistes (1991-1993) i Josep Borrell, que havia fet el gruix de la seva carrera política a Madrid, ministre d’Obres Públiques i Transports (1991-1993). Durant la següent legislatura, Borrell va afegir a les seves competències ministerials Medi Ambient (1993-1996), mentre Solé i Tura no va continuar al càrrec.

La irrellevància del PSC a l’hora d’escollir els seus homes a Madrid també va ser gairebé absoluta en la configuració del *sottogoverno*. I és que si bé els noms dels ministres els posava González, el gran dissenyador de les estructures intermèdies dels primers governs socialistes va ser el vicepresident Alfonso Guerra, que va proposar la majoria de noms que configurarien els organigrames ministerials -garantint-se, així, un notable control dels diversos ministeris, situant gent afí a les secretaries i sotssecretaries d’Estat. Ara bé, tot i que el partit no va poder escollir-hi els seus representants, la contribució del PSC durant tot el període de Felipe González al capdavant del govern espanyol va ser, en paraules de Borja de Riquer, “realment important”, gràcies al paper que van jugar-hi els cinc ministres i nombrosos secretaris d’Estat, directors

---

⁷¹⁰ ESCULIES, Joan: *Ernest Lluch*, p. 214

⁷¹¹ Jordi Solé i Tura (Mollet del Vallès, 1930-Barcelona, 2009) va ser un referent de la lluita antifranquista i *pare* de la Constitució espanyola. Militant del PSUC des de 1956 i impulsor del col·lectiu Bandera Roja, va passar diversos períodes a la presó i a l’estranger per motius polítics. Catedràtic de dret polític a la Universitat de Barcelona des de 1976, va ser elegit diputat pel PSUC a les eleccions de 1977 i portaveu del grup parlamentari comunista fins al 1982. Ponent de la Constitució espanyola de 1978 i de l’Estatut de Catalunya de 1979, abans de ser ministre també va ser regidor de l’Ajuntament de Barcelona i, posteriorment, senador, responsabilitats que va combinar amb la seva carrera acadèmica i amb càrrecs de responsabilitat dins la Universitat de Barcelona.

generals, presidents o consellers d'empreses públiques (RENFE, Banco de Crédito Local), governadors civils i altres càrrecs que els socialistes catalans van aportar-hi.⁷¹² De tots ells, les dues figures que van fer aportacions de més profunditat van ser, sense dubte, Ernest Lluch i Narcís Serra, encarregats de dissenyar un dels pilars de l'Estat del Benestar i de la modernització (política i estructural) de l'Exèrcit espanyol, respectivament.

6.1.1. Construint l'Estat del Benestar. Ernest Lluch, Ministre de Sanitat

Com hem esmentat, una de les pedres angulars del programa de modernització i democratització d'Espanya era la posada en marxa d'un sistema sanitari públic, universal i de qualitat. Cal tenir en compte que fins al juliol de 1977, l'àmbit sanitari -que estava regit per una llei de 1944- era només una direcció general adscrita al Ministeri de l'Interior. D'aquesta manera, a l'alçada de 1982 convivien a Espanya més d'una setantena de models sanitaris diferents, que tot i així continuaven sense donar cobertura a gran part de la població. La política sanitària del primer govern socialista va tenir, per tant, dos grans objectius: racionalitzar el sector, acabant amb la multiplicitat d'estructures sanitàries, i universalitzar la cobertura sanitària, eliminant la idea de la beneficència i incorporant conceptes de salut a lleis d'àmbits molt diversos, però finalment relacionats amb el benestar humà -com serien les lleis de Consum, la llei orgànica de la interrupció voluntària de l'embaràs (liderada pel ministeri de Justícia), els plans contra el consum de drogues i prevenció del VIH (elaborats en col·laboració amb Interior, Treball i Justícia), etc.

De totes les lleis que va elaborar Ernest Lluch com a ministre de Sanitat i Consum, la més rellevant va ser la Llei General de Sanitat, que no va ser aprovada fins l'any 1986, després d'un camí ple de dificultats. La intenció inicial del PSOE era la creació a Espanya d'un Servei Nacional de Salut -a imitació del National Health Service britànic, escollit després d'estudiar diversos models internacionals de cobertura sanitària universal. Ben aviat, però, la realitat econòmica espanyola va demostrar que l'NHS es feia difícil d'imitar aquí, fet al que es sumava la previsió de la transferència de les competències sanitàries a les comunitats autònomes, la qual cosa impedia desplegar una política unitària

---

⁷¹² RIQUER, Borja de: *La Catalunya autonòmica*, p. 323

centralitzada. Essent així, Lluç va proposar ben aviat la creació d'una normativa marc que servís de referència i marqués les característiques de l'atenció sanitària en el desplegament autonòmic, posant d'aquesta manera en marxa en l'òrbita estatal un Sistema Nacional de Salut, entenent que el dret universal a la salut s'havia de garantir, enlloc de creant una nova unitat juridicoadministrativa, a través de l'establiment d'un sistema d'ens independents però jurídicament complementaris, que estiguessin interrelacionats i funcionessin harmònicament. Així, per engegar aquest sistema s'havia d'aplicar el principi de subsidiarietat del sector privat cap al públic, s'havien d'integrar les diverses xarxes sanitàries i s'havia de procedir a la incorporació dels sistemes de cobertura. Traslladar aquest model a la realitat no va ser, però, gens senzill. Per una banda, cap dels sectors implicats en la reforma veia satisfets els seus interessos particulars, pel que el ministre va haver de fer front a diversos graus d'oposició -des del rebuig frontal d'algunes de les principals patronals i associacions professionals mèdiques fins a la decepció del PSOE per la rebaixa dels seus punts de partida, passant per l'escepticisme del propi nucli dur del govern, on Felipe González i el ministre d'Economia Miguel Boyer recelaven dels costos econòmics que l'extensió universal i la gratuïtat de l'atenció mèdica comportarien. Així mateix, des dels governs autonòmics nacionalistes també es recelava del text definitiu, fins a l'extrem que algun dels esborranys de la llei van ser qualificats per Jordi Pujol com una "LOAPA sanitària" per la intenció de crear un òrgan interterritorial de coordinació de les polítiques de salut. Per tot plegat, les negociacions per elaborar la llei van durar més de dos anys, i Lluç va arribar a presentar al Consell de Ministres fins a catorze versions diferents de projecte de llei abans que li aprovessin el definitiu, l'abril de 1985. Quan va defensar-la al Congrés dels Diputats, l'11 de juny de 1985, Lluç va argumentar que el projecte, que tot i no aconseguir la implantació d'una sanitat al cent per cent pública havia acabat mantenint el seu esperit original, ja que tenia com a motivació fonamental realitzar l'extensió de la sanitat a tots els ciutadans -un principi recollit a la Constitució que permetia a Espanya esdevenir, en paraules del ministre, una "societat democràtica avançada". El nou text legal posava, en definitiva, les bases per a una reforma en profunditat del sistema sanitari i recollia els principis bàsics d'un servei públic de bona qualitat, universal i

gratuït. Basada en el concepte de salut, la llei feia èmfasi en la prevenció i l'educació sanitària, potenciant l'atenció primària en l'àmbit assistencial per fer més efectius aquests principis. Per a fer-ho efectiu, es creava un Sistema Nacional de Salut que racionalitzava els models assistencials existents i articulava totes les funcions i prestacions sanitàries que eren responsabilitat dels poders públics -estatal i autonòmics.⁷¹³

Malgrat tots els entrebancs que va haver-hi a l'hora de gestar-la, la Llei General de Sanitat va gaudir ja en el moment de la seva aprovació d'un remarcable prestigi. Això va fer que Ernest Lluch, si bé conscient que podia canviar de cartera, pensés que repetiria com a ministre després de les eleccions del 22 juny de 1986, en les que va anar segon a la llista per Barcelona -per darrere de Narcís Serra i per davant de Joan Majó. Però, com a bona demostració que els ministres del PSC no hi eren per quota sinó segons el criteri del president del govern, ni Lluch ni Majó van ser nomenats de nou ministres. En el cas de Lluch, que en la intimitat responsabilitzava a Narcís Serra de la seva no continuïtat, sembla que va tenir com a principal detractor a Carlos Solchaga, ministre d'Economia i Hisenda, amb el que les relacions no eren fluïdes i que hauria preferit una persona propera per gestionar una cartera amb un pressupost tan alt com era la de Sanitat en aquells moments. La darrera paraula, en qualsevol cas, va ser de Felipe González, que considerava a Lluch un personatge que s'havia cremat massa en la política sanitària.⁷¹⁴

6.1.2. La democratització de l'Exèrcit. Narcís Serra, Ministre de Defensa

Durant segles, l'Exèrcit espanyol va ser un dels agents més importants a l'hora de marcar l'evolució política del país. Fins el 1982, tots els intents que s'havien dut a terme per corregir aquesta dinàmica havien acabat sent fallits, i, atenent-se a l'històric del nombre de cops d'Estat -l'últim dels quals, el 23 de febrer del 1981- i conspiracions produïdes en el sí de les Forces Armades, la possibilitat que es tornés a produir un incident d'aquestes característiques que

---

⁷¹³ ESCULIES, Joan: *Ernest Lluch*, p. 204-217, p. 232-244. L'èxit de la mesura és constatable quan es considera que la taxa de cobertura sanitària va passar de ser d'un 84% el 1981 a un 99'7% el 1991. SOTO, Álvaro: *Transición y cambio en España. 1975-1996*. Madrid: Alianza Editorial, 2005, p. 207

⁷¹⁴ ESCULIES, Joan: *Ernest Lluch*, p. 248

fes fracassar l'establiment de la democràcia a Espanya era evident. A aquesta problemàtica, de caràcter ideològic,⁷¹⁵ s'hi sumava una obsolescència estructural igual de feaent. I és que com explica Álvaro Soto, l'Exèrcit franquista va ser la institució menys afectada per la modernització que havia començat a gaudir Espanya a partir de la dècada de 1950. El seu nivell operatiu era molt baix, i el seu armament i material eren antiquats i escassos. La seva missió estava orientada a la defensa de l'ordre interior, i els seus comandaments professaven una ideologia nacionalista i militarista, constituint un col·lectiu molt cohesionat i disciplinat.⁷¹⁶ Tots aquests problemes es mantenien quan el PSOE va arribar al poder, quan va topar amb un col·lectiu totalment sobredimensionat (tenia més de 400.000 efectius), un excés de quadres de comandament (vora 70.000 oficials) i un baix índex de professionalització (inferior al 20%).⁷¹⁷ Davant d'aquest panorama, l'any 1982 el PSOE encara no tenia definida una línia política clara en Defensa més enllà de la premissa que s'havia d'evitar qualsevol nou cop d'Estat i que una reforma de les Forces Armades es feia necessària. Per encapçalar el disseny de la reforma -i en la línia de no aixecar suspicàcies entre els sectors menys simpatitzants amb el nou govern- no es va escollir ningú de l'àmbit militar, com podria haver estat el fundador de la Unió Militar Democràtica (UMD) i diputat socialista per Barcelona Juli Busquets, sinó que es va recórrer a un inexpert en la matèria, però que malgrat la seva joventut ja s'havia demostrat com un solvent gestor, l'aleshores alcalde de Barcelona Narcís Serra, que no va haver de partir de zero sinó que va poder aprofitar gran part de les mesures que havien impulsat des dels governs de la UCD els ministres Gutiérrez Mellado i Rodríguez Sahagún. Així, si des del 1977 existia un únic ministeri de Defensa i s'havia creat una Junta de Jefes del Estado Mayor (JUJEM) per a coordinar els tres exèrcits (Llei Orgànica de Criteris Bàsics per a la Defensa Nacional i Organització Militar, 1980), Narcís Serra va impulsar la reforma d'aquesta llei,

---

⁷¹⁵ Narcís Serra descriu amb profunditat la barreja de conviccions ideològiques caduques i l'autoconvicció des de ser els garants de la pàtria que conformaven l'ideari militar quan ell va arribar al ministeri de Defensa a *La Transición militar. Reflexiones en torno a la reforma democrática de las fuerzas armadas*. Barcelona: Debate, 2008, p. 122-139

⁷¹⁶ SOTO, Álvaro: *Transición y cambio en España*, p. 214

⁷¹⁷ PUELL DE LA VILLA, Fernando: "La política de Seguridad y Defensa", dins SOTO CARMONA, Álvaro i MATEOS LÓPEZ, Abdón (dirs): *Historia de la época socialista. España: 1982-1996*. Madrid: Sílex, 2013, p. 58

aprovada el 5 de gener 1984, per posar tota l'estructura militar sota l'autoritat i dependència directa del govern espanyol -convertint la JUJEM en un òrgan assessor subordinat al poder civil i creant una figura, el Cap de l'Estat Major de la Defensa (JEMAD), que permetia aclarir molt el sistema de presa de decisions i definir del tot el canvi de jerarquies.⁷¹⁸

La reforma de l'exèrcit -que va tenir una fase inicial molt complicada pels assassinats de militars perpetrats per ETA, amb els que la banda terrorista tenia la intenció de provocar una involució que generés de nou la intervenció política de les Forces Armades- no només va afectar la seva cúpula, sinó que va ser transversal. Així, es va procedir a un procés paral·lel de millora de sou als militars i de reducció del seu nombre d'efectius, que en el cas dels comandaments es va situar al 12'5% (passant-se de 66.505 a 58.224 oficials), alhora que es van implantar notables reformes en els camps de la justícia i l'educació militar. Fent un breu repàs cronològic, el 1984 es va impulsar la primera reducció de la durada i dels participants al servei militar obligatori, així com es va regular l'objecció de consciència per no haver de realitzar-lo. L'any 1985 va iniciar-se la reforma dels camps disciplinari i penal de la justícia militar (que es completaria amb un seguit de lleis orgàniques aprovades entre el 1987 i 1989), per les que no només es va desmilitaritzar la jurisdicció civil, sinó que s'apropava la justícia militar als principis que regeixen la justícia civil. I finalment, el 1988 es va regular la incorporació de la dona a les Forces Armades.⁷¹⁹

Tot i l'existència de taques a l'expedient com la no rehabilitació dels membres de la UMD fins al desembre de 1986 per evitar recels entre els sectors militars més reaccionaris o la tolerància d'ascensos d'oficials i policies retrògrads acusats d'il·legalitats, l'èxit de la reforma militar -ampliada i completada en successius plans (META, 1983; RETO, 1990; NORTE, 1994)-, era indiscutible des de força abans d'abandonar els socialistes el govern

---

⁷¹⁸ La necessitat de modernització i subordinació de les seves estructures de comandament es fa evident amb anècdotes tan il·lustratives com que el 1982 no hi havia cap integrant del Consejo Superior del Ejército de Tierra que no hagués combatut a la Guerra Civil. SERRA, Narcís: *La Transición militar*, p. 120

⁷¹⁹ Per a una sòlida síntesi històrica de la reforma militar consultar NAVAJAS ZUBELDIA, Carlos: "Els militars i la democràcia", dins Pere YSÀS (ed.): *La configuració de la democràcia a Espanya*. Vic: Eumo Editorial, 2009, p. 223-254, o el testimoni que en deixa el propi ministre a SERRA, Narcís: *La Transición militar*, p. 119-240

espanyol, l'any 1996. Així, s'havia acomplert totalment l'objectiu de veure les Forces Armades espanyoles apartades de la vida política del país, tal com s'havia aconseguit que tinguessin un funcionament i estructura homologables a escala internacional. I justament aquesta darrera dimensió és una de les claus per entendre l'assoliment d'aquestes dues fites, ja que -segons va defensar el mateix Narcís Serra per convèncer el consell de ministres espanyol de la necessitat de romandre a l'Aliança Atlàntica- la pertinença a l'OTAN era clau per a la consecució de la modernització de l'exèrcit espanyol, ja que així l'oficialitat tenia un referent exterior al que resultava difícil qüestionar.⁷²⁰ El gir de guió dels socialistes envers l'Aliança Atlàntica va generar, sens dubte, una de les polèmiques -internes i públiques- més notòries dels primers anys de govern de González.

I és que malgrat el notable rebuig que generava la decisió entre la població espanyola, el govern de Leopoldo Calvo Sotelo va promoure al llarg de 1981 l'entrada d'Espanya a l'OTAN, que va fer-se oficial el 30 de maig de 1982. En un primer moment, tant el PSOE com el PSC van significar-se clarament en contra d'aquesta decisió, llançant a més una campanya pública -"OTAN, d'entrada no"- exigint un referèndum per a decidir si Espanya havia de pertànyer a l'Aliança Atlàntica o no -exigència que va acabar incorporant al seu programa electoral de 1982. Aquest rebuig va tornar a quedar palès al XXXIXe Congrés del PSOE, celebrat l'any 1981, on s'havien aprovat una sèrie de resolucions en aquest sentit,⁷²¹ però dos anys més tard de la seva arribada al poder, tot i que no hi hagués hagut cap canvi de consensos dins del partit socialista, Felipe González va començar a argumentar la conveniència de romandre a l'OTAN, però posant-hi un seguit de condicions.⁷²² Sent així, i

---

⁷²⁰ PUELL DE LA VILLA, Fernando: "La política de Seguridad y Defensa", p. 45

⁷²¹ S'argumentava que pertànyer a l'Aliança Atlàntica no garantia la integritat territorial espanyola, al quedar part del territori exclòs del sistema defensiu atlàntic; que no es cobririen les necessitats espanyoles de seguretat i defensa; que fer aquest pas implicava un risc de destrucció nuclear i, en aquesta darrera línia, que l'ampliació de l'OTAN podia posar en tensió al Pacte de Varsòvia i augmentar el risc de que es produïssin noves guerres a Europa. SOTO, Álvaro: *Transición y cambio en España*, p. 249

⁷²² Entre d'altres, la no incorporació a l'estructura militar integrada de l'OTAN; el manteniment de la relació bilateral amb els Estats Units d'Amèrica, però amb la reducció de la seva presència militar en sòl espanyol; la desnuclearització d'Espanya; l'encaminament de la incorporació de Gibraltar a l'estat espanyol; potenciar el paper d'Espanya en la Conferència Europea de Desarmament i reforçar les polítiques de cooperació defensiva amb altres països d'Europa occidental. Segons González calia,

gràcies a que en aquells moments al PSOE no hi havia cap nucli de contestació interna, el secretari general dels socialistes espanyols va imposar un canvi de posició que va quedar ratificat al XXXe Congrés del PSOE, el desembre del 1984.

En contrast amb el seu partit germà, la qüestió de l'OTAN sí que va tenir una incidència importantíssima en la vida interna del PSC, evidenciada durant el IV^t Congrés (23-25 novembre de 1984), que va arrencar amb la censura d'un notable corrent crític que denunciava la insuficient política d'oposició que s'estava realitzant a nivell de Catalunya, l'abandonament dels objectius màxims del partit i una vida interna insuficient -aspectes que havien dut a la conversió, al seu parer, del PSC en una organització bàsicament electoralista. Per tot plegat, l'informe de gestió de la direcció del partit va ser aprovat només pel 70'7% dels delegats assistents. Però el tema que va generar una problemàtica més encesa va ser, com dèiem, la qüestió de la permanència a l'OTAN, en què només les amenaces de no optar a la reelecció de Raimon Obiols i les pressions exercides pel ministre de Defensa Narcís Serra i pel secretari d'Organització Josep Maria Sala sobre els caps de les agrupacions territorials -així com el sistema de votació elegit, en què els caps d'agrupació van votar en nom del seu grup sencer- van permetre que, amb una evident divisió (58% dels vots favorables i 39% en contra, per un 3% d'abstencions), s'aprovés en plenari una fórmula demanant la sortida de l'OTAN molt més suau -es demanava la convocatòria d'un referèndum per decidir-ho- que la que s'havia imposat dins la comissió encarregada d'estudiar la temàtica -on s'havien imposat clarament les posicions partidàries d'una sortida immediata de l'Aliança Atlàntica, liderades per Francesc Casares.⁷²³ Aquest IV^t Congrés va tancar-se entre múltiples queixes de supeditació al PSOE per la qüestió de l'OTAN, però també amb l'aprovació de mocions exigint la recuperació del grup parlamentari propi al Congrés dels Diputats i al Senat, dues mesures englobades dins la reclamació d'un canvi de relacions entre el PSC i el PSOE.

---

igualment, arribar al consens amb els altres partits polítics amb representació parlamentària sobre les polítiques de Defensa a Espanya. SOTO, Álvaro: *Transición y cambio en España*, p. 252

⁷²³ "El PSOE aboga por la salida de la OTAN pero abre el camino a la continuidad". *La Vanguardia*, 26 de novembre de 1984

Després de tots aquests estira-i-arronsa, el referèndum per decidir la permanència a l'OTAN va celebrar-se finalment el 12 de març de 1986. Malgrat les reticències de gran part de la militància i d'alguns dels membres del propi executiu,⁷²⁴ el PSOE i el PSC van ser els únics partits que van demanar el vot afirmatiu,⁷²⁵ argumentant que formar part d'aquest organisme era part del procés de modernització que estava experimentant el país, i esgrimint-se la integració d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea -que s'havia produït oficialment l'1 de gener de 1986- com l'altra cara d'una mateixa moneda. Tot i que els pronòstics negatius de les enquestes van fer que González arribés a lligar el resultat del referèndum a la seva continuïtat, finalment els mals presagis no van aconseguir-se, i -amb una participació que no va arribar al 60%- el *sí* va guanyar amb un 52'5% dels vots -per un 39'8% de negatius i 7'5% de blancs o nuls- al conjunt de l'estat. A Catalunya, com a les Canàries, Navarra i Euskadi, va guanyar el *no*.

6.1.3. El PSC en la crisi dels renovadors vs guerristes

Tot i que la qüestió de la permanència a l'OTAN va resoldre's satisfactòriament per a Felipe González, el canvi de postura dels socialistes va suposar una primera pàtina de descrèdit cap al seu govern. Durant els anys següents, la imatge de l'executiu quedaria tocada també per un progressiu i notori allunyament dels sindicats, que durant la fase final de la dècada dels vuitanta es van convertir en la principal oposició del govern González, a falta d'un projecte parlamentari alternatiu prou sòlid com per fer-li perdre la majoria absoluta. Així, la implementació d'una política econòmica molt allunyada dels postulats defensats pels socialistes espanyols fins aleshores⁷²⁶ no només va generar forts antagonismes dins del govern entre el seu vicepresident, Alfonso Guerra, i els encarregats de dissenyar-la i aplicar-la, els ministres d'Economia i

---

⁷²⁴ Fernando Morán, ministre d'Exteriors, va ser destituït el juliol de 1985 al anunciar que ell no faria campanya a favor de la permanència d'Espanya dins l'OTAN.

⁷²⁵ Alianza Popular va demanar l'abstenció, mentre CiU i PNB van donar llibertat de vot als seus militants i simpatitzants. El PCE, CCOO, UGT i altres grups de l'esquerra van fer campanya pel vot negatiu.

⁷²⁶ Condicionats en gran part per l'experiència francesa, on el govern de François Mitterrand va haver de rectificar ràpidament les polítiques keynesianes i de nacionalització de grans empreses industrials i bancàries que havia implantat al accedir al poder, l'any 1981, al produir-se un gran creixement de la inflació, en un context de crisi econòmica global. ESTEFANÍA, Joaquín: "El segundo ajuste económico de la democracia", dins SOTO CARMONA i MATEOS LÓPEZ (dirs.): *Historia de la época socialista*, p. 135

Hisenda Miguel Boyer (1982-1985) i Carlos Solchaga (1985-1993), sinó que també va suposar el trencament entre el PSOE i la UGT. I és que malgrat les evidents i notables millores de la qualitat general de vida que es van impulsar des del 1982 -centrades en l'àmbit sanitari, com hem vist, però també en l'educatiu i el de la seguretat social; així com en la millora i construcció d'infraestructures- la reconversió industrial duta a terme (centrada sobretot en els sectors de l'acer, el de la construcció naval) havia suposat una crecuda de l'atur que no s'havia sabut combatre amb polítiques efectives d'ocupació. Així, si el PSOE havia accedit al poder amb una promesa de creació de 800.000 nous llocs de treball el 1982, a l'alçada de 1986 aquest compromís no només no s'havia dut a terme, sinó que l'atur precisament havia crescut en 800.000 persones, arribant a ser del 22% del total de la població activa.⁷²⁷ Cansades de la manca de diàleg amb elles a l'hora de dissenyar totes aquestes mesures, les centrals sindicals CCOO i UGT, malgrat haver començat el període socialista francament distanciades entre sí, van acabar concertant una estratègia d'oposició conjunta a les polítiques econòmiques del govern que va tenir com a punt àlgid la convocatòria d'una vaga general el 14 de desembre de 1988, amb un gran èxit de seguiment. L'any anterior, el secretari general de la UGT, Nicolás Redondo, ja havia dimitit -així com el també sindicalista Antonio Saracibar- com a diputat per Biscaia després de votar en contra dels pressupostos generals de l'Estat, en un gest que seria emulat al Parlament de Catalunya pels diputats ugetistes Justo Domínguez i Florencio Gil Pachón, també del grup socialista. El trencament entre el PSOE i la seva central sindical s'acabaria de fer oficial el 1989, quan la UGT va deixar de demanar el vot pels socialistes a les eleccions generals del 29 d'octubre d'aquell any.

Al deteriorament que totes aquestes polèmiques havien anat generant sobre la imatge del govern s'hi va afegir, a partir de principis de la dècada de 1990, una importantíssima crisi interna dins del PSOE. Així, davant d'una certa sensació d'esgotament de projecte -que s'agreujaria ben aviat per l'esclat continu de casos de corrupció vinculats a l'obra de govern socialista-⁷²⁸ van

---

⁷²⁷ Concretament, Espanya havia passat de tenir 2.200.000 a 3.000.000 d'aturats. Richard Gillespie: *Historia del Partido Socialista Obrero Español*. Madrid: Alianza Editorial, 1991, p. 432

⁷²⁸ Per saber més sobre els casos de corrupció durant l'etapa socialista veure PRESTON, Paul: *Un pueblo traicionado. España de 1874 a nuestros días: corrupción, incompetencia política y división social*.

generar-se dos corrents antagònics. Per un costat, liderats pel propi Felipe González, va sorgir un sector partidari de la *renovació* del projecte, mentre per altra banda, i sota el comandament d'Alfonso Guerra, que tenia un domini gairebé total de l'*aparell* del partit, es cridava a un retorn a les *essències* socialistes, que ells deien representar. Cap dels dos bàndols impulsava, tanmateix, una revisió profunda a nivell ideològic, sinó que la disputa era, sobretot, de caràcter personalista. Així, quan l'any 1990 es va celebrar el XXXIIe Congrés del PSOE, en el que gairebé el 80% dels delegats pertanyien al sector *guerrista*,⁷²⁹ no es va produir un debat sobre idees, sinó sobre persones, imposant-se resolucions d'escassa profunditat ideològica però en qualsevol cas totalment alineades amb la voluntat del sector majoritari. Davant l'evidència d'una creixent debilitat dins del seu propi partit, Felipe González va respondre amb la destitució d'Alfonso Guerra -molt *cremat* també pel cas de corrupció protagonitzat pel seu germà- com a vicepresident del govern l'any següent, sent substituït per Narcís Serra, considerat ja d'antuvi com a enemic del sector *guerrista* tant pel seu perfil de possible successor de González al capdavant del govern com per la seva presa de posició en les lluites internes del PSOE al costat dels sectors més contraris als *guerristes*.⁷³⁰ I és que, malgrat de tractar-se de dos partits amb vida orgànica diferent, el PSC va prendre partit en els principals debats interns del PSOE donant suport, sobretot, als *renovadors* -encara que algunes veus significatives dels socialistes catalans donessin suport a Guerra. Així, mentre Narcís Serra era promocionat a la vicepresidència del govern, Eduardo Martín Toval -president del grup socialista al Congrés dels Diputats- era l'encarregat de contestar des del sector més alineat amb l'*aparell* del PSOE afirmant públicament que Felipe González no era "imprescindible" per al projecte socialista després que aquest formulés una crida a renovar-lo.⁷³¹

Barcelona: Debate, 2019, p. 547-608 o MUÑOZ JOFRE, Jaume: *La España corrupta. Breve historia de la corrupción (de la Restauración a nuestros días, 1875-2016)*. Granada: Comares, 2016, p. 89-116

⁷²⁹ Segons els càlculs de Javier Tusell. Citat a Álvaro SOTO: *Transición y cambio en España. 1975-1996*, p. 273

⁷³⁰ Va ser així, per exemple, com Narcís Serra i Josep Borrell van participar en els actes organitzats per la Federació Socialista de Madrid, encapçalada per Joaquín Leguina, de reafirmació contra les postures d'Alfonso Guerra i els seus acòlits al llarg de l'any 1990. SOTO: *Transición y cambio en España*, p. 284

⁷³¹ En unes declaracions plenes de matisos -es reconeixia González com a "gran líder"- però plenament connotades. "Martín Toval afirma que Felipe González "no es imprescindible" para el proyecto socialista", *El País*, 26 de juny de 1991.

D'aquesta manera, Narcís Serra va esdevenir el 1991 vicepresident del govern, amb la intenció, per part de Felipe González, que aquesta promoció servís de trampolí cap a la candidatura del polític català a la presidència del govern a les eleccions següents, en una dinàmica que significués l'èxit de la renovació de l'executiu i del propi PSOE, des d'on González pilotaria el procés. Tot i així, malgrat esdevenir l'*home fort* del govern, ni Serra va aconseguir tenir ascendència orgànica suficient dins del PSOE ni González va acabar-se de decidir per deixar-li pas. El PSC sí que tindria, però, un paper com a contrapès del *guerrisme* dins del comitè electoral que va impulsar -de forma gairebé inesperada- a Felipe González a la seva darrera victòria a les eleccions generals del 6 de juny 1993, i així mateix va continuar donant suport de manera majoritària -i sense distincions entre els diversos bàndols que s'havien generat dins del propi partit socialista català- al sector renovador que s'imposaria el mes de maig de 1994 al XXXIIIe Congrés del PSOE.

Malgrat que el camí cap a la renovació liderada per Serra semblava que quedava aclarit a partir de 1994, l'esclat d'un escàndol d'escoltes il·legals dins del Centro Superior de Investigación y Defensa (CESID), servei principal d'espionatge del ministeri de Defensa, mentre ell n'era ministre va tallar de soca-rel aquesta possibilitat. Segons es va saber, aquest organisme hauria fet enregistraments i escoltes il·legals a Joan Carles I, ministres, polítics, periodistes i empresaris. Per acabar-ho d'agreujar, moltes d'aquestes gravacions haurien estat robades pel coronel Juan Alberto Perote, que entre el 1982 i 1991 -és a dir, l'etapa de Serra al capdavant del Ministeri de Defensa- va tenir alts càrrecs al CESID, per tal de vendre-les a diversos particulars, entre els quals el banquer Mario Conde. Al conèixer-se el cas, Narcís Serra, Julián García Vargas (ministre de Defensa) i el general Emilio Alonso Manglano, que havia dirigit el CESID des de 1981 fins aquell moment, van haver de dimitir.

Després de la "dolça derrota" que va suposar la sortida de Felipe González del govern espanyol el 3 de març de 1996,⁷³² l'històric dirigent socialista va retirar-se de la primera línia política. Així, al XXXIVe Congrés del PSOE de 1997 el polític basc Joaquín Almunia, que havia ocupat els ministeris de Treball i

---

⁷³² Tot i que el PSC, que va aplegar gran part del vot contrari al PP al Principat, va obtenir en aquells comicis un dels seus millors resultats, amb una candidatura encapçalada per Narcís Serra que va rebre el 39'2% dels vots a Catalunya, traduïts en 19 diputats.

Seguretat Social (1982-1986) i Administracions Públiques (1986-1991) va ser nomenat nou secretari general del partit. Inesperadament, el PSC tindria de nou un paper protagonista en aquesta nova etapa del socialisme espanyol, ja que a les primàries per triar el candidat socialista a la presidència del govern espanyol celebrades el 24 d'abril de 1998, Josep Borrell -candidat *outsider* que, malgrat la seva visió jacobina de la política espanyola i la seva poca dedicació a la vida orgànica del partit, comptava amb el recolzament del PSC- va vèncer al secretari general del PSOE per un estret marge de 21.394 vots (55% per Borrell vs 44'67% per Almunia). Borrell, però, no va arribar a poder ser candidat a les eleccions generals de l'any 2000, ja que la palpable manca de suport de l'*aparell* del PSOE i l'acusació de frau fiscal i suborn contra dos antics col·laboradors seus quan ocupava la secretaria d'Estat d'Hisenda van provocar la seva dimissió, el maig de 1999.

6.1.4. Els ministres del PSC als governs de Jose Luis Rodríguez Zapatero (2004-2011)

Després que el 14 de març del 2004 es produís la victòria contra-pronòstic de José Luis Rodríguez Zapatero a les eleccions generals,⁷³³ una nova generació de socialistes, acompanyats per alguns membres de la vella guàrdia *felipista*, va tornar el PSOE al govern vuit anys després d'haver-lo abandonat. Els governs Zapatero van tenir dues etapes ben diferenciades. En la primera legislatura, i amb el recolzament parlamentari d'Esquerra Republicana de Catalunya i Izquierda Unida, van impulsar-se un seguit de mesures d'un fort reformisme social, com la legalització del matrimoni homosexual l'any 2005, o com l'aprovació d'una llei de memòria històrica (any 2007) que buscava fer justícia a les víctimes de la guerra civil i el franquisme, trencant molts tabús arrossegats des de la Transició. El tercer pilar d'aquesta primera legislatura, com veurem més endavant, va ser la reforma del model territorial espanyol, en la qual Catalunya i els socialistes catalans van jugar un paper protagonista. La segona etapa coincideix amb la segona legislatura (2008-2011), quan Zapatero

---

⁷³³ El PSOE va guanyar les eleccions a l'obtenir 164 diputats (42'59% dels vots), seguit del PP (148 diputats, 37'71% vots). A Catalunya, el PSC va guanyar els comicis aconseguint 21 diputats (39'4% dels vots), seguit de CiU (10 diputats, 20'7%), ERC (8 diputats, 15'9%), PP (6 escons, 15'5%) i ICV-EUiA (2 escons, 5'8%).

va canviar de socis parlamentaris preferencials, passant a establir aliances amb CiU i PNV,⁷³⁴ sent un període marcat en la seva globalitat pels efectes de la crisi econòmica que va esclatar al 2008, que no s'havia sabut preveure ni davant la qual es va saber reaccionar a temps. Malgrat evitar una intervenció directa del Fons Monetari Internacional, la Comissió Europea i el Banc Central Europeu (conjunt que va rebre el sobrenom de la *troika*), la política espanyola va quedar absolutament condicionada a les exigències d'austeritat dictades per totes elles, resultant del tot desdibuixat el projecte socialista, que va acabar mancat de qualsevol credibilitat.

El PSC va aportar quatre ministres als governs Zapatero. El primer en ser nomenat va ser el seu primer secretari, José Montilla,⁷³⁵ que va assumir la cartera d'Indústria -des d'on va gestionar, entre altres qüestions, l'entrada en funcionament de la TDT i va haver de fer front a la crisi desencadenada per l'oferta pública d'adquisició de Gas Natural sobre Endesa (que va acabar en mans de la italiana Enel després d'una agra disputa pública amb tints catalanofòbics entre tots els aspirants a fer-se amb la companyia energètica). A nivell simbòlic, Montilla va impulsar com ministre el trasllat de la Comissió Nacional del Mercat de Telecomunicacions (CMT) a Barcelona, en un gest federalitzant –el trasllat de la seu d'un ens estatal a un altre punt d'Espanya– alhora que estratègic –Catalunya és una de les comunitats més dinàmiques en el sector de les telecomunicacions i Barcelona estava a punt d'estrenar la seva capitalitat mundial de la tecnologia mòbil–, però que va ser molt mal rebut per part del propi president de la CMT, que va parlar de “deportació”, i pel Partit Popular, que va acusar al govern espanyol d'enviar agents estratègics a “l'estranger”.⁷³⁶

---

⁷³⁴ El PSOE havia guanyat les eleccions generals del 9 de març del 2008 pujant fins als 169 diputats (43'87% dels vots), tal com el PP va pujar també fins als 154 escons (39'94%). A Catalunya, el PSC va igualar el seu millor resultat de sempre, amb 25 diputats (32'1%), seguit per CiU (10 diputats, 14'9% vots), PP (8 diputats, 11'6% vots), ERC (3 diputats, 5'6% vots) i ICV-EUiA (1 diputat, 3'5% vots).

⁷³⁵ José Montilla Aguilera (Iznájar, Còrdova, 1955) va ser alcalde de Cornellà de Llobregat entre el 1985 i el 2004, càrrec que va combinar, abans de la seva arribada al ministeri d'Indústria, amb posicions orgàniques de rellevància dins del PSC -primer secretari de la Federació del Baix Llobregat, secretari d'organització del partit (1996-2000) i primer secretari del PSC (2000-2010)- i dins del Consell Comarcal del Baix Llobregat i la Diputació de Barcelona, que va arribar a presidir entre el 2003 i el 2004. Al abandonar el ministeri, va ser president de la Generalitat de Catalunya entre el 2006 i el 2010. Entre el 2011 i el 2019 va ser senador per designació autonòmica.

⁷³⁶ MONTILLA, José: *Clar i català. Testimoni de quatre anys de presidència*. Barcelona: RBA, 2013, p. 97

José Montilla va ocupar el càrrec entre els anys 2004 i 2006, quan va tornar a Catalunya com a candidat a la Generalitat. El seu relleu al ministeri d'Indústria va ser l'alcalde sortint de Barcelona Joan Clos⁷³⁷ (2006-2008), al que l'any següent es va sumar l'estrella ascendent del socialisme català Carme Chacón,⁷³⁸ que va ocupar el ministeri d'Habitatge (2007-2008), del que a la legislatura següent va passar al de Defensa (2008-2011), sent la primera dona que ocupava aquest càrrec. En aquesta darrera legislatura de Rodríguez Zapatero com a president del govern també va participar com a ministre el fins aleshores alcalde de L'Hospitalet de Llobregat i president de la Diputació de Barcelona Celestino Corbacho,⁷³⁹ que va ocupar la cartera de Treball entre el 2008 i 2010, un període de gran complexitat marcat, com dèiem, per l'esclat d'una crisi econòmica de gran magnitud -i durant la qual Corbacho va ser posat especialment sota el focus per l'impuls d'una reforma laboral que va comptar amb la completa oposició dels principals sindicats espanyols, que van convocar una vaga general en contra per mostrar el seu desacord el 28 de setembre del 2010. Per pal·liar la polèmica, pocs dies després de l'aprovació de la reforma laboral es va produir la seva sortida de Celestino Corbacho del govern espanyol.

---

⁷³⁷ Joan Clos i Matheu (Parets del Vallès, 1949). Especialista en epidemiologia, va incorporar-se com a director dels serveis sanitaris a l'Ajuntament de Barcelona l'any 1979. Regidor pel PSC al consistori barceloní des del 1983, el 1987 va fer-se al càrrec de Ciutat Vella, el 1991 va ser nomenat segon tinent d'alcaldia. Promogut a la primera tinència d'alcaldia el 1995, el 1997 va prendre el relleu a Pasqual Maragall com a alcalde de Barcelona, càrrec que va ocupar fins al seu nomenament com a ministre. Entre el 2008 i el 2010 va ser l'ambaixador espanyol a Turquia i, a partir del 2010, director de l'agència de l'ONU per a les ciutats sostenibles.

⁷³⁸ Carme Chacón i Piqueras (Esplugues de Llobregat, 1971-Madrid, 2017) va tenir una carrera política meteòrica. Professora de Dret Constitucional de la Universitat de Girona, va començar a militar a les Joventuts Socialistes el 1989, des de les que va incorporar-se al PSC el 1994. Regidora d'Esplugues de Llobregat des del 1999, a partir del 2000 va passar a formar part de la comissió executiva dels socialistes catalans. El seu salt a la política estatal va produir-se el 2004, al ser elegida diputada per Barcelona i vicepresidenta primera del Congrés dels Diputats, càrrec que va abandonar el 2007 per esdevenir ministra. El 9 de març del 2008 va aconseguir el millor resultat del PSC en unes eleccions generals amb 25 diputats (45'39% dels vots), per passar a obtenir, amb 14 diputats (26'63%). el pitjor resultat dels socialistes catalans als següents comicis, l'any 2011. El febrer del 2012 va perdre la disputa amb Alfredo Pérez Rubalcaba a la secretaria general del PSOE, però no va deixar d'ocupar càrrecs orgànics dins del partit fins la seva mort prematura l'any 2017.

⁷³⁹ Celestino Corbacho Chaves (Valverde de Leganés, Badajoz, 1949), va ser regidor (1983-1994) i alcalde (2004-2008) de L'Hospitalet de Llobregat, posició que va combinar amb la presidència de la Diputació de Barcelona (2004-2008), de la que havia sigut vicepresident des del 1983. Diputat al Parlament de Catalunya pel PSC entre els anys 2010 i 2015, des del 2019 és regidor de l'Ajuntament de Barcelona com a independent adscrit al grup municipal de Ciutadans.

De tots els ministres del PSC de l'etapa Zapatero (2004-2011), sens dubte va ser Carme Chacón la que va tenir una major projecció en la política espanyola, tant per la imatge icònica de tenir una dona embarassada com a ministra de Defensa com pel fet de postular-se posteriorment com a successora de Rodríguez Zapatero com a secretària general del PSOE al XXXVIIIe Congrés del partit, el febrer del 2012. Indiscutiblement, però, l'obra de govern de Celestino Corbacho va tenir uns efectes molt més notables sobre el conjunt de la població espanyola, al veure's notablement empitjorades les condicions dels treballadors amb la reforma laboral del 2010. Entre d'altres punts, aquesta mesura va abaratir sensiblement l'acomiadament, reduint-se dels 45 als 33 dies per any treballat la indemnització que rebia el treballador quan era acomiadat -una quantitat que podia reduir-se fins als 20 dies per any treballat en cas de previsió de pèrdues econòmiques o reducció sostinguda d'ingressos per part de l'empresa. En contrast, es preveia la incentivació de la contractació indefinida, així com es preveia -a partir del 2015- l'augment de les indemnitzacions per acomiadament en el cas dels contractes temporals dels 8 dies per any treballat als 12, per tal de fer menys atractiu aquest tipus de contractació. Igualment, la reforma incloïa incentius per a la contractació de menors de 30 anys i de desocupats de llarga durada majors de 45 anys. La reforma de Corbacho venia precedida per un augment espectacular de l'atur, que s'havia enfilat del 8% el 2007 al 20% el 2010,⁷⁴⁰ i, sota l'argument de la persistència de la crisi econòmica, va ser endurida durant els següents mesos amb diverses iniciatives (Acuerdo Social y Económico promogut per la CEOE i altres forces polítiques, 2011, etc.). L'any 2012, després de la derrota electoral dels socialistes a les eleccions del 20 de novembre de 2011, el govern del Partit Popular de Mariano Rajoy aprovaria una nova reforma laboral més severa encara, l'any 2012.

6.2. La gran força municipal

Més enllà de la seva participació en la política estatal, l'altre àmbit on el PSC va començar a deixar empremta des de ben aviat va ser el municipal. Durant tot el període estudiat, els socialistes catalans van ser la força que va rebre més suports electorals a les eleccions locals de Catalunya, però el fet que

---

⁷⁴⁰ NÚÑEZ SEIXAS, Xosé Manuel: *España en democracia, 1975-2011*. Volum 10 de la *Historia de España dirigida per Josep Fontana i Ramón Villares*. Barcelona: Crítica-Marcial Pons, 2017, p. 357

aquests suports es concentrassin majoritàriament a les grans ciutats i a l'àrea metropolitana de Barcelona va fer que al mateix temps CiU disposés de moltes més alcaldies, al tenir una millor implantació arreu del territori.⁷⁴¹ Amb un personal polític provinent sobretot del món universitari i associatiu, els primers alcaldes del PSC van arribar en moltes ocasions al càrrec -com hem vist abans- dins dels *Pactes de progrés*, però aquesta fórmula va començar a decaure ja durant el primer mandat democràtic, degut a que la política partidista no va tardar a traslladar-se a l'àmbit municipal. "L'autodestrucció" de l'espai comunista, per dir-ho en paraules de Carme Molinero i Pere Ysàs,⁷⁴² va dur durant la dècada de 1980 a l'apropament -i, en molts casos, incorporació- de molts dels antics integrants de les llistes municipals del PSUC a les files socialistes, que van erigir-se com la gran força municipal de les esquerres catalanes d'aleshores ençà. Com veurem al llarg d'aquest capítol, després d'uns primers anys de recomposició general i de posada al dia dels consistoris, Barcelona va tenir un paper protagonista i dinamitzador en la política municipal catalana, però també en la política autonòmica,⁷⁴³ al acabar esdevenint-ne el seu alcalde, Pasqual Maragall, el gran antagonista de Jordi Pujol al llarg de gairebé tota aquesta etapa.

6.2.1. La difícil herència dels ajuntaments franquistes

Com hem vist anteriorment, l'arribada dels ajuntaments democràtics l'any 1979 es va veure profundament condicionada per la greu situació econòmica que travessaven els consistoris a nivell econòmic. Tot i que en alguns municipis l'oposició democràtica havien pogut efectuar un cert grau de fiscalització sobre els ajuntaments tardofranquistes -sobretot a partir de 1977-, l'entrada dels nous alcaldes i regidors als seus nous càrrecs va topar, en tots els casos, amb una

---

⁷⁴¹ RIQUER: *La Catalunya autonòmica*, p. 256

⁷⁴² Per a una excel·lent història del Partit Comunista d'Espanya consultar MOLINERO, Carme, YSÀS, Pere: *De la hegemonia a la autodestrucció. El Partido Comunista de España (1956-1982)*. Barcelona: Crítica, 2017. Igualment imprescindible resulta MOLINERO, Carme, YSÀS, Pere: *Els anys del PSUC. El partit de l'antifranquisme (1956-1981)*. Barcelona: L'Avenç, 2010

⁷⁴³ Per un sòlid anàlisi en profunditat, consultar PRADEL MIQUEL, MARC: *Catalunya, xarxa de ciutats. El municipalisme de Pasqual Maragall i la seva influència en la governança de Catalunya*. Barcelona: Fundació Catalunya Europa, 2016

duríssima realitat de manca de recursos⁷⁴⁴ i grans endeutaments que impedia dur a la pràctica grans transformacions de forma immediata. Un cas paradigmàtic de la conjuntura que hi havia l'any 1979 és el de l'Ajuntament de Barcelona, on el nou equip de govern es va trobar que només la despesa que suposava el pagament dels interessos del deute municipal era superior als ingressos que tenia el consistori.⁷⁴⁵ I el cas barceloní no era aïllat: com explica Joaquim Nadal, al assumir el càrrec d'alcalde el secretari municipal -que va ser l'únic pont entre l'ajuntament franquista i el democràtic- el va informar que l'Ajuntament de Girona tenia en aquells moments un volum de factures no comptabilitzades equivalent a més d'un terç del seu pressupost. Davant la gravetat de la situació arreu de l'Estat, el govern espanyol va haver d'aprovar -en dos torns- uns pressupostos de liquidació del deute municipal que van permetre sanejar l'economia dels consistoris i que comencessin a funcionar com a administracions eficients.⁷⁴⁶

I és que a les dificultats econòmiques, als ajuntaments democràtics se'ls sumava la problemàtica d'haver-se trobat unes estructures internes caduques, on durant dècades un gruix important del personal havia accedit a les seves posicions per recompensa política, més que per cobrir les necessitats ciutadanes. Així, en el seu discurs d'investidura com a alcalde de Barcelona l'any 1982, Pasqual Maragall -que com a primer tinent d'alcaldia de Narcís Serra havia estat l'encarregat de la reestructuració interna de l'ajuntament- presumia d'haver doblat en tres anys i mig els serveis socials proveïts pel municipi, mentre al mateix temps s'havia disminuït la plantilla funcional en 500 persones a base d'eliminar suplències i dobles places.⁷⁴⁷ Quatre anys més tard, segons el mateix alcalde, la reducció de personal havia afectat 2.000, mentre la resta de la plantilla havia allargat la jornada de les 27 a les 35 hores

---

⁷⁴⁴ A vegades, dels recursos més bàsics. A La Seu d'Urgell, l'any 1979, l'ajuntament no disposava ni d'un sol vehicle municipal. Entrevista a Joan Ganyet (30 de novembre de 2019)

⁷⁴⁵ Entrevista a Narcís Serra del 30 de juny del 2014 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/125657374>. Data darrera consulta: 12 de maig de 2020

⁷⁴⁶ NADAL FARRERAS, Joaquim: *Històries d'alcalde (Girona, 1979-2002)*, Cassà, Ed Gavarres, 2019, p. 45-55

⁷⁴⁷ MARAGALL, Pasqual: *Per una Barcelona olímpica i metropolitana*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1982, p. 8

setmanals.⁷⁴⁸ Tots aquests canvis no responien a una voluntat de depuració política, sinó que es feien a la recerca de l'eficàcia i a la modernització del funcionament d'uns organismes on la mecanització i la informàtica eren encara molt embrionaris. Aquest canvi de mentalitat va impulsar-se a tota l'estructura municipal, i alguna de les reconversions impulsades des d'ajuntaments socialistes van esdevenir modèliques. Va ser el cas, per exemple, de la policia local gironina, d'on el regidor Jaume Curbet, provinent del grup del Reagrupament socialista, va esdevenir un expert sol·licitat per moltes altres administracions -locals i autonòmiques- per tal d'inspirar-se en el seu model després de liderar la transformació, en paraules del seu batlle

d'una policia [municipal] anquilosada i viciada per les inèrcies del franquisme en una policia democràtica que no es limités a fer les funcions a les quals estava acostumada (trànsit, compliment i vigilància de les ordenances municipals), sinó que avancés en la direcció d'una policia integral que per proximitat i subsidiarietat acabés fent totes les funcions d'una policia moderna, incloses les que corresponien a la policia judicial si així ho requeria un jutge.⁷⁴⁹

Però la principal problemàtica que ocupava als ajuntaments democràtics no es trobava portes endins, sinó que afectava a la globalitat de les seves localitats. En efecte, els nous governs municipals van haver d'afrontar la situació d'enorme dèficit infraestructural i de grans desigualtats socials que deixava en herència el franquisme. En el cas de Lleida, per exemple, un bon testimoni de l'estat en què es trobava tota una capital de província després de la dictadura i del tipus de transformació que van impulsar els ajuntaments democràtics el dona Vicenç Ximenis, que va ser regidor socialista de la Paeria entre 1983 i 1995:

Lleida continuava sent un poble rural gran durant la dictadura. Pràcticament no s'hi va fer res. [...] Quan van entrar els socialistes en el primer govern democràtic, encara es podien veure al mig de la rambla de Ferran els pegats que tapaven els forats de les bombes que havien caigut durant la Guerra Civil. Els ajuntaments democràtics, al capdavant dels quals havia estat l'alcalde Siurana, van començar a treballar per transformar la ciutat. // Pel que fa a la cultura, amb la compra del Seminari per convertir-lo en universitat es va donar

---

⁷⁴⁸ MARAGALL, Pasqual: *Refent Barcelona*. Barcelona: Planeta, 1986, p. 193

⁷⁴⁹ NADAL: *Històries d'alcalde*, p. 160 i 194

un gran impuls, es van construir noves escoles, es van crear espais de teatre, el projecte del conservatori que anys després seria un magnífic equipament... Pel que fa a l'assistència social [...] Siurana i el seu equip van iniciar la creació de centres per al jovent, per preparar nois i noies per incorporar-se al món laboral. Es van fer llars de jubilars als barris i centre de la capital, miniresidències per als ancians més necessitats i es van crear locals socials de barri o de zona. // Pel que fa a l'urbanisme, s'han pavimentat tots els carrers; no hi ha racó de la ciutat que no s'hi hagin fet obres de millora.⁷⁵⁰

I és que la transformació que van impulsar els socialistes als ajuntaments democràtics va ser, recollint les demandes del moviment veïnal, social -amb la provisió de les eines pròpies de l'Estat del Benestar (educació, sanitat, creació d'equipaments cultural -totes elles, polítiques d'igualtat social)- i física. Com explica Oriol Bohigas, delegat del servei d'Urbanisme de l'Ajuntament de Barcelona entre 1980 i 1984, en el moment d'arribar al consistori, "de tanta urgència que hi havia, qualsevol acció que es tirés endavant podia considerar-se, de fet, com a prioritària". Es volia fer de les perifèries una part autèntica de les ciutats, no un suburbi -i per reforçar-ho, en el cas de Barcelona es va conceptualitzar la necessitat de *monumentalitzar la perifèria*, fent arribar peces d'art de gran format de primera categoria a tots els barris barcelonins-, alhora que es desenvolupaven projectes de sanejament dels centres històrics.⁷⁵¹ Així, mentre els recursos van ser magres i els ajuntaments es trobaven mancats de sòl per instal·lar-hi els serveis que demandava la ciutadania, van dur-se a terme intervencions d'*acupuntura urbanística*, intervenint punts petits de les ciutats amb la intenció de regenerar zones molt més àmplies. Més endavant, quan els consistoris van tenir una dotació adequada i, per tant, major capacitat d'acció, es van poder dur a terme plans molt més ambiciosos. En el cas de Barcelona -i de moltes de les que en van ser subseus-⁷⁵² aquest salt d'escala es va poder fer gràcies a tenir l'horitzó dels

---

⁷⁵⁰ XIMENIS: *Demòcrata i socialista*, p. 210

⁷⁵¹ Entrevista a Josep Maria Vegara del 5 de juny del 2014 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/131408280>. Data darrera consulta: 12 de maig de 2020

⁷⁵² Concretament, les olimpíades de 1992 van suposar unes 300 intervencions a Barcelona i la resta de seus olímpiques. Entrevista a Josep Maria Vegara del 5 de juny del 2014 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/122526410>. Data darrera consulta: 12 de maig de 2020

Jocs Olímpics de 1992, com veurem més endavant, en què es va passar a programar les intervencions a la ciutat seguint la lògica del *sistema de sistemes* -és a dir, totes les accions que es fessin havien d'estar relacionades entre elles, i cadascuna d'elles havia de resoldre les problemàtiques que poguessin obrir les altres.⁷⁵³

En l'elaboració de totes aquestes polítiques, el PSC hi intervenia poc com a partit, ja que -com explicava Raimon Obiols-, des d'aquesta formació no s'impartien "consignes entre els representants municipals, sinó orientacions generals i cultura de gestió municipal".⁷⁵⁴ En el cas dels primers alcaldes democràtics amb una trajectòria llarga en el càrrec, a més a més, el partit es va mantenir al marge de la configuració de les llistes electorals, donant continuïtat al que havia sigut el mètode d'elaboració de les llistes de 1979 a gairebé tot arreu, però aquest *laissez-faire* va anar-se limitant a mesura que passaven els anys.⁷⁵⁵ Com hem intentat explicar a través d'exemples il·lustratius, tots els alcaldes socialistes compartien una cultura política que els feia creure en el principi de subsidiarietat⁷⁵⁶ com en la promoció d'una participació activa de la ciutadania en política.⁷⁵⁷ Com a bona mostra de la combinació de tots dos aspectes, a Barcelona es va crear una subestructura de govern municipal, els Consells Municipals de Districte, en què es forma un parlament a petita escala a cada districte amb una presidència i un repartiment d'escons en funció dels resultats a les eleccions municipals en aquell districte, i no reproduint el dels resultats globals. Aquests Consells no només són un espai de representació afegida de la ciutadania, sinó que també gaudeixen d'un pressupost assignat i de capacitat d'iniciativa política, així com s'ocupen de la gestió directa de part

---

⁷⁵³ Entrevista a Josep Antoni Acebillo del 12 de juny del 2015 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/201260507>. Data darrera consulta: 12 de maig de 2020

⁷⁵⁴ FEBRÉS, Xavier i RIVIÈRE, Margarita: *Pasqual Maragall: un rebelde en el poder*. Esplugues de Llobregat: Plaza & Janés, 1991, p. 113

⁷⁵⁵ Entrevista a Joaquim Nadal (23 de març del 2020)

⁷⁵⁶ Que en poques paraules, argumenta que tot allò que es pugui fer des de l'àmbit més proper no s'ha de fer des d'una instància més elevada. Per tant, cal dotar a l'esfera local dels recursos necessaris per fer front a les necessitats més immediates dels ciutadans, cal dotar als governs regionals de les eines suficients per bastir estratègies de col·laboració interterritorial efectives, etc., ja que gràcies al seu coneixement apamat del terreny sempre trobaran solucions millors.

⁷⁵⁷ No era per simple estètica que l'eslògan electoral de Pasqual Maragall a les municipals de 1983 fos "La ciutat és la gent".

dels serveis municipals. I és que, com explicava Maragall, es tractava de fer que la ciutadania es fes l'administració seva i se la sentís propera, pel que també es van procurar millorar els canals d'informació municipals. Es tractava, en definitiva, de construir les noves ciutats "amb respecte".⁷⁵⁸

Però l'antagonisme que esmentàvem entre Maragall i Pujol no va produir-se només per l'acció de l'alcalde de Barcelona a la seva ciutat, ni va limitar-se només a la relació del president de la Generalitat amb la capital catalana. I és que si la dinàmica que es va crear entre el govern català i el món municipal va estar marcada per la "desconfiança i el recel"⁷⁵⁹ durant els anys del *pujolisme* no va ser principalment per motius de personalismes, sinó pel gran xoc ideològic sobre la qüestió territorial que ben aviat es va fer palès entre el PSC i CiU. Com reflexionava anys més tard el propi Maragall:

La teoria de Pujol és que un país amb ciutats fortes és un país feble [...]. I [això] era el contrari del que jo havia mamat. Això era estratègicament no defensable però sí comprensible al principi, per tal de potenciar una sola marca, Catalunya, un sol nom, una sola realitat, una sola identitat, perquè encara teníem un país massa confús. Però no s'unificava a la manera de Tarradellas, en base a la unitat d'acció, sinó en base a la identitat excloent. La teorització de Pujol és a la carta que em va enviar el gener del 1987, [sobre la supressió de la Corporació Metropolitana de Barcelona] amb dos "nos". Un no a la Catalunya hanseàtica i un altre no a la fragmentació de Catalunya. // [Entre Maragall i Pujol hi havia] Dues teories amb una concepció del territori radicalment oposades: una Barcelona gran per a mi [...] era un punt de vista doctrinal, no només sentimental [...]. La idea de ciutat que jo havia estudiat i que explicava a classe equivalia a una concepció diferent del món. Era una comprensió diferent de l'estrictament romàntica del nacionalisme [...]. Són teories alemanyes, de país federal, distribuït. Mentre que el nacionalisme tendeix a identificar la nació amb la capital, i la capital amb l'esperit.⁷⁶⁰

---

⁷⁵⁸ MARAGALL: *Per una Barcelona olímpica i metropolitana*, p. 8-9, 15

⁷⁵⁹ Entrevista a José Montilla (24 de març del 2020). A tall d'exemple, mentre Tarradellas va ser president, organitzava un dinar al mes amb els alcaldes democràtics de les capitals de províncies catalanes a la Casa dels Canonges. Un cop Pujol va guanyar les eleccions, Joaquim Nadal, alcalde de Girona duran tot aquest temps, va haver d'esperar vint-i-tres anys a tornar a trepitjar aquest espai de la Generalitat. Entrevista a Joaquim Nadal (23 de març del 2020)

⁷⁶⁰ Fragment de l'entrevista de Josep Maria Muñoz Lloret a Pasqual Maragall publicada a *L'Avenç*, 324 (maig del 2007)

De Barcelona estant, doncs, Pasqual Maragall va intentar posar en marxa des del seu accés a l'alcaldia el seu projecte de Catalunya,⁷⁶¹ engegant diverses xarxes de ciutats i intentant exprimir al màxim la dimensió metropolitana de la ciutat (és a dir, la implementació del principi de subsidiarietat a més gran escala) -un seguit d'iniciatives que van marcar la vida política catalana durant quinze anys per les diverses controvèrsies que van anar generant.

6.2.2. Tots units fem força: les diverses iniciatives intermunicipals i el fals mite del contrapoder socialista

Un cop establert el joc de minories i majories institucionals que van definir la política catalana durant gairebé un quart de segle, una de les primeres polèmiques que va esclatar entre socialistes i convergents va ser la de l'organització territorial. El 1985 el conseller de Governació, Macià Alavedra, anunciava públicament que el govern català apostava per la supressió de les entitats metropolitanes i era partidari de recuperar la divisió comarcal de 1936, esdevenint les comarques un segon nivell de govern local de perfil funcional (mancomunació de serveis entre municipis), amb uns consells rectors elegits en segon grau pels membres dels consistoris integrats. El PSC, en canvi, apostava per un govern territorial centrat en municipis, vegueries (que substituirien a les diputacions) i un instrument específic a l'àrea de Barcelona -és a dir, la Corporació Metropolitana de Barcelona (CMB)- en la qual les comarques (com demanava el PSUC) es constituïrien a partir d'una lliure elecció dels ajuntaments i serien un ens de suport als municipis. Aquests punts van ser la base de la proposició de llei d'organització territorial i govern de Catalunya presentada pel PSC al Parlament de Catalunya el 23 de juliol de 1986, però CiU va fer servir la seva majoria absoluta per imposar la seva proposta, amb l'aprovació de quatre lleis territorials l'any 1987,⁷⁶² buscant acabar amb una situació que Jordi Pujol entenia que generava una situació de

---

⁷⁶¹ Tal com recorda Antoni Castells, el projecte polític de Maragall ja era de caràcter nacional quan era alcalde de Barcelona. Entrevista a Narcís Serra de l'11 d'abril del 2016 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/214999713>. Data darrera consulta: 12 de maig de 2020

⁷⁶² LO CASCIO, Paola: *Nacionalisme i autogovern. Catalunya, 1980-2003*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2008, p. 258-259

“diarquia” entre la Generalitat i els ajuntaments –tament, especialment, pel paper que podia jugar la CMB.⁷⁶³

La Corporació Metropolitana de Barcelona (CMB) havia sigut creada per decret el 24 d'agost de 1974 com una nova institució que, a més de tenir competències urbanístiques sobre 27 municipis de l'àrea metropolitana de Barcelona, tenia la possibilitat de prestar serveis a les localitats. Fins la constitució dels primers ajuntament democràtics, aquest organisme estava presidit per un alt funcionari nomenat pel Consell de Ministres i havia tingut un rol discret, però entre 1979 i 1982, essent dirigida per una comissió de govern integrada per representants del PSC, PSUC i CiU (que havien estès així els *Pactes de Progrés* a una dimensió metropolitana), va consolidar la seva presència al territori, ampliant el seu àmbit d'actuació i de serveis prestats gràcies a gaudir de finançament directe de l'Estat i una notable autonomia en la gestió. A partir de 1982, la CMB va passar a estar presidida en solitari per Pasqual Maragall, que va aconseguir augmentar-ne el pressupost i les competències, fins al punt que, com explica Paola Lo Cascio,

Gairebé a la meitat dels anys 80, la CMB no només proporcionava un ventall de serveis essencials pràcticament a la meitat de la població de Catalunya, sinó que aspirava també a esdevenir integralment una veritable institució, que com a tal, actuava en representació dels ciutadans i amb la qual aquests últims podien sentir-se identificats. El creixent protagonisme polític de la CMB, que va trobar el seu punt àlgid en l'organització de la Conferència Mundial de la Població el 1984, el seu reconeixement institucional per part de les autoritats centrals, la promoció de projectes de caràcter estratègic i l'assumpció de nous serveis –Parc Tecnològic del Vallès, Pla de Costes, empreses de transport públic, Mercabarna– i la constant elaboració de propostes que superaven el seu inicial àmbit competencial (s'hi va arribar a proposar des d'una xarxa d'emissores radiofòniques fins a la institució d'una policia metropolitana integrada), van afavorir en les files de CiU la sensació que la CMB s'estava convertint en un perillós contrapoder per a la Generalitat.⁷⁶⁴

El cert és que la capacitat d'incidència de la CMB va ser més que notable. Maragall pensava que Barcelona no podia dissenyar la seva transformació

---

⁷⁶³ Per una explicació en primera persona d'aquesta confrontació de projectes consultar OBIOLS: *El mínim que es pot dir*, p. 245-249

⁷⁶⁴ LO CASCIO: *Nacionalisme i autogovern*, p. 257-258

sense considerar la dimensió metropolitana, la *ciutat real* a la que pertanyia –perquè, segons el seu punt de vista, la Ciutat Comtal era part d'un tot que anava més enllà de les fronteres administratives, i la CMB no havia de ser una eina al seu servei particular, sinó al de tothom.⁷⁶⁵ El fet, però, és que l'entusiasme de Maragall per la Corporació no era compartit per la resta d'alcaldes metropolitans, que tot i veure molts dels avantatges de pertànyer-hi, observaven també amb recel com les particularitats dels seus municipis quedaven amenaçades, sense arribar-se a establir un diàleg franc entre tots els implicats per establir quin havia de ser el rumb d'aquest ens.⁷⁶⁶ Tot plegat va generar que quan Jordi Pujol impulsés l'abolició de la Corporació Metropolitana de Barcelona l'any 1987, Pasqual Maragall es quedés gairebé sol defensant la necessitat de recórrer davant el Tribunal Constitucional aquesta decisió, al argumentar Raimon Obiols davant la Comissió Executiva del PSC que presentar un recurs per aquest tema era inconvenient políticament, invocant la polseguera que havia generat l'anul·lació de la Llei de Contracte de Conreu l'any 1934 –antecedent de l'esclat dels *Fets d'octubre* d'aquell any– i tement afegir més llenya al foc en un clima polític, el català, especialment crispat des de l'esclat del *cas Banca Catalana*, com veurem més endavant.⁷⁶⁷

El nivell de confrontació entre l'alcalde de Barcelona i el president de la Generalitat no va ser –malgrat la desconfiança de Jordi Pujol cap al món municipal que no fos del seu partit– la tònica general de les relacions entre consistoris i govern català, ja que mentre Maragall feia de “parallamps” per a la resta d'alcaldes, aquests buscaven individualment un mínim nivell d'entesa amb la Generalitat. A nivell col·legiat, però, els batlles socialistes sí que van actuar contra el que entenien com a polítiques “paternalistes” impulsades pel govern català als barris més desafavorits de les seves localitats des de la Federació de Municipis de Catalunya (FMC),⁷⁶⁸ creada el 1981 per 177

---

⁷⁶⁵ Per un estudi aprofundit de la temàtica consultar TOMÀS FORNÉS, Mariona: *Governar la Barcelona real. Pasqual Maragall i el dret a la ciutat metropolitana*. Barcelona: Fundació Catalunya Europa, 2017

⁷⁶⁶ Entrevista a Jaume Badia (19 i 20 de març del 2020)

⁷⁶⁷ En la reunió de la Comissió Executiva del 2 de juliol de 1987, només Ernest Maragall i Joan Blanch, alcalde de Badalona, van votar a favor de presentar un recurs d'inconstitucionalitat al TC per l'abolició de la CMB. MARAGALL, Pasqual: *Oda inacabada. Memòries*. Barcelona: RBA, 2008, p. 123-124

⁷⁶⁸ Entrevista a Joaquim Nadal Farreras del 6 de juliol del 2015 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/195449594>. Data darrera consulta: 7 de maig de 2020

ajuntaments diferents i presidida per l'alcalde de Girona, Joaquim Nadal, des d'aleshores fins al 1995. Com a resposta a la creació de la FMC, Pujol va impulsar el mateix 1981 el naixement de l'Associació de Municipis de Catalunya (AMC), que en un primer moment va reunir molts ajuntaments de l'àmbit convergent o d'ERC. Però el bon funcionament de totes dues entitats va fer que aviat transgredissin les fronteres partidistes, aconseguint una implantació notable arreu del territori i concentrant, de fet, un gruix important de municipis que formaven part de totes dues xarxes. La col·laboració i entesa entre totes dues entitats va acabar duent a diversos i reiterats intents de fusió, però tots ells van ser desactivats des de les secretaries d'organització del PSC i de CiU.⁷⁶⁹

La CMB i la FMC no van ser, però, les úniques plataformes de col·laboració intermunicipal impulsades o liderades des d'ajuntaments socialistes durant aquesta etapa. I és que, fruit de la convicció l'alcalde de Barcelona que, en paraules del seu cap de gabinet

per a determinats serveis no n'hi ha prou amb la capitalitat de Catalunya i els seus aleshores 6 milions d'habitants, sinó que s'havia de tenir una mena de capitalitat d'un territori més ampli, i no només per a la implantació de vols internacionals, sinó també per aconseguir la implantació de grans serveis culturals, que no són sostenibles si el nucli o la massa crítica no és prou gran⁷⁷⁰

Pasqual Maragall va impulsar promoure diverses iniciatives de col·laboració transfronterera des de l'alcaldia barcelonina.⁷⁷¹ Fent-ne un breu repàs cronològic, el 1984 naixia ser la Comissió Interpirinenca de Poders Locals, que per part catalana aplega Barcelona i La Seu d'Urgell (l'alcalde de la qual, Joan Ganyet, va presidir l'associació fins al 2003), per part francesa Tolosa de Llenguadoc i Foix i per part d'Andorra els seus set municipis (*comuns*). El 1986 es creava Eurocities, que tenia com a ciutats fundadores Barcelona,

---

⁷⁶⁹ Entrevista a Joaquim Nadal (23 de març del 2020)

⁷⁷⁰ Entrevista a Xavier Roig de l'11 de juny del 2015 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/188120977>. Data darrera consulta: 12 de maig de 2020

⁷⁷¹ Per a un estudi complet sobre Pasqual Maragall com a dinamitzador de projectes entre ciutats europees consultar AIXALÀ i BLANCH, Albert: *"Ciudadans d'Europa, unim-nos!"*. La contribució de Pasqual Maragall a l'impuls i projecció d'un moviment europeu de ciutats. Working paper nº2 de la Fundació Catalunya Europa, octubre del 2015

Birmingham, Frankfurt, Lió, Milà i Rotterdam que, partint de les seves característiques similars, buscaven solucions comunes en qüestions com la inclusió social, el desenvolupament sostenible o la governança urbana. El 1990 es fundava la xarxa C-6, de la que formaven part Barcelona, Palma, Saragossa, València, Montpeller i Tolosa de Llenguadoc, i que va ser l'embrió de l'Euroregió Pirineus Mediterrània, creada oficialment el 2004, quan Maragall ja era president de la Generalitat de Catalunya.⁷⁷² Complementàriament a les motivacions que exposava Roig, resulta interessant llegir les valoracions del propi Maragall sobre les motivacions que hi havia darrere la creació de la C-6:

en la competència internacional dels mercats econòmics cal posseir una certa dimensió regional que Barcelona només podia imaginar en coordinació amb una àmplia àrea d'influència, al llarg del territori que vaig anomenar el nord del sud europeu, l'arc mediterrani de Tolosa de Llenguadoc fins a València, amb la inclusió de ciutats com Palma, Saragossa, Montpeller i Perpinyà. [...] La xarxa C-6 englobava aleshores 17 milions d'habitants en un radi de 350 quilòmetres al voltant de Barcelona. Aquesta és la regió macroeconòmica que envolta la capital de Catalunya, és una unitat de mercat en termes internacionals. Ens hem de mentalitzar que som 17 milions si volem arribar a tenir capacitat tecnològica competitiva, indústria aeronàutica de pes, aeroports internacionals amb connexions transoceàniques, sistema universitari complet, etcètera. // Aquesta Euroregió té la talla indispensable per ser algú a Europa, per tenir possibilitat de figurar al mercat de nacions.⁷⁷³

La projecció internacional de Pasqual Maragall no va poder esquivar, tanmateix, la polèmica amb Jordi Pujol també a aquesta escala. Concretament la disputa entre el dos va començar després que l'any 1991 l'alcalde de Barcelona es fes amb la presidència del Consell dels Municipis i Regions d'Europa,⁷⁷⁴ mentre el 1992 el president de la Generalitat de Catalunya era escollit màxima autoritat de l'Assemblea de Regions d'Europa. El motiu de

---

⁷⁷² Per a un estudi en profunditat de totes aquestes iniciatives, consultar MARTÍN i UCEDA, Javier: *Europa en l'horitzó: Barcelona i Catalunya en l'articulació i la construcció europea. Les relacions transfrontereres en el pensament i acció de govern de Pasqual Maragall*. Working paper nº5 de la Fundació Catalunya Europa, maig del 2018

⁷⁷³ MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 199

⁷⁷⁴ Organisme que representava cent mil alcaldes europeus agrupats en trenta-vuit associacions nacionals de vint-i-cinc països, tots ells disposats a reclamar un paper més ampli dels poders territorials de ciutats i regions en la construcció europea, segons Pasqual Maragall. MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 205

controvèrsia va ser, en aquesta ocasió, la previsió al Tractat de Maastricht (1992) de la creació d'un Comitè de les Regions europeu, que Maragall demanava que tingués una composició paritària entre regions i municipis, mentre Pujol era absolutament refractari a la possibilitat d'incloure-hi les localitats. Va haver de ser un tercer polític català, l'històric dirigent comunista Antoni Gutiérrez Díaz, que –en condició de president de la Comissió de Política Territorial del Parlament Europeu– fes de desllorigador, establint que entre 1993 i 1996 s'obria un període de “diàleg constituent” en el que s'havia de desencallar la situació. Finalment es va arribar a un acord entre les parts i el Comitè de les Regions va incorporar 99 regions i 90 municipis, així com la seva presidència va quedar distribuïda entre Pasqual Maragall (1996-1998) i Jacques Blanc (1998-2000), el candidat apadrinat per Pujol. L'organisme que va resultar de tot aquest procés no va ser, però, el projectat ens a través del qual les regions havien de jugar el seu paper en la construcció d'Europa, sinó que, aprofitant les eines de reforç als estats que preveia Maastricht i a través de la rebaixa de la càrrega de representativitat que havia de tenir el Comitè de les Regions decidida al Consell d'Amsterdam del juny de 1997, aquest organisme va quedar reduït a ser un òrgan consultiu de poders escassos i confusos.⁷⁷⁵

Tot aquest bagatge internacional –al que es sumarien altres punts destacats com la firma de la fallida Declaració de Barcelona per a la pau al Mediterrani, l'any 1995– no va suposar en cap cas el punt àlgid de la projecció exterior de Barcelona i del seu alcalde. El moment culminant de la carrera municipal de Maragall i del projecte amb el que els socialistes havien arribat a l'alcaldia barcelonina va ser, sense dubte, la celebració del Jocs Olímpics de 1992 a la Ciutat Comtal, que van permetre la transformació de la ciutat grisa que havia deixat el franquisme en una capital moderna a la que s'havien corregit moltes de les desigualtats en molt poc temps, alhora que situava la ciutat al món. *Posar Barcelona al mapa* va ser un procés llarg i que va esdevenir modèlic, però també va ser la demostració paradigmàtica de com de complexes van

---

⁷⁷⁵ En tot plegat també va ajudar-hi que el Tractat de Maastricht preveïés altres canals pels quals les regions poguessin ser influents, pel que molts territoris d'Alemanya, Àustria i Bèlgica van acabar perdent el seu interès en un Comitè de les Regions que tants problemes estava tenint per poder-se posar en funcionament. LO CASCIO: *Nacionalisme i autogovern*, p. 243-249

arribar a ser les relacions entre els ajuntaments socialistes i la Generalitat, entre el govern català i el govern espanyol, i entre el PSC i el PSOE.

6.2.3. La Barcelona olímpica o la difícil materialització de la idea que “allò que és bo per a Barcelona és bo per a Catalunya, allò que és bo per a Catalunya és bo per a Espanya”

L'any 1992 Barcelona va organitzar uns dels Jocs Olímpics més exitosos que es recordaven, gràcies a la bona feina per part de l'organització i la massiva implicació ciutadana,⁷⁷⁶ però el camí per arribar als bons resultats finals va estar ple de dificultats. Tot i que el seu cap visible va ser Pasqual Maragall, el projecte olímpic no va arrencar sota el seu mandat a l'alcaldia, sinó que va ser Narcís Serra –que, posteriorment, des de la seva posició de ministre, va seguir sent un actor imprescindible perquè la iniciativa arribés a bon port–⁷⁷⁷ el que en va iniciar la gestació. Concretament, l'any 1979 el flamant alcalde barceloní va mantenir les primeres converses exploratòries sobre aquesta possibilitat amb el tercer agent clau en l'èxit de la iniciativa, l'expolític franquista Joan Antoni Samaranch, que aleshores ocupava la vicepresidència del Comitè Olímpic Internacional (COI) i que l'any següent en va esdevenir president. Segons va explicar deu anys més tard el propi Serra, la formulació del projecte olímpic buscava donar un element a la ciutadania perquè es tornés a fer seva la ciutat, de “recosir-la” social i urbanísticament, tot reforçant-ne alhora el seu paper de capitalitat,⁷⁷⁸ però durant les seves primeres fases no comptava amb el recolzament ni del govern espanyol de la UCD, ni del Comitè Olímpic Espanyol ni, tal com confessa Pasqual Maragall, del propi PSOE⁷⁷⁹ –una actitud generalitzada que contrastava amb la del rei Joan Carles I, que sí que es va

---

⁷⁷⁶ Els Jocs Olímpics de Barcelona van celebrar-se entre el 25 de juliol i el 9 d'agost de 1992. Hi van competir gairebé 10.000 esportistes, repartits entre 36 instal·lacions esportives, de les quals 15 situades a les subseus olímpiques. Per a la seva realització es van mobilitzar 35.000 voluntaris –escollits d'entre les 102.000 inscripcions per a ser-ho que es van registrar. Entre el 4 i el 15 de setembre del mateix es van disputar els Jocs Paralímpics, que també van tenir un gran èxit esportiu i de mobilització ciutadana, aplegant fins a 15.000 voluntaris per fer-los possibles.

⁷⁷⁷ Maragall així li va reconèixer en el discurs inaugural dels JJOO. Per a una intel·ligent anàlisi d'aquest discurs consultar BADIA, Jaume: “La treva olímpica”, dins CLARET, Jaume (coord.): *Pasqual Maragall. Pensament i acció*. Barcelona: La Magrana, 2017, p.425-454

⁷⁷⁸ FEBRÉS, Xavier i RIVIÈRE, Margarita: *Pasqual Maragall: un rebelde en el poder*. Esplugues de Llobregat: Plaza & Janés, 1991, p. 78

⁷⁷⁹ MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 133-136

involucrar des del principi en la iniciativa i va desactivar el boicot que s'anava a fer des de Madrid, on es volia dedicar en exclusiva l'any 1992 a la commemoració del cinquè centenari del *descobrimet* d'Amèrica.⁷⁸⁰ Gràcies, en part, al paper del monarca, molts dels actors que en un primer moment van observar amb reticència les olimpíades de Barcelona van anar canviant progressivament el seu posicionament, quedant al final la Generalitat de Catalunya com l'únic estament que no va voler ser part del projecte olímpic.

L'organització dels Jocs, després de la designació oficial de Barcelona com a seu olímpica el 17 d'octubre de 1986, va ser liderada pel Comitè Organitzador dels Jocs Olímpics de Barcelona 1992 (COOB), que, creat a tals efectes el 12 de març de 1987, va ser presidit per Josep Miquel Abad, nomenat a proposta de Maragall. Com hem vist en les paraules de Serra, aquest Comitè tenia la missió de fer que els JJOO servissin fossin els de tots, i per això calia implicar-hi a tothom –també a nivell financer. Així, i amb l'ajuda clau de Joan Antoni Samaranch –ben secundat per l'exesportista i empresari Carles Ferrer Salat– l'Ajuntament de Barcelona va aconseguir implicar l'empresariat de la ciutat perquè invertís en fer les Olimpíades possibles, aconseguint d'ells 1.000 milions de pessetes només a la primera ronda de finançament,⁷⁸¹ fent part d'aquesta aventura a un sector fins aleshores mal predisposat cap al govern d'esquerres de la ciutat. La implicació del sector privat, que va acabar finançant el 30% del cost dels Jocs –el 70% restant el van aportar a parts iguals l'Ajuntament de Barcelona i el govern d'Espanya– va ser essencial, doncs, per poder tirar endavant el projecte. Gràcies a la implicació de tots aquests agents, a partir de la seva creació el 22 de maig de 1989, un hòlding anomenat HOLSA⁷⁸² –presidit per Santiago Roldán, nomenat pel govern central– va poder encarregar-se de la construcció de tota l'estructura associada als Jocs, que no només era d'equipaments esportius. Així, a banda de les instal·lacions esportives i de la construcció de la Vila Olímpica, es van construir unes noves

---

⁷⁸⁰ Entrevista a Narcís Serra del 30 de juny del 2014 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa.

⁷⁸¹ FEBRÉS i RIVIÈRE: *Pasqual Maragall. Un rebelde en el poder*, p. 81

⁷⁸² Que aplegava Anella Olímpica, SA, Vila Olímpica, SA i l'Institut Municipal de Promoció Urbanística. Les accions del hòlding van quedar repartides al 51% per l'Estat i el 49% per l'Ajuntament de Barcelona després de la negativa de la Generalitat de Catalunya a integrar-s'hi. HOLSA va acabar invertint 174.000 milions de pessetes –interessos financers a banda. MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 151-152

rondes viàries de trenta-cinc quilòmetres de circumval·lació de la ciutat, es va ampliar l'aeroport, es va implantar un pla de nous hotels, es van renovar les infraestructures de telecomunicacions –tal com els col·lectors d'aigües de pluja– i es va estendre la xarxa d'instal·lacions esportives. D'aquesta manera, segons els càlculs de l'alcalde, en el moment àlgid dels preparatius olímpics van arribar-se a sumar de al mateix temps 300 obres de construcció oberta a Barcelona, contribuint a generar un dinamisme econòmic que va fer l'atur d'un 20% a un 9% a la Ciutat Comtal.⁷⁸³

Però els Jocs Olímpics de 1992 no només van servir per canviar la fisonomia de la ciutat –que, entre els canvis més evidents, va guanyar 4'5 km de façana marítima–, sinó que també va servir per impulsar-hi un ambiciós pla d'equipaments culturals, en consonància a un dels programes associats als JJOO –la Olimpíada Cultural, que entre 1988 i 1992 va desplegar un ampli programa d'activitats culturals a la ciutat. Així, es va impulsar la reforma del Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) i es van construir, entre d'altres, el Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA), una nova seu per a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, L'Auditori i el Teatre Nacional de Catalunya (TNC). Igualment, la xarxa de biblioteques municipals va poder fer un salt qualitatiu i quantitatiu important. Amb la intenció de fer de Barcelona una capital cultural de primer ordre, pel disseny de tots aquests edificis es van contractar arquitectes d'anomenada internacional –com Richard Meier, Richard Rogers, Frank Gehry, Vittorio Gregotti, Ricardo Bofill, Rafael Moneo–, així com es va encarregar escultura pública de gran format als principals escultors del moment –com Richard Serra, Beverly Pepper, Roy Lichtenstein, Claes Oldenburg, Rebecca Horn o Bryan Hunt.

Com podem veure, a diferència, per exemple, de l'Exposició Universal que es va celebrar a Sevilla aquell mateix any o del Fòrum de les Cultures que va tenir lloc a Barcelona el 2004, les Olimpíades de 1992 van ser planificades des d'un primer moment amb la voluntat de deixar un llegat que fos de profit per la vida quotidiana barcelonina més enllà del 1992. Amb aquest objectiu, des de l'Ajuntament de la capital catalana l'any 1987 s'havia posat en marxa el Pla Estratègic de Barcelona, que tenia la voluntat de pensar la ciutat postolímpica i

---

⁷⁸³ MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 149-176

com fer realitat el propòsit transformador i de mobilització ciutadana amb què havien estat ideats els JJOO. I és que la inhibició de la Generalitat de Catalunya⁷⁸⁴ i la distància amb el govern espanyol⁷⁸⁵ van fer que l'Ajuntament de la ciutat tingués un protagonisme inusitat en l'organització d'un esdeveniment d'aquestes característiques.

De fet, si els Jocs van ser un èxit i van esdevenir un model d'organització i de la col·laboració públic-privada no va ser perquè el camí per arribar-hi fos fàcil. I és que si durant el discurs de celebració de la designació olímpica Pasqual Maragall va pronunciar una frase que definia perfectament –més enllà de la idea darrere aquest projecte concret– la seva filosofia política (“allò que és bo per a Barcelona és bo per a Catalunya. Allò que és bo per a Catalunya és bo per a Espanya”), la marxa dels esdeveniments va encarregar-se de demostrar que l'alcalde estava bastant sol en aquesta visió. Per una banda van haver-se de superar els recels de moltes altres regions d'Espanya cap al *favoritisme* que, al seu parer, suposava la gran inversió que l'Estat va haver de fer⁷⁸⁶ per fer realitat els Jocs –imatge que va fer que Sevilla rebés, gairebé com a desgreuge, la connexió dels primers trens d'alta velocitat (AVE) que hi va haver a Espanya aquell 1992, mentre Barcelona hauria d'esperar setze anys més a disposar-ne. Per l'altra banda, la nul·la predisposició del govern de Jordi Pujol a contribuir –econòmicament i a nivell organitzatiu– en la iniciativa posava

---

⁷⁸⁴ Un cop passats els JJOO, Pasqual Maragall enumerava en un article la trentena de negatives que havia rebut del govern de Jordi Pujol en els últims anys, que es resumeixen en la negativa a col·laborar en els projectes de 1992, en matèria d'educació i cultura, en promoció econòmica, en benestar social, en transports i altres. “La deuda municipal de CiU”, *La Vanguardia* del 20 de desembre de 1992

⁷⁸⁵ En un primer moment, el govern central va estudiar crear un ministeri per coordinar els quatre grans esdeveniments de 1992 a Espanya –és a dir, els Jocs Olímpics de Barcelona, l'Expo de Sevilla, la commemoració del 500 aniversari del *descobrimient* d'Amèrica i la Capitalitat Europea de Cultura de Madrid–, però aquesta possibilitat es va descartar aviat per l'oposició, entre d'altres, de Barcelona. De fet, Pasqual Maragall i Felipe González no van tenir mai una gran entesa degut al caràcter díscol de l'alcalde barceloní. En aquest sentit, la intermediació de Narcís Serra, que s'entenia bé amb tots dos, va ser fonamental per fer funcionar les relacions entre totes dues administracions. Entrevista a Joan Clos del 18 de juliol del 2018 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/334866452>. Data darrera consulta: 15 de maig de 2020

⁷⁸⁶ L'Estat va acabar invertint un agregat de 230.000 milions de pessetes, i una empresa pública com Telefónica 100.000 més, per a la celebració dels Jocs i la transformació de Barcelona fos possible. Però, segons va confessar el ministre d'Hisenda Josep Borrell a Pasqual Maragall, el 1991 va ser l'únic any de tot aquell període en què la inversió feta a Barcelona va igualar la que rebia Madrid. MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 138-139

de manifest fins a quin punt estaven allunyats el projecte nacional socialista i el convergent. En qualsevol cas, la incidència positiva de Barcelona '92 en la ciutat, el país i l'estat va acabar sent incontestable. Però, com veurem tot seguit, el següent gran projecte de transformació que va impulsar Pasqual Maragall vint anys més tard des de la Generalitat de Catalunya no va córrer la mateixa sort.

6.3. Vint-i-tres anys a l'oposició, set anys de governs de progrés

6.3.1. El llarg camí fins a la Generalitat

Com hem vist a l'apartat referent a les eleccions autonòmiques de 1980, la derrota electoral soferta contra pronòstic pel PSC el març d'aquell any va ser molt difícil de pair per al partit. Tot i així, i malgrat rebutjar l'oferta de Jordi Pujol per formar un govern de coalició amb CiU,⁷⁸⁷ el PSC va participar del clima d'entesa general que va caracteritzar la legislatura 1980-1984 –que, en paraules de Paola Lo Cascio, va tenir un caràcter “substancialment constituent”.⁷⁸⁸ Així, es van establir les bases estructurals de l'autogovern català (desplegament estatutari; creació Síndic de Greuges i Sindicatura de Comptes; creació Corporació Catalana de Ràdio i Televisió; Llei Normalització Lingüística; etc.), amb un paper notable dels socialistes en molts casos. De tots ells, potser el més destacable és el referent a la Llei de Normalització Lingüística, en què la figura de la diputada Marta Mata va ser clau per a la seva elaboració i aprovació, per unanimitat, l'any 1983. Tal com es recollia a la seva proposta *Bases per a una política lingüística*, aprovada pel Consell Nacional de 1981, per al PSC, el català havia de ser “instrument d'unificació del poble treballador de Catalunya” –dit d'altra manera, com recollia un dels esborranys del document, un autèntic “instrument de reconstrucció nacional”.⁷⁸⁹ Per això, els socialistes catalans rebutjaven frontalment la possibilitat de crear dues xarxes escolars segregades per raó de llengua –com pretenien CiU, ERC i Centristes de Catalunya–, així com dotar a la Llei de Normalització Lingüística de caràcter sancionador –un doble rebuig similar al formulat pel PSUC. La llei havia de

---

⁷⁸⁷ Decisió en la qual, al marge de l'intens debat intern que hi va haver dins del partit, les pressions del PSOE havien tingut una importància “decisiva”, segons Borja de Riquer. RIQUER: *La Catalunya autonòmica*, p. 321

⁷⁸⁸ LO CASCIO, Paola: *Nacionalisme i autogovern*, p. 109

⁷⁸⁹ Recollit a LO CASCIO: *op. cit.*, p. 115-117

servir per fer del català la llengua predominant a Catalunya en l'àmbit públic i privat, i el plantejament socialista de fer-ho exclusivament per la via de garantir-ne la cooficialitat efectiva (relació amb l'Administració en l'àmbit municipal i autonòmic) i el coneixement per part de tota la població escolaritzada va acabar sent acceptada per tots els grups.

El relatiu clima de consens amb què es va viure durant gairebé tota la primera legislatura va permetre a CiU capitalitzar com a pròpia la transformació de la Generalitat en quatre anys, que partint dels pocs recursos d'una diputació provincial molt infradotada va aconseguir passar a ser un conjunt institucional que afectava al conjunt de la ciutadania, gràcies als seus més de 80.000 funcionaris i les 78 lleis aprovades pel Parlament autonòmic. Sent així, a l'hora d'afrontar la campanya electoral de les segones eleccions autonòmiques, que van tenir lloc el 29 d'abril de 1984, el PSC va trobar-se que per una banda el seu rebuig a formar part d'un govern de coalició li havia impedit tenir la visibilitat que el seu paper en el desenvolupament de moltes de les iniciatives clau de la legislatura li hauria pogut atorgar i per l'altra que no podia criticar el gruix de l'obra de govern de la primera Generalitat, al haver-ne estat partícips. Davant d'aquesta situació, els socialistes van optar per centrar la seva campanya en denunciar el *sectarisme* que havia imprès Jordi Pujol a la Generalitat, demanant major transparència en la seva gestió, alhora que -enlloc d'apostar per fer una campanya centrada en el territori (com sí que va fer CiU) on es poguessin treure a lluir els excel·lents resultats obtinguts a les municipals de 1983 i la connexió del partit amb la realitat catalana- es va decidir donar un gran protagonisme al PSOE i a les principals figures del govern espanyol, esperant generar una mobilització similar a l'obtinguda a les eleccions estatals de 1982 i treure rèdits de la popularitat de la que gaudia Felipe González. D'aquesta manera, el nou candidat, Raimon Obiols, quedava eclipsat pels líders del partit estatal i el projecte autònom del PSC resultava empetitit davant una obra de govern -la del PSOE, molt condicionada, com hem pogut veure, per la situació de crisi econòmica en què es vivia- que es posava més en relleu -i, per tant, a judici- que el propi programa per a Catalunya dels socialistes catalans. Tot plegat, de retruc, no feia més que donar munició a l'aparell propagandístic del pujolisme, que des de l'afer de la LOAPA havia anat augmentant exponencialment les acusacions de *sucursalisme* cap al PSC. En

efecte, els socialistes catalans no van formar part de les mobilitzacions contra la LOAPA que la resta de partits catalans van seguir promovent un cop aprovada aquesta llei. Aquest fet, sumat a la desaparició del grup propi al Congrés dels Diputats i a l'alineament progressiu amb les tesis del PSOE va fer que s'estengués la sensació –certament exagerada–, d'una espècie d'“abdicació catalanista” per part del PSC al llarg de l'any 1982.⁷⁹⁰ La suma de tots aquests factors va acabar influint en els resultats electorals dels socialistes catalans en les autonòmiques de 1984, en les que van quedar segons, amb un 30'11% dels vots i 41 diputats, mentre que CiU obtenia la majoria absoluta amb 72 diputats (46'80% dels sufragis).⁷⁹¹

Al produir-se la derrota de 1984, Raimon Obiols va fer autocrítica dient que el PSC havia perdut vot catalanista i, sobretot, no havia aconseguit mobilitzar i motivar el seu electorat perquè fos conscient de la importància de les decisions que es prenen al Parlament de Catalunya.⁷⁹² El que no podia intuir el primer secretari del PSC és que s'acabava d'iniciar una tendència que encara es trigaria gairebé vint anys a revertir, en el que es va conèixer com el fenomen del *vot dual*. En efecte, fins a les eleccions autonòmiques de 1999 es va registrar una fluctuació de suports i de percentatges d'abstenció força sorprenent, però que seguia una lògica: a les eleccions generals, en les que el carisma del president Felipe González tenia un indubtable efecte mobilitzador entre l'electorat socialista, es produïa una participació global molt més elevada que a les autonòmiques, on es registraven percentatges d'abstenció més alts fins i tot que a les municipals. La principal *víctima* d'aquestes oscil·lacions va ser el PSC, que va arribar a perdre fins al 40% dels suports entre dues eleccions separades només per mesos, ja que l'electorat que més acusava aquest comportament diferencial era el d'esquerres, concentrat principalment a l'àrea metropolitana de Barcelona i a la circumscripció de Barcelona.⁷⁹³

La dinàmica del *vot dual* va estar –comportament de l'electorat socialista a banda– molt condicionada durant tota aquesta etapa per les tibants relacions

---

⁷⁹⁰ LO CASCIO, *op. cit.*, p.345

⁷⁹¹ El canvi d'escenari del Parlament català va ser radical després d'aquests comicis. Alianza Popular, amb 11 diputats (7'7% vots), esdevenia la tercera força parlamentària, mentre el PSUC baixava de 25 a 6 escons (5'58%) i ERC de 14 a 5 (4'41%).

⁷⁹² “La pérdida de voto catalanista preocupa al PSC”, *La Vanguardia*, 30 de maig de 1984

⁷⁹³ RIQUER, Borja de: *La Catalunya autonòmica*, p. 246-255, 321

entre els socialistes (catalans i espanyols) amb el carismàtic president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, molt dolentes a partir del maig de 1984 quan, tres setmanes després de les eleccions catalanes, el Fiscal general de l'Estat presentava una querrela contra Jordi Pujol, conjuntament amb vint-i-cinc antics dirigents més de Banca Catalana pels presumptes delictes d'apropiació indeguda i falsedat documental. Esclatava, d'aquesta manera, el "cas Banca Catalana", que va dinamitar la política catalana (que ja acabava de sofrir una sacsejada important degut als resultats de les autonòmiques) i va convertir al PSC en l'ase dels cops de CiU, des d'on Jordi Pujol va provar de fer passar els seus problemes amb la justícia com un atac orquestrat pel govern espanyol —que, de fet, desconeixia les intencions de la Fiscalia de presentar la querrela—⁷⁹⁴ contra Catalunya, iniciant el així el seu intent de patrimonialització de l'autogovern català.⁷⁹⁵ Una primera demostració de la tensió generada per aquest cas es va poder viure durant el ple d'investidura de Pujol, quan Raimon Obiols va ser agredit i alguns dels diputats del PSC van ser escridassats a la sortida del Parlament per part de centenars de simpatitzants convergents,⁷⁹⁶ o en la moció aprovada el 24 de maig de 1984 per l'Ajuntament de Berga, on CiU governava per majoria absoluta, en què s'assenyalava a Narcís Serra i Ernest Lluch "coresponsables" de promoure la querrela contra Pujol i, conseqüentment, se'ls declarava "infidels a Catalunya". S'instaurava així un clima de confrontació i de projectes polítics oposats, en què l'únic dels "acords nacionals" plantejats per Raimon Obiols al Parlament català el 1984 al que va arribar-se, el Pacte Cultural de 1985, va quedar en paper mullat i va suposar la caiguda en desgràcia del conseller de Cultura, Joan Rigol, que es va veure

---

⁷⁹⁴ RIQUER, Borja de: *La Catalunya autonòmica*, p. 167

⁷⁹⁵ Una tendència reforçada a partir de 1986, quan després del fracàs de la candidatura del Partit Reformista Democràtic (en la també coneguda com a "Operació Roca"), al no obtenir cap escó a les eleccions estatals, Pujol va decidir fer de la política del "peix al cove" la seva principal eina d'influència política a Espanya.

⁷⁹⁶ Al finalitzar una manifestació de suport a Pujol en la que van participar 75.000 manifestants -segons dades de la Guàrdia Urbana- un nombrós grup va dirigir-se cap al Parlament català. Tot i que es va tractar sobretot d'una mostra d'adhesió a la figura del president català, en sortir de la cambra Pasqual Maragall i altres polítics socialistes van ser escridassats amb contundència, sent el crit de "botifler" el predominant. Raimon Obiols, que en sessió parlamentària havia dit no dubtar de l'honorabilitat de Jordi Pujol, va haver de sortir escortat pels Mossos d'Esquadra, i segons va recollir premsa es van sentir crits de "mateu-lo!". "Pujol valoró la manifestación como un aviso de que con Cataluña no se juega", *La Vanguardia* (31 de maig de 1984); "El calvario socialista" (*El País*, 31 de maig de 1984)

forçat a dimitir després que la resta del govern català i de la seva formació li fes evident la seva manca de suport –fins al punt que el president de la Diputació de Tarragona, Josep Gomis, de CDC, es va negar a signar-lo en la cerimònia solemne en què es va oficialitzar l'acord. Aquest pacte tenia com a primera referència el document inspirat pel PSC *Per un marc de col·laboració en la política cultural* fet públic el desembre de 1981⁷⁹⁷ per un centenar de regidors de Cultura d'ajuntaments de tot Catalunya, on es formulava una oferta per a l'entesa entre les administracions locals i la Generalitat. El seu contingut, ambiciós, establia l'elaboració d'un pla d'equipaments que abordés els dèficits locals i comarcals en infraestructures culturals, la coordinació i transparència en l'atorgament de subvencions que la Generalitat i les Diputacions donaven als municipis, el treball conjunt per a la normalització lingüística, l'establiment o agilització d'acords sobre les grans institucions de caràcter nacional i la configuració de canals estables per al diàleg interadministratiu, entre d'altres mesures. La dimissió de Rigol va fer que de tot plegat, però, només se'n fes efectiva la creació dels consorcis de la Biblioteca de Catalunya i el Museu d'Art Contemporani de Barcelona, l'any 1986, i –posteriorment, ja que la mesa del pacte es va deixar de reunir el gener de 1987–, els acords de creació del MNAC i el traspàs a la Generalitat del Museu Arqueològic i el Jaciment d'Empúries.

A partir de 1984, doncs, el paper del PSC en la política autonòmica va quedar reduït al d'exercir d'oposició, amb tots els ponts volats cap al govern català i molt condicionats per les necessitats del PSOE en política estatal. I és que l'exculpació de Jordi Pujol del cas Banca Catalana el novembre de 1986 per manca d'indícis contra ell va començar a aplanar un cert camí cap a la represa de relacions entre CiU i el PSOE, iniciant-se un intercanvi de contrapartides que va tenir com a primer efecte el cessament de la interposició de recursos d'inconstitucionalitat creuats davant del Tribunal Constitucional, en una pugna legal que dona una bona idea de les dificultats que va suposar el desplegament autonòmic.⁷⁹⁸ La relaxació de les tensions entre PSOE i CiU va

---

⁷⁹⁷ Basat en gran part en el programa electoral del PSC de 1980, amb un apartat de Cultura elaborat en col·laboració amb Maria Aurèlia Capmany, Josep Maria Castellet, Alexandre Cirici Pellicer, Xavier Rubert de Ventós, Carlos Barral i altres. OBIOLS, Raimon: *El mínim que es pot dir*, p. 262

⁷⁹⁸ Només entre 1984 i 1987 van interposar-se 429 recursos creuats d'inconstitucionalitat davant del TC per part dels governs espanyol, basc i català. SOTO: *Transición y cambio en España*, p. 242

arribar al seu punt culminant durant el període 1993-1996, quan després de perdre la majoria absoluta a les eleccions de 1993, Felipe González va fer de la coalició nacionalista catalana els seus socis parlamentaris al Congrés dels Diputats⁷⁹⁹ –una col·laboració que, si Pujol hagués acceptat l’oferta del líder socialista, hauria arribat fins al punt d’esdevenir socis de govern.⁸⁰⁰ Durant tot aquest temps, el PSC va quedar totalment a la mercè de l’entesa entre PSOE i CiU,⁸⁰¹ quedant-se a la pràctica sense poder desenvolupar una proposta política pròpia per a Catalunya. Com hem vist en l’apartat sobre la política municipal, va ser sobretot des d’allí que els socialistes catalans van poder enfrontar-se a la figura de Jordi Pujol, i precisament van ser dos alcaldes els que trencarien la dinàmica en què s’havia instal·lat la política catalana, primer amb la candidatura de Joaquim Nadal el 1995 i, sobretot, amb la de Pasqual Maragall el 1999.

6.3.2. La crisi dels 90

Malgrat l’èxit olímpic i la bona salut del partit als municipis,⁸⁰² el PSC va entrar en una important crisi a partir de la tercera derrota consecutiva de Raimon Obiols davant Jordi Pujol per majoria absoluta en les eleccions autonòmiques de 1992, quan l’evident incapacitat del primer secretari per guanyar uns comicis va fer que es posés en qüestió a molts nivells del partit el

---

⁷⁹⁹ Malgrat que aquesta aliança pugui semblar contra-natura, segons Álvaro Soto l’any 1993 el programa de govern del PSOE estava més a prop de CiU que del d’Izquierda Unida. De fet, si haguessin pactat amb la coalició comunista, el govern González hauria tingut el suport d’un diputat més que fent-ho amb la coalició nacionalista. SOTO: *Transición y cambio en España*, p. 315

⁸⁰⁰ Concretament, Felipe González havia ofert a Miquel Roca, secretari general de CDC i partidari de fer aquest pas, incorporar-se com a ministre al seu govern, possibilitat que Pujol va vetar i que va agreujar de manera decisiva la crisi de confiança entre tots dos polítics, que va acabar amb la retirada de Roca de la política professional poc temps després. RIQUER: *La Catalunya autonòmica*, p. 300

⁸⁰¹ I jugant un paper marginal en la configuració de l’entesa entre totes dues formacions. A la comissió negociadora per la investidura de González entre CiU i PSOE no s’hi va incorporar un membre del PSC –Josep Borrell a banda, que com hem vist actuava en qualitat de ministre amb una lògica absolutament alineada amb el partit estatal– fins a mitja negociació, quan Joan Marcet va substituir a José María Mohedano després que aquest hagués de ser apartat al trobar-se esquitxat per un cas de corrupció. SÁNCHEZ LLIBRE, Josep: *Les veritats de l’Estatut. Allò que no s’ha publicat al diari de sessions*. Barcelona: La Esfera de los Libros, 2006, p. 28

⁸⁰² A les eleccions municipals del 26 de maig de 1991, el PSC va obtenir 1.924 regidors, pujant-ne 200 respecte les anteriors eleccions i sumant 7 noves alcaldies DE MADRE, Manuela: “Tot preparant les eleccions al Parlament de 1992”, dins DDAA: *PSC. 30 anys de socialisme català*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2008, p. 102

seu projecte i lideratge. A més a més, el socialisme català veia com el profundíssim desgast del govern de Felipe González –molt afectat pels casos de corrupció⁸⁰³ que anaven multiplicant-se i per les polèmiques entorn dels GAL– li afegia un element afegit d'inestabilitat, recuperant-se un grau de fragilitat que no es vivia amb tanta intensitat des de feia una dècada. I és que a partir del IV^t Congrés (1984) –on, malgrat la polèmica viscuda, l'ampliació decidida de l'Executiva a quaranta-dos membres que s'hi va decidir va permetre calmar les aigües dins del partit, al passar-se a recollir millor les diverses sensibilitats que hi existien i promoure-hi els aspectes de coordinació institucional– va obrir-se un període “d'assossec i calma més aparent que real”, en paraules de Josep Maria Sala.⁸⁰⁴ Així, si bé al VIe Congrés (Girona, 12-14 d'octubre de 1990) s'havia aprovat la gestió de l'Executiva amb el suport d'un 98% dels delegats, el cert és que –segons el diagnòstic de Raimon Obiols– dins del partit s'havia anat produint la creació d'uns subgrups amb unes dinàmiques pròpies cada cop més consolidades. Concretament, hi havia un primer grup lligat a l'àmbit de política autonòmica; un segon integrat al Govern i al *sottogoverno* d'Espanya; un tercer dedicat als governs municipals i un quart dedicat a l'organització interna del partit –és a dir, l'*aparell*. Segons l'aleshores primer secretari del PSC, tots aquests grups estaven condicionats també per la seva procedència de classe social, les seves militàncies prèvies i la seva visió sobre el catalanisme.⁸⁰⁵ Aquest aiguabarreig, segons testimonia Joaquim Nadal, preocupava a Obiols a l'alçada de 1993, quan el líder del partit va comentar a l'alcalde de Girona la seva inquietud per la separació de l'aparell del partit de la direcció política del PSC, “tot plegat amb el risc d'una encara poc perceptible però creixent sucursalització i subordinació al PSOE. La força de Narcís [Serra] a Madrid produeix inevitablement noves fidelitats, curtcircuits, i de fet posicions dispars al si del PSC”. Les conclusions d'Obiols eren que hi

---

⁸⁰³ El PSC també va veure's esquitxat per alguns casos de corrupció del període, especialment pel cas *Filesa*, de finançament il·legal a través del cobrament de comissions mitjançant una empresa-pantalla. Josep Maria Sala, senador i secretari d'Organització dels socialistes catalans mentre van durar aquestes pràctiques delictives, i el diputat català Carles Navarro van ser condemnats com a responsables de l'entramat el 1995 -sentència confirmada pel Tribunal Suprem el 1997- a tres anys de presó, dels quals Sala no va complir ni un mes.

⁸⁰⁴ SALA, Josep Maria: “Unanimitat, descentralització i renovació”, dins DDAA: *PSC. 30 anys de socialisme català*, p. 94

⁸⁰⁵ OBIOLS: *El mínim que es pot dir*, p. 348-349

havia massa poca visió del partit català, amb una atenció desviada en les figures estatals (Felipe González, sobretot) i municipals (Maragall, principalment).⁸⁰⁶ Uns mesos més tard, al famós Congrés de Sitges (VIIe Congrés del PSC, 4-6 de febrer de 1994), tots aquests sectors van protagonitzar un enfrontament els resultats del qual van canviar per sempre al partit.

Un element clau per entendre l'esclat de la crisi que va esclatar a Sitges, tal com expressava Jordi Solé Tura pocs dies d'aquesta, va ser la renúncia que Obiols havia expressat en declaracions a diversos mitjans de comunicació a encapçalar de nou la candidatura del PSC a la presidència de la Generalitat, després de la derrota de 1992.⁸⁰⁷ Aquest gest públic havia capgirat l'ambient al partit, donant ales a diversos moviments renovadors d'interessos contraposats entre ells. Així, es filtrava la intenció de plantejar canvis organitzatius –principalment, la creació d'una direcció col·legiada proposada per Pasqual Maragall i ben vista per l'*aparell*, que llimaria el poder d'Obiols sense defenestrar-lo del tot– i de línia política. Per una banda, un sector encapçalat per Narcís Serra, observant les diferències entre els suports que s'obtenien a les eleccions legislatives i autonòmiques, era partidari d'augmentar la dimensió metropolitana del PSC –de fort component obrer i immigrant–, i potenciar el lligam del partit amb el projecte de Felipe González. Per l'altra, Pasqual Maragall, en canvi, pensava que la clau per fer fora Jordi Pujol de la Generalitat era apropar-se cap a sectors de la burgesia catalana i l'esquerra nacionalista, atraient-los cap a un projecte socialista comú que ell ja havia començat a assajar sota el nom de Catalunya Segle XXI.⁸⁰⁸ En qualsevol cas, totes les *famílies* del partit implicades sabien perfectament que, amb el Congrés de Sitges, s'encaminaven cap a un procés de renovació.⁸⁰⁹ El cert és que l'arrencada del congrés va ser d'allò més accidentada, amb un vot de càstig massiu cap a l'informe de gestió d'Obiols (amb un 23'7% d'abstencions i un

---

⁸⁰⁶ NADAL, Joaquim: *Testimoni de càrrec. Vint anys al servei de Catalunya (1993-2012)*. Barcelona: Proa, 2014, p. 59

⁸⁰⁷ SOLÉ TURA, Jordi: "El congreso del PSC", *El País*, 11 de febrer de 1994

⁸⁰⁸ "Maragall y otros "barones" del PSC proponen limitar el poder de Obiols al frente del partido", *El País*, 8 de desembre de 1993

⁸⁰⁹ Raimon Obiols ho resumia així en una entrevista a *La Vanguardia* del 4 de febrer de 1994: el VIIe Congrés del PSC no era "un punt d'arribada, sinó de partida". El congrés, significativament, es celebrava sota el títol "Noves respostes per a una nova època".

28'6% de vots negatius, només va ser aprovat pel 47% dels delegats –que per primera vegada votaven de forma individual i secreta) que va empènyer a aquest a plantejar la seva dimissió o, en cas de continuar, fer-ho només sense la presència a l'Executiva de Josep Maria Sala, el secretari d'Organització del partit, a qui Obiols feia responsable del vot de càstig que havia rebut.⁸¹⁰ Gràcies a la mediació de Pasqual Maragall,⁸¹¹ Narcís Serra (que van rebutjar, tan l'un com l'altre, postular-se a la primera secretaria)⁸¹² i Joan Reventós, va arribar-se a una solució de compromís, consistent en què Raimon Obiols acceptés seguir com a primer secretari, passant a estar acompanyat per un Comitè d'Acció Política integrat per Josep Maria Sala, Joan Reventós, Narcís Serra, Pasqual Maragall i Josep Borrell. La secretaria d'Organització passava a estar ocupada per l'aleshores alcalde de Cornellà de Llobregat, José Montilla, home proper a Sala.

Durant els dies posteriors al congrés, Obiols va atribuir-ne els resultats al malestar entre els delegats per la creixent desconexió entre la base del partit i la seva cúpula, evidenciada per casos com la filtració durant els dies previs a la seva votació d'un llistat ja gairebé tancat sobre la composició definitiva de l'Executiva.⁸¹³ El fet és que no es pot dir que aquesta circumstància agafés al primer secretari per sorpresa, perquè ja durant el seu informe de gestió havia assenyalat la importància de promoure la participació de la militància (enllaçant,

---

⁸¹⁰ "Raimon Obiols pone condiciones para continuar como primer secretario del partido". *La Vanguardia*, 5 de febrer de 1994

⁸¹¹ Que, segons testimoniatge de Joaquim Nadal, havia intentat, infructuosament, parar el cop just abans que es produís adreçant una nota a Antoni Santiburcio, primer secretari de la Federació socialista de Barcelona, en la que li deia que "una votació negativa de l'informe de gestió seria avortar el Congrés abans de començar", fent notar que Narcís Serra compartia la mateixa opinió. NADAL FARRERAS, Joaquim: "Renovació i canvi", dins DDAA: *30 anys de socialisme català*, p. 112

⁸¹² Responent així a la petició de 12 *capitans* territorials del partit, entre els que Maragall situa a José Montilla al capdavant. MARAGALL, Pasqual: *Oda inacabada. Memòries*. Barcelona: RBA, 2008, p. 219

⁸¹³ La premsa del dia d'obertura del congrés informava, nom per nom i àrea per àrea, de la composició que es preveia que tindria l'Executiva: una cúpula formada per Joan Reventós, Raimon Obiols, Narcís Serra, Pasqual Maragall, Joaquim Nadal, Josep Maria Sala, Lluís Armet, Higiní Clotas, Antoni Dalmau, Manel Royes, Antoni Siurana i Josep Borrell (una executiva amb només tres cares noves -Nadal, Borrell i Dalmau- respecte l'anterior). Completaven l'esborrany de direcció Ernest Lluch (estudis i programació), Joaquim Llach (finances), Joan Marcet (coordinació amb les Corts), Anna Terrón (afers internacionals), Jordi Font (cultura), Arseni Gibert (acció sectorial), Mercedes Aroz (gestions administratives), Francesca Martín (dona), Rosa Martí (coordinació i possible portaveu), Xavier Soto (formació) i Ernest Maragall (acció electoral). "La nueva ejecutiva se reducirá y estará marcada por la continuidad", *La Vanguardia* del 4 de febrer de 1994

així, amb diverses iniciatives de debat intern impulsades pel partit durant el 1993), i entre les mocions aprovades pel congrés hi va haver la creació de la figura de la Defensora del Militant, càrrec que va estrenar Pilar Ferran, exdiputada del Parlament de Catalunya. Però la distància d'Obiols no era només amb la militància de base, sinó també –i de manera cada cop més important– amb els quadres mitjos del partit, molts dels quals, sota el sobrenom de *capitans*,⁸¹⁴ van erigir-se en els autèntics protagonistes de la rebel·lió viscuda.⁸¹⁵ El cert és que entre aquests quadres hi havia la sensació estesa de ser víctimes d'un cert desplaçament, de classe i generacional, davant d'unes “famílies fundadores” que seguien mantenint majoritàriament el control del partit.⁸¹⁶ Va caldre, per tant, més enllà de la intermediació de Maragall, Serra i Reventós, l'actuació dels alcaldes de la resta del territori, erigits com a “contrapès” entre l'*obiolisme* històric i els *capitans* del Baix Llobregat, per tal d'evitar un terrabastall encara major i pactar una via intermèdia que permetés sortir del Congrés de Sitges amb un partit amb possibilitats de recompondre's.⁸¹⁷ En qualsevol cas, tot i que tinguessin molts elements en comú –esgotament de projecte, pugnes personalistes i coincidència temporal– la crisi viscuda al PSC durant aquell període no era una reproducció a petita escala de la que es vivia al PSOE –com sí que ho van ser moltes de les polèmiques que es van viure en el si de moltes federacions territorials a la resta

---

⁸¹⁴ El moviment dels *capitans* estava encapçalat, entre d'altres, per Antoni Santiburcio (primer secretari de la Federació de Barcelona) i Joan Ferran (secretari d'Organització la Federació de Barcelona); José Zaragoza (primer secretari de la Federació del Baix Llobregat); Manel Nadal (primer secretari de la Federació de Girona); Ramon Vilalta (primer secretari de la Federació de Terres de Lleida); Jordi Terrades (primer secretari Federació Vallès Oriental); Manuel Bustos (aleshores regidor a l'Ajuntament de Sabadell); Joan Vich (alcalde de Vilanova del Camí, Anoia); Josep Corominas (regidor de l'Ajuntament de Terrassa); Bartomeu Muñoz (primer secretari de la Federació Barcelona Nord i regidor de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet); Toni Gómez; Pep Clofent (primer secretari de la Federació del Maresme); Toni Nogué; Xavier Robert (alcalde de Canyelles, Garraf); Xavier Sabaté (diputat per Tarragona al Congrés dels Diputats); Lluís Pérez (diputat per Tarragona al Congrés dels Diputats i regidor de l'Ajuntament de Reus); Joan Canongia (federació Vallès Oest), entre d'altres. SALA, Josep Maria: *Moments del socialisme català*. Barcelona: Fund. Rafael Campalans, 2020, p. 108

⁸¹⁵ Com explicava José Montilla anys més tard a un llibre-entrevista, quan els quadres mitjos del partit van assabentar-se de la composició de la nova executiva ja el dia abans que comencés el congrés, s'havia estès la pregunta sobre quin era el paper que jugaven ells en tot plegat, el que va donar lloc a situacions “molt tenses”. Segons el testimoni de Joan Ferran, Montilla va començar a tenir un tracte intens amb el grup dels *capitans* a partir de la finalització del Congrés de Sitges. IBORRA, Juan Ramón: *José Montilla. Radiografía de la calma*. Barcelona: Planeta, 2006, p. 101 i 259.

⁸¹⁶ Entrevista a José Montilla (24 de març del 2020)

⁸¹⁷ Entrevista a Joaquim Nadal dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa.

de l'Estat—, sinó que amb independència de la *familia* política a la que es pertanyés, la immensa majoria dels socialistes catalans donaven suport al sector *renovador* en la seva disputa amb els *guerristes*, com hem vist abans.

Fos com fos, el cert és que el Congrés de Sitges de 1994 havia suposat un punt de no-retorn per al PSC, obrint-se un procés de transformació⁸¹⁸ que es veuria en gran part culminat al VIIIè Congrés del partit, celebrat a L'Hospitalet de Llobregat entre l'11 i el 13 d'octubre de 1996. Com a símptoma més evident de l'obertura d'una nova etapa, en aquest congrés va produir-se el relleu a la primera secretaria, que passava a ocupar Narcís Serra, mentre Raimon Obiols era elegit per al càrrec simbòlic de la presidència de la formació. Igualment es satisfien les demandes dels *capitans* i de molts dels quadres territorials del PSC, al dotar-se de més múscul la xarxa territorial del partit, fomentant l'autonomia de les Agrupacions i Federacions i dotant-les de més recursos —ahora que es decidia reorganitzar les comissions sectorials del partit, per apropar-les a les noves realitats socials. Dins aquell congrés també va actualitzar-se la proposta federal del PSC, però d'aquests aspectes ens n'ocuparem més endavant. Abans d'això, farem esment a l'altra gran evidència del procés de renovació que estava vivint el PSC —és a dir, als seus nous candidats a la presidència de la Generalitat i en les seves noves propostes per a la política catalana.

6.3.3. La candidatura de Joaquim Nadal i la necessitat de reformar l'Estatut

Amb un ambient tan enrarit dins del partit com el que havia deixat el Congrés de Sitges, la configuració de la candidatura a la presidència de la Generalitat per a les eleccions de 1995 no va ser fàcil. Tot i que des de l'anunci

---

⁸¹⁸ Mal paït pels cercles de l'*obiolisme*, des d'on es va llançar, el 1995 un document analitzant aquesta evolució titulat "Temps de canvis", on s'hi assenyalava que el PSC havia menystingut la política catalana en benefici de l'estatal i la municipal; la compartimentació de dirigents i sectors en funció de l'àmbit polític; la formació d'un aparell i de control territorial; el sorgiment de lideratges desconnectats del partit (només vinculats a l'aparell per pactes). Com havia acabat passant en d'altres formacions polítiques a escala planetària, el sorgiment d'un *aparell* dins el PSC havia generat una "oligarquia centralista i autoritària", que ideològicament s'acabava afirmant al voltant d'uns quants "tòpics doctrinaris obsolets", deixant de banda el món real, amb una "endogàmia malaltissa", i tot plegat acabant "reduït a un cercle viciós d'autoafirmació". Aquest document, entre d'altres, estava signat per Martí Carnicer, Francesc Colomé, Joan Fuster, Arseni Gibert, Rosa Martí, Marta Mata, Joan Manuel del Pozo i Anna Terrón. Document recollit a OBIOLS: *El mínim que es pot dir*, p. 361

de la no-continuïtat de Raimon Obiols com a cap de llista el nom de l'alcalde de Girona Joaquim Nadal va començar a sonar amb força, durant uns mesos també van sospesar-se els perfils de Pasqual Maragall, Narcís Serra, Joan Majó, Jordi Solé Tura, Josep Borrell, Mercè Sala i Higin Clotas com a possibles candidats.⁸¹⁹ Finalment, l'elecció de Joaquim Nadal com a candidat de consens no va evitar ni que el sector més catalanista (*obiolista*) del PSC es lamentés de la seva poca presència a les llistes ni que Nadal fos assenyalat en un acte públic del partit com a "més catalanista que socialista" per un personatge de l'àmbit socialista com era el president de l'Hogar Extremeño de Barcelona, Antonio Lorences, que va elogiar, en contraposició, les posicions ideològiques de Josep Maria Sala, també present a l'acte.⁸²⁰

El cert és que el perfil de Joaquim Nadal va suposar l'elecció d'un personatge allunyat de l'*aparell* del partit, de discurs catalanista i amb connexió amb el territori. Lluny de cofoïsmes, l'alcalde gironí havia formulat durant els mesos previs a la seva designació un missatge renovador, tan en clau de partit com pel que feia a Catalunya. En relació al PSC, el precandidat havia lamentat el gener de 1994 que, a nivell català, el partit semblava que s'havia de fer perdonar la seva participació al govern d'Espanya, mentre a nivell espanyol (i, a vegades, en el propi àmbit socialista), el PSC s'havia de fer perdonar la seva catalanitat. Segons el seu diagnòstic, això feia que la formació estigués acomplexada, patint "la síndrome d'actuar com una ideologia i una organització subordinada". Per tot plegat, Nadal feia una crida a abandonar tot estigma i adquirir una visibilitat que permetés valorar en la justa mesura l'aportació dels socialistes catalans al govern d'Espanya, tant a nivell estatal com català.⁸²¹

---

⁸¹⁹ En el cas de l'alcalde de Barcelona, Maragall "volia i dolia" davant la perspectiva de la candidatura a la Generalitat -un escenari que des de la Federació de Barcelona, malgrat la seva "molt mala relació" amb Maragall, no es veia amb bons ulls. Com a possible solució, Maragall va oferir a Joaquim Nadal fer un tàndem electoral pel qual Maragall seria president i Nadal conseller en cap -possibilitat que va quedar descartada després d'una filtració a la premsa. NADAL, Joaquim: *Testimoni de càrrec*, p. 28-30

⁸²⁰ Joaquim Nadal defineix la seva candidatura com a "mal menor" per al PSC (Entrevista del 23 de març de 2020). Les queixes del sector obiolista i les acusacions de Lorences van publicades al diari *Avui* els dies 16 i 8 de novembre de 1995, respectivament, i són recollides a LO CASCIO, *Nacionalisme i autogovern*, p. 297

⁸²¹ Així ho formulava a l'article "La renovació del socialisme català", publicat pel diari *El Punt* el 29 de gener de 1994. Text recollit dins NADAL FARRERAS, Joaquim: *Catalunya: catalanisme i socialisme*, Barcelona, Ed Mediterrània, 2003, p. 118

A l'hora de postular-se com a candidat, Nadal enumerava com a "ingredients bàsics i prioritaris" de la seva acció política el catalanisme, el municipalisme i el socialisme –és a dir, "la construcció de la nació catalana (catalanisme), des de baix en el territori (municipalisme) i amb la gent (socialisme)". El candidat, que –en consonància amb el que havia defensat el PSC fins aleshores– entenia el fet nacional català com a "síntesi entre un fort component històric i una nova realitat social", explicava en el seu discurs de proclamació com a candidat, el 22 de juliol de 1995, que el seu era un projecte arrelat en les tradicions del federalisme, del moviment obrer, del catalanisme polític progressista i del socialisme democràtic, orientat també cap Europa. Durant la precampanya, Nadal ja havia aprofundit en la seva aposta per una administració que respongués al principi de subsidiarietat –és a dir, una Generalitat descentralitzada, que potenciés als ajuntaments, dotant-los d'eines per donar el millor servei possible a la ciutadania. A nivell econòmic, el candidat socialista apostava per la creació de riquesa a través de la col·laboració entre el sector públic i privat, així com per impulsar l'accés universal a l'educació, a la cultura, al treball, a la sanitat i a l'habitatge. Aquesta combinació havia de refermar la "salut democràtica" de la societat catalana. Per fer possible tot plegat –i aquest va ser el principal element diferencial de la candidatura de Joaquim Nadal– calia impulsar la reforma de l'Estatut d'autonomia. Aquesta reforma naixia de la necessitat, tal com havia plantejat ja a la conferència del PSC celebrada a Manresa el desembre de 1993 de fer un nou pacte amb l'Estat, per encaminar-se cap a una articulació federal "des de la lleialtat i la confiança", feta des de la "diferència", on es reconeguessin els aspectes bàsics de la identitat catalana –del fet nacional. Així, calia reduir la presència de l'Estat a Catalunya a només els àmbits imprescindibles per a la seva funció constitucional, dotant a la Generalitat de totes les competències possibles per fer que es pogués identificar com l'administració "ordinària única de l'Estat a Catalunya"; alhora que impulsant un model territorial "simplificat", sense burocràcies afegides i amb un paper clau per part dels municipis. Aquest augment competencial havia d'anar acompanyat d'un nou model de

finançament que s'adaptés a la realitat social i econòmica catalana i per permetre'n el seu desenvolupament i creixement.⁸²²

Amb el lema "Fem que guanyi l'esquerra", el PSC va encarar les eleccions autonòmiques 19 novembre de 1995 amb molt males previsions a les enquestes. Tot i perdre sis diputats respecte a les eleccions de 1992 –es va passar de 40 a 34 escons, amb un descens del total dels vots del 27'55 al 24'9%–, la valoració que va fer-se dels resultats en un primer moment va ser positiva, al haver perdut CiU la majoria absoluta.⁸²³ Una primera mostra del canvi d'escenari que s'acabava de produir va ser l'acord entre totes les forces de l'oposició de l'elecció de l'històric líder socialista Joan Reventós com a president del Parlament de Catalunya, realitzada com a gest de desgreuge davant la "prepotència" amb què CiU havia manegat la vida parlamentària durant els seus onze anys de majoria absoluta.⁸²⁴ Per tal d'afrontar la legislatura, Pujol va pactar amb el PP com a soci preferencial –fet que tindria com a torna la no-aprovació dels pressupostos estatals del govern del PSOE l'any següent, generant la caiguda del govern González i passant a pactar per fer president Aznar després de les eleccions de 1996, en el famós *Pacte del Majestic*–, però tot i així es va establir una certa col·laboració entre el govern català i el PSC, que va donar fruit, entre d'altres acords, a un nou Pacte de Política Lingüística (que no va gaudir, tot i així, del consens que havia envoltat la normativa anterior).

Malgrat el seu bon paper com a cap de l'oposició, Joaquim Nadal no va repetir com a candidat a les presidència de la Generalitat el 1999, sinó que va esdevenir un dels grans suports de Pasqual Maragall per a intentar desbancar el pujolisme del govern català i, en els anys següents, va jugar un paper crucial dins dels governs de progrés que podrien tirar endavant, finalment, un projecte diferent per a Catalunya.

---

⁸²² Totes les cites a NADAL FARRERAS, Joaquim: *Catalunya: catalanisme i socialisme*, p. 9, 17-18, 21, 41, 55, 114-115. Sobre la reforma de l'Estatut p. 21-14

⁸²³ CiU va guanyar les eleccions al obtenir 60 escons (10 menys que el 1992), i el PP va pujar fins al tercer lloc al pujar de 7 a 17 diputats. També van augmentar la seva representació les altres dues forces parlamentàries, ERC -d'11 va passar a 13- i Iniciativa per Catalunya -de 7 a 11.

⁸²⁴ RIQUER, Borja de: *La Catalunya autonòmica*, p. 277-278

6.3.4. Un primer intent fallit però profitós: els comicis de 1999 i el Govern a l'Ombra de Pasqual Maragall

Malgrat el progressiu debilitament de la figura de Jordi Pujol al capdavant de la Generalitat de Catalunya després de la pèrdua de la majoria absoluta el 1995 i del pacte amb el PP de 1996, l'espai socialista català va arribar aviat a la conclusió que només la figura de Pasqual Maragall, el seu gran antagonista durant tant de temps, seria l'únic capaç de desbancar-lo. Maragall, que havia deixat l'alcaldia de Barcelona el setembre del 1997 després d'una disputa amb la Federació del seu partit a la capital catalana l'any anterior, s'havia traslladat a Roma, des d'on es va deixar estimar i va poder preparar un retorn a Catalunya amb una posició de força que difícilment hauria pogut aconseguir dins dels canals orgànics convencionals. D'entre tot el reguitzell de visites que va rebre durant la seva estada a Itàlia demanant-li que fes el pas a postular-se públicament per presidir la Generalitat,⁸²⁵ n'hi va haver dues de decisives. La primera, la del seu amic i primer secretari del PSC, Narcís Serra, que va aplanar el camí per a una candidatura adaptada als criteris poc ortodoxes del candidat. La segona, la de l'expresident espanyol Felipe González, que va haver d'acceptar tolerar que Maragall tornés defensant un programa de canvi per a Catalunya i a Espanya que formulava una proposta de federalisme diferencial molt més radical que els plantejaments que el PSOE havia anat rebutjant prèviament al PSC, com veurem més endavant. Concretament, Maragall va plantejar a González el que ell va anomenar el *Decàleg federal*, que estava estructurat en cinc àmbits –fiscal, cultural, polític, judicial i institucional. Pel seu interès, el reproduïm a continuació:

Fiscal:

1. Igualar en vint anys els resultats del règim foral amb els del règim comú, a igualtat de competències.
2. Arribar al 2005 amb una distribució de la despesa pública en la proporció 40-30-30 per cent entre govern central, governs autonòmics i governs locals.
3. Igualar la inversió de l'Estat entre les àrees metropolitanes de més d'un milió d'habitants.

---

⁸²⁵ Fins al punt que, segons el propi Maragall, hom va passar a conèixer el seu domicili romà com a *San Martino-le-Beau*, en referència a la residència a l'exili del president Tarradellas. MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 228

4. Pagar per renda i rebre per població (per exemple, Catalunya pagaria el 20 per cent dels impostos i rebria el 16 per cent de les despeses del govern central).

5. Concedir un període de deu anys a les comunitats autònomes amb endarreriments estructurals per resoldre'ls mitjançant despeses per habitant superiors a les restants.

Cultural:

6. Enfocar l'ensenyament de les humanitats al voltant de la història comuna dels pobles d'Espanya, no la història única o les disset versions autonòmiques de la mateixa.

7. Protegir les quatre llengües oficials (la comuna -el castellà-, el català, l'euskera i el galleg) des de l'Estat i protegir el castellà des de les comunitats autònomes.

Judicial:

8. Casar les sentències als Tribunals Superiors de Justícia de les comunitats autònomes, amb una sola excepció: el recurs d'unificació de doctrina davant del Tribunal Suprem d'Espanya, a l'abast d'aquells ciutadans que considerin que la jurisprudència d'un o diversos dels tribunals superiors d'altres comunitats els és més favorable. Amb això es garanteix l'homogeneïtzació en última instància de la jurisprudència sense renunciar a la proximitat i la diligència de la justícia.

Polític:

9. Reformar el Senat per convertir-lo en la cambra territorial de les comunitats autònomes, tal com preveu l'article 69.1 de la Constitució, i integrar els municipis a la representació senatorial de cadascuna de les autonomies.

Institucional:

10. Ubicar les seus de les institucions i òrgans de l'Estat seguint el criteri que no s'han de circumscriure exclusivament a la capital de l'Estat.⁸²⁶

Amb l'elecció de Maragall, el PSC escollia un candidat que, per més conegut que fos –era, sens dubte, la persona més carismàtica entre les seves files– no deixava de ser una figura atípica en l'escena política catalana. Com hem vist en el cas de les iniciatives empreses des de l'Ajuntament de Barcelona, el pensament polític de Pasqual Maragall passava per la convicció que desbordant el marc institucional per al que treballés aconseguiria fer-lo

---

⁸²⁶ MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 229-230

més fort, així com els seus col·laboradors se'n veurien també beneficiats.⁸²⁷ Sent així, a l'hora de plantejar la seva candidatura a la Generalitat de Catalunya –i davant el fet que fins aleshores el PSC no havia aconseguit per si sol vèncer en unes eleccions autonòmiques– Maragall va aplicar de nou aquest principi, tot promovent la creació de la plataforma Ciutadans pel Canvi⁸²⁸ i l'aliança amb Iniciativa per Catalunya- Els Verds a les circumscripcions de Girona, Tarragona i Lleida,⁸²⁹ emulant a petita escala l'experiència de L'Ulivo a Itàlia, que havia dut a Romano Prodi a la presidència del consell de ministres italià l'any 1996.⁸³⁰

La posada en òrbita de Ciutadans pel Canvi (CpC) responia al concepte de què havien de ser els espais polítics per a Pasqual Maragall. Si mentre era alcalde de Barcelona ja havia dit que el PSC havia de ser “el partit dels que no tenen partit”,⁸³¹ a l'hora de dissenyar el seu projecte per al govern català es tractava d'aplicar el mateix esquema.⁸³² Així, durant aquells anys Maragall ja

---

⁸²⁷ Una convicció que Maragall havia conservat de la seva experiència militant al FOC. Entrevista a José Antonio González Casanova del 6 de març del 2015 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/160733139>. Data darrera consulta: 11 de maig de 2020

⁸²⁸ El cert és que el PSC ja comptava amb experiències prèvies d'intents d'ampliació a altres sectors d'esquerres, com per exemple van ser l'organització de la Conferència d'Homes i Dones d'Esquerra (17 gener 1986, 1.300 participants) i la Convenció per una Majoria Nacional i de Progrés (març-maig 1988), que segons Raimon Obiols havien tingut el doble objectiu d'“obrir i fer respirar el debat polític en el PSC, perquè consideràvem que el nostre partit començava a mostrar un pes excessiu dels sectors i persones més lligats a les institucions de govern i a l'aparell d'organització interna”, la qual cosa limitava la capacitat d'acció col·lectiva i individual en els camps social, associatiu i cultural. Igualment, aquestes iniciatives buscaven obrir el PSC a gent que fins aleshores no es sentís identificada amb cap partit però busqués els mateixos objectius polítics que els socialistes. Totes dues iniciatives van servir a la pràctica de passar-les perquè membres del PSUC s'incorporessin al PSC (entre ells, Jordi Solé Tura), però en cap cas es van organitzar intencionadament -segons Obiols- com a plataformes de cooptació de comunistes que abandonaven la que havia estat la seva formació. OBIOLS: *El mínim que es pot dir*, p. 275

⁸²⁹ Segons explica Joan Saura, abans de la creació de la plataforma Ciutadans pel Canvi s'havien fet contactes per explorar la creació d'un partit que superés al PSC i integrés a Iniciativa per Catalunya per tal de formar un nou projecte. Aquesta opció va ser desestimada per totes dues formacions i es va descartar aviat. Entrevista a Joan Saura del 12 de juliol del 2016 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/218936405>. Data darrera consulta: 15 de maig de 2020

⁸³⁰ A la vista dels bons resultats obtinguts a les autonòmiques de 1999, PSC, ICV van renovar l'aliança electoral l'any 2000, incorporant-hi a ERC, per a les eleccions al Senat espanyol. La candidatura es va conèixer com Entesa Catalana de Progrés i va resultar guanyadora a Catalunya dels comicis del 2000, el 2004 i el 2008 –últim any en que va presentar-se.

⁸³¹ FEBRÉS i RIVIÈRE: *Pasqual Maragall. Un rebelde en el poder*, p. 109

⁸³² Per a un testimoni personal i analític del projecte de Ciutadans pel Canvi i la seva experiència de govern, consultar VALLÈS, Josep Maria: *Una agenda imperfecta. Amb Maragall i el projecte de canvi*. Barcelona: Edicions 62, 2008

havia impulsat en clau de futur la creació d'un grup de debat que transcendia l'àmbit del seu partit sobre la realitat política, socioeconòmica i cultural del país, anomenat Catalunya Segle XXI, del qual CpC en va agafar el relleu, adoptant una estructura més estable. Però si bé el candidat veia aquest nou grup com la seva oportunitat per arribar a xarxes territorials i professionals on fins aleshores els socialistes havien tingut una incidència limitada, el PSC no va veure el naixement d'aquesta plataforma amb bons ulls, i menys un cop es van conèixer els plantejaments de la campanya electoral.

La campanya socialista per als comicis a la presidència de la Generalitat de Catalunya de 1999 va ser poc convencional des del primer moment. Amb la voluntat de replicar tècniques de campanya anglosaxones, donant un gran protagonisme a la ciutadania, la designació del candidat es va decidir per primera vegada a través d'unes eleccions primàries, en les que, tot i que hi havia un únic candidat, van participar gairebé 60.000 persones –més de la meitat de les quals no estaven ni afiliades ni registrades com a simpatitzants del partit.⁸³³ Però si el sistema d'elecció del candidat va ser original (tot i que no exclusiu, ja que s'havien fet primàries també per decidir els candidats a les municipals d'aquell any i a la presidència del govern espanyol l'any anterior), la direcció de la campanya –que va recaure en l'antic cap de gabinet de Maragall a l'Ajuntament de Barcelona Xavier Roig– va ser, directament, inusual, al fer-se des de fora dels quaters generals del PSC al carrer Nicaragua de Barcelona i no sempre seguint els criteris del partit, sinó sempre els d'un expert en comunicació política que no en formava part. Sent així, i davant protagonisme donat a la plataforma CpC esperant arribar a segments de la població que fins aleshores no s'havien sentit interpel·lats pel projecte socialista, Maragall i el seu equip de campanya van acabar creant certa sensació de greuge dins del PSC,⁸³⁴ generant-se un efecte pel qual una part notable de la militància i de

---

⁸³³ Mentre que a les primàries per elegir entre Almunia i Borrell l'any anterior només hi havien participat un total de 18.000 militants del PSC. "Casi 60.000 ciudadanos acuden a las primarias del PSC para refrendar el proyecto de Maragall", *El País*, 7 de març de 1999

⁸³⁴ Manuela de Madre explica que es va crear la falsa sensació dins del partit que Maragall estimava més a Ciutadans pel Canvi que al PSC, pel que es van generar moltes tensions internes. Entrevista a Manuela de Madre del 6 de març del 2015 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/156578651>. Data darrera consulta: 15 de maig de 2020

l'electorat tradicional del partit no es va mobilitzar com en eleccions anteriors.⁸³⁵ Malgrat aquest fet, i sota el lema de “Canviar és guanyar”, Maragall va presentar un programa polític basat en el *Decàleg federal*, que va tenir una amplíssima acceptació entre la ciutadania, tal com van demostrar els resultats electorals del 17 d'octubre de 1999, on la candidatura de PSC-CpC, tot i el descens global en la participació, va pujar en 400.000 vots i 18 escons respecte els comicis anteriors –produint-se, en aquest punt, una situació paradoxal. I és que els excel·lents resultats de la candidatura de Maragall (52 diputats, 37'9% dels vots) van fer que per primera vegada la coalició governamental CiU fos superada en vots (concretament, 6.328) en unes eleccions autonòmiques, però la sobrerepresentació que la llei electoral vigent dona a les àrees menys poblades del país van fer que la candidatura de Jordi Pujol fos la que més escons va obtenir al Parlament de Catalunya. D'aquesta manera, i malgrat que a la pràctica s'hagués produït un “empat tècnic” entre PSC-CpC (37'9%) i CiU (37'7%) a nivell de vots, la coalició nacionalista va aconseguir quatre diputats més que la candidatura coalitzada socialista.⁸³⁶

Malgrat l'evidència de la derrota (entre CiU i PP, que ja tenien un pacte de govern recíproc en marxa, sumaven 68 escons pels 67 de la resta de forces parlamentàries), Maragall va desubicar a molta gent a l'hora de valorar els resultats durant la nit electoral, afirmant públicament que havia guanyat les eleccions i que esperava l'encàrrec per formar govern. Però quan Jordi Pujol va tornar a ser investit com a president de la Generalitat, l'impacte anímic d'haver-se quedat tan a prop del seu objectiu no va fer que l'antic alcalde de Barcelona amagués el cap sota l'ala, sinó tot el contrari. Així, si Maragall havia estat un candidat poc usual, també va ser un cap de l'oposició totalment atípic. En primer lloc, el líder socialista va aconseguir que l'oposició tingués despatxos de treball dins del Parlament de Catalunya, revitalitzant així la vida parlamentària i arrossegant al conjunt dels grups que no participaven del govern fora de la seva atonia habitual. En segon lloc, i més important, va crear un *govern a l'ombra*, a imitació del *shadow cabinet* britànic, pel que els diputats

---

⁸³⁵ Motiu pel qual l'equip de Maragall va entendre que el PSC havia fet aquella campanya “a la contra” del candidat socialista. Entrevista a Jaume Badia (19 i 20 de març del 2020)

⁸³⁶ En tercera posició va quedar el Partit Popular (9'51% vots, 12 escons), en la quarta ERC (8'67%, 12) i en la cinquena Iniciativa per Catalunya – Verds (2'51% a Barcelona, 5 escons en total). RIQUER: *La Catalunya autonòmica*, p. 281

que conformaven el seu grup van rebre atribucions sectorials i territorials, havent de realitzar un treball de camp i un seguit de propostes que serien claus per al desenvolupament del primer govern de progrés, a partir de l'any 2003. Per últim, Maragall –sense tenir el ple recolzament del seu partit per fer aquest pas—⁸³⁷ va plantejar una moció de censura contra Jordi Pujol el 18 d'octubre del 2001, quan la majoria absoluta obtinguda pel PP l'any anterior a les eleccions generals havia deixat a CiU en una posició de franca debilitat parlamentària, agreujada per la inestabilitat que el procés de successió de Pujol havia generat dins del seu partit i de la coalició. Segons va explicar Maragall a la premsa, la moció de censura es presentava davant l'evidència de l'esgotament polític del projecte de Pujol i per acabar amb la “lesiva” aliança que aquest havia teixit amb el PP.⁸³⁸ En contrast, el líder socialista presentava una proposta de programa de govern basada en el seu programa electoral de 1999 i enriquida amb molts dels continguts treballats pel seu *govern a l'ombra*. Tot i que anava adreçada a ell, el debat parlamentari de la moció no es va produir entre el president Pujol i el cap de l'oposició, sinó que el líder nacionalista va decidir que fos el seu conseller en cap i successor, Artur Mas, l'encarregat de rebatre els arguments dels socialistes, anticipant així el que esdevindria la tònica habitual a partir del 2003. La manca de suports a Maragall fora dels del seu partit i d'ICV va fer que la moció no prosperés,⁸³⁹ però l'evidència que per primera vegada hi havia un projecte polític alternatiu per a Catalunya amb opcions de fer-se'n amb el govern va esdevenir més palpable que mai.

6.3.5. El govern Maragall i el nou Estatut

Després de quatre anys d'oposició productiva i gaudint d'un projecte polític consolidat, Pasqual Maragall encarava les eleccions autonòmiques del 16 de novembre del 2003 en una posició de força insòlita en un líder socialista català. Com apunta Borja de Riquer, la crisi de lideratge que seguia patint el socialisme espanyol des de la sortida de Felipe González de la secretaria general del PSOE el 1997 havia facilitat l'acceptació, en primera instància, del seu projecte

---

⁸³⁷ MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 256

⁸³⁸ “Maragall presenta una moción de censura contra Pujol”, *El País*, 4 d'octubre del 2001

⁸³⁹ Maragall va obtenir 55 vots a favor, 68 en contra (PP i CiU) i 12 abstencions (ERC).

federal,⁸⁴⁰ que es va veure molt més recolzat encara a partir del 22 de juliol del 2000, amb l'elecció del gairebé desconegut José Luis Rodríguez Zapatero com a secretari general del PSOE després de la dimissió de Joaquín Almunia pels desastrosos resultats a les generals de l'any 2000. En efecte, i malgrat que els delegats del PSC van repartir els seus vots entre Zapatero i les altres tres candidatures –José Bono, Rosa Díez i Matilde Fernández, de posicionaments molt més centralistes–,⁸⁴¹ el recolzament dels socialistes catalans va ser bàsic perquè el jove diputat de Lleó i líder del corrent renovador Nueva Vía sortís vencedor al XXXV^è Congrés del PSOE,⁸⁴² amb només nou vots de marge sobre Bono.⁸⁴³ La victòria de Zapatero va entusiasmar Pasqual Maragall, que veia com el seu projecte d'aprofundir en l'*Espanya plural, nació de nacions*, esdevenia una possibilitat factible gràcies a que el PSOE passés a estar dirigit per algú que també admirava les teories federalistes que de l'exili estant havia desenvolupat el veterà polític socialista lleonès Anselmo Carretero.⁸⁴⁴

Comptant, doncs, amb una inèrcia favorable, la campanya socialista a la presidència de la Generalitat del 2003 va incorporar molts dels elements de la del 1999 –mateixes línies programàtiques, enriquides amb l'experiència del govern a l'ombra; aliança amb Ciutadans pel Canvi–, però també notables diferències –com la no renovació de la candidatura conjunta amb ICV-EUiA o el tornar a ser dirigida des del partit, sota un control molt més estricte del seu *aparell*. Amb l'eslògan “Ara Maragall. Més ambició per a Catalunya”, els socialistes van tornar a guanyar les eleccions en vots, i tot i baixar fins als 1.031.454 (és a dir, un 31'16% del total), va seguir obtenint set mil suports més que CiU (1.024.425, 30'94%), on s'estrenava Artur Mas com a cap de llista. Tot

---

⁸⁴⁰ Malgrat rebre l'oposició de certs *barons* territorials del PSOE, com l'extremeny Juan Carlos Rodríguez Ibarra i el gallec Francisco Vázquez. RIQUER: *La Catalunya autonòmica*, p. 326

⁸⁴¹ SALA: *Moments...*, p. 129

⁸⁴² Van treballar especialment en aquesta direcció els socialistes catalans Carme Chacón, Germà Bel, Anna Terrón i Xavier Roig. MERCADER, Jordi: *Mil dies amb PM. Crònica viscuda de la presidència de Pasqual Maragall*. Barcelona: La Magrana, 2008, p. 28

⁸⁴³ Concretament, Rodríguez Zapatero va rebre 414 vots a favor (41'7% suports), mentre el president de Castella-La Manxa va obtenir-ne 405 (40'8%). Les candidatures de la *guerrista* Matilde Fernández (109 vots, 10'95%) i la política basca Rosa Díez (65 vots, 6'53%) van rebre un suport molt menor. NÚÑEX SEIXAS: *España en democracia*, p. 323

⁸⁴⁴ Del que Maragall destaca els seus llibres *La integración nacional de las Españas* (1962) i *Las nacionalidades españolas* (1967) com a principals influències en la seva concepció federal d'Espanya. MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 40

i que per segona vegada consecutiva, i altre cop a causa de la sobrerrepresentació de les zones menys poblades que implica la manca d'una llei electoral catalana pròpia que ho corregeixi, CiU obtenia quatre diputats més (46) que el PSC (42), l'espectacular ascens de l'ERC (23 diputats, 16'44%) de Josep Lluís Carod-Rovira i els molt bons resultats de l'ICV-EUiA (9, 7'28%) de Joan Saura van fer que per primera vegada en més de vint anys la suma de les forces d'esquerres fos superior a la de les dretes al Parlament català, ja que els resultats del PP de Josep Piqué (15 escons, 11'89%) eren insuficients per a poder renovar un pacte de legislatura amb els convergents. Però si quatre anys abans el candidat socialista s'havia mostrat eufòric tot i que els resultats no el permetessin governar i malgrat que durant els mesos previs a les eleccions ja hagués explorat personalment línies d'entesa amb els líders d'ERC i d'ICV, en la nit en què es materialitzava la possibilitat de bastir un govern de canvi liderat per ell, Maragall va anunciar portes endins que no veia clar l'horitzó que s'obria i que no volia fer efectiva la possibilitat d'accedir a la presidència de la Generalitat,⁸⁴⁵ extrem que es va desactivar immediatament des del PSC.⁸⁴⁶ Va ser per aquest motiu que Maragall, president del PSC des del seu IXe congrés (16-18 de juny del 2000) i candidat a la presidència del govern, no va conduir el pes de les negociacions que havien de dur al primer govern de progrés, sinó que per part dels socialistes catalans va ser el seu primer secretari, José Montilla –secundat pel viceprimer secretari Miquel Iceta, Ernest Maragall i Antoni Castells–, l'encarregat d'encapçalar les converses amb Joan Puigcercós (ERC), Joan Ridao (ERC) i Joan Saura (ICV) per tancar el que seria conegut com el *Pacte del Tinell*, en què es posaven les bases del primer govern de progrés de la Generalitat, que ben aviat va passar a ser popularment conegut pel malnom de *tripartit*.

El *Pacte del Tinell* es va firmar el 14 de desembre del 2003 al Saló del Tinell de l'antic Palau Reial de Barcelona. El seu text recollia la intenció de les forces que formarien el futur *govern catalanista i d'esquerres* (com enuncitava l'eslògan que va presidir la cerimònia de firma) de promoure la construcció a Catalunya d'una societat democràtica avançada –basada en la igualtat entre ciutadans, la fiscalització dels poders públics i l'aplicació del principi de

---

⁸⁴⁵ Entrevista a Jaume Badia (19 i 20 de març del 2020)

⁸⁴⁶ Entrevista a José Montilla (24 de març del 2020)

subsidiarietat, així com la lluita contra la corrupció i la col·laboració *lleial* entre tots els nivells administratius–; l’avenç en “l’expressió plena de la nació catalana”, entesa com la globalitat de la comunitat de la ciutadania de Catalunya, sense excepcions; l’extensió de la igualtat d’oportunitats a tota la ciutadania i territoris del país, per garantir-ne la cohesió social i territorial; i l’aposta per la innovació, l’educació i un model d’infraestructures adient a les necessitats del país per tal d’impulsar-ne la prosperitat. Al llarg de les gairebé vuitanta pàgines que conformaven l’acord es desglossaven punt per punt les principals línies polítiques i estratègiques que havien de guiar l’acció de govern. El text expressava que el gruix de la legislació aprovada des del 1978 no es corresponia amb els principis originaris de la Constitució espanyola –és a dir, que no s’havia efectuat un reconeixement de la plurinacionalitat de l’Estat ni a nivell conceptual ni a nivell pràctic, amb uns nivells d’autogovern disminuïts respecte les capacitats del text constitucional–, i que per tant calia rectificar aquesta realitat promovent la participació de la Generalitat en la designació de membres d’institucions generals de l’Estat (el Tribunal Constitucional, el Consell General del Poder Judicial, etc.) i d’altres agències i empreses estatals (Banc d’Espanya, Comissió Nacional dels Valors, etc.); revisar les competències, composició i elecció del Senat per tal de convertir-lo en una cambra de representació *efectiva* de les CCAA, on es recollís la diversitat que integra Espanya; agilitzar la tramitació d’iniciatives legislatives a iniciativa de les autonomies, així com impulsar reformes legals per facilitar la col·laboració entre institucions; fer del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya l’organisme jurídic més elevat al Principat i fer de la Generalitat la “única administració responsable de les competències autonòmiques i estatals” a Catalunya, mitjançant les reformes legals que procedissin. El pilar principal que havia de fer possible l’aplicació de tots aquests principis i polítiques federalitzants i d’aprofundiment democràtic havia de ser l’elaboració d’un nou Estatut, així com l’aprovació d’un nou sistema de finançament autonòmic, al resultar insuficient el que s’havia aprovat el 2001.⁸⁴⁷

---

⁸⁴⁷ “Acord per a un govern catalanista i d’esquerres a la Generalitat de Catalunya”, firmat el 14 de desembre del 2003 per Pasqual Maragall i Mira, Josep Lluís Carod-Rovira i Joan Saura. Consultable a http://www.ub.edu/OGC/Catalunya_VII_leg_Tinell.pdf (darrera consulta 17 de maig del 2020).

L'endemà de la firma del *Pacte del Tinell*, Maragall va exposar durant el debat d'investidura al Parlament de Catalunya el seu pla de govern, basat en una actitud "de propostes i no de protestes", aclarint que el seu projecte d'Estatut havia de ser entès com "la proposta catalana per a Espanya" i com a "una lliure declaració d'interdependència des de la llibertat de decisió". Igualment, el líder socialista reclamava una reforma constitucional que, al seu entendre, ja no podia endarrerir-se més i advertia que s'estava entrant en un camí de no retorn on Catalunya ja "no es [deixaria] enganyar més".⁸⁴⁸ Per a fer-ho, Maragall es va envoltar d'un executiu –en què ell només va poder consensuar els noms dels consellers del PSC amb José Montilla, ja que cada formació va decidir qui serien els seus integrants, després d'haver consensuat el repartiment de competències–⁸⁴⁹ on quedaven en mans de la coalició PSC-CpC les conselleries amb més pes polític, com Economia i Finances (Antoni Castells), Interior (Monserrat Tura) o Política Territorial i Obres Públiques (Joaquim Nadal). Igualment, els socialistes es feien càrrec d'àrees en què es preveien canvis significatius –Justícia (Josep Maria Vallès)–, essencials en la provisió d'oportunitat d'igualtats a la població –Salut (Marina Geli), Cultura (Catalina Mieres)– i de sectors essencials –Treball i Indústria (Josep Maria Rañé), Agricultura, Ramaderia i Pesca (Antoni Siurana). ERC assumia la conselleria de Presidència (Josep Lluís Carod-Rovira era nomenat conseller primer) i Governació (Joan Carretero), així com d'altres carteres clau per a l'Estat del Benestar –Benestar i Família (Anna Simó)– i per al canvi de model productiu –Educació (Josep Bargalló), Universitats, Recerca i Societat de la Informació (Carles Solà), Comerç, Turisme i Consum (Pere Esteve). Finalment, ICV-EUiA assumien la conselleria de Relacions Institucionals i Participació (Joan Saura) i Medi Ambient i Habitatge (Salvador Milà).

Malgrat la convincent posada en escena que havien suposat la firma del *Pacte del Tinell* i la potència simbòlica del discurs d'investidura de Pasqual Maragall, el primer govern de progrés va néixer amb força condicionants negatius. En primer lloc, com hem vist, el seu president havia intentat

---

⁸⁴⁸ "Maragall anuncia un nuevo pacto con España desde la libre interdependencia". *La Vanguardia*, 16 de desembre del 2003

⁸⁴⁹ Entrevista a José Montilla de l'11 d'abril del 2016 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/224033479>. Data darrera consulta: 17 de maig de 2020

desestimar-ne la formació abans de començar, conscient, entre d'altres factors, d'una certa posició de fragilitat dels socialistes catalans després d'haver perdut deu escons respecte la legislatura anterior –mentre els seus socis de govern havien, respectivament, gairebé doblat el seu nombre de diputats– i d'haver-hi un ampli corrent d'opinió dins del PSOE favorable a pactar amb CiU per tal de poder intercanviar suports al Parlament de Catalunya i al Congrés dels Diputats a partir de la legislatura següent.⁸⁵⁰ Així mateix, segons confessa Josep Lluís Carod-Rovira, la vida del govern no es va desenvolupar en un clima d'unitat entre els partits, sinó que totes les formacions van dedicar-se a intentar marcar perfil propi “permanentment”, pel que no es va aconseguir acabar de generar mai un funcionament unitari.⁸⁵¹ Les primeres passes del nou govern no van poder ser, a més a més, més desafortunades, al destapar-se poques setmanes després de la seva conformació que el conseller primer, Josep Lluís Carod-Rovira, havia viatjat fins a Perpinyà a negociar amb ETA el seu abandonament de la lluita armada. L'escàndol estava servit, però es va agreujar al saber-se que en el moment de fer-ho, el líder republicà era president en funcions, al trobar-se Pasqual Maragall fora del país en viatge oficial, i que a més aquesta reunió s'havia produït d'amagat dels seus socis de govern. L'esclat d'aquest cas –que va acabar amb la sortida de l'executiu català de Carod-Rovira, essent substituït per Josep Bargalló com a conseller primer– va generar, a banda del rebombori intern dins del govern i a l'escena política catalana, una primera i notable esclatxa de desconfiança entre Maragall i Rodríguez Zapatero, al no haver volgut destituir el president de la Generalitat al seu conseller directament, sinó optar per forçar-ne la dimissió com a conseller primer mantenint-lo, però, com a “conseller sense cartera” gairebé un mes –fins

---

⁸⁵⁰ Entrevista a Antoni Castells de l'11 d'abril del 2016 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/214999713>. Data darrera consulta: 17 de maig de 2020

⁸⁵¹ Entrevista a Josep Lluís Carod-Rovira del 12 de juliol del 2016 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/237046217>. Data darrera consulta: 17 de maig de 2020. Segons Marta Grabulosa, cap de gabinet de Pasqual Maragall a la Generalitat, aquest fet es va deure al clima de desconfiança d'ERC i ICV cap al PSC des d'un primer moment, que va anar matisant-se amb el temps, però mai acabar d'esvanir-se –especialment en el cas dels republicans. Entrevista a Marta Grabulosa del 18 de desembre del 2014 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/128575896>. Data darrera consulta: 17 de maig de 2020

que l'anunci, el febrer del 2004, d'una treva d'ETA només a Catalunya va enrarir encara més l'ambient i va fer insostenible la situació. Gran part del PSOE es va posar aleshores en contra de Maragall pel que s'entenia com una actitud de manca de fermesa que estava sent aprofitada pel Partit Popular en la precampanya de les eleccions del març següent, tot presentant als socialistes com a *aliats dels amics dels terroristes*. Però l'atemptat terrorista de l'11 de març a Madrid, que el govern Aznar va intentar manipular de manera grollera provant d'acusar a ETA i deixant en segon pla la pista del terrorisme islamista (que havia actuat amb l'excusa de la participació espanyola en la impopular guerra de l'Iraq) va capgirar les coses, al produir-se la victòria contra-pronòstic de Rodríguez Zapatero a les eleccions el 14 de març del 2004 i passant a dependre el PSOE d'ERC per assegurar-se la majoria parlamentària al Congrés dels Diputats. Així, i d'una tacada, es va acabar el clima directament hostil que hi havia hagut a la Moncloa cap al nou govern català durant els seus primers mesos d'existència, alhora que les aigües es calmaven dins del socialisme espanyol respecte a la creixent animadversió que havien despertat els republicans i el propi govern Maragall. Finalment, i no menys important, l'arribada a la presidència del govern d'un polític de discurs federalista com havia estat Rodríguez Zapatero fins aleshores obria les portes a la culminació amb èxit del projecte estatutari –sobretot tenint en compte que el líder del PSOE s'havia compromès públicament pocs mesos abans de ser elegit president a donar suport a l'Estatut que sortís del Parlament de Catalunya.⁸⁵² Però, com més endavant analitzarem, ni les coses van acabar resultant tan fàcils ni la vida del primer govern de progrés català va arribar a ser plàcida en cap instant.

Més enllà de tot el xivarri que va envoltar al govern durant tota la seva existència, el cert és que la seva acció pot desdoblar-se clarament en dues línies de treball ben establertes: l'acció diària i l'elaboració del nou Estatut. Per una banda, l'acció de govern d'aquest primer executiu de progrés va suposar l'aplicació d'iniciatives tan innovadores com la *Llei de Barris*,⁸⁵³ amb la que es

---

⁸⁵² Superant, fins i tot, les expectatives del PSC, que li havia demanat un gest inequívoc de suport per part del PSOE al projecte de reforma estatutària, però que no s'esperava que Zapatero emetés un missatge tan contundent el 16 de novembre del 2003. MONTILLA, José: *Clar i català*, p. 25

⁸⁵³ Per a un estudi en profunditat de la feina durant la legislatura 1999-2003 que va permetre, entre d'altres, l'aprovació de la Llei de Barris el 4 de juny del 2004, consultar BÁGUENA LATORRE, Josep A.: "El

passava a abordar les problemàtiques que afectaven els punts més deprimits de Catalunya de manera integrada –implicant als departaments d’Interior, Educació, Salut, Benestar Social, Economia, Justícia, Política Territorial i Obres Públiques, etc. Durant el primer govern de progrés aquesta Llei de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen una atenció especial (aprovada el juny del 2004, aquest era el seu nom oficial) es va traduir en 46 accions concretes, dissenyades i aplicades en col·laboració amb l’administració local i les entitats socials del territori en qüestió.⁸⁵⁴ A nivell més delimitat sectorialment, però amb implicacions de país, el març del 2006 es va firmar el *Pacte Nacional per l’Educació*, amb el que es volien posar les bases d’un salt qualitatiu que havia de permetre a Catalunya tenir en la recerca i la innovació un dels seus grans pilars econòmics –ligant així amb els objectius de *l’Acord estratègic per a la internacionalització, la qualitat de l’ocupació i la competitivitat de l’economia catalana* del 2005. Aquest salt d’escala de model econòmic basat en el coneixement no es podia fer, com veiem, sense comptar amb l’esfera internacional, pel que el govern Maragall va culminar el projecte posat en marxa amb la xarxa C-6 durant l’etapa a l’alcaldia i va aconseguir la creació de l’Euroregió Pirineus-Mediterrània, d’idèntica filosofia a la xarxa originària (enfortir Catalunya a través de la cooperació amb les regions que l’envolten), però amb l’absència del País Valencià –degut la negativa del president autonòmic del PP Francisco Camps a participar en una iniciativa liderada per aquest govern català.

L’altra gran línia de treball del govern Maragall va ser, com dèiem, l’impuls d’un nou Estatut d’autonomia per a Catalunya en un procés on, com tot seguit analitzarem, l’executiu no va acabar de marcar els passos en cap moment. La gestació del nou text estatutari va ser enrevessada, al quedar a la pràctica liderada pels partits polítics, veient-se molt condicionada per les lluites parlamentàries i per la voluntat permanent de marcar perfil propi davant l’opinió pública de tots els implicats. Tant en el dia a dia com en l’elaboració de

---

territori en l’acció política de Pasqual Maragall. Orígens, debat i construcció de polítiques territorials al “Govern alternatiu”, 1999-2003”, Barcelona: Working Paper nº 6 de la Fundació Catalunya Europa, Desembre 2018

⁸⁵⁴ Aquestes accions van tenir continuïtat durant el govern Montilla, arribant-se al centenar d’intervencions i havent-s’hi destinat un total de 1.200 milions d’euros. Entrevista a Joaquim Nadal dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa

l'Estatut, Pasqual Maragall va optar per no imposar un lideratge fort –diferenciant-se molt, d'aquesta forma, de la manera de fer del seu antecessor–, delegant força el gruix de responsabilitats i buscant fer del seu consell de govern un consell alhora deliberatiu⁸⁵⁵ per aconseguir el màxim de consens entre els seus integrants –duent fins al paroxisme la cultura política del *frontisme*. En el cas de l'Estatut, de fet, la seva elaboració tampoc va ser liderada pel govern, sinó que el debat va traslladar-se al Parlament, buscant facilitar així un acord general al que no es va arribar, precisament, amb l'agilitat prevista.

6.3.5.1. L'Estatut del 2006: un autèntic punt de no retorn

Malgrat que les successives conjuntures polítiques no van permetre abordar la modificació del marc estatutari a Catalunya fins l'any 2004, durant els vint-i-cinc anys previs els socialistes catalans n'havien demanat la seva modificació en diverses ocasions. Com hem vist, des del PSC Joaquim Nadal ja havia defensat la necessitat d'una reforma estatutària que permetés a Catalunya viure en el federalisme diferencial durant els compassos previs a les eleccions de 1995. I la proposta feta aleshores no era, així mateix, accidental ja que –al marge d'inscriure's en la tradició històrica federalista dels socialistes catalans– les aportacions sobre aquesta qüestió s'havien anat succeint i actualitzant durant els anys anteriors en el si del partit. Així al Ve Congrés del PSC (celebrat de l'11 al 13 de desembre de 1987) s'hi havia aprovat una ponència política de caire federalista, molt mal rebuda per part del PSOE en aquell moment, redactada principalment a quatre mans entre Miquel Iceta i Antoni Castells. Segons aquest document, el model constitucional espanyol es trobava aleshores en un estadi decisiu per saber si s'encaminava “cap a un model d'Estat federal o cap a la pervivència d'un model d'Estat centralista amb un nou tipus de governs locals”, i per fer una doble afirmació de Catalunya i Espanya, calia completar el pas federalista. Per fer-ho, segons aquesta proposta, s'havia d'establir un repartiment de competències en matèria legislativa entre les comunitats autònomes i l'Estat –no es volia només una

---

⁸⁵⁵ En la gestió quotidiana de les conselleries, Maragall també va delegar en els consellers el gruix de la política sectorial. Entrevista a Joaquim Nadal dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa.

descentralització de la gestió, sinó també del poder polític—; s'havia de garantir un finançament just per a cada territori; s'havien de crear fórmules de participació institucional de les comunitats autònomes en les institucions legislatives de l'Estat (en aquest cas el Senat havia de jugar un paper fonamental) i s'havia de reforçar el paper dels governs locals (i, per tant, el seu finançament). Tot plegat conduiria, segons aquesta proposta, a poder fer efectiu un reconeixement ple de Catalunya, deixant sense sentit les reivindicacions de caràcter sentimental que tants èxits electorals estaven donant als partits nacionalistes de dretes arreu d'Espanya —CiU a Catalunya, PNB a Euskadi, etc. Per aconseguir tot plegat, segons preveia la ponència política de 1987, calia aprofundir en el model autonòmic en què es vivia era la clau per a impulsar la federalització d'Espanya —és a dir, no calia recórrer a una modificació de la Constitució (es citaven els mecanismes previstos als articles 149.3 i 150.2 com a vies per poder-ho dur a terme). Aquest darrer punt, però, va ser contestat de seguida des del Ministeri d'Administracions Públiques, dirigit per Joaquín Almunia, des d'on es va declarar que “d'acord amb la Constitució, el federalisme no és possible a Espanya, i aquesta és la tesi del Govern [espanyol] i del PSOE”.⁸⁵⁶

Malgrat la negativa rebuda el 1987, nou anys més tard el PSC actualitzava la seva proposta federal al seu VIII^è Congrés, proposant l'obertura d'una nova etapa en el procés autonòmic a partir de dos eixos no excloents entre sí. D'una banda, es proposava un eix de competències comunes, que havia de ser tractat de manera uniforme a partir de la cooperació federal —articulada en conferències sectorials, acords multilaterals, coresponsabilitat fiscal, així com des d'una mesa permanent entre els presidents del Govern i de les Comunitats Autònomes, per tal que aquests últims poguessin prendre part “en la formació de la voluntat estatal”. Complementàriament, es proposava un eix dels *fets diferencials*, abordat en aquest cas des de la bilateralitat entre l'Administració Central i les CCAA que tinguessin fets diferencials —com és el cas català.⁸⁵⁷ En

---

⁸⁵⁶ Durant la fase de discussió de l'esborrany de la ponència, la principal veu en contra per part del PSOE va ser la de Gregorio Peces-Barba. Dins els rengles del partit més sensibles a la proposta federal, Enrique Múgica també va considerar “prematur” parlar de la federalització d'Espanya aleshores. Només des de la Federació Socialista Balear del PSOE es va donar suport explícit al PSC. “El nuevo federalismo”, *El País*, 30 d'agost de 1987

⁸⁵⁷ SERRA, Narcís: “Posant les bases de l'alternativa”, dins DDAA: *30 anys de socialisme català*, p. 119

aquesta ocasió, i malgrat la impossibilitat d'aplicar la proposta al trobar-se el PSC a l'oposició tant al Parlament de Catalunya com al Congrés dels Diputats, aquesta revisió ideològica sí que va servir de revulsiu catalanista dins del partit, aconseguint del seu partit germà la concessió de la creació de subgrups socialistes catalans al Congrés i al Senat l'estiu de 1998. El 9 de setembre d'aquell any es va presentar, igualment, el document "Per Catalunya, ara un nou federalisme", en un acte públic que va servir per presentar el projecte polític amb el que Pasqual Maragall presentava la seva candidatura per a les eleccions autonòmiques de 1999.

Durant la legislatura 1999-2003, els socialistes catalans van continuar remarcant la necessitat –cada vegada més imperiosa– de canviar l'estat de les coses. En dos articles d'opinió al diari *El País* de gran transcendència política, Pasqual Maragall advertia contra la política d'Estat radial impulsada des del govern espanyol i clamava "pel bé d'Espanya, pel bé de Catalunya, pel bé de tots" per acabar amb la visió "maldestre" de l'Espanya uniforme i elaborar un projecte "comú, no imposat" de país on tothom s'hi sentís còmode ("Madrid se va", *El País*, 27 de febrer del 2001). Mirant-s'ho amb preocupació des de l'Espanya perifèrica –de la que sempre havia entès Barcelona com a capital–,⁸⁵⁸ Maragall acabava fent una crida a la regeneració política a Madrid, perquè si es seguia amb la deriva dels darrers anys "Espanya perdria el nord. I mai més ben dit". ("Madrid se ha ido", *El País*, 7 de juliol del 2003). I el cert és que l'elecció de José Luis Rodríguez Zapatero com a secretari general del PSOE semblava obrir, a partir de l'any 2000, una escletxa d'esperança en aquest sentit –una impressió reforçada amb passos com l'aprovació com la coneguda com a *Declaración de Santillana*, un document de catorze pàgines aprovat al Consell Territorial del PSOE del 30 d'agost del 2003 a Santillana del Mar (Cantàbria) en què el partit refermava el seu compromís amb la Constitució de 1978 i es presentava com a pare de l'Estat de les autonomies, però on es recollien moltes de les propostes que els socialistes catalans havien fet fins aleshores (sobretot als seus Vè (1987) i VIIIè (1996) congressos) per tal de fer evolucionar Espanya. Així doncs, i partint d'aquests dos marcs interrelacionats –Constitució i Estat de les Autonomies–, la declaració –titulada realment "La

---

⁸⁵⁸ ÁLVARO, Francesc-Marc: *Què pensa Pasqual Maragall*. Barcelona: Dèria, 1998, p. 29

España Plural: La España Constitucional, La España Unida, La Espanya en Positivo”– feia una crida a millorar-los promovent una major participació de les Comunitats Autònomes en el projecte estatal, per tal que tota la ciutadania s’hi sentís còmode i on es garantís la igualtat d’oportunitats. Per tal d’aconseguir-ho, el document recollia –a vegades, literalment– propostes formulades més de quinze anys abans pels socialistes catalans, com una reforma del Senat que permetés canalitzar de manera efectiva la participació del conjunt del territori espanyol en la “voluntat de l’Estat en les decisions que les afecten” –acabant així amb el doble dèficit (de representació i de participació) que el PSOE detectava ara a la Cambra Alta– o la creació de la mesa de presidents autonòmics proposada el 1996 pel PSC. En un pla federalitzant, la *Declaración de Santillana* plantejava també l’elaboració de Plans Comuns de Cooperació entre Comunitats Autònomes per dissenyar des de l’àmbit autonòmic solucions comunes a problemàtiques que compartissin. Però on el document resultava més valuós pels socialistes catalans era l’obertura de porta a processos de reforma estatutària allí on hi hagués la necessitat i el consens per fer-ho. Per últim, el document –que apostava, entre d’altres, per la participació autonòmica en el procés d’integració europea– situava les autonomies com a motor de modernització econòmica i social i feia una crida a desenvolupar un model d’infraestructures que connectés les Comunitats entre sí i agilitzés els corredors econòmics i de transport (corredor del Mediterrani, etc.) dels que formaven part.

Molts dels principis i propostes formulats a la *Declaración de Santillana* van passar al programa electoral amb el que Rodríguez Zapatero va presentar-se a les eleccions generals del març del 2004. Anant fins i tot un pas més enllà, el candidat socialista proposava una reforma constitucional limitada a quatre punts: la denominació de les comunitats autònomes; la integració europea (part remarcable de la sobirania espanyola s’havia anat posant en mans d’Europa i calia actualitzar continguts); l’impuls d’una reforma federal (en funcions i en composició) del Senat i la qüestió de la successió per primogenitura i no per masculinitat a la Corona. Malgrat obtenir la victòria en aquelles eleccions, l’oposició frontal del PP va fer inviable arribar al grau de consens necessari per tirar endavant una reforma de la Carta Magna, però l’arribada del PSOE al

govern sí que permetia, en canvi, que processos com el de la reforma estatutària a Catalunya quedessin, teòricament, del tot avalats.

Com hem vist en molts casos anteriors, les iniciatives de Pasqual Maragall estaven adreçades sempre a un àmbit concret, però alhora a un de molt més gran. En el cas de la reforma de l'Estatut –que, a força de desatendre's, havia acabat fent més recomanable renovar íntegrament i no retocar parcialment– es tractava, doncs, de posar al dia l'autogovern català, però alhora de plantejar un model federal aplicable a la resta d'Espanya.⁸⁵⁹ En referència a l'autogovern, els objectius principals de la reforma estatutària eren, segons el que en va acabar sent l'arquitecte –Carles Viver Pi-Sunyer–, ampliar la qualitat de les competències de la Generalitat de Catalunya; millorar l'autonomia tributària i augmentar els recursos econòmics i avançar en el reconeixement del caràcter plurinacional de l'Estat. D'igual manera, es volia detallar un gran nombre de drets i deures ciutadans; acostar el poder judicial a Catalunya i millorar les institucions d'autogovern, així com els mecanismes de relació de la Generalitat amb l'Estat, la resta de CCAA i la UE.⁸⁶⁰ Però, com apuntàvem, més enllà d'aquestes raons de millora de l'autogovern *per se*, darrere l'impuls d'un nou estatut també n'hi havia d'estratègiques. Tal com explicava Pasqual Maragall per carta a Felipe González a principis del 2005 (en paraules de Jordi Mercader), amb l'Estatut:

no estem reinventant una nova Catalunya de cap manera, Catalunya és més vella que Espanya, estem inventant una nova Espanya en què d'una punyetera vegada la vella Catalunya, la vella Castella, la vella Euskadi i la vella Andalusia tindran un lloc honorable, i on Madrid, que ja és una capital internacional de primeríssima línia, no necessitarà confondre's amb Espanya, com ho necessitava fins fa ben poc, per ser més del que era. Hauria de ser el final d'una idea eficaç però transitòria, la de l'Estat de les autonomies sense distincions, tornar a l'esperit de la Constitució, el de les nacionalitats i el de les regions, a Anselmo Carretero i a Bosch Gimpera. I el moment era ara [principis 2005] i no més tard perquè, a Catalunya, la successió del nacionalisme de CiU pel sobiranisme d'ERC és cosa

---

⁸⁵⁹ Per un estudi en profunditat de la qüestió consultar CAMPA PLANAS, Josep Lluís: "El pensament polític de Pasqual Maragall en relació al federalisme i a l'encaix Catalunya-Espanya". Barcelona: Working paper nº3 de la Fundació Catalunya Europa, abril 2006

⁸⁶⁰ VIVER PI-SUNYER, Carles: "L'Estatut del 2006", dins RIQUER, Borja de (dir.): *Història. Política, societat i cultura dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2008.

de no gaires anys. I hem d'eleger alternativa de futur. La recepta és coneguda: un federalisme que pugui oferir les condicions d'habitabilitat conjunta que aquest sobiranisme amb voluntat inicial d'implicació no pugui rebutjar més endavant. Una altra cosa podria obrir les portes a una majoria social que es decidís a donar formalitat política al desinterès per Espanya.⁸⁶¹

Per donar forma tot plegat, la idea preconcebuda pel president de la Generalitat era la necessitat d'elaborar un Estatut a la manera de la constitució dels USA –és a dir, breu i que per una banda fos emotiu (fins al punt que els infants se'l poguessin aprendre de memòria a l'escola) i per l'altra fos “permanentment reformable”, al estar format d'un seguit d'idees-força⁸⁶² que es poguessin fer anar evolucionant d'acord amb els canvis de la realitat socioeconòmica del país al llarg del temps.⁸⁶³ Però si prenem en consideració que el text que va acabar aprovant-se al Parlament de Catalunya el 30 de setembre del 2005 consta d'un preàmbul llarg, 227 articles, 11 disposicions addicionals, 3 disposicions transitòries, 1 disposició derogatòria i 5 disposicions finals –mentre l'Estatut del 1979 tenia 57 articles i un total de 15 disposicions– no costa gaire fer-se a la idea que Maragall no va acabar d'assolir el seu objectiu, o com a mínim no va fer-ho de la manera esperada.

El procés d'elaboració d'un nou Estatut per a Catalunya va endegar formalment a Miravet (Ribera d'Ebre), el 12 de novembre del 2004, en una reunió entre el president de la Generalitat i els presidents dels cinc grups parlamentaris del Parlament de Catalunya⁸⁶⁴ en la que va arribar-se a un acord de mínims –de tot just sis punts– sobre els *tempos* (calia que el Parlament de

---

⁸⁶¹ MERCADER: *Mil dies amb PM*, p. 152

⁸⁶² On es recollís que Catalunya era una nació dins l'estat espanyol; que la Generalitat no havia deixat mai d'existir d'ençà del seu restabliment l'any 1931; que s'estava prefigurant també una Espanya nació de nacions; que la subsidiarietat havia de regir en cas de conflicte entre el dret general espanyol i el particular català, excepte en els casos d'unificació de doctrina; que Catalunya és solidària amb els pobles d'Espanya, però que es regiria per sistemes propis en matèria de llengua, cultura, dret civil i organització territorial; que en la tradició política catalana s'ha subratllat sempre la importància del saber, l'educació i la igualtat de drets –especialment de la igualtat entre l'home i la dona en els darrers temps; que seria decisiu per als catalans l'accés universal als sistemes de comunicació, innovació i tecnologia; que es pertanyia a la Unió Europea, a través de l'Estat, i que en aquest marc europeu es volia formar una Euroregió amb les comunitats i les regions veïnes. MERCADER: *Mil dies amb PM*, p. 161

⁸⁶³ Entrevista a Joaquim Nadal dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa.

⁸⁶⁴ Artur Mas per CiU, Manuela de Madre pel PSC, Josep Lluís Carod-Rovira per ERC, Josep Piqué pel PP i Joan Saura per ICV-EUiA.

Catalunya aprovés el text com a tard el juny del 2005) i les maneres del nou Estatut –que havia de ser fruit del màxim acord possible entre les forces catalanes. Aquest primer acord ja preveia que l’elaboració de l’Estatut seria un procés “complex” per les diferències existents sobre el grau de competències polítiques i financeres que havia de tenir Catalunya, però emplaçava a tots els grups a resoldre en reunions anàlogues amb el president Maragall les qüestions que es plantegessin com a més espinoses (extrem al que finalment es va recórrer només una vegada, l’11 de juny del 2005, en aquesta ocasió ja sense el PP).⁸⁶⁵ Per evitar quedar embarrancats d’entrada, el govern català va encarregar a l’Institut d’Estudis Autonòmics presidit per Carles Viver Pi-Sunyer l’elaboració d’un estudi-base on s’havien de situar els límits constitucionals que podia tenir el nou Estatut, però que en ser lliurat a les forces parlamentàries va ser pres per ERC i CiU com un text de mínims (i no de màxims), pel que els socialistes ben aviat van lamentar haver delegat en aquest organisme la confecció del primer esborrany i no haver liderat el procés d’elaboració estatutària des de la presidència de la Generalitat en diàleg amb l’oposició.⁸⁶⁶

Tal com havien previst a la reunió de Miravet, la gestació de l’Estatut va ser un camí ple de complicacions. I és que més enllà de les diferències programàtiques entre partits, ben aviat es va instaurar un clima de suspicàcia generalitzada i batalla subterrània al Parlament que va dificultar-ho tot molt més encara. Curiosament, l’incident que va desencadenar aquesta dinàmica el va provocar Pasqual Maragall quan el 24 de febrer del 2005, en seu parlamentària, va acusar a CiU de tenir un problema *anomenat 3%* –en el que tothom va entendre com una acusació de cobrament de comissions il·legals en l’adjudicació d’obres públiques durant la seva etapa al govern català.⁸⁶⁷ Tot i que retirés l’acusació poca estona després, l’autoritat del president de la Generalitat es va veure molt compromesa a partir d’aquell moment, tant de cara a l’oposició com cap al seu propi partit. Si Maragall ja havia entrat “tocat” al

---

⁸⁶⁵ “Los líderes catalanes consensúan en Miravet un acuerdo de mínimos sobre la reforma del Estatut” (*La Vanguardia*, 13 de novembre del 2004)

⁸⁶⁶ MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 272; MONTILLA: *Clar i català*, p. 25

⁸⁶⁷ Aquesta insinuació va anar acompanyada d’una acusació directa de mala planificació i de tenir el darrer govern Pujol la culpabilitat, en definitiva, de l’esvoranc que s’havia produït al barri del Carmel de Barcelona el mes anterior en l’execució de les obres d’ampliació de la línia 5 del metro.

procés de negociació estatutària,⁸⁶⁸ l'incident del 3% va empitjorar molt la seva relació amb el PSC –que, en paraules de Joan Clos, sempre havia estat “difícil i turmentada”–,⁸⁶⁹ en sentir-se el president molt poc recolzat pels seus i perdre's tota fluïdesa en les seves relacions. De fet, d'aleshores ençà, la intervenció directa de Maragall en la redacció de l'Estatut va ser residual, al quedar aquesta en mans d'una ponència parlamentària on Miquel Iceta –mà dreta del primer secretari José Montilla a Catalunya durant l'etapa al ministeri de l'ex-alcalde de Cornellà– era el cap visible del PSC. D'aquesta manera, el paper dels socialistes catalans durant la negociació estatutària va acabar sent, per mor de la competició maximalista que es va establir entre ERC i CiU, més de contenció que de lideratge, fins al punt que va votar en contra del primer esborrany del text el 29 de juliol del 2015 –quedant amb el PP com a únics grups que donaven un vot negatiu a una proposta que tenia el suport de CiU, ERC i ICV-EUiA– i va presentar 62 esmenes al text definitiu davant del ple en què es va produir la seva aprovació definitiva, el 30 de setembre del 2005. El gruix d'aquestes esmenes –16 de les quals van ser retirades abans del darrer ple, 35 van ser debatudes durant el ple però retirades abans de la seva votació i 11 sotmeses a votació i derrotades per oposició dels altres grups– anava encarat a corregir aspectes que el Consell Consultiu havia declarat inconstitucionals o sobre els que havia posat l'interrogant (alguns d'ells relatius al nou sistema finançament; a l'administració local; a la relació amb la Unió Europea; a la Seguretat Social; als drets lingüístics; a la gestió d'infraestructures; als mitjans de comunicació; etc.) en el seu informe del 5 de setembre del 2005. D'aquesta manera, el PSC intentava anticipar-se al complexíssim clima que esperava a l'Estatut un cop a Madrid, fent més *acceptable* (“blindant constitucionalment”) el text ja no davant d'un PP que s'hi oposava de ple sinó, com veurem més endavant, d'un PSOE que s'hi mostrava totalment bel·ligerant.⁸⁷⁰

Després, doncs, d'un camí curull d'entrebancs, el 30 de setembre del 2005 s'aprovava la *Proposta de reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya* per

---

⁸⁶⁸ Entrevista a Marta Grabulosa dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa.

⁸⁶⁹ Entrevista a Joan Clos dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa.

⁸⁷⁰ “El PSC llevará al Congreso enmiendas al Estatut que perdió en el Parlament”, *La Vanguardia*, 4 d'octubre del 2005

120 vots a favor (PSC, ERC, ICV i CiU) i 15 en contra (PP). El seu articulat incloïa la definició de Catalunya com a nació (art. 1), situava els fonaments de l'autogovern en els drets històrics del poble català (art. 5), i estipulava la consideració d'Espanya com a estat plurinacional i un model de finançament amb mecanismes propis del concert econòmic –encara que no se li deia per aquest nom. Igualment, com a altres punts a destacar, el nou Estatut blindava el català –que tota la ciutadania tenia el dret i el deure de conèixer– com a llengua preferent en l'administració i com a vehicular en l'ensenyament; establí una nova ordenació territorial basada en les vegueries (recuperant així el projecte d'ordenació elaborat durant la Segona República); reforçava els instruments jurídics de Catalunya tot establint un Consell de Justícia de Catalunya (presidit pel president del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, definit com a màxima instància judicial al Principat); creava i donava caràcter vinculant als dictàmens del Consell de Garanties Estatutàries; delimitava les competències exclusives de la Generalitat i les compartides entre l'Estat i la Generalitat, així com les relacionades amb la Unió Europea; establí un règim tributari per als governs locals i donava al Síndic de Greuges l'exclusiva de l'actuació a Catalunya. Era per tots aquests motius que el president Maragall, en el discurs de tancament del ple per a l'aprovació de la proposta de nou Estatut, va defensar que aquest nou text havia de servir per impulsar el canvi d'Espanya de l'Estat autonòmic a l'Estat federal.⁸⁷¹

Malgrat l'èxit que suposava l'aprovació de l'Estatut al Parlament de Catalunya, l'ambient dins del PSC distava de tota eufòria. Així es va fer evident quan Carme Chacón, durant la reunió següent de la Comissió Executiva dels socialistes catalans, va definir l'estat d'ànim del partit com de “profunda preocupació”, de “més responsabilitat que satisfacció”, davant del què l'*aparell* de la formació entenia que era un text definitiu excessiu.⁸⁷² Així s'ha d'entendre que, en conseqüència, el primer secretari del PSC anunciés després d'aquesta reunió –és a dir, només tres dies després de l'aprovació de l'Estatut– que els socialistes catalans presentarien al Congrés dels Diputats la seixantena d'esmenes que no havien sigut aprovades pel Parlament català durant el debat del text definitiu sota l'argument que l'Estatut només podria tenir èxit si es podia

---

⁸⁷¹ “Maragall afirma que el nuevo Estatut aspira a cambiar España”, *La Vanguardia*, 1 d'octubre del 2005

⁸⁷² MERCADER: *Mil dies amb PM*, p. 190-191

pactar a Madrid i que per arribar a un pacte calia cedir, “perquè sense cedir no hi ha pacte i sense pacte no hi ha Estatut”.⁸⁷³ Sens dubte, la presentació d’esmenes a l’Estatut sortit del Parlament per part del seu propi partit deixava en molt mal lloc a Pasqual Maragall, al que durant el mes de setembre del 2005 Rodríguez Zapatero ja havia convidat a anunciar la seva retirada política un cop aprovat l’Estatut per referèndum.⁸⁷⁴ La feblesa del president català es va veure reforçada el mes següent, quan els socialistes catalans van impedir-li generar una crisi de govern després que ho hagués intentat fer sense consultar-ho prèviament amb cap de les formacions integrants del seu executiu. El rebuig unànime de PSC, ERC i ICV-EUiA va suposar una desautorització en tota regla cap a Maragall, que va perdre així credencials cap als seus socis de govern i cap al seu propi partit,⁸⁷⁵ així com cap a molts dels consellers, que havien quedat assenyalats després que Maragall els hagués mogut la cadira.

Paral·lelament a tota aquesta controvèrsia interna, el 2 de novembre del 2005 una delegació catalana integrada per Manuela de Madre (PSC), Josep Lluís Carod-Rovira (ERC) i Artur Mas (CiU) va ser l’encarregada de defensar l’admissió a tràmit del nou Estatut al Congrés del Diputats. En la seva intervenció, la vicepresidenta del PSC va esgrimir que la reforma de l’Estatut era “necessària” i inaplaçable, al ser convenient a parts iguals per a Catalunya i per a Espanya. Segons el seu punt de vista, el nou Estatut havia de permetre evitar que s’alimentés el victimisme, la incomprensió i el desinterès de Catalunya cap a Espanya, alhora que havia de contribuir a la modernització de l’Estat. Com afirmava des de la voluntat de “respecte, diàleg i pacte” l’ex-alcalde de Santa Coloma de Gramenet:

La majoria dels catalans [...vol l’Estatut] com a estació central d’acord i cooperació entre tots els catalans i tots els espanyols, a través del respecte, el diàleg i el pacte. [...] Volem l’Estatut per tenir un sistema de finançament just i transparent, que ens aporti més recursos i més capacitat per decidir nosaltres

---

⁸⁷³ “El PSC llevará al Congreso enmiendas al Estatut que perdió en el Parlament”, *La Vanguardia*, 4 d’octubre del 2005

⁸⁷⁴ MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 271

⁸⁷⁵ Segons Josep Sánchez Llibre, quan Maragall va adduir que el *Pacte del Tinell* no especificava en cap punt que el president hagués de demanar permís als partits per poder realitzar canvis al govern, el viceprimer secretari del PSC Miquel Iceta li va respondre que en aquest pacte tampoc s’especificava enlloc que Maragall hagués de ser president. SÁNCHEZ LLIBRE: *Les veritats de l’Estatut*, p. 163

mateixos, que garanteixi el progrés econòmic de Catalunya, de tots els que treballen i viuen allà, i que garanteixi també el seu potencial solidari. // El model de finançament que proposem pretén incrementar els recursos dels que disposarà la Generalitat i li atorga la responsabilitat sobre la recaptació i la gestió dels impostos en coordinació amb la Hisenda de l'Estat, partint de la base que la Generalitat és Estat. Estat espanyol, i no cap altre. // Volem l'Estatut per ocupar-nos millor de les persones amb unes polítiques socials més potents, per reduir les desigualtats i per eradicar la pobresa, que també existeixen a Catalunya, per modernitzar les institucions catalanes i la justícia, per respondre a les noves realitats del segle XXI. // Volem l'Estatut per dir també que som una nació i seguir avançant en la promoció de la llengua catalana, el dret i el deure a conèixer-la, des del respecte a la llibertat de totes les persones, parlin la llengua que parlin. [...] La nació catalana no nega la Nació [en majúscula al text transcrit] espanyola, [sinó que] l'enriqueix, ja que Espanya és -i no som els primers en dir-ho- una Nació de nacions. [...] No som una nació sense Estat, no. Som una nació que ja té el seu Estat, l'espanyol, que és el nostre.⁸⁷⁶

El cert és que, a jutjar pels esdeveniments, el front català no havia de convèncer només a l'oposició, sinó també al propi govern d'Espanya –tal com es desprèn, per exemple, de les paraules del ministre d'Administracions Públiques Jordi Sevilla que, espantat pel model de finançament i per la delimitació competencial que pogués arribar a establir-se a l'Estatut, expressava públicament el temor a que el text estatutari català esdevingués una “LOAPA a la inversa”, al considerar-lo lesiu contra les competències estatals.⁸⁷⁷ La postura del ministre Sevilla⁸⁷⁸ no era pas l'expressió d'una opinió minoritària dins del seu partit, sinó que el PSOE havia seguit l'evolució de

---

⁸⁷⁶ Intervenció inclosa a ICETA LLORENS, Miquel: *Catalanisme federalista*. Barcelona, Fundació Rafael Campalans, 2006, p. 152-157

⁸⁷⁷ “Un equipo jurídico defenderá las tesis catalanas sobre la constitucionalidad del nuevo Estatut”. *La Vanguardia*, 5 d'octubre del 2005

⁸⁷⁸ Que va ser desautoritzat pel PSOE quan va intentar començar una negociació amb el PP –a través de Josep Piqué, que tampoc va ser autoritzat pel seu partit a prosseguir els contactes– per explorar un pacte entre les dues formacions per delimitar el text de l'Estatut. Entrevista a Josep Piqué del 20 de maig del 2019 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/373394067>. Data darrera consulta: 25 de maig de 2020

l'elaboració de l'Estatut partint de l'escepticisme,⁸⁷⁹ passant per la reticència⁸⁸⁰ i acabant per mostrar-hi la seva completa oposició, titllant el document aprovat al Parlament català d'inacceptable i de "dubtosament constitucional".⁸⁸¹ Així, i malgrat l'anunci de la presentació de les esmenes per part dels socialistes catalans al Congrés dels Diputats, el rebuig que la reforma estatutària catalana inspirava a la plana major del PSOE no va deixar de ser nítid, tal com va poder comprovar aquell mateix novembre en primera persona Pasqual Maragall durant un sopar protocol·lari a Madrid en què va coincidir amb molts dels *barons* del partit. Durant aquell sopar, el president de la Generalitat de Catalunya va ser durament atacat per diversos membres destacats del socialisme espanyol –especialment el ministre de Defensa, José Bono, i el president de la Junta d'Extremadura, Juan Carlos Rodríguez Ibarra–,⁸⁸² fins al punt que el rei Joan Carles I va haver d'intercedir per calmar els ànims.⁸⁸³ Després d'aquell episodi, Maragall va resumir les seves sensacions al seu equip lamentant que "mitja Espanya no ens entén i l'altra meitat la tenim en contra".⁸⁸⁴ Per mirar de contrarestar-ho, des de la Generalitat de Catalunya es va engegar un cicle de pedagogia sobre els objectius de la reforma estatutària titulat *Catalunya proposa* i dissenyat a quatre mans amb el delegat de la Generalitat a Madrid, Santiago de Torres, en el que van participar polítics, intel·lectuals, periodistes, líders d'opinió i empresaris i que va tenir Barcelona i

---

⁸⁷⁹ Fins el punt que, durant les negociacions al Parlament de Catalunya, des de la Moncloa s'havia elaborat i fet circular una versió alternativa d'Estatut redactada en castellà que, allunyada de qualsevol consens catalanista, havia sigut rebutjada fins i tot pel propi PSC. MERCADER: *Mil dies amb PM*, p. 155

⁸⁸⁰ Per exemple, el juliol del 2005, l'històric dirigent i encara influent diputat Alfonso Guerra havia aventurat que l'Estatut no prosperaria perquè suposava la "fragmentació de la sobirania popular" i "desfer el llarg camí que havia conduït a l'Estat democràtic". Declaracions recollides el 8 de juliol del 2005 per la Cadena Ser, fetes en el marc d'un curs d'estiu a San Lorenzo del Escorial sobre "La cohesió social i territorial d'Espanya".

⁸⁸¹ "La dirección del PSOE endurece el lenguaje crítico del Gobierno", *La Vanguardia*, 4 d'octubre del 2005

⁸⁸² En declaracions públiques del 3 d'octubre de 2005, Rodríguez Ibarra havia definit la reforma de l'Estatut com a "ofensiva", assegurant que Espanya no era una nació de nacions i presentant una proposta no de llei davant l'Assemblea d'Extremadura en què es comprometia a presentar un recurs d'inconstitucionalitat davant del TC si les Corts espanyoles no aprovaven una versió amb modificacions substancials del text estatutari català. "Ibarra: "La reforma es ofensiva".", *La Vanguardia*, 4 d'octubre del 2005

⁸⁸³ Concretament, el sopar va tenir lloc a l'ambaixada de Portugal a Madrid i s'oferia com a comiat al president sortint de la república portuguesa, Jorge Sampaio. MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 137-138

⁸⁸⁴ MERCADER: *Mil dies amb PM*, p. 212

Madrid, però també ciutats com Sevilla, Bilbao i la Corunya com a principals escenaris.⁸⁸⁵ Però malgrat els esforços dels involucrats, aquesta campanya no va aconseguir els seus objectius, arribant en ocasions a produir-se situacions de tanta tensió entre el públic com la que va obligar a cancel·lar l'acte en què Manuela de Madre estava participant, conjuntament amb Josep Antoni Duran i Lleida (UDC), a l'Ateneo de Sevilla, l'abril del 2006.⁸⁸⁶

Però més enllà de tot el rebombori mediàtic i parlamentari que va generar-se al seu voltant, un dels principals problemes amb què va topar l'Estatut durant la seva tramitació a Madrid va ser la manca d'entesa entre els presidents del govern català i espanyol, que a l'octubre del 2005 havia arribat a nivell gairebé absoluts i per la que en moltes ocasions els contactes entre governs es van realitzar per via intermèdia. Per aquest motiu, en un dels seus pocs encontres, quan Zapatero va exposar a Maragall els catorze punts principals en què discrepava de l'Estatut sorgit del Parlament català –que es poden resumir entorn de la definició de Catalunya com a nació dins l'articulat (el president espanyol la volia al preàmbul, aclarint que el grau d'autogovern era el corresponent a una comunitat autònoma); la participació de Catalunya en els òrgans de l'Estat; el model de finançament i la naturalesa de la inversió de l'Estat a Catalunya; el paper reservat al Consell de Garanties Estatutàries i al Tribunal Superior de Justícia de Catalunya; l'ordenació de les caixes d'estalvi i el sector bancari prevista; les competències sobre immigració; la gestió dels ports i aeroports, així com d'AENA; la possibilitat de regular sobre el mercat interior i la gestió dels paradors nacionals–, els dos presidents van acordar delegar els grans temes de gestió en els negociadors habituals⁸⁸⁷ i les qüestions més polítiques al trio format pel primer secretari i ministre d'Indústria José Montilla, el portaveu del grup socialista al Congrés dels Diputats Alfredo Pérez Rubalcaba i el Secretari d'Estat de Relacions amb les Corts, Francisco Caamaño⁸⁸⁸ –que acabarien sent figures clau per fer possible l'entesa definitiva

---

⁸⁸⁵ MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 269

⁸⁸⁶ Entrevista a Manuela de Madre dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa

⁸⁸⁷ Les dues principals parelles de ball van ser la vicepresidenta del govern espanyol Maria Teresa Fernández de la Vega i el conseller de Relacions Institucionals Joan Saura; així com el ministre d'Economia Pedro Solbes i el seu homòleg a la Generalitat Antoni Castells, etc. Entrevista a Joan Saura dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa

⁸⁸⁸ Sobre els punts de desacord de Zapatero cap a l'Estatut i el pes de les negociacions, consultar MERCADER: *Mil dies amb PM*, p. 193-194

sobre l'Estatut, conjuntament amb José Luis Rodríguez (cap de gabinet de Caamaño), Ramón Jáuregui i Diego López Garrido pel PSOE, Daniel Fernández, Miquel Iceta i Manuela de Madre pel PSC i Jaume Bosch (ICV-EUiA), Joan Ridaó (ERC) i Francesc Homs (CiU).⁸⁸⁹

Davant d'una negociació encallada per les desavinences entre els seus diferents actors i de la manca de confiança de Rodríguez Zapatero cap a Maragall, el president del govern espanyol va acabar acordant la versió definitiva de l'Estatut català amb el cap de l'oposició al Parlament de Catalunya, Artur Mas.⁸⁹⁰ En una llarga reunió secreta durant el 21 de gener del 2006, Zapatero i Mas van arribar a un acord que tenia com a punts principals que el text estatutari passés a recollir que Catalunya és una nació al preàmbul (enmig d'un redactat ple d'atenuants) i que el model de finançament per a Catalunya s'allunyés de la fórmula de quasi-concert econòmic prevista al text aprovat pel Parlament català el setembre del 2005 –per passar-se a preveure la creació d'una Agència Tributària Catalana de format híbrid entre l'administració catalana i espanyola, que haurien d'acordar els detalls del funcionament d'aquest nou organisme més endavant. Segons Joan B. Culla, aquest pacte ha de ser entès com a fruit del diagnòstic de Rodríguez Zapatero que l'única manera de sobreviure políticament a l'Estatut català, un cop constatat el gran rebuig entre les dretes i la manca de suport entre les esquerres espanyoles, era retallant-ne els punts més atrevits –un extrem al que només podia arribar amb el suport de CiU i de cap dels integrants del govern català. Fent aquest moviment, a més, Zapatero podia espolsar-se el “demonizat” pacte de suport parlamentari amb ERC i associar-se amb una força política que gaudia de molta més acceptació a Espanya, com era CiU.⁸⁹¹ I és que el cert és que l'acord entre Mas i Zapatero va suposar un daltabaix polític a Catalunya de molta

---

⁸⁸⁹ SANTOS, Lúdia, BONET, Laia i FUENTES, David: *El nou Estatut. Comentaris a peu d'obra*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2006, p. 33

⁸⁹⁰ Els contactes entre Mas i Zapatero s'havien iniciat durant la primera fase de la negociació estatutària a proposta de Pasqual Maragall, que s'havia endut maldecaps importants dels contactes entre el president del govern espanyol i el cap de l'oposició a Catalunya, com quan van pactar que el Parlament català aprovés el concert econòmic com a model de finançament, per modificar-ho posteriorment al Congrés dels Diputats –un pacte que beneficiava políticament a totes dues parts, però que anava en contra dels interessos del govern català, pel que Pasqual Maragall va desactivar aquesta opció. Entrevista a Antoni Castells dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa.

⁸⁹¹ CULLA, Joan B.: “Catalunya, temps de tripartits”, dins RIQUER, Borja de (dir.): *Història. Política, societat i cultura dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2008

consideració, en què –com veurem més endavant– el canvi d’aliances parlamentàries a Madrid i el text final de l’Estatut van generar una sèrie d’esdeveniments que van acabar amb el trajecte vital del primer govern de progrés de Catalunya.

Els efectes immediats del pacte entre Mas i Zapatero van ser la culminació, el març del 2006, dels treballs de la Comissió Constitucional del Congrés dels Diputats sobre l’Estatut de Catalunya, amb uns resultats finals que van fer presumir al president de la comissió, Alfonso Guerra, d’haver passat el ribot damunt d’una proposta –la sorgida del Parlament de Catalunya– que ell considerava “infumable”.⁸⁹² Així, aquesta versió rebaixada de l’Estatut va acabar sent aprovada el 30 de març del 2006 al Congrés dels Diputats per 189 vots a favor (PSOE, PSC, CiU, PNV, IU-ICV, CC-NC i BNG), 2 abstencions (Nafarroa Bai i CHA) i 154 en contra (PP, ERC, EA i PPC). De totes aquestes negatives, potser la més evident, per coherència amb la intolerància mostrada fins aleshores amb la proposta catalana, era la del PP de Mariano Rajoy, que s’havia dedicat durant tot el procés estatutari a capitalitzar el clima de rebuig cap a l’Estatut que es va anar conformant entre un espectre important de la dreta (social, mediàtica, política i econòmica) espanyola. I és que, de fet, durant tots aquests mesos, els Populars van atiar, amb èxit, l’anticatalanisme –promovent la recollida de firmes contra l’Estatut el febrer 2006, convocant diverses manifestacions al carrer i mostrant connivència amb la campanya de rebuig als productes catalans, entre d’altres. Dins del seu argumentari contrari a la reforma estatutària, que englobaven com a inconstitucional des del primer moment, els principals punts en contra dels populars contra el nou Estatut català van ser la definició de Catalunya com a nació; el fet que conèixer el català passés a ser un deure i que es reforçés el seu paper com a llengua vehicular en l’ensenyament; que Catalunya tingués poder judicial propi; la distribució competencial que es feia amb l’Estat; el model de bilateralitat implantat –que significaria, al seu parer, posar les bases d’un model confederal asimètric; les atribucions en relacions internacionals i l’aspiració a tenir un sistema de finançament propi. Per tot plegat, un cop aprovada la norma, el PP va recórrer 114 articles del nou Estatut –amb l’agreujant que, quan alguns

---

⁸⁹² “El tripartito catalán se quejará a Guerra por sus críticas al Estatuto”, *El País*, 11 d’abril del 2006

d'aquests es van calcar l'any següent a l'Estatut d'Andalusia del 2007, els populars no van interposar-hi cap recurs, en una actitud que no va ser excepcional, sinó que, de fet, el PP no es va oposar significativament a cap dels processos de reforma estatutària de València (2006), Balears (2007), Aragó (2007), Castella i Lleó (2007), Navarra (2010) i Extremadura (2011).⁸⁹³

Si bé el vot negatiu del PP era previsible, l'oposició d'ERC al text aprovat pel Congrés suposava tota una sorpresa, tenint en compte que el partit republicà era un dels impulsors de tot el projecte. Aquesta contradicció, justificada per Joan Puigcercós en seu parlamentària argumentant que havia quedat "un bon Estatut per a Espanya, però un mal Estatut per a una nació com Catalunya",⁸⁹⁴ es va deure sobretot a la pressió de les bases del partit –en general, molt més radicalitzades que el seu electorat– en aquest sentit, fins al punt que van acabar-se imposant al parer de membres destacats de la seva direcció. Així, mentre el president d'ERC, Josep Lluís Carod-Rovira, era reticent a demanar el vot contrari a la proposta definitiva d'Estatut (malgrat estar en desacord amb la seva modificació), veus notables de dins de la formació, com el conseller de Governació i Administracions Públiques Joan Carretero o el secretari d'Organització del partit, Xavier Vendrell, van significar-se especialment a favor de la negativa d'ERC a l'Estatut. Aquesta circumstància va comportar en un primer moment la destitució de Carretero (20 d'abril del 2006) del seu càrrec de conseller per part de Pasqual Maragall, però la seva substitució pel propi Vendrell no va permetre arreglar, ni de bon tros, la situació. Així, si l'abstenció d'ERC en la votació sobre l'Estatut del 10 de maig del 2006 al Senat espanyol va permetre finalitzar amb èxit el tràmit a Corts,⁸⁹⁵ l'anunci aquell mateix dia que el partit demanaria el "no" al referèndum que havia de ratificar definitivament el text va acabar suposant l'expulsió dels republicans pel govern –en una decisió unilateral de Pasqual Maragall que no va comptar ni amb l'aprovació del primer secretari del PSC, José Montilla, ni el vist-i-plau de l'altre soci de govern, ICV-EUiA.⁸⁹⁶

---

⁸⁹³ NÚÑEIX SEIXAS: *Espanya en democràcia*, p. 343-344

⁸⁹⁴ "Puigcercós pide cambios al PSOE y aprovechar un mejor clima político", *La Vanguardia*, 31 de març del 2006

⁸⁹⁵ L'Estatut va ser aprovat al Senat amb 128 vots favorables (PSOE, PSC, CiU, ICV-EUiA), 125 contraris (PP) i 6 abstencions (ERC, EA i PAR).

⁸⁹⁶ MONTILLA: *Clar i català*, p. 35

El referèndum per a l'aprovació definitiva de l'Estatut es va celebrar el 18 de juny del 2006 i, malgrat la baixa participació que va concentrar (48'85%), va permetre l'entrada en vigor del nou text estatutari l'agost següent, al imposar-se clarament el *sí* (73'9%) al *no* (20'76%) –mentre es registrava un altíssim nombre de vots nuls o en blanc (5'34%). Malgrat haver sigut validat per totes les cambres de representants i per la ciutadania, el PP va presentar el 31 de juliol del 2006 l'anunciat recurs d'inconstitucionalitat contra l'Estatut, un gest que van imitar durant els mesos següents el Defensor del Pueblo (Enrique Múgica Herzog, històric dirigent socialista), els governs autonòmics de Múrcia (PP), La Rioja (PP), Comunitat Valenciana (PP), Illes Balears (PP-Unió Mallorquina) i l'Aragó (PSOE-PAR), presentant recursos que atacaven sobretot el model de finançament, de gestió hidràulica i relatius a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Després de les múltiples crisis que havien caracteritzat el seu govern, del desgast de les relacions amb el govern espanyol i de la sortida d'ERC de l'executiu català –que havia comportat l'anunci dels republicans que no renovarien el seu suport a Pasqual Maragall si tornava a ser presidenciable–, el desplegament del nou Estatut no va realitzar-se sota el lideratge del govern que l'havia impulsat, sinó que va quedar en mans del que el succeiria, que tenia així quatre anys de marge i legitimitat per tirar endavant el projecte. Amb aquesta perspectiva, Pasqual Maragall va convocar eleccions autonòmiques a Catalunya pel dijous 1 de novembre del 2006 –uns comicis als que ja no va ser candidat. En efecte, Maragall va fer pública la seva decisió de no postular-se a la reelecció només tres dies després del referèndum sobre l'Estatut, el 21 de juny del 2006. En aquesta decisió hi va pesar moltíssim la solitud del president respecte el seu partit –on l'*aparell* clarament no el volia i on era evident que li havien fet el llit–, així com del rebuig que Maragall sabia que inspirava entre la

plana major del socialisme espanyol.⁸⁹⁷ Després d'uns anys durs,⁸⁹⁸ i pocs mesos abans d'anunciar que patia la malaltia de l'Alzheimer, el president es retirava de la primera línia política,⁸⁹⁹ essent substituït pel primer secretari del PSC, José Montilla, que malgrat ser el candidat predilecte del PSOE i de Zapatero, no va esdevenir el president de la Generalitat dòcil que s'esperava, sinó que –al donar continuïtat a les grans línies polítiques del mandat de Maragall– va viure una etapa al capdavant del govern català també ben convulsa.

6.3.6. El govern Montilla. La crisi del 2008 i la tensa espera de la sentència

Malgrat que la substitució de Maragall per Montilla suposés un canvi radical en l'estil del candidat socialista i que la sortida del president de la Generalitat no es produís precisament sense cicatrius, el PSC va aconseguir uns resultats electorals que li permetien renovar l'experiència del govern de progrés als comicis de l'1 de novembre del 2006. Així, tot i que per primera vegada des del 1995 CiU va guanyar tant en escons (48) com en vots (31'52%) i que el PSC va baixar a 37 representants (26'82%) –tal com va fer ERC, que va retrocedir lleugerament, quedant-se amb 21 diputats (14'03%)–, els números continuaven sortint perquè ICV-EUiA va compensar parcialment la davallada dels seus socis de govern i va pujar fins als 12 seients (9'52%), fent insuficients els resultats del PP per arribar a poder formar un govern de dretes –al obtenir 14 llocs al Parlament (10'65%), quedant afectats els populars per l'entrada al Parlament de Catalunya la formació anticatalanista Ciutadans (3 diputats, 3'04% vots). D'aquesta manera, el 4 de novembre del 2006 s'anunciava el compromís entre

---

⁸⁹⁷ Sobre aquest darrer punt, Maragall explica que durant el procés estatutari “podia palpar la incomoditat política i física que els ocasionava la meua presència [a molts dels dirigents territorials del PSOE], de la mateixa manera que patia la seva agressivitat verbal a les trobades a porta tancada”. MARAGALL: *Oda inacabada*, p. 271

⁸⁹⁸ Simptomàticament, el 6 març de 2005 el president Maragall va fer públicament una molt desafortunada metàfora (posteriorment rectificada) dient que el govern català es sentia a vegades “com una dona maltractada” davant els múltiples i repetits atacs als que es veia sotmès durant aquella etapa. “Maragall: “mi gobierno se siente comom una mujer maltratada”, *El País*, 7 de març del 2005

⁸⁹⁹ No sense haver temptejat abans entre com a mínim tres consellers del seu govern si volien prendre-li el relleu com a candidats alternatius a Montilla. Entrevista a Joaquim Nadal (23 de març del 2020)

PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA per a la formació d'un govern d'Entesa Nacional de Progrés. La celeritat amb la que s'havia arribat a l'acord (només havien passat quatre dies des de les eleccions) es va deure bàsicament a dos factors. Per una banda, els ritmes de l'entesa van accelerar-se per tal d'evitar que es fes possible un pacte entre el PSC i CiU –opció predilecta de Rodríguez Zapatero, que pretenia que es formés un govern *sociovergent* presidit per Artur Mas i així garantir-se el suport de la coalició nacionalista al Congrés dels Diputats.⁹⁰⁰ Per altra banda, el nou govern (o *segon tripartit*, segons el malnom que va rebre de seguida) basava el seu eix programàtic en una línia idèntica en molts punts o totalment coherent en molts d'altres respecte el seu predecessor. Aquesta continuïtat era perfectament palpable tant en la definició de les polítiques de l'executiu de Montilla, que havien d'aprofundir en el desenvolupament de l'Estat del Benestar (Llei de Barris, etc.) i donar prioritat a l'aplicació i desenvolupament del nou Estatut –dos objectius que es plantejaven com a interrelacionats.⁹⁰¹ L'altre gran eix de continuïtat respecte el govern Maragall era la mateixa composició de l'executiu de Montilla, on el PSC va mantenir la majoria de càrrecs i competències, amb la presència de Joaquim Nadal a Política Territorial i Obres Públiques, Antoni Castells a Economia i Finances, Montserrat Tura –aquest cop a Justícia– i Marina Geli (Salut). Així mateix, els socialistes catalans conservaven Agricultura, Ramaderia i Pesca (Joaquim Llena), Treball (Maria del Mar Serna) i incorporaven Educació (Ernest Maragall). Mentrestant, la vicepresidència (Josep Lluís Carod-Rovira) i Governació i Administracions Públiques (Joan Puigcercós) quedaven en mans d'ERC, que també va passar a ocupar Cultura i Mitjans de Comunicació (Joan Manuel Tresserras) i mantenia Innovació, Universitats i Empresa (Josep Huguet) i Acció Social i Ciutadania (Carme Capdevila). ICV continuava tenint dos representants a l'executiu català, però –en consonància amb l'augment de suports que havia rebut– veia incrementades les seves atribucions. D'aquesta manera, Joan Saura incorporava la responsabilitat d'Interior a les Relacions

---

⁹⁰⁰ MONTILLA: *Clar i català*, p. 56. De fet, el líder del PSOE ja havia vist amb bons ulls aquesta fórmula tres anys abans, quan Josep Antoni Duran i Lleida li havia fet arribar per via intermèdia la proposta de CiU d'explorar la formació d'un govern entre la coalició nacionalista i els socialistes catalans. L'oposició de José Montilla havia aturat que aquesta proposta anés més enllà el 2003. SÁNCHEZ LLIBRE: *Les veritats de l'Estatut*, p. 56-57

⁹⁰¹ MONTILLA; José: *Discurs d'investidura "Concertació, diàleg i polítiques socials per a Catalunya"*.

institucionals i Participació, mentre Medi Ambient i Habitatge canviaven de titular (Francesc Baltasar).

A nivell intern, el nou govern va tenir una vida menys agitada que l'anterior. L'estil de lideratge de José Montilla diferia força del de Maragall, imprimint un to molt menys intel·lectualitzat i molt més adreçat a oferir una imatge de pragmatisme –per alguna cosa, l'eslògan de la seva campanya electoral havia estat “Fets, no paraules”.⁹⁰² Així, i malgrat que des d'alguns sectors d'ERC es posés en dubte puntualment el seu lideratge –com va fer el març del 2007 el vicesecretari general de Coordinació dels republicans, Xavier Vendrell, al oferir a Artur Mas fer-lo president si es comprometia a realitzar un referèndum d'autodeterminació, en una proposta rebutjada per CiU–,⁹⁰³ el segon govern de progrés va aconseguir mantenir un cert clima de cohesió al llarg de la seva trajectòria que va anar-se desfent, però, a mesura que la tensa espera de la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut s'allargassava. De fet, el govern Montilla va veure la totalitat de la seva existència condicionada per les dificultats en el desplegament estatutari i per l'amenaça que suposava la resolució dels recursos d'inconstitucionalitat que formulés el TC. Igualment, a partir del 2008, l'esclat d'una crisi econòmica global va dinamitar qualsevol previsió sobre les polítiques socials del govern i obligar a emprendre una molt important política de reducció de despesa.⁹⁰⁴ Per raons d'extensió, en aquest estudi ens centrarem només en la problemàtica de l'aplicació i sentència de l'Estatut.

El cert és que l'Estatut i el seu desplegament va continuar sent un dels grans punts de fricció entre els governs català i espanyol entre els anys 2006 i 2010. I és que, com afirma Joan Saura, després de l'aprovació del nou text

---

⁹⁰² Fins al punt que Joan Saura va acabar lamentant una manca de traç polític global i d'una visió estratègica de conjunt que hagués pogut donar més potència i bona imatge a aquest govern. Entrevista a Joan Saura dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa.

⁹⁰³ Un moviment alineat amb el sorgiment d'una secció crítica dins d'ERC anomenada Reagrupament, liderada per Joan Carretero, amb un gran èxit de suports. CULLA: “Catalunya, temps de tripartits”

⁹⁰⁴ Les primeres mesures, de caràcter intern, es van prendre el novembre del 2007 davant d'un empitjorament de les xifres econòmiques. El 2008 es van deixar de cobrir baixes en tots els àmbits menys educació, sanitat i seguretat; el 2009 es van congelar els sous dels funcionaris i es van amortitzar places que es consideraven prescindibles, així com no es van cobrir totes les vacants necessàries i el 2010 ja es va procedir a la reducció de sous dels empleats públics i a l'emissió de bons de deute públic, davant la impossibilitat de poder recórrer a l'endeutament exterior. Per una explicació d'aquestes polítiques en primera persona, consultar MONTILLA: *Clar i català*, p. 119-143

estatutari, l'Administració Central va actuar com si la nova norma no hagués entrat en vigor, demostrant no tenir cap pressa en la posada en marxa del traspàs competencial, en una dinàmica que ja venia de la legislatura anterior.⁹⁰⁵ Així, durant els set anys de governs de progrés a Catalunya, la majoria de consellers del govern català van topar amb severes dificultats per poder col·laborar amb el govern central i la seva delegació a Catalunya en tots els àmbits de govern: interior,⁹⁰⁶ justícia, obres públiques, etc.⁹⁰⁷ Aquesta problemàtica va esdevenir especialment notòria en el cas de la negociació del nou model de finançament, que es va eternitzar durant gairebé tres anys, incomplint els terminis marcats per l'Estatut, i va acabar suposant un abans i un després en les relacions entre José Montilla i José Luis Rodríguez Zapatero.⁹⁰⁸ Com hem vist, la qüestió del model de finançament ja havia sigut una de les més problemàtiques a l'hora d'arribar a un acord sobre el text estatutari, i s'havia deixat a la negociació entre els dos governs la seva configuració definitiva. El PSC, de fet, tenia un historial remarcable a l'hora de pressionar per millorar el finançament català, havent engegat campanyes públiques a mitjans de la dècada de 1980 a favor d'una tributació pròpia de la Generalitat i per la cessió de part de la de l'Estat, per acabar aconseguint que també CiU es fes seus alguns dels seus postulats. Va ser d'aquesta manera que a principis de la dècada de 1990 el govern català va iniciar les peticions d'encaminar-se cap a la *coresponsabilitat fiscal*, demanant la cessió per a les comunitats autònomes d'un 15% de l'IRPF de forma territorialitzada. Aquest plantejament va obrir una polèmica important entre CCAA presidides pel PSOE i, consegüentment, dins del socialisme espanyol, on van acabar imposant-se majoritàriament les postures del president extremeny Juan Carlos Rodríguez Ibarra, que rebutjava aquesta possibilitat sota l'argument que conduiria al

---

⁹⁰⁵ Entrevista a Joan Saura dins el programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa

⁹⁰⁶ En el cas del desplegament dels Mossos d'Esquadra a Barcelona, Joan Rangel, delegat del govern d'Espanya a Catalunya, es va negar a presentar un pla de replegament de la policia espanyola i no va acudir a l'acte de formalització del relleu. TURA, Montserrat: *Estirant el fil. Quan el PSC va abandonar el catalanisme*. Barcelona: Pòrtic, 2014, p. 99

⁹⁰⁷ Tres anys després de l'entrada en vigor de l'Estatut, només s'havien pogut acordar 9 dels 40 traspàsos de competències previstos –entre els quals la gestió de Rodalies, Inspecció de Treball o els permisos de treball per a estrangers.

⁹⁰⁸ Com evidencien les declaracions de José Montilla a mitja negociació del model de finançament, el juliol del 2008, en un acte del PSC on era present el president del govern espanyol: "José Luis [Rodríguez Zapatero], te queremos, pero queremos más a Catalunya". MONTILLA: *Clar i català*, p. 114

trencament d'Espanya. No va ser fins que el 1993 Felipe González va necessitar el suport de CiU al Congrés dels Diputats per governar que la *coresponsabilitat fiscal* va poder-se posar en pràctica, cedint-se percentatges diferenciats a cada CCAA, entre les que continuava sense existir cap consens sobre la conveniència de cogestionar aquest impost.⁹⁰⁹ A l'alçada del 2006, i amb la intenció d'aprofundir en el caràcter federal d'Espanya, el model pactat casi quinze anys abans havia quedat com a insuficient. Però com havia passat fins aleshores, les propostes del PSC en la federalització del finançament autonòmic no van ser ben rebudes ni dins del PSOE ni dins del govern espanyol –que a banda de la seva manifesta manca d'entusiasme federal temia la davallada d'ingressos que la crisi econòmica que es va començar a dibuixar a partir del 2007 permetia endevinar. No va ser, de fet, fins que es va produir el relleu de Pedro Solbes per Elena Salgado, l'abril del 2009, a la vicepresidència econòmica de l'executiu de Rodríguez Zapatero que l'acord es va poder començar a desencallar. Durant tot aquest temps, el conseller d'Economia de la Generalitat de Catalunya, Antoni Castells, va tenir com a principal interlocutor el secretari d'Estat d'Hisenda i Pressupostos, Carlos Ocaña, en una negociació que es va tancar el juliol del 2009 amb un acord pel que Catalunya passava a quedar-se amb el 50% de l'IRPF, el 50% de l'IVA i el 58% dels impostos especials, alhora que s'establia la creació d'un fons de competitivitat orientat a premiar les economies més dinàmiques –la qual cosa beneficiava a Catalunya–, assolint, doncs, l'objectiu d'obrir la porta a un canvi del sistema general de finançament autonòmic que incorporava el principi d'*ordinalitat*. L'acord no va ser ben rebut ni pel PP ni per CiU, però en el moment de fer-se públic va explicar-se que permetria a Catalunya la gestió del 25% de la seva recaptació i al conjunt de les CCAA disposar d'11.000 milions d'euros més.⁹¹⁰

La duresa de les negociacions pel model de finançament, el desgast que estava començant a produir a tots nivells la gestió de la crisi econòmica global –que a partir del 2008 ja era evident, malgrat la reticència de Rodríguez Zapatero a acceptar-ho– i la pressió de la dreta política i mediàtica van fer que els governs català i espanyol afrontessin per separat i amb diferent preocupació els mesos previs a la sentència del TC sobre l'Estatut de Catalunya. Mentre

---

⁹⁰⁹ LO CASCIO: *Nacionalisme i autogovern*, p. 265-272

⁹¹⁰ “El Govern da el sí y cierra filas”, *La Vanguardia*, 13 de juliol del 2009

que per part del govern espanyol –tal i com li reconeixeria un dels seus factòtums, Alfredo Pérez Rubalcaba, a Joaquim Nadal a posteriori– es va acabar tenint la sensació de no haver fet prou per evitar una sentència contrària a l'Estatut,⁹¹¹ des del govern català sí que es va fer tot el possible perquè la resolució judicial no fos lesiva. Així, mentre es produïa una cruenta batalla política dins del propi Tribunal Constitucional entre els sectors *progressista* (afí al PSOE) i *conservador* (controlat pel PP), amb recusacions i manca de renovació dels magistrats als que els havia caducat el mandat a partir del 2007, des de la Generalitat es realitzava *pedagogia* activa sobre els riscos d'una sentència contra Catalunya, tant de portes endins com a nivell públic –des de l'abril del 2007, Montilla va alertar diverses vegades dels perills de generar *desafecció* entre els catalans envers Espanya.⁹¹² Els esforços institucionals van anar acompanyats d'una campanya mediàtica que va tenir moments històrics entre la premsa catalana, com la publicació de l'editorial conjunt “La dignitat de Catalunya”, el 26 de novembre del 2009, que van publicar els dotze diaris amb seu a Catalunya en defensa de la constitucionalitat i legitimitat de l'Estatut. Igualment, el govern català va seguir treballant en el desplegament de les mesures previstes a la nova norma, com el disseny d'una nova ordenació territorial amb la substitució de les diputacions i els consells comarcals per les vegueries.⁹¹³ Però el gest més contundent del govern i la primera força de l'oposició, CiU, va arribar el 29 d'abril del 2010, quan el Parlament de Catalunya va aprovar una resolució (amb un 87% de suport) instant al TC a declarar-se incompetent per a sentenciar sobre l'Estatut, alhora que demanant la renovació del terç dels magistrats que tenien el mandat caducat, així com motivant que els grups parlamentaris catalans promoguessin al Senat la

---

⁹¹¹ Entrevista a Joaquim Nadal (23 de març del 2020)

⁹¹² Un bon exemple de la naturalesa d'aquests discursos el trobem en el que el president de la Generalitat va realitzar al Foro Nueva Economía Madrid el 7 de novembre del 2007, on va acabar afirmant que “Espanya serà plural o no serà”. MONTILLA, José: *Discursos del Presidente de la Generalitat en Madrid*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2008, p. 23-26

⁹¹³ Aprovat del 2 de febrer del 2010, el *Projecte de Llei de vegueries de Catalunya* preveia la creació de set vegueries –Barcelona, Camp de Tarragona, Lleida, Girona, Terres de l'Ebre, Catalunya Central i Alt Pirineu i Aran. El 2016 el Parlament de Catalunya va aprovar la modificació d'aquest mapa i incorporava una vuitena vegueria, el Penedès, encara que la manca de reforma de les lleis orgàniques corresponents al Congrés dels Diputats ha impossibilitat fins ara l'entrada en vigor d'aquest model. Sí que es va poder implementar, en canvi, l'Àrea Metropolitana de Barcelona, creada el 2010 incloent molts dels territoris i de les característiques de la Corporació Metropolitana de Barcelona, suprimida el 1987.

reforma de la llei orgànica del TC. Tots els esforços realitzats des de Catalunya van acabar sent, malgrat tot, fútils.

Després de sis intents frustrats d'aprovar una ponència sobre l'Estatut, el 28 de juny del 2010 el Tribunal Constitucional aprovava sense unanimitat (6 vots a favor i 4 en contra) una sentència en què s'assenyalava que la definició de Catalunya com a nació no tenia validesa jurídica al estar situada al preàmbul, però la feina acompanyar de l'aclariment que ho era dins la indissoluble unitat d'Espanya, tal com resa la Constitució. Del total d'articles recorreguts, el TC només en va acabar declarant 14 com a inconstitucionals, però tots d'un gran valor simbòlic i eixos claus en la proposta federalitzant de l'Estat. Concretament, la resolució afectava l'àmbit de la llengua (el català no podia ser d'ús *preferent*), l'ordenament jurídic (el Consell de Justícia de Catalunya i el Síndic de Greuges perdien el seu caràcter exclusiu, així com els informes del Consell de Garanties Estatutàries el seu caràcter vinculant), les funcions compartides amb l'Estat (regulació de caixes i entitats bancàries), el dret civil (es perdien les competències exclusives en aquest camp), el finançament (la referència a la similitud de l'esforç fiscal entre CCAA quedava eliminada) i la regulació tributària local. Igualment, el TC reinterpretava 23 articles i 4 disposicions més, referents als drets històrics de Catalunya i els seus símbols, el blindatge de la llengua catalana –dret i deure de conèixer-la i condició de llengua vehicular en l'ensenyament–, les competències en immigració, la bilateralitat en les negociacions amb l'Estat i la capacitat de promoure consultes a la ciutadania. Per tot plegat, només 186 dels 223 articles de l'Estatut del 2006 quedaven sense retallar, reinterpretar o, directament, suprimir.

La sentència contra l'Estatut va provocar un autèntic *tsunami* –manllevant la definició a Joan B. Culla– en la política catalana, fins al punt que hom considera que va suposar l'inici del *procés* independentista a Catalunya.⁹¹⁴ El socialisme català no va quedar, evidentment, al marge de la convulsió que es va produir a tots nivells –social i polític–, adoptant-se en un primer moment dues postures ben diferenciades. Per una banda, veus significatives com la de la ministra de Defensa Carme Chacón van fer una crida pública a relativitzar la sentència, argumentant en un article conjunt amb Felipe González que un immens gruix

---

⁹¹⁴ Una visió darrerament matisada, com fa Jordi Muñoz al seu excel·lent *Principi de realitat. Una proposta per a l'endemà del Procés*. Barcelona: L'Avenç, 2020

de l'Estatut del 2006 quedava sense afectar i remarcant que Catalunya seguia tenint un nivell d'autogovern superior al tingut fins aleshores,⁹¹⁵ mentre un altre important sector del PSC, liderada pel propi José Montilla, va alinear-se amb les veus més crítiques contra la sentència. D'aquesta manera, el president de la Generalitat va mostrar-se "indignat" per la sentència d'un tribunal "desacreditat [...] més obsessionat en dictar sentència que en fer justícia" en el discurs institucional que va oferir tot just saber-se la resolució del TC, afirmant sentir-se "maltractats" però no vençuts, i fent una crida a la manifestació de rebuig que va començar-se a organitzar de seguida.⁹¹⁶ Essent així, Montilla va encapçalar l'històrica manifestació del 10 de juliol del 2010 a Barcelona, que sota el títol "Som una nació. Nosaltres decidim" va aplegar a la capital catalana vora un milió de persones –un grup molt minoritari de les quals va increpar-lo en el transcurs de la marxa. Amb les eleccions autonòmiques a la cantonada, el president català –que havia deixat d'assistir a les reunions de la comissió executiva federal del PSOE des que havia accedit al càrrec, al pensar que el seu càrrec institucional no era compatible amb aquest càrrec orgànic–⁹¹⁷ va intentar bastir ponts de nou amb el govern central dissenyant un seguit de mesures que compensessin els desajustos creats per la sentència del TC amb la vicepresidenta espanyola Maria Teresa Fernández de la Vega, però la sortida d'aquesta de l'executiu presidit per Rodríguez Zapatero va fer que tot plegat quedés en paper mullat, malgrat haver-se'n arribat a estudiar algunes al Consell de Ministres.⁹¹⁸

La sentència del Tribunal Constitucional contra l'Estatut de Catalunya va suposar, d'aquesta manera, el final d'una etapa, i de fet ni el PSC ni ERC van encarar les eleccions autonòmiques del 28 de novembre del 2010 amb la idea de donar continuïtat a les fórmules del govern de progrés a partir d'aleshores. Montilla no va poder revalidar la presidència de la Generalitat al perdre aquests comicis,⁹¹⁹ i les pugnes internes que la resolució del TC van despertar en el si

---

⁹¹⁵ CHACÓN, Carme, i GONZÁLEZ, Felipe: "Apuntes sobre Cataluña y España", *El País*, 26 de juliol del 2010

⁹¹⁶ "Montilla acata, se indigna, pero no lo ve todo perdido", *La Vanguardia*, 29 de juny del 2010

⁹¹⁷ MONTILLA: *Clar i català*, p. 110

⁹¹⁸ Entrevista a Maria Teresa Fernández de la Vega del 21 de novembre del 2018 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/348373069>. Data darrera consulta: 28 de maig de 2020

⁹¹⁹ CiU va guanyar les eleccions amb un espectacular augment de vots (38'47%) i escons (62), mentre el PSC va davallar fins els 28 representants, obtenint només un 18'32% dels suports. PP (18 diputats,

del socialisme català van fer que, per primera vegada des de la fundació del PSC aquest espai es trenqués, amb el sorgiment de diverses escissions sensibles amb el dret a decidir –Moviment d'Esquerres, etc.– en els mesos i anys següents.

12'33% vots), ICV (10, 7'39%), ERC (10, 7%), Ciutadans (3, 3'4%) i la candidatura Solidaritat per la Independència (4, 3'28%) completaven el Parlament català.

Conclusions

Throughout this study we have been able to prove with socialism that, despite being a minority force in Catalonia during its first seventy years of existence, it has been a political option with an unquestionable impact on the country's development during the 20th century and the first half of the 21st century. In both periods - the first between 1908 and 1977 and the second between 1977 and 2010 - the Catalan socialists were characterised above all by the value of their theoretical contributions (as they were in the Catalanism of the 1920s and 1930s); in the anti-Francoist struggle or, later, in the federal commitment made by the autonomous and municipal institutions from 1979), while in their low number of militancy -final and during the periods of maximum institutional splendour. During this time, two different projects in Spain were developed in the field of Catalan socialism. The first, of a unitary or centralist nature, has been embodied since 1908 by the Catalan Federation of the PSOE and, since 1978, by a notable group of PSC activists; On the other hand, the federal or Catalanist movement, which is historically linked to the republican tradition of the Catalan skerries, has been mainly driven by the directors of the various socialist groups (USC, MSC, CSC, Reagrupament. ...) which has been done during this century - evolving from the postulates of Campalans, Nin and Comorera to the beginning of the twentieth century and the beginning of the twenty-first. The coexistence between these two socialist tendencies in Catalonia has not been easy, as it was proved that by the end of 1978, and as a result of international pressure and the electoral needs of all its members, it was not possible to create a single Socialist Party of Catalonia - which would not resolve either this debate or the discomfort that a certain sensitivity generated in the other and vice versa. In any case, Catalan socialism has always held a significant position in the Catalan political arena, both in terms of institutional positions during the Second Republic and in terms of democratic recovery as a participant in the main unitary initiatives against Franco's regime.

As we have seen, during the period of Franco, Catalan socialism played a remarkable role in the unitary anti-Francoist action, despite its own dispersion and scarce militancy. The MSC, the FOC, the CSC, the Reagrupament, etc, will

serve as a refuge for many of those who want to take part in the struggle against the dictatorship, but who do not want to go into the communist camp, while the action of Catalan socialism will now be taken by the PSUC - a party with which we have explained to the first chapter, had a very close relationship since the Spanish Civil War - to become a full member of the unitary institutions and to propose together a solution which, starting with the constitution of the Assembly of Catalonia, would be decisive to avoid the perpetuation of the regime and to achieve the return of self-government to Catalonia.

Paradoxically, by the end of the 1970s, the socialist parties were not very present among the working class and, as we have seen, all the proposals for union action (which were more rhetorical than with sufficient knowledge or willingness to operate) drawn up by the management in exile during the Franco regime failed because of their lack of a real base. The leaders of Catalan socialism were mainly, while Franco was alive, members of a wealthy class, mostly Catalanists and aware of the need to overthrow the dictatorship and end social inequalities, chose a model of society - self-managed socialism - which had many defenders in Europe but could be imitated as a model of real application. All these questions, when the moment of truth arrives, will be softened to social-democratic postulates, as we have seen in the text.

The constitution of the PSC in 1978 was, as we have explained, the definitive culmination of all the previous attempts at unity in Catalan socialism, including the Catalan Federation of the PSOE, the only one that would consolidate and continue to be able to carry out Josep Rovira's cross-cutting project, with all the developments that time and events have required. In this case, the success in achieving unification was also preceded by the desire to be ahead of extraordinary circumstances (the Civil War in 1936 and the return to democracy in 1978), a situation that allowed the differences to be eliminated in order to separate the groups that sought to achieve such unity in order to formalise it. The need, then, is for the fundamental element (added, evidently, to the role of the Socialist International and the will of the respective party leaderships) to assert Catalan socialist unity, if we take into account the pernicious effects that it was supposed to have had in the 1977 elections, to remain separate. During the period in question, unity was not possible either because of the action of the police repression or because of the lack of visibility

of the real strength of each group on behalf of the militants, or because of the popular acceptance of their candidates in the election results, which will facilitate the confrontation of certain positions with no other element of pressure than internal unity. It is basically the sum of international pressure and the prospect of an electoral failure (in the case of the PSC-C) and the lack of effectiveness (in the case of the FSC-PSOE) that will lead to the Pacte d'Abril and the extraordinary terms (candidacy that did not have exclusively the name of the PSOE; formation of a proper parliamentary group) in which it will be proposed. The inclusion of the PSC-R in the process of unity in 1978 was basically due to the exhaustion of its planned projects and its own disappearance, since the paper did not lead to the election results of 1977 and the marginalisation of the Provisional Government of the Generalitat de Catalunya in Tarradellas. It is hoped that this will reaffirm my perception of the need for unity, given that this is the only way to overcome the traditional division between the socialist groups in Catalonia, The ideologies (socialism vs. social democracy) were immediately clear and, subsequently, the Catalan national identity, which was initially not shared by the FSC, was a success in terms of the identity syncretism advocated by the leaders of the PSC-C, a vision that was not shared initially by the FSC.

In addition to the ideological controls that could have been imposed on the PSC, the new party was also conditioned by the origins of its militants - which involved notable differences in political culture, as Gabriel Colomé explains, At the time of socialist unity, two politically different traditions and conceptions converged, as the PSC-C contributed the socialist tradition of the cooperativist, anarcho-syndicalist and Catalanist, anti-centralist, anti-statist and self-management movement, as well as profound influences from social Christianity; while the PSOE represented the socialism of republican, secular, worker and statist tradition. This problem was tackled at least until the third Congress of the Party (1982), when there were many unexpected events such as the second Congress (1980), after which these differences became more pronounced. The incompatibilities that exist at the end of time are well summarised by the historian Daniel Guerra Sesma:

By origin, evolution and ideological references, the Spanish and Catalan socialisms are two different socialisms. The Spanish one comes from Marxist and internationalist workerism and the Catalan one from federal republicanism and the particularist theories of Valentí Almirall. Catalan socialism was more the socialist version of Catalan nationalism than the Catalan version of Spanish socialism. Its federalism was not so much about making Spain a federal state as it was about Catalonia's federal pact with Spain. Its historical priority has been the national construction of Catalonia, while that of Spanish socialism has been the democratic construction of Spain. The two objectives have not been and still are not easily compatible.

To this end, the key role of the party leaderships must be stressed, as they will be promoting the party in the event that the socialist unit is assassinated, as demonstrated by the low participation of the militancy in the process and the subsequent difficulty (solved, to a large extent, by the incorporation of our members) of obtaining a climate of internal stability among the party's bases, which were initially very marked by their origin. In the case of the Catalan Federation of the PSOE, it is clear from the half of its membership that it is going to be successful, and it is not very convincing in terms of generating unity among the federal leadership, which will be achieved basically through the conviction of its Catalan leadership. The abandonment of militancy that both PSC-C and PSC-R registered when they were incorporated into this process also shows the disagreement that this caused among sectors of their bases, although it is also noteworthy that the division of the party ended in the creation of a new party with an entity and that Catalan socialism will be fully identified in the new PSC.

With regard to the 1977 electoral programme, we can appreciate a remarkable continuity of the radicalised approaches that made up the theoretical framework with which the PSC-C had entered the Transition. As has been explained, the general evolution of the skerries during this period of time to the abandonment of a radicalism in the postulates that defined the following exclusively rhetorical shores, However, when the opportunity arises to influence them in practice, it will be impossible not to gain general acceptance among the Spanish population (due to the factual power of the gangs), despite the fact that

the Constitution of 1978 leads it to achieve some of this, with the assimilation of the means of production by the workers. Questions that do generate consensus among the population represented, such as the recovery of Catalan self-government, will be resolved as a matter of priority by the Catalan socialist deputies, who will be deprived of leading the process, as we have seen, by the effects of Operation Tarradellas, drawn up by the Suárez government for this purpose.

One element that allows us to reach the level of empathy that the demand for the recovery of Catalan self-government had is the fact that the Catalan socialists achieved that the leaders of the PSOE ended up demanding as an essential step towards the democratic recovery of Spain, I would like to point out that the PSOE's centralist tradition has been maintained longer than it was with the change of leadership in 1974, despite the awareness of federalism in the sectors of the SPF. As was the case during the Second Republic, the favourable position of this party towards decentralisation was more tactical than otherwise. The fact that Alfonso Guerra was responsible for leading the negotiations with the UCD on the issue of autonomy was very much to his credit, considering his lack of empathy for sub-state nationalism, which shows how much he acted in this respect and how he explained his thinking later on:

Nationalist ideas never seemed to me to be the fruit of rationality. Ethnic discourse, like religious discourse, is separating, divisive, sets boundaries, establishes insurmountable differences, limits, limits, impoverishes. Those who believe in a particular lineage, clan, tribe or nation should be free to express and spread their ideas, but something very different is to share them or understand that it is a natural right that others must accept.

There was also the need for Catalan socialism to be active in teaching about Catalonia's national faith, and to dissociate it from bourgeois nationalist demands, identifying Catalanist demands with the desire for the emancipation of human beings, an objective which, by definition, had to be socialist. Unfortunately, the PSOE's reticence about questions such as language shows that the Catalan socialists did not fully succeed in defending their national positions in relation to those of the state party. In my opinion, the support and

active defence of the LOAPA, if conditioned by the political climate of the time, makes evident the PSOE's lack of real will to implement a true federal model throughout the Spanish State, a position in which we can see that while Felipe González will be in the government, and with the help of knowledge that has been deactivated, this is not going to be the case.

In my opinion, 1979 and 1980 marked the beginning of the shift in the balance between the PSC and the PSOE. We have explained that the 1979 electoral programme of the Catalan Socialists had been imposed by the PSOE, leaving in a second term the national questions to emit a message of centralised government (which had led to the resignation of Obiols from the Socialist leadership), and that the defeat of the Autonomous Communities in 1980 had as one of its main reasons the lack of mobilization of the socialist electorate in these elections, made the PSC lose the only strong position it could play before the state leadership, leading a basic project for the consolidation of the new system and developing its own policy. Moreover, the weakness of the PSC was due to the lack of internal cohesion of the PSC, since, according to an internal document -a circular document, with all the probabilities, for one of the internal currents of the 1979 partition-, the partition had to be faced with a weak management, A deficient internal organisation and a remarkable lack of information flow to the militant, who is said to have "worked hard in general, but the result of this effort, with the exception of the election results, has not been rewarded in the least by effective and encouraging results" at the level of political practice. In addition to the exhaustion of the PSC's main political lines, a number were in the process of recovering their self-government, as well as the differences in electoral support that had been refuted by their Catalanist proposals in 1980 and by the State in 1979. The combination of all these factors will be decisive in creating a correlation of forces in favour of the PSOE's proposals. This dynamic was, to my mind, triggered by the end of 1982 by the climate of internal instability within the PSC, while the PSOE was an absolutely cohesive party and was led by a person who had been deprived of a certain kind of culture, in contrast to the situation that had arisen over the figure of Joan Reventós since the defeat in 1980.

An easy reading of the parliamentary action of the Socialists of Catalonia during the two legislatures in which this group will exist would be to judge by the fact that the discipline of voting and voting with the PSOE will only be partially implemented one time, and it would be to conclude that there will be an absolute subordination of the PSC to the State Socialists in the Congress of Deputies. If it is certain that the PSC will remain apart from the negotiations and decisions of the consensus and that it will abide by the formulas decided by the PSOE in questions that have caused a division of criteria between all the two parties, it would be necessary to grant a nullification paper to the Catalan socialists in their Spanish parliamentary action. By accepting the rules of the game that impose the protocols of association agreed between the two groups, the PSC deputies will not be able to carry out parliamentary action based exclusively on their own criteria (in the case of the LOAPA, which is more notorious), But they will know how to adapt to such circumstances and, through negotiations with the state socialist deputies, they will be able to make their positions worthwhile so that the PSOE will take them on as its own in some cases. If the economic legislation of the first legislatures has been highlighted in this study, it is not only because of the importance it had before the crisis that was going on in the country, but also because this will be one of the camps in which the Catalan socialists will be most successful. In fact, the climate of understanding between the people in charge, Ernest Lluch and Enrique Barón Crespo, has greatly facilitated the collaboration and joint construction of the positions to be adopted in the economic sphere, in which, as they have said, it is not going to carry out a systematic denunciation of capitalism but rather it is going to try to palpate the negative social effects, in an exercise, we could say, clearly socialdemocratic.

During the study period, the State questions will clearly be those where the PSC will see less autonomy, but will try to influence the debate in a public and private way. The role of the Socialists of Catalonia in the drafting of the 1978 Constitution was to be shared by the PSOE, and in the case of the LOAPA the attempt at differentiated (albeit constructive) opposition was not accepted. However, in the case of harmonisation, the final result was achieved through negotiation, and the PSOE softened its centralising position, if the ways in which this was done led to the absolute disavowal of the PSC leadership. In this

case, the evolution that has always taken place in the area of the State is well reflected: the PSOE marginalized the PSC from the negotiations of the major agreements, but in its parliamentary process it allowed it to make contributions provided that they were considered acceptable by the State and did not compromise the unwritten hierarchical order between the two parties. He concluded that only in cases where the PSOE had agreed to the agreement would the Catalan socialist deputies be able to develop a strong parliament according to their criteria, which will be valuable in competing with the support of the main opposition party and in seeing it reflected in some of the agreements to which it and the UCD government will arrive. The establishment of this dynamic during the first stages of the democratic recovery meant that when Pasqual Maragall led the proposal for a new Statute for Catalonia from the presidency of the Catalan government (after years of proposing a The PSOE has reacted with hostility to many of its proposals and is part of the broad political bloc that is in favour of rewriting the Catalan statutory text in the Spanish Courts.

As for the synergies with the parliamentary action of the other Catalan forces at the Congress of Deputies, it is clear that the assertion of the unitary objectives (re-establishment of full democracy and Catalan self-government) will lead to the end of the stage of joint action among them. The ideological affinities with the state parties will therefore prevail in order to ensure that the national authorities succeed in re-establishing Catalan self-government and that a Catalan chamber is established to deal with them. However, the possibility of creating a common front, which all the Catalan forces would interpret as an attack on the Statute of Autonomy (as was the case with the LOAPA), would not end with the parties (in the case of the PSC and the PSUC) or the parliamentary alliances (CDC and UCD) that had been reached. The case of the LOAPA would be, in a certain sense, foundational, as it is clear from the alignments that the successive leaderships of the PSC would not pose a challenge like this to the political line drawn by the PSOE, as it was considered to be a step beyond what this party was prepared to accept and as it did not have the necessary muscle of Catalonia to endure with success - at least, in order to achieve the Catalan Government on behalf of the PSC. In addition, he took into account the "extremely Jacobian" character of Alfonso Guerra, and the fact that he was not

prepared to defend the existence of the parliamentary groups of Catalan socialists and basques within the PSOE, It is difficult not to see in this episode of disobedience the trigger for the disappearance of the Socialist groups of Catalonia and the Socialists of Euskadi, despite their protests.

The political action of Catalan socialism during 1977 and 2010 was therefore always conditioned both by the political climate of the time and by the correlation of forces established with the PSOE. If any of their proposals are to prosper, their success will always depend on them gathering a popular unity (re-establishment of Catalan self-government) or competing with the approval of the socialist party at the state level. Their progressive moderation in the proposals will not be, as we have seen, exclusive to this party, but was part of a general dynamic of moderation that was accentuated as PSOE was trying to present itself as a party of government seeking the support of the centre-left electorate. The disappearance of the Grup dels Socialistes de Catalunya from the Congr s dels Diputats was traumatic because of the image of a branch office that will permeate the PSC from the start, and indeed, was the loss of a good element of visualization and pressure of the positions of Catalan socialism with respect to the state questions, because if in the end they had to pass through the PSOE's sedans, losing from that moment on their one voice.

In 1982, therefore, there was a point of inflexion, as the PSC became an institutionalised party that had its large political school and the Catalan and Spanish Parliaments as its most important mayors, with the result that its members were conditioned by their political ability, But at the end of the 21st century, the internal crisis experienced by the PSOE will allow the emergence of a leadership with a Catalan project to transform Spain as formulated by Pasqual Maragall to Catalonia. Despite its stabilisation in 1982, the party's internal life will not be a base of oil, not even from all that, but it will forge a new identity that will allow (with high and low) to control the disputes between the popular - and reductionist - party, which has become known as the debate between the Catalanist and Spanishist parties by the end of 2010, when the stage of consensus on the Transition will come to an end with the ruling against the new Catalan Statute by the first socialist president of the Generalitat, Pasqual Maragall. In the end, as we have seen throughout this study, the socialists of

Catalonia will have a crucial role in the configuration and development of the democratic state in Spain - at all administrative and political levels. Since the beginning of the government, or as the first force of the opposition, many of their proposals have had a remarkable influence in the short, medium and long term, some of them constituting the basis of the evolution of the state model established in 1978. It is worth noting that without Ernest Lluch's contribution, the Welfare State would not have had the same characteristics as Spain or that without the work of Narcís Serra, Spanish politics would not have been free of the military coercion that had been a feature of it for so long. However, it is not always wise to say that these proposals will follow the path set out by the PSC, which will move from the main point of convergence of federalism to the Spanish state, formulating a series of proposals (the most significant of all), The 2006 Statute, but also the various revisions of the autonomous financing model) which are strongly limited by the topology of the Spanish right (political, media and socio-economic), However, they are also affected by the lack of resources of the PSOE itself, which for many strategic reasons, assumes some of the proposals made by Catalan socialists over the years as its own, His political action is to systematically disprove the ideology adopted on the paper - the 2003 Santillana Declaration and the subsequent reaction to the proposals of the Maragall (withdrawal of the Statute) and Montilla (fight against financing) governments being the paradigm for all this.

The sustained influence of the Catalan socialists between 1982 and 2010 is due to the fact that, at all levels, the PSC's policies were aimed at transforming a specific area - municipal, autonomous, state and European - but now they are no longer applicable to their immediate area, transporting the urban theory of the system of systems to the political area. Thus, the municipal action of Maragall, Nadal and company - accompanied by the inability of the party to formulate an alternative project to that of Pujol on an autonomous level - transcended the strictly local scope, aspiring to develop models of transformation applicable to other localities and on a higher scale and, as we have seen, the proposals in autonomous policy also aimed at the evolution of the model of the state. The exercise of a leadership style with a broad and inclusive vision, with a solid ideological base, will allow Catalan socialists to be characterised by a permanent innovative capacity that will be lost in the

measure that the party's apparatus will retain control. Finally, the ability to formulate proposals that defend their most evident area of the generation of leaders led by Raimon Obiols and Pasqual Maragall will be achieved, for example, The PSC is a model of a country that, in many ways, was a driving force behind social democracy. At the same time, the continuous willingness of the socialist leaders to project themselves internationally has resulted in successes such as those of the 1992 Olympic Games organisation, despite the lack of enthusiasm of the Catalan (marked by a vision of the country that is diametrically opposed to that of the PSC) and Spanish (of absolutely Jacobean origin) governments; now that it is going to set up a network of cross-border collaboration initiatives which - regardless of the political colour or nationality of each region - are intended to give maximum expression to the idea of Maragall "what is good for Barcelona is good for Catalonia, and what is good for Catalonia is good for Spain".

In the municipal level, it should be noted that between 1979 and 2010, the action of the PSC mayors will contribute decisively to changing the face of Catalonia and to the implementation of a model of public-private collaboration that will become a model. Similarly, the parliamentary action of the socialists will be the key to establishing lasting consensus at a national level, such as the linguistic immersion in education in Catalonia. Always defending the principle of subsidiarity, the ambition of the proposals of the Catalan socialists will require the revision and optimisation of the legal frameworks in which they are to be developed. As a culmination of this way of doing politics, we should make a point of reading the 2006 Statute, which will provide support for the PSC's work since its foundation, but not for its maximum expression and the fact that the remaining political agents of the statute are prepared to tolerate it.

As we have seen, the 2006 Statute will mark the life of the two governments of progress led by the Catalan socialists, two experiences that will not be compatible with the approval of the PSOE - which is more in favour of alliance with the City - nor in its institutional collaboration with the Spanish government. And one of the constants that we have been able to observe throughout this study is that the German part of the Catalan socialists is going to limit the capacity to donate funds to their autonomous project for Catalonia -they are the first victims of the hard confrontation between the Pujol and

González governments after the Banca Catalana was closed and the needs of the parliamentary body of all two governments after the respective loss of the absolute majorities at the beginning of the 1990s; As well as from the rebuilding, the PSC was able to lead the transformation of the Spanish federal government from the Catalan government between 2003 and 2010.

The perfect storm that will be caused by the sentence against the Statute of the TC in June 2010 - which will lead to a long internal debate within the PSC on the limitations of its draft statute and, subsequently, on its future, on the right to decide and the enduring of the global economic crisis that had begun in 2008 - which will end up encouraging socialist governments to adopt economic policies appropriate to the right - will lead to a crisis that will be played out in a number of ways, despite not having had a precisely flat organic life over these nearly thirty years, it had maintained minimal levels of internal cohesion until then. The dissociation of the most Catalanist sectors from the party and the establishment of a new economic order on a world scale will put an end to a way of doing politics that had characterised the PSC in the past, which is a new stage in Catalan socialism that will be studied in detail in the future.

Fonts i bibliografia

Arxius:

Archivo del Congreso de los Diputados (Madrid)
Arxiu de la Fundació Ernest Lluch (Vilassar de Mar)
Archivo de la Fundación Pablo Iglesias (Alcalá de Henares)
Arxiu Històric del Socialisme Català (Fundació Rafael Campalans, Barcelona)
Arxiu Montserrat Tarradellas Macià (Poblet)
Fons privat Concepció Amills (Barcelona)

Fonts hemerogràfiques:

Archivo Juan Linz (Fundación Juan March, Madrid)
Diario *El País* (Hemeroteca, <http://elpais.com/diario/>)
Diari *La Vanguardia* (<http://www.lavanguardia.com/hemeroteca/index.html>)
Hemeroteca de la Biblioteca Nacional (Madrid)
Revista *El Socialista*, 1977-1982
Revista *L'Hora Socialista*, 1977-1978
Revista *L'Opinió Socialista*, 1978-1982

Fonts orals:

Carlos Alcalá (Barcelona, 2 de maig de 2018)
Concepció Amills (Barcelona, 15 de juliol de 2019)
Jaume Badia (telefònica, 19 i 20 de març del 2020)
Anna Balletbò (Barcelona, 5 de juny de 2018)
Enrique Barón Crespo (Madrid, 21 de juny de 2013)
Amadeu Cuito (Barcelona, 5 de març de 2018)
Antoni Dalmau (Igualada, 21 de març de 2018)
Jordi Font (Barcelona, 9 de desembre de 2013)
Joan Ganyet (La Seu d'Urgell, 30 de novembre de 2019)
Miquel Iceta (Barcelona, 28 de març de 2018)
Manuel Lladonosa (Lleida, 7 d'abril de 2018)
José Luís Martín Ramos (Barcelona, 24 d'octubre de 2013)
Eduardo Martín Toval (Barcelona, 11 de maig de 2018)

Isidre Molas (Barcelona, 17 de juliol de 2013)
José Montilla (telefònica, 24 de març del 2020)
Xavier Muñoz Pujol (Sant Just Desvern, 18 de novembre de 2013)
Joaquim Nadal (telefònica, 23 de març de 2020)
Javier Nart (Barcelona, 10 de maig de 2018)
Raimon Obiols (Barcelona, 27 de setembre de 2013)
Xavier Sabaté Ibarz (Barcelona, 19 de març de 2018)
Lluís Sacrest (telefònica, 12 d'agost de 2013)
Narcís Serra (Barcelona, 9 de maig de 2018)
Josep Maria Triginer (Barcelona, 1 de març de 2018)
Fons d'entrevistes del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa -
Llegat Pasqual Maragall. Consultable: <https://vimeo.com/llegatpasqualmaragall>

Bibliografia

- ÁLVARO, Francesc-Marc: *Què pensa Pasqual Maragall*. Barcelona: Dèria, 1998
- AMAT, Jordi: *Com una pàtria. Vida de Josep Benet*. Barcelona: Edicions 62, 2017
- ANDRADE BLANCO, Juan Antonio: *El PCE y el PSOE en (la) transición. La evolución ideológica de la izquierda durante el proceso de cambio político*. Madrid. Siglo XXI de España Editores. 2012
- ANDREU ACEBAL, Marc: *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1982)*. Barcelona: L'Avenç, 2015
- ARACIL, Rafael; MAYAYO, Andreu; SEGURA, Antoni (editors): *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya. Els joves de la Transició*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, CEHI i Generalitat de Catalunya, 2003
- ASENSIO RUBIO, Francisco: *El PSOE ante la cuestión regional y autonómica. 1879-1939*. Ciudad Real. Centro Asociado de la UNED. 1983

- BÁGUENA LATORRE Josep A.: “El territori en l’acció política de Pasqual Maragall. Orígens, debat i construcció de polítiques territorials al “Govern alternatiu”, 1999-2003”, Barcelona: Working Paper nº 6 de la Fundació Catalunya Europa, Desembre 2018
- BALCELLS, Albert: “El socialismo en Cataluña hasta la Guerra Civil”, dins JULIÀ, Santos (coord.): *El socialismo en las nacionalidades y regiones*. Madrid: Editorial Pablo Iglesias. 1988
- BALLESTER, David: *Els homes sense nom. L’exili i la clandestinitat de la UGT de Catalunya (1939-1976)*. Barcelona: Viena Edicions, 2003
- BALLESTER, David: *Ramon Porqueras: l’heterodòxia militant. Un socialista contra Franco*. Barcelona: Fundació Josep Comaposada, 2010
- BALLETBÒ, Anna: *Una mujer en la transición: confesiones en la trastienda*. Barcelona: Flor del Viento, 2004
- BARÓN CRESPO, Enrique: “Partidos socialistas de carácter nacional y regional en los años setenta”, dins JULIÀ, Santos (coord.): *El socialismo en las nacionalidades y regiones*. Madrid: Editorial Pablo Iglesias. 1988
- BENET, Josep: *El president Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*. Barcelona: Empúries, 1992
- BORDETAS, Iván; SÁNCHEZ, Anna: *L’antifranquisme oblidat. De la dissidència cristiana al comunisme revolucionari (1953-1972)*. Barcelona: Editorial Base, 2019
- BORJA, Jordi: *Bandera Roja. 1968-1974. Del maig del 68 a l’inici de la transició*. Barcelona: Edicions 62, 2018
- BURNS MARAÑÓN, Tom: *Conversaciones sobre el Socialismo*. Barcelona: Plaza y Janés. 1996
- BUCH OLIVER, Jordi: *Montilla, de emigrante a presidente*. Madrid, Europa Viva, 2008
- CAMPA PLANAS, Josep Lluís: “El pensament polític de Pasqual Maragall en relació al federalisme i a l’encaix Catalunya-Espanya”. Barcelona: Working paper nº 3 de la Fundació Catalunya Europa, abril 2016
- CASANELLAS, Pau: *Morir matando. El franquismo ante la práctica armada, 1968-1977*. Madrid: Catarata, 2014

- CASARES, Francesc: *Memòries d'un advocat laboralista (1927-1958). Primera part*. Barcelona: La Campana, 2006
- CASARES, Francesc: *Compromís amb la justícia. Memòries d'un advocat laboralista (1958-1978)*. Barcelona: L'Avenç, 2016
- CEFID: *Catalunya durant el franquisme: diccionari*. Vic: Eumo Ed. 2006
- CLARET, Andreu: *Joan Reventós*. Barcelona: Editorial Cambio 16. 1977
- CLARET, Jaume (cord.): *Pasqual Maragall. Pensament i acció*. Barcelona: La Magrana, 2017
- COLOMÉ, Gabriel: *El partit dels socialistes de Catalunya. Estructures, funcionament i electorat*. Barcelona: Edicions 62, 1989
- COLOMER, Jaume; AGUILERA, Cesáreo R.; SUBIRATS, Joan; VINTRÓ, Joan: *Els grups polítics a Catalunya. Partits i programes. Volum 2: Esquerra, extrema esquerra i organismes unitaris*. Barcelona: L'Avenç, 1976
- COMPANYY, Enric: "Vint anys i quatre crisis". *L'Avenç*, núm. 228, 1998, pp. 38-44
- CUITO, Amadeu: *Memòries d'un somni*. Barcelona: Quaderns Crema. 2011
- CULLA, Joan B (coord.): *El pal de paller. Convergència Democràtica de Catalunya (1974-2000)*. Barcelona: Pòrtic, 2001
- CULLA, Joan B: *La Dreta espanyola a Catalunya. 1975-2008*. Barcelona: Edicions La Campana, 2009
- CULLA, Joan B: *Esquerra Republicana de Catalunya. 1931-2012. Una història política*. Barcelona: Edicions La Campana, 2013
- DDAA: *Les terceres vies a Europa*. Barcelona: Edicions Nova Terra, 1975
- DDAA: *15-J: Els socialistes de Catalunya i les eleccions de 1977*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2007
- DDAA: *PSC. 30 anys de socialisme català*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2008
- DDAA: *Gegants del PSC*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2018
- ESCULIES, Joan: *Josep Andreu Abelló. Els claroscurs del catalanisme*. Barcelona: Edicions de 1984, 2015

- ESCULIES, Joan: *Ernest Lluch. Biografia d'un intel·lectual agitador*, Barcelona: La Magrana, 2018
- FEBRÉS, Xavier i RIVIÈRE, Margarita: *Pasqual Maragall: un rebelde en el poder*. Esplugues de Llobregat: Plaza & Janés, 1991
- FERRER, Joaquim: *La lluita pels ajuntaments democràtics (1966-1976)*. Barcelona: Galba Edicions, 1977
- FERRER GONZÁLEZ, Cristian: *Sota els peus del franquisme. Conflictivitat social i oposició política a Tarragona 1956-1977*. Tarragona: Arola Editors, 2018
- FERRER GONZÁLEZ, Cristian: *Lluitadors quotidians. L'antifranquisme, el canvi polític i la construcció de la democràcia al Montsià (1972-1979)*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 2014
- FERRER GONZÁLEZ, Cristian i MUÑOZ JOFRE, Jaume: "El anticomunismo en la izquierda. A propósito del origen y la ruptura del Moviment Socialista de Catalunya (1945-1966)", en Carlos NAVAJAS (coord.): *Siglo. Actas del V Congreso Internacional de Historia de Nuestro Tiempo*, Logroño, Universidad de la Rioja. 2016
- FUENTES QUINTANA, Enrique: "De los Pactos de la Moncloa a la Constitución (julio 1977-diciembre 1978)", dins GARCÍA DELGADO, José Luís: *Economía española de la Transición a la Democracia*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 1990
- Fundació Rafael Campalans: *El Front Obrer de Catalunya*. Barcelona: Columna, 1994
- Fundació Rafael Campalans: *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya*. Barcelona: Columna, 1995
- Fundació Rafael Campalans: *Els Consells Generals del Partit Socialista de Catalunya. Novembre 1976-Juliol 1978*. Barcelona: Columna, 1997
- GARCÍA ALCALÁ, Julio Antonio: *Historia del Felipe (FLP, FOC y ESBA). De Julio Cerón a la Liga Comunista Revolucionaria*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2001.
- GIBERT, Arseni: *Una falsa història del PSC*. Girona: Curbet edicions, 2014
- GILLESPIE, Richard: *Historia del Partido Socialista Obrero Español*. Madrid: Alianza Editorial, 1991

- GIMENO IGUAL, Joan: *Situar el hoy en el mañana. Comissions Obreres en la transició i la democràcia (1976-1991)*. Tesi doctoral UAB inèdita, defensada el 18 de setembre del 2019
- GUERRA, Alfonso: *Cuando el tiempo nos alcanza. Memorias (1940-1982)*. Madrid: Espasa Calpe, 2005
- GUERRA SESMA, Daniel: *Socialismo español y federalismo (1873-1976)*. Oviedo: Fundación José Barreiro-KRK Ediciones, 2013
- HERNÁNDEZ ANDREU, Juan: *Economía política de la Transición en España (1973-1980)*. Madrid: Editorial Complutense, 2004
- ICETA LLORENS, Miquel: *Catalanisme federalista*. Barcelona, Fundació Rafael Campalans, 2006
- JUDT, Tony: *Postguerra. Una historia de Europa desde 1945*. Madrid: Taurus, 2006
- JULIÀ, Santos: *Los socialistas en la política española (1879-1982)*. Madrid: Taurus, 1997
- LINDE, Luís Ma: “La profundización de la crisis económica: 1979-1982”, dins GARCÍA DELGADO, José Luís: *Economía española de la Transición a la Democracia*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 1990
- LLADONOSA i VALL-LLEBRERA, Manuel: “La societat civil lleidatana sota el franquisme”, dins VVAA: *Lleida 1910-1985*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1985
- LO CASCIO, Paola: *Nacionalisme i autogovern. Catalunya, 1980-2003*. Catarroja-Barcelona: Afers, 2008
- LÓPEZ ESPINOSA, Arnau: “La construcción de los barrios democráticos en Barcelona. La dialéctica entre el movimiento vecinal en Poble-sec y Montjuïc y las instituciones municipales durante el gobierno municipal de izquierdas (1979-2011)”. *Contested Cities* 2016, Artículo nº 5-508
- MARAGALL, Pasqual: *Oda inacabada: memòries*. Barcelona: La Magrana, 2008
- MARAGALL, Pasqual: *Refent Barcelona*. Barcelona: Planeta, 1986
- MARAGALL, Pasqual: *Per Barcelona*. Barcelona: Edicions 62, 1987
- MARAGALL, Pasqual: *Àrea Metropolitana: una ocasió històrica*. Barcelona: Corporació Metropolitana de Barcelona, 1985

- MARAGALL, Pasqual: *L'Estat de la ciutat: 1983-1990. Discursos de balanç d'any*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1991
- MARAGALL, Pasqual: *Europa pròxima: Europa, regions i ciutats*. Barcelona: Edicions UB, 1999
- MARAGALL, Pasqual: *Progrés i reforma social*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2005
- MARAGALL, Pasqual: *Una nova etapa per a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2004
- MARAGALL, Pasqual: *La via catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2005
- MARAGALL, Pasqual: *Noves propostes per al catalanisme*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2005
- MARAGALL, Pasqual: *Intervención en el debate sobre el estado de las autonomías*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2006
- MARAGALL, Pasqual; SERRA, Narcís: *Per una Barcelona olímpica i metropolitana*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1982
- MARTÍ CASTELLÓ, Joan: *Socialistes d'un país imaginat. Una història del Partit Socialista del País Valencià (1974-1978)*. València: Institució Alfons el Magnànim, 2017
- MARTÍ GÓMEZ, Josep: *Joan Reventós. Aproximación a un hombre y su época*. Barcelona: Planeta, 1980
- MARTÍN RAMOS, José Luis: *La rereguarda en guerra. Catalunya, 1936-1937*. Barcelona: L'Avenç, 2012
- MARTÍN RAMOS, José Luis: *Territori capital. La guerra civil a Catalunya, 1937-1939*. Barcelona: L'Avenç, 2015
- MARTÍN RAMOS, José Luis (Ed.): *Història del socialisme a Catalunya (1940-1975)*. Barcelona: Columna, 1994
- MARTÍN RAMOS, José Luis: "Fragmentació i unitat del socialisme català durant la dictadura franquista (1939-1978)". *L'Avenç*, núm. 228, pp. 20-23.
- MARTÍN i UCEDA, Javier: "Europa en l'horitzó: Barcelona i Catalunya en l'articulació i la construcció europea. Les relacions transfrontereres en el pensament i acció de govern de Pasqual Maragall". Barcelona: Working paper nº 5 de la Fundació Catalunya Europa, Maig 2018

- MATEOS, Abdón: *Historia del PSOE en transición. De la renovación a la crisis, 1970-1988*. Madrid: Sílex, 2017
- MAYAYO, Andreu: *La ruptura catalana. Les eleccions del 15-J del 1977*. Catarroja: Afers, 2002
- MAYAYO, Andreu, TÉBAR, Javier (eds): *En el laberinto. Las izquierdas en el sur de Europa (1968-1982)*. Granada: Comares, 2018
- MERCADER, Jordi: *Mil dies amb PM: crònica viscuda de la presidència de Pasqual Maragall*. Barcelona: La Magrana, 2008
- MOLAS, Isidre; CULLA, Joan B (Eds): *Diccionari dels partits polítics de Catalunya: segle XX*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2000
- MOLAS, Isidre: *La ciutat llunyana*. Barcelona: Edicions 62, 1981
- MOLINA JIMÉNEZ, J. Daniel: *La España del pueblo. La idea de España en el PSOE. De la Guerra Civil hasta 1992*. Madrid: Sílex, 2015
- MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere: *Els anys del PSUC, el partit de l'antifranquisme (1956-1981)*. Barcelona: L'Avenç, 2010
- MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere (coords.): *Construint la ciutat democràtica. El moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició*. Barcelona: Icaria, 2010
- MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere: *La cuestión catalana. Cataluña en la transición española*. Barcelona: Crítica, 2014
- MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere: *De la hegemonía a la autodestrucción. El Partido Comunista de España (1956-1982)*. Barcelona: Crítica, 2017
- MONTILLA AGUILERA, José: *Clar i català: testimoni de quatre anys de presidència*. Barcelona, RBA, 2013
- MONTILLA AGUILERA, José: *Enfortir Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2008
- MONTILLA AGUILERA, José: *Discurs d'investidura "Concertació, diàleg i polítiques socials per a Catalunya"*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2006
- MONTILLA AGUILERA, José: *Discursos del Presidente de la Generalitat en Madrid*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2008
- MUÑOZ JOFRE, Jaume: *Perseguint la llibertat. La construcció de l'espai socialista a Catalunya, 1945-1982*, Barcelona: L'Avenç, 2019

- MUÑOZ LLORET, Josep M.: “Isidre Molas. El socialisme humanista” (entrevista). *L’Avenç*, núm. 380, pp. 18-28
- MUÑOZ LLORET Josep Maria: “Joaquim Nadal, la força de Girona”, dins *L’Avenç*, 418 (2015), p. 12-25
- MUÑOZ LLORET, Josep Maria (ed.): *Quatre presidents. Entrevistes a Tarradellas, Pujol, Maragall i Montilla*. Barcelona: L’Avenç, 2010
- MUÑOZ PUJOL, Xavier: *De dreta a esquerra. Memòries polítiques*. Barcelona: Edicions 62, 1990
- MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio: *El amigo alemán. El SPD y el PSOE de la dictadura a la democracia*. Barcelona. RBA, 2012
- MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio: “Los orígenes de la Alianza Sindical Obrera: El papel de la Federación Internacional de Obreros del Metal (1962-1963)”, dins AAVV (eds.): *VI Encuentro de Investigadores sobre el Franquismo*. Comisiones Obreras, Zaragoza, 2006, pp. 190-205
- NADAL FARRERAS, Joaquim: *Catalunya: catalanisme i socialisme*, Barcelona, Ed Mediterrània, 2003
- NADAL FARRERAS, Joaquim: *Històries d’alcalde (Girona, 1979-2002)*, Cassà, Ed. Gavarres, 2019
- NADAL FARRERAS, Joaquim: *Testimoni de càrrec: vint anys al servei de Catalunya*. Barcelona, Ed. 62, 2014
- NÚÑEZ SEIXAS, Xosé Manuel (coord.): *España en democracia, 1975-2011*, dins J. FONTANA i R. VILLARES (dir): *Historia de España*, volum XI. Barcelona, Crítica, 2017
- OBIOLS, Raimon: *El mínim que es pot dir*. Barcelona: La Magrana, 2013
- OÑATE RUBALCABA, P: *Consenso e ideología en la Transición política española*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 1998
- ORTUÑO ANAYA, Pilar: *Los socialistas europeos y la transición española*. Madrid: Marcial Pons, 2005
- PAGÈS i BLANCH, Pelai (dir): *La transició democràtica als Països Catalans. Història i memòria*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2005
- PALA, Giaime: *El PSUC. L’antifranquisme i la política d’aliances a Catalunya (1956-1977)*. Barcelona: Editorial Base, 2011

- PERNAU, Gabriel: *Descobrint Montilla: el somni català del president de la Generalitat*. Barcelona: La Magrana, 2010
- PITARCH, Ismael E.; BOTELLA, Joan; CAPO, Jordi; MARCET, Joan: *Partits i parlamentaris en la Catalunya d'avui*. Barcelona: Edicions 62, 1980
- PRADEL MIQUEL, Marc: "Catalunya, xarxa de ciutats. El municipalisme de Pasqual Maragall i la seva influència en la governança de Catalunya". Barcelona: Fundació Catalunya Europa, 2016
- PRESTON, Paul: *Franco. Caudillo de España*. Barcelona: Debate, 2015 (edició actualitzada)
- PRESTON, Paul: *El triunfo de la democracia en España. De Franco a Felipe González, pasando por Juan Carlos*. Barcelona: Debate, 2018 (edició actualitzada)
- PUJOL SOLEY, Jordi: *Memòries (1980-1993): temps de construir*. Barcelona, Proa, 2009
- PUJOL SOLEY, Jordi: *Memòries (1993-2011): de la bonança a un repte nou*. Barcelona, Proa, 2012
- RIQUER, Borja de; CULLA, Joan B.: *El Franquisme i la Transició Democràtica (1939-1988)*. Volum VII de la *Historia de Catalunya* VILAR, Pierre (dir). Barcelona: Edicions 62, 1989
- RIQUER, Borja de: *La Catalunya Autònoma (1975-2003)*. Volum IX de la *Historia de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 2003
- RIQUER, Borja de: *La dictadura de Franco*. Vol. IX de *Historia de España*. FONTANA, Josep; VILLARES, Ramón (Dir.). Sabadell. Crítica/Marcial Pons. 2010
- ROCA JUSMET, Jordi: *Pactos Sociales y Política de Rentas. El debate internacional y la experiencia española (1977-1988)*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1993
- RODRÍGUEZ, Joan: "El PSC té projecte catalanista? Un breu recorregut per la seva proposta federal a través dels deu congressos del partit". Revista de la Fundació Rafael Campalans. Estiu de 2008, pp. 33-41
- RUBIOL, Glòria: *Josep Pallach i el Reagrupament*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995

- SAIZ ARNAIZ, Alejandro: *Los grupos parlamentarios*. Madrid: Congreso de los Diputados, 1989
- Josep SÁNCHEZ LLIBRE: *Les veritats de l'Estatut. Allò que no s'ha publicat al diari de sessions*. Barcelona: La Esfera de los Libros, 2006
- SANTOS, Lúdia; BONET, Laia i FUENTES, David: *El nou Estatut. Comentaris a peu d'obra*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 2006
- SASSOON, David: *Cien años de socialismo*. Barcelona: Edhasa, 2001
- SERRA, Narcís: *La Gestió de Barcelona: una política municipal*. Barcelona: Servei de Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona, 1982
- SERRA, Narcís: *Discurs en la sessió de cloenda del simposi sobre àrees metropolitanes (octubre 1982)*. Barcelona: Corporació Metropolitana de Barcelona, 1987
- SERRA, Narcís: *Barcelona, 1979-2004: vint-i-cinc anys de transformacions*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2004
- SERRA, Narcís: *La transición militar. Reflexiones en torno a la reforma democrática de las fuerzas armadas*. Barcelona: Debate, 2008
- SINTES, Marçal: *Què pensa Ernest Lluch?*. Barcelona: Dèria, 2001
- SOTO, Álvaro: *Transición y cambio en España. 1975-1996*. Madrid: Alianza Editorial, 2005
- SOTO CARMONA, Álvaro; MATEOS LÓPEZ, Abdón (dirs): *Historia de la época socialista. España: 1982-1996*. Madrid: Editorial Sílex, 2013
- TERMES, Josep: *Història del moviment anarquista a Espanya (1870-1980)*. Barcelona: L'Avenç, 2011
- TOMÀS FORNÉS, Mariona: "Governar la Barcelona real. Pasqual Maragall i el dret a la ciutat metropolitana". Barcelona: Fundació Catalunya Europa, 2017
- TRIGINER, Josep M.; MOLAS, Isidre: *Vint anys d'Història del PSC*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 1998
- XIMENIS, Vicenç: *Demòcrata i socialista: memòries de setanta anys de lluita política apassionada*. Lleida: Pagès, 1998
- YSÀS, Pere (Ed): *La configuració de la democràcia a Espanya*. Vic: Eumo Editorial, 2009

Annexos

1. Manifest socialista (1976)

Nosaltres treballadors, homes i dones de Catalunya, provinents dels sectors i les tendències més diversos, aplegats sota l'objectiu comú de lluita,

La lluita indispensable pel procés de les transformacions revolucionàries de la societat,

La lluita per l'alliberament de tots els treballadors de Catalunya,

La lluita pel dret dels catalans a la nostra nacionalitat, per l'ús de les nostres institucions de govern i pel dret d'autodeterminació de tots els pobles,

La lluita perquè els treballadors aconseguim l'exercici del poder polític, la propietat col·lectiva i el control efectiu dels mitjans de producció i de distribució,

Hem decidit d'organitzar-nos col·lectivament en un partit polític de classe, nacional, de masses i democràtic,

Un partit que defineixi la seva lluita socialista com la implantació d'una democràcia política, econòmica i social, basada en la realitat catalana,

Un partit que propugni un socialisme autogestionari, amb una coordinació i planificació democràtiques a tots nivells: des dels llocs de treball als municipis i a les entitats comarcals, entrellegant tot el país,

Un partit ampli, obert a tendències socialistes plurals,

Un partit que, amb ple respecte de totes les creences personals, assumeixi el marxisme com a mètode d'anàlisi i de transformació de la realitat,

Un partit irrenunciament democràtic, amb àmplia autonomia i capacitat de decisió i d'acció política dels diferents sectors, fronts i nivells d'organització,

Un partit de democràcia directa, amb càrrecs elegibles i revocables, sense personalismes ni burocràcia,

Un partit que sigui un marc on tothom pugui realitzar-se lliurement, amb ple respecte a tota mena de minories,

Un partit que propugni una societat solidària, en la qual sigui fonamental viure individualment i col·lectivament la nostra pròpia realització en tant que individus i en tant que col·lectivitat,

Un partit, per tant, arrelat a la realitat nacional catalana, entrançablement lligat a la resta dels Països Catalans, fraternalment oberts a la col·laboració entre tots els socialistes de l'Estat espanyol i decididament llançats a l'internacionalisme socialista, sense que res no pugui obstaculitzar el nostre objectiu socialista, i sense que ens afebleixin les raons dogmàtiques, els sectarismes o la demagògia,

Un partit en el qual la necessària unitat d'un ampli front de treballadors de Catalunya, que constitueixen la gran majoria catalana, ha de coexistir amb una unitat dinàmica amb els treballadors de tots els pobles, amb explícit rebuig de tota mena d'imperialisme i amb una política internacional de neutralisme actiu.

I això, a punt i en condicions d'acceptar la responsabilitat de govern, convençuts i decidits que només units vencerem!

La nostra és una resposta de lluita constant, de dinamisme encès, que recull l'opció socialista de cada localitat, de cada comarca, a través de debats i congressos parcials, que facin d'aquest partit el més fort, el més entusiasta, i que escampin per tot l'àmbit del nostre país tota la força, tota l'energia que ens ha de servir per guanyar-nos la llibertat. La nostra llibertat. La llibertat de cadascun dels homes i de les dones que són, viuen i treballen a Catalunya. La llibertat de tots com una proposta indeclinable socialista.

Amb aquest Manifest Socialista, tots els col·lectius del procés iniciat fa uns anys, integrats per amplis sectors de la població assalariada, de treballadors autònoms o de pagesos, que representen els veritables interessos de tots els treballadors, donem per obert des d'aquest moment el nostre Congrés Constituent: un Congrés que es desenvoluparà a partir dels racons d'aquest nostre país, que viurà totes les vicissituds de la nostra creació i de la nostra creixença, fins a confluïr a la sessió general de clausura d'aquesta experiència, única a Catalunya. Entre tots desenvoluparem els aspectes fonamentals del partit: el seu contingut polític, nacional, d'estructura organitzativa i d'aliances, en les quals la nostra total independència orgànica no es contradirà amb la

necessària lluita conjunta cap a l'objectiu comú: l'alliberament total de la classe treballadora.

Companys i companyes!: el PARTIT SOCIALISTA DE CATALUNYA, que inicia formalment la seva vida orgànica autoorganitzant-se, mobilitzant la gent, llançant aquesta proposta socialista a tots els socialistes que vulguin contribuir al seu procés, proclama als quatre vents de Catalunya, i per Catalunya, la nostra consigna col·lectiva: GUANYEM-NOS LA LLIBERTAT!

Catalunya, 22 de juny de 1976

2. El Pacte d'Abril (1977)

El PSC, l'FSC (PSOE) i socialistes independents acorden realitzar la unitat socialista a Catalunya mitjançant un procés que culminarà en la constitució d'un únic Partit Socialista de Catalunya, resultat de la unió dels socialistes de Catalunya. Aquest partit, plenament sobirà, configurarà l'organització política del socialisme a Catalunya i la seva articulació amb el PSOE en la perspectiva de la unitat de tots els socialistes de l'Estat, a través d'un congrés democràtic a celebrar durant l'any, preparat per comissions d'ambdues organitzacions que elaboren, per assentiment comú, les propostes a l'esmentat congrés.

Aquesta unitat dels socialistes catalans s'acorda sobre les següents coincidències de principis:

- 1) La transformació de la societat mitjançant l'accés al poder polític per part dels treballadors.
- 2) La socialització dels mitjans de producció, distribució i canvi.
- 3) L'organització autogestionària de la societat.
- 4) La societat ha de satisfer els mitjans que assegurin la igualtat i la dignitat de l'home.
- 5) El reconeixement del dret d'autodeterminació a les nacionalitats i pobles de l'Estat espanyol.
- 6) La recuperació de les institucions i principis configurats en l'Estatut del 1932, la seva actualització i aprofundiment.

Les forces polítiques que subscriuen aquest acord coincideixen a afirmar que els socialistes de l'Estat han d'establir organismes representatius i decisius comuns que defineixin els elements estratègics i tàctics coincidents de la lluita de classes en aquest àmbit estatal. En llur propi àmbit les organitzacions

socialistes de les diferents nacionalitats i regions de l'Estat tindran sobirania plena.

En aquest projecte unitari i d'articulació s'inscriu l'acord dels signants d'adoptar una posició comuna en relació a la seva possible participació en el proper procés electoral.

Amb aquesta finalitat, consideren fonamental la presentació d'una conjunta candidatura d'UNITAT SOCIALISTA DE CATALUNYA que mantingui aquesta denominació per damunt de les sigles de cada un dels seus elements integrants, per així aglutinar l'adhesió dels treballadors i de tots els ciutadans interessats en donar una orientació realment progressiva a la configuració política de Catalunya.

Les parts que prenen aquest compromís afirmen la voluntat de treballar en comú per la ràpida formulació d'un MANIFEST-PROGRAMA electoral per al qual prendran com a base els denominadors comuns de les respectives declaracions de principis i els corresponents programes de línia política i establir —per assentiment comú— la participació en les llistes de candidats.

Entre les finalitats indeclinables que aquesta candidatura d'unitat socialista vol servir, descollen d'una manera explícita:

- 1) L'exigència constitucional d'una estructura de l'Estat que garanteixi a Catalunya l'aprofundiment de la seva autonomia, més enllà dels nivells previstos en l'Estatut del 1932 i d'acord amb les necessitats reals d'aquest moment, i aboni el procés d'autonomia de les diferents nacionalitats i regions diferenciades de l'Estat espanyol. Per això, expressen la seva voluntat de treballar en comú amb totes les altres forces democràtiques catalanes presents en el Congrés de Diputats.
- 2) La col·laboració amb totes les altres forces socialistes representades en el Congrés de Diputats per a orientar, fins on sigui possible, una acció comuna en el seu si, per així configurar l'Estat d'acord amb unes línies susceptibles d'afavorir el progrés cap al socialisme, així com també l'adopció d'aquelles mesures que tendeixin a afavorir els interessos immediats dels treballadors.

3. Protocolo de asociación del grupo parlamentario “Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)” al Grupo Socialista del Congreso del grupo

parlamentario PSOE

Las condiciones del funcionamiento del Grupo Parlamentario “Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)”, asociado al Grupo Socialista del Congreso del “Grupo Parlamentario PSOE”, son las siguientes, según acuerdo expreso entre ambos grupos parlamentarios:

- 1.- El Grupo Parlamentario “Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)” mantendrá portavoz o presidente y suplente propios en la Cámara de Diputados.
- 2.- Dicho grupo parlamentario tendrá asimismo capacidad de representación a todos los efectos previstos en las actuales normas de la disposición de la Presidencia de las Cortes del 8 de Julio de 1977, publicadas en el Boletín de las Cortes del 11 siguiente, y las que se prevean en el futuro reglamento provisional de funcionamiento de la Cámara de Diputados de las Cortes, en su caso.
- 3.- Ambos grupos parlamentarios acuerdan una disposición común de voz, acción y voto en el Congreso de Diputados, para lo cual la deliberación se producirá en asamblea común, y a través de reunión conjunta de los respectivos comités permanentes.
- 4.- Ambos grupos parlamentarios utilizarán servicios comunes que sufragarán proporcionalmente, y se dotarán de normas de funcionamiento interno análogas.
- 5.- Los anteriores acuerdos tendrán vigencia hasta que se culmine el proceso de unidad orgánica iniciado en Catalunya entre el PSC y la Federación Socialista de Catalunya (PSOE), en cuyo momento deberá estarse a los acuerdos resultantes del Congreso de unificación.

4. Protocol d'Unitat (1978)

I.- EL PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE), és l'organització política dels Socialistes de Catalunya, resultant de la fusió del Partit Socialista de Catalunya (Congrés), la Federació Socialista de Catalunya (PSOE) i el Partit Socialista de Catalunya (Reagrupament).

Afegirà a la seva denominació les sigles de les organitzacions preexistents, ben entès que el PSC (C) i el PSC (R) accepten les sigles úniques i comunes de PSC. Aquesta denominació solament podrà ser modificada pel seu Congrés.

2.- EL PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE) és un partit

de

classe, de masses i nacional que sorgeix de la voluntat constituent de les organitzacions socialistes de Catalunya i que en virtut de llur sobirania decideix la participació en organismes representatius i decisoris comuns amb el PSOE en la forma que s'explicita en aquest document.

3.- El Congrés del PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE) és

l'òrgan suprem del Partit. La seva competència serà exclusiva per a establir la seva estructura interna, regular la seva disciplina, elaborar la seva línia política i el seu programa a Catalunya.

4.- Per a definir conjuntament amb la resta dels socialistes de l'Estat els elements estratègics coincidents de la lluita de classes, el PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE) enviarà els seus delegats, elegits directament per les estructures organitzatives de base, al Congrés Federal del PSOE perquè participin en les sessions, debats i resolucions que facin referència a les qüestions comuns de la lluita de classes a nivell de l'Estat.

L'aplicació a Catalunya de les resolucions preses per l'àmbit estatal serà realitzada pel PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE). EL PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE) tindrà plena sobirania en aquells àmbits de competència que els socialistes de Catalunya propugnem per a l'organització política del nostre país, d'acord amb el marc constitucional aprovat en el seu programa pels socialistes de tot l'Estat.

5.- Els membres del PARTIT SOCIALISTA DE CATALUNYA (PSC-PSOE) candidats a la Comissió Ejecutiva Federal seran presentats o en el seu cas refrendats pel PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE), a través dels seus delegats presents en el Congrés Federal.

6.- EL PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE) estarà representat en el Comitè Federal Socialista. Aquesta representació serà designada pel propi PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE) i en funció del criteri de proporcionalitat en virtut al nombre d'afiliats.

7.- Els membres del PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE) que siguin assalariats hauran de militar sindicalment. L'opció

sindical del PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE) és la UGT.

8.- Els parlamentaris membres del PARTIT SOCIALISTA DE CATALUNYA (PSC-PSOE) atendran respecte a la seva organització parlamentària a l'establert en l'acord de constitució del Grup Parlamentari Socialistes de Catalunya.

9.- EL PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE) aportarà als òrgans federals la quota que s'estableixi.

10.-EL PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE) mantindrà relacions polítiques internacionals dins del marc decidit en el Congrés Federal del PSOE.

11.- El símbol del PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE) és el Puny i la Rosa. En la documentació, correspondència, etc. del Partit s'utilitzarà el nom complet del Partit acompanyat del símbol. En banderes, pancartes i on sigui necessària la utilització del nom reduït s'utilitzaran les sigles PSC (PSC- PSOE), sempre acompanyat de la Rosa i el Puny.

És patrimoni del nou Partit tota la simbologia de les organitzacions que es fusionen.

DISPOSICIÓ TRANSITÒRIA.- Des del primer de maig del 1978, fins a la data del Congrés d'Unificació tota la imatge pública del procés unitari farà sempre referència als

noms complets o, en tot cas, a les sigles completes dels tres partits que protagonitzen la unitat.

Llistat de sigles i abreviatures

ABI (Acuerdo Básico Interconfederal)
ADP (Associació Democràtica Popular de Catalunya)
ANE (Acuerdo Nacional sobre Empleo)
AP (Alianza Popular)
APES (Aliança Popular d'Esquerra Socialista)
ASE (Aliança Sindical Espanyola)
ASO (Alianza Sindical Obrera)
CC (Crist Catalunya o Comunitat Catalana)
CCOO (Comissions Obreres)
CDC (Convergència Democràtica de Catalunya)
CES (Comitès d'Estudiants Socialistes)
CNT (Confederació Nacional de Treballadors)
CSC (Convergència Socialista de Catalunya)
DCC (Democràcia Cristiana de Catalunya)
EC (Estat Català)
EDC (Esquerra Democràtica de Catalunya)
ERC (Esquerra Republicana de Catalunya)
ESBA (Euskadiko Sozialisten Batasuna)
FES (Federació d'Estudiants Socialistes)
FIOM (Federació Internacional d'Obrers del Metall)
FLP (Frente de Liberación Popular)
FNC (Front Nacional de Catalunya)
FOC (Front Obrer de Catalunya)
FPS (Federación de Partidos Socialistas)
FSC-PSOE (Federació Socialista Catalana-Partido Socialista Obrero Español)
FSF (Força Socialista Federal)
FUC (Front Universitari Català)
MSC (Moviment Socialista de Catalunya)
NEU (Nova Esquerra Universitària)
PCE (Partido Comunista de España)
PCP (Partit Català Proletari)
POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista)
PPC (Partit Popular Català)

PSC (Partit dels Socialistes de Catalunya-Partit Socialista Obrer Espanyol)
PSC-C (Partit dels Socialistes de Catalunya-Congrés)
PSC-R (Partit dels Socialistes de Catalunya-Reagrupament)
PSOE (Partido Socialista Obrero Español)
PSP (Partido Socialista Popular)
PSUC (Partit Socialista Unificat de Catalunya)
PT (Partit del Treball)
RSDC (Reagrupament Socialista Democràtic de Catalunya)
SDEUB (Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona)
SEU (Sindicato Español Universitario)
SODSC (Secretariat d'Orientació per a la Democràcia Social Catalana)
UCD (Unión de Centro Democrático)
UDC (Unió Democràtica de Catalunya)
UFNR (Unió Federal Nacionalista Republicana)
UGT (Unión General de Trabajadores)
UMD (Unión Militar Democrática)
USO (Unió Sindical Obrera)